

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ

ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

*Από τα πρώτα
μετεμφυλιοπολεμικά
χρόνια ως την ημέρα
του στρατιωτικού
πραξικοπήματος
των συνταγματαρχών*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

*Από τα πρώτα
μετεμφυλιοπολεμικά
χρόνια ως την ημέρα
του στρατιωτικού
πραξικοπήματος
των συνταγματαρχών
(21 Απριλίου 1967)*

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

*Από τα πρώτα
μετεμφυλιοπολεμικά
χρόνια ως την ημέρα
του στρατιωτικού
πραξικοπήματος
των συνταγματαρχών
(21 Απριλίου 1967)*

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο υπογράφεται από την κυρία Άννα Μποτοπούλου-Βουρνά

Άννα Βουρνά

Εκδόσεις Πατάκη — Ιστορία

Σειρά Τάσου Βουρνά: Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης
Ελλάδας, τόμος Ε'

Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας:*

*Από τα πρώτα μετεμφυλιοπολεμικά χρόνια ως την ημέρα
του στρατιωτικού πραξικοπήματος των συνταγματαρχών
(21 Απριλίου 1967)*

Μακέτα εξωφύλλου Μαρία Κωνσταντακάκη

Φωτογραφία εξωφύλλου Κ. Μεγαλοκονόμου

Μοντάζ Μ. Ρένεση

Copyright© Άννα Μποτοπούλου-Βουρνά και Στέφ. Αλ. Πατάκης,
Αθήνα 1997

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Αδελφών Τολίδη, Αθήνα 1984

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη (φωτομηχανική ανατύπωση
της έκδοσης των Αφών Τολίδη), Αθήνα, Αύγουστος 1998

Η παρούσα είναι η δεύτερη εκτύπωση, Ιανουάριος 1999

Κ.Ε.Τ. 1890 Κ.Ε.Π. 43/99

ISBN 960-600-528-3

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΒΑΛΑΤΕΣΙΟΥ 14, 106 80 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: (01)36.38.362 - (01)36.45.236 - FAX: (01)36.28.950

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: (01)38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: Ν. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ 122, 563 34 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΤΗΛ.: (031)70.63.54-5

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τα γεγονότα της τελευταίας τριακονταετίας (1953-1983) δεν έχουν περάσει, βέβαια, από τα φίλτρα της ιστορίας. Επομένως κάθε αναδρομή σ' αυτή σήμερα έχει, όπως και άλλοτε τότε, το χαρακτήρα της χρονογραφίας και όχι της ιστορικής συγγραφής. Αν αποφασίζω την καταγραφή τους, τούτο γίνεται γιατί υπήρξα απ' τη μια μεριά αυτόπτης των όσων συνέβησαν στην πολιτική μας κονίστρα από τη δημοσιογραφική επαγγελματική μου σκοπιά (αλλά και από τη συμμετοχή μου στη δραστηριότητα της Αριστεράς όλα αυτά τα χρόνια) κι απ' την άλλη από την αίσθηση του χρέους ενός πολιτικοποιημένου επί μισόν αιώνα πνευματικού ανθρώπου να παίρνει θέση σε όσα συνέβησαν και να διατυπώνει ευθέως και ευθαρσώς την προσωπική του κρίση για καταστάσεις, γεγονότα και πρόσωπα που καθόρισαν το κοινωνικό και το πολιτικό μέλλον της πατρίδας μας ανάμεσα στις συμπληγάδες της ξενοκρατίας, αλλά και των απaráμιλλων λαϊκών αγώνων για την απαλλαγή του τόπου μας από τα δεσμά που χάλκευσαν σκοτεινές δυνάμεις σε βάρος της δημοκρατίας και της λαϊκής κυριαρχίας, πότε υπό τη μορφή μιας ανοικτής στρατοκρατίας υπό το προσωπείο του διαβόητου ΙΔΕΑ, ευθέως εξαρτημένου από ξένα εξουσιαστικά κέντρα, και πότε υπό τη μορφή μιας πολιτικής ηγεσίας που σιτιζόταν όχι μόνο στους προθαλάμους των υπουργείων Εξωτερικών των μπερλιαριστών, αλλά συχνά και στα υπόγεια των μυστικών υπηρεσιών τους, όπως απέδειξε η ανάδειξη στην ηγεσία τυχοδιωκτικών τύπων, σε καιρούς αυταρχικής εξουσίας, όπως συνέβη με τους ένοπλους επιβήτορες της αρχής, όσο και τους γνωστούς πλέον, επώνυμους ή ανώνυμους τότε συνεργάτες τους, που επάνδρωσαν το μηχανι-

σμό της βίας και υπήρξαν, υπό το προκάλυμμα του στιγμιαίου εγκλήματος, οι βαστάζοι των στρατοκρατών, παρέχοντάς τους το αναγκαίο εκείνο έδαφος επάνω στο οποίο μπόρεσαν να σταθούν έστω και παραπαίοντας επί μια επταετία, αγκιστρωμένοι με τα σπηρούνια τους, και να κινούν τα νήματα της εξουσίας, με όλους τους πολύπλοκους μηχανισμούς της.

Όπως επισήμανθηκε και στον προηγούμενο τόμο με τον υπότιτλο «Ο εμφύλιος», το τέλος των στρατιωτικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και η ήττα του Δημοκρατικού Στρατού εσήμανε την οριστική επιβολή της Αμερικανοκρατίας στην Ελλάδα, η οποία και επισημοποιείται με την ένταξη της χώρας στο ΝΑΤΟ το Σεπτέμβριο του 1951. Η αντανάκλαση των αμερικανικών συμφερόντων υπήρξε πλέον κυριαρχική και αγχώδης όχι μόνο στα πολιτικά ήθη της Δεξιάς, αλλά και αυτός ο αμερικάνικος τρόπος ζωής άρχισε να εισχωρεί στην Ελλάδα και να εκτοπίζει βαθμηδόν από τον πολιτικό χώρο την εθνική μας παράδοση. Σ' αυτή την άνευ όρων υποταγή μια μόνη πολιτική δύναμη ύψωσε το ανάστημά της, η τραυματισμένη και ανασκολοπισμένη Αριστερά, η οποία σαν το μυθικό Φοίνικα, προσπαθούσε ν' αναγεννηθεί από την τέφρα της, έχοντας όμως να αντιπαλέψει με την κακή κληρονομιά ενός δογματικού παρελθόντος που δεν ήταν εύκολο να αλλάξει τρόπο σκέψης και δράσης. Στην ουσία δεσμευμένη από την μεταφυσική της ήττας η Αριστερά στην Ελλάδα οδηγούνταν και πάλι, όπως στο παρελθόν, από σφάλματος σε σφάλμα, ενώ ο αντίπαλος προετοίμαζε το έμφυχο εκείνο υλικό που θα στήριζε το καθεστώς της ξενοκρατίας. Ένας πόλεμος, βίαιος και κάποτε αιματηρός, που διεξαγόταν με αφάνταστη σκληρότητα εναντίον της Αριστεράς, αποτελούσε πλέον τή συνέχεια του εμφυλίου, με στόχο να μην μπορεί να ορθοποδήσει στον τόπο η παράταξη εκείνη που αποτέλεσε τη σπονδυλική στήλη της Αντίστασης και προμάχησε υπέρ των ελευθεριών της χώρας και της ανεξαρτησίας της. Ο άγριος και ύπουλος αυτός πόλεμος της Δεξιάς (επικουρούμενος από την ξενοκρατία) κατά της Αριστεράς κλιμακώθηκε σε διαφορετική κάθε φορά έκταση και με διαφορετική ένταση ως την ημερομηνία της μεταπολίτευ-

σης (24 Ιουλίου 1974), οπότε αποκαταστάθηκε και πάλι η δημοκρατία στην Ελλάδα, αφού στο μεταξύ η Κύπρος υπέστη την τρομερή επιδρομή του Αττίλα και μερικούς μήνες πριν η οιστροηλατημένη δημοκρατική νεότητα της χώρας έδινε εκείνη τη μεγαλειώδη μάχη του Πολυτεχνείου (17 Νοεμβρίου 1973) και τις παρεμφερείς μάχες της στα άλλα μεγάλα διδακτικά κέντρα της Ελλάδας. Το αίμα των νέων Ελλήνων και των Κυπρίων αδελφών ήρθε να επισφραγίσει τους ανυποχώρητους λαϊκούς αγώνες ολόκληρων δεκαετιών οδύνης και μεγαλείου...

Σεπτέμβριος 1951. Η Ελλάδα είχε γίνει δεκτή μόλις μαζί με την Τουρκία ως εταίρος στο ΝΑΤΟ, παρά τις βρετανικές αντιρρήσεις. Στα Γιάννενα, την πνευματική πρωτεύουσα του υπόδουλου ελληνισμού επί Τουρκοκρατίας, ένας παντοδύναμος Αμερικανός διπλωματικός, πιο δυνατός στην χώρα μας απο την κυβέρνησή της ο πολύς Τζών Πιουριφόν, πρεσβευτής της χώρας του στην Αθήνα, περιέρχεται την επικράτεια πανελεύθερος και ασύδοτος και εκφωνεί πολιτικούς λόγους (χωρίς να νομιμοποιείται με κανένα τρόπο από τα διεθνή θέσμια) υπέρ της ελληνικής Δεξιάς. Επισκέπτεται, λοιπόν τα Γιάννενα, με συνοδό του τον νυν αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας κ. Ευάγγελο Αβέρωφ - Τσοσίτσα, μόλις επιστρέψαντα από την Αμερική, στέλεχος τότε του Κέντρου.

Ο Πιουριφόν, με την ασυδοσία που είχε να μεθοδεύει την ελληνική πολιτική ζωή, δίνει εντολή να συγκεντρωθούν στα Γιάννενα τα στελέχη του κρατικού μηχανισμού στην πρωτεύουσα της Ηπείρου, απο το νομάρχη ως τον τελευταίο προϊστάμενο δημόσιας υπηρεσίας, προκειμένου να τους μιλήσει.

Πράγματι συγκεντρώθηκαν — όπως θυμούνται πολλοί από τους συμμετασχόντας — περίπου εξήντα άτομα. Στο βήμα ανέβηκε ο Πιουριφόν και όρθιος, κάτω απο το βήμα, ο Ευάγγελος Αβέρωφ - Τσοσίτσας. Ο ξένος πρεσβευτής μετά την πολιτική ομιλία του προς τους Έλληνες διεκπεραιωτές της κρατικής εξουσίας, αφού τόνισε τις επιθυμίες της Αμερικής σχετικά με την Ελλάδα, έκλεισε το λόγο του λέγοντας ότι ο παριστάμενος και

σιωπηλός κ. Αβέρωφ - Τσοίτσας είναι ο ανερχόμενος πολιτικός αστήρ στην Ελλάδα, στον οποίο η αμερικανική πολιτική στηρίζει πολλές ελπίδες για το μέλλον. Δύο χρόνια αργότερα οι δοτοί πολιτικοί των ξένων θα παραχωρήσουν το ελληνικό έδαφος ως βάση για τις Αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις και το ΝΑΤΟ...

Αν αναφέρθηκα στο γεγονός είναι γιατί θέλω να τονίσω ότι οι πολιτικοί άνδρες στην Ελλάδα υπήρξαν κατά κανόνα σκευή εκλογής των ξένων και όχι του ελληνικού λαού στα κρίσιμα εκείνα χρόνια και δεν είναι δίκαιο να κατηγορούνται μονομερώς ως διορισμένοι απο το κέντρο του υπαρκτού σοσιαλισμού οι Γραμματείς και τα Πολιτικά Γραφεία του Κ.Κ. Ένα από τα σπουδαιότερα μειονεκτήματα του πολιτικού μας βίου είναι το γεγονός ότι δεν ανέδειξε πολιτικούς άνδρες εκ των κάτω και όσες φορές υπήρξε η υποψία ότι θα ήταν δυνατό να προβάλει μέσα από την πάλη των μαζών κάποια χαρισματική προσωπικότητα, ή υπονομεύτηκε, ή χτυπήθηκε ανελέητα ή και εξοντώθηκε φυσικά, όπως συνέβη στην περίπτωση του Βελουχιώτη ή του Κώστα Καραγιώργη στο χώρο της Αριστεράς. Τη συνέχεια της τακτικής αυτής ανιχνεύουμε ενίοτε και υπό το άπλετο δημοκρατικό φως μέσα στους κόλπους κομμάτων, όπου διεξάγεται ένας βουβός πόλεμος ομάδων, συμφερόντων και τη φανερή διασταύρωση του πολιτικού ξίφους διαδέχεται η διαβολή και ο προσωπικός διασυρμός, μέσω των αχρείων ψιθύρων.

Το πελώριο βάρος της Αμερικανοκρατίας στην πολιτική ζωή της χώρας καθορίζεται από τα δυο φρικιαστικά γεγονότα της εποχής: την δίκη και καταδίκη του Νίκου Μπελογιάννη και την εκτέλεσή του, καθώς και των συντρόφων του Δημήτρη Μπάτση, Ν. Καλούμενου, Ηλ. Αργυριάδη στις 30 Μαρτίου 1952, καθώς και τη δίκη - σκευωρία των Αεροπόρων, οπότε αν στελέχη της πολεμικής αεροπορίας βασανίστηκαν απάνθρωπα στις αρχές του 1952 και στάλθηκαν στο εδώλιο του στρατοδικείου με την ψευδή κατηγορία της κατασκοπείας.

Χαρακτηριστικά της όλης σκευωρίας της αδίστακτης εθνοκοφροσύνης σε βάρος αθώων ανθρώπων είναι όσα αποκάλυψε κατά την αγόρευσή του στη Βουλή ο βουλευτής της «Νέας Δη-

μοκρατίας» Ν. Λιβανός, ο οποίος, επικρίνοντας με δριμύτητα την παράταξή του για τις επιφυλάξεις της κατά τη συζήτηση στο κοινοβούλιο του νομοσχεδίου για την αποκατάσταση των κατηγορηθέντων στη διαβόητη εκείνη δίκη, είπε (αγόρευση 24/6/1983. Βλ. «ΝΕΑ 25.6.1983»):

«Οι υπηρεσίες Ασφαλείας καλλιεργούσαν την εντύπωση ότι παντού υπήρχαν συνωμότες, παντού ύποπτοι, παντού δάκτυλοι. Ακόμη και τον τότε υφυπουργό της Αεροπορίας, το στρατηγό Γυαλιότρα, τον θεωρούσαν ύποπτο».

Και προχώρησε σε μια αποκάλυψη: «Κατά την προσγγείωση αεροπλάνου που οδηγούσε ο τότε υπουργός Άμυνας, με συνεπιβάτη τον υπουργό Παιδείας Αχ. Γεροκωστόπουλο, παρουσιάστηκε πρόβλημα και το αεροπλάνο θα είχε συντριβεί αν δεν υπήρχε ένα ανάχωμα. Σήμερα αποκάλυπτο ότι δεν ήταν τυχαίο γεγονός. Ήταν σαμποτάζ. Μου το αποκάλυψε υποπτέραρχος σε αποστρατεία σήμερα και το όνομά του είναι στη διάθεση του προέδρου της Βουλής».

Και ξαναγυρίζοντας στον Σκαρμαλιωράκη ο βουλευτής της Ν.Δ. τόνισε: «Δεν είναι δυνατό να μην αναφέρω την έξαλλη εμφάνιση του Σκαρμαλιωράκη, να μου κουνάει την εφημερίδα με την είδηση για τη δολιοφθορά στον Έβρο και να μου λέει έντονα: «Κάτι πρέπει να κάνουμε γρήγορα για να σώσουμε τον τόπο». Τη φράση αυτή την ακούσαμε χιλιάδες φορές επί χρόνια. Προσωπικά πιστεύω ότι όχι μόνο ο ίδιος μηχανισμός έδρασε και στην Αεροπορία τότε και στον Έβρο αργότερα, αλλά ότι τα ίδια πρόσωπα σχεδόν εξετέλεσαν τα αηδιαστικά αυτά καραγκιοζιλίκια που τόσο ακριβιά πλήρωσε και ο ελληνικός και ο κυπριακός λαός».

Ο Ν. Λιβανός συνέχισε τονίζοντας ότι είναι λάθος να επιχειρείται η σύνδεση μιας ομάδας κακοποιών με μια ολόκληρη πολιτική παράταξη και κατέθεσε στα χέρια του προέδρου της Βουλής επιστολή της Ντόρας Στράτου, αδελφής του τότε υπουργού Α. Στράτου, προς τον Παπάγο, που του επισήμαινε ότι είναι λάθος η δίκη των αεροπόρων. Η

αντίδραση του Παπάγου ήταν να διατάξει να γίνει έρευνα».

Και ο βουλευτής Ν. Λιβανός κατέληξε:

«Μια ομάδα ανίκανων παρανοϊκών αξιωματικών έστησαν μια πολύπλοκη μηχανή μπλέκοντας στα γρανάζια της ανυποψίαστους έντιμους αξιωματικούς, δικαστικούς υπεράνω κάθε υποψίας, πολιτικούς».

Και τέλος, για να δοθεί το περίγραμμα του κλίματος της εποχής από την οποία αρχίζουμε την εξιστόρηση των συμβάντων αρκεί ν' αναφέρουμε τά στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα το Υπουργείο Δικαιοσύνης ως προς τη διακίνηση των πολιτικών κρατουμένων. Το 1952 κρατούνται στις φυλακές 5311 κομμουνιστές. Πέντε είναι θανατοποινίτες, 2.495 ισobίτες, 2.692 καταδικασμένοι σε πρόσκαιρα δεσμά, 74 σε φυλάκιση και 45 υπόδικοι. Ελλείπουν, βέβαια, οι κρατούμενοι στο στρατόπεδο του Άη Στράτη που υπερβαίνουν αυτή την εποχή τους 2.000, και οι 200 περίπου γυναίκες, στο στρατόπεδο του Τρίκερι...

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ο ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Σύντομη εικόνα της μετεμφυλιοπολεμικής Ελλάδας

Αφού το λεγόμενο δημοκρατικό κέντρο, υπό τις διάφορες οβιδιακές του μεταμορφώσεις κατά τη διάρκεια του εμφυλίου έβγαλε τα κάστανα από τη φωτιά και αιματοκύλισε τη χώρα για λογαριασμό της Δεξιάς και με τη συνεργασία των ξένων, ήρθε πλέον η ώρα να πληρώσει τα επίχειρα της μωρίας του. Η Δεξιά, εκπροσωπούμενη πλέον από τον αρχιστράτηγο του Εμφυλίου Αλέξανδρο Παπάγο, προωθείται άμεσα στην εξουσία, παραμερίζοντας καθετί που σκόπιμα είχε στήσει στην πολιτική κονίστρα του παρελθόντος για να μεταφορτώνει τις ταξικές της ευθύνες και να κρύβεται πίσω από ψεύτικα πολιτικά σκηνικά. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα, η Δεξιά δεν edίσταζε να κυκλοφορεί τον ψίθυρο ότι αυτή δεν έχυσε ούτε μια σταγόνα αίματος ως υπεύθυνη εξουσία, ενώ το λεγόμενο Κέντρο ήταν εκείνο που είχε την ευθύνη για τις εκατόμβες μέσα στην Αριστερά. Φυσικά ο ισχυρισμός αυτός δεν είχε και το ανάλογο λογικό αντίκρουσμα δεδομένου ότι η ισχύς ανήκε ουσιαστικά στη στρατοκρατία και το παρακράτος, κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης της χώρας από το Κέντρο, του οποίου η εξουσία ήταν εντελώς σκιώδης, ιδιαίτερα επί πρωθυπουργίας του στρατηγού Πλαστήρα, κατά τη διάρκεια της οποίας η διακυβέρνηση της χώρας ασκούνταν από τη μυστική οργάνωση αξιωματικών «ΙΔΕΑ» (Ιερός Δε-

σμός Ελλήνων Αξιωματικών) και τα παρακλάδια της.

Είναι φανερό ότι η ελεεινή κατάσταση της χώρας από την άποψη εθνικής και πολιτικής εξάρτησης συμβαδίζει με την άθλια οικονομική της κατάσταση. Η ανάπτυξη είναι βραδύτατη, με ρυθμό 2%, ενώ στον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο φτάνει το 8-10%. Το κατά κεφαλή εισόδημα μόλις φτάνει τα 156 δολάρια ετησίως (έναντι 950 της Αγγλίας, 500 της Γαλλίας, 270 της Ιταλίας κλπ). Το βιοτικό επίπεδο – εξαιρέσει της Τουρκίας – είναι το χαμηλότερο της Ευρώπης.

Επενδύσεις δεν υπάρχουν ουσιαστικά στον παραγωγικό τομέα. Τα κεφάλαια των ιδιωτών, ακολουθώντας την πεπατημένη συνθηγιών που αποκτήθηκαν από το μαυραγορατισμό της Κατοχής και την κρίση του Εμφυλίου, επενδύονται σε αποθέματα εμπορευμάτων ευρίας κατανάλωσης ή σε χρυσές λίρες. Το ποσοστό των ιδιωτικών καταθέσεων στις Τράπεζες είναι εντελώς ασήμαντο αυτή την εποχή.

Με κάποια εκδικητικότητα εναντίων εκείνων που τόσο ευσυνείδητα διεκπεραίωσαν στην εξουσία τις υποθέσεις της Δεξιάς, ο υπουργός Εργασίας του Συναγερμού Ελευθέριος Γονής ανακοινώνει στις αρχές του 1953 ότι το ποσοστό των ανέργων που παρέλαβε η νέα κυβέρνηση από το Κέντρο, ξεπερνά τις 160.000 και οι υπασχολούμενοι ένα περίπου εκατομμύριο. Οι απολύσεις από τις βιομηχανίες των εργατών ξεπερνούν τις 20.000. Η Ελλάδα, λένε τα στοιχεία των οικονομολόγων της εποχής, είναι η μόνη χώρα του Ατλαντικού Συμφώνου που διαθέτει το μικρότερο ποσοστό του εθνικού της εισοδήματος για επενδύσεις στην παραγωγή και το μέγιστο για στρατιωτικές δαπάνες.

Η αναπροσαρμογή του 1953

Το αδιέξοδο στο θέμα των εξαγωγών των αγροτικών μας προϊόντων και η ανάγκη της αποκατάστασης ισοζυγίου πληρωμών προς το εξωτερικό οδηγούν μοιραία τους υπεύθυνους για την οικονομία της χώρας στην απόφαση της αναπροσαρ-

μογής της τιμής της δραχμής έναντι του δολαρίου. Η κυβέρνηση Συναγερμού μέσω του εκφραστή της οικονομικής της πολιτικής Σπύρου Μαρκεζίνη, ο οποίος ήταν ένθερμος οπαδός της τακτικής της υποτίμησης, αποδέχεται τη μυστική έκθεση του Κ. Βαρβαρέσου τέως διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, ο οποίος υποστήριζε ότι για να εξυγιανθεί η οικονομία και να σταθεροποιηθεί η δραχμή με την παράλληλη κάλυψη των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού, η υποτίμηση ήταν απαραίτητο μέτρο, σε συνδυασμό με τη μείωση των κερδών των επιχειρηματιών και την αύξηση της άμεσης φορολογίας. Σύμφωνα με τα πορίσματα της έκθεσης Βαρβαρέσου, οι τιμές στην Ελλάδα είχαν αυξηθεί μεταπολεμικά κατά τετρακόσιες φορές, ενώ στις ΗΠΑ είχαν απλώς διπλασιαστεί. Παίροντας ως βάση την προπολεμική αναλογία 1 δολάριο = 125 δραχμές, πρότεινε ν' αλλάξει η ως τότε αναλογία 1 δολάριο = 15.000 δραχμές σε 25.000. Ο Σ. Μαρκεζίνης, αποδεχόμενος την εισήγηση του Βαρβαρέσου, προχώρησε σε υπερυποτίμηση και δέχτηκε την αναλογία 1 δολάριο = 30.000 δραχμές.

Στις 9 Απριλίου 1953 αργά τη νύκτα, ο Σ. Μαρκεζίνης ανήγγειλε την υποτίμηση αιφνιδιαστικά, για να μην υπάρξουν περιθώρια κερδοσκοπίας επί του γεγονότος. Ωστόσο, το «μυστικό» ήταν ήδη γνωστό στους στενούς κομματικούς συνεργάτες του υπουργού των Οικονομικών, όπως τον υπουργό του εμπορίου Καψάλη, τον διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας Ματζαβίνο, και σε δύο οικονομικούς συμβούλους της Αμερικανικής πρεσβείας της Αθήνας, τους Γιόστ και Κοστάντζο.

Η είδηση προκάλεσε οικονομικό σάλο. Οι Τράπεζες παρέμειναν κλειστές την επομένη, αναμένοντας κυβερνητικές οδηγίες, ενώ οι γνώστες του μυστικού, το οποίο είχε διαρρεύσει προς αρκετές κατευθύνσεις, ενεργώντας έγκαιρα, βρέθηκαν την επομένη με μυθώδεις περιουσίες που σχηματίστηκαν σε μια νύκτα και μόνο.

Ο θάνατος του Στάλιν

Ο κλυδωνισμός από την υποτίμηση της δραχμής, και ενώ η αθρόα ζήτηση εμπορευμάτων και χρυσών λιρών πολώνει την αγορά, επιτείνεται από το σάλο που δημιουργείται μέσα στις συνεργαζόμενες δυνάμεις ΕΠΕΚ και Φιλελευθέρων. Ο εκπρόσωπος της ΕΠΕΚ στρατηγός Πλαστήρας, άρρωστος και πολιτικά άβουλος, γίνεται διελκυστίνδα ανάμεσα στις ομάδες των φίλων του και των υπό τον Σοφοκλή Βενιζέλο ομάδων του κόμματος των Φιλελευθέρων. Η κρίση στους Φιλελευθέρους αποσοβείται προσωρινά με την παράδοση της συναρχηγίας του κόμματος στο Γεώργιο Παπανδρέου και την ανταλλαγή επιστολών μεταξύ των δυο συναρχηγών, οι οποίες διέπονται από το πνεύμα μιας πολιτικής λυκοφιλίας, πολύ ευδιάκριτης για τους πολιτικούς παρατηρητές.

Έτσι είχαν τα πράγματα στην Ελλάδα, όταν στις 4 Μαρτίου 1953 μια εκπομπή του ραδιοσταθμού της Μόσχας συντάραξε τον κόσμο. Η ανθρωπότητα πληροφορούνταν ότι ο Ιωσήφ Βησαριόνοβιτς Στάλιν υπέστη βαρύ εγκεφαλικό επεισόδιο και μετά εικοσιτέσσερες ώρες, τη νύχτα της 5 προς 6 Μαρτίου 1953, η Μόσχα μετέδιδε και πάλι ότι «η καρδιά του συντρόφου Στάλιν έπαψε πια να χτυπά».

Η είδηση έπεσε σα βόμβα σ' όλο τον κόσμο και άρχισαν να διατυπώνονται, ιδίως στη Δύση, υποψίες για τον τρόπο του αιφνίδιου θανάτου του. Και ενώ ο ανατολικός κόσμος βυθιζόταν σε βαρύ πένθος, ταυτόχρονα στα παρασκήνια διεξαγόταν ο πόλεμος για τη διαδοχή του Στάλιν. Την εποχή εκείνη κάθε υποψία για αφύσικο τρόπο θανάτου του θεωρήθηκε ως καπιταλιστική ύβρις εναντίον του σοσιαλισμού. Όμως, όταν αργότερα ανέλαβε την εξουσία ο Νικήτα Σεργκέγιεβιτς Χρουστώφ, ένα μέρος του πέπλου του μυστηρίου του θανάτου του Στάλιν ανασηκώθηκε και έγινε γνωστό πως το μοιραίο επήλθε μετά γενναία κατανάλωση βότκας σε στενό κύκλο, στον οποίο ανήκαν άμεσοι συνεργάτες του, που κάποιοι απ' αυτούς είχαν πιθανό συμφέρον από το θάνατό του. Φαίνε-

ται πως το μοιραίο τον βρήκε μόνο, στα διαμερίσματά του στο Κρεμλίνο, μετά τη γενναία κατανάλωση οινοπνεύματος και μόνον όταν η απουσία του παρατάθηκε πέραν του συνηθισμένου ετόλμησαν να ανοίξουν τις πόρτες της κατοικίας του, οπότε ανευρέθηκε βαρύτατα ημίπληκτος, για να πεθάνει το επόμενο εικοσιτετράωρο σχεδόν αβοήθητος.

Οι πρώτες εκδηλώσεις του καθεστώτος για το νεκρό πρώτο Γραμματέα του Κόμματος και πρωθυπουργό υπήρξαν αποθεωτικές και ο νεκρός τοποθετείται ηθικά στο πλευρό του Λένιν. Η σορός του μεταφέρεται στο Μαυσωλείο του ιδρυτή του σοσιαλιστικού κράτους στην Κόκκινη πλατεία, δίπλα στη σωρό του Λένιν, ενώ ο πρωθυπουργός Μαλένκωφ, ο πρώτος Γραμματέας Ν. Χρουτσώφ, αξιωματούχοι του Κόμματος και στρατάρχες της ΕΣΣΔ τη μεταφέρουν με ευλάβεια στους ώμους τους.

Δεν θα περάσει πολύς καιρός και αρχίζει αργά, μεθοδικά, πλήν συστηματικά η απομυθοποίηση του Στάλιν μέσα στην ΕΣΣΔ. Ο τόνος της υμνολογίας πέφτει ολοένα και χαμηλότερα για να εκλείψει τελικά. Ο τρομοκρατικός του μηχανισμός ξηλώνεται και ανάμεσα σ' εκείνους που συλλαμβάνονται είναι και ο Ριούμιν, υφυπουργός Ασφαλείας, ενώ ο πολύς Μπέρια θανατώνεται άγνωστο πώς. Το πιθανότερο είναι ότι εξοντώθηκε σε κάποια στιγμή που προσπάθησε να πυροβολήσει τους διαδόχους του Στάλιν, σε κάποια ταραχώδη συνεδρίαση του Πολίτ-μπυρώ του ΚΚΣΕ.

Ο θάνατος του Στάλιν και το πρώτο λιώσιμο των χιονιών στο χώρο του υπαρκτού σοσιαλισμού επηρεάζει αναμφισβήτητα πλέον και τη σταδιοδρομία της ελληνικής Αριστεράς όπως θα ιδούμε στα προσεχή χρόνια, όταν στην εξουσία ανέρχεται στην ΕΣΣΔ ο Νικήτα Σερκέγιεβιτς Χρουτσώφ.

Οι αμερικανικές βάσεις

Η πλήρης πολιτική και οικονομική υποταγή της Ελλάδας στις ΗΠΑ είχε σαν αποτέλεσμα την παραχώρηση του ελ-

ληνικού εδάφους από την κυβέρνηση του Συναγερμού στις ένοπλες Αμερικανικές δυνάμεις, για την εγκατάσταση στρατιωτικών και ηλεκτρονικών βάσεων ελέγχου ολόκληρης της περιοχής της Μεσογείου, των Βαλκανίων καθώς και των νότιων περιοχών της ΕΣΣΔ. Το πλέγμα των Αμερικανικών βάσεων εγκατεσπαρμένο στην Ελλάδα και την Τουρκία, υπήρξε και εξακολουθεί να είναι ένα θανάσιμο δίκτυο αράχνης που απειλεί την ανεξαρτησία όχι μόνο της χώρας μας, αλλά και των γειτονικών χωρών, με τις οποίες η Ελλάδα διατηρεί ειρηνικές και φιλικές σχέσεις.

Το καθεστώς των Αμερικανικών βάσεων, που κατ' ευφημισμό ονομάστηκε καθεστώς «στρατιωτικών διευκολύνσεων προς τας εν Ελλάδι δυνάμεις των ΗΠΑ», κυρώθηκε αρχικά ερήμην του ελληνικού λαού (ο οποίος ουδέποτε πληροφορήθηκε το περιεχόμενο της συμφωνίας με την υπ' αριθ. 1036/53 πράξη της Κυβέρνησης Παπάγου. Στις 12 Νοεμβρίου 1953 δημοσιεύτηκε το Νομοθετικό διάταγμα 2793, το οποίο με την κύρωσή του απέδωσε ισχύ νόμου στην πράξη 1036/53, σύμφωνα με το οποίο παραχωρούνταν ευρύτατα προνόμια στις ένοπλες Αμερικανικές δυνάμεις επί ελληνικού εδάφους και επιτρεπόταν η ανεξέλεγκτη κίνησή τους σ' όλη την ελληνική επικράτεια. Ας σημειωθεί ότι οι Αμερικανικές βάσεις ήταν διαφορετική υπόθεση από τις βάσεις του ΝΑΤΟ στην Ελλάδα, στο οποίο μετείχε ως εταίρος και η χώρας μας και που η λειτουργία τους και το νομικό καθεστώς τους ρυθμίστηκε αργότερα, βάσει του Ν. 2799 του 1954.

Σύμφωνα με όσα έχουν δημοσιευθεί στον Τύπο και με όσα έχουν διαμειφθεί κατά τις συζητήσεις της Βουλής, από την εποχή (μετά την πτώση της χούντας) που ετέθη και πάλι επί τάπητος το ζήτημα των Αμερικανικών βάσεων και ιδιαίτερα μετά την άνοδο στην εξουσία του ΠΑΣΟΚ, οι αμερικανικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις, μέσα σε μιά εικοσαετία έφτασαν περίπου τον αριθμό των πενήντα, χωρίς να υπάρξει αντίδραση των κατά καιρούς κυβερνήσεων, πέραν κάποιων φιλολογικών συζητήσεων της «Νέας Δημοκρατίας» επί πρωθυπουργίας Γ.

Ράλλη. Το πρόβλημα των βάσεων ετέθη ουσιαστικά προεκλογικά από το ΠΑΣΟΚ και την κομμουνιστική Αριστερά, αλλά είναι απ' τα πιο δυσεπίλυτα όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και διεθνώς, δεδομένου ότι βάσεις των ιμπεριαλιστών υπάρχουν ακόμη και επί σοσιαλιστικών εδάφων (Κούβα των Αμερικανών), Χόγκ - Κόγκ (Κίνα), ή επί χωρών του Τρίτου Κόσμου, όπως η αγγλική της Κύπρου. Η ύπαρξη ανταγωνιστικού πυρετού ανάμεσα στις υπερδυνάμεις και στο θέμα των βάσεων δυσχεραίνει ασφαλώς την επίλυσή του και στη χώρα μας, η οποία καταφεύγει στη λύση του χρονοδιαγράμματος της απομάκρυνσής τους.

Οι κυριότερες αμερικανικές βάσεις που υποστηρίζουν την ιμπεριαλιστική πολιτική των ΗΠΑ και καλύπτουν με προστατευτική ομπρέλα το Ισραήλ, επιτηρούν όλο το χώρο της Μεσογείου, των Βαλκανίων και τις νότιες περιοχές της ΕΣΣΔ, δημιουργώντας διπλωματικές δυσχέρειες στη χώρα μας έναντι χωρών με τις οποίες διατηρεί άριστες φιλικές σχέσεις.

Η εγκατάσταση των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα ήταν προϊόν μιας αγοραπωλησίας του εθνικού μας εδάφους που διαπραγματεύτηκε ο Σπυρίδων Μαρκεζίνης κατά τα ταξίδια του στις ΗΠΑ στα τέλη Απριλίου 1953. Ο ίδιος κατά την επιβίβασή του στο υπερωκεάνειο «ΗΠΑ», που από τη Χάβρη θα τον μετέφερε στη Νέυ Υόρκη, δήλωσε στον Αμερικανό δημοσιογράφο Κίνγκσμπουρν Σμίθ:

Κομίζω ειδικό σχέδιο, που η φύση του πρέπει να μείνει μυστική για λόγους σκοπιμότητας και ασφαλείας. Το μόνο που μπορώ να είπω είναι ότι συνδυάζεται με τη θέση της Ελλάδος ως χώρας «κλειδιού του ΝΑΤΟ».

Στις 9 Μαΐου 1953 η αγοραπωλησία είχε ευοδωθεί. Οι Αμερικανοί εξέδωσαν ανακοίνωση ότι «υποστηρίζουν» το τετραετές σχέδιο οικονομικής ανορθώσεως της Ελλάδος με την άνοδο της αμερικανικής βοήθειας στα 75.000.000 δολάρια για το 1953. Από κει και πέρα, ακολουθώντας την άνοδο του

διεθνούς τιμαριθμού, η βοήθεια έφτασε στα 7, έναντι 10 της Τουρκίας και επικρέμεται η απειλή της ανατροπής της αναλογίας υπέρ των Τούρκων σε κάθε αναζωπύρωση της συζήτησης για το παράνομο και αντισυνταγματικό των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα.

Η συμφωνία για τις βάσεις του 1953

Τό κείμενο της συμφωνίας για τις βάσεις μεταξύ της Ελλάδας και των ΗΠΑ της Αμερικής, θεωρούμενο ως απόρρητο για πολλά χρόνια, έγινε γνωστό μόλις το καλοκαίρι του 1983 και έχει ως εξής:

«Περί στρατιωτικών ευκολιών

Το Βασίλειον της Ελλάδος και αι Ηνωμέναι Πολιτεΐαι της Αμερικής, μέλη της Βορειοατλαντικής Συνθήκης της υπογραφείσης εν Ουασινγκτόνι την 4ην Απριλίου 1949, έχοντα υπ' όψιν τας εκ της Συνθήκης ταύτης απορρεούσας ευθύναι των σχετικώς με την ασφάλειαν και άμυναν της περιοχής της Βορειοατλαντικής Συνθήκης και το άρθρον 3 της Συνθήκης ταύτης περί άναπτύξεως της συλλογικής αυτής ικανότητος όπως αμυνθούν εναντίον ενόπλου επιθέσεως, συνήψαν την ακόλουθον συμφωνίαν.

Άρθρον 1 - 1. Δια του παρόντος η Ελληνική Κυβέρνησις, υπό τας προϋποθέσεις και τους όρους τους καθοριζόμενους εν τη παρούση Συμφωνία ως και επί τη βάσει των τεχνικών συνεννοήσεων μεταξύ των αρμοδίων Αρχών των δύο Κυβερνήσεων, *εξουσιοδοτεί την Κυβέρνησιν των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής να χρησιμοποιή οδούς, σιδηροδρομικάς γραμμάς και χώρους και να κατασκευάζη, αναπτύσση, χρησιμοποιή και θέτη εν λειτουργία στρατιωτικά και βοηθητικά έργα εν Ελλάδι, οία αι αρμάδιοι Αρχαί των δύο Κυβερνήσεων ήθελον θεωρήσει κατά καιρούς ως αναγκαία δια την εφαρμογήν η την προαγωγήν εγκεκριμένων σχεδίων του ΝΑΤΟ. Η κατασκευή, ανάπτυξις, χρησιμοποιήσις και θέσις εν λειτουργία τοιούτων έργων, θά είναι σύμφωνος προς συστάσεις, τύπους*

και οδηγίας της Οργανώσεως της Βορειοατλαντικής Συνθήκης (ΝΑΤΟ), όπου αυτά είναι εφαρμόσιμοι.

-2. Χάριν του σκοπού της παρούσης Συμφωνίας και συμφώνως προς τας μεταξύ των αρμοδίων Αρχών των δύο Κυβερνήσεων διεξαχθησομένας τεχνικάς συνεννοήσεις η Κυβέρνησις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής δύναται να φέρη, εγκαθιστά και στεγάξη εν Ελλάδι προσωπικόν των Ηνωμένων Πολιτειών. Αι ένοπλοι δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών και το υπό τον έλεγχον των υλικών δύνανται να εισέρχωνται, εξέρχωνται, κυκλοφορούν, υπερίπτανται ελευθέρως εν Ελλάδι και εις τα χωρικά της ύδατα, υπό την επιφύλαξιν οιασδήποτε τεχνικής συνεννοήσεως εις ην ήθελον προέλθει αι αρμόδιαι Αρχαί των δύο Κυβερνήσεων. Αι ενέργειαι αυταί απαλλάσσονται οιασδήποτε τελών, δικαιωμάτων και φόρων.

-3. Αι καθορισθησόμεναι δια τας Ενόπλους Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών προτεραιότητες, επίπεδα καταναλώσεως και τιμολόγια δια υπηρεσίας, ως ηλεκτρικόν ρεύμα, αποχετεύσεις, υδρεύσεις, μέσα έπικοινωνιών, μεταφοραί προσωπικού και υλικού δια σιδηροδρόμων, δεν θα είναι ολιγώτερον ευνοϊκαί των ισχυουσών δια τας Ελληνικάς Ενόπλους Δυνάμεις.

Αρθ. II-1. Μηχανήματα, υλικά και εφόδια τα οποία θέλουν εισαχθή υπό ή δια λογαριασμόν της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, έχοντα σχέσιν με την κατασκευήν, ανάπτυξιν, λειτουργίαν ή συντήρησιν των συμφωνηθεισών εγκαταστάσεων και έργων, ως και τον υπό των αρμοδίων Αρχών εφοδιασμόν των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών, των πολιτικών αυτών υπαλλήλων και των μελών των οικογενειών των, θα είναι απηλλαγμένα τελών, φόρων, τελωνειακών περιορισμών και ελέγχων.

-2. Πάσαι οι κινηταί εγκαταστάσεις αι συναρμολογηθησόμεναι ή κατασκευασθησόμεναι υπό ή δια λογαριασμόν της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, δαπάναις ταύτης, ως επίσης άπαντα τα μηχανήματα, υλικά και εφόδια τα εισαχθησόμενα εις Ελλάδα, υπό ή δια λογαριασμόν

της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, και σχετικά με την κατασκευήν, ανάπτυξιν, λειτουργία και συντήρησιν συμφωνημένων εγκαταστάσεων και έργων, *θα παραμείνουν ιδιοκτησία της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής* και θα δύνανται να εξαχθούν εξ Ελλάδος. Ουδεμία όμως τοιάτη εξαγωγή η διάθεσις θέλει γίνει, ήτις θα παραβλάβη την εκπλήρωσιν της αποστολής του ΝΑΤΟ.

-3. Αι Ηνωμέναι Πολιτείαί της Αμερικής *θα αποζημιωθούν από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν* δια την υπολειπομένην αξίαν, εφ' όσον υπάρξη, των δαπάναις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, βάσει της παρούσης Συμφωνίας, αγορασθέντων, αναπτυχθέντων και κατασκευασθέντων έργων, τα οποία δεν εξήχθησαν ή άλλως διετέθησαν συμφώνως με την παράγραφον 2 του παρόντος άρθρου, συμπεριλαμβανομένων και των από κοινού με αμερικάνικα και ελληνικά κεφάλαια αναπτυχθέντων ή κατασκευασθέντων έργων, *όταν ταύτα ή μέρος αυτών δεν θα είναι πλέον αναγκαία εις Ενόπλους Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής*. Το ποσόν και ο τρόπος αποζημιώσεως θα καθορίζεται δια συμφωνιών συνομολογούμενων μεταξύ των αρμοδίων Αρχών των Συμβαλλομένων Μερών. Αι διαπραγματεύσεις, αι σχετικάί με την μέθοδον καθορισμού της υπολειπόμενης αξίας των έργων τούτων δεν θα δύνανται να παραβλάψουν τας εντός των πλαισίων του ΝΑΤΟ συμφωνίας.

Άρθρ. ΙΙΙ.-1. Δια την εφαρμογήν της παρούσης Συμφωνίας, αι διατάξεις του άρθρου 1, παράγραφος 3α και 3β του Ν. Διατάγματος 694/7.5.48 και το Υπόμνημα Συμφωνίας μεταξύ των Κυβερνήσεων Ελλάδος και Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής της 4ης Φεβρουαρίου 1953, θα εφαρμοσθούν υπό τους αμοιβαίους καθορισθησομένους όρους.

-2. Αι εν Ελλάδι, βάσει της παρούσης Συμφωνίας ευρισκόμεναι Ένοπλοι Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής δύνανται επίσης να εγκαθιστούν και να εξακολουθούν να θέτουν εν λειτουργία και να χρησιμοποιούν στρατιωτικί ταχυδρομεία των Ηνωμένων Πολιτειών.

Άρθρον IV. Η παρούσα συμφωνία τίθεται εν ισχύει από της ημέρας της υπογραφής αυτής και θέλει παραμείνη εν ισχύ καθ' όλην την διάρκειαν της ισχύος της Βορειοατλαντικής. Συνθήκης. Εγένετο εν Αθήναις, εις διπλούν εις την Ελληνικήν και την Αγγλικήν γλώσσα, αμφοτέρων των κειμένων όντων εξίσου αυθεντικών, την 12ην ημέραν του μηνός Οκτωβρίου του έτους 1953.»

Μέσα στο διάστημα της τριακονταετούς λειτουργίας των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα, από την εποχή των πρώτων εγκαταστάσεων ως τη σταδιακή επέκτασή τους σε πολλά καίρια σημεία της χώρας και τη ραγδαία ποσοτική τους αύξηση, που συντελέστηκε ουσιαστικά ερήμην των ελληνικών κυβερνήσεων, με αυθαίρετες και ανεξέλεγκτες ενέργειες των Αμερικανών, το όλο θέμα, σύμφωνα με πληροφορίες που είδαν κατά καιρούς το φως της δημοσιότητας, αποτέλεσε μια από τις πιο χυδαίες αγοραπωλησίες της εθνικής ανεξαρτησίας ενός λαού εκ μέρους μιας πολιτικά ασυνείδητης Δεξιάς. Η ελληνική κυβέρνηση παραχώρησε εδάφη της χώρας στους Αμερικανούς για να χρησιμοποιηθούν απ' αυτούς ανεξέλεγκτα από τις ένοπλες δυνάμεις τους, πέρα από τις συνηθισμένες δεσμεύσεις της προς το ΝΑΤΟ. Στα εδάφη αυτά, που θεωρήθηκαν αμερικανικά (αργότερα και ύστερα από σκληρούς λαϊκούς πολιτικούς αγώνες καθιερώθηκε η συνδιοίκηση Ελλήνων και Αμερικανών. Παρά ταύτα το ζήτημα υπήρξε τύπος που είχε ως στόχο την καθυσύχαση του εθνικού φιλότιμου, και όχι ουσία), ιδιαίτερα στις βάσεις εκείνες όπου φυλάσσονται πυρηνικές κεφαλές, η Ελλάδα δεν έχει καμιά δικαιοδοσία και η σημερινή κυβέρνηση έχει δηλώσει αναφανδόν ότι ευρίσκονται εκτός συμφωνιών και επομένως θα ζητηθεί η απομάκρυνσή τους από την Ελλάδα, χωρίς διαπραγματεύσεις.

Εξακριβομένα στοιχεία

Σύμφωνα με τα υπεύθυνα δημοσιεύματα στον ελληνικό τύπο των τελευταίων ετών, το πρόβλημα των βάσεων των ΗΠΑ στην Ελλάδα μπορεί να σκιαγραφηθεί ως εξής:

Ο δημοσιολόγος και δημοσιογράφος Κ. Καλλιγιάς έφερε

στη δημοσιότητα στην εφημερίδα «Καθημερινή» της 13-14/2/1983 το πρωτόκολλο συμφωνίας για τις βάσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από τον υπουργό επί των Εξωτερικών Δημ. Μπίτσιο, και τον Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Κίσιγκερ, πρωτόκολλο που ισχύει και σήμερα:

«1. Αι Κυβερνήσεις της Ελλάδος και των Ηνωμένων Πολιτειών θα καταρτίσουν το ταχύτερον δυνατόν, μίαν νέαν Συμφωνίαν Αμυντικής Συνεργασίας, η οποία θα αντικαταστήση την Ελληνο-Αμερικανικήν Συμφωνίαν Στρατιωτικών Διευκολύνσεων του 1953 και άλλας συναφείς Συμφωνίας. Η Κυβέρνησις των Ηνωμένων Πολιτειών θα υποβάλη την Συμφωνίαν ταύτην προς έγκρισιν εις το Κογκρέσσον.

»2. Η νέα Συμφωνία θα αποβλέπη εις τον εκσυγχρονισμόν των ελληνο-αμερικανικών αμυντικών σχέσεων και θα αντικατοπτρίζη την πατροπαράδοτον στενήν συνεργασίαν μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ελλάδος και την αμοιβαιότητα των αμυντικών των συμφερόντων εντός της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας.

»3. Η νέα αυτή Συμφωνία θα καθορίξη το καθεστώς και θα προβλέπη τους όρους λειτουργίας των στρατιωτικών εκείνων εγκαταστάσεων εν Ελλάδι, εις τας οποίας υπηρετεί αμερικανικόν προσωπικόν. Θα είναι παρομοία προς την Αμερικανο-Τουρκικήν Συμφωνίαν και θα περιλαμβάνη, μεταξύ άλλων, τας ακόλουθως αρχάς:

α) Κάθε εγκατάστασις θα είναι ελληνική στρατιωτική εγκατάστασις υπό Έλληνα Διοικητήν.

β) Αι εγκαταστάσεις θα εξυπηρετούν μόνον σκοπούς εγκριμένους από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν. Αι δραστηριότητες εις αυτάς θα ασκούνται επί τη βάσει αμοιβαίων συμφωνημένων προγραμμάτων.

γ) Θά υπάρξη συμμετοχή ελληνικού προσωπικού, μέχρι ποσοστού 50% επί του συνόλου του προσωπικού που απαιτείται διά τας συμφωνημένας κοινάς τεχνικάς λειτουργίας και τας συναφείς δραστηριότητας και υπηρεσίας συντηρήσεως

των εγκαταστάσεων· θα υπάρξει δε πρόβλεψις διά την εκπαίδευσιν του προσωπικού αυτού διά τον σκοπόν τούτον.

δ) Αι δύο Κυβερνήσεις θ' αποκτούν από κοινού και πλήρως όλας τας πληροφορίας, συμπεριλαμβανομένου και του ανεπεξεργάστου υλικού, που θα προέρχωνται εκ των εγκαταστάσεων, συμφώνως προς αμοιβαίως συμφωνηθησομένας διαδικασίας. Θά συμφωνηθῆ πρόγραμμα κοινῆς χρήσεως διά το σύστημα τηλεπικοινωνιών των αμερικανικῶν δυνάμεων εν Ελλάδι.

ε) Η συμφωνία θα παραμείνη εν ισχύϊ επί τέσσαρα ἔτη και θα προβλέπεται δυνατότης τερματισμοῦ της πρό της εκπνοῆς της, ὡς και ανανεώσεώς της.

στ) Εντός του πλαισίου τούτου θα υπάρξουν Παραρτήματα της Συμφωνίας, αφορώντα τα εἰς ἐκάστην μείζονα εγκατάστασιν (ἤτοι Νέα Μάκρη, Σούδα, Ηράκλειον) και εἰς το αμερικάνικον στοιχείον της Ελληνικῆς Αεροπορικῆς Βάσεως Ελληνικοῦ, καθὼς και παραρτήματα αφορώντα εἰς το νομικόν καθεστὼς των αμερικανικῶν δυνάμεων (*S.O.F.A.*) και εἰς τας δικαιοδοσίας της ελληνικῆς διοικήσεως των εγκαταστάσεων.

ζ) Τό αφορών εἰς την Σούδαν Παράρτημα θα αποτελή αναθεώρησιν της Συμφωνίας της Σούδας του 1959. Συμφωνεῖται ὅτι εν τῷ μεταξύ τας αμερικανικὰς δραστηριότητας εἰς το Αεροδρόμιον τούτο θα διέπη η Συμφωνία του 1959.

η) Συμφωνεῖται ὅτι, μέχρι της συνάψεως της Νέας Συμφωνίας εντός εὐλόγου χρόνου θα επιτρέπεται η συνέχισις των αμερικανικῶν δραστηριοτήτων, αι ὁποῖαι ασκούνται σήμερον εἰς εγκαταστάσεων εν Ελλάδι και αι ὁποῖαι ἐξυπηρετοῦν κοινὰ αμυντικά συμφέροντα.

»4. Ὡς ἀναπόσπαστον τμήμα της νέας Συμφωνίας Αμυντικῆς Συνεργασίας θα περιλαμβάνεται διάταξις προβλέπουσα υποχρέωσιν παροχῆς εἰς την Ελλάδα στρατιωτικῆς βοήθειας, ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, ἀνερχομένης εἰς 700.000.000 δολλάρια, μέρος της ὁποίας θα εἶναι δωρεάν βοήθεια. Η υποχρέωσις αὐτή θα ἀποβλέπη εἰς την περαιτέρω ἀνάπτυξιν της αμυντικῆς ἐτοιμότητος της Ελλάδος και εἰς την κάλυψιν των αμυντικῶν της

αναγκών, εν τη επιδιώξει των σκοπών της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας».

Τα ουσιώδη σημεία του κειμένου αυτού ήταν τα εξής, κατά την άποψη του Κ. Καλλιγά:

α) Οι βάσεις θα τελούσαν υπό ελληνική διοίκηση και θα είχαν Έλληνα διοικητή (πράγμα που σημαίνει ελληνικό έλεγχο της χρήσεως των βάσεων).

β) Θά εξυπηρετούσαν σκοπούς εγκεκριμένους από την ελληνική κυβέρνηση (πράγμα που θ' απέτρεπε την χρήση τους για ενέργειες που θα ήσαν βλαπτικές των ελληνικών συμφερόντων ή θα εξέθεταν την Ελλάδα σε κινδύνους).

γ) Όροι όμοιοι προς εκείνους της αμερικανο-τουρκικής αμυντικής συμφωνίας (από άποψη ανταλλαγμάτων, εγγυήσεων κλπ).

δ) Αμερικανική στρατιωτική βοήθεια ύψους 700 εκατ. δολ. για τέσσερα έτη, έναντι βοήθειας ύψους 1.000 εκ. δολ. προς την Τουρκία για το ίδιο διάστημα. Τότε και με την ρήτρα αυτή καθιερώθηκε, ανεπίσημα αλλά έμπρακτα, η περιβόητη αναλογία 7 προς 10 στην αμερικανική βοήθεια προς Ελλάδα και Τουρκία.

Το τελευταίο αυτό σημείο ήταν καρπός εντόνων ελληνικών διαβημάτων προς την Ουάσιγκτων και εργαδών προσπαθειών της Αθήνας για αποτροπή σοβαρής διαταράξεως της ισορροπίας δυνάμεων στο Αιγαίο και για κάποια αμερικανική εγγύηση έναντι ενδεχόμενου ένοπλου τουρκικού εγχειρήματος. Οι προσπάθειες αυτές δεν έμειναν ατελέσφορες. Καρπός τους ήταν αφ' ενός η αναλογία 7:10 στη βοήθεια, αφ' ετέρου δε μια υπόσχεση των ΗΠΑ να «αντιταχθούν ενεργά» σε κάθε «απόπειρα χρήσεως βίας στο Αιγαίο», που διατυπωνόταν σε επιστολή του υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, Χένρυ Κίσσιγκερ προς τον Έλληνα συναδελφό του Δημ. Μπίτσιο, υπό ημερομηνία 10 Απριλίου 1976. Λίγες ημέρες δηλαδή, πριν απο την υπογραφή του παραπάνω «κειμένου αρχών».

Η μόνη αμερικανική εγγύηση

Πράγματι, συνεχίζει ο Κ. Καλλιγιάς, στις 7 Απριλίου 1976, ο Δημ. Μπίτσιος είχε απευθύνει στον Χ. Κίσιινγκερ επιστολή, όπου αφού ανεφερόταν στην ανησυχία που προξενούσε στην Ελλάδα και στα προβλήματα που δημιουργούσε η σχεδιαζόμενη υπογραφή νέας αμερικανοτουρκικής συμφωνίας, έθετε το ζήτημα του καθεστώτος των «αμερικανικών διευκολύνσεων» στην Ελλάδα και διατύπωνε το ερώτημα ποιά θα ήταν η στάση των ΗΠΑ.

«ως προς την λύση διενέξεων στην ανατολική Μεσόγειο και ιδιαίτερα ως προς τον κίνδυνο σοβαρής επιδεινώσεως της καταστάσεως στο Αιγαίο».

Έθετε επίσης το ζήτημα εάν η αμερικανο-τουρκική συμφωνία

«Θα συνέτεινε σε μια γοργή και δίκαιη λύση του προβλήματος της Κύπρου, υπό το φως προηγούμενων διαβεβαιώσεων ότι οι ΗΠΑ θα κατέβαλλαν σοβαρή προσπάθεια προς τον σκοπό αυτόν».

Η απαντητική επιστολή του Κίσιινγκερ, υπό ημερομηνία 10 Απριλίου 1976, διελάμβανε, μεταξύ άλλων:

« Ερωτήσατε σχετικά με την στάση μας ως προς την επίλυση διενέξεων στην ανατολική Μεσόγειο και ιδιαίτερα στην περιοχή του Αιγαίου. Επί του θέματος αυτού θα ήθελα να επαναλάβω την πεποίθησή μας ότι οι διενέξεις αυτές πρέπει να επιλύονται με ειρηνικές διαδικασίες και ότι εκάστη πλευρά θα όφειλε ν' αποφεύγει προκλητικές ενέργειες. Έχουμε και άλλοτε εκφράσει την πεποίθησή μας ότι καμιά πλευρά δεν θα έπρεπε να επιδιώξει στρατιωτική λύση στις διενέξεις αυτές. Αυτή παραμένει η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών. Συνεπώς οι Ηνωμένες Πολιτείες θα αντιταχθούν ενεργά και απερίφραστα σε

απόπειρα οποιουδήποτε εκ των μερών να επιδιώξει στρατιωτική λύση και θα καταβάλουν μείζονα προσπάθεια για την αποτροπή μιας τέτοιας ενέργειας».

«Αυτή ήταν και η μόνη από αμερικανικής πλευράς εγγύηση την οποία απέσπασε ποτέ η Ελλάς.» επιλέγει ο Κ. Καλλιγιάς.

Το σχέδιο συμφωνίας του 1977

Οι ελληνο-αμερικανικές συνεννοήσεις για την σύναψη μιάς νέας συμφωνίας για τις βάσεις, βάσει των κατευθύνσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω, ανανεώθηκαν και προχώρησαν. Και στις 21 Ιουλίου 1977 μονογραφήθηκε ένα σχέδιο συμφωνίας, που βρισκόταν πολύ κοντά στις «θέσεις» και στους «γνώμονες» της ελληνικής κυβερνήσεως.

Στο προοίμιο του σχεδίου διαλαμβάνονταν, μεταξύ άλλων τα εξής:

«Η κυβέρνησις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και η κυβέρνησις της Ελληνικής Δημοκρατίας (...)

»Ενεργούσαι επί τη βάσει της συνεχιζομένης φιλίας των, και εις αναγνώρισιν των υποχρεώσεών των διά την ασφάλειαν και προάσπισιν της περιοχής της Βορειοατλαντικής Συνθήκης και κατ' εφαρμογήν του άρθρου ΙΙΙ του Βορειοατλαντικού Συμφώνου...

»Εκφράζουσαι την θέλησίν των όπως συνεχίσουν την διμερή συνεργασίαν των ως προς την άμυναν καθ' όσον χρόνον αμφοτέρα τα μέρη δεσμεύονται υπό της Βορειοατλαντικής Συνθήκης.

»Επιθυμούσαι να προσδώσουν συγκεκριμένη μορφή εις τας υπογραφείσας την 15ην Απριλίου 1976 κατευθυντηρίους αρχάς της μελλούσης αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ελλάδος...».

Άρθρον I

Η αμυντική συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, ως καθορίζεται εις την παρούσαν Συμφωνίαν, βασίζεται εις την αναγνώρισιν και εις τον πλήρη σεβασμόν της κυριαρχίας εκάστου.

Άρθρον II

1. Η έκτασις της αμυντικής συνεργασίας, ως αυτή προβλέπεται εις την παρούσαν Συμφωνίαν, θα περιορίζεται εις τους κοινούς αμυντικούς σκοπούς της παρούσης συμφωνίας και τας υποχρεώσεις αι οποίαι απορρέουν εκ της Βορειοατλαντικής Συνθήκης.

2. Αι στρατιωτικάί ευκολίαι και αι ευκολίαι υποστηρίξεως εις τας προβλεπομένας εις το άρθρον III της παρούσης συμφωνίας εγκαταστάσεις θα χρησιμοποιούνται μόνον και αι δραστηριότητές των θα εξυπηρετούν μόνον σκοπούς οι οποίοι ενεκρίθησαν υπό της κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Άρθρον III

1. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου III της Βορειοατλαντικής Συνθήκης, η κυβέρνησις της Ελληνικής Δημοκρατίας επιτρέπει εις στοιχεία των Δυνάμεων των Ήνωμένων Πολιτειών όπως συμμετέχουν εις μέτρα κοινής αμύνης δια της χρήσεως στρατιωτικών ευκολιών και ευκολιών υποστηρίξεως συμφώνως προς τας διατάξεις της παρούσης συμφωνίας και των παραρτημάτων αυτής, εις τας κάτωθι ελληνικάς στρατιωτικάς εγκαταστάσεις (...)

Άρθρον IV

1. Αι αναφερόμεναι εις το Άρθρον III της παρούσης Συμφωνίας στρατιωτικάί ευκολίαι και ευκολίαι υποστηρίξεως

αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα Εγκαταστάσεων των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Ο Διοικητής εκάστης Εγκαταστάσεως θα είναι Έλληνας. Η Ελληνική σημαία θα υψούται εις τας εγκαταστάσεις.

2. Η Κυβέρνησις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής θα τοποθετήση εις εκάστην Εγκατάστασιν, όπου η παρουσία ενός στοιχείου των Ηνωμένων Πολιτειών έχει εγκριθεί, ένα διοικητήν του στοιχείου των Ηνωμένων Πολιτειών ως «Ανώτερον Αξιωματικόν των Ηνωμένων Πολιτειών» δια να ενεργή ως μόνος σύνδεσμος με τον Διοικητήν της Εγκαταστάσεως. Η σημαία των Ηνωμένων Πολιτειών ομού μετά της Ελληνικής σημαίας δύναται να υψούται εις το διοικητήριον του Ανωτέρου Αξιωματικού των Ηνωμένων Πολιτειών.

3. Τα καθήκοντα και αι αρμοδιότητες του Διοικητού της Εγκαταστάσεως και του Ανωτέρου Αξιωματικού των Ηνωμένων Πολιτειών εις τας Εγκαταστάσεις καθορίζονται εις το παράρτημα Ι της παρούσης Συμφωνίας.

4. Αι δραστηριότητες εις τας προβλεπομένας εις το Άρθρον ΙΙΙ της παρούσης Συμφωνίας στρατιωτικής ευκολίας και ευκολίας υποστηρίξεως θα διεξάγονται συμφώνως προς αμοιβαίως εκπονούμενα προγράμματα, σύμφωνα προς τους σκοπούς των τοιούτων ευκολιών ως ούτοι ενεκρίθησαν υπό της κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (...)

Άρθρον VI

1. Ο σκοπός, η αποστολή, η θέσις, το σχεδιάγραμμα ευκολιών και αι διευθετήσεις κοινής χρήσεως των στρατιωτικών ευκολιών και ευκολιών υποστηρίξεως των εγκριθεισών υπο της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας καθορίζονται εις τα Παραρτήματα της παρούσης Συμφωνίας. Οιαδήποτε αύξησις εις τας ποσότητας οπλισμού και πυρομαχικών, αριθμών κυρίων ειδών εξοπλισμού και δυνάμεων στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού, των επιτρεπομένων εις τα Παραρτήματα, θα υπόκειται εις προγενεστέραν έγκρισιν υπό των αρ-

μοδίων Ελληνικών αρχών. Ουδεμία μεταβολή εις τας πρωτεύουσας αποστολάς των δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών εις τας στρατιωτικές ευκολίας και τας ευκολίας υποστηρίξεως θα διενεργήται άνευ της εκ των προτέρων εγκρίσεως υπό της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας.

2. Αι στρατιωτικάί αρχαί των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής θα υποβάλουν εις τα αρμοδίας αρχάς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας λεπτομερείς τριμηνιαίας αναφοράς περί του αριθμού, συνθέσεως και τοποθετήσεως των Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών, του πολιτικού προσωπικού και των εξαρτωμένων προσώπων εις την Ελλάδα και περί των μεταβολών εις τας ποσότητας οπλισμού και πυρομαχικών και των κυρίων ειδών εξοπλισμού των επιτρεπομένων υπό των Παραρτημάτων (...).

4. Η αντικατάστασις κυρίως ειδών εξοπλισμού υπό των Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών η οποία αναβιβάζει ή αυξάνει δι' εκσυγχρονισμού την επιχειρησιακήν ικανότητα και η εισαγωγή νέων κυρίων ειδών εξοπλισμού θα υπόκειται εις προγενεστέραν έγκρισιν υπό των αρμοδίων Ελληνικών αρχών.

Άρθρον VII (...)

2. Η εισαγωγή και κυρία διακίνησις εντος της Ελλάδος οπλισμού και πυρομαχικών θα υπόκειται εις προγενεστέραν έγκρισιν υπό των αρμοδίων Ελληνικών αρχών και θα εκτελήται συμφώνως πρός κανόνας ασφαλείας και προστασίας οι οποίοι θέλουν αμοιβαίως συμφωνηθή.

Ειδικαί διαδικασίαι θα καθιερωθούν διά τον τελωνειακόν έλεγχον του οπλισμού και των πυρομαχικών. Όσον αφορά εις τας διαδικασίας τελωνειακού ελέγχου διαβαθμισμένης φύσεως εξοπλισμού και υλικών, αύται θα καθιερωθούν διά καταλλήλων διαβουλεύσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

3. Καθ' όσον χρόνον αι λειτουργίαι εις μίαν στρατιωτι-

κήν ευκολίαν και ευκολίαν υποστηρίξεως συνεχίζονται δυνάμει της παρούσης Συμφωνίας, οπλισμός, πυρομαχικά και κύρια είδη εξοπλισμού τα οποία απαιτούνται δια την λειτουργίαν της ευκολίας ταύτης δεν θα μετακινηθούν από την Ελλάδα, εάν τούτο ήθελε παραβιάσει τους προβλεπόμενους υπό της παρούσης Συμφωνίας κοινούς αμυντικούς σκοπούς, άνευ προγενεστέρων διαβουλεύσεων μεταξύ των αρμοδίων αρχών των συμβαλλομένων μερών και ουδεμία τοιαύτη μετακίνησις θα λάβη χώραν, η οποία ήθελε παραβιάσει την αποστολήν του Οργανισμού της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας.

Άρθρον VIII

Αι δύο κυβερνήσεις θα συνεκμεταλλεύωνται πλήρως, συμφώνως προς αμοιβαίως συμφωνηθείσας διαδικασίας, απάσας τας πληροφορίας, συμπεριλαμβανομένων και των ακατεργάστων στοιχείων, αι οποίαι παράγονται εις τας στρατιωτικάς ευκολίας και ευκολίας υποστηρίξεως. Αρμόδια Αμερικανικά και Ελληνικά αρχαί θα αναπτύξουν εν αμοιβαίον πρόγραμμα απαιτήσεων πληροφοριών, το οποίον θα αποτελέση την βάση της λειτουργικής διαρθρώσεως των τεχνικών λειτουργιών και αρμοδιοτήτων διά τας πληροφορίας.

Άρθρον XIV

1. Προς τον σκοπόν περαιτέρω αναπτύξεως της προετοιμασίας της Ελληνικής αμύνης και ενισχύσεως της συνεργασίας διά την αμοιβαίαν ασφάλειαν αμφοτέρων των Κυβερνήσεων δυνάμει του Άρθρου III της Βορειοατλαντικής Συνθήκης, η Κυβέρνησις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής θα εφοδιάζη ή θα χρηματοδοτή την προμήθειαν υπό της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας αμυντικού υλικού, υπηρεσιών και στρατιωτικής τεχνικής εκπαίδευσεως συμφώνως προς αμοιβαίως συμφωνηθέντα προγράμματα, ως προ-

βλέπεται εις τας κατωτέρω παραγράφους του παρόντος Άρθρου. Η αμυντική υποστήριξις η οποία θα παρασχεθεί εις την Κυβέρνησιν της Ελληνικής Δημοκρατίας θα συντελεσθή συμφώνως πρὸς συμβατικάς υποχρεώσεις και πρὸς την γενικὴν πρακτικὴν, η οποία εφαρμόζεται εις ὅλας τας ἄλλας χώρας αι οποίαι λαμβάνουν βοήθειαν.

2. Η Κυβέρνησις των Ηνωμένων Πολιτειῶν της Αμερικῆς θα παράσχη αμυντικὴν υποστήριξιν αποτελουμένην εκ δωρεάν βοήθειας, πωλήσεων ἐπὶ πιστώσει και εγγυήσεων δανειοδοτήσεως ὕψους 700 εκατομμυρίων δολλαρίων κατὰ τα πρώτα τέσσερα ἔτη κατὰ τα οποία η παρούσα Συμφωνία θα παραμένῃ εν ισχύι (...)

Άρθρον XVI

(...)

3. Ἐκαστον των μερῶν δύναται να καταγγείλῃ την παρούσαν Συμφωνίαν διὰ γραπτῆς προειδοποιήσεως ἐνὸς ἔτους.

4. Εἰς περίπτωσιν κατὰ την οποίαν ἕκαστον των συμβαλλομένων μερῶν, κατὰ την διάρκειαν της τετραετοῦς ἰσχύος της παρούσης Συμφωνίας, ὡς και κατὰ την διάρκειαν μεταγενεστέρων περιόδων (...) διαπιστώσει ὅτι το ἕτερον μέρος δεν συμμορφούται ἢ δεν δύναται να συμμορφωθῇ με τας διατάξεις της παρούσης Συμφωνίας, το μέρος τούτο δύναται να ζητήσῃ διαβουλεύσεις μεταξὺ των δύο Κυβερνήσεων. Εἰς περίπτωσιν κατὰ την οποίαν δεν ἐπέλθῃ συμφωνία ἐντὸς περιόδου τριῶν μηνῶν, ἕκαστον των συμβαλλομένων μερῶν δύναται να καταγγείλῃ την παρούσαν Συμφωνίαν δι' εγγράφου προειδοποιήσεως τρίακοντα ημερῶν.

5. Εἰς περίπτωσιν καταγγελίας η μὴ παρατάσεως της παρούσης Συμφωνίας, η παροχὴ αμυντικῆς υποστηρίξεως δυναμει του Άρθρου XIV θα περατωθῇ κατὰ την ημερομηνίαν λήξεως η μὴ παρατάσεως της ἰσχύος ταύτης. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν αι παραδόσεις αμυντικῶν υπηρεσιῶν και υλικῶν, δια τας οποίας ἔχουν υπογραφή συμβάσεις πωλήσεων ἢ ἔχουν

αναληφθή χρηματικά υποχρεώσεις πρό της ημερομηνίας ταύτης, δεν θα διακοπούν».

Μια εμπεριστατωμένη ανάλυση του Σοφιανού Χρυσοστομίδη

Στην «Αυγή» της 3 και 4 Μαρτίου 1983 δημοσιεύεται μια λεπτομερής ανάλυση του ιστορικού καθώς και της λειτουργίας των Αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα με την υπογραφή του πολιτικού της συντάκτη Σοφιανού Χρυσοστομίδη. Γράφει ο διαπρεπής Έλληνας δημοσιογράφος μεταξύ άλλων:

«Οι αμερικανικές βάσεις στην Ελλάδα έχουν τη δική τους ιστορία — μια θλιβερή, οπωσδήποτε, ιστορία, μια και οι ρίζες της ανάγονται στα πρώτα, μετά τον εμφύλιο, χρόνια.

Τη συμφωνία της 12ης Οκτωβρίου 1953 (Πράξη του υπουργικού συμβουλίου αριθμός 1086), υπόγραψε η κυβέρνηση Παπάγου, χωρίς να έχει καμιά απολύτως εξουσιοδότηση από την εθνική αντιπροσωπία. Το περιεχόμενο της συμφωνίας, μάλιστα, είχε κρατηθεί μυστικό επί ένα μήνα και μόνο ύστερα από τα δημοσιεύματα του Τύπου εδέησε η κυβέρνηση να φέρει τη συμφωνία στη Βουλή προς έγκριση, χωρίς όμως να είναι δυνατή οποιαδήποτε τροποποίηση των διατάξεών της. (Η κυβέρνηση Παπάγου διέθετε τότε πλειοψηφία 82% των εδρών της Βουλής, χάρη στο πλειοψηφικό σύστημα, που είχε επιβάλει ο Πιουριφόν...)

Φυσικά είχαν προηγηθεί κάποιες άλλες «συμφωνίες», που είχαν προλειάνει το έδαφος της «πράξεως του υπουργικού συμβουλίου περί στρατιωτικών ευκολιών»:

Το διαβόητο — πριν απ' όλα — «Δόγμα Τρούμαν» (12 Μαρτίου 1974), με το οποίο οι ΗΠΑ αναλάμβαναν ουσιαστικά την «ηγεσία» του δυτικού κόσμου.

Γιά το «δόγμα» αυτό πολλά γράφηκαν... Ιδιαίτερα για την «αναδιωτελή βοήθεια» που αποφάσισαν ξαφνικά να προσφέρουν οι ΗΠΑ στην Ελλάδα και την Τουρκία. Για το είδος της

«βοήθειας» αυτής όμως, υπάρχει μια συγκλονιστική μαρτυρία του Ουώλτερ Λίπμαν:

«Αν διαλέξαμε την Ελλάδα και την Τουρκία —έγραψε— δεν το κάναμε γιατί αποτελούν τυπικά μοντέλα δημοκρατίας.... Το κάναμε γιατί συγκροτούν τη στρατηγική πρόσβαση προς τη Μαύρη Θάλασσα και την καρδιά της Σοβιετικής Ένωσης».

Ακολούθησε η συμφωνία (N. 722) της 8ης Ιουλίου 1947 «αφορώσης εις την βοήθειαν προς περίθαλψιν του ελληνικού λαού υπό των ΗΠΑ» και, πέντε χρόνια αργότερα, η προσχώρησή μας στο ΝΑΤΟ (Νόμος υπ' αρ. 1989 της 19 Φεβρουαρίου 1952, «περί κυρώσεως της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού).

Η «Συνθήκη του Βορείου Ατλαντικού» μας είναι πολύ γνωστή, ώστε να περιττεύει οποιαδήποτε αναλυτική αναφορά σ' αυτή. Σημειώνουμε μόνο πως, κάτω από ορισμένες ωραίες διακηρύξεις («τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν απόφασιν να διαφυλάξουν την ελευθερίαν, τας κοινάς παραδόσεις, τον πολιτισμόν των λαών των»), η Ελλάδα υποχρεώνεται να έχει τις υψηλότερες αμυντικές δαπάνες απ' όλα τα κράτη του ΝΑΤΟ, προκειμένου ν' αντιμετωπίσει την απειλή από «σύμμαχο» χώρα, την Τουρκία.

Συγκεκριμένα, η Ελλάδα διαθέτει το 5,9% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος και τοποθετείται πρώτη στο σχετικό κατάλογο του ΝΑΤΟ. Ακολουθούν οι ΗΠΑ με 5,8%, η Αγγλία με 5%, η Τουρκία με 4,8%, η Δ.Γερμανία με 4,3%, Γαλλία με 4,2%, η Ιταλία με 2,5% κλπ)».

Από το 1953 στο 1976

«Δυο χρόνια μετά την κατάρρευση της δικτατορίας και αφού μεσολάβησαν οι πρώτες βουλευτικές εκλογές, το δημοψήφισμα, η επεξεργασία του νέου Συντάγματος κ.ά., η Κυβέρνηση Καραμανλή έκρινε πως ήλθε ο καιρός για ν' αναθεωρηθεί το «απαράδεκτο καθεστώς των βάσεων» — όπως το είχε κα-

θορίσει η ελληνοαμερικανική συμφωνία του 1953. (Και είχε, στο μεταξύ, καταστεί το καθεστώς αυτό ακόμη αθλιότερο, με τις κατάπτυστες συμφωνίες της 7ης Φεβρουαρίου 1973, που είχε συνάψει η χούντα, κάτω από τον τίτλο: «Περί διευκολύνσεων ελλιμενισμού»).

Ένα χρόνο αργότερα (τον Απρίλιο του 1976) οι υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας και ΗΠΑ, Δημ. Μπίτσιος και Χ. Κίσσινγκερ, μονογράφησαν ένα κείμενο αρχών — όπως το αποκάλεσαν— που φιλοδοξούσε να «εκσυγχρονίσει τις ελληνοαμερικανικές αμυντικές σχέσεις».

Το κείμενο αυτό, που έδινε τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές της νέας συμφωνίας που θα υπογραφόταν (βλέπε και Δημ. Μπίτσιου: «Πέρα από τα σύνορα»), καθόριζε ότι κάθε εγκατάσταση θα είναι «ελληνική στρατιωτική εγκατάσταση υπό Έλληνα διοικητή», ότι οι βάσεις θα εξυπηρετούν «μόνον σκοπούς εγκεκριμένους από την ελληνική κυβέρνηση», ότι «θα υπάρξει συμμετοχή ελληνικού προσωπικού μέχρι ποσοστού 50%» και ότι, όλες οι δραστηριότητες των βάσεων «θα ασκούνται επί τη βάσει αμοιβαίων συμπεφωνημένων προγραμμάτων».

Η φιλοσοφία της ελληνικής πλευράς ήταν ότι κάθε συμφωνία με τους Αμερικανούς θα πρέπει: Πρώτο, να εντάσσεται στους ευρύτερους σκοπούς του ΝΑΤΟ, δεύτερο, να διασφαλίζει την ισορροπία δυνάμεων στο Αιγαίο (στη βάση της αναλογίας 7:10) και, τρίτο, να στοχεύει στην απόσπαση κάποιων αμερικανικών εγγυήσεων.

Οι στόχοι αυτοί, μπορεί να πει κανείς ότι προωθήθηκαν: Το κείμενο αναφερόταν στην υποχρέωση «παροχής εις την Ελλάδα στρατιωτικής βοήθειας, επί τέσσερα έτη, ανερχομένης εις 700.000.000 δολάρια» (έναντι ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων που προέβλεπε η αμερικανοτουρκική συμφωνία) και καθόριζε ότι η υποχρέωση αυτή αποβλέπει «εις την περαιτέρω ανάπτυξιν της αμυντικής ετοιμότητος της Ελλάδος και εις την κάλυψιν των αμυντικών της αναγκών, εν τη επιδιώξει των σκοπών της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας».

Όσο για την «αμερικανική εγγύηση», είναι γνωστή η επιστολή Χ. Κίσιγκερ προς Δημ, Μπίτσιο (7 Απριλίου 1976), με την οποία ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών διαβεβαιώνει την ελληνική πλευρά ότι:

«Οι Ηνωμένες Πολιτείες θ' αντιταχθούν ενεργά και απερίφραστα σε απόπειρα οποιοδήποτε εκ των μερών να επιδιώξει (στην ανατολική Μεσόγειο και, ιδιαίτερα, στην περιοχή του Αιγαίου) στρατιωτική λύση και θα καταβάλουν μείζονα προσπάθεια για την αποτροπή μιας τέτοιας ενέργειας».

Η κυβέρνηση Γ. Ράλλη

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν τον Μάιο του 1980, ο τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής εκλέγεται πρόεδρος της Δημοκρατίας και ο Γ. Ράλλης αναλαμβάνει τόσο την ηγεσία του κόμματος, όσο και την πρωθυπουργία.

Η νέα κυβέρνηση, με υπουργό Εξωτερικών τον κ. Κ. Μητσοτάκη, αναλαμβάνει τη συνέχεια των διαπραγματεύσεων (Σεπτέμβριος του 1980). Οι Αμερικανοί προθυμοποιούνται να υποβάλουν νέο σχέδιο συμφωνίας γιατί — όπως έλεγαν — «πολλά από τα δεδομένα του προβλήματος έχουν αλλάξει». Η ελληνική πλευρά δηλώνει πως δεν έχει αντίρρηση.

«Έκπληκτη» όμως, θα διαπιστώσει, λίγο αργότερα, πως το νέο αμερικανικό σχέδιο ήταν μια σαφής απομάκρυνση από το πνεύμα και τις διατάξεις της συμφωνίας Μπίτσιου - Κίσιγκερ. Οι Αμερικανοί ζητούσαν τώρα επέκταση της «ακτίνας δράσεως» των βάσεων τους — και πέραν της περιοχής ευθύνης του ΝΑΤΟ... Δεν δέχονταν ότι οι βάσεις πρέπει να εξυπηρετούν «μόνον σκοπούς εγκεκριμένους από την ελληνική κυβέρνηση». (Ουσιαστικά ζητούσαν συρρίκνωση των αρμοδιοτήτων του Έλληνα διοικητή). Και ακόμη, αρνούνταν να ληφθεί υπόψη η αμερικανοτουρκική συμφωνία, προκειμένου να

καθορισθούν — κατ' αντιστοιχία — ορισμένες διατάξεις της ελληνοαμερικανικής.

Η ελληνική πλευρά απέρριψε το αμερικανικό σχέδιο και, τον Δεκέμβριο του 1980, υποβάλλει το ελληνικό αντισχέδιο.

Τρεις μήνες ενωρίτερα (Σεπτέμβριος του 1980), ο υπουργός Εξωτερικών Κ. Μητσοτάκης επισκέπτεται τη Νέα Υόρκη και συναντάται με τον Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Έντμουντ Μάσκι. Οι Αμερικανοί — κατά την πάγια τους τακτική — «αξιοποιούν» τις στήλες ορισμένων εφημερίδων («Τάιμς της Ν. Υόρκης», «Ουάσιγκτον Πόστ» κ.α.), για να υποβάλουν ότι η θέση της κυβέρνησης Ράλλη είναι ασαφής και ότι ακόμη και το πολιτειακό δεν έχει οριστικά κλείσει, αφήνοντας να νοηθεί ότι δεν αποκλείεται επάνοδος του Κωνσταντίνου!

Ο Κ. Μητσοτάκης δηλώνει στους Έλληνες δημοσιογράφους που τον συνοδεύουν, ότι το «κλίμα απειλών και πιέσεων» που καλλιεργεί η Ουάσιγκτον, δεν πρόκειται να ποτήσσει την ελληνική κυβέρνηση και ότι είναι αμετάκλητη η απόφασή της ν' απομακρύνει τις αμερικανικές βάσεις από την Ελλάδα, αν δεν βρεθεί φόρμουλα επανένταξης της χώρας στο ΝΑΤΟ, στους άμεσους προσεχείς μήνες.

«Το πρόβλημα — λέει — είναι ένα: Να πεισθούν οι Αμερικανοί ότι δεν μπλοφάρουμε».

Τον Οκτώβριο του 1980, η Άγκυρα «αίρει» τις επιφυλάξεις της για την επανένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ και τον Ιανουάριο του 1981 αρχίζει ο νέος κύκλος των ελληνοαμερικανικών διαπραγματεύσεων για τις βάσεις...

Οι Αμερικανοί, ωστόσο, και πάλι δεν επείγονται... Γνωρίζουν ότι το 1981 είναι έτος εκλογών. Και όλα τα «γκάλοπ» που οργανώνουν, επιβεβαιώνουν την κοινή αίσθηση ότι τις εκλογές θα κερδίσουν οι δυνάμεις της Αλλαγής. Αποτέλεσμα: Οι νέες διαπραγματεύσεις καρκνοβατούν! Η αμερικανική λογική είναι τώρα πολύ ξεκάθαρη: Γιατί να υπογράψουμε μια συμφωνία με την κυβέρνηση Ράλλη, αν τις προσεχείς εκλογές θα κερδίσει το ΠΑΣΟΚ;

Έτσι φτάνουμε στις 18 Ιουνίου του 1981, οπότε και οι

δυο πλευρές αποφασίζουν να διακόψουν τις διαπραγματεύσεις, με την προοπτική να τις συνεχίσουν μετά τις 18 Οκτωβρίου 1981...»

Η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ

Μετά τις εκλογές και την ανάδειξη στην εξουσία του ΠΑΣΟΚ, το θέμα περνά στην ευθύνη της νέας κυβέρνησης. Και κλείνει την επισκόπησή του ο Χρυσοστομίδης:

«Η κυβέρνησή μου —δήλωνε ο Α. Παπανδρέου τον Οκτώβριο του 1981, στην πρώτη τηλεοπτική συνέντευξή του προς το αμερικανικό τηλεοπτικό δίκτυο ABC— θα ζητήσει εγγύηση των ανατολικών συνόρων μας —εγγύηση που μπορεί να πάρει ακόμη και τη μορφή απλής δήλωσης, από μέρους της κυβέρνησης των ΗΠΑ, ότι τα σύνορα της Ελλάδας είναι εγγυημένα, απέναντι σε κάθε απειλή από οποιαδήποτε πλευρά».

Δυο μήνες αργότερα (τον Δεκέμβριο του 1981), ο Α. Παπανδρέου έθετε το ίδιο αυτό θέμα των «εγγυήσεων» των ανατολικών συνόρων της χώρας, στη σύνοδο του ΝΑΤΟ, σε επίπεδο υπουργών Άμυνας, στις Βρυξέλλες. Η άρνηση, μάλιστα, της συνόδου να δώσει συνέχεια στο αίτημα αυτό της ελληνικής πλευράς, στάθηκε αφορμή να μην εκδοθεί —για πρώτη φορά— κοινό ανακοινωθέν της συνόδου, μια και ο πρωθυπουργός δεν δέχτηκε να το υπογράψει.

Ωστόσο, ύστερα από ένα ταξίδι του στη Βόννη και μια πολύωρη συνομιλία του με τον τότε καγκελάριο Χέλμουτ Σμιτ (Φεβρουάριος 1982), ο πρωθυπουργός κ. Παπανδρέου θα εγκαταλείψει το αίτημα περί εγγυήσεων. Λίγο αργότερα, θα δηλώσει: «Εγγυήσεις ζητούν μόνον οι δορυφόροι». Και επειδή —χάριτι θεία— η Ελλάδα δεν είναι δορυφόρος ουδενός, γι' αυτό η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ παύει πλέον να θέτει θέμα «εγγυήσεων», του τύπου επιστολής Κίσιγκκερ. Η καλύτερη εγγύηση —λέει ο Α. Παπανδρέου— είναι οι ένοπλες μας δυνάμεις ή τα υψηλής τεχνολογίας οπλικά συστήματα που θα

διεκδικήσουμε από τους Αμερικανούς, στα πλαίσια των νέων διαπραγματεύσεων για τις βάσεις.

Οι δραστηριότητες των Αμερικανικών βάσεων

Μια συνοπτική όσο και διαφωτιστική εικόνα της δραστηριότητας των Αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα δίνει ο Αχιλλέας Φακατσέλλης σε άρθρο του επίσης στην «Αυγή»:

Στην κατηγορία —γράφει— των κύριων βάσεων, μπορούμε να κατατάξουμε τέσσερις στρατιωτικές εγκαταστάσεις, συγκεκριμένα την βάση του Ελληνικού, τη βάση Νέας Μάκρης, τη βάση της Σούδας και τέλος τη βάση των Γουρνών στο Ηράκλειο. Οι τέσσερις αυτές μεγάλες βάσεις πλαισιώνονται από 21 (τουλάχιστον) μικρότερες μονάδες, που είναι διάσπαρτες στον ελληνικό χώρο. Φθάνουμε έτσι στον εντυπωσιακό αριθμό των 25 — συνολικά — αμερικανικών βάσεων, διατηρώντας και κάποιες επιφυλάξεις για την ορθότητα του αριθμού αυτού (μπορεί να είναι και περισσότερες...).

Τις 21 μικρότερες αμερικάνικες βάσεις, μπορούμε να τις κατατάξουμε σε τρεις «υποκατηγορίες» ανάλογα με τον εξοπλισμό τους και τις δραστηριότητές τους: έχουμε έτσι βάσεις που είναι σταθμοί ραντάρ, βάσεις που είναι τηλεπικοινωνιακές, και βάσεις που είναι ΝΑΤΟϊκά κέντρα. Φυσικά, για όλες αυτές τις βάσεις χρειάζεται και κάποιο προσωπικό, που σύμφωνα με τις υπάρχουσες πληροφορίες, αποτελείται από 8.000 Αμερικανούς στρατιώτες και αξιωματικούς. Ολοκληρώνοντας, μπορούμε να πούμε ότι μιλώντας για αμερικανικές βάσεις στην Ελλάδα, μιλάμε στην πραγματικότητα για έναν αληθινό στρατό κατοχής άριστα εξοπλισμένο και διεσπαρμένο σε επίκαιρα σημεία του εθνικού μας χώρου.

Μιά άλλη διάσταση παίρνει το θέμα αυτό από ένα επιπρόσθετο στοιχείο που το χαρακτηρίζει: αυτός ο στρατός κατοχής διαθέτει και κάποιο άγνωστο αριθμό πυρηνικών όπλων, που βρίσκονται αποθηκευμένα και έτοιμα να χρησιμο-

ποιηθούν σε κάποια από τις 25 (γνωστές) αμερικανικές βάσεις....

Πρίν περάσουμε στην αναλυτική παρουσίαση του αμερικανικού στρατιωτικού δίκτυου στη χώρα μας, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι αυτό λειτουργεί σε σχέση με το συνολικό δίκτυο του αμερικανικού στρατού στην Ευρώπη και διατηρεί άμεσες επαφές με κύρια κέντρα της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Δ. Γερμανίας και της Τουρκίας (Σμύρνη). Σε άμεση επαφή βρίσκεται επίσης και με τα σκάφη του βου Στόλου και με τη Στρατιωτική Διοίκηση Αερομεταφερόμενων μονάδων των ΗΠΑ που σταθμεύει στη Γερμανία.

Ας δούμε όμως ποιές είναι οι βάσεις και τί δραστηριότητες αναπτύσσει κάθε μία απ' αυτές:

1. Αεροπορική βάση Ελληνικού

Πρόκειται για την μεγαλύτερη αμερικανική εγκατάσταση που εκτελεί μιά ποικιλία ρόλων και αποστολών. Ανάμεσα στις δραστηριότητές της ξεχωρίζουμε την διεξαγωγή ηλεκτρονικών και φωτογραφικών παρακολουθήσεων, την «ακρόαση» επικοινωνιών, τη δυνατότητα παρεμβολής στις τηλεπικοινωνίες μέχρι πλήρους διακοπής τους. Πρόκειται επίσης για μιά βάση υποστήριξης της αμερικανικής διοίκησης αερομεταφερόμενων μονάδων, βάση διακίνησης των πυρηνικών κεφαλών, που φθάνουν στη Χώρα μας ή στην Ευρώπη, κέντρο οργάνωσης, υποστήριξης και διεκπεραίωσης αεροπορικών επιχειρήσεων. Η βάση του Ελληνικού είναι το στρατηγείο των άλλων βάσεων στην Ελλάδα και σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ίδιων των Αμερικανών εμπεριognωμόνων, είναι πολύτιμη για επιχειρήσεις στον Περσικό και τη Μ. Ανατολή. Οι κατασκοπευτικές της δραστηριότητες καλύπτουν το χώρο των Βαλκανίων, τη Μ. Ανατολή, το Αφγανιστάν και την Σοβιετική Ένωση. Οι πληροφορίες που συλλέγονται κωδικοποιούνται και «πακετάρνονται» πρίν αποσταλούν για επεξεργασία και αξιολόγηση σε άλλα κέντρα.

2. Σταθμός επικοινωνιών Νέας Μάκρης

Πίσω από τον αθώο αυτό τίτλο, βρίσκεται μία υπερσύγχρονη αμερικανική βάση ηλεκτρονικής παρακολούθησης με αρμοδιότητα στους Βαλκανικούς γείτονές μας. Οι συσκευές της Νέας Μάκρης παρέχουν τη δυνατότητα στους χειριστές τους να παρεμβαίνουν στις τηλεπικοινωνίες με δυνατότητα διακοπής τους. Είναι ο σημαντικότερος τηλεπικοινωνιακός σταθμός των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο και αποτελεί τμήμα του Παγκόσμιου Συστήματος Επικοινωνιών Αμύνης των ΗΠΑ (το γνωστό και ως DCS). Ο σταθμός της Νέας Μάκρης έχει απ' ευθείας σύνδεση με το δίκτυο στρατιωτικών επικοινωνιών της Νάπολης (Ιταλία), καθώς και σύνδεση με τα πέντε κέντρα του ΝΑΤΟ στη χώρα μας (θα τα αναφέρουμε στη συνέχεια).

3. Βάση της Σούδας

Θεωρείται κι αυτή σαν μία από τις πολύτιμες βάσεις των ΗΠΑ για τον Περσικό και την Μ. Ανατολή. Οι κύριες δραστηριότητές της είναι δύο: λειτουργεί ως κέντρο υποστήριξης σκαφών και πολεμικού υλικού του αμερικανικού Ναυτικού (6ου Στόλου) και επίσης είναι εκπαιδευτικό κέντρο βολής πυραύλων (το γνωστό πεδίο βολής Κρήτης). Οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις διαθέτουν μεγάλες αποθήκες καυσίμων και πυρομαχικών για τις αμερικανικές δυνάμεις αλλά και για το ΝΑΤΟ. Η βάση της Σούδας εξυπηρετεί και αεροσκάφη του Ναυτικού των ΗΠΑ που δεν μπορούν να προσγειωθούν σε αεροπλανοφόρα. (Ας θυμηθούμε το πρόσφατο επεισόδιο της απροειδοποίητης «επίσκεψης» αμερικανικών «Φάντομ F-4» στη Σούδα, που προκάλεσαν θόρυβο στην κοινή γνώμη και ανησυχία στην κυβέρνηση, που άρχισε να διαβλέπει την πρόθεση των ΗΠΑ να «επεκτείνουν» τις αρμοδιότητες της βάσης αυτής). Εξάλλου, σημαντικές είναι οι λιμενικές εγκαταστάσεις της βάσης, που μπορούν να εξυπηρετήσουν τα μεγάλα σκάφη

του βου Στολου. Μια τελευταία αρμοδιότητα της βάσης αυτής είναι ο επιχειρησιακός έλεγχος του Αιγαίου για λογαριασμό του ΝΑΤΟ (που καθορίστηκε με το σχέδιο Ρότζερς).

4. Βάση Γουρνών, Ηράκλειο

Η δεύτερη σημαντική βάση στην Κρήτη, που έχει αρμοδιότητες κέντρου ηλεκτρονικής κατασκοπείας και αεροπορικού σταθμού ανεφοδιασμού και υποστήριξης των αμερικανικών δυνάμεων. Στη βάση αυτή επίσης, γίνεται «επεξεργασία» των στοιχείων που συλλέγονται στη βάση του Ελληνικού και κωδικοποιούνται. Τό κατασκοπευτικό αυτό υλικό, αφού αποκωδικοποιηθεί και εκτιμηθεί, διαβιβάζεται σε ευρωπαϊκά κέντρα. Κύρια κατασκοπευτική δραστηριότητα της βάσης των Γουρνών, είναι οι στρατιωτικές κινήσεις στη Σοβιετική Ένωση και στην Ανατολική Μεσόγειο. Στη βάση αυτή βρίσκεται ειδικευμένο προσωπικό της Υπηρεσίας Ασφαλείας της USAFE.

Εκτός από τις κύριες αυτές βάσεις, υπάρχουν και τρεις «δευτερεύουσες» που ανήκουν στο περιφερειακό δίκτυο:

5. Βάση Ελευσίνας

Εδώ δεν υπάρχουν τόσο κατασκοπευτικές ή τηλεπικοινωνιακές δραστηριότητες, όσο «αποθηκευτικές» ικανότητες: Η βάση της Ελευσίνας – σύμφωνα με τις υπάρχουσες πληροφορίες – φιλοξενεί πυρηνικές κεφαλές και γι' αυτό είναι γνωστή και ως «ατομική αποθήκη».

Όπως είχε αποκαλύψει η «Αυγή» στις 18.1.1981, στην Ελευσίνα βρίσκεται η 588 ατομική πυροβολαρχία των ΗΠΑ, που τον Δεκέμβρη του 1980 είχε γίνει στόχος πυρηνικής επίθεσης σε μία εφιαλτική άσκηση του αμερικανικού προσωπικού. Η άσκηση εκείνη ήταν η δεύτερη στην τριετία 1978-1980.

6. Σταθμός κάτω Σουλίου

Έντεκα χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Ν. Μάκρης, υπάρχουν οι εγκαταστάσεις της βάσης του Κάτω Σουλίου, που είναι σταθμός επικοινωνιών με τον 6ο Στόλο και με τον τελικό σταθμό Λάγκο Ντι Πάτρι (Νεάπολη, Ιταλία) και τη Ναυτική Βάση Ρότα στην Ισπανία. Η επικοινωνία με τον 6ο Στόλο είναι συνεχής και διεξάγεται όταν ο στόλος βρίσκεται «εν πλώ».

7. Σταθμός Κορωπίου

Πρόκειται για βάση στρατιωτών και πιθανολογείται η αποθήκευση πυρηνικών κεφαλών σ' αυτή.

Τα πέντε κέντρα του ΝΑΤΟ:

Ας περάσουμε τώρα στα πέντε κέντρα του ΝΑΤΟ που βρίσκονται στην Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα. Κύρια δραστηριότητα τους είναι η παρακολούθηση των στρατιωτικών δραστηριοτήτων της ΕΣΣΔ και των χωρών - μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Επίσης αποστολή τους είναι η έγκαιρη προειδοποίηση των Νατοϊκών και αμερικανικών δυνάμεων σε περίπτωση επίθεσης από τις χώρες αυτές. Τά πέντε κέντρα του ΝΑΤΟ βρίσκονται στο Βίτσι, στη Λάρισα, στο Πήλιο, στο Χορτιάτη και στην Κομοτηνή.

8. Τηλεπικοινωνιακοί σταθμοί

Πρόκειται για περιφερειακούς «τελικούς» σταθμούς τηλεπικοινωνιών που είναι διάσπαρτοι σ' όλη την Ελλάδα. Τέτοιοι σταθμοί βρίσκονται: στην Πεντέλη, στα Μέγαρα, στα Γιαννιτσά, στο Κιλκίς, στον Λαγκαδά, στη Δράμα, και τέλος στον Άραξο. Στις μικρές αυτές μονάδες το προσωπικό είναι κυρίως Αμερικανοί, με δική τους διοίκηση και εξυπηρετούν τις τηλεπικοινωνιακές ανάγκες του Στρατού ή της Αεροπορίας των ΗΠΑ.

9. Σταθμοί Ραντάρ

Πέρα από τα ραντάρ των κυρίων σταθμών και μεγάλων βάσεων (Ελληνικού κλπ.) υπάρχει ένα δίκτυο μικρότερων σταθμών ραντάρ διάσπαρτο κι αυτό σ' όλη την Ελλάδα. Τέτοιοι σταθμοί βρίσκονται στη Δίκητη (Κρήτη), στη Λευκάδα, στον Πατέρα και στην Πάρνηθα.

Κλείνοντας την παρουσίαση αυτή του αμερικανικού στρατιωτικού δικτύου στη χώρα μας, μένει να αναφέρουμε δύο ακόμη «σταθμούς». Κάποιον στη Βορειοδυτική Πελοπόννησο (η ακριβής του θέση παραμένει άγνωστη), όπου αποθηκεύονται πυρηνικές κεφαλές, και το ΝΑΤΟϊκό - αμερικανικό αεροδρόμιο (που οι εργασίες κατασκευής του θα ολοκληρωθούν μέσα στο 1983) στο Άκτι της Πρέβεζας. Στο αεροδρόμιο αυτό θα σταθμεύουν τα υπερσύγχρονα ιπτάμενα ραντάρ AWACS, αλλά θα υπάρχει και η δυνατότητα εξυπηρέτησης μεγάλων βομβαρδιστικών όπως τα «B52» που είναι στρατηγικά όπλα και μπορούν να μεταφέρουν πυρηνικό οπλισμό. Η «Αυγή» παρουσίασε το αεροδρόμιο του Άκτιου στις 12.12.82, αποκαλύπτοντας τη σπουδαιότητα για τον αμερικανικό και νατοϊκό στρατιωτικό μηχανισμό».

Το περιεχόμενο της συμφωνίας του 1953, που επιβλήθηκε στην Ελλάδα κάτω από τη δαμόκλεια αμερικανική σπάθη δεν είναι γνωστό επισήμως, ούτε και επακριβώς ως προς τις λεπτομέρειές του. Γιά το αποικιοκρατικό καθεστώς που κληροδότησε η τότε ελληνική Δεξιά στη χώρα, συγκέντρωσε κάποιες πληροφορίες ο δημοσιογράφος και συντάκτης του «Βήματος» Πάνος Λουκάκος, τις οποίες και μεταφέρω εδώ από το φύλλο της εφημερίδας, υπό ημερομηνία 20 Ιουνίου 1983, της ημέρας δηλαδή που ανακοινώθηκε η διάσταση απόψεων μεταξύ Αμερικανικής και ελληνικής πλευράς επί του συνόλου του προβλήματος των βάσεων και αναβλήθηκε η σχετική περαιτέρω διαπραγμάτευση για προσεχείς μήνες:

«Αι ένοπλοι δυνάμεις των ΗΠΑ και το υπό τον έλεγχόν των υλικόν δύνανται να εισέρχωνται, εξέρχωνται, κυκλο-

φορούν, υπερίπτανται ελευθέρως εν Ελλάδι και εις τα χωρικά της ύδατα...»

Είναι και αυτό ένα από τα άρθρα της από 12ης Οκτωβρίου 1953 συμφωνίας, μεταξύ της ελληνικής και της αμερικανικής κυβερνήσεως «περί στρατιωτικών ευκολιών», που εξακολουθεί να ισχύει έως και σήμερα. Και ίσως αυτό δεν είναι το χειρότερο.

Υπάρχουν και πολλές άλλες ρυθμίσεις, οι περισσότερες με μυστικά πρωτόκολλα ή παραρτήματα, που καθιστούν τις αμερικανικές δυνάμεις στην Ελλάδα κράτος εν κράτει. Ισχύουν και σήμερα αυτές οι συμφωνίες, ισχύουν και τα πρωτόκολλα, τα παραρτήματα, οι διακοινώσεις - φανερές και μυστικές.

Στόχος των διαπραγματεύσεων, που άρχισε η κυβέρνηση Καραμανλή το 1975 και συνέχισε το 1980 η κυβέρνηση Ράλλη, στόχος των συνομιλιών που διεξάγει από το 1982 η κυβέρνηση Παπανδρέου, ήταν και είναι να ανατραπεί αυτό το καθεστώς της υποτέλειας.

Ξεπερνούν τις εκατό οι ποικίλες συμφωνίες, παραρτήματα, πρωτόκολλα κλπ. που διασφαλίζουν το καθεστώς των αμερικανικών προνομίων στην Ελλάδα και λίγοι - ακόμη και στο υπουργείο Εξωτερικών - γνωρίζουν τα ακριβή στοιχεία και το περιεχόμενό τους. Καί είναι οι περισσότερες απ' αυτές τις ελληνοαμερικανικές συμφωνίες διμερείς, αλλά «κατ' εφαρμογήν των συμφωνιών του ΝΑΤΟ», το οποίο υπήρξε το προκάλυμμα για τη δημιουργία αυτού του ιδιότυπου καθεστώτος, που διέπει την αμερικανική παρουσία στην Ελλάδα.

Αναλυτικά το μή απόρρητο νομικό καθεστώς, που ρυθμίζει τα της παρουσίας των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων στην Ελλάδα, είναι το ακόλουθο:

★ Συμφωνία της 20ης Ιουνίου 1947 «περί χορηγήσεως αμερικανικής βοήθειας».

★ Ν.Δ. 694 της 8ης Μαρτίου 1948, «περί ρυθμίσεως ζητημάτων αφορώντων εις το αμερικανικόν πρό-

γραμμα βοήθειας προς την Ελλάδα».

★ Ν. 722 της 3ης Σεπτεμβρίου 1948, «περί κυρώσεως της εν Αθήναις την 8η Ιουλίου 1947 υπογραφείσης μεταξύ Ελλάδας και ΗΠΑ συμφωνίας, αφορώσης εις την βοήθειαν προς περίθαλψιν του ελληνικού λαού υπό των ΗΠΑ».

★ Ν.Δ. 2793 της 12ης Νοεμβρίου 1953, «περί κυρώσεως της υπ. αριθμ. 1.036 πράξεως του υπουργικού συμβουλίου, διά της οποίας εκυρώθη η εν Αθήναις την 12η Οκτωβρίου 1953 υπογραφείσα συμφωνία μεταξύ της ελληνικής κυβερνήσεως των ΗΠΑ, «περί στρατιωτικών ευκολιών».

★ Ν. 2799 της 8ης Απριλίου 1954, «περί κυρώσεως της εν Λονδίνω υπογραφείσης την 18ην Ιουνίου 1951 συμφωνίας μεταξύ των κρατών - μελών του ΝΑΤΟ επί του νομικού καθεστώτος των δυνάμεων αυτών.

★ Ν.Δ. 3715 της 18ης Ιουνίου 1975 «περί κυρώσεως της εν Αθήναις την 7η Σεπτεμβρίου 1956 υπογραφείσης συμφωνίας μεταξύ Ελλάδος και ΗΠΑ, περί του νομικού καθεστώτος των εν Ελλάδι ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ».

Όλες αυτές οι συμφωνίες και τα μυστικά ή φανερά κείμενα που τις συμπληρώνουν, επέτρεψαν στις αμερικανικές δυνάμεις να αναπτύξουν ανεξέλεγκτες δραστηριότητες προς το εσωτερικό και το εξωτερικό της χώρας, με ορμητήριο συνήθως τις βάσεις και τις ποικίλες αμερικανικές υπηρεσίες, που λειτουργούν (ή λειτουργούσαν) στην Αθήνα. Επέτρεψαν επίσης στο αμερικανικό προσωπικό να διαπράττει πάσης φύσεως ποινικά αδικήματα, χωρίς να λογοδοτεί στα ελληνικά δικαστήρια. Αλλάξανε τέλος την αμερικανική κυβέρνηση από κάθε οικονομική επιβάρυνση για τις δραστηριότητες αυτές αλλά και από κάθε έλεγχο στη διακίνηση προσώπων και πραγμάτων στο ελληνικό έδαφος.

Εδώ και επτά χρόνια οι ελληνικές κυβερνήσεις επι-

διώκουν να ανατρέψουν αυτό το αποικιοκρατικής εμπνεύσεως καθεστώς, χωρίς επιτυχία έως τη στιγμή αυτή. Φαίνεται όμως ότι έχει έλθει πιά η ώρα, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να τερματισθεί αυτή η εκκρεμότητα».

Η νέα συμφωνία της 15 Ιουλίου 1983

Ύστερα από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις, μονογραφήθηκε τα μεσάνυχτα της 15ης προς τη 16η Ιουλίου 1983 η νέα συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και ΗΠΑ για το μελλοντικό καθεστώς των Αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα. Σύμφωνα με όσα ανακοίνωσε ο Έλληνας πρωθυπουργός, η νέα σύμβαση είναι πενταετούς διάρκειας καθορίζει ως καταληκτική ημερομηνία της ισχύος της την 31 Δεκεμβρίου 1988, αλλά δεν κατοχυρώνει την αυτόματη απομάκρυνση των αμερικανικών βάσεων από το ελληνικό έδαφος μετά την εκπνοή της ισχύος της συμφωνίας.

Σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης η ελληνική πλευρά θα έχει τον έλεγχο επί τους είδους της δραστηριότητας των αμερικανικών βάσεων και ιδιαίτερα όταν αυτή στρέφεται κατά φιλικών δυνάμεων προς την Ελλάδα.

Με τη νέα σύμβαση αναγνωρίζεται ότι το καθεστώς των βάσεων αφορά αποκλειστικά στα αμερικανικά συμφέροντα και δεν εξυπηρετεί ούτε θέματα συμμαχίας των δύο κρατών ούτε του ΝΑΤΟ. Κάθε δραστηριότητα που θα προσκρούει στα ελληνικά συμφέροντα και τα ανοίγματα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας είναι δυνατό να περιοριστεί ανά πάσα στιγμή από την ελληνική κυβέρνηση, μέχρι πλήρους ανατολής της λειτουργίας τους.

Η αμερικανική πλευρά αναλαμβάνει τη συμβατική δέσμευση για τη διατήρηση της ισορροπίας στρατιωτικής ισχύος έναντι της Τουρκίας σε ποσοστό 7 προς 10.

Επίσης τροποποιούνται οι περί ετεροδικίας των Αμερικανών διατάξεις που υπήρχαν στο μυστικό πρωτόκολλο της συμφωνίας του 1953 και αναγνωρίζεται το δικαίωμα της ελλη-

νικής κυβέρνησης να κρίνει τις περιπτώσεις παραπομπής αδικημάτων των Αμερικανών στην ελληνική δικαιοσύνη, εφαρμόζοντας παρεμφερές καθεστώσ με το ισχύον για τα μέλη και τα στελέχη των βάσεων του ΝΑΤΟ που λειτουργούν στην Ελλάδα.

Αμφιλεγόμενη παραμένει η ερμηνεία του σχετικού άρθρου που προβλέπει τη διαδικασία της καταγγελίας της συμφωνίας ένα πεντάμηνο πριν από τη λήξη της. Από αμερικανικής πλευράς, αν κρίνει κανείς από τα σχετικά σχόλια, γίνεται ήδη λόγος περί αυτόματης ανανέωσης της συμφωνίας, αν δεν υπάρξει σαφής καταγγελία, ενώ ο πρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης μίλησε σαφώς περί πενταετούς και μόνο παραμονής των Αμερικανικών βάσεων, μετά δε τη λήξη της προθεσμίας θ' απομακρυνθούν τελεσίδικα. Υπό το αυτό πνεύμα σχολίασε και την υπογραφή της νέας συμφωνίας το σοβιετικό πρακτορείο ΤΑΣ, το οποίο προβλέπει πενταετή ζωή των Αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα και οριστική απομάκρυνσή τους από 1-1-1989.

Επίσημα απόρρητα έγγραφα

Ο συνολικός αριθμός των Αμερικανικών βάσεων και εγκαταστάσεων στην Ελλάδα είναι ουσιαστικά άγνωστος. Πολλοί τις υπολογίζουν γύρω στις 150 από τις οποίες 21-25 είναι μεγάλης εμβέλειας και πλήρως οργανωμένες στρατιωτικά, ναυτικά, αεροπορικά και εξοπλισμένες με τα τελειότερα ηλεκτρονικά συστήματα παρακολούθησης του μεσογειακού χώρου και της περιοχής των Βαλκανίων και της Ν. Ρωσίας. Ο επιμελητής της Ιστορίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Τζων Μαλακάσης δημοσίευσε σπουδαιότατα έγγραφα στα «ΝΕΑ» τον Απρίλιο του 1983, που αποτελούν πρώτη παρουσίαση απόρρητου υλικού από τα αμερικανικά αρχεία. Στην επιφυλλίδα του της 14 Απριλίου 1983 ο Τζων Μαλακάσης τονίζει:

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ της δεκαετίας του '50, το Κοινό Συμβού-

λιο Αρχηγών Επιτελείων των Ηνωμένων Πολιτειών στην έκθεσή του JCS 2009/6, διατύπωνε τις αρχές, που θα αποτελούσαν τις βάσεις της εξωτερικής πολιτικής της Ουάσιγκτον, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, στην οποία περιλαμβανόταν η Ελλάδα και η Τουρκία.

«Οι αμερικανικοί στρατιωτικοί στόχοι σ' αυτήν την περιοχή, είναι η ανάπτυξη επαρκούς στρατιωτικής δύναμης σε ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ, για να παρεμποδιστεί η συνθηκολόγηση στον Κομμουνισμό, για να διατηρηθεί ο έλεγχος σε ορισμένες βασικές περιοχές και για να καθυστερηθεί υλικά κάθε προώθηση της Σοβιετικής Ένωσης...» (Εθνικά Αρχεία ΗΠΑ, RG 319, Εκθέσεις Στρατού – Άκρωσ Απόρρητο, σελ. 62).

Για το σκοπό αυτό, η προβλεπόμενη «συμβολή» της Ελλάδας, στα πλαίσια της προβολής του αμερικανικού στρατιωτικού σχεδιασμού, ήταν ασήμαντη, όσον αφορά το στρατιωτικό δυναμικό. Η Ελλάδα δεν περιλαμβανόταν στις ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ, των οποίων οι στρατιωτικές δυνάμεις, θα πολλαπλασιαζόντουσαν και στις οποίες θα δημιουργόταν μιά επιθετική ικανότητα, με αμερικανική χρηματοδότηση, συμβουλές και εφοδιασμό.

Αντίθετα το ελληνικό στρατιωτικό κατεστημένο θα μειωνόταν. Η πρωταρχική του λειτουργικότητα θα ήταν να αποτελεί μια αυξημένη δύναμη ασφαλείας, που να παρεμποδίζει τις μή συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις να ανεβούν στην εξουσία, μια και ένα τέτοιο ενδεχόμενο κρινόταν ταυτόσημο με ρήγμα στο πολύπλοκο δίκτυο των αμερικανικών στρατηγικών συμφερόντων στην περιοχή. Γιατί αν, σύμφωνα με τις τάσεις των σκέψεων της Ουάσιγκτον, «κομμουνιστικές» η «εθνικιστικές» δυνάμεις, θα αμφισβητούσαν την «καθεστηκυία τάξη», θα προχωρούσαν, στην καλύτερη περίπτωση, στο να αμφισβητήσουν την εξάρτηση, την παράδοση αυτή του εμφυλίου πολέμου, που είχε διεξαχθεί υπό την αμερικανική αιγίδα.

Το Κοινό Συμβούλιο Αρχηγών Επιτελείων, λοιπόν, δεν είναι εκπληκτικό που ανέθεσε αυτό το ρόλο στην Ελλάδα:

«Είναι για τα συμφέροντα ασφαλείας των Ηνωμένων Πο-

λιτειών, που η Ελλάδα δε θα πρέπει να τεθεί κάτω από κομμουνιστική κυριαρχία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει, με την αναγκαία πολιτική, στρατιωτική και οικονομική βοήθεια, να συνεχίσουν να συμπαρίστανται στις προσπάθειες της Ελλάδας να αντιτίθεται στις κομμουνιστικές πιέσεις και επιθετικότητες. Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαίο να υποστηριχτεί το ελληνικό στρατιωτικό κατεστημένο, το οποίο είναι ικανό να διατηρήσει την εσωτερική ασφάλεια και να αποτρέψει την κομμουνιστική κυριαρχία...».

(Εθνικά Αρχεία ΗΠΑ, RG 319, 'Ακρως Απόρρητο, σελ. 62).

Ἡ φιλοσοφία αυτή ήταν ακριβώς εκείνη που οδήγησε τους Αμερικανούς στρατιωτικούς σχεδιαστές, να αποφασίσουν για το ρόλο, την έκταση και την πολιτική και ιδεολογική προπαίδευση των στελεχών του ελληνικού στρατού. Σε μια άκρως απόρρητη αναφορά της Ευρωπαϊκής Διοίκησης του Στρατού των Ηνωμένων Πολιτειών για τον ελληνικό στρατό, που συντάχθηκε στις 30 Ιουνίου 1953, παρατηρούνται τα ακόλουθα, για τις ικανότητες και το δυναμικό του ελληνικού στρατού εκείνης της εποχής.

Καί συνεχίζει ο Μαλακάσης:

«Ο ελληνικός στρατός δε θα είναι ικανός να αντέξει, στο διάστημα ενός διαρκούς σύγχρονου πολέμου, εναντίον ενός αποφασισμένου εχθρού, επειδή δεν διαθέτει τις αναγκαίες δυνάμεις υποστήριξης και εφοδιασμού.

»Η Χωροφυλακή, σε συνδυασμό με τον ελληνικό εθνικό στρατό, επαρκεί να εξασφαλίσει την εσωτερική ασφάλεια της χώρας» (Αρχείο του γραφείου του Υπουργού Αμύνης - Αναφορά 1953 - 54). Στη μάλλον εκτεταμένη αυτή αναφορά, που αποτελείται από 62 σελίδες και έχει θέμα τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, ορισμένα σχόλια των εσωτερικών εξελίξεων της Ελλάδας αξίζει να σημειωθούν: «Υπάρχει μικρή πιθανότητα ο ελληνικός λαός να στραφεί προς την κομμουνιστική πίστη, εξαιτίας της αντίληψης ότι η κομμουνιστική κυριαρχία θα σημάνει το διαμελισμό της Ελλάδας και επίσης, εξαιτίας των παθών που δημιουργήθηκαν κατά τον αγώνα εναντίον των ανταρτών, που δεν έχουν ακόμα κατασιγαστεί. Έπειτα

απ' αυτά, υπάρχουν μικρές πιθανότητες να νομιμοποιηθεί το κομμουνιστικό κόμμα. Οι κομμουνιστές, έπειτα από την ήττα τους, εκτός από το ότι υποφέρουν από την απώλεια της υποστήριξης των ενόπλων ανταρτών μέσα στη χώρα, διαλύσαν τον παράνομο μηχανισμό τους. Και, επι πλέον, η διαρροή και η ιδεολογική παρέκκλιση ταλαιπωρεί την ηγεσία. Αυτοί οι παράγοντες, τείνουν να μειώσουν τις πιθανότητες επιτυχημένων ανατρεπτικών επιχειρήσεων.

«Ο ελληνικός στρατός δε θα είναι ικανός να αντέξει, στο διάστημα ενός διαρκούς σύγχρονου πολέμου, εναντίον ενός αποφασισμένου εχθρού, επειδή δεν διαθέτει τις αναγκαίες δυνάμεις υποστήριξης και εφοδιασμού.

»Η Χωροφυλακή, σε συνδυασμό με τον ελληνικό εθνικό στρατό, επαρκεί να εξασφαλίσει την εσωτερική ασφάλεια της χώρας» (Αρχείο του γραφείου του υπουργού Αμύνης - Αναφορά 1953 - 54).

Στην πραγματικότητα η συνολική στρατηγική αντίληψη των Ηνωμένων πολιτειών, για έναν πόλεμο με τη Σοβιετική Ένωση, πρόβλεπε «τη διεξαγωγή μιας στρατηγικής επίθεσης στην Ευρώπη και μιας στρατηγικής άμυνας στη Μέση Ανατολή». (Στο ίδιο μνημόνιο του στρατηγού Μπράντλεϋ, που αναφέρθηκε ήδη). Ενόψη των αντιλήψεων αυτών, οι αντικειμενικοί στόχοι των Ηνωμένων Πολιτειών για την περιοχή της Μεσογείου «που θα έπρεπε να εξασφαλιστούν πριν από οποιαδήποτε εκδήλωση εχθροπραξιών, θα έπρεπε να περιλαμβάνουν»:

«Τη δημιουργία άμυνας που θα εξασφάλιζε... την Κρήτη και την Κύπρο. Και που θα βεβαίωνε, ότι οι μεσογειακές χώρες θα παραμείνουν προσανατολισμένες στη Δύση και ότι, με βοήθεια, όση είναι αναγκαίο...θα αναπτύξουν επαρκή στρατιωτική δύναμη για τη διατήρηση της εσωτερικής τους ασφάλειας».

Αναλύοντας το δόγμα αυτό για κάθε χώρα ειδικά, προβλέπονταν οι εξής ειδικοί αντικειμενικοί στόχοι για τη στρατιωτική «συμβολή» της Τουρκίας:

α. Η αναπτυξη επαρκούς στρατιωτικής δύναμης ώστε να αποτελέσει ένα αποτρεπτικό στοιχείο πρός μία στρατιωτική

επίθεση της ΕΣΣΔ και σε περίπτωση πολέμου, να προβληθεί σοβαρή αντίσταση σε σοβιετική επίθεση ή επίθεση σοβιετικού δορυφόρου εναντίον της Τουρκίας. Νά αποτελεί επίσης απειλή προς το πλευρό οποιασδήποτε σοβιετικής προώθησης προς τα νότια, μέσω του Ιράν.

β. Η παραχώρηση όσων αεροπορικών, ναυτικών και στρατιωτικών βάσεων θα χρειαστούν από την Τουρκία.

γ. Η προετοιμασία και δοκιμή σχεδίων για την υποχώρηση των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων προς την Ευρώπη και η χάραξη μιας αρχικής γραμμής αμύνης, κατά μήκος των Τουρκικών Στενών και των βόρειων ορεινών περιοχών της Ασιατικής Τουρκίας. Τα σχέδια αυτά πρέπει να διαμορφωθούν με την πρόθεση να κρατηθεί η γενική αυτή αμυντική γραμμή σταθερά, όσο αυτό συμβαδίζει με την ικανότητα να αποσυρθεί το κύριο μέρος των τουρκικών αυτών δυνάμεων προς τα νότια. Ο σκοπός της αποχώρησης αυτής θα είναι η εγκατάσταση ισχυρών αμυντικών θέσεων που θα συμβάλλουν στη γενική συμμαχική άμυνα στη Μέση Ανατολή.

δ. Η παρεμπόδιση της ΕΣΣΔ να έχει έξοδο από τη Μαύρη Θάλασσα, μέσω Βοσπόρου και Δαρδανελίων.

ε. Η εκτεταμένη χρησιμοποίηση ανταρτών και σταθμών κατόπτευσης, σε περιοχές της Τουρκίας που θα καταλαμβάνονταν από την ΕΣΣΔ».

Από τα αποκαλυπτικά αυτά έγγραφα που έφερε στη δημοσιότητα ο Μαλακάσης φαίνεται καθαρά η ευτέλεια του μύθου ότι οι Αμερικανικές βάσεις υπερασπίζουν την Ελλάδα και προβάλλει ο επιθετικός τους χαρακτήρας, που μεθοδεύει τις στρατιωτικές κινήσεις αυτών και των υποτελών τους Τούρκων ως τα κράσπεδα των σοβιετικών συνόρων, πολλές χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από τη χώρα μας.

Η πρώτη γυναίκα στη Βουλή

Το 1953 είναι καθοριστικό για την πολιτική μας ιστορία γιατί ήταν ο χρόνος κατά τον οποίο μπήκε στο ελληνικό κοινοβούλιο η πρώτη γυναίκα βουλευτής. Πρόκειται για την Ελένη Σκούρα που εξελέγη κάτω από την κομματική σημαία του Συναγερμού στη Θεσσαλονίκη και ορκίστηκε στις 2 Φε-

βρουαρίου 1953 υπό τις επευφημίες της Βουλής.

Ωστόσο το ζήτημα της εισόδου γυναικών στο κοινοβούλιο είχε ήδη μια δυσμενή προϊστορία τον προηγούμενο χρόνο, που απέδειξε πόσο το νεοελληνικό κατεστημένο ήταν ανδροκρατούμενο και ίσως κάτι χειρότερο: φαλοκρατούμενο! Όταν το Δεκέμβριο του 1952 πέθανε ο βουλευτής Θεσσαλονίκης του Συναγερμού γιατρός Βασίλειος Μπακονίκας, προκηρύχτηκε επαναληπτική εκλογή για την πλήρωση μιας έδρας στο νομό. Στην επαναληπτική εκείνη εκλογή έπαιρναν για πρώτη φορά μέρος οι γυναίκες στις εκλογές, μετά τη χορήγηση σ' αυτές του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, αφού στις εκλογές του Νοέμβρη 1952 δεν κατέστη δυνατόν να συμμετάσχουν γιατί δεν είχε περατωθεί η οργανωτικοτεχνική προετοιμασία της εκλογής τους (εκλογικοί κατάλογοι κλπ). Έτσι η πρώτη εμφάνιση των γυναικών της Ελλάδας στον εκλογικό στίβο έγινε στην επαναληπτική εκλογή της Θεσσαλονίκης της 18 Ιανουαρίου 1953.

Πέντε συνολικά γυναίκες εξέθεσαν υποψηφιότητα και ζήτησαν την ψήφο των Θεσσαλονικέων και των γυναικών ψηφοφόρων: Η Ελένη Σκούρα του Συναγερμού, η Βιργινία Ζάννα της ΕΠΕΚ - Φιλελευθέρων και τρεις αναξάρτητες, Μαρία Βασιλικού, Σταυρούλα Κωστοπούλου και Αγγελική Τσάκωνα. Και ενώ οι ΕΔΑ χαιρέτισε την υποψηφιότητα των γυναικών, παρά το γεγονός ότι για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας την έδρα διεκδικούσε στη Θεσσαλονίκη ο Πρόεδρος της Γιάννης Πασαλίδης, δεν συνέβη το ίδιο και με τα άλλα κόμματα.

Το ανδροκρατούμενο πολιτικό κατεστημένο και των δύο άλλων πολιτικών παρατάξεων αντέδρασε ανοιχτά και αποφασιστικά εναντίον της ενδεχόμενης εισόδου γυναικών στο ελληνικό κοινοβούλιο. Πρώτος εξεγέρθηκε ο πολιτευτής του Συναγερμού Απόστολος Αηδονάς, ο οποίος και ετάχθη εναντίον της υποψηφιότητας της Ελένης Σκούρα, με αποτέλεσμα να τον αποκηρύξει ο αρχηγός του Αλέξ. Παπάγος και ο διαφωνών πολιτευτής να κατέβει τελικά στις εκλογές ανεξάρτητος, χωρίς κομματική κάλυψη.

Η ίδια αντίδραση κατά της εισόδου γυναικών στο κοινοβούλιο σημειώθηκε και στις γραμμές της ΕΠΕΚ-Φιλελευθέρων, που ωστόσο διεκδικούσε δάφνες προοδευτικότητας

στον πολιτικό χώρο. Ο πολιτευτής Αντώνιος Ανωγειανάκης της ΕΠΕΚ αρνήθηκε να δεχτεί ως υποψήφια του κόμματος για την έδρα της Θεσσαλονίκης την Βιργινία Ζάννα. Ο αρχηγός του Νικόλαος Πλαστήρας, που βρισκόταν τότε στην Αμερική, τον αποκήρυξε τηλεγραφικώς και τότε ο Ανωγειανάκης, μιμούμενος το παράδειγμα του συναδελφου του Αηδονά της Δεξιάς, αυτοανακηρύχτηκε ανεξάρτητος και υπέβαλε υποψηφιότητα για την έδρα.

Τότε στάλθηκε από την Αθήνα επιτροπή στελεχών της ΕΠΕΚ με επικεφαλής πρώην υπουργό, για να συμβιβάσει τα διεστώτα, αλλά συνέβη το παράδοξο να προσελκυστεί η επιτροπή προς τις απόψεις της ανδροκρατίας, οπότε η συμπάρταξη ΕΠΕΚ-Φιλελευθέρων έστειλε τετραμελή ομάδα βουλευτών της για ν' αποκαταστήσει το σεβασμό στην κομματική γραμμή.

Αλλά ούτε κι αυτή επέτυχε να δώσει λύση στην έριδα και οι εκλογές διεξήχθησαν με διασπασμένες τις δυνάμεις, τόσο του Συναγερμού όσο και της ΕΠΕΚ. Τελικά το σύνθημα της φαλοκρατικής πολιτικής «ή γυναίκα ή εμείς» δεν ευοδώθηκε και εξελέγη στην έδρα η Ελένη Σκούρα, η οποία υπήρξε και η πρώτη Ελληνίδα που κατέλαβε έδρα στο ελληνικό κοινοβούλιο.

Θάνατος του Πλαστήρα. Οι σεισμοί στο Ιόνιο

Στις 27 Ιουλίου 1953 ο Νικόλαος Πλαστήρας, τώως πρωθυπουργός της χώρας, με βαρύτατα κλονισμένη υγεία εξ αιτίας εγκεφαλικών και καρδιακών επεισοδίων, άνθρωπος δημοκρατικών προθέσεων, αλλά δέσμιος της ξενοκρατίας, της στρατοκρατίας, των αντιδραστικών συνεργατών του και βραχυκυκλωμένος θανάσιμα από τη Δεξιά και το παρακράτος όσο ασκούσε τη σκιά του εξουσίας του, άφηνε τη τελευταία του πνοή. Ολόκληρη η πολιτική του σταδιοδρομία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εποικοδομητική για τον τόπο και ιδιαίτερα στην τελευταία φάση της, που ήταν διαρκώς ναρκοθετημένη από τα εμπυρεύματα ενός χυδαίου επικυρίαρχου, όπως οι Αμερικανοί

και μιας δεξιάς πρόθυμης να βάλει φωτιά στα φυτίλια που θ' ανατίναζαν στον αέρα τον παλαιό στρατιωτικό, όταν ενόμιζε ότι θα μπορούσε να συμβάλει στην ειρήνευση του τόπου πάνω και πέρα από την αχρεία βούληση εκείνων που είχαν συμφέρον να συντηρούν το εμφυλιοπολεμικό κλίμα πάντοτε θερμό.

Δεν πέρασαν παρά ελάχιστες μέρες από το θάνατο του Πλαστήρα, όταν στις 8 Αυγούστου 1953 ένας φοβερός σεισμός συνετάραξε όλη την περιοχή του Ιονίου. Μέσα σ' ελάχιστα δευτερόλεπτα τα Ιόνια νησιά Ιθάκη, Κεφαλονιά και Ζάκυνθος υπέστησαν τεράστιες καταστροφές. Τρεις μέρες αργότερα, στις 11 Αυγούστου, ο σεισμός επανελήφθη τρομερότερος σε ένταση και ισοπέδωσε την Κεφαλονιά και τη Ζάκυνθο, η οποία και υπέστη εν συνεχεία τη θεομηνία μιας τρομακτικής πυρκαϊάς. Αριστουργήματα αιώνων στη Ζάκυνθο εξαλείφθηκαν από τη μανία του σεισμού και της φωτιάς, ενώ οι συνολικές απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό έφτασαν τους 381 νεκρούς και 768 τραυματίες και οι υλικές ζημιές σε 100.000.000 δολάρια, ποσό μυθώδες για την εποχή και δυσβάστακτο για τους ώμους της ελληνικής οικονομίας.

Οι καταστροφές στον ελληνικό χώρο από τη μάστιγα των σεισμών ολοκληρώθηκαν με τους σεισμούς της Θεσσαλίας την 1 Μαΐου 1954 (οπότε ο Βόλος και τα γύρω χωριά υπέστησαν μεγάλες ζημιές) και της Δ. Πελοποννήσου της 12ης Μαΐου 1954.

Το θέμα της Βαλκανικής Συμμαχίας. Ο Τίτο στην Αθήνα

Και ενώ η Αμερικανοκρατία έχει απολύτως παγιωθεί στην Ελλάδα και η παραμικρή κίνηση στο πολιτικό ζατρίκιο των Αθηνών ελέγχεται από την Ουάσιγκτον, η Γιουγκοσλαβία, με βαρύ τό αίσημα της ανασφάλειας στην Ευρώπη λόγω της έριδάς της με τη Σοβιετική Ένωση, προσπαθεί να δημιουργήσει πλάγια στηρίγματα στο ΝΑΤΟ. Στις Γιουγκοσλαβικές αυτές ενέργειες αντιδρά η Ιταλία. Παρά τις αντιδράσεις

όμως και την αναβλητική πολιτική των Αγγλων, ο Τίτο επισκέπτεται στις 16 Απριλίου 1954 την Άγκυρα, όπου γίνεται ευρύς λόγος για προετοιμαζόμενο Βαλκανικό σύμφωνο, το οποίο θα μετατραπεί γρήγορα σε στρατιωτική συμμαχία μεταξύ Γιουγκοσλαβίας - Ελλάδας - Τουρκίας.

Το όλο θέμα είχε πολλές όψεις. Από τη μία μεριά η ενέργεια αυτή της Ελλάδας θεωρούνταν ως ανορθόδοξη και εκτός των πλασίων του ΝΑΤΟ, που κατά κάποιον τρόπο την αποστασιοποιούσε από την αμερικανική πολιτική γραμμή, ενώ υπήρχαν άλλοι παρατηρητές στο διεθνή και τον εσωτερικό πολιτικό χώρο που την έβλεπαν σαν αμερικανικό ελιγμό για να προσδεθεί, μέσω του Βαλκανικού Συμφώνου, στά κράσπεδα του ΝΑΤΟ και η Γιουγκοσλαβία.

Το ταξίδι του Τίτο στην Αθήνα, που έφτασε με τη θαλαμηγό του πραγματοποιήθηκε στις 2 Ιουνίου 1954 και αποβιβάστηκε στον πειραϊκό λιμένα της Ζέας. Ο τότε βασιλιάς Παύλος Γλύκσμπουργκ, συνομιλώντας λίγες μέρες πριν με τον Αμερικανό δημοσιογράφο Σάϊρους Σουλσμπέργκερ, εξέφρασε τη δυσφορία του, που θα ήταν αναγκασμένος να δεχθεί με τιμές ανωτάτου άρχοντα τον κομμουνιστή ηγέτη.

Παρά ταύτα η υποδοχή του Τίτο στην Ελλάδα υπήρξε μεγαλοπρεπής. Ροδοπέταλα, προσφωνήσεις κατά τη διαδρομή, πλάϊ - πλάϊ με τον Γλύκσμπουργκ. Δρακόντεια μέτρα έχουν ληφθεί για τη φρούρηση του τέως Γιουγκοσλάβου παρτιζάνου. Όλο το παρακράτος της Δεξιάς και οι συμμορίες της «Καρφίτσας» έχουν επιστρατευτεί και διασκορπιστεί στους κεντρικούς δρόμους από τους οποίους πέρασε η πομπή, για να επιτηρούν τις λαϊκές μάζες, μαζί με τα ένστολα όργανα του κράτους. Συνέβη μάλιστα και τούτο το απίστευτο, που βέβαια έχει την αφετηρία του στη σοβιετογιουγκοσλαβική έριδα. Λίγες ώρες πριν φθάσει ο Τίτο στην Ελλάδα η Αστυνομία συνέλαβε όλους τους φακελωμένους ως Αριστερούς Έλληνες που διαβιούσαν στην Αθήνα, Πειραιά και προάστια με το χαρακτηρισμό «δρώντες κομμουνισταί» και τους εξετόπισε με αποφάσεις των επιτροπών Ασφαλείας ισχύος ενός μηνός σε

στρατόπεδο που είχε ιδρυθεί στη Σχολή Διαβιβάσεων Χωροφυλακής Νέου Ηρακλείου! Η κυβέρνηση, φοβούμενη μήπως ο Τίτο αποδοκιμαστεί από τις μάζες της Αριστεράς, λόγω της γνωστής επιρροής της ΕΣΣΔ επί του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος, προέβη στην αήθη αυτή ενέργεια κατά τη διάρκεια υποδοχής κομμουνιστή ηγέτη, ο οποίος όχι μόνο δεν εξέφρασε έστω και διπλωματικά τη δυσαρέσκειά του, αλλά και μοίρασε αφειδώς παράσημα στους διώκτες των κατά τεκμήριο ομοϊδεατών του. Το γεγονός, χωρίς να μειώνει τη στρατιωτική και πολιτική αξία του ανδρός εκείνου, δείχνει πόσο ταλαιπωρούνται οι ιδέες όταν είναι αναγκασμένες να υποστούν προκρούστιους ακρωτηριασμούς για να συνυπάρξουν με τις ιδέες των αντιπάλων. Από τις χιλιάδες εκείνες των συλληφθέντων οι περισσότεροι απολύθηκαν μετά την αναχώρηση του Τίτο. Επειδή όμως παρά ταύτα οι παράνομοι κομματικοί μηχανισμοί του ΚΚΕ κυκλοφόρησαν πολλές προκηρύξεις εναντίον του Τίτο και του Συμφώνου, όσοι από τους συλληφθέντες είχαν την ιδιότητα του αδειούχου πολιτικού εξορίστου, ξαναστάλθηκαν στο στρατόπεδο του Άη Στρήτη.

Συνοψίζοντας τα της επίσκεψης του Τίτο στην Αθήνα, ο Σπύρος Λιναρδάτος (Από τον Εμφύλιο στη Χούντα, Β' σελ. 189) γράφει:

«Ξεκινώντας για την Ελλάδα, ο Τίτο, σε συνέντευξή του στο Αθηναϊκό Πρακτορείο, προεξοφλεί ως βέβαιη την υπογραφή της Στρατιωτικής Συμμαχίας ανάμεσα στις τρεις χώρες. Ανάμεσα σε άλλα λέει:

«Την σταθεροποίησιν των Ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων διαβλέπω ακριβώς εις την συνεργασίαν (...) και εις την σταθεράν σύνδεσιν των αμυντικών μας προσπαθειών προς διασφάλισιν της ανεξαρτησίας μας, της εδαφικής μας ακεραιότητος και της ειρήνης εις τα Βαλκάνια (...). Το τριμερές Βαλκανικόν Σύμφωνον θα παγιωθή δια της προσεχούς μετατροπής του εις συμμαχίαν και της

ακριβούς διατυπώσεως των υποχρεώσεων των μελών του».

Και ο Παπάγος, σε συνέντευξή του στο Ρώυτερ τόνιζε:

«Η σύναψις στρατιωτικής συμμαχίας μεταξύ των τριών χωρών, αποτελούσα συμπλήρωμα της συνθήκης της Αγκύρας, είναι προφανές ότι εξυπηρετεί μεγάλως τα συμφέροντα του ελεύθερου κόσμου δια της συμπληρώσεως των αμυντικών προσπαθειών αυτού. Συνεπώς δεν είναι ακριβές ότι εξεδηλώθη αντίδρασις κατ' αυτής, δοθέντος ότι αι χώραι του ΝΑΤΟ κατανοούν την ανάγκην επεκτάσεως του συστήματος συλλογικής ασφαλείας. Αι εκφρασθείσαι απόψεις αφορούν μάλλον τόν προσφορώτερον χρόνον συνάψεως της συμφωνίας και όχι την ουσίαν του θέματος».

«Η ιταλική κυβέρνηση αντιδρά έντονα στη σύναψη της Συμμαχίας γιατί θεωρεί ότι ενισχύει τη θέση της Γιουγκοσλαβίας στη Μεσόγειο, όπου η Ιταλία είχε πάντα ηγετικές αξιώσεις. Αλλά και γιατί θέλει να πείσει τη Γιουγκοσλαβία να υποχωρήσει στη διένεξη για την Τεργέστη που συνεχίζεται. Ο πρεσβευτής της Ιταλίας Κάστρο Καρούζο, που φτάνει στην Αθήνα για να αναλάβει τη νέα του θέση στις 31 Μαΐου, μόλις επιδίδει τα διαπιστευτήριά του, αρχίζει τα διαβήματα στην ελληνική κυβέρνηση εναντίον της υπογραφής της Στρατιωτικής Συμμαχίας. Παρά τις δηλώσεις των Ελλήνων επισήμων ότι η σύναψη της Συμμαχίας δεν θα επηρεαστεί από τη διένεξη για την Τεργέστη και από αντιδράσεις άλλων, ο ελληνικός Τύπος προεξοφλεί, ότι θα αναβληθεί η υπογραφή, γιατί το θέλουν οι Αμερικανοί και οι Άγγλοι για να ικανοποιήσουν την Ιταλία.

Στο επίσημο γεύμα στα Ανάκτορα, ο βασιλιάς, προσφωνώντας τον Τίτο επαναλαμβάνει την κυβερνητική θέση, ότι η Στρατιωτική Συμμαχία θα αποτελέσει το αναγκαίο συμπλήρωμα του Βαλκανικού Συμφώνου. Και ο Τίτο, στην αντιφώνησή του, εκφράζει τη βεβαιότητα ότι οι συνομιλίες θα σημειώσουν

νέο σημαντικό βήμα για την υπογραφή της Συμμαχίας.

Στις επίσημες συνομιλίες, που γίνονται στο Υπουργείο των Εξωτερικών, ο Τίτο εξηγεί για ποιούς λόγους η Γιουγκοσλαβία δεν θέλει να προσχωρήσει στο ΝΑΤΟ. Στη σύνταξη του κοινού ανακοινωθέντος παίρνει μέρος και ο Τούρκος πρεσβευτής Σουνάι. Στο ανακοινωθέν υπογραμμίζεται η ταυτότητα αντιλήψεων και η αμοιβαία επιθυμία να διευρυνθούν οι σχέσεις. Την υπογραφή όμως της συμμαχίας οι δύο κυβερνήσεις την αναβάλλουν, με συμφωνία και της Τουρκίας, για την επόμενη σύνοδο των τριών υπουργών των Εξωτερικών στο Βελιγράδι. Έτσι και η απόφαση να πραγματοποιηθεί η Συμμαχία έχει επιβεβαιωθεί και η επιθυμία των Αγγλοαμερικανών να αναβληθεί η υπογραφή της ικανοποιείται.

Ύστερα από επιθυμία που εκφράζει ο ίδιος ο Τίτο, τον επισκέπτονται οι ηγέτες των κομμάτων της αντιπολιτεύσεως που αντιπροσωπεύονται στη Βουλή Σοφ. Βενιζέλος, Γ. Παπανδρέου, Σάββας Παπαπολίτης και Κ. Τσαλδάρης και του δηλώνουν ότι συμφωνούν με την κυβερνητική πολιτική στο θέμα της Συμμαχίας. Ο Τίτο με το βασιλιά επιθεωρούν από τη γέφυρα του πολεμικού «Πυρπολητής» τον ελληνικό στόλο στον κόλπο της Ελευσίνας και κατόπιν φεύγουν με το καταδρομικό «Έλλη», για τη Θεσσαλονίκη, από όπου ο Γιουγκοσλάβος πρόεδρος, ο Πόποβιτς και τα άλλα μέλη της αντιπροσωπείας θα πάνε στο Βελιγράδι.

Στις αρχές Ιουλίου, οι επιτροπές εμπειρογνομόνων έχουν ετοιμάσει το σχέδιο της Βαλκανικής Συμμαχίας, το οποίο και μονογραφείται στην Αθήνα. Αλλά η διάσκεψη των υπουργών των Εξωτερικών, που έχει οριστεί να γίνει στο Μπλέντ της Γιουγκοσλαβίας στις 17 Ιουλίου, αναβάλλεται με αίτηση της Τουρκίας, για «διαδικαστικούς λόγους». Στην πραγματικότητα, φαίνεται πως και πάλι το ΝΑΤΟ έχει ζητήσει την αναβολή. Το Λονδίνο και η Ουάσιγκτον διατηρούν πάντα την ελπίδα ότι, με τη λύση του Τεργεστικού, θα γίνει δυνατό να πάρει μέρος στη Συμμαχία και η Ιταλία. Οι Γιουγκοσλάβοι όμως εκδηλώνουν έντονη δυσαρέσκεια για τις συνε-

χείς αναβολές και παρελκύσεις. Τελικά, συμφωνείται η διάσκηψη του Μπλέντ να γίνει στις 6 Αυγούστου. Στο μεταξύ, έχουν προχωρήσει και οι συνεννοήσεις για να λυθεί το Τεργεστικό (Η συμφωνία για την Τεργέστη θα υπογραφεί από τις κυβερνήσεις της Αγγλίας, Ηνωμένων Πολιτειών, Ιταλίας και Γιουγκοσλαβίας, στις 5 Οκτωβρίου 1954).

Οι τρεις υπουργοί Εξωτερικών – Στέφανος Στεφανόπουλος, Φουάτ Κιοπρουλού και Κότσα Πόποβιτς – υπογράφουν, στις 9 Αυγούστου 1954 στο Ανάκτορο του Μπλέντ, εικοσάχρονη στρατιωτική συμμαχία ανάμεσα στην Ελλάδα, Τουρκία και Γιουγκοσλαβία. Η συνθήκη προβλέπει αμοιβαία βοήθεια σε περίπτωση που θα δεχτεί επίθεση μία από τις τρεις ή άλλη χώρα, με την οποία «εν ή πλείονα των συμβαλλομένων μερών έχει ή έχουν κατά τον χρόνον της υπογραφής της παρούσης συνθήκης υποχρεώσεις αμοιβαίας βοήθειας» (άρθρα 2 και 6).

Με τη συνθήκη συμμαχίας, η Γιουγκοσλαβία συνδέεται έμμεσα με το ΝΑΤΟ. Ο Ντάλλες εκφράζει προσωπικά την ικανοποίηση του για την υπογραφή της συνθήκης, με δηλώσεις του στους δημοσιογράφους. Αλλά η Συμμαχία είναι όσημη. Σε λίγο, οι εξελίξεις του Κυπριακού και η πορεία των σχέσεων της Γιουγκοσλαβίας με τη Σοβιετική Ένωση θα την κάνουν να ατονήσει και να μείνει γράμμα κενό».

Ο ελληνικός Μακκαρθισμός

Το 1954 δεν ήταν μόνο η χρονιά των έντονων εσωτερικών ζυμώσεων και των προσπαθειών να ρυμουλκηθεί έμμεσα η Γιουγκοσλαβία στο ΝΑΤΟ. Ήταν και η εποχή της σκληρυνσης της Δεξιάς έναντι της Αριστεράς. Ο Συναγερμός δια στόματος του αρχηγού του, προκαλούσε συνεχώς την ΕΔΑ να αποκηρύξει το ΚΚΕ. Η περιβόητη πολιτική της λήθης του Παπάγου δεν ήταν τίποτε άλλο παρά μια συνεχής πρόσκληση της Δεξιάς προς την Αριστερά να εγκαταλείψει τις αρχές της και να ισοπεδωθεί με τις διακηρύξεις της έξαλλης εθνικοφροσύνης.

Τα επιχειρήματα του Παπάγου έρχεται να ενισχύσει η επιχείρηση της Ασφάλειας στην Αθήνα, τον Απρίλη του 1954. Στις 29 Απριλίου το υπουργείο Δημόσιας Τάξης αναγγέλλει τη σύλληψη μεγάλης ομάδας παρανόμων στελεχών του ΚΚΕ, μεταξύ των οποίων ο Χαρίλαος Φλωράκης, Λεωνίδας Τζεφρώνης, Σταύρος Καράς, Κυριάκος Τσακίρης, Κώστας Λιναρδάτος, Γρ. Λιόλιος κ.α. Η ομάδα κατηγορείται ευθέως ως κατασκοπευτική και η εξουσία πανηγυρίζει. Στους πανηγυρισμούς συμμετέχει και ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος δήλωσε τότε: «Ανήκει δημόσιος έπαινος εις τα σώματα ασφαλείας δια την μεγάλην των επιτυχίαν».

Τη σύλληψη των παρανόμων στελεχών του ΚΚΕ η κυβέρνηση την μεταχειρίζεται ως πρόσχημα έντασης των διωγμών στους κόλπους της νόμιμης ΕΔΑ. Εκατοντάδες στελέχη της που είχαν την ιδιότητα του αδειούχου πολιτικού εξορίστου επανεκτοπίζονται στον Άγιο Ευστράτιο, ενώ μεθοδεύεται πλέον ένας νέου τύπου διωγμός, που αφορά στο βιβλίο και τους διακινητές του. Είναι η περίοδος του νεοελληνικού μακαρθισμού, που διαρκεί σχεδόν μια διετία και εξοντώνει βιβλία, συγγραφείς, εκδοτικούς οίκους και πλασιέ του βιβλίου.

Η ευρεία διάδοση του βιβλίου και του εντύπου, ιδιαίτερα του βιβλίου ιδεών και του πολιτικοποιημένου λογοτεχνικού, που εκδίδεται, μεταφράζεται και διακινείται από αριστερούς κυρίως, πρώην εξορίστους, οι οποίοι έστρεψαν τη δραστηριότητά τους προς αυτήν την κατεύθυνση, μην μπορώντας να αναζητήσουν — λόγω στεγανών — εργασία σε άλλους παραγωγικούς τομείς, ανησύχησε σοβαρά το κατεστημένο. Ιδιαίτερα πολλές εκατοντάδες εξόριστοι ρίχτηκαν στο επάγγελμα του πλασιέ βιβλίων, κερδίζοντας το ψωμί τους, αλλά και συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία ενός κλίματος Διαφωτισμού, αφού χάρη στην διαρκή διακίνηση του βιβλίου κατόρθωσαν να δεκαπλασιάσουν την κυκλοφορία του μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα. Άρχισαν στα ελληνικά σπίτια να σχηματίζονται, χάρη στο σύστημα των δόσεων, βιβλιοθήκες και να δημιουργούνται οι πιστοί του βιβλίου. Το σύμπτωμα ήταν ά-

κρως ανησυχητικό για τη Δεξιά, η οποία ανέθεσε στις υπηρεσίες Ασφαλείας (υπήρχε ειδικό γραφείο διωγμού του βιβλίου), και τους εισαγγελείς να θέσουν αντιμέτωπο το κράτος στην κυκλοφορία του βιβλίου.

Ως πρώτο μέτρο που θεωρήθηκε αναγκαίο, ήταν η επανεκτόπιση των αδειούχων πολιτικών εξορίστων εκδοτών και πλασιέ. Έτσι, πολλές δεκάδες ανθρώπων που είχαν ως επάγγελμα τη διακίνηση του βιβλίου, βρέθηκαν και πάλι στο νησί της εξορίας. Οι εκδοτικοί τους οίκοι χρεωκόπησαν, ενώ η πελατεία των πλασιέ έμεινε ανεφοδιάστη πλέον με βιβλία.

Δεύτερο μέτρο υπήρξε ο δικαστικός διωγμός για όσους τόλμησαν να μεταφράσουν, να εκδώσουν και να κυκλοφορήσουν μαρξιστικά θεωρητικά κείμενα. Στην κατηγορία αυτή ανήκει ο διωγμός του υποφαινόμενου, του δημοσιογράφου Κώστα Σταματίου κ.ά. μαζί με τους εκδότες, που κριθήκαμε προφυλακιστέοι με το νόμο 509/47 και παραμείναμε υπόδικοι στις φυλακές από τον Απρίλιο ως τον Σεπτέμβριο του 1954.

Τρίτο μέτρο της εξουσίας ήταν ο διωγμός Ελλήνων ποιητών και συγγραφέων για το περιεχόμενο βιβλίων τους που κυκλοφόρησαν εκείνη την εποχή. Διώχτηκε και προφυλακίστηκε ο ποιητής Τάσος Λειβαδίτης και δικάστηκε επίσης με το Ν. 509/47, όπως επίσης και ο συγγραφέας Μενέλαος Λουντέμης για τη συλλογή των διηγημάτων του «Βουρκωμένες Μέρες», καθώς και άλλοι νεώτεροι. Πέραν του δικαστικού διωγμού υπήρξε και σειρά όλη κατασχέσεων βιβλίων ιδεών, από τα ράφια των βιβλιοπωλείων με εισαγγελική παραγγελία, κατόπιν εισηγήσεων του περιβόητου γραφείου τύπου της Γενικής Ασφάλειας. Ο ελληνικός μακαρθισμός είχε φτάσει τότε στην πιο χυδαία του μορφή και έφερε μια προσωρινή κάμψη στο βιβλίο, προς μεγίστη βλάβη του πολιτισμού του έθνους. Ο διωγμός αυτός φανέρωνε και το αληθινό πρόσωπο της φωτοσβεστικής δεξιάς που ευθυγραμμιζόταν με τα χυδαία θέσμα του αμερικάνικου μακαρθισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Απαρχές, εξέλιξη, επιπτώσεις

Το 1954 είναι το κρίσιμο έτος για το Κυπριακό. Η ηγεσία της Μεγαλονήσου προσβλέπει στη λύση της προσφυγής στον ΟΗΕ και τη διεθνοποίησή του, ενώ η κυβέρνηση της Δεξιάς κλίνει προς τη λύση των διμερών συνομιλιών με τους Άγγλους. Για την ενίσχυση των απόψεων της κυβέρνησης επιστρατεύεται η Φρειδερίκη, η οποία αρχίζει να αλληλογραφεί με τον Τσώρτσιλ, υπενθυμίζοντάς του την κοινή φιλία τους με τον Γιάν Σμάτς της Νοτίου Αφρικής, τον γέροντα στρατηγό της αποικιοκρατίας, ο οποίος θεωρήθηκε από άλλους μεν ως πολιτικός ποδηγέτης της Φρειδερίκης, από άλλους δε ως παγιδευμένος αισθηματικά από τη σατανική εκείνη γυναίκα.

Και ο μεν Τσώρτσιλ δεν είχε κανένα λόγο να τόν συμπαθεί.

«Θα χρησιμοποιούσε, γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης («Ιστορία της Συγχρόνου Ελλάδος», Τ. 4ος σ. 185 κ.ε.) την γοητεία της άλλη μια φορά, με την ελπίδα να ασκήσει επιρροή υπέρ της Κύπρου, στον τότε Βρεταννό πρωθυπουργό Ουϊνστον Τσώρτσιλ, έστω και από μακριά.

Είχε ήδη την φήμη, αλλά και η ίδια την αυτοπεποίθησι, ότι η μορφή της και το είδος της ευφυΐας της, επι-

δρούσαν ιδιαίτερος στους ώριμους άνδρες. Τα παραδείγματα του πρωθυπουργού της Νοτίου Αφρικής Γιάν Σμάτς και του Αμερικανού υπουργού των Εξωτερικών Μάρσαλ, το επιβεβαιούν. Αλλά και στην Ελλάδα, ο Θεμιστοκλής Σοφούλης όπως και ο Νικόλαος Πλαστήρας, δεν έμειναν ασυγκίνητοι από την μαχητική, νεανική ομορφιά της βασιλίσσης.

Η Φρειδερίκη, πολυπράγμων και αποφασιστική, αξιοποίησε πολιτικά την επιρροή της στους ώριμους φίλους της. Τώρα όμως, στην περίπτωση του Τσώρτσιλ, οι σχέσεις της μαζί του δεν ήταν τόσο ομαλές.

Στην πρώτη τους συνάντησι, σε ένα επίσημο γεύμα προς τιμήν του Παύλου και της Φρειδερίκης στο Λονδίνο, ο Τσώρτσιλ, αρχηγός της αντιπολιτεύσεως τότε, είχε σκύψει στον παρακαθήμενό του Γιαν Σματς και του ψιθύρισε:

—Αυτή η φασίστρια, η ναζίστρια, τι θέλει ανάμεσά μας;

Αναφέρετο στο γεγονός, ότι αρκετά χρόνια πριν από τον παγκόσμιο πόλεμο, η Φρειδερίκη, όπως όλες οι Γερμανίδες μαθήτριες της εποχής της, ανήκε στην Χιτλερική Νεολαία.

Αργότερα, ο Τσώρτσιλ ως πρωθυπουργός, της είπε κάποτε δηκτικά:

—Δεν είσθε εγγονή του Κάιζερ Γουλιέλμου της Γερμανίας;

—Ναί, απάντησε εκείνη, αλλά και δισεγγονή της βασίλισσάς σας Βικτωρίας!».

Έγραψε λοιπόν η Φρειδερίκη επιστολή στον Τσώτσιλ ζητώντας να δεχθεί η Μ. Βρεταννία διμερείς συνομιλίες. «Σας κάνω έκκληση να μας βοηθήσετε να διατηρήσουμε — έγραφε — ανοιχτή τη θύρα μεταξύ των χωρών μας εκεί όπου μια συμφωνία θα ήταν ακόμα δυνατή, ώστε να μην αναγκαστούμε να φέρουμε στο προσκήνιο και μπροστά στα βέβηλα μάτια των

μαζών την οικογενειακή μας προστριβή!»!

Ο Τσώρτσιλ της απάντησε ότι ούτε τα συμφέροντα της Ελλάδας, ούτε της Μ. Βρετανίας, αλλά ούτε και του ΝΑΤΟ συνηγορούν υπέρ της βρετανικής αποχώρησης από την Κύπρο και ότι σ' ένα πιθανό τρίτο παγκόσμιο πόλεμο θα χυνόταν και πάλι βρετανικό αίμα για την προάσπιση της Ελλάδας. Και ενώ αρνούνται οι Βρεταννοί κάθε ιδέα μεταβολής στο ισχύον καθεστώς της Κύπρου, υποστηρίζουν πλάγια τις τουρκικές βλέψεις και απαιτήσεις και υποκινούν αναταραχές στη Δυτική Θράκη μεταξύ του μουσουλμανικού στοιχείου, σαν αντίβαρο στο Κυπριακό.

Εναντίον της προσφυγής της Ελλάδας στον ΟΗΕ, για το Κυπριακό έχουν ταχθεί εκείνη την εποχή και οι Αμερικανοί, με το πρόσχημα να μη διαταραχτεί η ενότητα στο ΝΑΤΟ. 'Ο Ντάλες, υπουργός των εξωτερικών των ΗΠΑ, συμβουλεύει να μὴ γίνει η προσφυγή και υπόσχεται να πείσει τους Τούρκους για μια συμφέρουσα λύση αργότερα σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ο πρωθυπουργός Παπάγος σε δηλώσεις του το Μάιο του 1954, θέλοντας να αχρηστεύσει το αγγλικό επιχείρημα περί αναγκαιότητας της Κύπρου ως βάσης για τις ένοπλες βρετανικές δυνάμεις, δηλώνει ότι σε περίπτωση ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα η ελληνική κυβέρνηση είναι διατεθειμένη να συναινέσει στη διατήρηση ες αεί όλων των βρετανικών βάσεων επί της νήσου. Παρόμοια προσφορά έκανε, χωρίς να έχει δικαίωμα από το Σύνταγμα, και ο Παύλος Γλύκσμπουργκ, βασιλιάς τότε της Ελλάδας, αλλά οι Άγγλοι ήταν αμετάπιστοι.

Προσφυγή στον ΟΗΕ

Η κυβέρνηση, εκτεθειμένη πλέον μπροστά στην κοινή γνώμη και μετά την αποτυχία των προσπαθειών για διμερείς συνομιλίες Μ. Βρετανίας - Ελλάδας, καταθέτει στις 20 Αυγούστου 1954 προσφυγή στον ΟΗΕ.

Στο κείμενο της προσφυγής της Ελλάδας στον ΟΗΕ

αφού εκτεθεί λεπτομερώς το ιστορικό του ζητήματος και καταχωρηθούν στατιστικά πληθυσμιακά στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία επί 511.000 κατοίκων της νήσου τα 80,2% είναι Έλληνες, τα 17,9% Τούρκοι και 1,9% διάφορες άλλες εθνότητες σημειώνονται και τα εξής:

«Ενώπιον της επανειλημμένως και πανηγυρικώς διακηρυχθείσης θελήσεως της συντριπτικής πλειονοψηφίας του πληθυσμού της Κύπρου διά την ένωση μετά της Ελλάδος, την οποίαν θεωρεί ως μητέρα - πατρίδα του, η Κυβέρνησίς μου, εν πλήρει επιγνώσει των ευθυνών της έναντι του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος του Ελληνικού Έθνους και εις εφαρμογήν του άρθρου 1 παράγρ. 2 του Καταστατικού Χάρτου, του θεσπίζοντος το προς αυτοδιάθεσιν δικαίωμα των λαών, ζητεί όπως επιτραπή εις τον πληθυσμόν της νήσου Κύπρου ίνα αποφανθή, εν πλήρει ελευθερία και υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, περί του μέλλοντός του».

«... ή Ελληνική Κυβέρνησις ευρίσκεται εις την ανάγκην να απευθυνθή εις τα Ηνωμένα Έθνη, ίνα ζητήση παρ' αυτών, όπως εύρουν θεραπείαν της καταστάσεως ταύτης, αποδεχόμενα λύσιν υπαγορευομένην υπό της δικαιοσύνης, της αξιοπρεπείας και των ιερών αρχών, των εξαγγελθεισών δια του Καταστατικού Χάρτου. Προσφεύγει εις την Γενικήν Συνέλευσιν, εν τη πεποιθήσει, ότι αυτή θα επιτελέση έργον εποικοδομητικών δια την ειρήνην και την ελευθερίαν».

Ο Σπύρος Λιναρδάτος που παρακολούθησε ως πολιτικός συντάκτης εκ του σύνεγγυς τα γεγονότα τότε γράφει (Από τον Εμφύλιο στη Χούντα, Β' 207-8):

«Τη μέρα που ο Έλληνας αντιπρόσωπος στον ΟΗΕ καταθέτει την προσφυγή, γίνεται στην Αθήνα μεγάλο συλλαλητήριο για την Ένωση της Κύπρου. Το απόγευμα της 20ης Αυγούστου, η Πλατεία Συντάγματος και οι γύρω δρόμοι κατακλύζονται από πλήθος λαού, που διαδηλώνει

για την Ένωση της Κύπρου και εναντίον των άγγλων κυριάρχων της. Η ομιλία του προέδρου της ΠΕΑΚ Αρχιεπισκόπου Αθηνών Σπυρίδωνα διακόπτεται από τις εκδηλώσεις του πλήθους. Στη συγκέντρωση διαβάζεται και το κείμενο της προσφυγής.

Η Κυβέρνηση επέτρεψε το συλλαλητήριο, γιατί ήθελε να δείξει στις ξένες κυβερνήσεις και στη διεθνή κοινή γνώμη, πως η προσφυγή εκφράζει τη θέληση του ελληνικού λαού. Ταυτόχρονα, όπως έχει προειδοποιήσει ο Παπάγος, έχει πάρει τα μέτρα της για να χτυπήσει οποιαδήποτε προσπάθεια να γίνουν αντισυμμαχικές εκδηλώσεις και βιαιότητες. Έτσι, όταν οι νέοι κινούνται προς την αγγλική πρεσβεία, αντιμετωπίζονται από ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις, που προσπαθούν να τους αναχαιτίσουν με τα κλόμπς, καθώς και από πυροσβεστικές αντλίες που τους καταβρέχουν. Οι διαδηλωτές κάνουν αντεπίθεση με πέτρες και ξύλα. Οι συγκρούσεις στους κεντρικούς δρόμους της Αθήνας κρατούν τέσσερις περίπου ώρες. Ο επίσημος απολογισμός αναφέρει αρκετούς τραυματίες αστυνομικούς και διαδηλωτές και τη σύλληψη 40 νεαρών σαν πρωταιτίων για τις βιαιότητες. Πολλά τραμ της αγγλικής εταιρείας ΠΑΟΥΕΡ δέχτηκαν επιθέσεις των διαδηλωτών με πέτρες και έσπασαν τα τζάμια τους. Την ίδια μέρα, με την κατάθεση της προσφυγής, ο ενωτικός πυρετός στην Κύπρο ανεβαίνει. Στο ναό της Φανερωμένης και τους γύρω χώρους συγκεντρώνονται πάλι χιλιάδες Κύπριοι για να πάρουν μέρος στη δέηση και να ακούσουν την ομιλία του Μακαρίου:

«Εις πάνδημον δέησιν συνήλθομεν σήμερον εις τον ιερόν τούτον χώρον, Έλληνες αδελφοί — αρχίζει το λόγο του ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου. Και του Κυρίου δεηθέντες “ίνα λαλήση αγαθά εις τας ακοάς” των δυναστών μας, διαδηλούμεν συγχρόνως την σταθεράν απόφασιν να “διαρρήξωμεν τους δεσμούς αυτών και απορρίψωμεν αφ’ ημών τον ζυγόν αυτών”».

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος γίνεται ο πρώτος παραβάτης του «αντιστασιαστικού» νόμου του βρετανού κυβερνήτη της Κύπρου. Καλεί το λαό σε εξέγερση κατά του Κυριάρχου. Επικρίνει σκληρά τις δηλώσεις Χόπκινσον και τον «αντιστασιαστικό» νόμο του Αρμιτέιτζ και καταλήγει.

«Κύπριοι αδελφοί,

Στώμεν καλώς. Ουδείς ας ορρωδήση. Ουδείς ας προδώση τας αρχάς και τας πεποιθήσεις του. Είμεθα Έλληνες και μετά των Ελλήνων επιθυμούμεν να ζήσωμεν. Υπό τους ιερούς αυτούς θόλους ας δώσωμεν σήμερον τον άγιον όρκον: Θα παραμείνωμεν πιστοί έως θανάτου εις το εθνικόν μας αίτημα. Άνευ υποχωρήσεων. Άνευ παραχωρήσεων. Άνευ συναλλαγών. Θα περιφρονήσωμεν την βίαν και την τυραννίαν. Με θάρρος θα υψώσωμεν το ηθικόν παράστημά μας υπεράνω των μικρών και εφημέρων κωλυμάτων, εν και μόνον επιδιώκοντες, εις εν και μόνον αποβλέποντες τέρμα: την Ένωσιν και μόνον την Ένωσιν...»

Η αγγλική διοίκηση αντιμετωπίζει δίλημμα: αν ασκήσει δίωξη εναντίον του Αρχιεπισκόπου, θα δημιουργηθεί διεθνές ζήτημα. Αν τον αφήσουν ακαταδίωκτο, μειώνεται το κύρος του νόμου της και της ίδιας και ενισχύεται η τάση των Ελληνοκυπρίων για ανυπακοή.

Οι Τούρκοι της Κύπρου δεν αντιδρούν, προς το παρόν, σοβαρά στην ενωτική κίνηση των Ελληνοκυπρίων. Και στην Τουρκία, ο Μεντερές απαγορεύει τα συλλαλητήρια που προετοιμάζουν οι φοιτητές. Ο Ντάλλες, πάντως, ανησυχεί για τις πιθανές επιπτώσεις του Κυπριακού στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τις ανησυχίες του τις εκφράζει με σχετική επιστολή του στον Παπάγο αμέσως ύστερα από την κατάθεση της ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ (εφημερίδες, 22 Αυγούστου 1954)».

Το Κυπριακό εγγράφεται στην ημερησία διάταξη του ΟΗΕ

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1954 και με ψήφους 9 κατά 3, το Κυπριακό εγγράφεται στην ημερήσια διάταξη του ΟΗΕ. Υπέρ της εγγραφής του ψηφίζουν η ΕΣΣΔ, η Κίνα, η Συρία, η Ισλανδία, Κούβα, Ισημερινός, Τσεχοσλοβακία, Βιρμανία και Σιάμ, ενώ εναντίον η Μ. Βρεταννία, η Αυστραλία και η Γαλλία και απέχουν απο την ψηφοφορία οι ΗΠΑ, Ολλανδία και Κολομβία. Την επομένη η Γεν. Συνέλευση του ΟΗΕ επικυρώνει την εγγραφή με 30 ψήφους υπέρ, 19 κατά και 11 αποχές.

Η εικόνα της ψηφοφορίας στον ΟΗΕ έδειξε ποιοί ήταν οι φίλοι του ελληνικού λαού και ποιοί οι εχθροί του, ανάμεσα στους οποίους κατατασσόταν και η επικυρίαρχη υπερδύναμη των ΗΠΑ. Ο τότε πολιτευτής του Κέντρου Γεώργιος Καρτάλης σε σημαντικές δηλώσεις του τόνισε:

«Η εγγραφή της ελληνικής προσφυγής είναι αναμφισβητήτως μία μεγάλη νίκη. Το γεγονός ότι μεγάλοι δυνάμεις ή κατεψήφισαν ή απέσχον της ψηφοφορίας δημιουργεί δια την περαιτέρω εξέλιξιν της προσφυγής σοβαρώτατα ζητήματα και είναι απαραίτητος ανάγκη όπως ενισχυθή η αντιπροσωπεία δια της συμμετοχής όλων των κομμάτων της αντιπολιτεύσεως. Δεν είναι νοητόν να δώση η Ελλάς την περαιτέρω μεγάλην αυτήν διπλωματικήν μάχην χωρίς την αυτοπρόσωπον παρουσίαν εις Λέικ Σαξές του κ. Πρωθυπουργού».

Και γράφει ο Σ. Λιναρδάτος (Β' 215):

«Η αγγλική αντίδραση στην ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ είναι, όπως θα έπρεπε να περιμένει κανείς, έντονη. Ο Άγγλος αντιπρόσωπος Σέλγουιντ Λούντ, στην ομιλία του στη Γενική Συνέλευση, αφήνει υπαινιγμούς ότι θα μπορούσε να ανακινηθούν μειονοτικά ζητήματα εις βάρος της Ελλάδας. Και η αγγλική εφημερίδα «Ηβνικ

Στάρ» γράφει, στις 27 Σεπτεμβρίου:

«Εάν το Κυπριακόν μέλλη να αχθή ενώπιον του ΟΗΕ, διατί να μη ερευνηθή προηγουμένως το πρόβλημα της Μακεδονίας; Οι Μακεδόνες από μακρού ζητούν την ελευθερίαν των από τον ελληνικόν, ως λέγουν, ζυγόν. Διατί τα παράπονα αυτά να μην καταλάβουν την πρώτην θέσιν εις τον ΟΗΕ;» («Το Βήμα», 28 Σεπτεμβρίου 1954).

Πραγματικά, σε λίγες μέρες, κινητοποιείται μια «Επιτροπή πολιτικών και θρησκευτικών οργανώσεων της Μακεδονίας», που ισχυρίζεται ότι εκπροσωπεί 100.000 Μακεδόνες των Ηνωμένων Πολιτειών, Καναδά, Βραζιλίας κ.λ., και δίνει υπόμνημα στο γενικό γραμματέα του ΟΗΕ με κατηγορίες εναντίον της Ελλάδας, ότι «αρνιέται τις πίο στοιχειώδεις ελευθερίες στους βουλγαρικής και ρουμανικής καταγωγής πληθυσμούς της Μακεδονίας». Η «Επιτροπή» ζητά να στείλει ο ΟΗΕ αντιπροσωπεία του να ερευνήσει την κατάσταση στη Μακεδονία (στο ίδιο 19 και 20 Νοεμβρίου 1954).

Οι διάφορες «μακεδονικές επιτροπές» που εδρεύουν στις Ηνωμένες Πολιτείες και στον Καναδά, εξακολουθούν να θορυβούν και τα επόμενα χρόνια, με αγγλική υποκίνηση. Το Λονδίνο όμως τελικά κρίνει πως πιο αποτελεσματική είναι η κινητοποίηση της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και των Ελληνοκυπρίων και εκεί θα ρίξει το μεγαλύτερο βάρος της.

Πρόκειται περί αχρείας τακτικής που εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα εναντίον της Ελλάδας. Διάφορες εθνικιστικές μακεδονικές και «κουτσοβλαχικές» οργανώσεις που εδρεύουν στις ΗΠΑ και τον Καναδά και χρηματοδοτούνται από τη CIA, τροφοδοτούν την ελληνική ύπαιθρο με άφθονο έντυπο προπαγανδιστικό υλικό που στέλνεται απ' ευθείας απ' την Αμερικανική ήπειρο, ανάμεσα στο οποίο και χάρτες που παρουσιάζουν το ενιαίο υπόδουλο δήθεν Μακεδονικό κράτος αλλά και περιοχές που θεωρούνται από τους κατασκευαστές αυτών των χαρτών ως κουτσοβλαχικές! Φυσικά η προπαγάνδα αυτή δεν έχει καμιά σχέση με τις κατά και-

ρούς διατυπούμενες από πλευράς γιουγκοσλαβικής κυρίως, θεωρίες περί ενιαίου μακεδονικού χώρου.

Η Αμερικανική στάση

Κατηγορηματικά εχθρική υπήρξε και η στάση της αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας και διπλωματίας έναντι της ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ για το Κυπριακό. Στις 12 Οκτωβρίου 1954 ο εκπρόσωπος του Λευκού οίκου, απαντώντας σε Αμερικανό βουλευτή που ζήτησε να υποστηριχτεί η ελληνική προσφυγή, δήλωνε:

«Η αίτησις της ελληνικής κυβερνήσεως όπως τα Ηνωμένα Έθνη εξετάσουν το πρόβλημα της Κύπρου δημιουργεί την δυνατότητα δριμυτάτης συζητήσεως, η οποία δυνατόν να έχη σοβαράς και δυσαρέστους απηχήσεις εις τας σχέσεις μεταξύ Ελλάδος και Αγγλίας, δεδομένου ότι η τελευταία δέν ευνοεί αλλαγὴν της κυριαρχίας της Κύπρου. Η τοιαύτη εξέλιξις δεν θα ήτο ευνοϊκή δια την τοπικὴν στρατιωτικὴν συμμαχίαν μεταξύ Ελλάδος, Γιουγκοσλαβίας και Τουρκίας ἢ ἀκόμη δια την αρμονικὴν λειτουργίαν του Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου (...) Ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις συνεπὼς ἐγνώρισεν εις την ελληνικὴν την ἀποψίν της, ὅτι η προσφυγή εις τα Ηνωμένα Έθνη την στιγμὴν αὐτὴν δεν θα εἶναι προς το συμφέρον οὐδενὸς των ενδιαφερομένων κρατῶν. Η ἀμερικανικὴ κυβέρνησις θα συνεχίσει τας συστάσεις προς τα ενδιαφερόμενα μέρη ὡς ακολουθήσουν μετριοπαθὴ στάσιν δια να ελαττωθῶν εις το ελάχιστον αι προστριβαὶ αι ὁποῖαι θα δημιουργηθῶν ἀπὸ την συζήτησιν του Κυπριακοῦ εις τα Ηνωμένα Έθνη και ὡσαύτως περιορισθῆ η ευκαιρία δια τας χώρας του Σοβιετικοῦ συγκροτήματος ὡς ἐκμεταλλευθῶν τας διαφοράς μεταξύ των συμμαχῶν του ἐλευθέρου κόσμου» («Τό Βῆμα», 13 Οκτωβρίου 1954 και Λιναρδάτος, Β' 216).

Η στάση της Αριστεράς. Ο Μακάριος σύμφωνος

Την εγγραφή του Κυπριακού στην ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ χαιρέτισε ανεπιφύλακτα και με ενθουσιασμό η ΕΔΑ με δηλώσεις του Προέδρου της Γιάννη Πασαλίδη.

«Η εγγραφή του Κυπριακού στην ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνελεύσεως του ΟΗΕ, δήλωσε ο αείμνηστος πολιτικός άνδρας χαιρετίζεται από όλον τον ελληνικό Λαό, στην Ελλάδα και στην Κύπρο, σαν γεγονός που μπορεί ν' ανοίξει τον δρόμο για την λύση του εθνικού αυτού προβλήματος. Η ψηφοφορία για την εγγραφή έδειξε στον Ελληνικό Λαό ποιοί είναι οι αληθινοί του φίλοι και ποιοί των «συμμάχων» στέκονται εμπόδιο στην Ένωση της Κύπρου και υπονομεύουν τα αληθινά συμφέροντα της πατρίδος μας. Είναι καιρός ο πολιτικός κόσμος να προσαρμόση τη στάση του στα διδάγματα που βγαίνουν από τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας στο Κυπριακό και να προχωρήση στην αναθέωρηση της εξωτερικής πολιτικής που ασκείται σήμερα. Η πολιτική της ειρήνης και της ίσης φιλίας αποδεικνύεται για μια ακόμη φορά σαν η μοναδικά σωστή και εξυπηρετική του εθνικού συμφέροντος». («Η Αυγή», 25 Σεπτεμβρίου 1954).

Επίσης ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, που έφτασε τότε στην Αθήνα με προορισμό την έδρα του ΟΗΕ, δήλωσε:

«Είναι γεγονός αναμφισβήτητον, ότι η εγγραφή του Κυπριακού εις την ημερησίαν διάταξιν των εργασιών της Γενικής Συνελεύσεως αποτελεί έν θετικόν κέρδος, διότι το ζήτημα προεβλήθη πλέον επί διεθνούς πεδίου και δεν είναι ζήτημα «κλειστόν» ή «εσωτερική υπόθεσις» (...). Μετά πικρίας δε αναλογιζόμεθα, ότι όλοι σχεδόν οι λεγόμενοι φίλοι και σύμμαχοι μας κατεμαύρισαν ή απέσχον της ψηφοφορίας. Ιδιαιτέρως η αποχή των Ηνωμένων Πολιτειών είχε δυσμενή δι' ημάς επίδρασιν επί πολλών αν-

τιπροσωπειών. Η στάσις όμως αυτή των φίλων της Ελλάδος πρέπει να εμβάλη εις πολλές σκέψεις την ελληνικήν κυβέρνησιν (...) νομίζομεν ότι πρέπει να γίνωμεν περισσότερο ρεαλισταί. Αυτό τουλάχιστον διδάσκει η πείρα εκ της στάσεως των φίλων και συμμάχων μας έναντι των Κυπρίων. Να προτάσση δηλαδή και η Ελλάς το συμφέρον της. Καθ' άπασαν την ελληνική επικράτειαν υπάρχουν συμμαχικαί βάσεις. Μόλις πρό τινος ακόμη παρεχωρήθησαν βάσεις εις την Αμερικήν. Ποίον το αντάλλαγμα; Σχεδόν μηδέν. Εστείλαμεν στρατόν εις την Κορέαν. Προς ποίον σκοπόν; Δια την άμυναν της παγκοσμίου ελευθερίας. Αλλ' η ελληνική Κύπρος είναι δούλη ακόμη. Αν έστω και από του πέρατος του πολέμου ηκολουθείτο ρεαλιστική πολιτική, σήμερον ίσως το Κυπριακόν ζήτημα θα ήτο αισίως λελυμένον».

Σε ερώτηση, αν η Εθναρχία θα καταφύγει σε μέτρα βίας στην περίπτωση που ο ΟΗΕ θα απορρίψει την προσφυγή, ο Μακάριος απαντά:

«Η Εθναρχία δεν θα καταφύγει εις βίαια μέτρα, αλλά πολύ φοβούμαι ότι δεν θα δυνηθή να συγκρατήση τον Κυπριακόν λαόν από του να εκφράση την αγανάκτησιν του καθ' οιανδήποτε τρόπον έναντι της στάσεως αυτής της αγγλικής κυβερνήσεως, η οποία τον οδηγεί εις πολιτικήν βίας».

Το ένοπλο κίνημα στην Κύπρο

Και ενώ ο Παπάγος ήταν κατηγορηματικά αντίθετος με κάθε ιδέα έναρξης ενόπλου αγώνα στην Κύπρο, ο Γεώργιος Γρίβας, Κύπριος την καταγωγή, πρώην αρχηγός της εθνικιστικής οργάνωσης Χ στην Αθήνα, που κατηγορήθηκε σοβαρά ότι άσκησε αστυνομικά καθήκοντα υπέρ των κατακτητών και σε βάρος της εθνικής αντίστασης κατά την Κατοχή, αποφάσισε να μεταβεί στην Κύπρο και να τεθεί επικεφαλής ενόπλου

αγώνα. Στις 26 Οκτωβρίου 1954 φεύγει κρυφά, μέσω Ρόδου, για την Κύπρο, αφού έπεισε το Μακάριο ότι θα ήταν χρήσιμη η ένοπλη δράση της οργάνωσης, γνωστής υπό τα αρχικά ΕΟ-ΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπριακού Αγώνος). Ιδού τι αφηγείται ο Γρίβας στα «Απομνημονεύματά» του, σ. 25 κ.ε. όταν την 1 Οκτωβρίου 1954 συναντήθηκε στην Αθήνα με το Μακάριο,

Ούτος μου εγνώρισε, ότι επιθυμεί να προωθηθή το υλικόν εις Κύπρον και να μεταβώ εκεί και ότι άφησεν εις τον Σάββαν Λοϊζίδην χρηματικόν ποσόν δια την πληρωμήν του ιστιοφόρου. Την 9ην Οκτωβρίου, είδον εκ νέου τον Μακάριον, όστις εφάνη επειγόμενος να αναχωρήσω δια την Κύπρον, διότι, ως μου είπε, πρέπει να γίνη κάτι πριν ή το Συμβούλιον του ΟΗΕ επιληφθή της εξετάσεως του Κυπριακού. Ούτω ο Μακάριος, εγκαταλείπων την άκρα διστακτικότητά του, ήθελεν πλέον επιτάχυνσιν της δράσεως, την οποίαν, ως μου ανεκοίνωσεν, ήθελε και ο κ. Στέφανος Στεφανόπουλος, τότε υπουργός των Εξωτερικών. Η επιτάχυνσις αύτη της δράσεως και μάλιστα προ της ενάρξεως της συνόδου του ΟΗΕ, η οποία υπεστηρίχθη υπ' εμού, ως και αλλαχού ανέφερον, ήτο συνέπεια πληροφοριών ότι αι Ηνωμέναι Πολιτεΐαι διέκειντο μάλλον δυσμενώς έναντι του ζητήματός μας και θα επεζήτουν όπως η απόφασις του ΟΗΕ αναβληθή μέχρι της ανοίξεως του 1955. Υπό τας συνθήκας αυτάς εκρίθη αναγκαίον να αντιληφθούν οι Αμερικανοί ότι δια της στάσεώς των δημιουργούν σοβαράν κατάστασιν εν τη Μέση Ανατολή εξ αιτίας του Κυπριακού. Εις τρίτην συνάντησίν μας με τον Μακάριον, ούτος μου είπε ότι θα με ειδοποιεί εξ Αμερικής περί του χρόνου εκδηλώσεως του κινήματος, δια να μου συστήση εις τετάρτην συνάντησίν μας (την 12ην Οκτωβρίου), όπως αρχίσω δράσιν άμα τη αφίξει μου εις Κύπρον».

Και ενώ ο Γρίβας έφτασε κρυφά στην Κύπρο, συνέβη το θλιβερό εκείνο περιστατικό της προδοσίας του κατάφορτου

από πολεμικό υλικό τρεχαντηριού «Άγιος Γεώργιος», που συνελήφθη έξω από το Κυπριακό λιμάνι του Χλώρακα. Ιδού πώς περιγράφει το περιστατικό ο Σόλων Γρηγοριάδης, δημοσιογράφος και αρχισυντάκτης κυβερνητικής εφημερίδας τότε, που γνώριζε πολλά από τα μυστικά των κινήσεων γύρω από τον εφοδιασμό με όπλα των Κυπρίων:

«Κάποιος προδότης από την Αθήνα, που δεν απεκαλύφθη ποτέ, είχε ειδοποιήσει τις Βρεταννικές αρχές της Κύπρου. Και το αντιτορπιλικό «Κομήτης» που ενήδρευε, συνέλαβε το πολύτιμο σκάφος την νύκτα της 26 Ιανουαρίου. Συγχρόνως στην ακτή του Χλώρακα, η αστυνομία έπιασε μια ομάδα με επί κεφαλής τον Σωκράτη Λοιζίδη που είχε φθάσει για να παραλάβει το φορτίο.

Οι συλληφθέντες δικάστηκαν την 2 Μαΐου 1955 στην Πάφο. Η δίκη προκάλεσε διεθνές ενδιαφέρον. Ασχολήθηκε μαζί της η Βουλή των Κοινοτήτων και όλος ο παγκόσμιος Τύπος. Και ανεμένετο ότι θα διαρκούσε επί μακρόν. Τελείωσε όμως ανελπίστως σύντομα, γιατί μόλις εξετάστηκαν μερικοί μάρτυρες κατηγορίες, οι πατριώτες κάναν μιά σαφή δήλωσι:

—Αναγνωρίζουμε το κατηγορητήριο. Ναι, τα όπλα αυτά τα φέραμε με σκοπό να χρησιμοποιηθούν για να ανακτήση την ελευθερία ο κυπριακός λαός.

Κατόπιν τούτου ο πρόεδρος εκήρυξε τερματισμένη την ακροαματική διαδικασία και βγήκε η απόφαση:

Ο Σωκράτης Λοιζίδης καταδικάσθη σε ειρκτή 12 ετών. Οι λοιποί σε φυλάκιση 1 έως 4 ετών. Η ποινή του Λοιζίδη ήταν η βαρύτερη που επεβλήθη ποτέ για πολιτικής φύσεως παράβαση σε όλη τη διάρκεια της αγγλικής κατοχής στην Κύπρο από το 1871. Ραγδαία η πάλη εκτραχυνόταν. Μολονότι όμως η απώλεια του «Άγιος Γεώργιος» είχε στοιχίσει πολύ στον Γρίβα, κατόρθωσε να αποκτήσει πάλι αρκετά όπλα για να αρχίση την ένοπλη δράση».

Είναι πάντως χαρακτηριστικό ότι, ενώ ομόθυμη ήταν η επιθυμία του ελληνικού, αλλά και του Κυπριακού λαού, να μεταβεί αυτοπροσώπως ο πρωθυπουργός Αλ. Παπάγος στην έδρα του ΟΗΕ και να υποστηρίξει την ελληνική προσφυγή, αυτός για να μη δυσαρεστήσει τους Αμερικανούς και τους Άγγλους, προτίμησε ν' απουσιάσει και κατά το χρόνο που συνεδριάζε ο ΟΗΕ περιόδευε την Ισπανία και την Πορτογαλία για να επισκεφθεί επίσημα δυο στυγνούς δικτάτορες της εποχής, τον Φράνκο και τον Σαλαζάρ. Η πράξη αυτή και μόνη, του Έλληνα πρωθυπουργού έδινε το μέτρο της ανεξαρτησίας της χώρας και της δημοκρατικότητας της ελληνικής Δεξιός...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΠΡΩΤΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΕΝΤΡΩΝ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Η Αριστερά και η αυτοδιοίκηση

Και ενώ σκληρός μεθοδευόταν ο διωγμός εναντίον της Αριστεράς το κρίσιμο έτος 1954, οι δημοτικές εκλογές του Νοεμβρίου εκείνου του έτους ήρθαν να αποδείξουν ότι η μεγάλη μάζα που είχε ΕΑΜική προέλευση στον πολιτικό χώρο, αν και αποπλισμένη στον τομέα της ανάδειξης κοινοβουλευτικών εκπροσώπων από ένα αχρείο εκλογικό σύστημα που το ενίσχυσε η ευρεία καλπονόθευση και η βία, όταν εκλήθη να εκλέξει δημοτικούς άρχοντες σ' όλη τη χώρα, έδειξε μια λανθάνουσα ως τότε δύναμη, την οποία δεν είχε προϋπολογίσει ο αντίπαλος και γι' αυτό τον εξέπληξε κατά τρόπο που δεν περίμενε.

Η λανθάνουσα πολιτική δύναμη της Αριστεράς πρόβαλε κατά τρόπο εντυπωσιακό στις δημοτικές εκλογές της 21 Νοεμβρίου 1954. Για πρώτη φορά από το 1935 κομμουνιστικά στελέχη εξελέγοντο δήμαρχοι σ' όλη τη χώρα. Σε σύνολο 225 δημάρχων οι 10 αναδείχτηκαν σαφώς με αριστερούς ψήφους, ενώ άλλοι τριάντα εξελέγοντο με σαφή εκλογική υποστήριξη της ΕΔΑ.

Στην Αθήνα εξελέγη δήμαρχος ο στρατηγός Πausανίας Κατσώτας. Κεντρώος την προέλευση, δέχτηκε τη δεδηλωμένη εκλογική υποστήριξη της ΕΔΑ, πράγμα που επέσυρε τους μύδρους του αρχηγού του Γεωργίου Παπανδρέου, ο οποίος

και τον απεκήρυξε δημόσια. Παρά το κομματικό ανάθεμα της παράταξης του ο Πανσανίας Κατσώτας εξελέγη δήμαρχος Αθηναίων, συγκεντρώνοντας τα 40% των ψήφων, και κατέλαβε έτσι την πρώτη θέση στον πίνακα των επιτυχόντων. Με τον ίδιο μηχανισμό υποστήριξης, με τους ψήφους δηλαδή της ΕΔΑ συγκεντρωμένους στο πρόσωπό του εξελέγη δήμαρχος Πειραιώς και ο γνωστός έμπορος του επινείου Σαπουνάκης. Στη Θεσσαλονίκη εξελέγη δήμαρχος ο επίσης υποστηριζόμενος από την ΕΔΑ Μηνάς Πατρίκιος, ο οποίος κατά μεν την πρώτη εκλογή έλαβε τα 38% των ψήφων, κατά δε την επαναληπτική της αμέσως επόμενης Κυριακής τα 52%, που αποτέλεσε και το ρεκόρ στην αναμέτρηση των δημοτικών εκλογών.

Στους είκοσι τότε δήμους της μείζονος περιοχής πρωτεύουσας εξελέγησαν εννέα ΕΔΑίτες δήμαρχοι, ενώ άλλοι έξι εξελέγησαν με σύμπραξη τοπική ΕΔΑ - Φιλελευθέρων. Συνολικά, επί 225 δήμων σ' όλη τη χώρα, τους 103 κατέλαβε ο Συναγερμός της Δεξιάς, ενώ άλλους έξι εκέρδισε η Δεξιά σε συνεργασία με το Κέντρο. Τους υπόλοιπους 116 κατέλαβε το Κέντρο και η ΕΔΑ, παρά την πολιτική παντοδυναμία της Δεξιάς και τη σκιά του χωροφύλακα ν' απλώνεται απειλητική σ' όλη την ύπαιθρο, με όλες τις πραγματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις της.

Σκλήρυνση των μέτρων κατά της Αριστεράς Η δραπέτευση από τα Βούρλα

Ο θρίαμβος αυτός των δημοκρατικών δυνάμεων στις δημοτικές εκλογές της 21 Δεκεμβρίου 1954 ήγειρε μεγάλες ανησυχίες στους κόλπους της Δεξιάς και φάνηκε καθαρά ότι η μάζα της Αριστεράς, ανενεργός κατά τις περιόδους της σκληρής τρομοκρατίας, δεν εκάμπτετο ιδεολογικά και μπροστά στην κάλπη εύρισκε το κομμένο νήμα των παραδόσεών της. Ιδιαίτερα οδυνηρή για τη Δεξιά ήταν η απώλεια των δήμων των τριών μεγαλύτερων ελληνικών πόλεων, πράγμα, που έδινε σαφώς και το μέτρο της επιρροής της σε χώρους όπου η

τρομοκρατία τους ήταν δυσκολότερο να εφαρμοστεί απ' όσο στην ύπαιθρο, υποχείρια του αστυνομικού της κράτους. Έτσι η δύναμη της Αριστεράς, που παρά τις εκτελέσεις, τα στρατόπεδα και τους απηνείς διωγμούς αναδυόταν και πάλι εντυπωσιακή από τη δημοτική κάλη, σκόρπισε πολλή ανησυχία στη Δεξιά. Γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης (Δ' 192 κ.ε):

«Πώς θα αντιμετώπιζε την αναβίωση της αριστεράς η κυβέρνηση; Το χαρακτηριστικό της ήταν η σύγχυσις. Το κυβερνητικόν Συμβούλιον εθέσπισεν ορισμένα μέτρα επεικειίας. Ο νέος υφυπουργός Ασφαλείας Ευ. Καλατζής τα εισηγήθη στη βουλή την 24 Ιανουαρίου 1955. Αλλά όταν ο βουλευτής Καρδίτσης Στέλιος Αλαμανής του Δημοκρατικού Κόμματος ομίλησε υπέρ των μέτρων, προκάλεσε θύελλα και εδάρη από το βουλευτή Κιλκίς Κ. Παπαδόπουλο. Τελικά το νομοσχέδιο ψηφίστηκε. Οι υπηρεσίες έκαναν συνεχώς εξορμήσεις κατά των κομμουνιστών χρησιμοποιώντας συστηματικώς την κατηγορία της κατασκοπείας».

Και ενώ σαράντα και πλέον στελέχη του ΚΚΕ έφευγαν εκείνη την εποχή στα χέρια της Ασφάλειας, μεταξύ των οποίων ο Γ. Ερυθριάδης, η γυναίκα του Έλλη, ο Κ. Λουλής, η Ρούλα Κουκούλου-Ζαχαριάδη, η Αύρα Παρτσαλίδη κ.α., τό κόμμα απογυμνωμένο από τη στελέχωσή του, αποφάσισε τη δραπετεύση από τις φυλακές Βούρλων 27 φυλακισμένων ηγετικών παραγόντων του κινήματος προκειμένου να επανδρώσει τον μόλις ανασυσταθέντα παράλληλα προς τη νόμιμη Ε-ΔΑ, παράνομο μηχανισμό του.

Η φυλακή των Βούρλων, παλαιά δημοτικά πορνεία, των οποίων το οίκημα ανήκε στην οικογένεια Πιπινέλη, ήταν η πιο ασφαλής από πλευράς φρούρησης, αλλά και κατασκευής. Φαίνεται πως η υπόθεση της δραπετεύσης είχε αποφασιστεί από τον Απρίλιο του 1954, αν ο γράφων κρίνει από το γεγονός ότι κρατούμενος τότε (Απρίλιος - Μαΐος 1954) στα Βούρλα για την υπόθεση βιβλίων κατά την έξαρση του ελληνικού

μακαρθισμού, παρακλήθηκε από το «Γραφείο» της φυλακής, την παράνομη δηλαδή καθοδήγηση της ομάδας των φυλακισμένων, να ζητήσει ακρόαση από το διευθυντή και ν' αποσπάσει την άδεια ν' ανοιχτούν αυλάκια στις παρυφές του μετόν της αυλής της Γ' αχτίδας των πολιτικών κρατουμένων ώστε να φυτευτούν λουλούδια. Η διεύθυνση δέχτηκε το αίτημα και το μετόν αφαιρέθηκε γύρω στην αυλή. Όπως πληροφορήθηκα αργότερα, τα παρτέρια αυτά "φιλοξένησαν" ένα μέρος του χώματος που αφαιρέθηκε από το μήκους 17 μέτρων τούνελ, το οποίο ανοίχτηκε από το αριστερό ακραίο κελί ως το απέναντι απ' το πίσω μέρος των φυλακών εργοστάσιο και κάτω από το δρόμο.

Η ενέργεια αυτή, όπως ήταν φυσικό, υπήρξε μια ισχυρή τροχοπέδη στη νόμιμη ανάπτυξη της ΕΔΑ και μια θαυμάσια δικαιολογία για τη Δεξιά να εντείνει το διωγμό της εναντίον της Αριστεράς.

Η κοινή γνώμη συνεταιράχθη και η κυβέρνηση επικήρυξε τους 27 δραπέτες ως ληστές με αμοιβή 10-30 χιλιάδων δραχμών για τον φόνο ή την σύλληψή τους. Μετά πολυμνη προσπάθεια συνελήφθησαν οι 20. Αλλά οι 7 γλίστησαν από τις αλλεπάλληλες παγίδες και μετά δραματικές περιπέτειες, διέφυγαν στο εξωτερικό.

Το πολιτικά επιζήμιο της δραπέτευσης των Βούρλων για την όλη πολιτική παρουσία της ΕΔΑ στο χώρο της νομιμότητας, ήρθε να περιπλακεί με το τελείως ανοργάνωτο της περαιτέρω διαβίωσης των δραπέτων σε προετοιμασμένα εκ των προτέρων σπίτια υποδοχής τους. Οι περισσότεροι πήραν εντολή να κρυφτούν με δική τους ευθύνη, πράγμα που δημιούργησε τρομερά προβλήματα, στα οποία μοιραία περιπλάκησαν και νόμιμοι άνθρωποι της Αριστεράς. Ενδεικτικά αναφέρω την περίπτωση του Παντελή Κιουρτσή και του Γ. Γεωργίου, που μετά τη δραπέτευσή τους πήγαν και κρύφτηκαν στο ίδιο σπίτι της Κυψέλης όπου είχαν καταφύγει στο παρελθόν ο Νίκος Μπελογιάννης και ο Νίκος Πλουμπίδης. Έμειναν εκεί πε-

ρισσότερο από ένα χρόνο, χωρίς δυνατότητες κίνησης και επαφών. Και όταν εγκατέλειψαν το κρυψόφυγό τους, ο μεν Κιουρτσής συνελήφθη, ο δε Γεωργίου σκοτώθηκε κάπου στα σύνορα, ενώ προσπαθούσε να περάσει κρυφά στις Λαϊκές Δημοκρατίες.

Πόσο τεχνητή υπήρξε η έξαρση του κλίματος της τρομοκρατίας στην Ελλάδα εκ μέρους της Δεξιάς, χωρίς να υπάρχει ταυτόχρονα και σοβαρή παράνομη δράση των ομάδων του ΚΚΕ, (πέραν της νόμιμης δραστηριότητας της ΕΔΑ, η οποία όμως παρεμποδιζόταν με όλα τα υπάρχοντα στη διάθεση της κυβέρνησης μέσα) παρά την εντυπωσιακή απόδραση των Βούρλων, φαίνεται και από δηλώσεις του Παπάγου λίγους μήνες αργότερα. Σε συνέντευξή του στο Αμερικανικό Πρακτορείο «Διεθνής Υπηρεσία Ειδήσεων» ο στρατάρχης - πρωθυπουργός δήλωνε:

«Η κομμουνιστική δραστηριότης εις την Ελλάδα εμειώθη εις το ελάχιστον. Δεν υφίσταται πλέον οργανωμένη πέμπτη φάλαγξ εις την Ελλάδα. Αι ελάχισται περιπτώσεις κομμουνιστικής δραστηριότητος υπήρξαν ασήμαντοι, ανάξιοι λόγου, ήσαν σποραδικής και μεμονωμένης φύσεως».

Λίγες εβδομάδες αργότερα αρρώσταινε βαριά από νόσο που δεν διακριβώθηκε τελικά, για να πεθάνει στις 5 Οκτωβρίου 1955, αφού επί μακρό δεν μπόρεσε ν' ασκήσει το έργο του του πρωθυπουργού σε στιγμές κρίσιμες, όταν στην Κύπρο ξεσπούσε ο ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ υπό τον αρχηγία του Γ. Γρίβα με το ψευδώνυμο Διγενής και οι Τούρκοι βιαιοπραγούσαν πλέον ανοιχτά εναντίον του ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης.

31 Μαρτίου 1955: Η Κύπρος στα όπλα!

Είδαμε πως το ζήτημα της έναρξης ενός ένοπλου Κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα εναντίον των Άγγλων

αποικιοκρατών αντιμετώπιστηκε με πολύ σκεπτικισμό από την Κυβέρνηση, που έφτασε ως την άρνηση της ενίσχυσης μιας παρόμοιας τακτικής στη Μεγαλόνησο. Ωστόσο υπήρχαν στην Αθήνα κύκλοι της Δεξιάς που φοβούνταν ότι αργά ή γρήγορα η πρωτοβουλία ενός ενόπλου αγώνα στην Κύπρο θα περιερχόταν στα χέρια της Κυπριακής Αριστεράς και γι' αυτό επέσπευσαν την αποστολή του Γρίβα στην Κύπρο, παρά τις αντιρρήσεις της κυβέρνησης του Συναγερμού. Όταν μάλιστα διέρρευσε πληροφορία ότι οι Γρίβας και Λοιζίδης έφυγαν ήδη κρυφά, μέσω Ρόδου για την Κύπρο, ο τότε υπουργός της Δημόσιας Τάξης Βραχνός έδωσε πάραυτα εντολές να ανακαλυφθούν οι δυο φυγάδες στη Ρόδο και να εμποδιστεί η διαπεραίωσή τους στις Κυπριακές ακτές.

Τον ένοπλο αγώνα, μετά πολλές ταλαντεύσεις, δέχτηκε και ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ενώ η Κυπριακή Αριστερά, μη έχοντας καμιά εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του Γρίβα, είχε σοβαρότατες αντιρρήσεις. Άλλωστε και το ΚΚΕ είχε εκφράσει τις επιφυλάξεις του, οι οποίες αργότερα πήραν συγκεκριμένο χαρακτήρα, όταν στην εξέλιξη του ένοπλου αγώνα ο Ζαχαριάδης «αποκάλυψε», το κοινό άλλωστε μυστικό, ότι Διγενής ήταν ο Γ. Γρίβας και χαρακτήρισε τις επιχειρήσεις του εναντίον των Άγγλων ως «τρακατρούκες», γεγονός που προσπόρισε στο ΚΚΕ τουλάχιστο τίτλους πολιτικής βαναυσότητας.

Όπως κι αν είχαν τα πράγματα και παρά το πλήγμα της αιχμαλωσίας του τρεχαντηριού «Άγιος Γεώργιος» από τους Άγγλους που εκόμιζε πολεμικό υλικό από την Ελλάδα για τον Κυπριακό αγώνα, η εξέγερση είναι εγγύς. Είχε άλλωστε σκληρύνει το κλίμα στην Κύπρο μετά την απόρριψη της προσφυγής της ελληνικής κυβέρνησης από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το Δεκέμβριο του 1954 και μετά τις ταραχές που ξέσπασαν στην Αθήνα εξ αιτίας της απόρριψης, όταν χιλιάδες Αθηναίοι κινήθηκαν σε μαχητικές διαδηλώσεις, και ιδίως οι φοιτητές, λιθοβόλησαν αμερικανικές και αγγλικές υπηρεσίες,

αφού οι δύο αυτές δυνάμεις πρωτοστάτησαν στην απόρριψη της ελληνικής προσφυγής.

Στη Λευκωσία επίσης σημειώθηκε το Δεκέμβριο του 1954 έντονη κινητικότητα των μαζών κατά της αποικιοκρατίας. Το κλίμα ήταν πλέον εκρηκτικό, οπότε τη νύχτα της 31 προς 1 Απριλίου 1955, κατόπιν κοινής συμφωνίας Μακάριου - Γρίβα, αρχίζει η ένοπλη επίθεση κατά των Άγγλων.

«Οι Άγγλοι, γράφει ο Γρηγοριάδης, υπέστησαν πλήρη αιφνιδιασμό. Τά κύρια κτυπήματα τα υπέστη η ανύποπτη Λευκωσία. Ο κυβερνητικός ραδιοσταθμός ενεπρήσθη. Η Αρχιγραμματεία του Κυβερνήτου δέχθηκε πολλές δεσμίδες δυναμίτιδος, μιά από τις οποίες κατέστρεψε το γραφείο Παιδείας. Πολυάριθμες εκρήξεις γίναν στους στρατώνες Γούσλεϋ.

Την ίδια ώρα στη Λάρνακα δεχόντουσαν επίθεση το αρχηγείο της αστυνομίας, το Διοικητήριο και το Δικαστικό μέγαρο.

Στην Αμμόχωστο υπέστη επίθεση στρατιωτικός καταυλισμός κοντά στην οδό Αμμοχώστου - Λάρνακος. Μια αποθήκη του καταυλισμού τινάχθηκε στον αέρα. Στη Λεμεσό κατεστράφησαν η διεύθυνση της αστυνομίας και ένα αστυνομικό τμήμα. Πλήγματα επίσης κατεφέρθησαν στο νέο Στρατηγείον των αγγλικών δυνάμεων Μέσης Ανατολής που ανεγείρετο στην Επισκοπή».

Από τις εκρήξεις της Κύπρου δεν αιφνιδιάσθηκαν μόνον οι Άγγλοι, αλλά και αυτοί οι Κύπριοι και η Ελλάδα. Ο λαός στη μεγαλόνησο ενθουσιάστηκε στη μεγαλύτερη μερίδα του. Υπήρχαν όμως πολλοί που θεωρούσαν περιττό και επιζήμιο τον ένοπλο αγώνα. Περιττό γιατί έτσι ή αλλιώς οι Άγγλοι θα αποχωρούσαν ακολουθώντας το γενικό ρεύμα εγκαταλείψεως των αποικιών. Επιζήμιο γιατί θα επέφερε αντιδράσεις και αιματοχυσία, που μάλλον θα επιβράδυναν παρά θα επιτάχυναν την απελευθέρωση. Και κυριώτερος ερμηνευτής αυτών των θέσεων ήταν το ΑΚΕΛ, γνωστό ως Κομμουνιστικό Κόμμα

της Κύπρου, το οποίο την επομένη εξέδιδε προκήρυξη που κατεδίκασε απερίφραστα την ένοπλη εκείνη εκδήλωση.

Η δυναμική εξόρμηση της ΕΟΚΑ την 1 και 2 Απριλίου προκάλεσε έκπληξη και σύγχυση στην ελληνική κυβέρνηση, που η αρχική της αντίδραση υπήρξε αρνητική. Δεν έγινε η παραμικρή επίσημη εκδήλωση και ο Γρίβας στα «Απομνημονεύματά» του γράφει (σελ. 35):

«Ο ραδιοσταθμός των Αθηνών επί ημέρας ουδεμίαν ενθάρρυνσιν μας δίνει, τουναντίον μας αποκαρδιώνει». Ανεξαρτήτως όμως των θελήσεών της το Κυπριακό πρόβλημα προσελάμβανε τώρα τελειώς επικίνδυνη μορφή και η αντιμετώπισή του προϋπέθετε κυβέρνηση ισχυρή με αυτοκυριαρχία και σταθερή βούληση. Ο Παπάγος ήταν σε θέση πια να παίζει τον ρόλο του αρχηγού μιας τέτοιας κυβερνήσεως; Είχε άμεση επίγνωση, ήταν σε θέση να παρακολουθεί και να χειρίζεται τα γεγονότα;

Οι σχέσεις με την Αγγλία χειροτέρευαν από ημέρα σε ημέρα. Τώρα παρενέβαινε και η Τουρκία στο Κυπριακό και επεδεινούντο ραγδαίως οι σχέσεις μαζί της. Δεν μπορούσε να αποκλεισθεί ούτε και ο πόλεμος μεταξύ Ελλάδος και των δύο αυτών χωρών. Και τις κρίσιμες εκείνες ημέρες, η κυβερνητική δραστηριότητα είχε ατονίσει».

Στο μεταξύ και οι Τουρκοκύπριοι, καθοδηγούμενοι από την Άγκυρα, δεν έμεναν αργοί. Είχαν ξεσηκωθεί φανατικά κατά της Ενώσεως, αποβλέποντας αδιάλλακτα στη διχοτόμηση αν η νήσος αποκτούσε ανεξαρτησία. Και είχαν οργανωθεί ισχυρά. Η βασική τους οργάνωση ήταν η ΚΜΤΜΡ (= «Λαϊκό Εθνικό Κόμμα Τουρκοκυπρίων») που μετονομάστηκε σε ΣΚΤΡ (= «Η Κύπρος είναι Τουρκική»). Σε αντίρροπο της ΕΟΚΑ εξ άλλου ίδρυσαν την VOLKAN που αργότερα μετονομάστηκε σε ΤΜΤ (= «Οργάνωση Τουρκικής Άμυνας) με σύνθημα το ΤΑΚΣΙΜ (= «Διχοτόμηση ή Θάνατος»).

Στη Λάρνακα σημειώνονται εκρήξεις βομβών στο Διοι-

κητήριο, στη Διοίκηση της Αστυνομίας, στο Δικαστικό Μέγαρο και σε σπίτια αστυνόμων. Η Αστυνομία πιάνει πέντε μέλη των ομάδων δολιοφθορών. Στην Αμμόχωστο ένα μέλος της ΕΟΚΑ παθαίνει θανατηφόρο ηλεκτροπληξία ενώ προσπαθεί να κόψει ηλεκτρικά καλώδια.

Την ίδια νύχτα κυκλοφορεί προκήρυξη με την υπογραφή «ΕΟΚΑ, ο Αρχηγός Διγενής»: Ιδού το κείμενο:

«Με την βοήθειαν του Θεού, με πίστιν εις τον τίμιον αγώνα μας, με την συμπαράστασιν ολοκλήρου του Ελληνισμού και με την βοήθειαν των Κυπρίων, αναλαμβάνομε τον αγώνα δια την αποτίναξιν του Αγγλικού ζυγού, με σύνθημα εκείνο το οποίον μας κατέλιπαν οι πρόγονοί μας ως ιεράν παρακαταθήκην: «Ἡ τάν ἢ ἐπί τάς». Αδελφοί Κύπριοι, από τα βάθη των αιώνων μας ατενίζουν όλοι εκείνοι οι οποίοι ελάμπρυναν την Ελληνικήν Ιστορίαν δια να διατηρήσουν την ελευθερίαν των: οί Μαραθωνομάχοι, οί Σαλαμινομάχοι, οί Τριακόσιοι του Λεωνίδα και οί νεώτεροι του Αλβανικού έπους. Μας ατενίζουν οί αγωνισταί του 1821, οί οποίοι και μας εδίδαξαν ότι η απελευθέρωσις από τον ζυγόν δυνάστου αποκτάται πάντοτε με το αίμα. Μας ατενίζει ακόμα σύμπας ο Ελληνισμός, ο οποίος και μας παρακολουθεί με αγωνίαν, αλλά και με εθνικήν υπερηφάνειαν. Ας απαντήσωμεν με έργα, ότι θα γίνωμεν «πολλά κάρρονες τούτων». Είμαι καιρός να δείξωμεν εις τον κόσμον, ότι εάν η διεθνής διπλωματία είναι άδικος και εν πολλοίς άνανδρος, η Κυπριακή ψυχή είναι γενναία. Εάν οί δυνάσται μας δεν θέλουν να αποδώσουν τη λευτεριά μας, μπορούμε να την διεκδικήσωμεν με τα ίδια μας τα χέρια και με το αίμα μας. Ας δείξωμεν εις τον κόσμον ακόμη μίαν φοράν, ότι και του σημερινού Έλληνοσ «ο τράχηλος ζυγόν δεν υπομένει». Ο αγών θα είναι σκληρός. Ο δυνάστης διαθέτει τα μέσα και τον αριθμόν. Εμείς διαθέτομεν την ψυχήν, έχομεν και το δίκαιον με το μέρος μας. Γι' αυτό και θα νικήσωμεν. Διεθνείς διπλωμά-

ται, ατενίσατε το έργον σας. Είναι αίσχος εν εικοστώ αιώνι, οι λαοί να χύνουν το αίμα των δια να αποκτήσουν την λευτεριά των, το θείον αυτό δώρον, για το οποίον και εμείς επολεμήσαμεν παρά το πλευρόν των λαών σας, και για το οποίον σεις τουλάχιστον διατείνεσθε ότι επολεμήσατε εναντίον του ναζισμού και του φασισμού. Έλληνες, όπου και αν ευρίσκεσθε, ακούσατε την φωνήν μας. Εμπρός, όλοι μαζί για την λευτεριά της Κύπρου μας».

Τα γεγονότα γίνονται δεκτά με επιφύλαξη στην Ελλάδα. Ο ελληνικός τύπος εκφράζει ενδοιασμούς ως προς τη σκοπιμότητα του ένοπλου αγώνα και είναι χαρακτηριστικό το δημοσίευμα του «Βήματος» της 2 Απριλίου:

«Με ολίγας χειροκινήτους βόμβας, αι οποίαι δεν προκαλούν ζημίας και δεν σημειώνουν θύματα, δέν πρόκειται ασφαλώς να απελευθερωθή η Κύπρος, όπως δεν επρόκειτο να απελευθερωθή και με τα καψούλια δυναμίτιδος του «Αγίου Γεωργίου» (...). Τι δύνανται λοιπόν να σημάνουν αι πρόχειροι και άσκοποι εκρήξεις της Λευκωσίας και των τριών άλλων κυπριακών πόλεων; Την απελευθέρωσιν της Κύπρου δεν θα ηδύναντο να την επιτύχουν, έστω και επαναλαμβανόμεναι (...). Μήπως όμως θα ηδύναντο να δώσουν εις τους Άγγλους την αφορμήν και την ευκαιρίαν να ισχυρισθούν ότι αντιμετωπίζουν ένα κίνημα ενεργητικής αντιστάσεως εις την Κύπρον και να λάβουν μέτρα και να μεταχειρισθούν τον Κυπριακόν Λαόν ανάλογα; Αυτή είναι η υποψία που γεννᾶται σήμερον εις τον Ελληνικόν Λαόν».

Η Αριστερά, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο, εκφράζει την έντονη αντίθεσή της προς τα γεγονότα και τάσσεται υπέρ των ειρηνικών μορφών πάλης, όπως διαδηλώσεις, απεργίες κλπ. Στη στάση της αυτή βαρύνει βεβαίως και το γεγονός ότι η ΕΟΚΑ ποδηγετείται ουσιαστικά από την αμφιλεγόμενη προσωπικότητα του Γ. Γρίβα, του οποίου οι ολοκλη-

ρωτικές αντιλήψεις και η δράση του ως αρχηγού της Χ κατά την Κατοχή της Ελλάδας ήταν γνωστές και ως εκ τούτου δεν έχαιρε αγωνιστικής υπολήψεως στους κύκλους της Αριστεράς – και δικαίως. Έτσι, το μεν ΑΚΕΛ χαρακτηρίζει τις εκρήξεις της νύχτας της 31 Μαρτίου προς 1 Απριλίου ως βαρελόττα, προκαλώντας εσωτερική κρίση στις γραμμές του και διαγραφή του διαφωνούντος με την τακτική της ηγεσίας γιατρού Βάσου Λυσαρίδη (ήδη ηγέτη των Κυπρίων σοσιαλιστών), ενώ ο Ζαχαριάδης, σε εκπομπή του σταθμού «Ελεύθερη Ελλάδα» αποκαλύπτει ποιος κρύβεται πίσω από το ψευδώνυμο Διγενής στην Κύπρο και προσθέτει ότι οι εκρήξεις ήταν «τρακατρούκες»,

«χωρίς να σπάσει μύτη και ο ψευτοδιγενής Γρίβας ξεσκεπάστηκε(...) Τον ψευτοδιγενή οι Άγγλοι τον κυνηγούν μα δεν τον πιάνουν γιατί ακριβώς παίζει το παιγχνίδι τους. Φυσικά τα όπλα που τον άφησαν να μαζέψει τελικά προορίζονται να στραφούν ενάντια στο ΑΚΕΛ».

Πάνω στο επίμαχο αυτό θέμα ο Σπύρος Λιναρδάτος (Β' σ. 283) γράφει τα εξής:

«Ταυτόχρονα, ο Ζαχαριάδης εγκαινιάζει το σύνθημα «Ελεύθερη Κύπρος σε ελεύθερη Ελλάδα», που σημαίνει, πως η Κύπρος πρέπει να ενωθεί με την Ελλάδα, όταν η χώρα μας γίνει σοσιαλιστική. Η έντονη δυσπιστία και εχθρότητα της ελληνικής Αριστεράς απέναντι στο Γρίβα για τη δολοφονική δραστηριότητα της οργάνωσής του «Χ» κατά το διάστημα της Κατοχής εναντίον του ΕΑΜ, καθώς και θεωρητικές απόψεις εναντίον της ατομικής τρομοκρατίας, εξηγούν τη θέση αυτή του ΚΚΕ απέναντι στην ΕΟΚΑ, Αλλά, άσχετα από το βάσιμο ορισμένων επιφυλάξεων για τη μορφή που έπαιρνε η δράση κατά των Άγγλων στην Κύπρο, ορθό θα ήταν, αφού άρχιζε ένας απελευθερωτικός και ανταποικιακός αγώνας, να υποστηριχτεί με όλα τα μέσα από τις οργανώσεις και τα

κόμματα στην Ελλάδα και τη Μεγαλόνησο».

Την ίδια εποχή η Αμερικανική κυβέρνηση εκφράζει την έντονη αντίθεσή της προς πάσα μορφή πολιτικής διακίνησης του Κυπριακού. Ο πρεσβευτής των ΗΠΑ στην Αθήνα Κάνον δηλώνει ανοιχτά πώς:

«Η Κυβέρνησις των Ηνωμένων Πολιτειών πιστεύει ότι δεν είναι κατάλληλος η στιγμή να αχθή η Κυπριακή υπόθεσις εις τα Ηνωμένα Έθνη, επειδή υπάρχουν άλλα ζητήματα όχι αναγκαστικώς πλέον σπουδαία, αλλά πάντως πλέον επείγοντα, τα οποία έχουν ανάγκην αμέσου αντιμετώπισεως».

Και απειλεί την Ελλάδα πλαγίως για ν' αποκλείσει κάθε μορφή συνεργασίας των δημοκρατικών δυνάμεων του τόπου:

«Η μοίρα της Τσεχοσλοβακίας αποτελεί συνεχή προειδοποίησιν εναντίον των κινδύνων του «Λαϊκού Μετώπου» μετά των κομμουνιστών ή των υπό κομμουνιστών ελεγχόμενων κομμάτων»...

Γεγονότα στην Κύπρο. Η διάσκεψη του Λονδίνου

Μέσα σε εκρηκτική ατμόσφαιρα συνέρχεται στην Κύπρο στις 26 Αυγούστου 1955 η Γ΄ Παγκύπρια Εθνοσύνελευση. Συμμετέχουν περισσότερα από 600 αντιπρόσωποι, οι οποίοι συγκεντρώθηκαν στον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο για να ακούσουν τον λόγο του Μακάριου. Κατά τη σύνοδο εκείνη δεν έλειψαν και κάποιες αντιμακαριακές εκδηλώσεις, όπως του μητροπολίτη Κυπριανού, ο οποίος ζητωκράγασε υπέρ του Διγενή. Παρά ταύτα η Εθνοσύνελευση τελείωσε ομαλά και τα μέλη της δέχτηκαν ομόφωνα το παρακάτω ψήφισμα:

«1) Η Εθνοσύνελευσις διακηρύττει άπαξ έτι, ότι μία και μόνη είναι η σταθερά και αναλλοίωτος θέλησις του Κυπριακού λαού. Να απαλλαγή των δεσμών της δουλειάς του.

2) Αξιοί όπως, συμφώνως προς τον Καταστατικόν Χάρτην των Ηνωμένων Εθνών και τας ηθικάς αρχάς, αίτινες εγράφησαν με το αίμα όλων των ελευθέρων λαών του κόσμου, εφαρμοσθή αμέσως επί της Κύπρου η αρχή της αυτοδιαθέσεως.

3) Καταγγέλλει την παράτασιν της Κυπριακής υπό τους Άγγλους δουλείας ως άδικον και απάνθρωπον και καλεί την Μ. Βρετανίαν όπως, συμμορφουμένη προς τας επιταγάς της δικαιοσύνης και του ηθικού νόμου και την ομόθυμον θέλησιν του Κυπριακού Λαού, εγκαταλείψη την επί της νήσου κυριαρχίαν της.

4) Καταγγέλλει την Βρετανικήν Κυβέρνησιν, διότι δια της πολιτικής, την οποίαν ασκεί, δημιουργεί ανώμαλον και επικίνδυνον κατάστασιν εν τη περιοχή ταύτη της Μεσογείου.

5) Δηλοί ότι ουδεμίαν λύσιν του Κυπριακού ζητήματος θα αποδεχθή πλήν της αμέσου εφαρμογής της αυτοδιαθέσεως και ότι ουδεμίαν θα δεχθή απόφασιν της Τριμερούς Διασκέψεως, εφ' όσον αύτη δεν είναι σύμφωνος προς την εκπεφρασμένην θέλησιν του Κυπριακού λαού.

6) Απευθύνει έκκλησιν προς το Αγγλικόν Έθνος, μετά του οποίου και ο ελληνικός λαός, συμπεριλαμβανομένων και των Κυπρίων, συνηγωνίσθη υπέρ κοινών ιδανικών και προς όλους τους φιλελευθέρους λαούς του κόσμου, όπως υποστηρίξωσι το περί αυτοδιαθέσεως αίτημα του Κυπριακού λαού...»

Και ενώ συνεχίζονται στην Κύπρο οι δυναμιτιστικές ενέργειες της ΕΟΚΑ, αρχίζει στο Λονδίνο στις 29 Αυγούστου 1955 η Διάσκεψη ανάμεσα στην Ελλάδα, Αγγλία και Τουρκία, στο μέγαρο Λάγκαστερ. Επικεφαλής είναι οι τρεις υπουργοί Εξωτερικών των χωρών Στεφανόπουλος, Μάκ Μίλαν και Ζορλού, ενώ συνολικά μετέχουν σαράντα αντιπρόσωποι και από τις τρεις χώρες.

Ουδέποτε διάσκεψη ναυάγησε τόσο σύντομα και τόσο πανηγυρικά όσο αυτή του Λάγκαστερ Χάουζ. Μετά εργασίες συνολικά 10 ωρών ο Τούρκος υπουργός των εξωτερικών Ζορλού κάλεσε στο ξενοδοχείο του τους δημοσιογράφους και δήλωσε:

«Η κυβέρνησής μου έπαψε να ενδιαφέρεται για την παρούσα διάσκεψη. Παύουμε την συμμετοχή μας. Ο λόγος είναι ότι θεωρούμε απαράδεκτο το ελληνικό αίτημα για αυτοδιάθεσι της Κύπρου. Αν η Ελλάς επιμένει, ας διαλέξει μεταξύ της Κύπρου και της φιλίας μας».

Τουρκική προβοκάτσια στη Θεσσαλονίκη προκαλεί τις τουρκικές επιθέσεις

Και ενώ η διάσκεψη του Λάγκαστερ Χάουζ ναυαγούσε τόσο γρήγορα, στη Θεσσαλονίκη Τούρκοι πράκτορες δημιουργούσαν προβοκατορικό κλίμα ώστε να δικαιολογηθεί μελετημένη προ πολλού επίθεση εναντίον του ελληνικού πληθυσμού που είχε εναπομείνει στην Κωνσταντινούπολη καθώς και εναντίον των Ελλήνων αξιωματικών και των οικογενειών τους που υπηρετούσαν στο στρατηγείο του ΝΑΤΟ της Σμύρνης. Γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης που έζησε ως δημοσιογράφος από κοντά τα γεγονότα (4ος 207 κ.ε.):

«Οι δηλώσεις του Ζορλού στο Λονδίνο ήσαν η χαρακτηριστική βολή κατά της άτυχης διασκέψεως. Μετά τρεις ώρες ο αντιπρόεδρος της κυβερνήσεως Π. Κανελλόπουλος, στην Αθήνα, επληροφορείτο τα νέα από τόν Στ. Στεφανόπουλο. Μετά άλλες τρεις ώρες στη Θεσσαλονίκη, όπου μόλις είχε αρχίσει η Διεθνής Έκθεσις της χρονιάς, ακριβώς στις 12 και 25' μετά τα μεσάνυκτα της 5 προς 6 Σεπτεμβρίου, μια ισχυρή έκρηξις στην αυλή του Γενικού Προξενείου της Τουρκίας συνεκλόνησε όλη την εκεί γύρω περιοχή.

Οι ανακρίσεις που γίναν απεκάλυψαν ότι επρόκειτο

για ωρολογιακή βόμβα που είχαν τοποθετήσει ο φύλαξ του προξενείου Μεχμέτ Χασάν Ογλού με τον Τούρκο φοιτητή από την Κομοτινή Οκτάϊ Εγκίν, κατ' εντολή του Γενικού Προξένου Μεχμέτ Αλή Μπαλίν και του υποπροξένου Μεχμέτ Ντενί Κάλπ. Οι δύο διπλωματικοί ενεργούσαν ως εντολοδόχοι της τουρκικής οργανώσεως της Κωνσταντινουπόλεως «Η Κύπρος είναι τουρκική», αλλά η οποία ευρίσκετο σε στενή επαφή με την κυβέρνηση της Αγκύρας. Οι ελληνικές αρχές της Θεσσαλονίκης, μόλις διεπίστωσαν ότι η έκρηξις υπήρξε έργο Τούρκων, ανησύχησαν γιατί υποπτεύθησαν ότι αποτελούσε σχεδιασμένη πρόκλησι. Δεν εμφανίζοντο όμως ότι ήταν το σύνθημα για την εξαπόλυσι ενός φοβερού διωγμού των ομογενών της Τουρκίας».

Και ενώ έτσι είχαν τά πράγματα στη Θεσσαλονίκη, στην Τουρκία ο τύπος κυκλοφορούσε με την ψευδή είδηση ότι οι Έλληνες ανατίναξαν το γενέθλιο σπίτι του Αττατούρκ στη Μακεδονική πρωτεύουσα! Εξαγριωμένα πλήθη το βράδυ της 6 Σεπτεμβρίου 1955 ξεχύθηκαν στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης.

«Στις 8 η ώρα, γράφει ο Γρηγοριάδης (209), άρχισε η επίθεσις. Εξαπελύθη πρώτα στην λεωφόρο Ιστικλάλ και στα διαιδαλώδη δρομάκια που οδηγούν σ' αυτήν. Ύστερα απλώθηκε σαν φλόγα σε όλο το Πέραν, το Μπέγιογλου, τον Γαλατά, το Εμινονού. Οι διαδηλωταί ήσαν εφοδιασμένοι με ράβδους και λαστούς. Κατά ομάδες είχαν μια τουρκική σημαία η οποία όπως φαίνεται αποτελούσε το σύμβολο διοικήσεως του ομαδάρχου. Είχαν αυστηρά διαταγή να μην κάνουν βιαιοπραγίες κατά ανθρώπων, αλλά μόνον κατά υλικών αντικειμένων. Και η διαταγή τηρήθηκε, γιατί το αίμα που χύθηκε υπήρξε ελάχιστο. Όλα τα ελληνικά καταστήματα δεχτήκαν την επίθεσι του πλήθους, το οποίο μεθοδικά τα κατέστρεψε, διαρπάζοντας ή χύνοντας στο δρόμο το περιεχόμενό τους. Οι εκ-

κλησίες επίσης γίναν επίμονος στόχος. Κατόπιν οι διαδηλωτές στραφήκαν εναντίον των σπιτιών που μένουν Έλληνες. Και εδώ απέφυγαν να θιξουν ενοίκους, καταστρέφαν όμως τα έπιπλα, ή τα πετούσαν από τα παράθυρα στο δρόμο.

Σχεδόν ταυτοχρόνως με την Πόλη, ξέσπασε η θύελλα και στη Σμύρνη. Γινόταν εκείνες τις ημέρες Διεθνής Έκθεση. Συμμετείχε και η Ελλάς με περίπτερο, το οποίο όμως είχε μείνει κλειστό λόγω μιας αντιδικίας με τον Δήμο. Αυτό δέχτηκε πρώτο την επίθεση των διαδηλωτών.

Πολιορκήσαν το περίπτερο της Ελλάδος και ένας διαδηλωτής σκαρφάλωσε, άρπαξε την ελληνική σημαία, την καταξέσχισε και την πέταξε στο ενθουσιώδες πλήθος. Ακολούθησε αποφασιστική έφοδος με την οποία σπάσαν πόρτες και παράθυρα, για να καταστραφή ό,τι υπήρχε μέσα. Το τέλος ήταν η αποτέφρωσις του από ανηλεή φωτιά.

Την ίδια τύχη είχε και η κοντινή εκκλησούλα στην οποία εκκλησιάζοντο οι Έλληνες της μικρής παροικίας, καθώς και οι αξιωματικοί και στρατιώτες που υπηρετούσαν στο εκεί στρατηγείο του ΝΑΤΟ. Είχαν επονομάσει σε Αγία Φωτεινή τον ναύσκο, σε ανάμνησι του παλιού, μεγάλου ομώνυμου ναού της Ιωνικής πρωτευούσης. Οι διαδηλωτές εισήλασαν και κατέστρεψαν τα πάντα. Εικόνες και κανδήλια θρυμματίστηκαν. Ο Επιτάφιος βρέθηκε πεταγμένος στον δρόμο. Και όταν η καταστροφή τελείωσε, ολοκληρώθηκε με την φωτιά.

Την ίδια ώρα, τα πράγματα παίρναν σοβαρότερη τροπή σε άλλα σημεία της Σμύρνης. Το ελληνικό προξενείο δεχόταν την επίθεση ισχυρότερης φάλαγγος, η οποία όμως όταν εμφανίσθηκε μεγάλη δύναμις αστυνομίας, υπεχώρησε. Αλλά τα σπίτια των Ελλήνων αξιωματικών με τις οικογένειές τους δεν γλύτωσαν. Οι διαδηλωτές σπάζαν τις πόρτες, εισελάυναν και κατέστρεφαν τα πάντα. Δεν σημειώθηκαν πάντως επιθέσεις κατά ανθρώπων.

Στα ελληνικά καταστήματα τα εμπορεύματα, θρυμ-

ματισμένα όλα, εκάλυπταν τα πάντα. Από τα 2.500 ελληνικά καταστήματα της Πόλης δεν είχε γλυτώσει κανένα. Επίσης από τα 4.000 διαμερίσματα και μονοκατοικίες Ελλήνων. Τα Πατριαρχεία δεν εθίγησαν. Αλλά 19 ορθόδοξοι ναοί κατεστράφησαν, λεηλατήθηκαν ή παρεδόθησαν στις φλόγες. Ανάμεσά τους ήταν και μερικές αρχαιότητες, της βυζαντινής εποχής, που είχαν γλυτώσει από τα άγρια «πογκρόμ» των σουλτανικών αιώνων: Όπως η Παναγία η Μουχλιώτισσα και ο Άγιος Γεώργιος Ψωμαθών.

Η αντίδρασις της εξουσίας εξεδηλώθη μόλις το πρωί. Ο στρατιωτικός νόμος κηρύχθηκε στην Κωνσταντινούπολι και εφαρμόσθηκε με αυστηρότητα. Τρεις χιλιάδες διαδηλωτές συνελήφθησαν. Κλείσθηκε η οργάνωσις «Η Κύπρος είναι Τουρκική» και ρίχτηκε στις φυλακές ο πρόεδρος της Χιλκάτ Μπίλ. Και πριν από το μεσημέρι της 7 Σεπτεμβρίου, έφθασαν στην Κωνσταντινούπολι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Τζελάλ Μπαγιάρ και ο πρωθυπουργός Μεντερές. Περιδιάβασαν τους σκεπασμένους με ερείπια δρόμους, με ύφος αγανακτισμένο. Ο Μπαγιάρ με τραγιάσκα και μαύρο κασκόλ εξέφραζε την αποδοκιμασία του με επιφωνήματα. Ο Μεντερές έκανε επί τόπου δηλώσεις προς τους δημοσιογράφους:

—Αυτό που έγινε δεν μπορεί παρά να είναι έργον κομμουνιστών. Έπληξε την τιμήν του έθνους.

Αργότερα, το στρατιωτικό καθεστώς που το 1960 ανέτρεψε τον Μεντερές, θα τον κατηγορούσε ότι αυτός είχε οργανώσει εκείνο το «πογκρόμ».

Μεταγενέστερες αποκαλύψεις για τους οργανωτές των βανδαλισμών

Τα γεγονότα σε βάρος των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης καθώς και οι βιαιοπραγίες στη Σμύρνη αποδείχτηκε αργότερα ότι είχαν οργανωθεί από τους Τούρκους ιθύνοντες και

συγκεκριμένα την κυβέρνηση Μεντερές. Την αποκάλυψη έκαναν οι ίδιοι οι Τούρκοι όταν οι στρατιωτικοί ανέλαβαν το 1960 την εξουσία και κάθησαν στο σκαμνί την αμαρτωλή πολιτική τους ηγεσία. Γράφει ο Σπύρος Λιναρδάτος (Β' 334):

«Συγκεκριμένα για τα γεγονότα της 6ης Σεπτεμβρίου, παραπέπονται, με δύο βουλεύματα, να δικαστούν ο πρόεδρος της Δημοκρατίας Τζελάλ Μπαγιάρ, ο πρωθυπουργός Μεντερές, ο υπουργός των Εξωτερικών Ζορλού, ο αντιπρόεδρος της κυβερνήσεως Κιοπρουλού, κ.λ., με την κατηγορία, ότι:

«...εκ συστάσεως ενεργούντες, και επι τω τέλει μερικής εκ φυλετικών λόγων, άρσεως των υπό του Συντάγματος εις τους Ρωμιούς συμπολίτας αναγνωριζομένων κοινών δικαιωμάτων, οργάνωσαν και εξαπέλυσαν διαδηλώσεις των λόγω των εν Κύπρω γεγονότων εν συγκινήσει τελούντων Τούρκων πολιτών, προς καταστροφήν των περιουσιών των Ρωμιών» (Χρηστιδης, στο ίδιο, σ. 164).

Τελικά, με την απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 1961 του Ανωτάτου Δικαστηρίου, θα καταδικαστούν ως οργανωτές των διαδηλώσεων και των επιθέσεων κατά των Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη οι Μεντερές και Ζορλού σε 6 χρόνια φυλακή και ο νομάρχης Σμύρνης σε μικρότερη ποινή. (Οι Μεντερές και Ζορλού, που έχουν καταδικαστεί σε θάνατο για άλλα αδικήματα, την άλλη μέρα θα εκτελεστούν).

Σύμφωνα με το σκεπτικό της αποφάσεως, ο Ζορλού, που βρισκόταν σε στενή επαφή με τον Μάκ Μίλλαν, με κρυπτογραφημένο τηλεγράφημά του από το Λονδίνο στις 28 Αυγούστου 1955, μία μέρα δηλαδή προτού να αρχίσει η Τριμερής Διάσκεψη, ζήτησε από τον Μεντερές «εντονότερη δράση» για να αποδειχτεί η απόφαση των Τούρκων να «περιφρουρήσουν τα δικάιά τους».

Το σκεπτικό συνεχίζει:

«Η κατάθεσις δε του μάρτυρος Χικμέτ Μπίλ, καθ'

ην ο κατηγορούμενος Αντνάν Μεντερές τω είπεν ότι «ο Ζορλού ζητεί να ενεργήσωμεν δραστηρίως», αποκαλύπτει την έννοιαν του κρυπτογραφικού τηλεγραφήματος. Είναι προφανές, ότι η δραστηρία, προς υποβοήθησιν της Συνδιασκέψεως, ενέργεια δεν θα ήτο δυνατόν να περιορισθή εις διαβήματα παρά ταις πρεσβείαις ή εις απλούν συλλαλητήριον ή διαδήλωσιν, αλλ' ότι προς άσκησιν επιρροής επί της Συνδιασκέψεως απητείτο αποτελεσματική ενέργεια. τοιαύτη δε ήτο μόνον εν δραστικόν κατά των Ρωμιών της Ισταμπούλ κίνημα: Επί του σημείου τούτου είχεν επέλθει συμφωνία μεταξύ των κατηγορουμένων Μεντερές και Ζορλού».

Για το θέμα της απόπειρας εναντίον του Τουρκικού προξενείου Θεσσαλονίκης, που ως γεγονός υπήρξε για τους Τούρκους το έναυσμα των επιθέσεων εναντίον του ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης και των Ελλήνων αξιωματικών και των οικογενειών τους στο κλιμάκιο του στρατηγείου του ΝΑΤΟ στη Σμύρνη, ο Λιναρδάτος γράφει (334):

«Από την πρώτη στιγμή, οι ελληνικές αρχές έχουν διαπιστώσει, ότι δράστες της απόπειρας στο τουρκικό προξενείο δεν ήταν Έλληνες, αλλά πράκτορες ξένης δύναμης (εφημερίδες, 7 Σεπτεμβρίου 1955). Δέκα μέρες μετά την έκρηξη και τα γεγονότα της Πόλης και της Σμύρνης, ανακοινώνεται, ότι πιάστηκε και προφυλακίστηκε ο κλητήρας του τουρκικού προξενείου, το μόνο πρόσωπο που βρέθηκε μέσα στο οίκημα τη νύχτα εκείνη. Επίσης ανακοινώνεται, ότι βρέθηκαν στο προαύλιο του προξενείου 300 γραμμάρια τροτύλης, που δεν «πρόλαβε» ο δράστης της «απόπειρας» να τα πυροδοτήσει.

Στο μεταξύ, με βάση τις ομολογίες του κλητήρα - φύλακα του Προξενείου, οι αρχές ανακαλύπτουν και πιάνουν τον τούρκο φοιτητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Οκτάι Εγκίν, γιο πρώην βουλευτή Ροδόπης, που έχει παίξει βασικό ρόλο στην «απόπειρα». Στις 17 Δεκεμ-

βρίου 1955, βγαίνει το βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης, με το οποίο παραπέμπονται ως ηθικοί αυτουργοί της «απόπειρας» ο γενικός πρόξενος της Τουρκίας στη Θεσσαλονίκη Αχμέτ Αλή Μπαχίν, ο πρόξενος Μεχμέτ Μπενί Κάλπ και ο φοιτητής Οκτάι Εγκίν και ως φυσικός αυτουργός, ο φύλακας Μεμέτογλου Χασάν.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την ανάκριση, την απόπειρα τη σκηνοθέτησαν οι δύο πρόξενοι, ύστερα από εντολή της Άγκυρας. Η ενοχή του Εγκίν επιβεβαιώθηκε και από επιστολή του ίδιου, που βρέθηκε στο Προξενείο. Τις βόμβες τις μετέφερε από την Τουρκία, μέσα στο διπλωματικό σάκο, ο πρόξενος Μπενί Κάλπ. Λίγες μέρες πριν από την «απόπειρα», ο γενικός πρόξενος έφυγε για την Τουρκία για να έχει «άλλοθι», αφού συνεννοήθηκε με τον Μπενί Κάλπ, ότι θα του στείλει, με κρυπτογραφικό τηλεγράφημα, οδηγίες για την ημέρα και την ώρα που θα έπρεπε να γίνει η έκρηξη. Ο πρόξενος συναντήθηκε αμέσως με τον φοιτητή Εγκίν, στον οποίο παρέδωσε τις βόμβες και συνεννοήθηκε μαζί του για τις λεπτομέρειες της «απόπειρας». Ο Εγκίν έδωσε τις βόμβες στο φύλακα και του είπε να πυροδοτήσει την καθορισμένη ώρα τη μία, και την άλλη να την αφήσει στον περιβόλο.

Και αφού διαπιστωθεί η συνενοχή κάποιου πράκτορα της Ιντέλιτζενς Σέρβις που οι ελληνικές αρχές αποσιώπησαν για να μην εκτραχυνθούν οι ελληνοαγγλικές σχέσεις, τα γεγονότα παίρνουν απρόσμενη τροπή, που φέρνει στην επιφάνεια τους πραγματικούς ενόχους:

Γράφει ο Λιναρδάτος (336-337):

«Στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1956, προτού δηλαδή αρχίσει η δίκη, ο Εγκίν, που έχει αφεθεί προσωρινά ελεύθερος, φεύγει κρυφά για την Τουρκία. Ίσως η παρουσία

του στο εδῶλιο του κατηγορουμένου να ήταν επικίνδυνη για μερικούς, και γι' αυτές τις ελληνοαγγλικές σχέσεις. Έτσι, όταν, ύστερα από αρκετούς μήνες, η υπόθεση θα φτάσει στο ακροατήριο με μοναδικό παρόντα κατηγορούμενο τον κλητήρα του Προξενείου, θα έχει χάσει πια, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, τη σημασία της. Στο μεταξύ όμως, με πρόσχημα και σύνθημα τη δήθεν καταστροφή του σπιτιού, όπου γεννήθηκε ο Κεμάλ, οι Τούρκοι έχουν εξαπολύσει εξοντωτικό διωγμό εναντίον της ελληνικής μειονότητας. Χαρακτηριστικό για το προσχεδιασμένο των βανδαλισμών είναι και το ότι μια εφημερίδα της Πόλης δημοσίευσε άλλη μέρα, δηλαδή στις 6 Σεπτεμβρίου 1955, φωτομοντάζ, που παρουσίαζε το σπίτι του Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη καταστραμμένο.

Η εντύπωση, που προκάλεσαν τα γεγονότα της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης σε ολόκληρο τον κόσμο ήταν μεγάλη. Όλος ο ξένος Τύπος αφιέρωσε ρεπορτάζ με περιγραφές για τις τουρκικές αγριότητες, καθώς και άρθρα. Η γαλλική «Ωρόρ» έγραφε, πως πραγματικός εμπνευστής της επιδρομής εναντίον των Ελλήνων της Πόλης ήταν η Ιντέλλιτζενς Σέρβις («Το Βήμα», 13 Σεπτεμβρίου 1955).

Ο Μεντερές προσπάθησε να αποδώσει τα γεγονότα σε... «υποκίνηση των κομμουνιστών». Αλλά προκάλεσε παγκόσμιους καγχασμούς και ειρωνικά σχόλια, γιατί ήταν γνωστό, πως οι κομμουνιστές ήταν σχεδόν ανύπαρκτοι ως κόμμα στην Τουρκία και, εξάλλου, όλοι είχαν καταλάβει ποιοί είχαν οργανώσει την επιδρομή κατά της ελληνικής μειονότητας. Ο υπουργός των Εξωτερικών της Γιουγκοσλαβίας δήλωσε ειρωνικά στους δημοσιογράφους που του ανέφεραν την εκδοχή Μεντερές: δεν ξέραμε πως το Κ.Κ. της Τουρκίας ήταν τόσο ισχυρό (στο ίδιο, 9 Σεπτεμβρίου 1955).

Στη δίκη της Πλάτης το 1960, ένας αστυνομικός θα καταθέσει, ότι τον είχε καλέσει ο ίδιος ο Μεντερές και

του είπε να συλλάβει κομμουνιστές και να τους φορτώσει την ευθύνη για τα γεγονότα. Επίσης στρατηγός, στην ίδια δίκη, θα αποκαλύψει, ότι ο στρατιωτικός διοικητής Κωνσταντινουπόλεως πίεζε τις ανακριτικές αρχές να φορτώσουν τις ευθύνες στους κομμουνιστές. Στο σημείο όμως αυτό ο συντονισμός των ενεργειών ανάμεσα στους οργανωτές των επιδρομών δεν ήταν ικανοποιητικός, ίσως και εξαιτίας του αιφνιδιασμού που προκάλεσε και στους ίδιους ο διεθνής αντίκτυπος από τα γεγονότα. Έτσι, όταν ο έλληνας υπουργός των Εξωτερικών διαμαρτυρήθηκε στο Λονδίνο στον τούρκο συνάδελφό του για την επιδρομή κατά της ελληνικής μειονότητας, ο Ζορλού απάντησε, ότι οι ταραχές «υπήρξαν το αποτέλεσμα των παραλόγων αιτημάτων της Ελλάδος» για την Κύπρο και «αυθόρμητος αντίδρασις του τουρκικού λαού» για την έκρηξη βόμβας στο σπίτι του Ατατούρκ. Έτσι, οι δύο κύριοι οργανωτές των επιδρομών έδιναν δύο διαφορετικές ερμηνείες των γεγονότων. Ο ίδιος όμως ο Ζορλού, όπως θα αποκαλύψει διπλωμάτης στη δίκη της Πλάτης, όταν γύρισε στην Τουρκία, είπε στην κοινοβουλευτική ομάδα του μεντερικού «Δημοκρατικού Κόμματος», ότι «η οργάνωσις των γεγονότων είχε υποδειχθή από το Λονδίνον», πρόσθεσε ότι «υπήρξαν χρησιμώτατα» και ζήτησε να σταματήσει κάθε ανάκριση (στο ίδιο, 8 Σεπτεμβρίου 1960).

Στην ίδια δίκη, ο αστυνομικός διευθυντής των Πριγκιπονήσων θα καταθέσει ότι είχε πιάσει στελέχη του μεντερικού κόμματος ως υπεύθυνα για τα γεγονότα. Είχε εξακριβώσει επίσης, ότι είχαν μεταφερθεί με βενζινόπλοια κακοποιά στοιχεία εφοδιασμένα με λοστούς και αξίνες και επιδόθηκαν σε βανδαλισμούς και λεηλασίες. Ένας από τους συλληφθέντες του δήλωσε, ότι η τοπική Λέσχη του μεντερικού κόμματος τους είχε εφοδιάσει με καταλόγους των ελληνικών σπιτιών και καταστημάτων. Ο αστυνομικός διευθυντής δήλωσε επίσης, ότι ο πρόε-

δρος της Λέσχης του «Δημοκρατικού Κόμματος» του τηλεφώνησε:

—Εάν δεν αφήσεις ελεύθερους τους συλληφθέντες, θα απολυθείς.

«Ένα μήνα αργότερον, κατέστην συνταξιούχος, προσέθεσεν ο Κάνογλου, προκαλέσας τους γέλωτας του ακροατηρίου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΝΑΔΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΕΞΙΑΣ

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής λαμβάνει απρόοπτα το χρίσμα

Ο θάνατος του στρατηγού Παπάγου, μετά δεκάμηνη βαρύτερη νόσο, δεν ήταν κάτι που αιφνιδιάσε τη Δεξιά. Όπως την εποχή του Βυζαντίου, γύρω από την κλίνη του ετοιμοθάνατου επέλεκτο το νήμα πολλών ραδιοουργιών και μηχανορραφιών, με επίκεντρο τα ανάκτορα και συγκεκριμένα τη Φρειδερίκη, η οποία είχε αναλάβει πλέον αναφανδόν τα ηνία της βασιλικής εξουσίας από τα άτολμα χέρια του ευήθους και αναποφάσιστου συζύγου της. Ο Παπάγος άφησε την τελευταία του πνοή στις 5 Οκτωβρίου 1955, ενώ τά γεγονότα της Κωνσταντινούπολης είχαν φέρει πολύ εγγύς τη σκιά μιάς ενδεχόμενης ελληνοτουρκικής ένοπλης σύρραξης. Την προηγούμενη του θανάτου του και υπό ημερομηνία 4 Οκτωβρίου 1955 ο στρατάρχης, σκιώδης πρωθυπουργός της χώρας, είχε χαράξει με τρέμουσα χείρα την υπογραφή του κάτω από ένα έγγραφο, με το οποίο εξουσιοδοτούσε τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης Στέφανο Στεφανόπουλο να ασκεί έργα πρωθυπουργού. Το περίεργο είναι ότι παρά τη βιολογική του κατάρρευση ο στρατάρχης δεν εννοούσε με κανένα τρόπο να εγκαταλείψει το αξιωματό του. Τούτο μπορεί ίσως να εξηγηθεί από το γεγονός ότι ενδεχόμενη απομάκρυνσή του και τυπικά από την αρχή θα αποτελούσε το έναυσμα του κατακερματισμού της δεξιάς σε αντιμαχόμενες γύρω από το πινάκιο της εξουσίας ομάδες, ό-

πως και πράγματι συνέβη, όταν ευθύς μετά το θάνατό του προέκυψε ζήτημα διαδοχής του στην αρχηγία του Συναγερμού. Η ομάδα του Στέφανου Στεφανόπουλου εδέσποξε στην υπόγεια εκείνη διαμάχη όσο ζούσε ο Παπάγος. Το γεγονός ότι ο στρατάρχης τον έχρισε διάδοχό του την παραμονή του θανάτου του προεξοφλούσε και την ανάδειξή του Στεφανόπουλου στην πρωθυπουργία.

Μερικές ελπίδες να αναλάβει το πηδάλιο της αρχηγίας είχε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, όπως επίσης και ο Κωνσταντίνος Ροδόπουλος, πρόεδρος της Βουλής. Ψιθυρίζοταν επίσης και η περίπτωση να ανευρεθεί και να χριστεί ως αρχηγός κάποια «δυναμική» εξωκοινοβουλευτική προσωπικότητα. Με το όνειρο του «δυναμικού ανδρός» κοιμόταν και ξυπνούσε η δεξιά τα τελευταία χρόνια, πιστεύοντας ότι η δημοκρατία δεν ήταν κατά βάθος παρά η ενός ανδρός αρχή, πλαισιωμένη με το απαραίτητο εκείνο νομικό πλέγμα που της προσέδιδε τη νομιμότητα και τη διαφόριζε τυπικά από τη δικτατορία.

Ιδού πώς αφηγείται ο Σόλων Γρηγοριάδης, που έζησε τότε από την έπαλξη του καθημερινού τύπου τα γεγονότα (4ος, 222-223).

«Το απόγευμα της 5 Οκτωβρίου οι δύο αντιπρόεδροι (Στεφανόπουλος - Κανελλόπουλος) ανήλθαν στα Ανάκτορα και υπέβαλαν την παραίτησι της Κυβερνήσεως. Κατόπιν ο Παν. Κανελλόπουλος τράβηξε για το σπίτι του. Τόν περίμεναν εκεί πολλοί φίλοι του, για να μελετήσουν την κατάσταση, χωρίς κανένα σχεδιασμό ενεργειών. Απλή συζήτησις και αναμονή του χρίσματος.

Ο Στ. Στεφανόπουλος κατευθύνθηκε στο υπουργείο Εξωτερικών, όπου εγένετο συγκέντρωσις των δικών του φίλων. Στην είσοδο του υπουργείου συνήντησε τους πολιτικούς συντάκτες των εφημερίδων και τους εδήλωσε:

—Η κυβέρνησις δεν υπάρχει πλέον, κύριοι. Αυτήν την στιγμήν κατέρχομαι από τα Ανάκτορα όπου μετά του κ. Κανελλοπούλου υπεβάλαμεν την παραίτησιν. Παραμέ-

νομεν πλέον δι' υπηρεσιακάς διεκπεραιώσεις.

—Και τι θά κάμετε με την υπόθεσιν του αναπληρωτού;

—Αναπληρωτής δεν υπάρχει πλέον. Εκλιπόντος του εντολέως, εκλείπει η εντολή.

—Τι θα συμβή τώρα, κύριε Πρόδρε;

—Ασφαλώς ο Βασιλεύς θα καλέση τον εκπρόσωπον του πλειοψηφούντος κόμματος, εντός των ημερών, δια να του αναθέση τον σχηματισμόν της νέας κυβερνήσεως. Και θα κινηθή η συνήθης συνταγματική διαδικασία. Δηλαδή ούτος θα σχηματίση κυβέρνησιν ήτις θα εμφανισθή ενώπιον της Βουλής.

Ο Στ. Στεφανόπουλος δεν είχε λόγους έως τότε να νομίζη ότι δεν θα ακολουθείτο αυτός ο δρόμος. Εν αναμονή όμως της συνελεύσεως του Συναγερμού κυκλοφόρησε μεταξύ των συναγερμικών βουλευτών ένα πρωτόκολλο ό-τι ανατίθεται σ' αυτόν η αρχηγία του Κόμματος. Και ήδη το είχαν υπογράψει 97, οι οποίοι αργότερα έφθασαν τους 110.

Αλλά σε απόστασι 500 μέτρων από το υπουργείο Εξωτερικών, στον δεύτερο όροφο της πολυκατοικίας αρ. 24 της οδού Καρνεάδου, υπήρχε μια πολύ πιο μικρή συγκέντρωσις. Εκεί ήταν το λιτό διαμέρισμα του υπουργού Δημοσίων Έργων Κων. Καραμανλή. Λιγιστοί φίλοι του ευρίσκοντο την ώρα εκείνη: Ο Γ. Ράλλης, ο Κ. Παπακωνσταντίνου, ο Β. Παπαρρηγόπουλος και μερικοί άλλοι. Ήσαν επίσης ο διευθυντής του ιδιαιτέρου του γραφείου Πασχάλης Κόντας και ο δημοσιογράφος Παύλος Καμβύσης.

Ενώ η σύζυγος του υπό παραίτησιν υπουργού προσέφερε αναψυκτικά, η συζήτησις περιστρεφόταν φυσικά στο θέμα της ημέρας. Ποιός θα ήταν ο νέος πρωθυπουργός; Εδώ, σ' αυτό το σαλόνι, είχαν συναίσθησι της σοβαρότητος των πραγμάτων. Δεν επρόκειτο απλώς να σχηματισθή νέα κυβέρνησις, αλλά να γίνη αντικατάστασις ή ανανέωσις ενός καθεστώτος. Δεν είχε εκλείψει απλώς έ-

νας αρχηγός κυβερνώντος κόμματος, αλλά είχε βρεθή στο χείλος του γκρεμού ένας ολόκληρος κόσμος. Ο κόσμος της δεξιάς. Το κενό που άφηνε ο στρατάρχης ή θα εκαλύπτετο ή θα μεταβάλλετο σε άβυσσο.

Η συζήτηση ήταν ήρεμη. Ξαφνικά, όμως, η ατμόσφαιρα ηλεκτρίσθηκε. Ο Πασχάλης Κόντας εισέβαλε ταραγμένος, για να φωνάξει, δείχνοντας την τηλεφωνική συσκευή που ήταν τοποθετημένη σε ένα τραπέζακι.

– Κύριε Υπουργέ. Σας ζητούν από τα Ανάκτορα».

Η εντολή στον Κωνσταντίνο Καραμανλή

Υπό την έννοια, λοιπόν, της αναζήτησης ενός νέου και δυναμικού αρχηγού, ικανού να ποδηγετήσει τη Δεξιά και να την συσπειρώσει γύρω από τις αμετακίνητες ως τότε αρχές της λεγόμενης εθνικοφροσύνης, που σιτίζονταν πολιτικά στις αγκάλες της ξενοκρατίας, ο θρόνος και το κατεστημένο έκλινε προς τη λύση Καραμανλή, του επιτυχημένου υπουργού των Δημοσίων Έργων του Συναγερμού. Η Φρειδερίκη στο βιβλίο της «Μέτρον κατανοήσεως» Αθήνα 1971 σ. 234-236, δημοσιεύει επιστολή της προς τον υπουργό των Εξωτερικών των ΗΠΑ Μάρσαλ, στην οποία περιγράφει την επιμονή του θρόνου (και της ίδιας που κατηύθυνε τις ενέργειες του συζύγου της) να ανατεθεί η πρωθυπουργία στη κρίσιμη εκείνη στιγμή για τη Δεξιά στον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Ιδού τι γράφει η Φρειδερίκη στον Μάρσαλ:

«... Μπορείτε να φαντασθήτε πόσο καταστρεπτική επίδραση είχε στον ελληνικό λαό η ανθελληνική ψήφος όλων των Ατλαντικών Δυνάμεων στον ΟΗΕ επί του Κυπριακού. Αισθανόμαστε σαν να μας έδωσε ο Δυτικός Κόσμος ένα ισχυρό λάκτισμα, που δεν το αξίζαμε, και σήμερα επικρατεί στην πατρίδα μου μια απελπισμένη αγανάκτησις... Το κλίμα είναι αντινατοϊκό, αντιδυτικό, ουδετερόφιλο. Μπορείτε να φαντασθείτε τι θαυμάσια ευκαιρία είναι αυτή για την ανανεωμένη μορφή της παλαιάς

ρωσικής πολιτικής. Σας διαβεβαιώ ότι για μια ακόμη φορά, ο σύζυγός μου και εγώ βρεθήκαμε στη μέση ενός πολιτικού ψυχιατρείου... Λέγαμε μεταξύ μας: «Και τώρα τι γίνεται;» Ο σύζυγός μου αποφάσισε ότι το πρώτο που έπρεπε να κάνη ήταν να αποκτήση έναν υπεύθυνο Πρωθυπουργό...

...Μέσα σε μερικές ώρες ο σύζυγός μου διώρισε Πρωθυπουργό της Ελλάδος έναν νέο άνδρα, αυτοδημιούργητον, από την Μακεδονία...».

Φυσικά η εκλογή του Κ. Καραμανλή ως πρωθυπουργού της χώρας συνάντησε τις ζωνρές αντιρρήσεις της αντιπολίτευσης, αφού ο νεοεκλεγμένος ως ηγέτης της Δεξιάς δεν είχε υπέρ αυτού τη δεδηλωμένη πλειοψηφία. Με την αντιπολίτευση, — η οποία χαρακτήρισε την εκλογή ως εύνοια — συντάχτηκαν και οι Στεφανόπουλος και Μαρκεζίνης, επανήλθε δε προς συζήτηση το θέμα αν ο ρυθμιστής του πολιτεύματος μπορούσε να εκλέγει ελεύθερα τον πρωθυπουργό του, σύμφωνα με παλαιότερη διατυπωμένη θεωρία του ότι, ως ανώτατος άρχων, μπορούσε αν ήθελε να διορίσει πρωθυπουργό και τον κηπουρό του, χωρίς να παραβιάσει το σύνταγμα της χώρας!

Μέσα σ' ένα κλίμα διαφωνιών και αντεγκλήσεων του πολιτικού κόσμου ο Κ. Καραμανλής έσπευσε αστραπιαία να σχηματίσει την κυβέρνησή του, υπό την εξής σύνθεση:

Κ. Καραμανλής, πρωθυπουργός και υπουργός Εθνικής Αμύνης.

Α. Αποστολίδης, Συντονισμού.

Κ. Αδαμόπουλος, Δικαιοσύνης.

Ι. Τριαντάφυλλης, Εσωτερικών.

Α. Γεροκωστόπουλος, Παιδείας.

Β. Παπαρηγόπουλος, Εμπορίου.

Λ. Ευταξίας, Συγκοινωνιών και Δημοσίων Έργων.

Κ. Παπακωνσταντίνου, Γεωργίας.

Γ. Βογιατζής, Ναυτιλίας.

Στ. Πολυζωγόπουλος, Εργασίας.

- Γ. Ράλλης, Προεδρίας.
- Σ. Θεοτόκης Εξωτερικών.
- Γ. Εξηντάρης, άνευ χαρτοφυλακίου.
- Λεων. Δερτιλής, υφυπουργός Οικονομικών.
- Δ. Αλιμπράντης, Εμπορίου.
- Δ. Δαβάκης, Συγκοινωνιών.
- Ν. Σπέντζας, Σεισμοπλήκτων
- Α. Δερδεμέζης, Γεωργίας.
- Γ. Κατσαφάδος, Προνοίας.

Η συνέλευση του κόμματος του Συναγερμού, αφού σε μια πρώτη φάση δυστρόπησε και επί 205 βουλευτών προσήλθαν λιγότεροι από 185, σε δεύτερη φάση αποδέχτηκε ως αρχηγό τον Κ. Καραμανλή, ο οποίος ήδη ήταν πρωθυπουργός της χώρας και τον πλαισίωσε από τετραμελή διοικούσα επιτροπή του κόμματος από τους Κανελλόπουλο, Τσουδερό, Στεφανόπουλο, Ροδόπουλο με επικεφαλής τον ίδιο τον αρχηγό του Συναγερμού Κ. Καραμανλή. Στη Βουλή από τους 205 Συναγερμικούς βουλευτές ψήφισαν την κυβέρνησή του 197 και 3 ανεξάρτητοι. Ο Στεφανόπουλος και έξι φίλοι του δεν προσήλθαν κατά την ψηφοφορία.

Με αλλεπάλληλες γραπτές μαρτυρίες της η Φρειδερίκη επιμένει ότι η λύση Καραμανλή υπήρξε ανακτορική επιλογή. Γράφει προς τον Μάρσαλ, με τη γνωστή αθυροστομία της να μεταφέρει τα ελληνικά προβλήματα στους ξένους, των οποίων τα συμφέροντα πρακτόρευε ο θρόνος στην Ελλάδα («Μέτρον Κατανοήσεως» 33):

«Εσωτερικώς από μήνες βαδίζαμε προς κρίσι. Λόγω της παρατεταμένης ασθενείας του Παπάγου... η κατάσταση χειροτέρευε γοργά, με τα αριστερά στοιχεία ν' αποκομίζουν πολιτικά πλεονεκτήματα και να προσπαθούν να οργανωθούν, ενώ το εθνικιστικό στοιχείο παρέμενε παράλυτο και ανικανοποίητο. Υπήρχε μιά απουσία λήψεως αποφάσεων, τόσο στην εσωτερική πολιτική, όσο και στην εξωτερική. Δεν βρισκόταν κανείς για ν' αναλάβη ευθύνες

και κάθε ευθύνη που έπρεπε οπωσδήποτε ν' αναληφθή μετατοπιζόταν συνεχώς στους ώμους ενός ανθρώπου πολύ αρρώστου, που ήταν και ο ίδιος ανίκανος να προβή σε οποιαδήποτε ενέργεια. Γνωρίζαμε ότι κάτι έπρεπε να γίνη σύντομα, αλλ' η ανάληψις οποιασδήποτε δράσεως, ειδικώτερα όταν είναι κανείς Συνταγματικός Βασιλεύς, είναι δυσχερής».

Περαιτέρω παραπονεΐται για τη συμβολή των Αμερικανών κατά δύναμη στη χρεωκοπία των λεγομένων ιδανικών του δυτικού κόσμου και προσθέτει:

«Η γνώμη των Ελλήνων για το δυτικό κόσμο και για την έννοια των ιδανικών του και των ωραίων λόγων του έχει εγγΐσει το χαμηλότερο δυνατό σημείο στην Ελλάδα(...). Αυτή ήταν η ατμόσφαιρα που ο σύζυγός μου κι εγώ βρήκαμε κατά την επιστροφή μας από τη Γιουγκοσλαβία. Αυτή τη φορά δεν γίνονται διαδηλώσεις στους δρόμους, αλλά το κλίμα είναι αντινατοϊκό, αντιδυτικό και ουδετερόφιλο. Μπορείτε να φαντασθήτε τι θαυμάσια ευκαιρία είναι αυτή για την ανανεωμένη μορφή της παλαιάς ρωσικής πολιτικής. Σας διαβεβαιώ, ότι για μια ακόμη φορά, ο σύζυγος μου κι εγώ βρεθήκαμε στη μέση ενός πολιτικού ψυχιατρείου (...). Ο σύζυγός μου αποφάσισε ότι το πρώτο που έπρεπε να κάνη ήταν να αποκτήση έναν υπεύθυνο Πρωθυπουργό. Ο Παπάγος ήταν σε απελπιστική κατάσταση, κατάκοιτος στο σπίτι του, έξω από την Αθήνα. Από μήνες δεν είχαμε κατορθώσει να έχωμε καμιά προσωπική επαφή μαζί του. Κανείς δεν ήξερε, ούτε καν ο σύζυγός μου, από τι πράγματι έπασχε. Βαδίζαμε προς πλήρες χάος. Κι έπειτα ο Παπάγος πέθανε. Μέσα σε μερικές ώρες ο σύζυγός μου διώρισε Πρωθυπουργό της Ελλάδος έναν νέον άνδρα, αυτοδημιούργητον, από τη Μακεδονία. Για να τον βοηθήση του παρεχώρησε και το δικαίωμα να διαλύση το Κοινοβούλιο και να προκηρύξη νέες εκλογές, εφ' όσον δεν θα πετύχαινε να λάβη ψήφο εμπιστοσύνης.

Ο κύριος Καραμανλής, ο σημερινός Πρωθυπουργός, είχε διατελέσει υπουργός – εξαιρετικά επιτυχημένος – στην Κυβέρνηση Παπάγου. Η χώρα αισθάνθηκε σαν να είχε πει σαμπάνια. Σε διάστημα επτά ωρών, μια νέα Κυβέρνησις σχηματίσθηκε, ωρκίσθηκε και παρουσιάσθηκε στο Κοινοβούλιο».

Καί προσθέτει ανακουφισμένη:

«Από τότε εξασφαλίσαμε και πάλι ήσυχο ύπνο τη νύχτα, κάτι που τελευταίως είχαμε πάψει να έχουμε (...). Ο Καραμανλής είναι άνθρωπος που λέει εκείνο που σκέπτεται. Είναι πολύ ευθύς σε όλες του τις πράξεις. Αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του, καθώς και των σφαλμάτων του. Ο Στρατός είναι εξαιρετικά ικανοποιημένος από τη λύσι και ο σύζυγός μου ζήτησε από τον Πρωθυπουργό να κρατήσει ο ίδιος (...) και το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης (...) ο σύζυγός μου κι εγώ έχουμε βαθειά συναίσθησι των ευθυνών της χώρας μας έναντι των ιδανικών του Δυτικού κόσμου. Θα είμαστε πάντοτε, ο,τιδήποτε κι αν συμβή, προσκολλημένοι σ' αυτά και θα προσπαθούμε να οδηγούμε τη χώρα μας προς την κατεύθυνσι αυτή. Τώρα χρειαζόμαστε βοήθεια. Όχι τόσο υλικώς, όσο ιδεαλιστικώς και η βοήθεια αυτή πρέπει να προέλθη από την Αμερική» (Φρειδερίκης, στο ίδιο, σ. 233-36).

Γράφοντας κανείς τριάντα χρόνια από τότε παρατηρεί πόσο οι προβλέψεις της δαιμονικής αυτής γυναίκας υπήρξαν εν πολλοίς εύστοχες. Χρειάστηκαν δέκα χρόνια για να φθαρούν αμοιβαίως το παλάτι και ο πολιτικός, ο οποίος επωμίστηκε τις ευθύνες της διακυβέρνησης της χώρας μέσα σ' ένα καθεστώς όπου το παρακράτος των ανακτόρων και η στρατοκρατία του ΙΔΕΑ ήταν ισχυρότερα από την νόμιμη εξουσία, η οποία άλλωστε είχε επιλέξει ως πολιτική της έκφραση τον αυταρχισμό. Η σύγκρουση Καραμανλή - παλατιού θα περάσει από αλλεπάλληλες κρίσεις μέσα στη δεκαετία, για να κορυφω-

θεί με τη δολογονία του Γρηγόρη Λαμπράκη το Μαΐο του 1963, οπότε ο αρχηγός της ΕΡΕ και πρόεδρος της κυβέρνησης είχε πλέον αντιληφθεί ότι η κατάσταση είχε εκφύγει εν πολλοίς από τα χέρια του και είχε περάσει στο παρακράτος. Και όταν έξαλλος αναφωνούσε: «Ποιός κυβερνάει επί τέλους αυτό τον τόπο;» όταν πληροφορήθηκε τη δολοφονία του αγωνιστή της ειρήνης βουλευτή, είχε ταυτόχρονα και την έντονη αίσθηση ότι πολιτικά έπαιξε το ρόλο του μαθητευόμενου μάγου, που άνοιξε κάποτε με τα χέρια του τα ασκιά όπου ο προϊστάμενός του είχε κλείσει τα τελώνια και στάθηκε αδύνατο να τα περισυλλέξει και πάλι και να τα ξανακλείσει στους ασκούς. Καί τότε προέβη στην έντιμη πολιτική πράξη να παραιτηθεί και να αυτοεξοριστεί στο Παρίσι, όπου έμεινε ως τον Ιούλιο του 1974, οπότε και ανεκλήθη κοινή συνεναίσει όλων των Ελλήνων εκείνη την ιδιαίζουσα στιγμή.

Αιματηρά γεγονότα στην Κύπρο και την Αθήνα με αφορμή την τρομοκρατία στην Κύπρο

Δεν είχε ούτε είκοσι ημέρες στην εξουσία η νέα κυβέρνηση, όταν ξέσπασαν στην Κύπρο ταραχώδεις διαδηλώσεις για το Κυπριακό, που πήραν μορφή λαϊκής εξέγερσης.

«Ο απολογισμός (γράφει ο Γρηγοριάδης (4ος 234) υπήρξε ένας νεκρός, 350 τραυματίαι, 1.000 συλληφθέντες. Αλλά ταυτοχρόνως, το κακουργιοδικείο της Λευκωσίας υπό την φρουρήσι ισχυρών δυνάμεων στρατού, κατεδίκασε σε θάνατο τον Μιχάλη Καραολή, νεαρό Κύπριο της ΕΟΚΑ, που είχε συλληφθή ως εκτελεστής ενός Κυπρίου αστυνομικού.

Ο 22ετής Κύπριος άκουσε με συγκλονιστική ψυχραιμία την καταδίκη του. Η υπόθεσις του έμελλε να αναστατώση επί ημέρες το Πανελλήνιο και η προσωπική του τραγωδία έληξε στην αγχόνη, για να ωθήση ακόμη περισσότερο στο αδιέξοδο τις αγγλοελληνικές σχέσεις.

Την ίδια ημέρα στην Αθήνα γίναν αιματηρές διαδηλώσεις για την Κύπρο, με 113 τραυματίες αστυνομικούς και διαδηλωτές. Μεταξύ των τραυματιών ήταν και ο διοικητής της Γενικής Ασφαλείας Θεόδωρος Ρακιντζής, διάσημος για την σκληρότητά του. Τα πράγματα όμως υπήρξαν πολύ χειρότερα στην Πάτρα την 1 Νοεμβρίου. Οι μαθηταί, ακολουθούμενοι από μεγάλο πλήθος, κατέστρεψαν όλα τα αγγλικά κτίρια, ανήγειραν οδοφράγματα και έγιναν κύριοι της καταστάσεως επί ώρες. Η αστυνομία ματαίως έκανε ομαδική χρήση των όπλων στον αέρα. Ο Μητροπολίτης Πατρών Θεόκλητος που επεχείρησε να κατευθάση τους νεαρούς διαδηλωτές, απέτυχε, τα ράσα του σχίστηκαν και έφυγε κατατρομαγμένος.

Ο άπολογισμός ήταν τραγικός. Εκατόν δέκα τραυματίες, από τους οποίους 41 αστυνομικοί. Μεταξύ των αστυνομικών, ένας διοικητής τμήματος βαρύτατα τραυματισμένος στο κεφάλι από πέτρα. Μεταξύ των διαδηλωτών μερικοί είχαν πληγές από σφαίρες. Ένας από τους τραυματίες ψυχορραγούσε τη νύχτα και άλλος έφερε διαμπερές τραύμα.»

Ο Συναγερμός αλλάζει όνομα:

Η ΕΡΕ στο πολιτικό προσκήνιο

Ο νέος πρωθυπουργός και αρχηγός της Δεξιάς, θέλοντας προφανώς να αποτινάξει από τους πολιτικούς του ώμους την κακή κληρονομία του Συναγερμού, μόλις πέρασε το πρώτο τρίμηνο της εξουσίας του (κατά τη διάρκεια του οποίου σημειώθηκε σκλήρυνση της συμπεριφοράς της κυβέρνησης εναντίον της Αριστεράς υπό το πρόσχημα της εκλογής του στελέχους της ΕΔΑ Γιάννη Ευαγγελίδη ως προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου Αθηνών) σπεύδει να αποκτήσει νέο πολιτικό πρόσωπο. Η εκλογή του Ευαγγελίδη, η οποία συνετελέσθη και με τις κεντρικές ψήφους, θεωρήθηκε από τη Δεξιά ως απαρχή σύμπληξης «Λαϊκού Μετώπου», ενώ ταυτόχρονα ο

τότε υπουργός Δημόσιας Τάξης Καλατζής κατέκλυζε τον τομέα της δημόσιας πληροφόρησης με ανακοινώσεις περί της παρουσίας του Γούσια στην Ελλάδα. Και ήταν μεν αληθής η πληροφορία του, αλλά η κινδυνολογία που εξέπεμπε το Υπουργείο του ήταν υπέρμετρα βροντώδης εν σχέσει με την ασήμαντη παρουσία του παράνομου στελέχους της ομάδας Ζαχαριάδη, αφού δεν υπήρχε άλλωστε και το ανάλογο οργανωτικό αντίκρουσμα στη βάση και όλο το καθοδηγητικό βάρος του Γούσια ριχνόταν, από τις κρύπτες του, στο να συμπιέσει την ΕΔΑ και να την ευθυγραμμίσει με τά θέσφατα της ηγεσίας του εξωτερικού.

Και ενώ η πολιτική κονίστρα γινόταν οπωσδήποτε ανώμαλη για μια απρόσκοπτη πορεία του κοινοβουλευτικού βίου προς ηπιότερες κατευθύνσεις, ο νέος πρωθυπουργός αποφάσισε ν' αναγγείλει την ίδρυση του νέου υπ' αυτών κόμματος υπό την επωνυμία. «Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις» (ΕΡΕ), το οποίο απ' τη μια μεριά θα κωδικοποιούσε πολιτικά τις προσωπικές του απόψεις γύρω από τη μελλοντική λειτουργία της Δεξιάς στην Ελλάδα και από την άλλη θα απομάκρυνε τη νέα κυβέρνηση και την πορεία της από τις πολιτικές συντεταγμένες του Παπαγικού Συναγερμού.

Ο Σόλων Γρηγοριάδης περιγράφει πολύ ζωντανά τα συμβάντα εκείνων των ημερών στους κόλπους της Δεξιάς:

«Με την είσοδο του 1956, το νέο κόμμα έμπαινε με πάταγο στη σκηνή. Την 3 Ιανουαρίου είχε συνέλθει στο σπίτι του πρωθυπουργού εκτάκτως το υπουργικό συμβούλιο. Και αφού συζητήθηκαν τρέχοντα υπηρεσιακά θέματα, ο Κ. Καραμανλής ανήγγειλε:

— Κύριοι, ήλθεν η ώρα να ιδρυθή νέον Κόμμα.

Η δήλωση έγινε δεκτή με επευφημίες και χειροκροτήματα και ο πρωθυπουργός συνέχισε:

—Θα ονομασθή Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις (Ε.Ρ.Ε.). Αυτό είναι μία κατ' αρχήν απόφασίς μου, δεν αποτελεί όμως υποχρέωσιν δια σας να την αποδεχθήτε.

Έχω εδώ το ιδρυτικόν έγγραφον, αλλά δεν σας το δίδω τώρα δι' υπογραφήν. Διότι θέλω να σας αφήσω καιρόν εν 24ωρον προς τούτο. Εφ' όσον συμφωνείτε μετά την παρέλευσιν του 24ώρου, τότε θα έχετε την δυνατότητα να υπογράψετε την προτεινομένην ιδρυτικήν πράξιν.

Οι ζωηρότεροι αντέδρασαν:

—Κύριε Πρόεδρε, δεν υπάρχει λόγος καθυστερήσεως. Δώσατέ μας το έγγραφον, να το υπογράψωμεν αμέσως.

Αλλ' ο πρωθυπουργός ήταν αμετάπειστος:

—Όχι, όχι, αποκλείεται.. Και δια να μη αλληλεπηρεάζεσθε, θα σας το δίδω μεμονωμένως».

Επιφυλακτικός έναντι του νέου Αρχηγού και του νέου κόμματος παρέμεινε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, ο οποίος όμως προσεχώρησε αργότερα και διαδέχθηκε το 1963 στην αρχηγία της ΕΡΕ τον Κ. Καραμανλή, όταν ο τελευταίος, μετά τη δολοφονία Λαμπράκη και την πλήρη διάστασή του με τα Ανάκτορα, παραιτήθηκε από την πολιτική και αυτοεξορίστηκε στο Παρίσι. Αντίθετα, ο Στέφανος Στεφανόπουλος στάθηκε ανυποχώρητος και προέβη σε επιθετικές δηλώσεις κατά Καραμανλή:

«Ο κ. Καραμανλής έχει το δικαίωμα να ιδρύση κόμμα και να διασπάση τον Ελληνικόν Συναγερμόν. Ο τρόπος όμως της ιδρύσεως του νέου κόμματος είναι αήθης. Άνήλθεν εις την εξουσίαν αιφνιδιαστικώς, με την διαβεβαίωσιν ότι συνεχίζει και διευρύνει την ενότητα του Συναγερμού... Εγώ διαχωρίζω τον δρόμον μου και ιδρύω νέον κόμμα, το «Λαϊκόν Κοινωνικόν».

Στις 4 Ιανουαρίου 1956 ο νέος πρωθυπουργός και αρχηγός πλέον της ΕΡΕ προβαίνει σε μακροσκελείς δηλώσεις, θέλοντας να ερμηνεύσει την πολιτική του μετάβαση σε ένα σχήμα της δεξιάς:

«Εις τας πολυκυμάντους και πολλάκις απιθάνους εξελίξεις της πολιτικής μας ζωής - ετόνισε ο Κ. Καραμανλής

η προσεχής εκλογή δύναται ν' αποτελέσει σταθμόν ιστορικών. Σταθμόν όστις θα αποτελή το τέρμα μιας μακράς πολιτικής περιόδου και την αφετηρία μιας νέας τοιαύτης που θα πρέπει να συμπέση με την εμφάνισιν νέων πολιτικών σχημάτων και την προβολή της Ηγεσίας της Νέας Γενεάς. Αι δυό μεγάλοι πολιτικά παρατάξεις, αίτινες προέκυψαν από τον διχασμόν του 1915, ετερμάτισαν ιστορικώς από μακρού χρόνου την αποστολήν των. Παρά ταύτα εξακολουθούν να επηρεάζουν μέχρι σήμερον υπό διαφόρους μορφάς την δημοσίαν μας ζωήν με μοναδικήν των σχεδόν δύναμιν το πνεύμα της παλαιάς εκείνης διαιρέσεως. Η αναχρονιστική εκείνη διαμόρφωσις των πολιτικών μας πραγμάτων συνετέλεσεν εις την δημιουργίαν ενός νοσηρού πολιτικού κλίματος, κλίματος, το οποίον εξέθρεψε κινήματα, επαναστάσεις, μεταπολιτεύσεις, οικονομικάς χρεωκοπίας και προ παντός χαλάρωσιν των πολιτικών μας ηθών».

Και αφού χαρακτηρίζει το Συναγερμό «κίνημα μεταβατικών» και κάνει λόγο για μη ικανοποιητική κατάστασι της χώρας και για «σύγχυσιν μέσα εις την οποίαν το Έθνος με αγωνίαν αναζητεί τον δρόμον του». ο Καραμανλής συνεχίζει:

«Κατά την γνώμην μας, βασική αιτία της κακοδαιμονίας του λαού μας είναι η ατελής οργάνωσις και λειτουργία της δημοσίας μας ζωής. Θα ηδύνατο κανείς να είπη, ότι εις την χώραν μας Κράτος υπό την έννοιαν της λειτουργίας εκείνης η οποία ενθαρρύνει και προωθεί την δραστηριότητα του Έθνους, δεν υφίσταται (...) το πρόβλημα το οποίον αντιμετωπίζει η χώρα μας είναι κυρίως πολιτικόν (...). Η αύξησις του εθνικού μας εισοδήματος, απαραίτητος δια την επιβίωσιν της φυλής μας, η ανακούφισις των λαϊκών τάξεων δια της επιβολής κοινωνικής δικαιοσύνης, η αναγκαία ηθική εξυγιάνισις και τόσα άλλα αποτελούν συνάρτησιν του πρωταρχικού τούτου προβλήματος».

«Το πρόβλημα δε τούτο ακριβώς — τονίζει ο αρχηγός της ΕΡΕ — καλείται να λύση ο Ελληνικός Λαός κατά τας προσεχείς εκλογάς και θα το λύση εάν δημιουργήση μίαν νέαν πολιτικήν δύναμιν, η οποία θα καταστή το σημείον της συναντήσεως όλων των προοδευτικών και υγιών στοιχείων της εποχής μας. Μίαν δύναμιν ικανήν και αποφασισμένην να πραγματοποιήση την ειρηνικήν εκείνην επανάστασιν, η οποία θα διαλύση την πικριάν και την απογοήτευσιν, την συσσωρευθείσαν εις τας ψυχάς του λαού μας, και θα καταστήση ανίσχυρον την φθοροποιόν επίδρασιν του κομμουνισμού. Μίαν δύναμιν, τέλος, η οποία θα δημιουργήση ένα νέον πολιτικόν και ηθικόν κλίμα, το κλίμα της αληθούς Δημοκρατίας, εντός του οποίου το Έθνος, πειθαρχημένον και αισιόδοξον, θα αναλάβη τον τραχύν αγώνα δια την κατάκτησιν μιας νέας μορφής ζωής. Να πραγματοποιήση με άλλους λόγους την Αλλαγήν εκείνην, η οποία αποτελεί από μακρού χρόνου καθολικόν και έντονον αίτημα του λαού μας».

Και ενώ ο Στέφανόπουλος με 12 στελέχη του παλαιού Συναγερμού διαχώριζαν τη θέση τους, παρατηρείται ένα έντονο ρεύμα προσέγκυσης στην ΕΡΕ όχι μόνο του παλαιού μηχανισμού της Δεξιάς, αλλά και μερίδας κομματικών στελεχών του Κέντρου που γοητεύονται από την έλξη του «ισχυρού ανδρός», την οποία καλλιεργούν βεβαίως σε εκείνη τη φάση και ο ξένος παράγων και τα Ανάκτορα. Ο Σπύρος Λιναρδάτος (Γ' 49) σχολιάζοντας τα συμβάντα εκείνης της εποχής και την πολιτική κατάσταση, γράφει:

«Πρώτοι βέβαια σπεύδουν να προσχωρήσουν στο νέο κόμμα οι κοινοβουλευτικοί στυλοβάτες της Δεξιάς, οι περισσότεροι βουλευτές του Συναγερμού: 160. Σε λίγες μέρες, θα προσχωρήσουν και άλλοι συναγερμικοί, μερικοί ανεξάρτητοι, ένας Φιλελεύθερος και ένας βουλευτής του Κόμματος των Προοδευτικών. Έτσι, η κοινοβουλευ-

τική δύναμη της ΕΡΕ φτάνει τους 180 και τον κορμό της τον αποτελούν οι ίδιοι παράγοντες του Λαϊκού Κόμματος και του «Ελληνικού Συναγερμού» του Παπάγου.

Σε λίγες μέρες, προσχωρούν στην ΕΡΕ και τρεις βελιζελικοί πρώην υπουργοί: ο Ε. Αβέρωφ, ο Γρ. Κασιμάτης και ο Κ. Τσάτσος. Αλλά και αυτές οι προσχωρήσεις – που είναι αποτέλεσμα παρασκηνιακών συνεννοήσεων με τον Καραμανλή από το καλοκαίρι του 1955 – δεν αλλάζουν το χαρακτήρα της ΕΡΕ. Στο Συναγερμό είχαν προσχωρήσει πολύ περισσότεροι Φιλελεύθεροι χωρίς να αλλοιώσουν το δεξιό προσανατολισμό του. Η ΕΡΕ στηρίζεται στις ίδιες κοινωνικές δυνάμεις και υποστηρίζεται από τους ίδιους εγχώριους και ξένους παράγοντες, που προώθησαν και το συναγερμό. Στην περίπτωση μάλιστα του Καραμανλή, η πρόσφατη εύνοια των Ανακτόρων υπερκαλύπτει την παλαιά φιλοβασιλική και αυλική δραστηριότητα του Παπάγου, πού, όμως, αναμειχθηκε τελικά στην πολιτική, παρά την έντονη αντίδραση του Παύλου και της Φρειδερίκης, με την υποστήριξη των Αμερικανών.

Η ΕΡΕ λοιπόν είναι μία νέα προσπάθεια της Δεξιάς να ανανεωθεί για να διατηρήσει την εξουσία. Το σύνθημα της «Αλλαγής», που το πήρε και η ΕΡΕ από την ΕΠΕΚ του Ν. Πλαστήρα, αποτελεί δημαγωγία. Ίσως όμως το νέο στοιχείο που θα φέρει η ΕΡΕ, εκτός από την ηλικία και τη ζωτικότητα του Πρωθυπουργού και αρχηγού της, θα είναι η προσπάθεια για πιο ταχύρρυθμη ανάπτυξη της οικονομίας και κάποιο εκσυγχρονισμό του Κράτους. Αυτή η προσπάθεια ανταποκρίνεται στις τάσεις και τα συμφέροντα των πιά δυναμικών και ανερχόμενων οικονομικών παραγόντων, που θα παίξουν τώρα σημαντικότερο ρόλο στην εκβιομηχάνιση της χώρας. Κατά τα άλλα, στην περίοδο του Καραμανλή, θα ανθίσουν οι κάθε μορφής παρακρατικές οργανώσεις. Και αυτό εξηγείται από

το γεγονός, ότι η Δεξιά έχει χάσει τη συγκατάθεση της πλειοψηφίας του λαού, ενώ για λόγους επικοινωνίας με τη Δυτική Ευρώπη της χρειάζεται η διατήρηση του Κοινοβουλευτισμού. Το «παρακράτος», καθοδηγούμενο από ξένες υπηρεσίες δρά ανεξάρτητα και από την Κυβέρνηση».

Υπό οiwονούς λοιπόν, καθόλου ευχάριστους για το δημοκρατικό μέλλον της χώρας, εμφανίζεται στην πολιτική κόνιστρα η ΕΡΕ και άμεσος πλέον στόχος της είναι η αναβάπτιση της δεξιάς στην εκλογική κολυμβήθρα, από την οποία θα έχουν επιμελώς αποκλειστεί με διάφορα πολιτικά και εκλογικά τεχνάσματα, ενισχυμένα από ένα κλίμα φαλκίδευσης της αληθούς ετυμηγορίας του λαού, οι αντιτιθέμενες προς τη Δεξιά δυνάμεις από το Κέντρο ως την Αριστερά που νόμιμη εκπροσώπησή της είναι η ΕΔΑ.

Προς εκλογές. Συμφωνία Κέντρου - ΕΔΑ

Τόσο το στέμμα όσο και η ΕΡΕ αντιστάθηκαν με πείσμα στο αίτημα της αντιπολίτευσης στο σύνολό της να διεξαχθούν οι εκλογές από υπηρεσιακή κυβέρνηση. Η βουλή διαλύθηκε στις 10 Ιανουαρίου και οι νέες εκλογές προοδोरίστηκαν για τις 19 Φεβρουαρίου 1956. Η μόνη παραχώρηση που δέχτηκε το στέμμα έναντι της αντιπολιτεύσεως ήταν να μούν στην κυβέρνηση Καραμανλή που θα έκανε τις εκλογές, ως υπηρεσιακοί υπουργοί, οι Ν. Μπουρόπουλος, εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, ως υπουργός Δίκαιοσύνης, Ν. Λιανόπουλος εσωτερικών, Σωτ. Στεριόπουλος Εθνικής Αμύνης, Χρ. Φραγκίστας Β. Ελλάδος και Στ. Μανιδάκης υφυπουργός Εσωτερικών.

Η στάση των Ανακτόρων έναντι της αντιπολίτευσης όξυνε τις μεταξύ τους σχέσεις και του θρόνου. Εφημερίδες μάλιστα του χώρου της Δεξιάς έκαναν ανοικτούς υπαινιγμούς ότι η αντιπολίτευση σχεδιάζει να θέσει καθεστωτικό ζήτημα και

να φέρει το πολιτειακό σε μελλοντική συντακτική εθνοσύνελευση, η οποία θα εξεθρόνιζε το βασιλέα και θα ψήφιζε την αβασίλευτη δημοκρατία. Υπό την πίεση, λοιπόν της Δεξιάς, το Κέντρο, εκπροσωπούμενο από τους Γ. Παπανδρέου και Σ. Βενιζέλο, αναγκάστηκε, μετά εξονυχιστικές συζητήσεις, να προσχωρήσει στην κίνηση Δημοκρατικής Πρωτοβουλίας, στην οποία μετείχαν αρχικά η ΕΔΑ και το κόμμα Γ. Καρτάλη. Στις 17 Ιανουαρίου 1956 ο Γ. Παπανδρέου, μετά σύσκεψη πολύωρη στο Καστρί με τους εκπροσώπους της ΕΔΑ Ηλία Ηλιού και Αντώνη Μπριλλάκη, δήλωνε στους δημοσιογράφους:

—Κύριοι, υπεγράψαμεν συμφωνίαν προεκλογικής συνεργασίας μεταξύ Δημοκρατικού Κέντρου και ΕΔΑ.

—Δηλαδή συνεπήχθη το Λαϊκόν Μέτωπον; είπε ένας δημοσιογράφος.

— Πρόκειται περί προεκλογικής συνεργασίας μόνον, απήντησε ένας από τους αρχηγούς. Βαπτίσατέ την όπως θέλετε. Δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα Πανδημοκρατικόν Μέτωπον»...

Με τη συμφωνία εκείνη η Αριστερά στην Ελλάδα έβγαине από την πολιτική απομόνωση και καθίστατο υπολογίσιμη δύναμη στην πλάστιγγα των συνασπισμένων δημοκρατικών δυνάμεων. Ήταν η πρώτη σόφρων πολιτική πράξη για να μεθοδευθεί μέσω της λαϊκής ετυμηγορίας η ανατροπή της Δεξιάς που - αλοιμόνο! - δεν διήρκεσε πολύ, γιατί η μισαλλοδοξία της εξόριστης ηγεσίας του ΚΚΕ, η οποία πάντοτε διείπετο από την αρχή «κάνε όσα θέλεις λάθη προς Αριστερά, ιδεολογικά θα σου συγχωρηθούν», κατέφευγε πάντοτε στην εύκολη άρνηση, ενώ ήταν τελείως απaráσκευη πολιτικά για τη δημιουργική κατάφαση στον πολιτικό βίο.

Η συμφωνία με την ΕΔΑ ήταν μόνο προεκλογική. Το κόμμα της Αριστεράς είχε περιοριστεί να ζητήσει την συμμετοχή 20 μόνο υποψηφίων του στους κοινούς συνδυασμούς, ενώ αρχηγός της αποκληθείσης «Δημοκρατικής Ενώσεως»

που θα διεκδικούσε την ψήφο όλων των αντιπολιτευομένων δυνάμεων του λαού ορίστηκε ο Γεώργιος Παπανδρέου.

Όπως ήταν φυσικό, ξεσηκώθηκε τρομερός σάλος στο χώρο της συμπολίτευσης. Το συμφωνητικό εξένισε και μερικά στελέχη του Κέντρου, όπως τον Κ. Ρέντη, υπουργό των Εσωτερικών κατά την εκτέλεση του Μπελογιάννη και των συντρόφων του, ο οποίος δεν edίστασε να αποχωρήσει από το σχήμα συνεργασίας του με το Κέντρο και να διατυμπανίσει ότι ο Γ. Παπανδρέου είχε συνάψει μυστικές συμφωνίες με το ΚΚΕ, πράγμα, βεβαίως, που δεν τεκμηριωνόταν από κανένα στοιχείο.

Οικονομικές διαφοροποιήσεις

Το έτος 1956 υπήρξε το χρονικό όριο κατά το οποίο η οικονομία της χώρας είχε κατορθώσει να υπερκεράσει τις τρομακτικές δυσκολίες των εμφυλιοπολεμικών και μετεμφυλιοπολεμικών ετών της πρώτης περιόδου. Χάρη στους πακτωλούς των δολαρίων που κατέληγαν στα θηλάκια των βιομηχάνων και που μεταβλήθηκαν αργότερα στις περιβόητες παγωμένες πιστώσεις, η ιδιωτική πρωτοβουλία μπόρεσε να εξεύρει κάποια περιθώρια για τοποθετήσεις και στην παραγωγή. Ο Νίκος Ψυρούκης (Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, Β' 106-107) που μελέτησε προσεκτικά τις οικονομικές συνθήκες της εποχής γράφει:

«Η λεγόμενη ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία των μονοπωλίων είχε το δρόμο διάπλατα ανοιχτό. Όμως επέχταση σημαίνει κατανάλωση. Οι καλαμαράδες του μονοπωλιακού καπιταλισμού άρχισαν να βάζουν νερό στο κρασί τους, άρχισαν να αφήνουν κατά μέρος τους ύμνους για την «ελληνική εγκράτεια», για το μεγάλο «προτέρημα» του ελληνικού λαού να ζει με ψωμί κι ελιά κλπ. Τώρα η παλιά υμνολογία έμπαινε υπό αμφισβήτηση. Άρχισαν να παρατηρούν πως «όσο και αν, αιώνων ο έπαινος της εγκρατείας και της αποταμιεύσεως, μας έχει

αφήσει κατάλοιπα βαθεία στην οικονομική μας σκέψη, γεγονός αδιαμφισβήτητο είναι ότι η ανάπτυξη της οικονομίας είναι συνυφασμένη με την ανάπτυξη της ζήτησεως. Καμιά επέκταση της παραγωγής δεν θα είχε πραγματοποιηθεί αν η κοινωνία δεν ήταν διατεθημένη να καταναλώσει περισσότερα αγαθά.

Στην πραγματικότητα από το 1956 συντελείται έντονη αμερικανοποίηση σ' αυτό που λέμε στυλ της ζωής. Ο «αμερικάνικος τρόπος ζωής», δηλαδή η ζωή της καπιταλιστικής καταναλωτικής κοινωνίας αρχίζει να μαζικοποιείται. Τα σύγχρονα είδη προσωπικής κατανάλωσης, το αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσης, το ηλεκτρικό πλυντήριο και ψυγείο, η τηλεόραση, η μόδα, ο τουρισμός, τα νυχτερινά κέντρα διασκέδασης κλπ. καταχτούν πρώτα τα μεσοστρώματα και ύστερα περνάνε και στις λαϊκές μάζες. Φυσικά οι κοινωνικές, οικονομικές και ιδεολογικές συνέπειες του νέου τρόπου ζωής υπήρξαν σοβαρές και σημαντικές. Το γεγονός μάλιστα ότι η μεταστροφή αυτή γινόταν σε μια χώρα που εξακολουθούσε να έχει υπεραναπτυγμένη μονάχα τη βιομηχανία των θαλασσιών μεταφορών, έδινε σ' όλες τις συνέπειες και τις επιπτώσεις οξύτατα αντιφατικό χαρακτήρα.

Η καπιταλιστική κοινωνία της Ελλάδας και προπολεμικά είχε καταναλωτικό χαρακτήρα. Μετά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, στην πρώτη περίοδο, οι ρυθμοί ανάπτυξης των καταναλωτικών δαπανών μεγαλώνουν. Παρ' όλα αυτά, μέχρι το 1956, το κύριο βάρος δίνεται ακόμα στη διατροφή και στο ντύσιμο του πληθυσμού. Το 1950 οι καταναλωτικές δαπάνες ανέρχονται σε 27,8 δισ. δραχμές και το 1956 σε 69,7 δισ. δραχμές, δηλαδή αυξήθηκαν κατά 151,4%. Ο μέσος όρος της χρονιάτικης αύξησης ήταν περίπου 21,7%. Όμως το 1956 το μίνιμουμ εξόδων για τη διαβίωση μιας τετραμελούς οικογένειας ήταν 2.526,75 δραχμές. Από το ποσό αυτό οι 1.315,9 δρχ. αντιπροσώπευαν την αξία των αναγκαίων τροφίμων (δηλ.

το 52%), οι 419 δρχ. τις δαπάνες ενδυμασίας (17%) και οι υπόλοιπες 791,8 δρχ. τα έξοδα για τις άλλες ανάγκες (εκπαίδευση, κατοικία, κλπ). Οι μέσες αποδοχές ενός υπαλλήλου κάλυπταν και δεν κάλυπταν τις δαπάνες αυτές, ενώ ο μέσος μισθός ενός εργάτη υπολείπεται κατά 800 δραχμές περίπου. Η κατάσταση στην ύπαιθρο ήταν ακόμα χειρότερη».

Προγραμματικές θέσεις της «Δ.Ε»

Στις 24 Ιανουαρίου 1956, εικοσιπέντε μέρες πριν τις εκλογές, κυκλοφόρησε η προγραμματική διακήρυξη της «Δημοκρατικής Ενώσεως», που στην ουσία αποτελούσε εκλογική και μόνο σύμπραξη και όχι μέτωπο μεγαλύτερης σταθερότητας ή διάρκειας. Η διακήρυξη ήταν σαφής:

«Κατόπιν της ψηφίσεως του νέου εκλογικού νόμου και της μη αποδοχής του αιτήματος περί σχηματισμού υπηρεσιακής κυβερνήσεως προς διενέργειαν των εκλογών, οι εκπρόσωποι του «Δημοκρατικού Κέντρου» και της «Εθνικής Κινήσεως Αλλαγής», συναντηθέντες σήμερα, αποφάσισαν όπως συγκροτήσουν την «Δημοκρατική Ένωσιν» και συνεργασθούν προς απαλλαγὴν της χώρας από την τελευταίαν μεταμίεσιν του Συναγερμού, ο οποίος εβύθησε τον λαόν εις την εξαθλίωσιν και το Ελληνικόν Έθνος εις μείωσιν.

«Όροι της συνεργασίας είναι οι ακόλουθοι: Η συνεργασία θα είναι μόνον εκλογική, διατηρουμένων εκατέρωθεν πλήρως των ιδεολογικών αρχών εκάστου. Το Δημοκρατικόν Κέντρον έχει μέχρι τούδε διακηρύξει τας ακόλουθους αρχάς:

1. Επί του εξωτερικού θέματος: Ελληνική εξωτερική πολιτική, περιφρούρησις της εθνικής αξιοπρεπειας, ανένδοτος διεκδικήσις αμέσου αυτοδιαθέσεως του κυπριακού λαού.

2. Επί του εσωτερικού θέματος: Αποκατάστασις ισοπολιτείας και ελευθέρων δημοκρατικών θεσμών δια της καταργήσεως των εκτάκτων και εξαιρετικών μέτρων εκτοπίσεων και πιστοποιητικών κοινωνικών φρονιμάτων. Αμνηστία. Απόδοσις δικαιοσύνης εις τους διωχθέντας δημοσίους λειτουργούς. Μέτρα υπέρ των αγροτών και των εργαζομένων προς υπεράσπισιν του μόχθου από πάσης εκμεταλλεύσεως και προς βελτίωσιν του βιοτικού επιπέδου των.

Τας ανωτέρω γενικάς αρχάς του Δημοκρατικού Κέντρου αποδέχεται η Ε.Κ.Α. ως βάσιν της συνεργασίας. Επί πλέον συμφωνείται όπως η μετεκλογική Κυβέρνησις του Κέντρου προβή εις άμεσον ψήφισιν της απλής αναλογικής προς παγίωσιν της ομαλότητος εις τον πολιτικόν βίον. Συμφωνείται επίσης προς εξασφάλισιν αυτοδυνάμου Κυβερνήσεως του Δημοκρατικού Κέντρου, όπως εις την ΕΔΑ χορηγηθούν μόνον 20 υποψηφιότητες. Οι υποψήφιοι του ΔΚΕΛ θα κριθούν με τα ίδια ποιοτικά κριτήρια καθώς οι υποψήφιοι και των άλλων κομμάτων».

Κατά τη διεξαγωγή του προεκλογικού αγώνα, οπότε η αντιπολίτευση είχε ν' αντιμετωπίσει τη Δεξιά στο πρόσωπο ενός νέου ηγέτη, ο οποίος ήδη είχε διαφημιστεί στους πολιτικούς χώρους ως χαρισματικός και άνθρωπος του μέλλοντος, συνέβησαν περιστατικά που υπήρξαν προανακρούσματα μιας ποθούμενης ενότητας στο δημοκρατικό χώρο και δείγματα εθνικής συμφιλίωσης. Σημειώνει χαρακτηριστικά ο Λιναρδίτος (Γ' 76):

«Στα πλαίσια της «Δ.Ε.» έχουν συναντηθεί και συμφιλιωθεί παλαιοί φανατικοί αντίπαλοι: αξιωματικοί των Ταγμάτων Ασφαλείας κατά την Κατοχή, όπως ο Πανούσης στην Κόρινθο, στέλεχος του Λαϊκού Κόμματος και υποψήφιος, δίνουν τα χέρια μπροστά στον κόσμο, στα μπαλκόνια των προεκλογικών συγκεντρώσεων με ηγέτες της

Αριστεράς. Από την άλλη πλευρά όμως, εκδηλώνονται αντιθέσεις ανάμεσα και σε υποψηφίους του ίδιου κόμματος, μέσα στο Συνασπισμό. Πολλοί υποψήφιοι του Κέντρου, ιδιαίτερα σε περιφέρειες που η ΕΔΑ δεν έχει δικούς της, πλειοδοτούν σε αριστερά συνθήματα για να αποσπάσουν ψήφους των αριστερών, (Βλέπε και Κομνηνού Πυρομάγλου. Οι εκλογές της 19ης Φεβρουαρίου 1956, 'Αθήναι, Απρίλιος 1956, σ. 19 και αλλού).

Πολυαρχία εκδηλώνεται και στην Αριστερά. Οι ξεχωριστές οργανώσεις που εξακολουθεί να διατηρεί το ΚΚΕ και έξω από την ΕΔΑ, σημειώνουν την παρουσία τους στον προεκλογικό αγώνα με έκτακτες εκδόσεις του παράνομου «Ριζοσπάστη», ακόμα και με χωνιά, που παρουσιάζονται νύχτα σε συνοικισμούς του Πειραιά. Επειδή οι δυνάμεις της Αριστεράς είναι πιά συμπαγείς και καλύτερα οργανωμένες από τους κεντρώους, δίνουν τον τόνο στις προεκλογικές συγκεντρώσεις με συνθήματα, όπως «Έξω οι Αμερικανοί», «Έξω από το ΝΑΤΟ», κ.τ.τ. που ενοχλούν και απωθούν τους συντηρητικούς και όσους φοβούνται νέες αναμετρήσεις. Τελικά, όλα αυτά βοηθούν την προπαγάνδα της Δεξιάς, που προσπαθεί να τρομάξει το συντηρητικό κόσμο και να τον συσπειρώσει γύρω από τον Καραμανλή: δεξιές εφημερίδες βγαίνουν τις τελευταίες μέρες πριν από τις εκλογές με τις πρώτες τους σελίδες καλυμμένες με φωτογραφίες πτωμάτων των Δεκεμβριανών. Χιλιάδες αφίσες με παρόμοιες μακάβριες φωτογραφίες κυκλοφορούν σε ολόκληρη τη χώρα.

Ο προεκλογικός αγώνας τελειώνει με μεγάλες συγκεντρώσεις στην πλατεία Κλαυθμώνος – στις 16 Φεβρουαρίου της ΕΡΕ και την άλλη βραδιά της Δ.Ε. Ο Καραμανλής, στο λόγο του, υπόσχεται σταθερότητα, δημιουργία και «εργασίαν εις όλους τους Έλληνας» και επισείει τον «κίνδυνον του κομμουνισμού». Σε μήνυμά του, που κυκλοφορεί την άλλη μέρα, ρίχνει το σύνθημα:

«Κάθε ψήφος μη διδομένη υπέρ ημών δίδεται υπέρ του Κομμουνισμού».

Στην επιβλητική συγκέντρωση της Δ.Ε που γίνεται με βροχή, ο Γ. Παπανδρέου κατηγορεί την ΕΡΕ ότι διασπαθίζει το δημόσιο χρήμα για την εκλογική προπαγάνδα της. Και συνοψίζει το πρόγραμμα του Δημοκρατικού Κέντρου, με τη φράση:

«εις τον εσωτερικόν τομέα η επιβεβαίωσις της Δημοκρατίας, εις τον εξωτερικόν η εφαρμογή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής».

Και επειδή κυκλοφορούν και γράφονται και στον αντιπολιτευόμενο τύπο πληροφορίες για κινήσεις στο Στρατό και προετοιμασίες του ΙΔΕΑ για κίνημα σε περίπτωση νίκης της Δ.Ε., ο Γ. Παπανδρέου «προειδοποιεί», ότι οι τυχόν «μωροί» που θα σκεφτούν για πραξικόπημα «θα υποστούν αμείλικτον τιμωρίαν».

Οι εκλογές

Στις 19 Φεβρουαρίου 1956 έγιναν οι εκλογές. Η «Δημοκρατική Ένωση» αναδείχτηκε από τις κάλπες πρώτο κόμμα. Στις εκλογές αυτές, στις οποίες για πρώτη φορά ψήφισαν και οι γυναίκες, τα αποτελέσματα σε ψήφους, ποσοστά και έδρες διαμορφώθηκαν ως εξής:

	Εγγεγραμμένοι	4.507.907		
	Έγκυρα ψηφοδέλτια	3.364.361		
ΕΡΕ	1.594.112	47,38%	έδρες	165
Δημοκρατική Ένωση	1.620.007	48,15%	•	132
Κόμμα Προοδευτικών	74.545	2,22%	•	0
Λαϊκόν Κοινωνικόν	29.375	0,88%	•	0
Ανεξάρτητοι	31.022	0,92%	•	3
Μεμονωμένοι	14.851	0,45%	•	0

Το εκλογικό σύστημα, προσαρμοσμένο στα συμφέροντα της Δεξιάς, υπήρξε εξ' υπαρχής καλπονοθευτικό και άδικο, έ-

δωσε την πλειοψηφία σε έδρες στο δεύτερο σε ψήφους κόμμα. Ας σημειωθεί ότι η ΕΡΕ προσέλκυσε στις κάλπες της την πλειοψηφία των ψήφων των στρατιωτικών τμημάτων, έτσι ώστε να δηλώσει ο Γ. Παπανδρέου μετά τις εκλογές ότι «ο στρατός υπό τα όμματα όλων εξετέλεσε διαταγές, δεν εψήφισεν ελευθέρως».

Μετά το συνολικό αποτέλεσμα στους κόλπους της «Δημοκρατικής Ενώσεως», έγινε η επιμέρους κατανομή κατά κόμματα των ψήφων και των εδρών: ΦΔΕ 43, Φιλελεύθεροι 26, ΔΚΕΛ 20, ΕΔΑ 18, ΕΠΕΚ 15, ΚΑΕ (Κόμμα Αγροτών - Εργαζομένων, Μπαλτατζής) 7, Λαϊκό 3.

Στις 21 Φεβρουαρίου, ο Γ. Παπανδρέου δηλώνει:

«Αδίστακτον υπήρξε το εκλογικόν όργιον της Κυβερνήσεως των «νέων ανδρών» και ιδίως όσον αφορά τους στρατιωτικούς, οι οποίοι εψήφισαν κατά διαταγήν και όχι κατά συνείδησιν. Παρ' όλα ταύτα η Δημοκρατική Ένωσις ενίκησε (...). Αλλά ενώ ο Ελληνικός Λαός έδωκε την πλειοψηφία εις την Δημοκρατικήν Ένωσιν, το εκλογικόν σύστημα της Κυβερνήσεως μεταβάλλει την πλειοψηφίαν του λαού εις μειοψηφίαν βουλευτών. Το προφανές συμπέρασμα είναι, ότι η σημερινή Κυβέρνησις είναι Κυβέρνησις μειοψηφίας, δεν είναι δημοκρατική Κυβέρνησις και κατά συνέπειαν δεν έχει δικαίωμα να παραμείνη εις την Αρχήν».

Κατηγορίες κατά της κυβέρνησης διατυπώνει και ο Σοφ. Βενιζέλος για κατάχρηση εξουσίας, «διά πάσης φύσεως παραμόρφωσιν της στρατιωτικής ψήφου», κ.α., και προειδοποιεί ότι είναι ενδεχόμενο το κόμμα του να φτάσει και ως την αποχή από τις εργασίες της Βουλής.

Και ο Γ. Καρτάλης, σε δηλώσεις του, τονίζει:

«Εάν η Κυβέρνησις είχε στοιχειώδη πολιτικήν ευθιξίαν, δεν θα εδέχετο ως γνησίαν την ψήφον του στρατού. Η παραμονή της Κυβερνήσεως εις την εξουσίαν θα δη-

μιουργήση οξύτατα πολιτικά προβλήματα» (εφημερίδες, 22 Φεβρουαρίου 1956).

Θάνατος Αλεξ. Σβώλου

Τη μετεκλογική διαμάχη ήρθε να επισκιάσει ο αιφνίδιος θάνατος του διαπρεπούς συνταγματολόγου, δημοκρατικού και αντιστασιακού παράγοντα καθώς και εξέχοντος σοσιαλιστή πολιτικού ανδρός Αλέξανδρου Σβώλου που επήλθε στις 23 Φεβρουαρίου 1956. Γεννήθηκε το 1882 στο Κρούστοβο της Μακεδονίας. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα. Από τη θέση του διευθυντή του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το 1917-20, συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό της εργατικής και κοινωνικής νομοθεσίας. Ταχύτατα αναδείχθηκε σε έναν από τους κορυφαίους συνταγματολόγους της Ελλάδας. Το 1927 έγινε υφηγητής και το 1929 καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τον απέλυσαν μετά το Κίνημα του 1935, τον διόρισαν και πάλι το 1936, αλλά σε λίγους μήνες τον απέλυσε και πάλι και τον έστειλε εξορία η δικτατορία Μεταξά, μετά τα γεγονότα του «Παρνασσού», όταν προσφώνησε τον Γάλλο σοσιαλιστή υπουργό του «Λαϊκού Μετώπου» Ζαν Ζαι κατά την επίσκεψή του τότε στην Ελλάδα, μαζί με τον καθηγητή Ουμβέρτο Περνώ. Όταν γύρισε, στο Πανεπιστήμιο, οι φοιτητές, στους οποίους ήταν ιδιαίτερα αγαπητός, τον υποδέχτηκαν με θερμές εκδηλώσεις. Δίδαξε για λίγο το 1941-42, αλλά γρήγορα τον καταδίωξαν οι Γερμανοί για την εθνικοαπελευθερωτική δράση του. Τον Άπριλη του 1944, ανέλαβε την προεδρία της Προσωρινής Επιτροπής Εθνικής Απελευθερώσεως (ΠΕΕΑ) και με αυτή την ιδιότητα πήρε μέρος στο Συνέδριο του Λιβάνου. Ανέλαβε το Υπουργείο Οικονομικών στην Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, από την οποία παραιτήθηκε το Δεκέμβρη του 1944. Τον επόμενο χρόνο έγινε πρόεδρος του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΛΔ. Απολύθηκε το 1946 από το Πανεπιστήμιο, μαζί με τους άλλους αντιστασιακούς καθηγητές.

Ο Κ. Καραμανλής εκλεγμένος αρχηγός της ελληνικής δεξιάς

Παρά τις αντιρρήσεις της αντιπολίτευσης για την ακυρότητα των εκλογών τις οποίες ανέπτυξε και στον βασιλέα ο Γ. Καρτάλης, ο Κ. Καραμανλής ανέλαβε, ως εκλεκτός πλέον της ψήφου της Δεξιάς, να σχηματίσει τη νέα κυβέρνηση που θα εγκαινίαζε την αρχηγική σταδιοδρομία του στην πολιτική κοινότητα. Έτσι τα αιτήματα της αντιπολίτευσης να διεξαχθούν νέες εκλογές με απλή αναλογική και κυβέρνηση που θα είχε επικεφαλής προσωπικότητα κοινής εμπιστοσύνης, παραμερίζονται από το θρόνο και στις 29 Φεβρουαρίου ο Κ. Καραμανλής καλείται στα ανάκτορα και του ανατίθεται η εντολή. Χαρακτηριστικό της ατμόσφαιρας που επικρατούσε τότε στο αμαρτωλό παλάτι της Ηρώδου Αττικού είναι το γράμμα που έσπευσε να στείλει η Φρειδερίκη στο στρατηγό Μάρσαλ αυθημερόν, στο οποίο εκμυστηρεύεται, με το πάθος της γεροντοφιλίας που τη χαρακτήριζε, στον ηλικιωμένο στρατηγό τις μυχίες σκέψεις της, όπως παλιότερα εκμυστερευόταν τα συμβαίνοντα γύρω της στον Νοτιοαφρικανό γέροντα στρατηγό Γιάν Σμάτς:

«Περάσαμε μόλις τη δυσκολότερη περίοδο από την εποχή της ανόδου του συζύγου μου στον Θρόνο. Φθάσαμε ως το χείλος της αβύσσου, κυττάξαμε μέσα, αισθανθήκαμε τρομερόν ίλιγγο και αποτραβηχτήκαμε την τελευταία στιγμή. Οι εκλογές αυτές ήταν ικανές να σπάσουν τα νεύρα των ανθρώπων περισσότερο από κάθε άλλες που γνώρισε ποτέ η Ελλάς. Το αποτέλεσμα τους θα ήταν, είτε μία ουδετερότης υπό κομμουνιστικό έλεγχο είτε η συνέχιση της εκ παραδόσεως φιλοδυτικής πολιτικής. Θα θυμάσθε από την τελευταία επιστολή μου τι ήταν εκείνο που δημιούργησε την ουδετερόφιλη τάση στην Ελλάδα. Ήταν το συναίσθημα της Ελλάδος, ότι εγκαταλείφθηκε εντελώς από τους Δυτικούς Συμμάχους της επί του θέματος της Κύπρου, καθώς και η απουσία δυτικής κατανοή-

σεως μετά τις ανθελληνικές ταραχές της Κωνσταντινουπόλεως και της Σμύρνης. Είναι παράξενο που ο λαός μας, αντί ν' αντιμετωπίση την προσβολή, είναι έτοιμος να κατακρημνίση το σπίτι του επάνω στο ίδιο του το κεφάλι. Ο Καραμανλής δεν είχε ποτέ διατελέσει αρχηγός κόμματος, αλλ' είχε κάνει υπουργός Ανοικοδομήσεως, πολύ επιτυχημένος, στην Κυβέρνηση Παπάγου, και είχε αποδείξει την ικανότητά του σε άλλες υπουργικές θέσεις κατά την τελευταία δεκαετία. Μπορώ να σας διαβεβαιώσω ότι τη φορά αυτή έχασα σχεδόν την αίσθησι του χιούμορ μου. (Από τότε ως σήμερα την ξαναβρήκα). Ο σύζυγός μου κι εγώ γνωρίζαμε πολύ καλά ποία ήσαν τα προβλήματα και υπέρ ποιάς καταστροφής θα ήταν δυνατόν να ψηφίση ελεύθερα και απερίσκεπτα ο λαός μας. Αλλά δεν το έπραξε. Η πλειοψηφία είναι μικρή, αλλά ο Καραμανλής είναι άνδρας ισχυρός κι έχομε εμπιστοσύνη ότι θα την χειρισθή καλά και με επιτυχία» (Φρειδερίκης, στο ίδιο, σ. 242-43).

Η νέα κυβέρνηση ορκίζεται στις 29 Φεβρουαρίου 1956, και έχει την ακόλουθη σύνθεση:

Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ πρωθυπουργός, Ανδρ. Αποστολίδης αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, Δ. Χέλμης υπουργός Συντονισμού, Αρ. Πρωτοπαπαδάκης Αμύνης, Σπ. Θεοτόκης Εξωτερικών, Κ. Παπακωνσταντίνου Δικαιοσύνης, Δ. Μακρής Εσωτερικών, Π. Λεβαντής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Χρ. Θηβαίος Οικονομικών, Π. Παπαληγούρας Εμπορίου και προσωρινά Βιομηχανίας, Γ. Ράλλης Συγκοινωνιών και Δημοσίων Έργων, Ευ. Αβέρωφ Γεωργίας, Λίνα Π. Τσαλδάρη Κοιν. Προνοίας, Στ. Κωτιάδης Ναυτιλίας, Λ. Μπουρνιάς Εργασίας, Κ. Τσάτσος Προεδρίας, Β. Παπαρρηγόπουλος Βορ. Ελλάδος, Γρ. Κασιμάτης άνευ χαρτοφυλακίου.

Υφυπουργοί:

Δ. Δαβάκης Αμύνης, Ν. Αθανασίου Εσωτερικών, Δ. Αλιμπράντης Οικονομικών, Ν. Μάρτης Εμπορίου, Χρυσ. Κα-

ραπιπέρης Συγκοινωνιών, Τρ. Τριανταφυλλάκος Οικισμού, Δ. Μανέντης Γεωργίας, Ι. Ψαρρέας Προνοίας.

Στη νέα κυβέρνηση μετέχει ως αντιπρόεδρος ο επί των Οικονομικών Υπουργός της δικτατορίας Μεταξά Ανδρέας Αποστολίδης, αλλά κάθε κοινοβουλευτική ευαισθησία της Δεξιάς είχε απολεσθεί τότε στο τέλμα της εθnikοφροσύνης. Υπουργός των Εσωτερικών επίσης ανέλαβε ο Τάκος Μακρής του οποίου αργότερα θα αποκαλυφθεί η υπηρεσία της συζύγου του Δοξούλας κατά την Κατοχή στο ιδιαίτερο γραφείο του Γερμανού δημίου της Θεσσαλονίκης Μέρτεν. Υπό τους οiwνούς αυτούς και ενώ το Κυπριακό είναι ηφαιστειο εν δράσει, εγκαινιάζει την αρχηγική του και πρωθυπουργική του σταδιοδρομία, αναβαπτισμένος στην ψήφο της Δεξιάς, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Θα περάσει από πολλά στάδια, πολλές δοκιμασίες ώσπου τέλος ν' αναβαπτιστεί στην καθολική λαϊκή θέληση και να κληθεί ως Επιμενίδης να εξυγιάνει τη χώρα το 1974 από το φρικτό άγος της δικτατορίας και των πολιτικών της επιμολύνσεων στο χώρο του πολιτεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΕΙΤΑΙ

Η απαγωγή του Μακαρίου από τους Άγγλους

Στην Κύπρο οι διαπραγματεύσεις μεταξύ του Μακαρίου και του Άγγλου κυβερνήτη στρατηγού Χάρτινγκ είχαν προσκρούσει στην επίμονη βρετανική άρνηση για κάθε άλλη λύση, πλην της αυτοκυβέρνησης. Θά εκλεγόταν βουλή που θα όριζε τον πρωθυπουργό της αποδοχής του κυβερνήτη, ενώ τα θέματα των εξωτερικών υποθέσεων, των στρατιωτικών και της δημόσιας ασφάλειας θα ανήκαν αποκλειστικά στους Βρετανούς.

Στις 29 Φεβρουαρίου, παρουσία και του Άγγλου υπουργού των Αποικιών Λένοξ Μπόουντ, ο Χάρντιγκ διατύπωσε στο Μακάριο για άλλη μια φορά τις προτάσεις του Βρετανικού Στέμματος. Ο Μακάριος τις απέρριψε και εδώ ας δώσω και πάλι το λόγο στο Σ. Γρηγοριάδη, ο οποίος διηγείται πολύ παραστατικά τα συμβάντα εκείνης της ημέρας:

«Η σύσκεψις διεξήχθη και διελύθη άψογα. Μετά το τέλος της, ποζάραν μειδιώντας και οι τρεις, ενώ πίσω τους στεκόταν ο γραμματεύς της Εθναρχίας Κρανιδιώτης. Αποχαιρετισθήκαν πάλιν μειδιώντας. Εννέα ημέρες αργότερα, ο Μακάριος εξαφανιζόταν στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας, ενώ έσπευδε στην Αθήνα προς συνάντησιν του Έλληνος πρωθυπουργού.

Πράγματι, την 9 Μαρτίου 1956 ο Μακάριος επρόκειτο να αναχωρήσει για να έλθει στην Αθήνα. Θα ήταν η πρώτη επαφή των δύο αρχηγών αφ' ότου είχε ορκισθή η καινούργια ελληνική κυβέρνηση. Και καθώς η κυβερνήσις αυτή, αφού κέρδισε τις εκλογές, χάρασσε μια νέα εποχή μετά το «καθεστώς Παπάγου», η συνάντησις με τον Μακάριο θα είχε βαρεία σημασία για τον Κυπριακό αγώνα.

Στο αεροδρόμιο της Κυπριακής πρωτεύουσας το αεροπλάνο της ΤΑΕ (ήταν η τότε ελληνική αεροπορική εταιρία) τον ανέμενε. Η ώρα όμως περνούσε και ο εθνάρχης δεν ερχόταν. Μετά αναμονή μιας ώρας εμφανίσθηκε ένας άγγλος αξιωματικός στον έκπληκτο πράκτορα της ΤΑΕ Ανδρέα Κωτσάκη, στον οποίο δήλωσε:

—Η Αυτού Μακαριότης μετέβαλε σχέδια. Δέν θα ταξιδεύση.

Εκείνο το βράδυ στο αεροδρόμιο του Ελληνικού ήταν συγκεντρωμένος πολύς κόσμος περιμένοντας τον Μακάριο.

Αλλά όταν το αεροσκάφος προσγειώθηκε, μάταια ανέμενε να δη την μορφή του να προβάλη.

Εκείνο που αγνοούσε το πλήθος στο Ελληνικό, αλλά δεν το γνώριζε ακόμη καλά - καλά ούτε η κυβέρνηση, ήταν πως την ώρα που το αεροπλάνο της ΤΑΕ προσγειωνόταν χωρίς τον Εθνάρχη, ένα αγγλικό στρατιωτικό αεροσκάφος τον μετέφερε προς τελείως αντίθετη κατεύθυνσι: Ίσα προς την καρδιά του Ινδικού Ωκεανού.

Η αρπαγή του Μακαρίου είχε γίνει στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας. Μαζί του είχαν απαχθή ο Επίσκοπος Κυρηνείας Κυπριανός, ο ιερέυς Παπασταύρος Παπαγαθαγγέλου και ο δημοσιογράφος Πολύκαρπος Ιωαννίδης. Το αεροπλάνο που τους μετέφερε, έφθασε στο Άντεν όπου ανεφοδιάσθηκε. Μετά αρκετές ώρες, πετούσε προς την Μομπάζα της Κένυα. Επρόκειτο να είναι ένα πολύ περιπετειώδες ταξίδι μέ διάφορα μέσα, έως ότου οι εξορι-

στοι αντικρύσουν τον τόπο του προορισμού τους: Ένα καταπράσινο νησί, με άσπρα σπιτάκια, που διαστίζαν την τροπική βλάστησι. Ήταν το Μαχέ, η κυριώτερη από τις νήσους Σεϋχέλλες, στην καρδιά του Ινδικού Ωκεανού».

Θύελλα στην Ελλάδα

Η είδηση της απαγωγής του Μακάριου από τους Άγγλους και η μεταφορά του στο μακρινό σύμπλεγμα των νήσων Σεϋχελών του Ινδικού Ωκεανού, ξέσπασε σαν κεραυνός στην Ελλάδα. Πρώτη εξεγείρεται η Θεσσαλονίκη σε τέτοια έκταση ώστε να θυμίζουν τα εκεί γεγονότα τα ανάλογα της 9 Μαΐου 1936 που συγκλόνισαν την πρωτεύουσα τότε της Μακεδονίας. Η επομένη, 12η Μαρτίου 1956, ήταν η ημέρα της εξέγερσης της Αθήνας. Ο αθηναϊκός λαός είχε κληθεί σε πάνδημο συλλαλητήριο για να διαμαρτυρηθεί εναντίον των εγκληματικών ενεργειών των Άγγλων. Η κυβέρνηση θορυβημένη προσπάθησε να το ματαιώσει. Γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης:

«Την επομένη, 12 Μαρτίου, η Αθήνα έζησε ένα δραματικό 12ωρο, κάτω από βροχή και χιόνι.

Το πρωί ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ανήγγειλε από το ραδιοφωνικό σταθμό ότι το συλλαλητήριο ματαιούται. Η Επιτροπή Ενώσεως Κύπρου έκανε ολονύκτια δραματική συνεδρίαση, στη διάρκεια της οποίας επανειλημμένως προσήλθαν οι ηγέτες της Αστυνομίας για να πείσουν τα μέλη της — κατ' εντολήν της κυβερνήσεως — ότι «αναρχικά στοιχεία θα επωφελούντο για να αιματοκυλήσουν την πρωτεύουσα». Όταν όμως ελήφθη η απόφαση και την ανακοίνωσε ο Αρχιεπίσκοπος, άρχισε η αγωνία μήπως αυτά τα φερόμενα ως αναρχικά στοιχεία εκτελέσουν τον σκοπό τους παρά την απαγόρευση.

Το πρωί εκείνο είχαν ληφθή δρακόντεια μέτρα για την τάξη. Φυσικά ο στρατός ανέλαβε την βασική ευθύνη

και από το πρωί σημαντικές δυνάμεις μπαίνουν στην πόλι για να καταλάβουν στρατηγικά σημεία που τα περιζώναν με συρματοπλέγματα. Θωρακισμένα αυτοκίνητα γεμάτα άνδρες με πλήρη πολεμική εξάρτηση περιπολούσαν συνεχώς, ενώ η αστυνομία και η χωροφυλακή με όλη την μάζα τους συμμετείχαν στην κινητοποίηση».

Επικηρύσσεται ο Γρίβας

Στις 3 Μαΐου 1956 ο Γ. Γρίβας επικηρύσσεται από τον Χάρτινγκ ως ληστής αντί 10.000 αγγλικών λιρών. Στην επικήρυξή του αυτή ο Γρίβας απαντά με τη δική του απεικήρυξη του δημίου του Κυπριακού λαού στρατηγού Χάρτινγκ:

«Δεν προσφέρομεν καμμίαν αμοιβήν δια την εκτέλεσιν του Γκαουλάιτερ Χάρτινγκ. Διότι η εκτέλεσίς του αποτελεί καθήκον δια κάθε Έλληνα και οιοσδήποτε τον φονεύση, δύναται να είναι βέβαιος ότι το όνομά του θα γραφή χρυσοίς γράμμασιν εις την ιστορίαν του απελευθερωτικού αγώνος της Κύπρου.

ΔΙΓΕΝΗΣ»

Ο Γρίβας γράφει στο σημείο αυτό των Απομνημονευμάτων του:

«Μετά την υπ' αυτού (του Χάρτινγκ) επικήρυξίν μου αντί 100.000 λιρών, εξέδωκα διαταγήν επικηρύξεως τούτου άνευ ουδεμιάς αμοιβής. Όταν έλαβε γνώσιν ταύτης, εγένετο, ως επληροφορήθην, έξω φρενών. Ήρχισε να κτυπά τα χέρια του επάνω εις το γραφείο του, υβρίζων υστερικώς τους αξιωματικούς του και απαιτών όπως του παραδώσουν εντός δέκα πέντε ημερών τον Διγενή».

Και ενώ η κυβέρνηση Καραμανλή παρουσιαζόταν στις 4 Απριλίου 1956 και υπό τη βαριά σκιά του Κυπριακού ελάμβανε ψήφο εμπιστοσύνης, τρεις μέρες αργότερα, στις 7 Μαΐου

1956, μετά τη δήλωση του Χάρτινγκ ότι επρόκειτο ν' απαγορεύσει οπωσδήποτε τους δυό κατάδικους σε θάνατο Κύπριους αγωνιστές Καραολή και Δημητρίου, η Αθήνα άρχισε και πάλι να τίθεται επί ποδός πολέμου. Ο Μητροπολίτης Αθηνών Δωρόθεος ζήτησε, ως πρόεδρος της Επιτροπής για την απελευθέρωση της Κύπρου, άδεια από τον πρωθυπουργό να γίνει συλλαλητήριο κατά των εκτελέσεων. Ο πρωθυπουργός συμφώνησε. Και γράφει ο Γρηγοριάδης, 4/256-257:

«Η συγκέντρωση υπήρξε ογκώδης στην πλατεία της Ομονοίας το μεσημέρι της 9 Μαΐου. Και κατόπιν το πλήθος εξώρμησε με στόχο την αγγλική πρεσβεία. Κατέστρεψε καθ' οδόν τα γραφεία της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών στη οδό Σταδίου και στην βιαιότατη σύγκρουσι που ακολούθησε πέσαν πολλοί πυροβολισμοί.

Ποιοί πυροβόλησαν πρώτοι; Το θέμα αυτό έμελλε να προκαλέση φοβερές διαμάχες στη Βουλή και στον Τύπο, αλλ' η ουσία είναι πως 12 χρόνια μετά τα Δεκεμβριανά, πάλι πτώματα υπήρχαν. Όταν η μάχη μετατοπίσθηκε προς την Ομόνοια, τρεις νεκροί και πολυάριθμοι τραυματίες από σφαίρες κείτονταν στο δρόμο. Ένα αστυνομικό αυτοκίνητο, που είχε κυριευθή από το πλήθος, βρισκόταν αναποδογυρισμένο και κατεστραμμένο.

Η σύγκρουσις με πολλές εναλλαγές συνεχίσθηκε ως το βράδυ. Στο μεταξύ, ο Σταθμός Πρώτων Βοηθειών ζούσε την ατμόσφαιρα πολεμικού χειρουργείου εκστρατείας σε ώρες μάχης. Κατά δεκάδες διεκομίζοντο τραυματίες».

Φωτογραφίες που δημοσιεύθηκαν στον τύπο αποκάλυψαν απευδώς με τη γλώσσα του φακού, αστυφύλακες να βάλουν αδιακρίτως κατά του πλήθους. Απολογισμός: τρεις νεκροί και 170 τραυματίες.

Ο δήμιος Χάρτινγκ σε αντίποινα των διαμαρτυριών του ελληνικού λαού διέταξε την εκτέλεση κατά την επομένη των

δύο νέων ηρωικών μαχητών της Κυπριακής ανεξαρτησίας Καραολή και Δημητρίου...

Η περιβόητη βασιλική χορηγία

Και ενώ ολόκληρη η προσοχή του έθνους ήταν στραμμένη στο Κυπριακό, τα ανάκτορα, ελπίζοντας ότι κατά κάποιο τρόπο μπορούσαν ν' αποσπάσουν ανταλλάγματα από τη νέα κυβέρνηση, κινούνταν στα παρασκήνια για την αύξηση της βασιλικής χορηγίας και γενικότερα της χορηγίας προς την όλη βασιλική οικογένεια. Το θέμα ήταν εξόχως λεπτό πολιτικά και μπορούσε ν' ανατινάξει στον αέρα οποιαδήποτε κυβέρνηση, τη στιγμή που ο θρόνος ζητούσε περισσότερη ευμάρεια, ενώ ο λαός πενόταν. Γι' αυτό κι οι διαπραγματεύσεις γίνονταν στα παρασκήνια, ως ότου ο βουλευτής Ηλίας Μπρεδήμας της αντιπολίτευσης τόφερε στην επιφάνεια με μιά επερώτησή του στη Βουλή:

«Η κυβέρνηση, εις ανταμοιβήν της προς αυτήν ευνοίας του Ανωτάτου Άρχοντος, υποκύπτει εις τας εκάστοτε πιέσεις της Αυλής... Ανέχεται τας συχνάς μακράς απουσίας του Βασιλικού ζεύγους εις το εξωτερικόν.. Εγκρίνει δαπάνας δια την ανέγερσιν πολυτελεστάτων περιπτέρων εντός των θερινών ανακτόρων της Κερκύρας... Ανέχεται την πραγματοποιήσιν της επίσης πολυδαπάνου βασιλικής κρουαζιέρας (αποκληθείσης προσφυνώς υπό του λαού “πλωτό νυφοπάζαρο” των αργοσχόλων πρώην εστεμμένων)... Ούτοι ωργάνωσαν εις τα Ανάκτορα του “Μον Ρε-πώ” οργιαστικήν εις πολυτέλειαν δεξίωσιν...».

Ο κόλαφος ήταν δεινός. Στην κατηγορία του Μπρεδήμα που εντυπώσιασε φοβερά τις μάζες, έσπευσε να απολογηθεί ο υπουργός Οικονομικών Θηβαίος στη βουλή:

«Η χορηγία είναι τόσο ανεπαρκής, ώστε και αυτός ο Βα-

σιλεύς σιτίζεται κατά τρόπον μη δυνάμενον να θεωρηθῆ εὐπρεπής... Ἡ Αὐλὴ χρωστά μεγάλα ποσὰ εἰς προμηθευτάς, που ἀπειλοῦν να εγείρουν ἀγωγὴν. Το ἐξ 180 ἀτόμων προσωπικόν των Ἀνακτόρων λαμβάνει μισθοὺς πείνης, κατωτέρους καὶ τῆς τελευταίας υπηρετρίας... Ὁ Βασιλεύς Κωνσταντῖνος ἐλάμβανεν δπλασίαν χορηγίαν ἀπὸ τον Παῦλον καὶ ὁ Γεώργιος διπλασίαν»... (Πρακτικά 9/10/1956).

Ἡ ἐπίθεση Μπρεδῆμα καὶ ἡ δυσμενὴς τοποθέτηση του λαοῦ ἐναντι του βασιλικοῦ αἰτήματος να ἀυξηθῆ ἡ χορηγία, ἐπηρεάσε τὴν κυβέρνηση. Ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τελικὰ μικρὴ ἀύξηση τῆς χορηγίας, που συνολικὰ ἔφτασε τα 11.500.000 δρχ. το χρόνο. Ἡ ἀπόφαση τῆς Βουλῆς δυσaráεστησε το περιβάλλον των Γλυκσβούργων καὶ ὁ Παῦλος ἐδήλωσε ψυχρότητα, με ἀιχμὴ κατὰ του πρωθυπουργοῦ, ὅτι παραιτεῖται ἀπὸ τὴν ἀύξηση, κλείνει τα ἀνάκτορα τῆς Ἡρώδου Ἀττικῆ, μεταφέρεται οἰκογενειακῶς στὴν ἀστικὴ βίλλα Ψυχικοῦ, το παλιὸ ἀνάκτορο διαδόχου, περιορίζει τα κυκλοφοροῦντα ἀνακτορικὰ αὐτοκίνητα καὶ... ἐπιβάλλει περιορισμοὺς στο μαγειρεῖο των ἀνακτόρων!

Ἡ ψυχρότητα πλέον των Ἀνακτόρων καὶ ἐναντι του νέου πρωθυπουργοῦ ἦταν ἰδιαίτερα ἐμφανῆς. Καὶ ὅταν το καλοκαίρι του 1956 ἡ περιβόητη Φρειδερίκη ἐκάλεσε τους γαλαζοαίματους τῆς Ευρώπης πρίγκιπες καὶ κατὰ τα 95% ἀνεργα παρὰσιτα τῆς ολιγαρχίας σε πολυτελὴ κρουαζιέρα ἀνά τα ἐλληνικὰ νησιά, ὁ πρωθυπουργὸς Κ. Καραμανλῆς, ἐν ὄψει του αἵματος που ἔρρεε στὴν Κύπρο, ἐξέφρασε ἀντίθετη γνώμη. Ἡ Φρειδερίκη μένεα πνέουσα γιὰτὶ ὁ Καραμανλῆς δεν κατέβαλε ἀπὸ τα χρήματα του ἐλληνικοῦ λαοῦ τὴν αἰτούμενη ἀύξηση τῆς χορηγίας, ἐπέμενε κατὰ τρόπον ἀνυποχώρητο καὶ σε πείσμα τῆς υπεύθυνης κυβέρνησης, ἔκαμε τὴν κρουαζιέρα των παρὰσιτων με ἐξοδα του κράτους. Ἐκτοτε «ένα τείχος ψυχρό-

τητος – γράφει ο Γρηγοριάδης – διαχώρισε βασίλισσα και πρωθυπουργό».

Βολιδοσκοπήσεις. Θάνατος Σαράφη

Τον Απρίλιο (8) 1957 ο Μακάριος επέστρεψε θριαμβευτής από την εξορία του στην Αθήνα. Η διάσταση του θρόνου με τον πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή τροφοδοτούσε περίεργες φήμες, μια από τις οποίες ήταν ότι επρόκειτο ν' αναλάβει ως πρωθυπουργός της Ελλάδας ο Μακάριος! Η φήμη αυτή τροφοδοτούνταν από το γεγονός ότι η παραμονή του Μακάριου στην Αθήνα παρατεινόταν εξ αιτίας της άρνησης των Άγγλων να επιτρέψουν την επάνοδό του στην Κύπρο. Μέσα σε μια εκρηκτική ατμόσφαιρα, στις 31 Μαΐου 1957 η Έλλάδα δέχεται το πλήγμα από τον θάνατον του Στ. Σαράφη μέλους του Ε.Γ. της ΕΔΑ και βουλευτή του κόμματος. Ο ένδοξος αρχηγός του ΕΛΑΣ χτυπήθηκε στη λεωφόρο Ποσειδώνος από αυτοκίνητο που οδηγούσε ο Αμερικανός λοχίας της βάσης Ελληνικού Μάριο Μουζάλι. Ο θάνατός του θεωρήθηκε ως εσκεμμένη δολοφονία και η κηδεία του έγινε πάνδημη στην Αθήνα μέσα σε γενικό πένθος.

Το 20ο Συνέδριο του ΚΚΣΕ και οι επιπτώσεις του στην Ελληνική Αριστερά

Και ενώ αυτά συνέβαιναν στην κρίσιμη διετία 1956-57 στον ελληνικό χώρο, το Φεβρουάριο του 1956 είχε συνέλθει το 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ, το οποίο έμελλε ν' αποτελέσει την σαφή και πανηγυρική καταδίκη του Σταλινισμού, την έξοδο της ΕΣΣΔ από τον απομονωτισμό της και τη διαδοχική μεταβολή στα εσωτερικά καθεστώτα των κομμουνιστικών κομμάτων, που είχαν απόλυτη ιδεολογική εξάρτηση από το ιδεολογικό κέντρο του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Άμεση συνέπεια των μεταβολών στην ΕΣΣΔ ήταν η 6η

Ολομέλεια του ΚΚΕ που προέβη σε αντικατάσταση του Νίκου Ζαχαριάδη από τη Γραμματεία του ΚΚΕ και ανάθεσε τη Γραμματεία στον Κ. Κολιγιάννη και την προεδρία του κόμματος στον Απόστολο Γκρόζο, βετεράνο των συνδικαλιστικών και των πολιτικών αγώνων της Αριστεράς. Ταυτόχρονα η ΕΣΣΔ δείχνει ενδιαφέρον για την Ελλάδα με το ταξίδι στην Αθήνα του υπουργού Εξωτερικών Σεπίλωφ.

Αντίτυπος των μεταβολών στην ηγεσία του ΚΚΕ σημειώνεται άμεσος και στην ηγεσία της ΕΔΑ.

Οι γλώσσες λύθηκαν και τα μυαλά αποδεσμεύτηκαν και μέσα στην ΕΔΑ για ένα φεγγάρι μετά το μέγα γεγονός του 20ου Συνεδρίου του ΚΚΣΕ. Το προσυνέδριο, όπως χαρακτηρίστηκε, της ΕΔΑ, (που συνήλθε μετά την 6η ολομέλεια του ΚΚ που ανέτρεψε το Ζαχαριάδη) υπήρξε μια φωνή ελευθερίας και καταγγέλλθηκαν ονομαστί οι παραβάτες της σοσιαλιστικής νομιμότητας μέσα στις γραμμές της, όπως ο Β. Εφραιμίδης, ο οποίος καθαιρέθηκε από τη διεύθυνση της «Αυγής». Κατά την εκλογή της εκατονταμελούς νέας Διοικούσας Επιτροπής, οι σύνεδροι ψήφισαν για πρώτη φορά ελεύθερα, χωρίς υποδείξεις άνωθεν των υποψηφίων.

Παρά ταύτα ο μηχανισμός του καταναγκασμού διατηρούνταν αλώβητος και μέσα στην ΕΔΑ, τόσο και μετά το Α' Συνέδριο (Νοέμβριος 1959) όσο και μετά το Β' Συνέδριο το Δεκέμβρη του 1962. Είχε προηγηθεί απόφαση της νέας μετά το Ζαχαριάδη ηγεσίας του ΚΚΕ που καταργούσε και επίσημα τις παράνομες οργανώσεις του ΚΚΕ και καλούσε όλους τους κομμουνιστές να ενταχθούν στην ΕΔΑ χωρίς άλλη κομματική επαφή. Αυτή η απόφαση — που είχε ληφθεί με υπόδειξη της ηγεσίας του ΚΚΣΕ — απέβλεπε στην ιδεολογική και οργανωτική ανάπτυξη της ΕΔΑ, στις συνθήκες απαγόρευσης του ΚΚΕ. Τα χρόνια που ακολούθησαν συμπίπτουν πραγματικά με μια μεγάλη οργανωτική άνοδο της ΕΔΑ, παρά τις προσπάθειες της ηγεσίας του ΚΚΕ στο εξωτερικό να εξασφαλίσει και σταθεροποιήσει τον πλήρη έλεγχο στη στελέχωση και την πολιτική της, πράγμα που επιδρούσε αρνητικά στην αξιοποίηση

όλων των δυνατοτήτων της. Ήδη ο στελεχικός της μηχανισμός είχε εμπλουτιστεί από πολλούς φυλακισμένους που είχαν αποφυλακιστεί εκείνη την εποχή, και εξόριστους, που είχαν απολυθεί μετά την κατάργηση των στρατοπέδων. Μοιραία όλοι αυτοί οι άνθρωποι που είχαν αναλώσει το βίο τους στην υπηρεσία του δογματικού μοντέλου, έφερναν μαζί τους και τις μεθόδους της πολιτικής διακίνησης των ιδεών τους, αλλά και της καθημερινής πρακτικής εφαρμογής τους. Ο καθοδηγητικός κλοιός της ηγεσίας του ΚΚΕ στένευε ολοένα γύρω από τις ΕΔΑϊτικές μάζες, οι οποίες όμως βρίσκονταν σε κάποια διάσταση με τις παλιές μεθόδους και ζητούσαν ολοένα και πλατύτερους ορίζοντες για τη διακίνηση της πολιτικής της Αριστεράς.

Εκτός απ' αυτό όμως, γινόταν όλο και πιο εμφανής μια διάσταση ανάμεσα στις επεξεργασίες των κομμουνιστών που στελέχωναν την ΕΔΑ, και στη γραμμή που προσπαθούσε να επιβάλει η ηγεσία του εξωτερικού. Οι ορίζοντες που είχε ανοίξει διεθνώς το 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ, ήταν, για το ελληνικό κίνημα, πολύ ευρύτεροι και πολύ ουσιαστικότεροι στο εσωτερικό, ενώ η ηγεσία του ΚΚΕ στο εξωτερικό αντιλαμβανόταν τις σχετικές αλλαγές στα πλαίσια περίπου της αντικατάστασης κάποιων προσώπων χωρίς το αναγκαίο πολιτικό βάρος. Γι' αυτό και η πολιτική Χρουστώφ επιδρούσε θετικά και στην ΕΔΑ, η οποία πιο απελευθερωμένη από δογματικούς φραγμούς, μπορούσε να παίξει όλο και πιο πρωτεύοντα και υπεύθυνο ρόλο σαν κόμμα που είχε τις ρίζες του και την έδρα του στο εσωτερικό της χώρας και τις προϋποθέσεις να αγκαλιάσει πλατύτερες μάζες. Αυτό όμως με την προϋπόθεση πως θα λειτουργούσε δημοκρατικά και δεν θα ήταν «τα παιδιά που έβγαζαν πέρα τη δουλειά» για λογαριασμό μιας ηγεσίας που δεν λογοδοτούσε αλλά μόνο επέβαλε τις γνώμες της, όπως ήταν η ηγεσία του ΚΚΕ στο εξωτερικό.

Η σοβιετική πλάστιγγα κλίνει προς την ΕΔΑ

Την όλη αυτή ατμόσφαιρα που μετατόπιζε βαθμιαία και το πολιτικό κέντρο λήψης αποφάσεων από το εξωτερικό στο εσωτερικό, την επεσήμανε η νέα ηγεσία υπό τον Κώστα Κολιγιάννη, που είχε αντικαταστήσει τον έκπτωτο Ζαχαριάδη. Καί πρέπει να σημειωθεί ότι δεν αισθάνθηκε και πολύ ευχάριστα. Ένα γεγονός που δείχνει τις ανησυχίες της είναι ότι φρόντισε (στο 8ο Συνέδριο του ΚΚΕ το 1961) να διατηρήσει μια ελαφρά πλειοψηφία υπέρ αυτής στα μέλη της ΚΕ που βρίσκονταν στο εξωτερικό, και έτσι, ενώ στο εσωτερικό ήταν τριάντα τον αριθμό, στο εξωτερικό τα αύξησε σε 34 ή 35, έτσι ώστε νάχει την ευχέρεια, μετά το 8ο Συνέδριο, να κατεβάζει στην Ελλάδα έτοιμες αποφάσεις για να υπαγορευτούν και στην ΕΔΑ.

Αλλά και το ελληνικό αλλά και το διεθνές κλίμα είχε σημαντικά αλλάξει, μετά την ανάληψη της ηγεσίας στην ΕΣΣΔ από τον Νικήτα Σεργκέγιεβιτς Χρουστσώφ. Η σοβιετική πλευρά άρχισε να δείχνει φανερά την προτίμησή της προς την ΕΔΑ υποβαθμίζοντας το ρόλο της ηγεσίας του ΚΚΕ στην εμικράτσια.

Πολλά είναι τα σημάδια που αποδεικνύουν αυτή τη στροφή στις σοβιετικές επιλογές. Άρθρα π.χ. του Απόστολου Γκρόζου, προέδρου του ΚΚΕ, δημοσιεύονταν στο επίσημο σοβιετικό κομματικό όργανο σε δευτερεύουσες σελίδες και σε περίληψη, ενώ άρθρα ηγετών της ΕΔΑ δημοσιεύονταν πρωτοσέλιδα, υπό μορφή επιφυλλίδων στην «Πράβντα» και με όλους τους πολιτικούς τίτλους τους πλάι στο όνομά τους. Ο Νικήτας Χρουστσώφ άρχισε να δέχεται και να ανταλλάσσει γνώμες με τα στελέχη της από την Ελλάδα. Τόσο στο διεθνές όσο και το ελληνικό κίνημα της Αριστεράς μια νέα ατμόσφαιρα ευρύτητας πηγαίνει να παγωθεί ολοένα και πίο σταθερά.

ΙΔΕΑ και ΚΥΠ

Δύο εσωτερικά ζητήματα, του στρατιωτικού παρακρά-

τους και του κράτους των μυστικών υπηρεσιών, συνεκλόνησαν τον πολιτικό χώρο στην ίδια κρίσιμη εποχή. Ο ΙΔΕΑ, ο πανίσχυρος «Ιερός Σύνδεσμος Ελλήνων Αξιωματικών» που χρόνια ρίχνει τη σκιά του πάνω στον κοινοβουλευτισμό και συντηρεί το μιλιταριστικό πνεύμα στο στρατό, ξαναβγαίνει στο προσκήνιο των συζητήσεων μεταξύ Κυβέρνησης – Αντιπολίτευσης. Ο υποστράτηγος Χριστόδουλος Τσιγάντες παρεμβαίνει με τις αποκαλύψεις του:

«Συνέτυχε να είμαι ο πρώτος αξιωματικός – γράφει σε επιστολή του – που υπέβαλε αναφοράν, τον Οκτώβριον του 1954, δια τον Ι.Δ.Ε.Α. Εζήτησα τότε να αποστρατευθώ μη ανεχόμενος να υπηρετώ εις Στρατόν διοικούμενον εκ των κάτω. Η κατάστασης έκτοτε έχει επιδεινωθή πολύ (...) και αν τυχόν ακόμη αλλάξει όνομα ο Ι.Δ.Ε.Α. η οργάνωσίς του υφίσταται περί τον αυτόν πυρήνα, τους ιδρυτάς του Σ.Α.Ν., του Συνδέσμου Αξιωματικών Νέων της Μέσης Ανατολής – και των προσχωρησάντων άμα τη απελευθερώσει – με το αυτό μάλιστα σύνθημα, «απομάκρυνσις απάντων των ανωτέρων». Η Οργάνωσις υφίσταται και δρα πανίσχυρος, κατορθώσασα να καταλάβη όλας τας καιρίας θέσεις των επιτελείων και της στρατιωτικής γραφειοκρατίας. Αφ' ης μάλιστα η Βουλή το 1953 εφήφισε τον καταπληκτικόν ιδρυτικόν νόμον της Κ.Υ.Π. της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, παρέκταμα και αυτής του Ι.Δ.Ε.Α., έχει εγκατασταθή εις το στράτευμα δίκτυον κατασκοπείας και χαφιεδισμού πολύ χειρότερον...»

Πρώην υπουργός της Αεροπορίας ο αντιστράτηγος ε.α. Γυαλίστρας επεμβαίνει στη συζήτηση με νέες αποκαλύψεις:

«...είναι αδύνατον να περιγράψω τα όσα περιέπεσαν εις την αντίληψίν μου ως υφυπουργού της Αεροπορίας εκ των δελτίων των ιδιωτών πληροφοριοδοτών, τι ανακριβείας έγγραφαν δηλαδή δια νά πάρουν τον μισθόν των και

να μη τον χάσουν (...) Βεβαίως πρέπει να παρακολουθή-
ται εις τας ενόπλους δυνάμεις ο κίνδυνος του κομμουνι-
σμού. Εκ παραλλήλου όμως πρέπει να αποκλείεται απο-
λύτως η εκ των κάτω παρακολούθησις των στελεχών. Η
τοιαύτη αντίληψις, η οποία δεν είναι δυνατόν παρά να
αποτελή αντίληψιν παντός υγιώς σκεπτομένου στρατιω-
τικού, υπήρξεν η αιτία της συνεχούς διαφωνίας μου με
τον τότε Υπουργόν της Εθνικής Αμύνης κ. Κανελλόπου-
λον. Είχα νομίσει, ότι τον μετέπεισα περί του κλονισμού
της πειθαρχίας, όταν οι σημνίται παρηκολούθουν τους
αξιωματικούς των και τους διοικητάς των. Είχον ενδεί-
ξεις, ότι ακόμη και εγώ παρηκολούθουμην (...). Η απαλ-
λαγή μου όμως εκ των καθηκόντων του υφυπουργού Αε-
ροπορίας κατά Δεκέμβριον του 1954, με άγει εις την υπό-
νοιαν, ότι δεν τον είχα μεταπέσεια.

Και αναφερόμενος στην ΚΥΠ ο στρατηγός γράφει:

«Ως λειτουργεί σήμερον η Κρατική Υπηρεσία Πληροφο-
ριών αναμειγνύεται εις την παρακολούθησιν των δημο-
σιών υπαλλήλων και των ιδιωτών. Το τοιούτον το θεωρώ
εγκληματικόν από άποψεως εθνικής (...). Δεν είναι έργον
των μαχίμων αξιωματικών να μεταβάλλονται εις «πληρο-
φοριοδότας» και να συντάσσουν δελτία παρακολουθή-
σεως και αυτών τούτων των υπουργών. Γνωρίζω εξ ιδίας
αντιλήψεως, ότι, κατά τον Δεκέμβριον του 1955 εκινδύ-
νευσε να ματαιωθή η αποστολή εις τας Ηνωμένας Πολι-
τείας εθνικόφρονος Έλληνος αρχαιολόγου, όστις απε-
στέλλετο δαπάναις της αμερικανικής κυβερνήσεως, λόγω
του ότι καθυστέρει η τελική έγκρισις εκ μέρους του διοι-
κητού της Κρατικής Υπηρεσίας Πληροφοριών. Η έγκρι-
σις του υπουργού και της κυβερνήσεως δεν ήρκει. Απη-
τείτο και η συγκατάθεσις της Κ.Υ.Π. Και έχω εξ ασφαλε-
στάτης πηγής την πληροφορίαν, ότι Υπουργός Διοικη-
τής Βορείου Ελλάδος είχε προ αρκετών μηνών διαμαρτυ-
ρηθή, διότι ο διοικητής της Κ.Υ.Π. είχε διατάξει απ' ευ-

θείας τον κατά δύο βαθμούς ανώτερόν του διοικητήν σώματος Στρατού ίνα προβή εις σύλληψιν πολιτών – υπόπτων κατά την γνώμην της ΚΥΠ – εν αγνοία των αρμοδίων διοικητικών και δικαστικών αρχών (...). Κατάληγω εις το συμπέρασμα, ότι η Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών αποτελεί κράτος εν κράτει. Έχει πλοκάμους εις όλας τα υπηρεσίας».

Κομμένη και ραμμένη στα μέτρα της CIA, η ελληνική ΚΥΠ, της οποίας άλλωστε υπήρξε ιδεολογικό τέκνο, περιφρόνησε το πολίτευμα και τούς νόμους, όπως σαφώς κατήγγειλε τότε ο δεξιός κατά τα φρονήματα στρατηγός Γυαλίστρας, και απέβη μάλιστα του κοινοβουλευτικού βίου, ενεργώντας υπεράνω της νόμιμης εξουσίας και της κυβέρνησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

Η ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΚΑΙ Η ΦΘΟΡΑ ΤΗΣ ΔΕΞΙΑΣ

Προς εκλογές και πάλι

Τα ανάκτορα, μετά τη δημιουργημένη ψυχρότητα με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, δεν παραιτήθηκαν ποτέ από την προσπάθειά τους να τον φθείρουν πολιτικά. Ήδη η βασιλική εύνοια στρεφόταν προς τον Λεωνίδα Δερτιλή, τον οποίο ο θρόνος προώθησε στο υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας, ως διάδοχο του Παναγή Παπαληγούρα.

«Είμαι ευτυχής, είπε στον συγκινημένο πολιτικό ο Βασιλεύς, που ώρκισα δις υπουργόν ένα άνθρωπο αυτοδημιούργητο, ο οποίος ξεκίνησε μόνος του από το χωριό του για να γίνη νεώτατος Πρόεδρος του Χρηματιστηρίου και να καταλάβη τόσον εξέχουσας θέσιν στον πολιτικό στίβο...»

Η Φρειδερίκη συνώδευε με εγκάρδια χαμόγελα τις φιλοφρονήσεις του Παύλου. Και όταν ο Λ. Δερτιλής εγύρισε στο αυτοκίνητό του, ήταν τόσο συγκινημένος, ώστε τον έπιασαν λυγμοί. (Γρηγοριάδης).

Δύο μέρες αργότερα την 1 Μαρτίου 1958 μιά πολιτική είδηση ήρθε ν' αναστατώσει τον κοινοβουλευτικό χώρο:

15 Βουλευτές της ΕΡΕ υπό την ηγεσία των Π. Παπαληγούρα και Γ. Ράλλη, κατέθεσαν δήλωση στο Προεδρείο της Βουλής, ότι αίρουν την εμπιστοσύνη τους από την κυβέρνηση

διαφωνώντας για τον εκλογικό νόμο. Οι υπογράψαντες ήταν: Α. Αποστολίδης, Π. Παπαληγούρας, Γ. Ράλλης, Ν. Μητράς, Αθ. Γκελεστάθης, Α. Δερδεμέζης, Α. Σπέντζος, Δ. Καρρέρ, Απ. Καρασπήςλιος, Π. Λιαρούτσος, Θ. Πάλλης, Ι. Νικολίτσας, Γ., Παπαδόπετρος, Φ. Πιτούλης, Δ. Πετροπουλάκος.

Δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία πως το πλήγμα αποτελούσε κάποια απαρχή φθοράς της Δεξιάς, στην οποία τα Ανάκτορα είχαν συμβάλει ώστε να εκδηλωθεί και να υπάρξει. Ο Κ. Καραμανλής ανέβηκε αμέσως στα ανάκτορα, υπέβαλε την παραίτηση της κυβέρνησής του και ζήτησε εκλογές με υπηρεσιακή κυβέρνηση.

Το στέμμα, μετά κάποιους δισταγμούς και ταλαντεύσεις προς την πλευρά Κ. Ροδόπουλου, προέδρου της Βουλής, του οποίου σκέφτηκε την πρωθυπουργοποίηση με εντολή να διεξαγάγει τις εκλογές, κατέληξε στη λύση της υπηρεσιακής και ανέθεσε την πρωθυπουργία στον Κ. Γεωργακόπουλο, Πρόεδρο του Ερυθρού Σταυρού. Ως σύστημα εκλογικό έγινε δεκτό, μετά πολλές συζητήσεις και αντεγκλίσεις στη Βουλή, η ενισχυμένη αναλογική και υπό το ευνοϊκό αυτό σύστημα ο Κ. Καραμανλής ετοιμάστηκε να δώσει τη μάχη του για την επόμενη τετραετία.

Οι συνεργασίες

Εν όψει των εκλογών το θέμα των συνεργασιών στο ευρύ φάσμα της δημοκρατικής αντιπολίτευσης ετίθετο και πάλι επί τάπητος. Η ανατροπή της Δεξιάς δεν ήταν δυνατό να επέλθει με άλλο τρόπο παρά με κοινή πολιτική συνεργασία όλων των δημοκρατικών δυνάμεων, πράγμα και που αυτή τη φορά ματαιώθηκε από το μαξιμαλιστικό χαρακτήρα της γραμμής του ΚΚΕ. Η ΕΔΑ κατεβαίνει με δικούς της συνδυασμούς και καταλαμβάνει τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης στη Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές της 11 Μαΐου 1958. Η ΕΡΕ πήρε το 41% των ψήφων και 173 έδρες, η ΕΔΑ 24,4%,

πράγμα προτοφανές στην ιστορία της Αριστεράς στην Ελλάδα, και κατέλαβε 78 έδρες στο κοινοβούλιο, ενώ τα κόμματα του Κέντρου καταβαραθρώθηκαν, παίρνοντας το 20,07% και μόλις 36 έδρες στη Βουλή.

Το αποτέλεσμα που βγήκε από τις κάλπες εξέπληξε, βέβαια, όλο το πολιτικό φάσμα, αλλά δεν ήταν και ανεξήγητο. Ο ελληνικός δημοκρατικός λαός απηυδισμένος από την διαρκή κωλυσιεργία για την επίτευξη μιας πλατύτερης δημοκρατικής συνεργασίας στον πολιτικό χώρο, ενίσχυσε με την ψήφο του την ΕΔΑ, μεταβάλλοντάς την έτσι σε ένα ισχυρό μελλοντικό πόλο έλξης των δημοκρατικών δυνάμεων σε περίπτωση συμ-μαχιών και συνεργασιών.

Φυσικά, η άνοδος της ΕΔΑ έγινε εν πολλοίς με δαπάνες των κεντρώων δυνάμεων και των μικρότερων δημοκρατικών κομμάτων, που συνετρίβησαν κυριολεκτικά. Αλλά και με την ανάδειξη της ΕΔΑ σε αξιωματική αντιπολίτευση (από τους 79 βουλευτές της που προέκυψαν από τα κοινά ψηφοδέλτια, 61 δήλωσαν στη Βουλή ότι ανήκουν στην ΕΔΑ, 12 στη Δημοκρατική Ένωση υπό τον Ηλία Τσιριμώκο και οι υπόλοιποι — Σ. Μερκούρης, Δ. Λεονάρδος κ.α. — συνεργαζόμενοι ανεξάρτητοι) δεν σημειώθηκε καμιά ουσιώδης μεταβολή στον εκδημοκρατισμό της χώρας. Η ΕΔΑ, ως αξιωματική αντιπολίτευση, δέχτηκε αφάνταστες πιέσεις και μέσα και έξω από τη Βουλή, ενώ το αυταρχικό κράτος και το παρακράτος της ΕΡΕ όχι μόνο δεν μετέβαλαν την τακτική τους, αλλά και πολλαπλασίασαν τις καταπιεστικές μεθόδους τους. Έτσι, πέραν του αριθμού, χωρίς τη συμπαράσταση των υπόλοιπων δημοκρατικών δυνάμεων της ελληνικής κοινωνίας, που εκφράζονταν από τα ανάλογα κόμματα και οργανώσεις μέσα αλλά και έξω από τη Βουλή, διαβλημένη ως υποκατάστατο και διεκπεραιώτρια των πολιτικών υποθέσεων του ΚΚΕ, η ΕΔΑ είχε πολιτικά ακινητοποιηθεί από το κράτος του ζόφου και δεν μπορούσε εκ των πραγμάτων να εκτελέσει μόνη το πολιτικά ειρηνευτικό και κοινωνικά αναπλαστικό πρόγραμμά της, που κυρίως απέβλεπε σε πρώτη φάση στην εξάλειψη των συνεπειών του εμφυ-

λίου πολέμου, την αποφυλάκιση χιλιάδων αγωνιστών, την κατάργηση των στρατοπέδων και την εμπέδωση στον πολιτικό βίο ενός δημοκρατικού καθεστώτος, που θα εξαφάνιζε τις συνέπειες του μακρού διχασμού των Ελλήνων, πράγμα που απαιτούσε τη συνεργασία του συνόλου των δημοκρατικών δυνάμεων σ' όλο τον ελληνικό χώρο.

Η άνοδος της Αριστεράς στη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης όξυνε τα μέτρα διωγμού εναντίον της. Ο αστυνομικός μηχανισμός στράφηκε ακάθεκτος κατά των στελεχών της και πολλοί αποφυλακισμένοι και αδειούχοι εξόριστοι ξαναστέλνονται στο στρατόπεδο του Άη - Στράτη. Εκατόν εβδομήντα πέντε στελέχη της ΕΔΑ εκτοπίζονται μετά τις εκλογές. Ο κλοιός της Ασφάλειας περισφίγγεται γύρω από την ΕΔΑ, την οποία η κυβέρνηση χαρακτηρίζει στη Βουλή ως «όστρακον εντός του οποίου εργάζεται το ΚΚΕ».

«Το κράτος είναι υποχρεωμένον — εδήλωσε ο αρμόδιος υφυπουργός — ν' αναζητήσει το ΚΚ εις το καταφύγιόν του και να το εξοντώσει!»

Κορύφωση του διωγμού υπήρξε η σύλληψη του Μανώλη Γλέζου, διευθυντή τότε της «Αυγής», στις 5 Δεκεμβρίου 1958. Ο πρόεδρος της ΕΔΑ Γιάννης Πασαλίδης καταγγέλλει στη Βουλή το γεγονός και απαντά ο τότε υπουργός Ασφάλειας Ευάγγελος Καλατζής ότι ο Γλέζος πράγματι συνελήφθη γιατί ήρθε σε επαφή με τον ευρισκόμενο στην Αθήνα γραμματέα του ΚΚΕ Κ. Κολιγιάννη. Την άλλη μέρα ο Καλατζής κάνει λεπτομερείς ανακοινώσεις στον Τύπο και πληροφορεί τους δημοσιογράφους ότι ο Γλέζος είχε μακρά συνεργασία με τον Κολιγιάννη στις 16 Αυγούστου 1958 από τις 8 το βράδυ ως την άλλη μέρα το απόγευμα, σ' ένα σπίτι της οδού Γερμανικού.

Σε ερώτηση των εκπροσώπων του Τύπου αν συνελήφθη και ο Κολιγιάννης, ο Καλατζής απάντησε σιβυλικά:

— Ευτυχώς ή δυστυχώς όχι! θέλοντας προφανώς με τον τρόπο αυτό να εγείρει υποψίες σε βάρος του πρώτου γραμματέα του ΚΚΕ. Και σημειώνει ο Σπύρος Λιναρδάτος στο βιβλίο του «Από τον Εμφύλιο στη Χούντα» τομ. Γ', σ. 378:

«Αν οι ύπαινιγμοί για τη συνεργασία του Κολιγιάννη με την Ασφάλεια είναι αναπόδεικτοι και αστήριχτοι, μπορούσε να ευσταθήσει η κατηγορία εναντίον ιδίως του ηγέτη του ΚΚΕ, αλλά και του Γλέζου, για επιπόλαιους χειρισμούς, που έβαζαν σε δοκιμασία τη νόμιμη ύπαρξη της ΕΔΑ, και για έλλειψη μέτρων επαγρύπνησης».

Πάντως η αποκάλυψη των επαφών Κολιγιάννη - Γλέζου έδωσαν αφορμή στην έξαρση των αντικομμουνιστικών μέτρων και στην ένταση του διωγμού της ΕΔΑ. Η κυβέρνηση της ΕΡΕ, με τα αρμόδια στόματα των εκπροσώπων της, μιλούσε πλέον για «απειλή εναντίον της δημοκρατίας και της ανεξαρτησίας της χώρας» και έδινε στοιχεία ότι «ανώτατοι ηγετικοί παράγοντες και στελέχη της ΕΔΑ είναι κομμουνισταί ευρισκόμενοι εις οργανικήν επαφήν με τον παράνομον μηχανισμόν του ΚΚΕ και λαμβάνουν απ' αυτόν κατευθύνσεις».

Η όλη αυτή υπόθεση, που κόστισε στην ΕΔΑ αρκετά μεγάλο εσωτερικό κλυδωνισμό και έδωσε την ευκαιρία στη Δεξιά να την πλήξει σε μια στιγμή που προσπαθούσε ν' ανοίξει τα φτερά της και να καλύψει όλο το χώρο της δημοκρατικής Αριστεράς, δείχνει πόσο δύσκολη ήταν η απαλλαγή από το σκληρό εναγκαλισμό της από την ηγεσία του ΚΚΕ και τη γραμμή της παρανομίας. Ωστόσο η μοναδική ευκαιρία που προσφερόταν στη Δεξιά να πλήξει την ΕΔΑ καίρια και να τη διαλύσει νομότυπα, δεν ίσχυσε και πάλι, γιατί η Δεξιά υπολόγιζε ότι αν έφευγε από την πολιτική κονίστρα η ΕΔΑ, η σχολάζουσα κληρονομία των ψήφων της Αριστεράς δεν επρόκειτο βεβαίως, να καταλήξει στις δικές της κάλπες, αλλά στις Κεντρώες πράγμα που με κανένα τρόπο δεν την συνέφερε.

Και επειδή η δυσκινησία της ΕΔΑ, λόγω της γραμμής του ΚΚΕ, στις συνεργασίες ήταν σχεδόν αποδεδειγμένη, η Δεξιά είχε συμφέρον να υπάρχει η ΕΔΑ μόνο ως εκλογικός μηχανισμός που να συγκεντρώνει τις ψήφους της Αριστεράς και να τις απομονώνει από τον υπόλοιπο κορμό των δημοκρατικών δυνάμεων του τόπου. Και υπ' αυτή την έννοια παρέμεινε και αυτή τη φορά ανενόχλητη ως πολιτικός οργανισμός, αλλά εγκλωβισμένη στα δίχτυα ενός διωγμού που ξεκινούσε από την παρακώλυση της ομαλής λειτουργίας της και εξικνούνταν ως τα εδώλια των δικαστηρίων και τα συρματοπλέγματα των στρατοπέδων.

Έτσι η Αριστερά, παρά το γεγονός ότι διέθετε μια εντυπωσιακή κοινοβουλευτική δύναμη, παρέμενε πολιτικά ακινητοποιημένη και εκτεθειμένη στον απνή διωγμό της Δεξιάς. Η κατάσταση όπως διαμορφώθηκε, οδήγησε σε μια υπερβολική κλίση της πολιτικής πλάστιγγας προς την κυβερνητική πλευρά. Αρχομένου του 1959 προσχωρεί στην ΕΡΕ και ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, ενώ από την αποσυνθεταμένη Κέντρώ παράταξη ξεχωρίζει σαφώς η λεγόμενη «Ομάδα των Δέκα» περιβεβλημένη με ανακτορική εύνοια. Μέσα στους κόλπους της θα ανθρωθούν αργότερα τα στελέχη της αποστασίας του 1965.

Γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης (4/268):

«Την αποτελούσαν ο Γ. Νόβας, ο Γ. Μαύρος, ο Ι. Τούμπας, ο Ι. Ζίγδης, ο Σ. Αλαμανής, ο Κ. Μητσοτάκης, ο Ζαΐμης, ο Κωστής. Ήσαν όλοι σημαντικά στελέχη του Κέντρου, με ιστορία, δράση, κύρος, οντότητα. Ήσαν όμως οκτώ, Γιατί ομάς των Δέκα; Διότι συμμετείχαν και οι δύο κορυφαίοι από τους αποσχισθέντας της ΕΡΕ: ο Π. Παπαληγούρας και ο Γ. Ράλλης.

Η ομάς των Δέκα ενεφανίζετο σαν ανανεωτική κατάσταση που συγχώνευε τις δύο αστικές παρατάξεις. Φιλοδοξούσε να αναπληρώσει το κενό των εν διαλύσει Φιλελευθέρων, αλλά και της «εφθαρμένης» ΕΡΕ. Κατά βά-

θος όμως εναντίον του αρχηγού της ΕΡΕ στρεφόταν, που η προοπτική ότι μπορούσε να κυβερνήσει ακόμη επί χρόνια, έφερνε πολλούς σε απελπισία.

Αρχικώς η Ομάς των Δέκα είχε προκαλέσει ενδιαφέρον. Την συνώδευαν οι φήμες ότι τα Ανάκτορα την ευνοούσαν. Τι εννοούσαν με την λέξι Ανάκτορα; Προφανώς ωρισμένους αυλικούς, πιο ειδικά την Βασίλισσα Φρειδερίκη και τελικά τον Βασιλέα.

Οι φήμες εκείνες ήσαν πρόωρες. Παρά την δυσαρέσκειά του κατά του Κ. Καραμανλή, που είχε αρχίσει από την υπόθεσι της βασιλικής χορηγίας, δεν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι το βασιλικό ζεύγος απέβλεπε από τότε στην αντικατάστασι του πρωθυπουργού και της παρατάξεώς του. Η Φρειδερίκη θα κυμαινόταν ακόμη και εφ' όσον δεν επέιζε τον σύζυγόν της, εκείνος δεν είχε λόγους να αναλάβη πρωτοβουλία.»

Μια πρόταση του Γ. Παπανδρέου

Μέσα στον εκκωφαντικό πάταγο της κατάρρευσης του πολιτικού οικοδομήματος του Κέντρου στις αρχές του 1959, ο Γεώργιος Παπανδρέου, τρομοκρατημένος από την απότομη διόγκωση των ψήφων της ΕΔΑ, πρότεινε πολιτική συνεργασία στον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Όπως αποκάλυψε στις 30 Νοεμβρίου 1965 στη Βουλή, ο επιτελής της ΕΡΕ υπουργός της κυβέρνησης Καραμανλή Τάκος Μακρής πραγματεύθηκε μυστική συνάντηση του πρωθυπουργού και του Γ. Παπανδρέου, κατόπιν αιτήσεως του τελευταίου στο σπίτι του Μακρή, κατά την οποία ο Γ. Παπανδρέου υπέβαλε απροσδόκητη πρόταση στον Κ. Καραμανλή. Ο Σόλων Γρηγοριάδης περιγράφει ως εξής (Δ/269-70) το περιστατικό:

«—Ευρίσκομαι, είπε ο Γ. Παπανδρέου στον Κ. Καραμανλή, εις το τέρμα της πολιτικής μου σταδιοδρομίας. Και πριν αναγκασθώ να αποχωρήσω της σκηνής, διατηρώ

μίαν φιλοδοξίαν ακόμη. Να απαλλάξω την Ελλάδα από το καρκίνωμα που λέγεται Σοφοκλής Βενιζέλος.

Κατά την ίδια εκδοχή, ο Γ. Παπανδρέου ανέπτυξε το σχέδιό του:

—Προτείνω να συνεργασθώμεν, δια να σχηματίσωμεν μίαν εθνικόφρονα παράταξιν ικανήν να ανθέξη εις πάσαν αντιπολίτευσιν και πάντα πολιτικόν κλυδωνισμό. Θα καθιερώσωμεν το αμιγές πλειοψηφικόν ως εκλογικόν σύστημα. Θα προκηρύξωμεν εκλογάς, εις τας οποίας θα καταγάωμεν συντριπτικήν νίκην. Φυσικά η συνεργασία μας θα συνεχισθή μετεκλογικώς και εις την κοινήν κυβέρνησιν δεν ζητώ παρά την συμμετοχήν 2-3 φίλων μου. Πιστεύω ότι ο Βενιζέλος μετά δυσκολίας θα μπή ο ίδιος εις την Βουλήν. Μία δε τετραετία άνευ ουδεμιάς δυνάμεως θα τον κμηδενίση εσαεί.

Κατά την εκδοχή αυτή, ο Κ. Καραμανλής, αφού τον άκουσε σκεπτικός, ρώτησε:

—Πώς είσθε βέβαιος δια τόσον θρίαμβον;

Και η απάντηση ήλθε απροσδόκητη από το στόμα του Γ. Παπανδρέου:

—Δεν θα έχωμεν καμίαν δυσχέρειαν κατά τας εκλογάς. Αν παρουσιασθή καμία, θα βοηθήση και η Χωροφυλακή...»

Το Βατερλώ του Κυπριακού και η συμφωνία της Γενεύης

Τα γεγονότα στην Ελλάδα υπογραμμίζονται πάντα από την ατμόσφαιρα των ημερών τρόμου στην Κύπρο, που κάποτε παίρνουν και εμφυλιοπολεμικό χαρακτήρα, με την επίθεση της ΕΟΚΑ και κατά της Κυπριακής Αριστεράς. Παρά τις διακηρύξεις και την εκατέρωθεν αδιαλλαξία οι επαφές στα παρασκήνια συνεχίζονται, με επιδίωξη των Άγγλων την δεσμευμένη «ανεξαρτησία», την οποία υποστηρίζει και η Αμερική με τις μυστικές της υπηρεσίες. Ο διάσημος τότε Αμερικανός δημοσιογράφος και πολιτικός σχολιαστής Σάουρους Σουουλσπεργκερ σημειώνει στο ημερολόγιό του:

«Παρίσι, 6 Οκτωβρίου 1958. Επήγα σήμερα να ιδώ τον Μιχαήλ Μελά, πρεσβευτή της Ελλάδος στο ΝΑΤΟ. Όταν είχε πάει στην Αθήνα για να εκθέσει τά πράγματα την περασμένη εβδομάδα, επίστευε ότι οι πιθανότητες ήταν τρεις προς δύο να εγκαταλείψη η Ελλάς το ΝΑΤΟ εξ αιτίας της Κύπρου. Ο Καραμανλής ευρίσκεται στα πρόθυρα παραιτήσεως. Αν φύγη, είναι βέβαιο ότι θα ανέλθη στην εξουσία κυβέρνησις αριστερίζουσα – ελεγχόμενη από τους κομμουνιστάς – και θα ψηφίση υπέρ της αποχωρήσεως της Ελλάδος από την συμμαχίαν. Οι Γιουγκοσλάβοι έκαμαν έντονες παραστάσεις στην Αθήνα να μήν εξασθενήσει το ΝΑΤΟ. Ο Μελάς υπέδειξε στον Μπάρτζες, τον Αμερικανό πρέσβυ στο ΝΑΤΟ, ν' αναλάβουν οι Ηνωμένες Πολιτείες την πρωτοβουλία, προτείνοντας διομολογήσεις υπέρ των Τούρκων στην Κύπρο. Ο Μπάρτζες δεν αντελήφθη τι εσήμαινε ο όρος. Κατά συνέπειαν το πράγμα δεν προχώρησε (...). Ο Μελάς μ' ερώτησε αν θα μπορούσα να βοηθήσω. Είπα ότι πιθανώς ναί. Ίσως θα μπορούσα να κανονίσω μιά συνάντηση με κάποιον που θα μπορούσε τουλάχιστον να καταλάβη. Πέρασα από την (αμερικανική) πρεσβεία επιστρέφοντας και είπα σχετικώς στον άνθρωπό μας της CIA, προσθέτοντας: «Γιά όνομα του Θεού, θα πρέπει εμένα να μή με ανακατέψεις. Δεν θα ήθελα να νομίσει ο Μελάς ή οποιοσδήποτε άλλος ότι εργάζομαι για σας». Μου είπε, ότι την επομένη επρόκειτο νάρθη κάποιος από την Ουάσιγκτον, που θα μπορούσε να βοηθήσει».

Και την επομένη:

«Παρίσι, 7 Οκτωβρίου 1958. Ο C, ο οποίος είναι αρμόδιος για τις ελληνικές, τουρκικές και κυπριακές υποθέσεις στη CIA και ο οποίος επέστρεφε από την Ουάσιγκτον στην Ελλάδα και στην Τουρκία, ήρθε και τον συνέστησα στον Μελά. Εξήγησα πόσο λεπτό ήταν το θέμα γιατί παρακάμπταμε τον Μπάρτζες που ήταν ο πρέσβυς στο ΝΑΤΟ και ότι η δική μου η συμβολή ήτο εκείνη του

κοινού φίλου. Πρόσθεσα ότι δεν είχα καμιά απολύτως σχέση με την CIA και έφυγα αφήνοντάς τους μόνους. Ο C είπε κατόπιν ότι κάτι μπορεί να γίνει. Θα δούμε. Εκείνο που επιχειρεί ο Μελάς είναι να συνδυάσει το σχέδιο του Μακαρίου για την ανεξαρτησία της Κύπρου με την εγκατάσταση ενός συστήματος μικτών δικαστηρίων σαν κι εκείνου που ίσχυε στην Αίγυπτο επί χρόνια» («Το Βήμα», 19 Νοεμβρίου 1958 και Λιναρδάτος, Γ' 364-65).

Στις 20 Ιανουαρίου 1959, ύστερα από πολλές ταλαντεύσεις, διαβουλεύσεις, εξωτερικές πιέσεις και συμβιβασμούς επέρχεται μια κατ' αρχήν συμφωνία για το Κυπριακό μεταξύ των υπουργών των Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας Αβέρωφ και Ζορλού: Η ένωση ή η διχοτόμηση της Κύπρου αποκλείονται. Η Μ. Βρετανία διατηρεί το δικαίωμα των βάσεων επί της Μεγαλονήσου. Η Κύπρος θα είναι ανεξάρτητη, αλλά δεν μπορεί να πάρει μέρος σε πολιτικούς ή στρατιωτικούς συνασπισμούς, στους οποίους ανήκουν η Ελλάδα ή η Τουρκία. Η Αγγλία, η Ελλάδα και η Τουρκία θα είναι οι τρεις εγγυήτριες δυνάμεις της ανεξαρτησίας της.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1959 η συμφωνία υπογράφεται στη Ζυρίχη από τους πρωθυπουργούς Ελλάδας και Τουρκίας και λίγες μέρες αργότερα η συμφωνία επικυρώνεται στη διάσκεψη του Λονδίνου, παρουσία και της Κυπριακής ηγεσίας. Το θέμα «Κύπρος» λυνόταν κατά τις βρετανικές προδιαγραφές...

Κατά τους όρους της συμφωνίας η Προεδρία της Δημοκρατίας περιερχόταν στο ελληνικό στοιχείο και η αντιπροεδρία στους Τουρκοκύπριους. Τα 60% των ενόπλων Κυπριακών δυνάμεων θα ήταν Έλληνες και τα 40% Τούρκοι. Από τους 2000 άνδρες των Σωμάτων Ασφαλείας 70% θα ήταν ελληνοκύπριοι και 30% Τουρκοκύπριοι με αρχηγούς Έλληνα και Τούρκο. 30% θα ήταν επίσης η συμμετοχή των Τούρκων στη διοίκηση.

Ταυτόχρονα συναπτόταν τριμερής συμμαχία Ελλάδας-Τουρκίας και Κύπρου με κοινό επιτελείο που θα είχε έδρα την

Κύπρο και με δικαίωμα της από κοινού ή χωριστής επέμβασης αν απειλούνταν η ανεξαρτησία του νησιού. Μικρή δύναμη του ελληνικού στρατού (ΕΛΔΥΚ, 950 ανδρών) και του τουρκικού (ΤΟΥΡΔΥΚ, 650 ανδρών) θα σταθμεύουν συμβολικώς στη νήσο. Οι αγγλικές βάσεις διατηρούνταν.

Ο Γρίβας στην Αθήνα. Ο Μακάριος Πρόεδρος

Μετά την υπογραφή των συμφωνιών ο Γρίβας επέστρεψε στην Αθήνα. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων ο Άγγλος υπουργός Εξωτερικών Μάκ Μίλλαν έκανε σαφείς υπαινιγμούς, όπως μαρτυρεί ο Δ. Μπίτσιος, ότι τον είχαν εντελώς στο χέρι και ήταν σε θέση να τον συλλάβουν όποια στιγμή ήθελαν!

Στις 17 Μαρτίου 1959 ο Γ. Γρίβας έφτασε στην Αθήνα και εμφανίστηκε πάνοπλος στους αθηναϊκούς δρόμους. Γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης:

«Αστείρευτα πλήθη αντίκρυσαν για πρώτη φορά τον άνθρωπο - θρύλο των τριών τελευταίων ετών. Έναν ηλικιωμένο μικρόσωμο άνδρα, με μπερέ, πουλόβερ, μπόττες, πολεμική εξάρτηση, για τον οποίο ο ανταποκριτής μιας αγγλικής εφημερίδος μετέδιδε:

«Αυτός ο ιδιόρρυθμος τύπος που θυμίζει Τσάρλυ Τσάπλιν μας είχε προκαλέσει τόσες συμφορές;»

Έτσι πάνοπλος και ολίγον κωμικός κατά τον Άγγλο δημοσιογράφο, μπήκε στη Βουλή των Ελλήνων, η οποία τον ανακήρυξε «άξιο της πατρίδος». Η Αριστερά έδινε κι αυτή την ψήφο της στον παλαιό Χίτη του Θησείου...

Στις 14 Δεκεμβρίου 1959 έγιναν οι προεδρικές εκλογές στην νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία. Ο Μακάριος εξελέγη Πρόεδρος με 67% των ψήφων, ενώ έξι μήνες αργότερα γίνονται και οι πρώτες βουλευτικές εκλογές. Τό «Πατριωτικό Μέτωπο» του Μακαρίου παίρνει 30 έδρες, το ΑΚΕΛ 5 και οι Τουρκοκύπριοι 15 στη νέα Βουλή.

Στις 15 προς 16 Αυγούστου 1960 η Κύπρος κηρυσσόταν ανεξάρτητο κράτος. Η αγγλική σημαία υποστέλλοταν μετά 82 χρόνων αποικιακή κυριαρχία και ανυψωνόταν η Κυπριακή. Αντιπρόεδρος της Τουρκικής δημοκρατίας ορκιζόταν ο Κιουτσούκ, ενώ ταυτόχρονα ελληνικά και τουρκικά μεταγωγικά αποβίβαζαν στη νήσο τη δύναμη της ΕΛΔΗΚ και της ΤΟΥΡΔΗΚ.

Μ' αυτόν τον τρόπο, που δεν ικανοποιούσε βέβαια τα αιτήματα των Κυπρίων, αλλά εξασφάλιζε μια προσωρινή ασταθή ισορροπία στο αμφιλεγόμενο Κυπριακό ζήτημα, έληξε η πρώτη φάση του. Ο Έλληνας πρωθυπουργός χαρακτήριζε την ημέρα της επίτευξης των συμφωνιών ως «την ευτυχεστέραν της ζωής του». Ήταν ένας πολιτικός βερμπαλισμός συνήθης σε τέτοιες περιστάσεις όπου η αποτυχία υποβόσκει κάτω από τις συμφωνίες. Τα επόμενα έτη και οι φάσεις του Κυπριακού που επακολούθησαν απέδειξαν πόσο ασταθής ήταν η λύση μέσα στο γενικό πλαίσιο της ταραγμένης Μέσης Ανατολής που ήδη είχε συγκλονιστεί από τους Αραβοϊσραηλινούς πολέμους, την αγγλογαλλική απόβαση στο Σουέζ (1956) και την Αμερικανική στο Λίβανο.

Η περιβόητη υπόθεση Μέρτεν

Το Σεπτέμβριο 1960 συνετάραξε την ελληνική πολιτική κονίστρα η περιβόητη «υπόθεση Μέρτεν». Επρόκειτο περί των αποκαλύψεων στο γερμανικό τύπο, στις οποίες προέβη ο επί κατοχής Γερμανός λοχαγός εγκληματίας πολέμου Μέρτεν, ο οποίος υπηρετούσε στη Θεσσαλονίκη όταν οι ναζί κατείχαν τη χώρα. Ιδού πώς αφηγείται τα περιστατικά ο Σόλων Γρηγοριάδης (4/277 κ.ε.).

«Ο Μέρτεν, βαρυνόμενος με κατηγορίες εγκληματίου πολέμου, έκανε την απρονοησία, το 1959, να έλθη στην Αθήνα ως τουρίστας. Ανεγνωρίσθη, συνελήφθη, κατεδικάσθη σε 25 ετών κάθειρξη και απηλάθη στη Γερμανία.

Κατεχόμενος όμως από πάθος εκδικήσεως για την περιπέτειά του, εξαπέλυσε τον Σεπτέμβριο του 1960 μια βόμβα.

Μια εφημερίδα και ένα γνωστό εβδομαδιαίο περιοδικό της Δυτ. Γερμανίας — η «Ηχώ του Αμβούργου» και το «Σπήγκελ» — δημοσίευσαν ξαφνικά ωρισμένες δήθεν αποκαλύψεις του Μέρτεν, στις οποίες περιλαμβάνοντο κατηγορίες ότι: Ο Κ. Καραμανλής και ένα μέλος της οικογενείας του υπουργού Εσωτερικών Δ. Μακρή, είχαν σχέσεις με τις γερμανικές αρχές κατοχής το 1942-43. Ευθύς εξ αρχής, φαινόταν λογικώς ότι επρόκειτο για συκοφαντίες και μάλιστα χονδροειδείς. (Ο Δ. Μακρής έσπευσε να υποβάλει μήνυση κατά των εντύπων και του Μέρτεν, η οποία περιεπλάκη στις διεθνείς ποινικές διαδικασίες). Αλλά η αντιπολίτευση άρπαξε την ευκαιρία και επί εβδομάδες αναστατώνετο η Ελλάδα».

Η υπόθεση φυσικά έφθασε στη Βουλή στα μέσα Οκτωβρίου 1960 και την απησχόλησε επί ημέρες. Η συνεδρίασις της 16 του μηνός κατέληξε σε σοβαρότατα επεισόδια, που την εικόνα τους δίνουν τα δημοσιογραφικά πρακτικά ως εξής:

«Η αίθουσα της Βουλής μετεβλήθη εις αληθές πεδίο μάχης και επί 20 λεπτά συνεπλέκοντο πλείστοι βουλευταί. Ο βουλευτής της ΕΡΕ Φρόντζος εγρονθοκοπήθη αγρίως και ετραυματίσθη υπό του συναδέλφου του της ΕΔΑ Ρήγα, εν μέσω δε πανδαιμονίου εξεσφενδονίζοντο αντικείμενα, εθραύοντο έδρανα και αντηλλάσσοντο πρωτοφανείς βαρείαι φράσεις. Οι σπεύσαντες αξιωματικοί της φρουράς ενεπλάκησαν εις την μάζαν των δρομένων βουλευτών και ηδυνάτουν να επιβάλουν την τάξιν, η οποία αποκατεστάθη μόνον κατόπιν ημώρου σχεδόν».

Οι κατηγορίες του Μέρτεν στράφηκαν κυρίως κατά της συζύγου του Δ. Μακρή Δοξούλας, η οποία υπηρετούσε ως

υπάλληλος στη Γερμανική Διοίκηση της Θεσσαλονίκης. Ο Δ. Μακρής εμήνυσε το Μέρτεν και το Α΄ Τριμελές Αθηνών τον καταδίκασε σε 4ετή φυλάκιση ερήμην και 70.000 πρόστιμο, ενώ ανάλογες ποινές επέβαλε και στα δύο δυτικογερμανικά έντυπα.

Η εμφάνιση εκείνη την εποχή του Γ. Γρίβα στην πολιτική κονίστρα αποτέλεσε μια απόπειρα να επαναληφθεί το περιστατικό Παπάγου σε βάρος των κατ' επάγγελμα πολιτικών της χώρας. Υποστηρικτής του και συνεργάτης του υπήρξε ο Σοφοκλής Βενιζέλος. Αλλά η εμφάνιση του Γρίβα στην πολιτική κονίστρα ήταν όχι μόνο ατυχής, αλλά και φαιδρή. Πριν πάρει καν ουσιαστικά το βάπτισμα της πολιτικής, εφθάρη ανεπανόρθωτα και στις αρχές του 1961 αποσύρθηκε απογοητευμένος από την ως τότε πολιτική του δραστηριότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Ο ΑΝΕΝΔΟΤΟΣ

Λήξη της τετραετίας Καραμανλή - Εκλογές βίας και νοθείας

Το Μάιο του 1962 η τετραετία Καραμανλή έληγε και σύμφωνα με το σύνταγμα, έπρεπε να κληθεί ο λαός στις κάλπες. Με το νέο εκλογικό νόμο του Ιουνίου 1961 άρχιζε ουσιαστικά και η προεκλογική κίνηση. Το Κέντρο διαλυμένο στην ουσία, δεν είχε τη δύναμη να αντιταχθεί στις κυβερνητικές βουλήσεις, ενώ η ΕΔΑ, αν και διέθετε 78 βουλευτές, ήταν ακινητοποιημένη στη γωνία.

Στις 20 Σεπτεμβρίου 1961 ο Κ. Καραμανλής ανέβηκε στα Ανάκτορα, υπέβαλε την παραίτησή του και ταυτόχρονα έφερε προς υπογραφή από το βασιλιά το διάταγμα προκήρυξης νέων εκλογών για τις 29 Οκτωβρίου 1961. Μπροστά στη νέα κατάσταση που διαμορφωνόταν, το Κέντρο έθεσε ως πρώτο στόχο την ανασύνταξη και συσπείρωση των δυνάμεών του — όσες απέμειναν στον άλλοτε ευρύ αντιπολιτευτικό χώρο. Γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης (4/281 κ.ε.):

«Την ίδια ώρα όμως περίπου, γινόταν η επίσημη, πανηγυρική ίδρυσις της «Ενώσεως Κέντρου». Τυπικώς την κορυφή της την αποτελούσε μια οκταμελής επιτροπή από τους: Τσιριμώκον, Στεφανόπουλον, Παπαπολίτην, Κωστόπουλον, Μπαλτατζή, Κατσώτα. Αθανασιάδη - Νόβα και τον Γ. Παπανδρέου. Αλλ' ουσιαστικώς αυτός ο

τελευταίος ήταν ο πρώτος αρχηγός. Η νέα κατάσταση τον είχε γαλβανίσει. Από την ημέρα εκείνη γινόταν πραγματικός ηγέτης, όπως δεν υπήρξε ποτέ ούτε στα καλύτερα νιάτα του. Ο τρομερός γέρος ανελάμβανε με πάθος την αρχιστρατηγία. Και κανείς δεν υποπευόταν τι γιγάντιες εξελίξεις θα πήγαζαν από εκείνη την εύθραυστη ενότητα που πραγματοποιήθηκε με τόσους μόχθους».

Κατά τη συνάντηση Παύλου - Καραμανλή συμφωνήθηκε να διεξαχθούν οι εκλογές από υπηρεσιακή κυβέρνηση. Δεν είχε καλά-καλά απομακρυνθεί ο αρχηγός της ΕΡΕ από τα ανάκτορα και εκλήθη ο αρχιστράτηγος του Εμφυλίου Πολέμου Θ. Τσακαλώτος για να σχηματίσει την κυβέρνηση των εκλογών. Το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης θα κρατούσε ο ίδιος, με υφυπουργό τον τότε αρχηγό ΓΕΕΘΑ στρατηγό Φροντιστή. Τη συμφωνία αυτή παραβίασε ο θρόνος και απέστειλε τον απόστρατο πτέραρχο Χ. Ποταμιάνο, παρακοιμώμενο του θρόνου τότε (πρόσωπο μυθιστορηματικό, που ξεκίνησε από το ναό του Αγίου Δημητρίου του Ψυρρή, όπου ο πατέρας του ήταν εφημέριος, για να γίνει έμπιστος αυλικός του Γλυκσβούργου) για να γνωστοποιήσει στον Τσακαλώτο ότι κατ' επιθυμία του θρόνου, το Υφυπουργείο Εθνικής Αμύνης έπρεπε να του ανατεθεί προσωπικώς! Ο Σόλων Γρηγοριάδης, που γνωρίζει τα διαμειφθέντα από τον ίδιο το στρατηγό Τσακαλώτο γράφει: (4/283-84):

«Βέβαια ήταν τουλάχιστο άηθες να ορίζη ο βασιλεύς τα μέλη της κυβερνήσεως. Την εκλογή του υπηρεσιακού πρωθυπουργού θα την έκανε αυτός, όχι όμως και των υπουργών. Η έκπληξις όμως του Θρ. Τσακαλώτου επήγαζε κυρίως από το γεγονός ότι στον πίνακα ανεγράφετο πρώτο το όνομα του Χρ. Ποταμιάνου ως υπουργού Αμύνης. Και αρνήθηκε:

— Με εμένα πρωθυπουργό, εσύ υπουργός Αμύνης δεν γίνεσαι, του δήλωσε κατηγορηματικώς.

— Μα αφού είναι επιθυμία του βασιλέως;

— Ας είναι...

Μετά σειρά διαξιφισμών, ο πτέραρχος Ποταμιάνος ανεχώρησε. Την επομένη, λίγο πριν από την καθορισμένη ώρα για την ορκωμοσία, έφθανε στην κατοικία του Θρ. Τσακαλώτου ο στρατηγός Μπαλοδήμος, τότε Διευθυντής του Πολιτικού Γραφείου των Ανακτόρων. Και εδήλωσε:

— Έρχομαι εκ μέρους του βασιλέως, ο οποίος σου ζητά να δεχθής τον Ποταμιάνο ως υπουργό Αμύνης.

— Αυτό δεν γίνεται, απήντησε ο Θρ. Τσακαλώτος.

— Τότε θα πάμε προς Δόβαν, είπε ο στρατηγός Μπαλοδήμος».

Και πράγματι προωθήθηκε η λύση Δόβα, του αυλικού υπηρεσιακού πρωθυπουργού των εκλογών βίας και νοθείας του Οκτωβρίου 1961.

Ο Ποταμιάνος, εχθρικότατα διακείμενος έναντι του αρχηγού της ΕΡΕ, εκτελούσε παράλληλα και παραγγελία της Φρειδερίκης ν' αναλάβει το σημαντικό πόστο του υφυπουργείου Αμύνης στα χέρια του. Ο Θ. Τσακαλώτος το επιβεβαίωσε με τον τρόπο του στο Σ. Γρηγοριάδη:

Μετά τον Παύλο, την ίδια εκείνη ημέρα ο Θρ. Τσακαλώτος έγινε δεκτός από την Φρειδερίκη. Η οποία, αναφερομένη στο περιστατικό Ποταμιάνου, του εδήλωσε δύο φορές:

— Δέν δέχομαι καμιά δικαιολογία: Έπρεπε να υπακούσης.

Υπονοούσε ότι έπρεπε να δεχθής τον πτέραρχο Ποταμιάνο ως υπουργό Αμύνης και να αναλάβη την πρωθυπουργία.

Τι συνέβαινε λοιπόν με τα Ανάκτορα; Απεκαλύπτετο ότι έγινε πιεστική παρέμβαση Αυλικών χωρίς εντολή του βασιλέως, μολοντί έγινε χρήση του ονόματός του και σε υπόθεση σοβαροτάτη: Τον σχηματισμό κυβερνή-

σεως. Σε ποια μυστηριώδη δύναμη εστηρίζοντο οι παρεμβαίνοντες αυλικοί, εφ' όσον η δύναμη αυτή δεν ήταν ο βασιλεύς; Μήπως ήταν η Φρειδερίκη; Μήπως αυτήν εσήκουσαν με καλή πίστη νομίζοντας ότι τους διαβιβάζει πράγματι εντολές του βασιλέως; Ή μήπως ο Παύλος, απλούστατα, ηρνείτο εκ των υστέρων εμφανιζόμενος ως αγαθός και άψογος; Έτσι ή αλλιώς όμως το γεγονός ήταν ένα και γνώριμο: Ότι κύκλοι ανακτορικοί εννοούσαν να παύουν και να διορίζουν κυβερνήσεις. Και όχι μόνο τις υπηρειακές».

Η Τρομοκρατία οργιάζει

Το προηγούμενο των εκλογών του Μαΐου 1958, κατά τις οποίες αναδείχτηκε ως αξιωματική αντιπολίτευση η ΕΔΑ, είχε δημιουργήσει μια διπλή αυταπάτη: αφ' ενός στη Δεξιά τον τρόπο ότι η εξουσία εκφεύγει από τα χέρια της με τη λαϊκή και μόνο ψήφο και πιθανό να παραδοθεί στα χέρια της Αριστεράς και αφ' ετέρου στην Αριστερά την ψευδαίσθηση μιας υπέρτερης από τη δυναμική της ικανότητα ν' αυξήσει την εκλογική της πελατεία. Και υπό την πίεση του ΚΚΕ αρνούσαν να συζητήσει περιπτώσεις συμπαράταξης της με την αντιπολίτευση, παρά τη γνώμη ενός μεγάλου μέρους στελεχών και μελών της, επιμένοντας σε μια στείρα πολιτική καταμέτρησης ψήφων και όχι στοχεύοντας το κεντρικό πολιτικό αίτημα της απομάκρυνσης της Δεξιάς από την εξουσία, με θυσίες κάποιων στενών κομματικών συμφερόντων.

Οι φόβοι της Αριστεράς και η ανασυγκρότηση του Κέντρου έτρεψαν τη Δεξιά προς την κατεύθυνση των πολύ γνώριμων γι' αυτήν ατραπών της βίας και της νοθείας. Τον Αύγουστο του 1968 ¹¹ ο πολύς Σάββας Κωνσταντόπουλος, αποστάτης της Αριστεράς και υπηρέτης πάσης μορφής αυταρχικής εξουσίας κατόπι, αποκάλυψε ότι με εισήγησή του έπεισε την κυβέρνηση Καραμανλή να ιδρύσει «αφανή επιτροπή» εξερεύνησης μεθόδων διώξεως του Κομμουνισμού, στην οποία

μετείχαν ο τέως δικτάτορας και ήδη κατάδικος του Κορυδαλλού Γ. Παπαδόπουλος, ο Σάββας Κωνσταντόπουλος, ο άλλοτε τροτκιστής και κατόπι στέλεχος της 4ης Αυγούστου, Άγγελος Προκοπίου, ο Γ. Γεωργιάδης, «υφυπουργός» Τύπου της Χούντας, και άλλα μίσθαρνα όργανα, αμειβόμενα από τα μυστικά κονδύλια του κράτους. Ο Σ. Κωνσταντόπουλος μάλιστα, όταν προέβαινε στην αποκάλυψη του εγκεφάλου του επιτελείου του παρακράτους, θέλοντας να γλείψει τις μπόττες του δικτάτορα, ομίλησε στο δημοσίευσμά του εκείνο περί κάποιας προφητείας του άλλου — νεκρού τότε — αστέρος της από τα αριστερά αποστασίας Άγγελου Προκοπίου, ο οποίος είπε κατά την πρώτη συνεδρίαση της επιτροπής στον Κωνσταντόπουλο ότι αυτός ο Παπαδόπουλος θα γίνει μια σπουδαία προσωπικότητα κάποτε...

«Πάντως — επιλέγει ο Γρηγοριάδης — αφ' ότου απέσπασαν μια κατ' αρχήν συγκατάθεσι του πρωθυπουργού, οι ενδιαφερόμενοι σπύσαν να υλοποιήσουν τις προθέσεις τους χωρίς να ενημερώνουν τον Καραμανλή, σε έκτασι τεράστια και πέραν από κάθε όριο που ήταν δυνατόν να ενέκρινε εκείνος. Ο υφυπουργός Δημοσίας Τάξεως Ευ. Καλαντζής ανήκε στο «κύκλωμα», ενώ τόσον στην ΚΥΠ όσο και στην «αφανή επιτροπή» συμμετείχε ο αντισημιαγματούχος Γ. Παπαδόπουλος. Ο παρακρατικός αυτός μηχανισμός έρριξε το βάρος του στις εκλογές υπέρ της ΕΡΕ».

Τρομερή υπήρξε η επίθεση του κράτους και του παρακράτους για να επιτευχθεί η κατατρομοκρατία του ελληνικού λαού και η φαλκίδευση του εκλογικού αποτελέσματος. Από παντού αναγγέλλονταν επιθέσεις, τραυματισμοί, καταπάτηση των συνταγματικών ελευθεριών των πολιτών. Ο τρόμος κυριαρχούσε σ' όλη την Ελλάδα. Η Αριστερά συνασπισμένη περιορισμένα στον εκλογικό σχηματισμό ΠΑ-ΜΕ δέχτηκε το κύριο βάρος των επιθέσεων, ακόμα και στην ίδια την πρωτεύουσα. Έτσι από την κάλη βγήκε πρώτο κόμμα η ΕΡΕ με

50,77% και 176 έδρες. Η Ένωση Κέντρου πήρε τα 33,69% και 100 έδρες, ενώ η ΕΔΑ συμπτύχθηκε στα «φυσιολογικά» της όρια της ακραιφνούς Αριστεράς με 14,65% των ψήφων και 24 έδρες.

Ο ανένδοτος – διμέτωπος αρχίζω...

Η απροκάλυπτη βία που ανέδειξε στην εξουσία την ΕΡΕ κατά την προεκλογική περίοδο, όσο και η θρασύτατη νοθεία κατά τη διάρκεια των εκλογών εκίνησαν την αγανάκτηση του ελληνικού λαού και ιδιαίτερα της μεγάλης μερίδας του που ανήκε στη δημοκρατική αντιπολίτευση. Η πλαστογράφιση της θέλησης του εκλογικού σώματος κίνησε τις συνεχείς και τεκμηριωμένες με γεγονότα και περιστατικά διαμαρτυρίες τόσο της Αριστεράς, όσο και του Κέντρου. Και την ίδια ώρα που ο υποτιθέμενος ρυθμιστής του πολιτεύματος Παύλος Γλυκσβούργος ανέθετε την πρωθυπουργία στον Κωνσταντίνο Καραμανλή ως αρχηγό του πλειοψηφήσαντος κόμματος κατά τις εκλογές, ο Γεώργιος Παπανδρέου, αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, έστελνε στις εφημερίδες δηλώσεις με τις οποίες κατήγγελλε ως νόθο το εκλογικό αποτέλεσμα και κήρυττε τον «ανένδοτον αγώνα», όπως ο ίδιος τον απεκάλεσε, κατά του κράτους και του παρακράτους της Δεξιάς. Έλεγε εκείνη η διακήρυξη του Γ. Παπανδρέου:

«Εξ ονόματος της Ενώσεως Κέντρου καταγγέλλω ενώπιον του ελληνικού λαού και ενώπιον του Ανωτάτου Άρχοντος τα εκλογικά αποτελέσματα, ως προϊόν βίας και νοθείας. Δεν υποστηρίζομεν ότι ολόκληρον το ποσόν των ψήφων της ΕΡΕ είναι προϊόν βίας και νοθείας. Αποτελεί όμως πάγκοινων συνείδησιν, ότι εν πάση περιπτώσει το ποσοστόν των ψήφων το οποίον καθιστά την ΕΡΕ κοινοβουλευτικώς αυτοδύναμον, αυτό αναμφισβητήτως είναι προϊόν βίας και νοθείας.

Και κατέληγε:

«Εν πλήρει επιγνώσει των ιστορικών ευθυνών της η Ένωσις Κέντρου θεωρεί χρέος τιμής να διακηρύξει ότι η κυβέρνηση την οποίαν πρόκειται να σχηματίσει η ΕΡΕ στηριζομένη εις την αθέμιτον κοινοβουλευτικήν αυτοδυναμίαν της, δεν είναι νόμιμος κυβέρνηση του ελληνικού λαού. Και εξ αυτής της αντικειμενικής διαπιστώσεως η Ένωσις Κέντρου θα λάβη όλας τας επιβαλλομένας αποφάσεις δια το παρόν και το μέλλον».

Για την απόφαση του Γ. Παπανδρέου συνήργησε και ο Σοφοκλής Βενιζέλος, όπως τουλάχιστο γράφει στη βιογραφία του ανδρός ο Γ. Δαφνής, 557:

«Όταν ηνοιχθήσαν αι κάλπαι και εφάνη ότι η ΕΡΕ εκέρδιζε δια τρίτην κατά σειράν φοράν, η ηγεσία της ΕΚ αντελήφθη ότι, δια να διατηρηθή η ενότης του αρτισυστάτου οργανισμού, έπρεπε να αμφισβητηθή η γνησιότης του αποτελέσματος. Από της προεκλογικής περιόδου διετυπώθησαν σφοδρά παράπονα περί επεμβάσεως κρατικών και μη οργάνων υπέρ της ΕΡΕ. Εξ άλλου διεπιστώθη ότι το αποτέλεσμα εις τα τμήματα των ψηφισάντων με καταστάσεις (Σημ. Συγ.: ψήφοι στρατιωτικών και δημ. υπαλλήλων) διέφερεν ουσιωδώς από το αποτέλεσμα εις τα εκλογικά τμήματα, εφ' όσον η ΕΡΕ συνεκέντρωσε τα 78,7% εις τα πρώτα, έναντι 49,6% που είχε λάβει εις τα δεύτερα. Δι' αυτό, πρωτοστατούντος του Σοφ. Βενιζέλου, ελήφθη η απόφασις να αποκηρυχθή το αποτέλεσμα ως νόθον και να χαρακτηρισθούν η εκ των εκλογών προελθούσα πλειοψηφία και η κυβέρνηση που θα εστηρίζετο εις αυτήν ως παράνομοι».

Πριν αναπτυχθεί η στρατηγική του ανενδότου, ετέθησαν μερικές γενικές αρχές πολιτικής συμπεριφοράς έναντι του θρόνου και της συμπολίτευσης. Έτσι, ενώ δεν αναγνωριζόταν η νόμιμη εξουσία της ΕΡΕ, υπαινιγμοί αμφισβητήσεων ως προς την εγκυρότητα του θρόνου άρχισαν να διατυπώνονται

πλαγίως στην πολιτική κονίστρα, ενώ κάθε πολιτική ή κοσμική σχέση με τα ανάκτορα διακόπτονταν. Όταν στις 2 Νοεμβρίου 1961 ορκίστηκε η νέα κυβέρνηση Καραμανλή ο Γ. Παπανδρέου δήλωσε:

«Ορκίσθη και ανέλαβε την αρχήν η κυβέρνηση της ΕΡΕ. Εξ ονόματος της Ενώσεως Κέντρου θεωρώ καθήκον να επαναλάβω ότι δεν την αναγνωρίζομεν ως νόμιμον κυβέρνησιν. Η κοινοβουλευτική πλειοψηφία της δεν είναι αποτέλεσμα ελευθέρας θελήσεως του ελληνικού λαού, αλλά της βίας, της νοθείας και της εξαγοράς».

Η αντιπολίτευση ορκίζεται με επιφυλάξεις

Κατά την εναρκτήριο συνεδρίαση της νέας Βουλής ούτε η Ένωση Κέντρου ούτε η ΕΔΑ προσήλθαν. Έτσι ορκίστηκαν μόνο οι βουλευτές της ΕΡΕ. Κατά την επανάληψη των εργασιών της Βουλής μετά τις διακοπές των εορτών, προσήλθε και η Αντιπολίτευση. Από τους 100 της Ε.Κ. προσήλθαν 73. Απ' αυτούς δεκατρείς (13) ορκίστηκαν χωρίς καμιά επιφύλαξη, ενώ οι υπόλοιποι εξήντα παρόντες ορκίστηκαν με επιφυλάξεις, σύμφωνα με το πνεύμα της δήλωσης που διάβασε ο Γ. Παπανδρέου στην αρχή της συνεδρίασης της Βουλής:

«Οι βουλευταί της Ενώσεως Κέντρου ομνύοντες υπακοήν εις το Σύνταγμα, εκφράζουν την επιφύλαξιν ότι το Σύνταγμα της Βασιλευομένης Δημοκρατίας έχει παραβιασθή. Η κοινοβουλευτική πλειοψηφία της ΕΡΕ κατά τας προσφάτους εκλογάς της 29 Οκτωβρίου 1961 δεν προσήλθε από την ελευθέραν βούλησιν του ελληνικού λαού, αλλά από την άσκησιν βίας και νοθείας. Συνεπείς προς τον όρκον των οι βουλευταί της Ενώσεως Κέντρου, δηλούν ότι δεν αναγνωρίζουν ως νόμιμον την κυβέρνησιν της ΕΡΕ»

Δείγμα της εκτράχυνσης των σχέσεων Ανακτόρων - Έ-

ωσης Κέντρου ήταν τα περιστατικά που σημειώθηκαν κατά τους αρραβώνες της πρωτότοκης κόρης του Παύλου και της Φρειδερίκης Σοφίας με τον Χουάν Κάρλος των Βουρβόνων, επίδοξο τότε και νυν βασιλιά της Ισπανίας, στις 14 Δεκεμβρίου 1961. Οι αρραβώνες συνέπιπταν με το γιορτασμό της εξηκοστής επετείου των γενεθλίων του Παύλου. Ιδού τι γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης (4/291):

«Την 14 Δεκεμβρίου 1961 ο βασιλεύς γιόρταζε την 60ή του επέτειο. Την ίδια ημέρα η πρωτότοκη κόρη του πριγκίπισσα Σοφία αντήλλασε με τον Δον Χουάν Κάρλος της Ισπανίας, τα δακτυλίδια των αρραβόνων τους που είχαν τελεσθή στη Λωζάνη. Ο διπλός γιορτασμός έγινε με κάθε επισημότητα. Ένα κράμα 36 πριγκίπων και πριγκιπισσών από όλη την Ευρώπη είχε κατακλύσει τα Ανάκτορα την προηγούμενη. Ήσαν εκεί εκπρόσωποι όλων των υπαρχόντων και καταλυθέντων θρόνων. Από την διάδοχο της Ολλανδίας Βεατρίκη έως τον πρίγκιπα Παύλο της Γιουγκοσλαβίας. Και φυσικά παρίσταντο οι συγγενείς του βασιλικού ζεύγους. Γραφικοί τύποι οι περισσότεροι, προσείλκυαν την προσοχή του κοινού. Ιδίως οι πριγκίπισσες, που άλλες έμοιαζαν με μικροαστές νοικοκυρές και άλλες ήσαν χάρμα χάριτος.

Ζωηρή αίσθησι όμως έκανε ότι δεν παρέστησαν οι ηγέτες της Ενώσεως Κέντρου, ούτε στη δοξολογία του Μητροπολιτικού Ναού, ούτε στη δεξίωσι στα Ανάκτορα ούτε στον ανακτορικό χορό το βράδυ. Το μπουκοτάζ κατά του Στέμματος άρχισε. Αλλ' από τους αρχηγούς του «ανενδότη αγώνος», ο Σ. Βενιζέλος έλειπε στο Λονδίνο. Όταν επέστρεψε στις 23 Δεκεμβρίου, έσπευσε να συναντηθή κρυφά με τους βασιλείς. Η συνάντησις απεκαλύφθη και προκάλεσε ζωηρή αντίδρασι των στελεχών της Ενώσεως Κέντρου, ο Βενιζέλος όμως την παραμονή της Πρωτοχρονιάς έδωσε δεξίωσι στο σπίτι του προς τιμήν των βασιλέων. Αυτό συνέβαινε ανελλιπώς από το 1952».

Επιδεικτικότερα η Φρειδερίκη δήλωσε ότι θα πήγαινε οπωσδήποτε με το σύζυγό της στη δεξίωση Βενιζέλου: «Αυτή την ημέρα την κρατούμε πάντοτε για τον κ. Βενιζέλο», είπε. Έτσι το πρώτο ρήγμα στο κορμό του ανενδότητου είχε επιτευχθεί με την αβρότητα μιας κοσμικής δεξίωσης. Ο εκπρόσωπος των εφοπλιστικών κύκλων Σοφοκλής Βενιζέλος πολύ γρήγορα ξέχασε τις δυσaréσκειές του, που καλύφθηκαν με μερικά χειροφιλήματα προς την πλευρά της σατανικής Φρειδερίκης...

Η προίκα της Σοφίας

Αφού η χώρα ταλανίστηκε στις αρχές του 1962 με το ζήτημα της εκλογής ως Αρχιεπισκόπου Αθηνών του από Αττικής Ιακώβου, ο οποίος εκρίθη ως μη έχων, κατά τους εκκλησιαστικούς κανόνες, την έξωθεν καλήν λαϊκήν μαρτυριάν, επειδή η φήμη του απέδιδε σεξουαλικά ανορθόδοξα ήθη, νέος σάλος σημειώθηκε στον πολιτικό βίο της χώρας από το νομοσχέδιο για την προικοδότηση της Σοφίας, το οποίο κατέθεσε η κυβέρνηση προς συζήτηση στη Βουλή. Ο υπουργός των Οικονομικών Σπ. Θεοτόκης προέβαλε στη Βουλή τα επιχειρήματα, ότι είναι εθνική παράδοση ενός αιώνας — που έγινε πια εθιμικό δίκαιο — η χόρηγηση από το κράτος προίκας στις πριγκίπισσες που παντρεύονται. Και οπωσδήποτε η επιβάρυνση του προϋπολογισμού από την περίπτωση της Σοφίας, θα ήταν 15 φορές μικρότερη από άλλες αντίστοιχες προικοδοτήσεις του παρελθόντος.

Η ΕΔΑ όμως δήλωσε κατηγορηματικώς ότι δεν είναι διατεθειμένη να εγκρίνει για προίκα «ούτε μια δεκάρα». Και ο Γ. Παπανδρέου προσέθεσε:

«Μόνον μίαν λύσιν δεχόμεθα. Όχι χορήγησιν προικός, η οποία είναι έθιμον αναχρονιστικόν και βάρβαρον, αλλά γαμηλίου δώρου, αξίας όσο και του δοθέντος το 1947 εις την προγκίπισσαν Αικατερίνην, αδελφήν του βασιλέως Παύλου».

Το δώρο εκείνο προς την Αικατερίνη ήταν μια επιταγή 840.000 δρχ. Η κυβέρνηση απέρριψε την πρόταση και όταν στις 15 Μαρτίου 1962 έγινε η ψηφοφορία επί του νομοσχεδίου, ΕΔΑ και Ένωση Κέντρου εγκατέλειψαν επιδεικτικά την αίθουσα της Βουλής.

Σε αντιστάθμισμα του σοβαρού κλονισμού στον πολιτικό βίο που είχε επιφέρει η τακτική της βίας και της νοθείας κατά τις εκλογές και για να κατασιγαστεί η έντονη απήχηση που είχε ο ανένδοτος της Ε.Κ. (έστω και διμερώς ασκούμενος, όχι μόνο εναντίον του αυταρχικού κράτους και του παρακράτους, αλλά και εναντίον της Αριστεράς, ενώ η ορθή τακτική θα ήταν να διεξαχθεί από κοινού από το Κέντρο και την Αριστερά εναντίον της Δεξιάς) η κυβέρνηση και ο θρόνος σκέφτηκαν να μετατοπίσουν το λαϊκό ενδιαφέρον από τα φλέγοντα προβλήματα του τόπου και να το τρέψουν σε ρωμαϊκής και βυζαντινής χλιδής πανηγύρεις. Και σαν τέτοιου είδους πανηγυρη εξέλεξε ο γάμος της Σοφίας με τον Χουάν-Κάρλος που έγινε στην Αθήνα κατά το ορθόδοξο και το καθολικό δόγμα στη μητρόπολη και το ναό τους Αγ. Διονυσίου των παπιστών στην οδό Πανεπιστημίου. Ο Γρηγοριάδης περιγράφει (Δ' 299 κ.ε.) με πολλή γραφικότητα όλην εκείνη τη δραχμοβόρο φέστα που κόστισε εκατομμύρια στο δημόσιο προϋπολογισμό:

«Οι γάμοι γίναν την 14 Μαΐου 1962. Από την προηγούμενη εβδομάδα είχε αρχίσει πυκνή η συρροή εστεμμένων και πριγκίπων απ' όλον τον κόσμο, καθώς και μεγάλων ομάδων Ισπανών τουριστών. Εννέα εν ενεργεία ή πρώην βασιλείς και 140 πρίγκιπες και γόνοι των βασιλικών και πριγκιπικών οίκων της Ευρώπης, είχαν προσέλθει. Ανάμεσά τους η βασίλισσα της Ολλανδίας Τζουλιάννα, ο πρίγκηψ Ραινιέ του Μονακό με την σύζυγό του Γκραίης Κέλλυ, ο βασιλεύς της Νορβηγίας Όλαφ, ο Δουξ και η Δούκισσα του Λουξεμβούργου. Μεταξύ των πριγκιπισσών ιδιαίτερη αίσθηση έκαναν οι τρεις θυγατέρες του βασιλέως της Δανίας Μαργαρίτα, Βενεδίκτη και Άννα Μα-

ρία. Υπήρχαν και απίθανοι διεκδικητές θρόνων, όπως ο κόμης των Παρισίων, που πάντα ανέμενε να αναλάβει το Στέμμα της Γαλλίας. Ήσαν και ηγεμόνες λιλιπουτειών κρατιδίων, όπως το πριγκιπικό ζεύγος του Λιχτενστάϊν.

Η συρροή εκείνη είχε την γραφικότητά της. Αλλά προμήνυε και την υπερβολική φαντασμαγορικότητα των γάμων. Από μιας πλευράς, τόση κίνηση υψηλού επιπέδου και τόση σειρά τελετών, που προσείλκυε την παγκόσμια προσοχή, αποτελούσε καλή τουριστική διαφήμιση της Ελλάδος. Άλλωστε, η συρροή 3.000 Ισπανών είχε και την έννοια της τουριστικής κινήσεως. Πεντακόσιοι ξένοι δημοσιογράφοι, φωτορεπόρτερς και οπερατέρ, μετέδιδαν συνεχώς την εικόνα της Ελλάδος. Αλλ' από πολιτικής πλευράς η τόση προβολή τελετουργιών και μορφών που κατά το κοινό ελληνικό αίσθημα ήσαν ξεπερασμένες, δεν ήταν εποικοδομητική για το κύρος του Θρόνου.

Γιατί ήδη οι πριγκιπικοί γάμοι είχαν μπλεχτή στα δίκτυα του «Ανενδότου». Και οι αρχηγοί της Ενώσεως Κέντρου δήλωσαν ξεκάθαρα: Αυτοί δεν θα έπαιρναν μέρος. Δεν θα παρίσταντο σε καμιά τελετή, επιμένοντας στην άποψή τους ότι: Εφ' όσον ο βασιλεύς εξακολουθούσε να διατηρή την κυβέρνησι Καραμανλή, ευθυγραμμίζοταν και αυτός μαζί της».

Η όλη εικόνα της συρροής τόσων εστεμμένων ή μη παρσιτών στην ελληνική πρωτεύουσα, τα οποία καταβρόχθιζαν και διασκέδαζαν σε βάρος του προϋπολογισμού του φτωχού ελληνικού κράτους, πλαισιωνόταν από τη φανταχτερή παρουσία μερικών δεκάδων σπαθοφόρων εκλεκτών του τότε φασιστικού καθεστώτος Φράνκο της Ισπανίας, συνοδών του γαμπρού, που έδιναν στην όλη τελετή χρώμα και χαρακτήρα οπερέτας με τα φανταχτερά κουστούμια τους, τα άδοξα σπαθιά τους και τα διπλωματικά τους τρικαντό ή τα στρατιωτικά τους πηλήκια.

Πάντως, οι γάμοι της Σοφίας υπήρξαν και η ευκαιρία ν' αποκαλυφθεί ένα σκάνδαλο στην οικογένεια της Φρειδερίκης. Η μητέρα της κατάγγειλε ευθέως την κόρη της και τους γιούς της ότι την είχαν απογυμνώσει από κάθε περιουσιακό στοιχείο και την είχαν πετάξει κυριολεκτικά στους δρόμους. Φυσικά, δεν είχε προσκληθεί στους γάμους της εγγονής της...

Βασιλικός αυταρχισμός

Πριν οργανωθεί η περιλάλητη φιάστα των γάμων, ήδη ο βασιλικός αυταρχισμός είχε και πάλι προβάλει στην επιφάνεια, καταργώντας το σύνταγμα και το ανεύθυνο του θρόνου. Κατά περιοδεία του στη Β. Ελλάδα ο Παύλος εστάθμευσε σε διάφορες στρατιωτικές μονάδες, όπου εξεφώνησε λόγους εντελώς ανοίκειους προς τα καθήκοντά του ως ρυθμιστή του πολιτεύματος. Έτσι στη Θεσσαλονίκη είπε:

«Ήθελα να απευθυνθώ προς του αξιωματικούς... Εμάς μας έχει ενώσει ο Θεός. Εγώ ανήκω εις σας και σεις μου ανήκετε... Ελπίζω ότι όλοι σας θα εργάζεσθε προς αυτήν την κατεύθυνσιν...».

Την επομένη ο Γ. Παπανδρέου ρωτούσε την Εθνική αντιπροσωπεία:

«Ερωτώ, ποίαν έννοιαν έχουν και πώς συμβιβάζονται με το πολίτευμα της Βασιλευομένης Δημοκρατίας οι λόγοι του Βασιλέως εις την Στρατιωτικήν Λέσχην Θεσσαλονίκης, οι οποίοι ελέχθησαν βεβαίως υπό την ευθύνην της κυβερνήσεως».

Τη βασιλική δήλωση θεώρησε ως τελείως απαράδεκτη και η ΕΔΑ. Η Ε.Κ., ερευνώντας το αυταρχικό παρελθόν της δυναστείας, έδωσε τότε στη δημοσιότητα παράλληλες δηλώσεις του Γερμανού Κάιζερ Γουλιέλμου, που αποτελούσε το θαυμαζόμενο υπόδειγμα βασιλικής συμπεριφοράς για τούς

Γλυκσβούργους, καθώς και ανάλογες του πατέρα του Παύλου Κωνσταντίνου:

«Ίδου τα τρία παράλληλα κείμενα, έλεγε η ανακοίνωσις, που μας αναγκάζουν να συγκρίνωμεν την φράσιν του Βασιλέως με άλλας φράσεις προσώπων, τα οποία και παγκοσμίως και δια την Ελλάδα υπήρξαν σύμβολα δεσποτισμού:

«“1) Οι λόγιοι του Βασιλέως εις την Θεσσαλονίκην: Εμάς μας έχει ενώσει ο Θεός. Εγώ ανήκω σε σας και σεις μου ανήκετε”.

«“2) Οι λόγιοι του Βασιλέως Κωνσταντίνου προς τους νεοσυλλέκτους: Εγίνατε στρατιώται της πατρίδος. Στρατιώται του Βασιλέως, στρατιώται ιδικοί μου”.

«“3) Οι λόγιοι του Κάιζερ προς τους Γερμανούς αξιωματικούς: Ανήκομεν ο ένας εις τον άλλον. Εγώ και ο στρατός. Έχομεν γίνει ο ένας δια τον άλλον. Και θα μείνωμεν αναποσπάστως συνδεδεμένοι με το θέλημα του Θεού”».

Ο ανένδοτος οξύνεται. Συγκρούσεις

Τόσο η ΕΔΑ όσο και η Ε.Κ. θεωρούσαν ως παράνομο ολόκληρο τον οργανωτικό - τεχνικό μηχανισμό της εξουσίας και όχι μόνο τα ανάκτορα, την κυβέρνηση και την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Ο Γ. Παπανδρέου, με τη γνωστή ικανότητά του να διατυπώνει πολιτικά επιγράμματα, είχε ειπεί τότε ότι «η βασιλευομένη δημοκρατία έπαυσε να είναι δημοκρατία και έμεινε μόνο βασιλευομένη». Το κράτος αποκάλυψε συμμορία και δεν εδίστασε να χαρακτηρίσει τον αρχηγό του ΓΕΣ «ανάξιον ηγέτην» σε μια συγκεκριμένη στιγμή. Την ΕΡΕ ονόμασε «εσωτερική κατοχή» και την αντιπολίτευση «εθνική αντίσταση».

Στις 20 Απριλίου 1962 ο Γ. Παπανδρέου είχε προαναγγείλει ότι θα κατέβαινε από το Καστρί στη Λέσχη Φιλελευ-

θέρων στην οδό Εδ. Λω (Χρ. Λαδά). Η κυβέρνηση όταν αντελήφθη την κινητοποίηση εκατοντάδων χιλιάδων Αθηναίων απέκλεισε το κέντρο της Αθήνας, με δύναμη 5000 αστυνομικών. Οργισμένες λαϊκές μάζες επετέθησαν εναντίον τους, στήθηκαν οδοφράγματα, ανάφτηκαν πυρές και επί ώρες η Αθήνα ήταν πεδίο σκληρών συγκρούσεων. Την ίδια νύκτα και ενώ η πρωτεύουσα πνιγόταν στους καπνούς των δακρυγόνων της Αστυνομίας, ο Γ. Παπανδρέου δήλωσε:

«Τα σημειωθέντα επεισόδια αποτελούν γενικήν δοκιμήν. Οι σφετερισταί της εξουσίας και εκείνοι που τους καλύπτουν και τους ευνοούν (εννούσε το Στέμμα) θα αντελήφθησαν ότι η σημερινή γενική δοκιμή των Αθηνών, αποτελεί την αρχή του τέλους των...».

Εξέγερση στο Ηράκλειο

Στις 25 Ιουλίου εξεγείρονται οι σουλτανινοπαραγωγοί στο Ηράκλειο. Οργανωτής των σκληρών αγώνων τους είναι ο Λεωνίδας Κύρκος, βουλευτής της ΕΔΑ, πολιτικός με μεγάλη εμπέλεια όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και την υπόλοιπη Ελλάδα. Γράφει ο Γρηγοριάδης, (Δ' 302):

«Την εξέγερση του Ηρακλείου πράγματι την είχε προκαλέσει κυρίως η τοπική οργάνωση και μία ομάς βουλευτών της ΕΔΑ, με επί κεφαλής τον Λ. Κύρκο. Συμμετείχε και η Ένωσις Κέντρου με τους τοπικούς βουλευτές της (Μαρή, Ξυλούρη, Μαντζαπετάκη), αλλά δεν κρατούσαν αυτοί τα χαλινάρι. Επρόκειτο για μια κάθοδο διαμαρτυρίας των σουλτανινοπαραγωγών και άλλων αγροτών της περιφέρειας, για ορισμένα κυβερνητικά μέτρα. Και συνέρρευσαν στο Ηράκλειο το πρωί εκείνης της ημέρας πλήθος 5.000-6.000 ατόμων από την ύπαιθρο, με μαύρες σημαίες, πολυάριθμα τρακτέρ και σκαπτικές μηχανές, με τους οποίους ενώθηκαν άλλες τόσες χιλιάδες κατοίκων της πόλεως.

Η συγκέντρωσις έγινε στον κινηματογράφο «Κάστρο». Μόλις όμως τελείωσαν οι λόγοι, σχηματίσθηκε μεγάλη, μαχητική και θορυβώδης διαδήλωσις με επί κεφαλής τις σκαπτικές μηχανές και τα τρακτέρ, η οποία εξόρμησε κατά της Νομαρχίας, όπου οι πολιτικές, στρατιωτικές, αστυνομικές, δικαστικές, ακόμη και εκκλησιαστικές Αρχές κάναν μέσα σε ανήσυχη ατμόσφαιρα σύσκεψι για την αντιμετώπισι της καταστάσεως.

Η εμπροσθοφυλακή των διαδηλωτών εισέβαλε στην Νομαρχία και κατέστρεψε έπιπλα και αρχαία. Εξεδιώχθη από την Χωροφυλακή, αφού ο Νομάρχης Νταουντάκης και ο επί κεφαλής της ομάδος κρούσεως βουλευτής Λ. Κύρκος αλληλοεδάρησαν στους διαδρόμους, με αποτέλεσμα να σχιστεί το κοστούμι του Νομάρχη. Αλλά οι διαδηλωτές πολιορκούσαν στενά το κτίριο της νομαρχίας και ετοιμάζονταν για νέα εφοδο, παρά τα πυρά ομαδόν στον αέρα των τμημάτων του στρατού. Τελικώς τα πράγματα κατευνάστηκαν χάρη στην προσωπική παρέμβαση του μεράρχου Λαναρά και του αρχηγού χωροφυλακής στρατηγού Βαρδουλάκη — που έσπευσε αεροπορικώς από την Αθήνα, — οι οποίοι προσήλθαν κατ' ευθείαν στους μαινομένους διαδηλωτάς. Ο Βαρδουλάκης εφώνησε:

—Εμείς οι Κρήτες επί 1.000 χρόνια αγωνιζόμαστε να φτιάξουμε κράτος και τώρα θα το καταστρέψουμε οι ίδιοι, με τα χέρια μας;

Με μια από τις μεταπτώσεις εκείνες των μαζών που αποτελούν αίνιγμα για την πολιτική ψυχολογία, οι διαδηλωτές ανασήκωσαν στα χέρια τους δύο στρατηγούς και άρχισαν να διαλύωνται. Ως τις 6 το απόγευμα, η τάξη είχε αποκατασταθεί. Ο διοικητής χωροφυλακής Ηρακλείου, δύο ακόμη αξιωματικοί και επτά χωροφύλακες, είχαν τραυματιστεί. Από την πλευρά των διαδηλωτών, οι απώλειες ήσαν άγνωστες. Αλλά εκείνη η έκρηξη στο Ηράκλειο ήταν γενική δοκιμή των μαχητικών μαζικών

εκδηλώσεων στις επαρχίες και την ύπαιθρο, σε όσο βαθμό το «παράνομο συλλαλητήριο» της 20 Απριλίου ήταν γενική δοκιμή για την Αθήνα».

Το απομονωτικό τείχος που είχε εγείρει η Δεξιά στην ελληνική ύπαιθρο, με υλικά τον τρόμο και το διωγμό, είχε ήδη υποστεί ρήγματα. Στις αρχές Σεπτεμβρίου 1962, στο χωριό Στάνο του Ξηρομέρου, και νέα αγροτική εξέγερση. Ένας νεκρός και δώδεκα τραυματίες είναι ο απολογισμός των συγκρούσεων των αγροτών με τη χωροφυλακή. Και σχολιάζει ο Γρηγοριάδης:

«Από τις αρχές του 1962 πολυάριθμες οργανώσεις της δεξιάς, που συνειργάζοντο με ωρισμένες αρχές, είχαν συγκροτηθεί στην Ελλάδα. Στόχος τους ήταν η αριστερά, αλλά η φύσις των πραγμάτων θα τις ανάγκαζε να στρέφονται και κατά του κέντρου. Έτσι, μέσα στον στρόβιλο του «ανεन्दότου» αποτελούσαν ένα στοιχείο ανωμαλίας, το οποίο έμελλε να προκαλέσει γεγονότα που θα εστρέφοντο τελικώς κατά των δημιουργών τους.

Σ' αυτή την φάσι της δραστηριότητός του ο παρακρατικός μηχανισμός εφήρμοζε συγκεκριμένες μορφές οργανωμένης δράσεως. Και μια από αυτές ήταν η καθιέρωσις μαχητικών «αντισυγκεντρώσεων», που είχαν αποστολή να διαλύουν βιαίως τις πολιτικές συγκεντρώσεις της αριστεράς. Το Συμβούλιον Μελετών της Υπηρεσίας Πληροφοριών του υπουργείου Προεδρίας, εξέδωσε σχετική εγκύκλιο προς την Διοίκηση, τον Στρατό και τα Σώματα Ασφαλείας, η οποία καταχωρήθηκε στον φάκελλο 1193 του αρχείου της (βλ. «Επίκαιρα» 19 Δεκεμβρίου 1974: «Το τρίκυκλο ήταν της Χούντας», Άρθρο Γ. Βούλτεψη και Γ. Μπέρτσου, πρώην διευθυντού της Υπηρεσίας Πληροφοριών). Και στο έγγραφο αυτό αναφέρεται:

«...Έγκαιρος ενημέρωσις της διοικήσεως επί των προγραμματισμένων περιοδειών βουλευτών της ΕΔΑ

προς λήψιν αποτελεσματικών μέτρων... ματαιώσεως του επιδιωκομένου σκοπού... Επί πλέον ενδείκνυται η προετοιμασία και οργάνωσις εκδηλώσεων αποδοκιμασίας των βουλευτών της ΕΔΑ υπό ομάδων καταλλήλων προσώπων...».

Υπάρχουν επίσης τα πρακτικά πολλών συνεδριάσεων της υπηρεσίας αυτής (23-3-62, 30-3-62 κ.λπ.) στις οποίες κατηρτίζοντο και συζητούντο τα σχέδια για την οργάνωση των «αντισυγκεντρώσεων». Και αυτή η δραστηριότητα των παρακρατικών έμελλε να παίξει “ιστορικό” ρόλο.

Οι παρατηρήσεις αυτές, διατυπωμένες στο κείμενο ενός έμπειρου δημοσιογράφου με τεράστια πολιτική πείρα, μας εισάγουν στον προθάλαμο της κόλασης όπου προετοιμάστηκε και πραγματοποιήθηκε η δολοφονία του βουλευτή Γρηγόρη Λαμπράκη.

Φρειδερίκη και Μπέττυ Αμπατιέλου: ένα μάθημα κατά της υπεροψίας της εγγονής του Κάιζερ...

Στις 20 Φεβρουαρίου 1963 τα Ανάκτορα πληροφορούσαν τους Έλληνες με μια σύντομη ανακοίνωση προς τον τύπο ότι το ζεύγος Παύλου - Φρειδερίκης θα επισκεπτόταν το Λονδίνο από της 9-12 Ιουλίου 1963 προσκεκλημένο των Βρετανικών Ανακτόρων. Τρεις μήνες πριν, τον Απρίλιο του 1963, επρόκειτο να παντρευτεί κάποια άσημη ελληνοβρετανίδα πριγκίπισσα έναν Άγγλο αστό και η Φρειδερίκη με την κόρη της Ειρήνη και το ζεύγος Λεβίδη, αυλάρχη της ελληνικής αυλής, έφυγε για το Λονδίνο για να παραστεί στους γάμους. Κατέλυσε στο ξενοδοχείο «Κλάριτζ», καταφύγιο των Γλυκσβούργων σε καλές και σε κακές μέρες για τη δυναστεία τους. Και ένα πρωί που έβγαινε «ινκόγκνιτο» από το ξενοδοχείο, βρέθηκε προ διαδηλώσεως Άγγλων δημοκρατών που κρατούσαν πλακάτ με δημοκρατικά συνθήματα, ενώ η Αγγλί-

δα Μπέττυ Μπάρλετ, σύζυγος του Έλληνα συνδικαλιστή ναυτεργάτη Αντώνη Αμπατιέλου και ήδη βουλευτή του ΚΚΕ, κρατούσε πλακάτ που ήταν γραμμένη η φράση «Φρειδερίκη, απελευθέρωσε τον άντρα μου»: Τότε ο Αντώνης Αμπατιέλος κρατούνταν στις ελληνικές φυλακές ως πολιτικός κατάδικος, μαζί με μερικές χιλιάδες άλλους επίσης πολιτικούς κρατούμενους. Η Φρειδερίκη αδιάφορη προσπάθησε να διασχίσει το πλήθος, το οποίο ερεθισμένο άρχισε να την αποδοκιμάζει. Η Αμπατιέλου δοκίμασε να τη σταματήσει, αλλ' αυτή τρέχοντας με την κόρη της χώθηκε σε μια πάροδο και χτύπησε στην τύχη ένα κουδούνι. Ήταν το διαμέρισμα της Αμερικανίδας τραγουδίστριας Μάρτι Στάβενς, στην οποία είπε:

«Είμαι η βασίλισσα της Ελλάδος. Σας παρακαλώ να μπω μέσα με την κόρη μου, γιατί έξω υπάρχουν άνθρωποι που θέλουν να μας βλάψουν».

Η Αμερικανίδα της παραχώρησε άσυλο και το επεισόδιο έληξε. Αφήγηση του γεγονότος υπάρχει και από τη γραφίδα της ίδιας της Φρειδερίκης, η οποία προσπαθεί να είναι συγκρατημένη, λόγω θέσεως, αλλά το περιστατικό όξυνε το μίσος της κατά της Αριστεράς και το μίσος αυτό βρήκε διέξοδο όταν οργάνωνε αφ' υψηλού τη δολοφονία του Λαμπράκη, τον οποίο θεωρούσε, κατά κάποιο τρόπο, συνένοχο στα εις βάρος της επεισόδια του Λονδίνου. Γράφει, λοιπόν, η Φρειδερίκη («Μέτρον κατανοήσεως»):

«Τα παιδιά μου κι εγώ παρευρεθήκαμε εις τους γάμους της πριγκιπίσσης Αλεξάνδρας, εις την Αγγλία. Προτού πάμε στον πύργο του Ουίνδσωρ, περάσαμε και πάλι μερικές ημέρες στο «Κλάριτζ» του Λονδίνου. Εφθάσαμε απόγευμα με την Ειρήνη και απεφασίσαμε να ιδούμε λίγο τις βιτρίνες. Εβγήκαμε από το ξενοδοχείο από την πίσω πόρτα. Το ενοικιασμένο αυτοκίνητό μου ευρισκόταν μπροστά στην πόρτα, αλλά είπα εις τον οδηγό ότι προτιμούσα να περπατήσω. Ακολουθούμενες από ένα Άγγλο

αστυνομικό η Ειρήνη κι εγώ επροχωρήσαμε στον δρόμο. Αιφνιδίως, μία γυναίκα με άρπαξε από τους ώμους και με στριφογύρισε. Αργότερα, έμαθα ότι ήταν κάποια κυρία Αμπατιέλου, Αγγλίσ σύζυγος ενός φυλακισμένου Έλλη- νος κομμουνιστού. Την εποχή εκείνη δεν είχα κάν ακού- σει ούτε το όνομά της, ούτε τον αγώνα της να επιτύχη μείωση της ποινής του συζύγου της. Ως σύζυγος, μπορώ να κατανοήσω πόση πίεση ήσκησαν οι συγκινήσεις επά- νω της.

Ο αστυνομικός την απεμάκρυνε από μένα, και μαζί με την Ειρήνη επεράσαμε γρήγορα στο απέναντι πεζο- δρόμιο, ώστε να φανή ότι δεν είχαμε σχέση με το επεισό- διο. Άνθρωποι που κρατούσαν μεγάλα μπαστούνια, επρόβαλαν από δύο γωνίες, απηλευθέρωσαν την γυναίκα που εκραύγαζε κι έρριξαν τον αστυνομικό μου κατά γης. Η γυναίκα έτρεξε πίσω μας, ξεφωνίζοντας και βλασφη- μώντας».

Κατέφυγε κατόπι στο σπίτι της Αμερικανίδας («ήταν η ικανότης προσωποποιημένη» γράφει γι' αυτήν...) και κατόπιν στους «φίλους της» το ζεύγος Νομικού.

Το επεισόδιο όμως είχε μια αδόκητη συνέχεια στον αγγλι- κό τύπο, ο οποίος δεν έδωσε και πολλή σημασία αρχικά στα ό- σα συνέβησαν. Η αγγλική κυβέρνηση αναγκάστηκε να της ζη- τήσει ψυχρά συγγνώμη:

«Θλιβόμαστε που η Μεγαλειότητά σας είχε μια τέτοια εμ- πειρία», της παράγγειλαν.

Όμως το γεγονός ερέθισε τον κατά παράδοση δημοκρα- τικό τύπο της Βρεταννίας και την άλλη μέρα είδαν το φως πο- λύ δυσάρεστα δημοσιεύματα για την Φρειδερίκη. Αφηγείται η ίδια («Μέτρον κατανοήσεως») όσα επακολούθησαν:

«Την άλλη μέρα, η ιστορία παρουσιάστηκε με μεγάλους τίτλους εις τις ελληνικές εφημερίδες και μία θύελλα αγα- νακτήσεως διέτρεξε την χώρα μας. Παρά το γεγονός ότι

η κυρία Αμπατιέλου και οι κομμουνισταί φίλοι της είχαν εγκατασταθή ημέρα και νύκτα γύρω από το ξενοδοχείο, κραυγάζοντας και κρατώντας πλακάτ με συνθήματα εναντίον μου, ο βρεταννικός Τύπος αγνόησε κατ' αρχήν το επεισόδιο, όταν όμως η βρεταννική κυβέρνηση εξήτησεν επισήμως συγγνώμην, και αυτό εδημοσιεύθη στην Ελλάδα, μερικές εφημερίδες άρχισαν να μαίνωνται εναντίον "αυτής της φασίστριας Βασιλίσσης". Εκύτταξα το "Ντাইλντ Εξπρές" και είδα τον τίτλο του της πρώτης σελίδος: "Την θέλομε αυτή την προσκεκλημένη στον γάμο;»

Το παρακράτος απαντά: Θάνατος στο Λαμπράκη!

Ο αγώνας για την ειρήνη ήταν τότε στο επίκεντρο της πολιτικής ζωής και στην Ελλάδα. Μετά τις μεγάλες πορείες που οργανώθηκαν στην Μ. Βρεταννία τα προηγούμενα έτη στην περιοχή Όλντερμαστον, όπου οι μεγάλες Αμερικανικές και ΝΑΤΟϊκές βάσεις επί βρεταννικού εδάφους, είχαν οργανωθεί και στην Ελλάδα από την επιτροπή για τήν Διεθνή Ύφεση και την Ειρήνη ανάλογες πορείες το 1961 και το 1962, οι οποίες ονομάστηκαν Μαραθώνιες, γιατί ξεκινούσαν από την περιοχή Μαραθώνα, όπου η μεγάλη Αμερικανική βάση ελέγχου με ηλεκτρονικά μέσα όλου του χώρου της Α. Ευρώπης, Βαλκανίων, Μέσης Ανατολής και Μεσογείου από τους Αμερικανούς.

Η πορεία του 1962 εμποδίστηκε από την κυβέρνηση. Ο Λαμπράκης όμως, βουλευτής συνεργαζόμενος με την ΕΔΑ, κατόρθωσε να βαδίσει με μια μικρή ομάδα από τον Τύμβο Μαραθώνα προς την Αθήνα, μέσα σ' ένα κλίμα αστυνομικής τρομοκρατίας, και να ελκύσει το θαυμασμό του λαού για το τολμηρό εγχείρημά του.

Ο Λαμπράκης ήταν ο κατ' εξοχήν αγωνιστής του κινήματος της ειρήνης αυτή την εποχή. Και υπό την ιδιότητά του αυτή κλήθηκε την Τετάρτη 22 Μαΐου 1963 στη Θεσσαλονίκη

γιά να μιλήσει σέ συγκέντρωση που προγραμματίσει εκεί το τμήμα της Οργάνωσης για τη Διεθνή Ύφεση και την Ειρήνη. Ίδου πως κατέγραψε τα γεγονότα ο δημοσιολόγος Σόλων Γρηγοριάδης με βάση διασταυρωμένες δημοσιογραφικές πηγές της εποχής και με βάση τα πορίσματα των ανακρίσεων που διεξήγαγε ο έντιμος δικαστής Χρήστος Σαρτζετάκης, κατόπιν παραγγελίας του αείμνηστου εισαγγελέα Θεσσαλονίκης και εύψυχου λειτουργού της Θέμιδος Παύλου Δελαπόρτα, ο οποίος άλλωστε τα επιβεβαιώνει στο προσωπικό του ημερολόγιο (Ημερολόγιο ενός Πιλάτου) που εκδόθηκε από το «Θεμέλιο»):

«Την Τετάρτη, 22 Μαΐου, στις 8.30 το βράδυ, επρόκειτο να γίνει στην Θεσσαλονίκη, στο κέντρο «Πικαντίλλυ» συγκέντρωσης της αριστεράς οργανώσεως «Διεθνής Ύφεσις και Ειρήνη». Ομιληταί θα ήσαν ο βουλευτής της Ε-ΔΑ Γρηγόριος Λαμπράκης και ο δικηγόρος Πειραιώς Ρουσσόπουλος.

Οι δύο ομιληταί έφθασαν στη Θεσσαλονίκη αεροπορικώς στη 1.30'. Ο Λαμπράκης, πρωταθλητής της Ελλάδος και των Βαλκανίων στα άλματα, που διετήρησε τον τίτλο του επί 24 χρόνια — 1935 έως 1959 — ήταν ταυτοχρόνως και ένας γνωστός επιστήμων: Υφηγητής μαιευτικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, διεκδικούσε την έδρα της ενδοκρινολογίας και είχε συγγράψει για τον σκοπό αυτό ογκώδες βιβλίο 1800 σελίδων («Κλινική Ενδοκρινολογία»). Ήταν ταυτοχρόνως με την μαχητικότητα και το θάρρος του, δημοφιλής πρωτοπαλαιστής του ανενδότου.

Το κέντρο «Πικαντίλλυ» όπου θα γινόταν η συγκέντρωση, βρίσκεται στη οδό Αριστοτέλους. Είχε λάβει η αστυνομία τα μέτρα της για την τήρησι της τάξεως; Από τις 2 μ.μ. ο αστυνομικός διευθυντής συνταγματάρχης Καμουτσής, είχε εκδώσει τις διαταγές για να κινητοποιηθή η εξής δύναμις της Χωροφυλακής:

Έξη αξιωματικοί με 40 οπλίτες στο Ε' αστυνομικό τμήμα της περιφέρειας.

Τρεις αξιωματικοί και 20 οπλίτες στο Γ' αστυνομικό τμήμα.

Ένας λόχος του Γ' τάγματος Χωροφυλακής στον χώρο της Διεθνούς Εκθέσεως.

Συνολικά 15 αξιωματικοί και 128 οπλίτες. Αρκετά ισχυρή επάνδρωση του μηχανισμού αστυνομούσεως, που όμως είχε το εξής ασθενές σημείο, το οποίο θα μπορούσε να επιδράση αργότερα στο ξετύλιγμα των γεγονότων: Η δύναμις αυτή, κατά τις διαταγές που εξεδόθησαν εκινητοποιείτο «προς πρόληψιν συγκροτήσεως διαδηλώσεως μετά το πέρας της συγκεντρώσεως υπό των συμμετασχόντων της συγκεντρώσεως κομμουνιστών, ή ετέρων εκνόμων ενεργειών των». Αυτό τουλάχιστον βεβαίωσε ο Επιθεωρητής Αρεοπαγίτης Γεωργίου, που μετά ένα μήνα έκανε διοικητική ανάκρισι για τα γεγονότα.

Έτσι όμως, η αστυνομία είχε στραμμένες τις κεραίες της, τα κλόμπς της και — εν ανάγκη — τις κάννες της προς την αριστερά πλευρά. Καμιά πρόβλεψις για την δεξιά πλευρά. Δεν υπελόγιζε σε βιαιότητες που θα προήρχοντο από εκεί.

Η συγκέντρωσις όμως παρουσίασε μιαν απροσδόκητη ανωμαλία: Ξαφνικά, λίγη ώρα πριν από την έναρξί της, ο ιδιοκτήτης του «Πικαντίλλυ» αρνήθηκε να διαθέσι την αίθουσά του. Στην αρχή η Επιτροπή των Οπαδών της Ειρήνης πήγε να την ματαιώση. Αλλά την τελευταία στιγμή απεφάσισε να την πραγματοποιήση 500 μέτρα πιό πέρα, στη αίθουσα του Δημοκρατικού Συνδικαλιστικού Κινήματος, στην διασταύρωσι των οδών Βενιζέλου και Ερμού. Άφησε λοιπόν ένα μέλος της έξω από το «Πικαντίλλυ» να ειδοποιή τους προσερχομένους και έσπευσε να εγκατασταθή στη νέα αίθουσα, όπου άρχισε η συρροή των οπαδών από τις 7.30'. Ένα megάφωνο, στημένο σε παράθυρο, μετέδιδε γοερά τα συνηθισμένα σε τέτοιες πε-

ριπτώσεις αριστερά συνθήματα: «Ειρήνη και αποπλισμός», «Όχι άλλος πόλεμος». «Κάτω οι βάσεις του θανάτου», «Έξω τα Πολάρις».

Στο μεταξύ, όμως, μπροστά από το μέγαρο όπου ήταν η αίθουσα της συγκεντρώσεως, μαζεύθηκε ένα άλλο πλήθος. Δεν ήταν οπαδοί της Επιτροπής Ειρήνης.

Αποτελούσαν μια μάζα ανθρώπων ποικίλης συνθέσεως και εμφανίσεως, που οι επίσημες εκθέσεις θα τους αναφέρουν ως «αντιφρονούντας προς τους οπαδούς της Επιτροπής Ειρήνης». Στην πραγματικότητα επρόκειτο για μια «αντισυγκέντρωση», όπως την καθόριζαν τα σχέδια του παρακρατικού μηχανισμού που προαναφέραμε (σελ. 305). Μόλις εγνώσθη ότι επρόκειτο να γίνη η συγκέντρωσις εκείνη, το παρακράτος κινήθηκε. Τα μέλη των ειδικευμένων, εντεταλμένων οργανώσεων συνέρευσαν στον χώρο της συγκεντρώσεως, με σκοπό να την διαλύσουν, να την ματαιώσουν και να τρομοκρατήσουν την αριστερά ώστε να ψυχρανθή η διάθεσις της για τέτοιες εκδηλώσεις.

Στίς 3.15' είχε γεμίσει η αίθουσα της συγκεντρώσεως. Τότε ο δικηγόρος Ι. Πάτσας, μέλος της Επιτροπής, ξεκίνησε για να φέρη τους ομιλητάς. Όταν βγήκε από το κτίριο, δυσκολεύθηκε να ανοίξη δρόμο ανάμεσα στην μάζα των «αντιφρονούντων», που απέκλειε πιά την είσοδο και παρεμπόδιζε σε άλλους «οπαδούς της Ειρήνης» να προσέλθουν. Δεν τον επείραξε, όμως, κανείς, μολονότι φαίνεται ότι πολλοί τον γνώριζαν. Έφθασε στο ξενοδοχείο «Κοσμοπολίτ» που βρισκόταν εκεί κοντά, συνήντησε τον Λαμπράκη και τον Ρουσσόπουλο και όλοι μαζί κατευθύνθησαν προς το κτίριο της συγκεντρώσεως.

Όταν όμως φθάσαν στην είσοδο, οι συγκεντρωμένοι πολίτες αναταράχθηκαν. Ακούστηκε η κραυγή:

— Ο Λαμπράκης είναι!

Και αμέσως ένα πλήθος ατόμων χύθηκε πάνω στον βουλευτή, κραυγάζοντας. Δεν επρόκειτο για φραστική

απλώς αποδοκιμασία. Γροθιές πέσαν επάνω του, χέρια τον αρπάξαν, πόδια τον κλωτσούσαν. Αλλά' ο πρωταθλητής αντέδρασε και μοιράζοντας γροθιές, άνοιξε δρόμο ως την πόρτα, ακολουθούμενος από τους συνοδούς του, που κανείς δεν έθιξε. Η πόρτα άνοιξε, ο Λαμπράκης με τον Πάτσα ριχθήκαν μέσα. Έκλεισε όμως άμέσως και ο Ρουσσόπουλος έμεινε απ' έξω. Μωλωπισμένος, χτυπημένος στο μέτωπο ο Λαμπράκης, έγινε δεκτός από τους συγκεντρωμένους με ενθουσιασμό και με κραυγές οργής για την εναντίον του επίθεση. Αλλά μόλις πέρασε η πρώτη στιγμή της εξάψεως, μια ανήσυχη ερώτησις διέτρεξε την αίθουσα:

— Τι απέγινε ο Ρουσσόπουλος;

Και ακούστηκε η ανεύθυνη απάντησις:

— Τον απήγαγαν και τον κρατούν όμηρο...

Τι είχε απογίνει πράγματι ο δικηγόρος Ρουσσόπουλος; Βλέποντας την πόρτα της εισόδου να κλείνη, ενώ περιβαλλόταν από εχθρική ατμόσφαιρα — δεν τον έθιξε όμως κανείς, αν και τον είδαν ότι συνώδευε τον Λαμπράκη — έκανε μεταβολή και επέστρεψε στο ξενοδοχείο «Κοσμοπολίτ». Η φήμη όμως ότι «απήχθη και κρατείται όμηρος», προκάλεσε έξαψι των πνευμάτων μέσα στην αίθουσα της συγκεντρώσεως.

Ο δικηγόρος Πάτσας, πήρε τότε στο τηλέφωνο τον διοικητή του Ε' Τμήματος.

— Έχει απαχθή ο κ. Ρουσσόπουλος, του είπε. Σπεύσατε να τον σώσετε.

Την ίδια στιγμή, ο Λαμπράκης που είχε αρχίσει την ομιλία' τού, ανέφερε την εξαφάνισι του δικηγόρου και τον φόβο του ότι τον κρατούν ως όμηρο. Στη διοίκησι Χωροφυλακής απησχολήθησαν με το ζήτημα. Και ο ίδιος ο συνταγματάρχης Καμουτσής πήρε μαζί του τον ταγματάρχη Δόλκα και σπεύσαν στο ξενοδοχείο «Κοσμοπολίτ». Ο Ρουσσόπουλος, όμως βρισκόταν στο δωμάτιό του. Οι δύο αξιωματικοί της Χωροφυλακής επικοινωνή-

σαν μαζί του με το εσωτερικό τηλέφωνο και του πρότειναν:

— Αν θέλετε να επιστρέψετε, θα σας συνοδεύσουμε εμείς ως την είσοδο.

Εκείνος δέχθηκε και σε λίγο βρισκόταν στην αίθουσα της συγκεντρώσεως. Η εμφάνισίς του κατηύνασε τα πνεύματα των Οπαδών της Ειρήνης. Όχι όμως και των συγκεντρωμένων έξω από το κτίριο, που δεν άργησαν να εκδηλωθούν τα αισθήματά τους.

Στο βήμα ήταν ακόμη ο Λαμπράκης. Και ξαφνικά ξέσπασε άγριος πετροπόλεμος, που μετεβλήθη σε γραφική ομηρική μάχη. Οι απ' έξω, οι «αντιφρονούντες», ρίχναν ομαδικώς. Οι πέτρες σπάσαν τα παράθυρα και πολλές πέσαν μέσα στην αίθουσα, που τις αρπάζαν οι «Οπαδοί της Ειρήνης» και τις εκσφενδόνιζαν προς τα έξω. Άγριες φωνές εξεχύνοντο και από τις δύο πλευρές και αντιλλάσσοντο με πάθος βρισιές.

— Έξω οι Βούλγαροι, φώναζαν απ' έξω.

— Πουλημένοι, χαφιέδες, απαντούσαν οι άλλοι.

Τα πράγματα χειροτερεύαν, γιατί μια μεγάλη ομάδα εφώρμησε πάνω στην πόρτα και προσπαθούσε να την παραβιάσει, για να εισορμήσει μέσα. Πιθανώτατα θα το κατώρθωνε και θα ακολουθούσε εισβολή με άγνωστες συνέπειες. Αλλ' εκείνη την στιγμή κατέφθασαν οι πρώτοι χωροφύλακες με επί κεφαλής τον διοικητή του Ε' Τμήματος. Απωθήσαν τους επιτιθεμένους κατά της πόρτας, η κατάσταση όμως επεδεινυότο από στιγμή σε στιγμή και οι διοικητής ζήτησε ενίσχυσι. Αμέσως εμφανίσθηκε απόσπασμα με επί κεφαλής τον ταγματάρχη Σέττα, που άρχισε να απωθή το μαινόμενο πλήθος. Αλλά συγχρόνως ο διοικητής του Ε' Τμήματος μοίραρχος Παπατριανταφύλλου ανέβηκε στην αίθουσα και ζήτησε να σταματήσει το megáφωνο, γιατί εκείνο ερέθιζε τους «αντιφρονούντας».

— Όχι, όχι, δεν μπορεί να σταματήσει, είπε ο Λαμπρά-

κης, σε έντονο ύφος. Και επί τη ευκαιρία, ιδού πως με κατήντησαν.

Του έδειχνε τους μώλωπες και το χτύπημα στο μέτωπο. Ο μοίραρχος τα κοίταξε με ενδιαφέρον και του είπε:

— Να είσθε βέβαιος, ότι δεν θα επαναληφθή αυτό.

Βαθμιαία φθάναν και άλλες δυνάμεις Χωροφυλακής και φαινόταν να αποκαθίσταται η τάξις. Τότε εθεάθη και ο Επιθεωρητής Χωροφυλακής στρατηγός Μήτσου να περιφέρεται με πολιτικά στον χώρο μπροστά στο κτίριο. Σε λίγο όμως γεννήθηκε το πρόβλημα: Πως θα αποχωρήσουν χωρίς να υποστούν επιθέσεις οι Οπαδοί της Ειρήνης; Γιατί οι ομιληταί τελείωσαν και οι συγκεντρωμένοι άρχισαν να κατεβαίνουν για να φύγουν.

Οι στιγμές ήταν κρίσιμες. Οι «αντιφρονούντες» αυτήν την ευκαιρία μπορεί να περιμέναν. Ίσως να μην επρόκειτο να κάνουν τίποτα, αλλά η εντύπωση που δίναν ήταν πως ετοιμάζοντο για επίθεση. Και οι επί κεφαλής της Χωροφυλακής διέταξαν την πιό άμεση ενέργεια: Να αδείαση η πλατεία. Αμέσως, πράγματι, οι άνδρες των αποσπασμάτων άρχισαν να σπρώχνουν το πλήθος σε βάθος προς τις οδούς Ερμού και Βενιζέλου και μπροστά στο κτίριο σε ευρεία έκταση δεν υπήρχαν παρά χωροφύλακες

Το πρόβλημα όμως δεν είχε λυθή, γιατί οι επιθέσεις μπορούσαν να γίνουν πιό κάτω. Ο συνταγματάρχης Καμουτσής μια λύσι βρήκε: Διέταξε να έλθουν αμέσως λεωφορεία, να παραλάβουν τους «Οπαδούς της Ειρήνης» και να τους μεταφέρουν σε μεγάλη απόστασι. Πράγματι, ο ανθυπομοίραρχος Σχοινάς έτρεξε στην οδό Σπανδωνή, όπου υπήρχε στάσις λεωφορείων και έφερε γρήγορα πέντε οχήματα.

Στο μεταξύ, είχε αρχίσει η έξοδος από την αίθουσα. Πρώτος βγήκε στον δρόμο ο Λαμπράκης. Τον περιβάλλαν οι Πάτσας, Τριανταφυλλίδης, Παπαδημητρίου, Καστρινός και ο Ρουσσόπουλος. Ο Λαμπράκης αντικρύζον-

τας τον αστυνομικό διευθυντή Καμουτσή, τον πλησίασε και του είπε:

— Βλέπετε συνταγματάρχα, αυτά τα σημάδια; Είναι από γροθιές εκείνων των ανθρώπων.

— Λυπούμαι γι' αυτό, αλλά δεν το προλάβαμε. Τώρα σας συνιστώ να φύγετε με τα λεωφορεία που φέραμε για να μην έχουμε τα ίδια.

— Σας ευχαριστούμε, αλλά δεν δεχόμαστε, ήταν η απάντησις του Λαμπράκη. Θα πάμε με τα πόδια.

Ο Βουλευτής Καβάλας της ΕΔΑ Τσαρουχάς δεν είχε έρθει στην συγκέντρωσι. Βρισκόταν στα γραφεία του κόμματός του, όταν έφθασε στ' αυτιά του η φήμη για την απαγωγή του Ρουσσόπουλου. Έτρεξε αμέσως στην Διεύθυνσι της Αστυνομίας, αναζητώντας τον συνταγματάρχη Καμουτσή, αλλά τον πληροφορήσαν ότι παρακολουθούσε τα πράγματα έξω από την συγκέντρωσι.

Ο βουλευτής Τσαρουχάς έφθασε εκεί και έψαχνε να βρή τον συνταγματάρχη, ο οποίος όμως φορούσε πολιτικά και δεν τον διέκρινε. Κατευθύνθηκε τότε στην είσοδο του κτιρίου και ήθελε να χτυπήση την πόρτα για να του ανοίξουν. Μόλις είχε τελειώσει την ομιλία του ο Λαμπράκης και ακουγόταν η θύελλα των χειροκροτημάτων. Εκείνη την στιγμή, δέχθηκε από πίσω δυό γερά χτυπήματα στο κεφάλι από κάποιον άγνωστο που εξαφανίσθηκε μέσα στο πλήθος. Ο Τσαρουχάς αισθάνθηκε να τρέχη το αίμα του. Κανείς δεν τον βοήθησε. Κανείς δεν εστράφη κατά του δράστου. Τραυματισμένος ο βουλευτής απευθύνθηκε σ' έναν ανθυπομοίραρχο εκεί κοντά:

— Με τραυμάτισαν. Πρέπει να μεταφερθώ με ασθενοφόρο. Έχω πάθει πριν από λίγον καιρό έμφραγμα του μυοκαρδίου και φοβάμαι. Βοηθήστε με, σας παρακαλώ.

Ο ανθυπομοίραρχος στράφηκε στον μοίραρχο Παπατριανταφύλλου και ψάξαν να βρούν κανένα ιδιωτικό αυτοκίνητο. Κατά σύμπτωσι εκείνη την στιγμή περνούσε ένα άδειο ασθενοφόρο του Σταθμού Α' Βοηθειών, στο

οποίο επιβίβασαν τον αιματωμένο Τσαρουχά. Αλλά ενώ έμπαινε μέσα, ακούστηκε μιά φωνή:

—Κάτω οι δολοφόνοι...

Από την είσοδο του κτιρίου μια ομάδα νεαρών αποπάσθηκε από την μάζα των «αντιφρονούντων» και χύθηκε πάνω στον βουλευτή.

Τον σύραν έξω και τον κακοποίησαν σκληρώς. Και με μεγάλη προσπάθεια των αστυνομικών διεσώθη για να μεταφερθή στον Σταθμό Α΄ Βοηθειών.

Το τρίκυκλο εφορμά. Πλήττεται ο Λαμπράκης

Στο μεταξύ, ο Λαμπράκης με τους συνοδούς του συνέχιζαν την πορεία τους, όταν ξαφνικά ένα τρίκυκλο τρέχοντας ολαταχώς έπεσε επάνω τους. Παρέσυρε τον Λαμπράκη, τον έριξε χάμω και συνέχισε τον δρόμο του. Ένας άνθρωπος, εκτός του οδηγού, βρισκόταν στο αμάξιμα του τρικύκλου. Ένας άλλος άνθρωπος, πήδηξε αστραπιαία επάνω μόλις χτυπήθηκε ο Λαμπράκης. Ήταν ο Χατζηποστόλου, ένας από τους συνοδούς του, που όπως edήλωσε αργότερα «ήταν κάτι σαν σωματοφύλακός του». Και ενώ το τρίκυκλο έτρεχε ολαταχώς, ο Χατζηποστόλου ρίχθηκε πάνω στον κοντόσωμο άνδρα του αμαξώματος.

Δεν δυσκολεύθηκε να τον εξουδετερώσει και τότε έπεσε πάνω στο κουβούκλιο του τρικύκλου. Με τις γροθιές του χτυπούσε το κρυστάλλινο δεξί παράθυρο του οδηγού, για να τον αναγκάσει να σταματήσει. Το έσπασε γρήγορα, αλλά ο οδηγός εξακολουθούσε τον ξέφρενο δρόμο του. Τελικά όμως έστριψε στην οδό Τσιμισκή και στη διασταύρωσή της με την Καρόλου Ντήλ σταμάτησε τόσο απότομα. ώστε στο αμάξιμα οι δύο αντίπαλοι πετάχθηκαν κάτω. Στο σημείο εκείνο της διασταυρώσεως στεκόταν ο υποδιοικητής της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας Θεσσαλονίκης Παν. Παρταλίδης, φορώντας την στολή

του. Και έκπληκτος αντελήφθη μπροστά στα μάτια του την συνέχεια της κινηματογραφικής σκηνής.

Καθώς το τρίκυκλο στάθμευσε απότομα, εκείνος που βρισκόταν στο αμάξωμα έδωσε μια αιφνιδιαστική σπρωξιά στον Χατζηποστόλου και τον πέταξε έξω, κάνοντάς τον να πέση πάνω στην άσφαλτο. Ταυτοχρόνως ο οδηγός, αφήνοντας την μηχανή σε λειτουργία, πήδησε από την θέση του κρατώντας στο χέρι του ένα κλόμπ και άρχισε να χτυπά τον ξαπλωμένο Χατζηποστόλου, ο οποίος έβαλε τις φωνές ζητώντας βοήθεια.

Τότε επενέβη ο Παν. Παρταλίδης. Άρπαξε τον οδηγό γερά από το μπράτσο, φωνάζοντας:

— Σταμάτα να χτυπάς. Σε συλλαμβάνω...

Η θέα της στολής επέδρασε αποφασιστικά. Ο οδηγός πραγματικά σταμάτησε το ξυλοκόπημα και έμεινε ακίνητος με το κλόμπ στο χέρι, ενώ ο άλλος επιβάτης του τρικύκλου τόβαζε στα πόδια.

— Σβήσε την μηχανή, πρόσταξε ο υποδιοικητής της Πυροσβεστικής, χωρίς να αφήση το χέρι του.

Εκείνος συνεμορφώθη σιωπηλός. Στο μεταξύ, είχαν τρέξει μερικοί διαβάτες που παρηκολούθησαν την σκηνή και κατέφθασε ο τροχονόμος χωροφύλαξ Χαράλαμπος Ασπιώτης.

— Τι τρέχει εδώ; ρώτησε.

— Αυτός χτυπούσε εκείνον, φωνάζαν οι θεαταί, δείχνοντας τον οδηγό και τον Χατζηποστόλου, που τον βοηθούσαν να σηκωθή.

Ο υποδιοικητής της Πυροσβεστικής το επιβεβαίωσε και του παρέδωσε τον οδηγό, ο οποίος τώρα φαινόταν πειθήνιος.

— Αυτός πρέπει να συλληφθή, του είπε.

— Γιατί τον χτυπούσες; ρώτησε ο τροχονόμος.

Εκείνος δεν απήντησε, αλλ' ο χωροφύλαξ τον κρατούσε από τον γιακά, ενώ του πήρε το κλόμπ. Στο μεταξύ, ο Παν. Παρταλίδης είχε κατευθυνθή σε ένα περίπτερο

εκεί δίπλα και τηλεφώνησε στην Άμεσο Δράσι. Σε λίγο κατέφθασε το υπ' αριθ. ΕΒΧ 867 αυτοκίνητο της Χωροφυλακής, με επιβαίνοντα τον ενωμοτάρχη Απ. Γεωργακόπουλο. Ο τροχονόμος του παρέδωσε τον κρατούμενο και το κλόμπ, λέγοντας:

— Άδικος επίθεσις εναντίον εκείνου.

Ο ενωμοτάρχης πήρε τον αριθμό του τρικύκλου: 43981. Και ενώ ο τροχονόμος οδηγούσε τον Χατζηποστόλου στον Σταθμό Α΄ Βοηθειών, το αυτοκίνητο της Αμέσου Δράσεως παρελάμβανε τον οδηγό για να τον μεταφέρει στο 5ον αστυνομικό τμήμα. Εκεί διεπιστώθη η ταυτότητά του. Ήταν κάποιος μεταφορέας Σπύρος Γκοτζαμάνης, 35 ετών, κάτοικος Τριανδρίας. Ο σύντροφός του πάνω στο όχημα ονομάζετο Εμμ. Εμμανουηλίδης. Από την στιγμή εκείνη έμπαιναν πανηγυρικός στην ιστορία και αυτοί και το τρίκυκλό τους, για να γίνουν διασημότητες διεθνούς ολκής και φορείς μιας αμφίβολης δόξας»...

Η κυβέρνηση θορυβείται

Τό άγγελμα του βαρύτατου τραυματισμού του Λαμπράκη έπεσε σαν βόμβα στην Αθήνα. Το έγκλημα, οργανωμένο από την ανακτορική καμαρίλλα και το παρακράτος που δρούσε μέσα στον κρατικό μηχανισμό, αιφνιδίασε πρώτο τον πρωθυπουργό, ο οποίος εξοργισμένος κραύγασε όταν το πληροφορήθηκε:

— Επί τέλους, ποιός κυβερνάει αυτό τον τόπο;

Ο πρωθυπουργικός υπαινιγμός κατά των μηχανορραφιών του στέμματος μέσω του παρακράτους ήταν απολύτως σαφής. Η ΕΔΑ κατήγγειλε ευθέως τους παρακρατικούς, τα κυβερνητικά όργανα και τα όργανα ασφαλείας ως πρωτεργάτες του εγκλήματος, ενώ η Ένωσις Κέντρου, με το στόμα του αρχηγού της Γ. Παπανδρέου απέδιδε την ηθική αυτουργία της δολοφονίας στον αρχηγό της ΕΡΕ:

«Η Ένωσις Κέντρου καταγγέλλει και ενώπιον του Έθνους και ενώπιον της διεθνούς κοινής γνώμης, τον αρχηγόν της ΕΡΕ κ. Καραμανλήν ως ηθικόν αυτουργόν της πολιτικής δολοφονίας του βουλευτού Λαμπράκη».

Ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής αρκέσθηκε να απαντήσει τότε:

«Δια την σημερινήν του δήλωσιν ο κ. Γ. Παπανδρέου θα εντρέπεται εις όλην του την ζωή».

Ο θάνατος. Η κηδεία

Ουσιαστικά νεκρός ο Γρ. Λαμπράκης λόγω καταστροφής των εγκεφαλικών του κυττάρων, χαροπάλευε επί πέντε ημέρες στο νοσοκομείο ΑΧΕΠΑΝΣ της Θεσσαλονίκης ενώ όλη η Ελλάδα κρατούσε την αναπνοή της. Η σορός του μεταφέρθηκε σιδηροδρομικώς από τη Θεσσαλονίκη με ειδική αμαξοστοιχία και σε κάθε σταθμό της διαδρομής χιλιάδες λαού περίμεναν για να αποτίσουν φόρο τιμής στο νεκρό.

Η κηδεία έγινε στις 28 Μαΐου στις 4 το απόγευμα από τη Μητρόπολη και η σορός μεταφέρθηκε πεζή στο Α΄ Νεκροταφείο υπό τη συνοδεία εκατοντάδων χιλιάδων λαού. Ήταν η μεγαλύτερη συγκέντρωση μαζών που σημειώθηκε μετά εκείνη της 12 Οκτωβρίου 1944, ημέρα τις απελευθέρωσης της Αθήνας στους δρόμους της.

Επικρίθηκε η ΕΔΑ από την ηγεσία του ΚΚΕ που βρισκόταν στο εξωτερικό, ότι δεν εκμεταλλεύτηκε επαναστατικά το γεγονός της δολοφονίας και μετέπειτα της πάνδημης κηδείας του Λαμπράκη για ν' ανατρέψει τη Δεξιά από την εξουσία. Η ηγεσία της ΕΔΑ κατηγορήθηκε ότι, ενώ μπορούσε, δεν έσπευσε ν' απλώσει το χέρι της και να δρέψει την εξουσία, τη στιγμή που κυκλοφορούσε αδέσποτη στους δρόμους!

Φυσικά, η όλη αυτή θεωρία περί καταλήψεως της εξουσίας από την ΕΔΑ δεν είχε και το ανάλογο πολιτικό ή λογικό έρεισμα. Πάντως, ένα ήταν βέβαιο: Πως η όλη εκείνη δοκιμα-

σία έδινε στην ΕΔΑ αυξημένο πολιτικό κύρος που μείωνε ακόμα περισσότερο την πρωτοκαθεδρία του Κολιγιάννη στο χώρο της Αριστεράς. Και το αυξημένο πολιτικό κύρος της ΕΔΑ απαιτούσε πλέον τη ρύθμιση της εσωτερικής λειτουργίας της πάνω σε νέες βάσεις. Δεν μπορούσε πια να εκπροσωπεί στον πολιτικό χώρο τους διεκπεραιωτές μιας δουλειάς, που άλλοι αποφάσιζαν και άλλοι ρύθμιζαν σε άλλους, απομακρυσμένους από την Ελλάδα, χώρους. Με άλλα λόγια, η ΕΔΑ για να λειτουργήσει σωστά είχε ανάγκη από ένα ανανεωμένο οργανωτικό σχήμα, βασισμένο σε μια εσωκομματική δημοκρατία, διαφορετική από τις αντιλήψεις που καλλιεργούσε το ΚΚΕ πάνω στο πρόβλημα.

Ο Καραμανλής παραιτείται και φεύγει

Η Φρειδερίκη, χωρίς να έχει διδαχθεί τίποτε από τα γεγονότα του Απριλίου 1963 σε βάρος της στο Λονδίνο και την ανάλογη επικριτική στάση των ναζιστικών της αντιλήψεων από το βρετανικό τύπο, χωρίς να έχει καν εντραπεί για τις φωτογραφίες της, στις οποίες εμφανιζόταν συντροφευμένη από τους φονείς του Λαμπράκη, Γκοτζαμάνη και Εμμανουηλίδη που είδαν το φώς στις εφημερίδες των Αθηνών, απεφάσισε να ταξιδέψει και πάλι στο Λονδίνο ως προσκεκλημένη της Βρετανής βασίλισσας.

Η κυβέρνηση, αναλογιζόμενη τις συνέπειες μιας καθολικής αποδοκιμασίας της Φρειδερίκης στην αγγλική πρωτεύουσα, πρόβαλε αντιρρήσεις για το ταξίδι και συμβούλευσε το θρόνο να ματαιωθεί. Η Φρειδερίκη στάθηκε ανένδοτη και ζήτησε μάλιστα και την ενίσχυση του «πυροβολικού» των ξένων πρακτορείων. Έτσι, στις 17 Μαΐου 1963 το Αμερικανικό, Ασοσιέϊτεντ πρέσς, τηλεγραφούσε:

«Πηγαί προσκείμεναι προς τα ανάκτορα εξέφραζον την βεβαιότητα ότι η βασιλική επίσκεψις θα πραγματοποιηθή ως έχει προγραμματισθή, παρά τας απειλάς συγκροτή-

σεως νέων διαδηλώσεων εις το Λονδίνον κατά την διάρκειαν της επισκέψεως».

Ταυτόχρονα, μέσω του Υπουργού Εξωτερικών Ευάγγελου Αβέρωφ, το στέμμα πίεζε τον πρωθυπουργό. Ο Ευάγ. Αβέρωφ μετέφερε τότε το εξής μήνυμα της Φρειδερίκης:

—Ο βασιλεύς επιθυμεί να πραγματοποιηθή η επίσημος επίσκεψις στην Αγγλία. Θα ενοχληθῆ αν ο Καραμανλῆς επιμείνη να αναβληθῆ.

Σύμφωνα με όσα δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Ακρόπολις» της 21-23 Μαρτίου 1973, κατ'εξοχή ανακτορικό έντυπο που ήταν σε θέση να γνωρίζει τα παρασκήνια της υπόθεσης, τα πράγματα εξελίχτηκαν ως εξής:

«Σάββατο 8 Ιουνίου 1963: Ώρα 11 πρωινή, ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλῆς έφθασε στα Ανάκτορα Τατοῦου. Έγινε δεκτός αμέσως από τον βασιλέα εγκαρδίως, στο ιδιαίτερο γραφείο του. Και διεξήχθη ο εξής περίπου διάλογος για το επίμαχο θέμα:

ΠΑΥΛΟΣ: Ώστε θεωρείτε οπωσδήποτε αναγκαίον να αναβληθῆ το ταξίδι, Πρόεδρε;

ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ: Μεγαλειότατε, η κρίσις της κυβερνήσεως παραμένει σταθερά. Θεωρούμε το ταξίδι επικίνδυνον. Η ατμόσφαιρα είναι δυσμενῆς στο Λονδίνον. Οι Εργατικοί βάλλουν κατά του ελληνικού Θρόνου και κατά της κυβερνήσεως. Οι κομμουνισταί του Λονδίνου, Άγγλοι και Έλληνες, οργανώνουν αποδοκιμασίας σας. Ποία βεβαιότης υπάρχει ότι δεν θα επιτύχουν τον σκοπόν τους, παρά τα μέτρα της αγγλικῆς αστυνομίας;

ΠΑΥΛΟΣ: Όλα αυτά τα λαμβάνω υπ'όψιν. Αλλά τι θα γίνῃ με την βασίλισσαν Ελισάβετ, η οποία μας εκάλεσε; Δεν θα θιγῆ με την άρνησί μας;

ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ: Θα της εξηγήσωμεν τους λόγους. Ελπίζομεν να τους κατανοήση. Αλλά η μη κατανοήσις των δεν θα είναι το μείζον κακόν.

Η συζήτησις συνεχίζεται σ' αυτό το πνεύμα επί μερικά ακόμη λεπτά. Ο βασιλεύς φαίνεται μάλλον να πείθεται, ή ακριβέστερα να κλίνει προς την πρωθυπουργική θέσιν. Τον απασχολεί όμως κυρίως η Ελισάβετ. Πως δεν θα θεωρήση ως προσβολήν την απόρριψιν της προσκλήσεως;

—Μα θα της υπογραμμισθή ότι δεν πρόκειται περί ματαιώσεως ή απορρίψεως, αλλά περί αναβολής μέχρις ότου δημιουργηθούν ευνοϊκώτεροι συνθήκαι, τονίζει ο Καραμανλής.

Τότε ρίχεται η ιδέα, οι εξηγήσεις προς την βασίλισσα της Αγγλίας να γίνουν με επιστολήν που θα της κομίση ο Διάδοχος Κωνσταντίνος. Η ιδέα ενθουσιάζει τον Παύλο. Δεν έχει πη όμως ακόμη το οριστικό «ναί». Δείχνει μιαν αναβλητικότητα, σαν να θέλη προηγουμένως να συμβουλευθή κάποιον ακόμη πρόσωπο. Λέγει κατόπιν:

—Λοιπόν, κατ' αρχήν θα έλεγα σύμφωνοι, αλλά αφησέ με να το σκεφθώ λίγο ακόμη. Ας διακόψουμε τώρα και έλα ξανά το απόγευμα να τα πούμε άλλη μια φορά και να τελειώνουμε».

Ο πρωθυπουργός σηκώνεται να φύγει, οπότε ο Παύλος του απευθύνει και την τελευταία ερώτηση:

—Κι αν επιμείνω, τι σκέπτεσαι να κάνεις;

Κι ο Καραμανλής απαντά:

—Θα παραιτηθώ, μεγαλειότατε!...».

Η συνάντηση επαναλαμβάνεται στις 10 Ιουνίου 1963, στα Ανάκτορα Τατοΐου ώρα 11η πρωινή. Οπότε κατά τον τύπο της εποχής διημείφθη ο εξής διάλογος:

—Μεγαλειότατε, κατελήξατε σε οριστικές αποφάσεις για το επίσημο ταξίδι στην Αγγλία;

— Εσείς πρόεδρε επιμένετε στις δικές σας;

— Βεβαίως, Μεγαλειότατε και επιτρέψατέ μου να σας τισ αναπτύξω άλλη μία φορά.

— Ναι, πρόεδρε, όλοι οι συλλογισμοί σας ορθοί. Αλλά

φοβούμαι ότι επισκιάζονται από το γεγονός ότι η Βασίλισσα Ελισάβετ, θα προσβληθή από την άρνησίν μας. Εφ' όσον η κυβέρνησίς της μας αναμένει, σημαίνει ότι εγγυάται την τάξιν. Συνεπώς η δική μας άρνησις στρέφεται όχι κατά της αγγλικής κυβερνήσεως, αλλά κατά του προσώπου της. Έτσι θα το πάρη.

— Αλλ' αυτά τα είχαμε συζητήσει Μεγαλειότατε, το Σάββατον. Και είχαμε συμφωνήσει ότι ο Διάδοχος θα της επέδιδε επιστολήν η οποία θα την έπειθεν.

— Ναι, αλλά σκέφθηκα περισσότερο το πράγμα. Και φοβούμαι ότι η Ελισάβετ θα το θεωρήση προσβολήν. Και δεν είναι εθνικώς συμφέρον να υπάρχουν προστριβές μεταξύ των Θρόνων Ελλάδος - Αγγλίας. Γι' αυτό θα ήταν προτιμότερον να πραγματοποιηθή το ταξίδι. Γιατί δεν το αποδέχεσθε, να συμφωνήσουμε και να τελειώση αυτό το ζήτημα!

Άλλη μία συνάντηση στο Τατόϊ δίνει οριστική λύση στο θέμα. Ο Παύλος εμμένει στην απόφασή του (στην ουσία απόφαση της Φρειδερίκης) για το ταξίδι. Ο Καραμανλής δηλώνει την πλήρη διαστασή του με το στέμμα και υποβάλλει οριστικά την παραίτησή του. Ο Παύλος την αποδέχεται και συμπεριφερόμενος σα σουλτάνος που προσφέρει σε αργυρό δίσκο στον υπό δυσμένεια πρωθυπουργό του το λεγόμενο «σιχτίρ πλάφι», αναγγέλλει στον Κωνσταντίνο Καραμανλή ότι του απονέμει το Μεγαλόσταυρο του Σωτήρος! Εκείνος όμως απαντά:

«Μεγαλειότατε, αρνούμαι να τον δεχθώ.

— Πώς; Μα σας τον είχα προσφέρει και άλλοτε. Ηρνήθητε και τότε και μου είχατε ειπή ότι θα τον δεχόσαστε όταν αποχωρήσητε της πρωθυπουργίας.

— Ναι, απήντησε ο Καραμανλής, αλλ' αν απεχώρουν υπό συνθήκας διαφορετικής αυτών υπό τας οποίας τώρα απέρχομαι».

Λίγα λεπτά αργότερα το Πανελλήνιο πληροφορούνταν

ότι «ο Καραμανλής έπεσε». Δεν ήταν βεβαίως το τυπικό ζήτημα της αντίθεσής του για το βασιλικό ταξίδι που τον έθεσε εκτός εξουσίας. Ο θρόνος, επικουρούμενος από το παρακράτος, τον έφθειρε συστηματικά και τον εξετόπισε βάνουσα. Το παλαιό «σκεύος εκλογής» γινόταν τώρα αποδιοπομπαίος τράγος, γιατί δεν εννοούσε να παραχωρήσει το προβάδισμα της άσκησης της εξουσίας στον συνταγματικώς ανεύθυνο ανώτατο άρχοντα και να μεταβληθεί σε υπηρέτη του. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, έχοντας πλέον αντιμέτωπο το δημόσιο δημοκρατικό αίσθημα, συντηρητικός ως προς τις αρχές του, βλέποντας τον ανένδοτο να φθείρει τα ερείσματα της δεξιάς, δεν ηθέλησε τότε να πλήξει αποφασιστικά το θεμέλιο της ξενοκρατίας στην Ελλάδα που ήταν ο θρόνος. Και προτίμησε την παραίτηση και την αυτοεξορία. Έπρεπε να περάσουν έντεκα συναπτά έτη, να μεταδιδασχτεί πικρά και να πλουτίσει την πολιτική του πείρα, για να συμμετάσχει στο πλήγμα κατά της δυναστείας, που ουσιαστικά έπρεπε να είχε καταφερθεί το 1963...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Η ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Κυβέρνηση Πιπινέλη. Ο Καραμανλής εκπατρίζεται

Παρά την εισήγηση του απελθόντος πρωθυπουργού να διαλυθεί η Βουλή και να γίνουν εκλογές από υπηρεσιακή κυβέρνηση, ο βασιλεύς δεν αποδέχτηκε την υπόδειξη και κάλεσε τον Παναγιώτη Πιπινέλη, στέλεχος της ΕΡΕ, που διετέλεσε κατά καιρούς υπουργός Εξωτερικών στις μετεμφυλιοπολεμικές κυβερνήσεις και υπουργός Εμπορίου στην τελευταία υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, στον οποίο και ανέθεσε το σχηματισμό κυβερνήσεως, η οποία και θα εμφανιζόταν στη Βουλή να ζητήσει την ψήφο εμπιστοσύνης της. Σύμφωνα με την κατάσταση της δύναμης των κομμάτων στο κοινοβούλιο, που εκείνες τις μέρες είχε εγχειρίσει στο βασιλέα ο Πρόεδρος της βουλής Κωνσταντίνος Ροδόπουλος, η ΕΡΕ διέθετε 180 έδρες, η Ε.Κ. 77, η ΕΔΑ 24, ο Μαρκεζίνης 16, ενώ 4 ήταν ανε-ζάρτητοι.

Η λύση που έδωσε το στέμμα στην κρίση ήταν ακριβώς αντίθετη των εισηγήσεων Καραμανλή. Για την πραγμάτωσή της τα ανάκτορα εξέλεξαν το γνωστό αυλόδουλο τότε Π. Πιπινέλη (με την ίδια ευκολία που υπηρετούσε το στέμμα το επρόδωσε αργότερα, προσχωρώντας στη Χούντα...), ο οποίος πέραν των γνωστών διασυνδέσεών του με τους κύκλους της οικονομικής ολιγαρχίας, δεν είχε και την έξωθεν καλήν μαρτυρίαν, δεδομένου ότι ήταν κοινό μυστικό ότι ως νέος εσπού-

δασε και απέκτησε τίτλους πανεπιστημιακούς στο εξωτερικό με τις προσόδους της μητρικής περιουσίας. Η μητέρα του είχε στην ιδιοκτησία της το συγκρότημα των κτιρίων των δημοτικών πορνείων των Βούρλων Πειραιώς, τα οποία είχε μισθώσει απ' αυτήν ο δήμος και τα παραχωρούσε ως στέγη για τη νόμιμη πορνεία της εποχής. Το συγκρότημα εκείνο, μετά την κατάργηση των πορνείων, μετετράπη σε φυλακή από την οποία πέρασε κατά το διάστημα του εμφυλίου πολέμου το άνθος των αγωνιστών της εθνικής αντίστασης και το 1956 σημειώθηκε η μεγάλη απόδραση των στελεχών του ΚΚΕ για την οποία έγινε λόγος σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Η κυβέρνηση Πιπινέλη, η οποία αποκλήθηκε «αυλική» από τον τύπο, δέχτηκε όλες τις επιθυμίες του στέμματος και πρώτη απ' όλες το ταξίδι του ζεύγους Παύλου-Φρειδερίκης στην Αγγλία. Εικοσιτέσσερις ώρες αργότερα μετά την ορκωμοσία της, ο Κ. Καραμανλής έφευγε αεροπορικά για τη Ζυρίχη. Πριν φύγει, όρισε τριμελή διοικούσα επιτροπή για το κόμμα της ΕΡΕ από τους Παν. Κανελλόπουλο, Κ. Ροδόπουλο και Παν. Παπαληγούρα.

Κατά την εμφάνισή της στη Βουλή η νέα αυλική κυβέρνηση, δημιούργημα της σατανικής Φρειδερίκης, πήρε μόνο τους ψήφους της Δεξιάς. ΕΔΑ και Ε.Κ. αποχώρησαν κατά την ψηφοφορία, ενώ ο Μαρκεζίνης την καταψήφισε.

Το Λονδίνο αποδοκιμάζει

Υπό τις ευλογίες της κυβέρνησης, το βασιλικό ταξίδι πραγματοποιήθηκε. Πριν φύγει το ζεύγος για το Λονδίνο (έφθασε στην αγγλική πρωτεύουσα στις 9 Ιουλίου 1963) ο Παύλος έκανε δηλώσεις στην αγγλική εφημερίδα «Νταϊήλυ Τέλεγκραφ»:

«Ουδείς λόγος υπήρχε να μὴν αποδεχθῶ την πρόσκληση της βασιλίσσης της Αγγλίας.

Καθόλου δεν θα ενοχληθῶ ἀπὸ διαδηλώσεις, οι οποίες ενδεχομένως θα γίνουν...»

Το βράδυ της άφιξης του Παύλου και της Φρειδερίκης στο Λονδίνο και ενώ στα Ανάκτορα του Μπάκιγχαμ η βρεταννή βασίλισσα έδινε δεξίωση προς τιμήν τους, έξω από το ανακτορικό κιγκλίδωμα μένονταν οι διαδηλώσεις. Γράφει ο Γρηγοριάδης χαρακτηριστικά:

«Η έφιππος αστυνομία εφωρμούσε κατά του πλήθους των διαδηλωτών, που επικεφαλής τους ήταν ο ίδιος ο υπέργρηρος φιλόσοφος Μπέρτραντ Ράσσελ. Οι ιαχές και οι ρυθμικές κραυγές κάθε τόσο διασπούσαν το φράγμα των μελωδιών που εξέπεμπε η ανακτορική ορχήστρα. Και λίγο πιά κάτω, στην πλατεία του Τραφάλγκαρ – τον ομφαλό του χαώδους Λονδίνου – ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις δίναν μάχη προς άλλες μάζες διαδηλωτών, οι οποίες με αρχηγό την Αμπατιέλου αγωνίζοντο να φθάσουν ως τα Ανάκτορα και να ενωθούν με τους ομοϊδεάτες τους που ήδη επέλευαν εκεί.

Η μεγαλύτερη όμως δοκιμασία ανέμενε το βασιλικό ζεύγος την επομένη, όταν συνοδευόμενοι από την Ελισάβετ και τον σύζυγό της, μετέβησαν στο θέατρο 'Όλντουϊτς και παρηκολούθησαν τον «Όνειρον θερινής νυκτός» του Σαίξπηρ. Και εκεί είχαν στηθή πολλοί διαδηλωταί, με την ίδια οργάνωσι, τεχνική και τακτική, οι οποίοι με κραυγές απεδοκίμασαν όχι μόνον τους βασιλείς της Ελλάδος, αλλά και αυτήν την Ελισάβετ. Ο υπουργός Εσωτερικών Μπρούκ, εδήλωνε σε λίγο:

—Είμαι κατάπληκτος και οργισμένος. Η βασίλισσα της Αγγλίας να αποδοκιμαστή! Ουδέποτε πίστευα ότι μπορούσε να συμβή αυτό στην χώρα μας...»

Στις 12 Ιουλίου 1963 το ζεύγος γύρισε στην Αθήνα. Όλοι ήξεραν ότι ο μοναδικός λόγος ύπαρξης της κυβέρνησης Πιπινέλη ήταν να δώσει την ευλογία της στο βασιλικό ταξίδι και τώρα που πραγματώθηκε πλέον δεν είχε λόγο ύπαρξης, αφού η περαιτέρω παραμονή της στην εξουσία μόνο ζημία προσπόριζε στη δεξιά.

Οι ερωτροπίες Βενιζέλου - Ανακτόρων που φάνηκαν άλλη μια φορά στην περίπτωση ψήφου εμπιστοσύνης στον Πιπινέλη, όταν ο συνεταιρός της Ε.Κ. ζητούσε επίμονα ψήφο ανοχής για την αυλική κυβέρνηση, βγήκαν και πάλι από το παρασκήνιο στην επιφάνεια με μια απρόοπτη δήλωση του Γ. Παπανδρέου:

«Με βαθειάν θλίψιν, εδήλωσε, αισθάνομαι το χρέος να ανακοινώσω προς τον δημοκρατικόν κόσμον, ότι η περαιτέρω συνεργασία με τον κ. Βενιζέλον έχει καταστή αδύνατος. Οδηγεί όχι εις την ευόδωσιν αλλ' εις την καταστροφήν του Αγώνος».

Και περαιτέρω ο Γ. Παπανδρέου αποκάλυπτε ότι ο Σ. Βενιζέλος, κατ' επίνευση των ανακτόρων, έστρεφε τις προσπάθειές του στο να σχηματισθεί ισχυρά πολιτική κυβέρνηση από την ΕΡΕ και το κόμμα του των Φιλελευθέρων, για να ευοδοθεί έτσι η προσπάθεια του θρόνου να πλήξει την ενότητα της Ε.Κ. και να καταρρεύσει ο ανένδοτος, ο οποίος άλλωστε, λόγω της ηθελημένης απομόνωσης της Αριστεράς από τον Γ. Παπανδρέου, βρισκόταν κιόλας σε δεινή κρίση.

Την ανακοινωθείσα διαγραφή του Βενιζέλου από την ΕΚ ακολούθησε σειρά δηλώσεων και αντιδηλώσεων των δύο συνεταιρών. Ο Βενιζέλος εδήλωσε:

«Εις ουδένα αναγνωρίζω το δικαίωμα της διαγραφής μου από την Ένωσι Κέντρου, της οποίας υπήρξα ο κύριος δημιουργός».

Και ο Παπανδρέου απάντησε:

«Εγώ απεφάσισα. Η αποφάσίς μου είναι ανέκλητος. Ο κ. Βενιζέλος επρόδωσε τον κοινόν Αγώνα...»

Την 28 Ιουλίου στην Πάτρα δήλωσε:

«Η πολιτική κυβέρνησις την οποίαν επιδιώκει ο Σ. Βενιζέλος, θα απετέλει ασχημίαν, η οποία θα εξηυτέλιζε τον ιδεολογικόν αγώνα του Κέντρου».

Και ο Βενιζέλος στις 30 Ιουλίου απαντούσε:

«Πριν εκστομίση παρομοίας φράσεις, ο κ. Παπανδρέου έπρεπε να ενθυμηθή ότι ολίγον προ των εκλογών του 1961 διαπραγματεύετο με την ΕΡΕ την από κοινού κάθοδον εις εκλογάς και την εν συνεχεία κυβερνητικήν συνεργασίαν. Πως λοιπόν είναι σήμερα ηθικώς ανεπίτρεπτος η συνεργασία με μερίδα της ΕΡΕ, όταν προ διετίας περίπου ο κ. Παπανδρέου εθεώρει ηθικώς επιτρεπτήν την συνεργασίαν με το σύνολον της ΕΡΕ;»

Δεν ήταν βέβαια κάτι καινούριο η αποκάλυψη του Βενιζέλου για τις προτάσεις συνεργασίας του Γ. Παπανδρέου με την ΕΡΕ. Ωστόσο έφερε και πάλι στην επιφάνεια την ελαφρότητα με την οποία αρχηγοί υποτιθεμένων ιδεολογικών παρατάξεων απεμπολούσαν τις αρχές τους, κάποτε με μοναδικό αντάλλαγμα να επιπλεύσουν εκλογικά, όπως είχε συμβεί με το Γ., Παπανδρέου, όταν διαπραγματευόταν συνεργασία του με την ΕΡΕ στο πρόσφατο τότε παρελθόν...

Νέες εκλογές. Η Ε.Κ. πρώτο κόμμα

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1963 η βουλή διαλυόταν και διοριζόταν υπηρεσιακή κυβέρνηση υπό τον Σ. Μαυρομιχάλη για να διεξαγάγει τις εκλογές της 3 Νοεμβρίου 1963. Και ενώ η Ε.Κ. αρνείται ουσιαστική συνεργασία με την Αριστερά, προκειμένου να καταφερθεί ένα καίριο αυτή τη φορά πλήγμα κατά της Δεξιάς, τα πολιτικά προβλήματα σημείωναν μία όξυνση χαρακτηριστική και έπρεπε πλέον εκ μέρους της Αριστεράς να επανεκτιμηθούν επί τόπου και να επαναπροσδιοριστούν οι ευθύνες.

Οι διαφωνίες ως προς την ορθότητα της χαραγμένης γραμμής από την ηγεσία του ΚΚΕ άρχισαν να πληθαίνουν μέσα στην ΕΔΑ τόσο στη βάση, όσο και στην κορυφή της πυραμίδας. Τώρα υπήρχαν σαφή αμφιλεγόμενα σημεία.

Το ερώτημα, ποια πρέπει από δω και πέρα να είναι η τακτική της απέναντι στις δυνάμεις του Κέντρου προβάλλει

πλέον επιτακτικά μέσα στις γραμμές της ΕΔΑ. Και οι μάζες διερωτώνται σε πολλές περιπτώσεις πως γίνεται πράξη η διακηρυγμένη πολιτική της συνεργασίας όλων των δημοκρατικών δυνάμεων, όταν η συντεταγμένη Αριστερά ακολουθεί μια τακτική μαξιμαλιστική, που δεν βοηθάει αυτή τη συνεργασία ούτε μελετά τρόπους για την υπερνίκηση της αρνητικής στάσης της κεντρώας ηγεσίας. Η στάση της έχει στην καλύτερη περίπτωση απογραφικό και μόνο χαρακτήρα των δυνάμεών της.

Την ίδια αυτή περίοδο αρχίζουν να εκδηλώνονται και οι πρώτες έντονες αντιθέσεις στους κόλπους της ηγεσίας του ΚΚΕ στο εξωτερικό. Η γραμμή του Κολιγιάννη και των πολύ στενών συνεργατών του εξακολουθεί να επιβάλλεται, αλλά μέσα σ' ένα κλίμα οξυνόμενων διαφωνιών και αμφισβητήσεων που συγκεντρώνονται σε δύο προβλήματα: Στη στάση της Αριστεράς απέναντι στις κεντρώες δυνάμεις και στην αντιμετώπιση του λεγόμενου «κομματικού προβλήματος» με τρόπο ώστε να εξασφαλιστεί η μεταφορά του κέντρου λήψης των αποφάσεων από την ηγεσία του εξωτερικού στα στελέχη που αγωνίζονταν στην Ελλάδα μέσα στην ΕΔΑ.

Πράγματι οι εκλογές διεξήχθησαν στις 3 Νοεμβρίου 1963 πρωτοφανώς αφατρίαστες σ' όλη σχεδόν την Ελλάδα. Το βράδυ οι κάλπες ανέδειξαν πρώτο κόμμα την Ε.Κ. με ποσοστό 42,04% και 138 έδρες, δεύτερο την ΕΡΕ με 39,7% και 132 έδρες, τρίτο την ΕΔΑ με 14,54% και έδρες 30 και ακολουθούσαν οι Προοδευτικοί του Μαρκεζίνη με 3,74% και 2 έδρες.

Το μεσημέρι της 8 Νοεμβρίου 1963 ορκίστηκε η πρώτη κυβέρνηση Κέντρου μετά ενδεκαετή τυπική κυριαρχία της Δεξιάς στην Ελλάδα. Επισημαίνω τον όρο τυπική γιατί ουσιαστικά η κυριαρχία της Δεξιάς, με το μηχανισμό της εξουσίας, το στρατό και το παρακράτος στα χέρια της, κρατούσε πολλές δεκαετίες τα ηνία της πολιτικής ζωής και ελάχιστη αξία είχε η λαϊκή εντολή στη δεκαετία 1950-1960.

Η σύνθεση της νέας κυβέρνησης Κέντρου ήταν η ακόλουθη:

- Γ. Παπανδρέου: Πρωθυπουργός και υπουργός Παιδείας.
- Σ. Βενιζέλος: Αντιπρόεδρος και υπουργός Εξωτερικών.
- Γ. Αθανασιάδης - Νόβας: Προεδρίας.
- Γ. Μαύρος: Συντονισμού.
- Κ. Μητσοτάκης: Οικονομικών.
- Ι. Ζίγδης: Βιομηχανίας.
- Στ. Αλαμανής: Εμπορίου.
- Γ. Μπακατσέλος: Εργασίας.
- Στ. Κωστόπουλος: Εσωτερικών.
- Δ. Παπανικολόπουλος: Εθνικής Αμύνης.
- Ν. Μπακόπουλος: Συγκοινωνιών.
- Σ. Χούτας: Δημοσίων Έργων.
- Π. Πολυχρονίδης: Εμπορικής Ναυτιλίας.
- Σ. Παπαπολίτης: Προνοίας.
- Δ. Παπασπύρου: Δικαιοσύνης.
- Α. Μπαλτατζής: Γεωργίας
- Ν. Έξαρχος: Βορ. Ελλάδος.
- Άνευ Χαρτοφυλακίου: Ι. Γιαννόπουλος, Π. Κατσώτας, Ι. Τούμπας.
- Ι. Παναγιωτόπουλος: Υφυπουργός Εσωτερικών.

Δεν συμμετείχε ο Στ. Στεφανόπουλος που προοριζόταν για αντιπρόεδρος και οι αρμοδιότητές του έμελλε να κανονιστούν με νόμο, και ο Ηλίας Τσιριμώκος, που προοριζόταν για Πρόεδρος της Βουλής.

Ένα μήνα αργότερα ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εγκατέλειπε την Ελλάδα. Παραιτήθηκε από την αρχηγία της ΕΡΕ και σε επιστολή προς βουλευτές του όρισε ως διάδοχό του τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο. Πριν φύγει δοκίμασε και άλλη μια απαγοήτευση από τη συμπεριφορά του θρόνου, αποκλειστικά στο πρόσωπό του. Με τη βεβαιότητα του έμπειρου περί τα πολιτικά τερτίπια ότι ο Γ. Παπανδρέου θα μεταχειριζόταν την εξουσία ως μεταβατικό σκαλοπάτι για να επιχειρήσει, όπως ο Παπάγος παλαιότερα, ένα δεύτερο άλμα εκλογικό που

θα τον έφερνε λαοπρόβλητο και με απόλυτη πλειοψηφία στην κυβέρνηση, εισηγήθηκε στο βασιλέα να μη ανατεθεί ο σχηματισμός κυβέρνησης στον Γ. Παπανδρέου. Ο Παύλος έκανε ακριβώς το αντίθετο και έδωσε την εντολή στον Γ. Παπανδρέου, με αντάλλαγμα να διατηρηθεί ως υπουργός Εθνικής Αμύνης ο αυλικός θεράπων Δ. Παπανικολόπουλος.

Στις 16 Δεκεμβρίου συνεκλήθη η νέα Βουλή και προέδρός της εξελέγη ο Ηλίας Τσιριμώκος. Όταν εξητήθη η ψήφος εμπιστοσύνης της Βουλής, 167 εψήφισαν υπέρ της κυβέρνησης (28 ψήφοι ανήκαν στην ΕΔΑ) ενώ 130 τον κατεψήφισαν. Ο Γ. Παπανδρέου έβλεπε τον ελιγμό του να πραγματώνεται τμηματικά, κατά τα προσχεδιασμένα και εδήλωσε ότι δεν ήταν ικανοποιημένος από το αποτέλεσμα, αφού δεν ήθελε επ' ουδενί λόγω να στηρίζεται στις ψήφους της Αριστεράς. Και αφού προηγήθηκαν οι τυπικές συνταγματικές διαδικασίες, στις 30 Δεκεμβρίου 1963 διαλύεται η βραχύβια Βουλή, σχηματίζεται υπηρεσιακή κυβέρνηση και υπό τις ενθουσιώδεις ευλογίες του θρόνου, προκηρύσσονται εκλογές για τις 16 Φεβρουαρίου 1964.

Και ενώ η χώρα βρισκόταν σε έντονο προεκλογικό πυρετό, ο Σοφοκλής Βενιζέλος πέθαινε αιφνίδια στο πλοίο «Ουρανία» από οξύ πνευμονικό οίδημα. Ο Γ. Παπανδρέου ήταν πλέον πολιτικώς κυρίαρχος στο χώρο του Κέντρου...

Οι κάλπες την 16 Φεβρουαρίου απέδωσαν ό,τι γενικώς αναμενόταν: Η Ένωση Κέντρου αποκτούσε αυτοδυναμία και επετύχανε θρίαμβο.

Τα αποτελέσματα ήσαν σαφή: Η Ε.Ρ.Ε. (και το Κόμμα των Προοδευτικών) συνεκέντρωσαν 1.621.550 ψήφους, δηλαδή το 35,2%. Και κατελάμβαναν 107 έδρες της Βουλής.

Η Ένωση Κέντρου συνεκέντρωνε 2.424.477 ψήφους, δηλαδή τα 52,8%. Και κατελάμβανε 171 έδρες.

Η ΕΔΑ συνεκέντρωνε 542.862 ψήφους, δηλαδή τα 11,8%. Και κατελάμβανε 22 έδρες.

Υπήρχαν και μερικοί μεμονωμένοι που σύγκέντρωσαν μόλις 9.951 ψήφους.

«Σε σύγκριση με το αποτέλεσμα των εκλογών του 1963, η πτώσις της ΕΡΕ, γράφει ο Γρηγοριάδης (358), ήταν καταφανής. Ο θρίαμβος του Γ. Παπανδρέου ήταν τόσο περιβλεπτός, ώστε η διαδικασία για την εγκατάστασί του στην εξουσία υπήρξε ταχυστάτη. Το πρωί της 17ης Φεβρουαρίου ο υπηρεσιακός πρωθυπουργός Παρασκευόπουλος υπέβαλε την παραίτησι της κυβερνήσεώς του. Και την επομένη ο Γ. Παπανδρέου εκαλείτο στα Ανάκτορα. Βέβαια, ήταν φορέυς της δεδηλωμένης και αυτομάτως το χρίσμα του ανήκε. Μια συγκλονιστική όμως τραγωδία που συνέβαινε στα ανάκτορα, αποτελούσε ένα απρόβλεπτο εμπόδιο: Ο βασιλεύς Παύλος ήταν καταδικασμένος καρκινοπαθής. Και πολύ λίγο απείχε πια από τον μαρτυρικό θάνατο».

Νέα Κυβέρνηση Ε.Κ. Θάνατος Παύλου

Το μεσημέρι της 19 Φεβρουαρίου 1964 τα μέλη της νέας κυβέρνησης ανέβηκαν στο Τατόϊ και ορκίστηκαν μπροστά σ' ένα ετοιμοθάνατο άνθρωπο, που μόλις στεκόταν στα πόδια του από τους πόνους του καρκίνου. Η σύνθεση της νέας κυβέρνησης ήταν η ακόλουθη:

ΥΠΟΥΡΓΟΙ: Γ. Παπανδρέου, πρωθυπουργός και υπουργός Παιδείας, Στ. Στεφανόπουλος, αντιπρόεδρος, Γ. Μαύρος, Συντονισμού, Α. Παπανδρέου, Προεδρίας, Π. Γαρουφαλιάς, Εθν. Αμύνης, Σ. Κωστόπουλος, Εξωτερικών, Π. Πολυχρονίδης, Δικαιοσύνης, Ι. Τούμπας, Εσωτερικών, Κ. Μητσοτάκης, Οικονομικών, Γ. Μελάς, Εμπορίου, Ι. Ζίγδης, Βιομηχανίας, Σ. Χούτας, Δημοσίων Έργων, Σ. Αλαμανής, Συγκοινωνιών, Α. Μπαλτατζής, Γεωργίας Π. Κατσώτας, Προνοίας, Σ. Μπίρης, Ναυτιλίας, Γ. Μπακατσέλος, Εργασίας, Κ. Ταλιαδούρος, Β. Ελλάδος.

ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΙ: Α. Κανελλόπουλος, Συντονισμού, Μ. Παπακωνσταντίου, Εθνικής Αμύνης, Κ. Μαρής, Οικονομικών, Ν. Κουντούρης, Εμπορίου, Α. Αγγελούσης, Δημ. Έρ-

γων, Ε. Αρβανιτάκης, Συγκοινωνιών, Ν. Μαλιάκας, Γεωργίας, Α. Κοκκέβης, Υγιεινής, Ν. Έξαρχος, Ασφαλείας, Γ. Μυλωνάς, Προεδρίας.

Το φρούριο της Δεξιάς είχε εκπορθηθεί στην κορυφή της πυραμίδας και μόνο. Αλλ' όπως παρατηρεί ο Γρηγοριάδης:

«τα θεμέλια του καθεστώτος και ιδίως ο κρατικός μηχανισμός, παρέμειναν στο μεγαλύτερο μέρος τους υπό τον έλεγχο της δεξιάς. Το μεγαλύτερο μέρος επίσης της αστικής τάξεως παρέμενε συσπειρωμένο γύρω στην ΕΡΕ, ελέγχοντας τους οικονομικούς μηχανισμούς της χώρας. Και θα χρειαζόταν πολύ ισχυρές δυνάμεις η νέα πολιτική εξουσία για να επιβάλει πλήρη την εξουσία της».

Στις 6 Μαρτίου 1964 ο Παύλος πέθανε από τον καρκίνο που έπασχε, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες των χειρουργών να τον σώσουν, καθώς και τις επικλήσεις «θαυματοουργών» δυνάμεων, όπως η Παναγία της Τήνου που μεταφέρθηκε στο προσκέφαλο του ετοιμοθάνατου, όπως είχε μεταφερθεί πενήντα χρόνια πριν στο προσκέφαλο του πατέρα του Κωνσταντίνου που έπασχε από φυματιώδη πλευρίτιδα.

Τρεις ώρες αργότερα ανέβαινε στο θρόνο της Ελλάδας ο ηλικίας 24 χρόνων γιος του Κωνσταντίνος και στις 13 Μαρτίου ο Παύλος κηδευόταν με βυζαντινή μεγαλοπρέπεια και θάφτηκε στο Τατόι, κοντά στους προγόνους του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

Ο ΠΛΑΔΑΡΟΣ ΓΙΓΑΝΤΑΣ ΤΗΣ Ε.Κ.

Γενικά χαρακτηριστικά της ιδεολογίας της

Η πολιτική δύναμη υπό τον τίτλο «Ένωσις Κέντρου» που προωθούνταν αυτή τη στιγμή στην εξουσία, ήταν ένας κοινοβουλευτικός γίγαντας, που αποτελέστηκε από συγκόλληση πολλών ομάδων διαφορετικών πολιτικών τάσεων. Το χαρακτηριστικότερο γνώρισμά της ήταν ότι δεν είχε ούτε ιδεολογία, ούτε ενιαία πολιτική συγκρότηση. Στους κόλπους της είχαν καταφύγει πολιτευόμενοι που η φυσική τους θέση ήταν στη Δεξιά (Σ. Βενιζέλος, Π. Γαρουφαλιάς, Σ. Στεφανόπουλος κ.ά). Κάποιοι που η πολιτική τους μετριοπάθεια τους οδήγησε εκεί, άλλοι γιατί πίστευαν πράγματι στην ανάγκη μιας δημοκρατικής αλλαγής. Στο σύνολό της η Ε.Κ. ήταν ευθυνόφοβη έναντι των νέων ιδεών, αντικομμουνιστικού πολιτικού προσανατολισμού, όπως τον εξέφραζε ο αρχηγός της, και ελάχιστοι ήταν σε θέση να δεχτούν τα μηνύματα των καιρών και να κάνουν την πολιτική διάκριση μεταξύ του μή κομμουνισμού και του αντικομμουνισμού, που τελικά κατηύθυνε την πολιτική γραμμή της Ε.Κ. στη μικρή διαδρομή της μέσα στην εξουσία.

Οι χιλιαροί πολιτικοί δεσμοί που υπήρχαν ανάμεσα στους φορείς της εξουσίας της ΕΚ, φάνηκαν κιάλας κατά την ψηφοφορία για την ανάδειξη Προέδρου της Βουλής.

Η αρχική απόφαση του κόμματος ν' αναδειχτεί στο αξίωμα ο αντιστασιακός Ηλίας Τσιριμώκος ανετράπη από τον ίδιο τον αρχηγό του, ο οποίος προέβαλε με πείσμα τον Γεώργιο Αθανασιάδη - Νόβα.

«Και στην σύσκεψη της κοινοβουλευτικής ομάδος που έγινε την 18 Μαρτίου, — γράφει ο Γρηγοριάδης — παραμονή της ψηφοφορίας στη βουλή, παρατηρήθηκαν εκδηλώσεις απειθαρχίας και ασεβείας προς τον αρχηγό, που αποτελούσαν το προμήνυμα της κατοπινής αποσυνθέσεως. Ο βουλευτής Αθηνών Ι. Παπαγεωργίου εκραύγασε προς τον Γ. Παπανδρέου:

«Εμαζέψατε από το πεζοδρόμιο διαφόρους, οι οποίοι απουσίασαν από την μάχη της Δημοκρατίας και τους εκάνατε υπουργούς».

Εκείνος σε ύφος έντονο εδήλωσε:

«Επιθυμώ να σας διασαφηνίσω, ότι η αυριανή ψήφος δια την εκλογήν Προέδρου, ισοδυναμεί με ψήφον εμπιστοσύνης προς την κυβέρνησιν. Δεν θέλω να πιστεύσω, αρνούμαι να διανοηθώ, ότι θα υπάρξουν τινές εκ των παρόντων, ικανοί να ψηφίσουν άλλο τι εκτός του υποδειχθέντος. Πάντως αν κανείς εμφανίση διάφορον ψήφον παρ' ελπίδα, θα διαγραφή αμέσως».

Η αυστηρά στάσις του εφάνη πως εδάμασε τις αντιδράσεις. Και όταν την επομένη άρχισε η ψηφοφορία με παρόντες 294 βουλευτάς, από τους οποίους οι 166 ήσαν της Ενώσεως Κέντρου, εφαινετο προκαθορισμένο το αποτέλεσμα. Αλλά προς γενικήν έκπληξιν ο Γ. Αθανασιάδης - Νόβας συνεκέντρωσε μόνον 136 ψήφους. Μεταξύ των αρνητικών ψηφοδελτίων υπήρχαν 30 που ανέγραφαν την λέξι «Δημοκρατία». Αυτοί ήσαν βουλευταί της Ενώσεως Κέντρου που είχαν κάνει ανταρσία κατά του αρχη-

γού. Και ηγέτες τους ήσαν ο Σάββας Παπαπολίτης και ο Ηλίας Τσιριμώκος...

Επρόκειτο να επαναληφθή η ψηφοφορία· σπεύσαν αυτή τη φορά να ψηφίσουν τον υποψήφιο του Γ. Παπανδρέου. Ακόμη και ο Τσιριμώκος και ο Παπαπολίτης του προσφέραν την ψήφο τους. Στον δεύτερο εκείνο γύρο, η ΕΡΕ απέσχε. Η ΕΔΑ και οι Προοδευτικοί έρριξαν λευκά. Έτσι ο Γ. Αθανασιάδης - Νόβας συνεκέντρωσε 166 ψήφους επί 193 παρόντων.

Αλλά ο σάλος που προεκλήθη ήταν τρομερός. Το νόημα της ανταρσίας ήταν βαρύτατο και κανείς δεν το αγνοούσε. Η παράταξις του θριάμβου απεικνύετο άθροισμα προσώπων και ομάδων, χωρίς οργανική συνοχή. Πολύ φυσικό, εφ' όσον εστερείτο ομοιογενούς κοινωνικής και πολιτικής υποδομής. Και ταυτοχρόνως ο παντοδύναμος αρχηγός κλονιζόταν στο βάθρο του από τα θεμέλια».

Η διαμάχη στη Βουλή μεταξύ των στελεχών της ΕΚ γύρω από την Προεδρία του σώματος υπήρξε για το Γεώργιο Παπανδρέου έντονο σήμα κινδύνου για τις περαιτέρω εξελίξεις μέσα στο κόμμα και για την ομοιογένειά του. Και τα ξημερώματα της άλλης ημέρας διένεμε στον τύπο τις εξής χαρακτηριστικές δηλώσεις του:

Με βαθυτάτην θλίψιν, αγανάκτησιν και εντροπήν αναγγέλλω εις τον δημοκρατικόν κόσμον της Ενώσεως Κέντρου ότι η δημοκρατία σήμερον επροδόθη εις την Βουλήν. Οι θριαμβευταί της 16 Φεβρουαρίου εγίναμεν η χλεύη των ηττημένων.

»Μας έδωκεν ο ελληνικός λαός 53%, όσα ουδέποτε μεταπολεμικώς είχε λάβει πολιτικόν κόμμα, και 171 βουλευτάς. Μας ανήκε κατ' εντολήν του λαού ολόκληρος η

τετραετία και ετραυματίσθημεν εκ των ένδον από της πρώτης ημέρας.

«Είχομεν θέσει ζήτημα εμπιστοσύνης δια την εκλογήν του Προέδρου της Βουλής. Κατά την χθεσινήν σύσκεψιν της Κοινοβουλευτικής Ομάδος υπήρξα επί του θέματος απολύτως κατηγορηματικός. Και όμως επί 171 βουλευτών της Ενώσεως Κέντρου έλαβεν ο υποψήφιός μας 136 ψήφους. Είμαι ακόμη κατάπληκτος. Ομολογώ τιμίως ότι αυτό το αποτέλεσμα αποτελεί τραύμα δια την Ένωσιν Κέντρου. Και βεβαίως δεν αρκεί προς επανόρθωσιν η δευτέρα ψηφοφορία.

«Μυστική βεβαίως ήτο η ψηφοφορία εις την Βουλήν και δεν γνωρίζομεν εις ποίους ανήκαν αι αρνητικάί ψήφοι. Πασίγνωστοι όμως οι οργανωταί της συνωμοσίας. Είναι οι κ.κ. Τσιριμώκος και Παπαπολίτης. Αυτοί εν γνώσει της αποφάσεως της Κοινοβουλευτικής Ομάδος, ότι το θέμα της εκλογής του Προέδρου της Βουλής είχε χαρακτηρισθή πολιτικόν και ότι επομένως όσοι καταψηφίζουν θέτουν εαυτούς εκτός του κόμματος, ωργάνωσαν μολαταύτα την συνωμοσίαν. Αυτονόητος συνέπεια, επομένως, είναι η διαγραφή των από το Κόμμα».

Βεβαίως, οι βαρύγδουπες αυτές δηλώσεις δεν είχαν ποτέ εσωτερικό αντίκρουσμα και οι απειληθέντες δεν απομακρύνθηκαν από το κόμμα. Ωστόσο, η κρίση έδειξε και τη σταθερότητα της εσωτερικής του συνοχής που δεν ήταν, βέβαια, πολιτικά αξιοζήλευτη.

Διαφορετική ήταν η ιδεολογική ποιότητα μερικών νεότερων στελεχών στην Ε.Κ. που δεν έσπερναν μαζί τους τις αμαρτίες του πολιτικού παρελθόντος του τόπου, όπως ο Αντρέας Παπανδρέου, ο Γιώργος Μυλωνάς, ο Λουκής Ακρίτας και μερικοί άλλοι. Ο Αντρέας Παπανδρέου, οικονομολόγος με σπουδές στην Αμερική, ανακλήθηκε από την κυβέρνηση Καραμανλή και τοποθετήθηκε ως σύμβουλος στην Τράπεζα της Ελλάδας και κατόπι αναδείχτηκε Γενικός Διευθυντής του

Κέντρου Οικονομικών Ερευνών. Η ιδεολογία του διαφοριζόταν σαφώς από την πατρική και οι σπουδές του τον είχαν οδηγήσει στην παραδοχή του μαρξισμού. Το 1964 εξελέγη στο συνδυασμό Αχαΐας της ΕΚ και ανέλαβε στη νέα κυβέρνηση το υπουργείο Προεδρίας.

Ο στρατός και η δεξιά

Με καθεστώς πλήρους εσωτερικής ανομοιογένειας, όπου ομάδες και αντιδραστικών αντιλήψεων τάσεις γρονθοκοπούσαν καθημερινά με κάποιους φορείς ενός πνεύματος επιθυμητής αλλαγής, με τη στελέχωση του στρατού απόλυτα ελεγχόμενη γενικότερα από τη δεξιά και ειδικότερα από τον ΙΔΕΑ, με τα σώματα ασφαλείας πάντοτε στα χέρια της δεξιάς, ο Γ. Παπανδρέου ανέλαβε να κυβερνήσει τη χώρα. Ελάχιστες αλλαγές πραγμάτωσε στην κορυφή της πυραμίδας των ενόπλων δυνάμεων. Και όταν τοποθετούσε αρχηγό του ΓΕΣ τον αντιστράτηγο Γεννηματά, γνώριζε ότι από τους πέντε υποψήφιους που του παρουσίασαν και οι πέντε ανήκαν στον ΙΔΕΑ. Εξέλεξε, λοιπόν, το Γεννηματά πιστεύοντας ότι ήταν ο λιγότερο επικίνδυνος. Χαρακτηριστικός της κατάστασης είναι ο διαξιφισμός του Γ. Παπανδρέου στη Βουλή με τον Π. Κανελλόπουλο:

«Εντός των ενόπλων δυνάμεων υφίσταται και δρά οργάνωσις η οποία ονομάζεται ΙΔΕΑ και θα την καταργήσωμεν»

Και πρόσέθεσε:

«Αποτελεί κοινήν συνείδησιν εις τον στρατόν η ύπαρξις του ΙΔΕΑ ο οποίος είναι μυστική οργάνωσις και βεβαίως δεν έχει καταθέσει επωνύμως το καταστατικόν του εις το Πρωτοδικεϊόν».

Δεν βρισκόταν έξω από την πραγματικότητα ο πρωθυπουργός. Γιατί αν ο ΙΔΕΑ είχε διαλυθεί τυπικώς, στα τέλη του

1952 (με την άνοδο του Παπάγου στην εξουσία), πολλά από τα στελέχη του διατηρούσαν τον μεταξύ τους οργανωτικό σύνδεσμο. Και υπήρχε ήδη ένα δίκτυο συνωμοτών αξιωματικών με πολλούς κόμβους, κυριότερος από τους οποίους ήταν η Ομάς Γ. Παπαδοπούλου.

Η Ομάδα αυτή, που από το 1959 ήταν εντεταγμένη στον μηχανισμό του «παρακράτους», του οποίου αποτελούσε βασικό μοχλό, από το 1961 είχε αποκτήσει την μεγίστη ανάπτυξή της. Ήταν υπό την προστασία του τότε αρχηγού του ΓΕΣ στρατηγού Βασ. Καρδαμάκη και τα κυριότερα στελέχη της κατείχαν καίριες θέσεις στην Αθήνα: Ο Γ. Παπαδόπουλος υπηρετούσε στην ΚΥΠ, ο Μακαρέζος, ο Ρουφογάλης, ο Πατίλης, ο Χατζηπέτρος, στο Γραφείο Α)ΓΕΣ, ενώ ο Καρύδας ήταν διευθυντής του κλιμακίου της ΚΥΠ Βορείου Ελλάδος. Και η δύναμή τους ήταν τότε τεράστια, χάρις στην επιρροή του παρακρατικού μηχανισμού. Ιδίως, μπορούσαν να ενεργούν μέσω του ΓΕΣ, για να τοποθετούνται στις διοικήσεις των μονάδων αξιωματικοί δικοί τους. Με το μηχανισμό του στρατού στα χέρια τους κατόρθωσαν το 1967 να υπερκεράσουν τη Χούντα Βασιλιά - Αντιστρατήγων και να καταλάβουν την εξουσία πραξικοπηματικά τον Απρίλη του ίδιου έτους.

Αποφυλακίσεις πολιτικών κρατουμένων

Τον Απρίλιο του 1964 αποφυλακίζονται και οι τελευταίοι κρατούμενοι του Εμφυλίου πολέμου (εκτός των καταδικασμένων με το νόμο 375/37 περί κατασκοπείας που αποφυλακίστηκαν το 1966). Την ίδια εποχή αρχίζει να λειτουργεί και ο μηχανισμός επαναπατριsmού πολιτικών προσφύγων από τις ανατολικές χώρες. Φυσικά, στον επαναπατριsmό παρεμβάλλονταν ως εμπόδιο οι γνωματεύσεις των μυστικών υπηρεσιών του κράτους, οι οποίες ήταν ανυποχώρητες στο θέμα. Ο τοποθετημένος από την κυβέρνηση επικεφαλής της ΓΔΕΑ στρατηγός Ν. Βλάχος, απόστρατος του 1935, φενακίζόταν

από τα στελέχη της δεξιάς που υποτίθεται ότι υπηρετούσαν υπό τις διαταγές του, και οι ευνοϊκές του εισηγήσεις ρίχνονταν στον κάλαθο των αχρήστων συστηματικά.

Δημοτικές εκλογές

Στις 6 Ιουλίου 1964 η χώρα καλούνταν να εκλέξει τους δημοτικούς της άρχοντες. Προσπάθειες να ενωθεί όλος ο δημοκρατικός κόσμος στην Αθήνα γύρω από την υποψηφιότητα του καθηγητή Ν. Κιτσιίκη, στελέχους της ΕΔΑ, απέτυχαν. Στις εκλογές εκείνες ο Ν. Κατσιίκης θριάμβευσε. Ήρθε πρώτος σε ψήφους με ποσοστό 30%, αλλά δεν εξελέγη γιατί δεν πήρε την απόλυτη πλειοψηφία.

Στις δημοτικές εκλογές της 6 Ιουλίου 1964 η Αριστερά πέτυχε να εκπορθήσει με τη λαϊκή ψήφο τους περιφερειακούς δήμους γύρω από την πρωτεύουσα και τον Πειραιά: Δραπετσώνας, Μαγκουφάνας, Αγ. Αναργύρων, Δάφνης, Χαϊδαρίου, Γαλατσίου, Ν. Λιοσίων. Ν. Ιωνίας, Υμηττού, Καισαριανής, Βύρωνος, Αιγάλεω, Κοκκινιάς. Σε μερικούς δήμους, ο υποψήφιος ήταν κοινός (ΕΚ-ΕΔΑ) (Χολαργός, Ηλιούπολις, Αγ. Δημήτριος κλπ). Αλλά το ρεύμα υπέρ της αριστεράς ήταν καταφανέστατο.

Γράφει ο Σ. Γρηγοριάδης (4/376), παρέχοντας ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία:

«Τώρα επρόκειτο για νέο θρίαμβο της ΕΔΑ και ας προσεποικείτο ο Γ. Παπανδρέου με το πολιτικό περιβάλλον του τον αδιάφορο. Στη Θεσσαλία εσάρωσε τα πάντα. Κέρδισε τους Δήμους Λαρίσης, Καρδίσης, Σοφάδων, Φαρσάλων, Ελασσόνας. Στην Καρδίτσα ο υποψήφιος που υπεστήριξε ο υπουργός Αλαμανής πήρες 940 ψήφους έναντι 4.000 που είχε λάβει η Ένωσις Κέντρου τον Φεβρουάριο. Στην Λάρισα ο κεντρώος συνδυασμός μόλις συγκέντρωσε 3.347 ψήφους, έναντι 9.900 τον Φεβρουάριο. Και αντιθέτως, η δύναμις της ΕΔΑ από 6.000 ψήφους, αναπήδησε στις 8.900.

Χαρακτηριστική είναι όμως και μια άλλη εκδήλωση

της τεραστίας ανόδου της ΕΔΑ: Όπου τοπικώς συνέπηξε το Λαϊκό Μέτωπο με την Ένωση Κέντρου, ο κοινός υποψήφιος εξεπόρθησε τον δημοτικό θώκο. Έτσι έγινε ιδίως στη Θεσσαλονίκη, στη Μυτιλήνη, στο Βόλο, στο Αγρίνιο, στα Ιωάννινα, στη Λαμία, στην Πρέβεζα. Όπου η Ένωση Κέντρου κατήλθε αυτοτελώς, στις περισσότερες περιπτώσεις ηττήθη, συχνά κατά κράτος και όχι μόνον από την ΕΔΑ. Στις περιπτώσεις αυτές, μοιραζόταν και η ΕΡΕ τα κέρδη.

Έτσι συνέβη στην Πάτρα, όπου:

Ο υποψήφιος της ΕΔΑ, από 19,4% τον Φεβρουάριο, συνεκέντρωσε 34% τώρα.

Ο υποψήφιος της ΕΡΕ πήρε από 29,4% τον Φεβρουάριο, 37,8% τώρα.

Οι υποψήφιοι της Ενώσεως Κέντρου από 51,2% καταποντισθήκαν στα 28%.

Η προειδοποίησις ήταν βαρυτάτη. Την εξέφρασε μία εφημερίς του Κέντρου: «Η αριστερά εξεδήλωσε πάλι την πραγματική της δύναμι, η οποία ας μη γελιώμαστε: Φθάνει στα 30%». Και την διετύπωσε ένας βουλευτής της Ενώσεως Κέντρου, ο Τ. Γεωργίου της Λαρίσης:

—Δεν χρειάζονται πολλές συζητήσεις. Τα σφάλματα της κυβερνήσεως και όλων ημών έκαναν το θαύμα τους. Πολιτική χροιά είχαν αυτές οι εκλογές και ηττήθημεν. Προς τι να κρυβώμεθα πίσω από τον δάκτυλόν μας και να εθελουφλώμεν:

Αλλά οι δημοτικές εκλογές είχαν και ένα απροσδόκητο τοπικό αποτέλεσμα, που δεν είχε σχέση με τα κόμματα. Και είναι τόσο απίθανο, ώστε αξίζει για χάριν του να κάνουμε μια παρέκβασι.

Ψηλά στην Μουργκάνα, στην κοινότητα Αχούρια της Θεσπρωτίας, επεβλήθη πλήρης γυναικοκρατία. Και οι πέντε κοινοτικοί σύμβουλοι που εξελέγησαν ήσαν γυναίκες. Επί 12 χρόνια, ήδη, από τότε που εδόθησαν τα εκλογικά δικαιώματα στις Ελληνίδες, Πρόεδρος της Κοινότητος Αχουρίου ήταν

θηλυκού γένους, η Παναγιώτα Παπαδοπούλου. Αλλά τώρα το φαινόμενο ολοκληρώθηκε. Ούτε ένας άνδρας στην κοινοτική αρχή. Μεταξύ των νέων συμβούλων ήταν και η κόρη της προέδρου Ευρύκλεια Παπαδοπούλου. Εκείνες οι πρωτοπόρες ορεσίβιες Ηπειρώτισσες προσέφεραν στην Ελλάδα μια νίκη του φεμινισμού μοναδική στον κόσμο».

Το Κυπριακό και πάλι. Η χορηγία της Φρειδερίκης

Ορισμένες μυστικές κινήσεις τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο με σκοπό την ενίσχυση της ΤΟΥΡΔΥΚ την άνοιξη του 1964, κατέληξαν στη λήψη ανάλογων μέτρων και εκ μέρους της Ελλάδας. Ήδη στην παρά την Υπάτη Ιερή Μονή Αγάθωνος λειτουργούσε στρατόπεδο μυστικό για την εκπαίδευση εθελοντών για την Κύπρο, ενώ ο ακροδεξιός Υπουργός Εθνικής Αμύνης Π. Γαρουφαλιάς εισηγήθηκε να σταλούν διαδοχικά 2000 άνδρες στην Κύπρο προς ενίσχυση της ΕΛΔΥΚ. Ο αριθμός ήταν ανεπαρκής και φάνηκε στις συγκρούσεις στην Κύπρο για την ανάκτηση του φρουρίου του Αγίου Ιλαρίωνα. Τότε ο Γαρουφαλιάς, χωρίς κυβερνητική έγκριση, έστειλε κρυφά 7.328 άνδρες του στρατού, μεταμφιεσμένους σε τουρίστες και 957 αξιωματικούς! Ο Γαρουφαλιάς ενεργώντας αυθαίρετα, επεχείρησε με τη συνεργασία του Κωνσταντίνου να μετονομάσει τον Ελληνικό Στρατό σε «Βασιλικό» Στρατό, γεγονός που εξήγειρε τους πάντες, ώστε ν' ανακληθεί το διάταγμα.

Δεν επρόφτασε να κατακαθήσει ο σάλος της μετονομασίας του στρατού και η Φρειδερίκη, η οποία έφερε τον πομπώδη τίτλο «βασιλίσσα - μητέρα», προέβαλε αξιώσεις αύξησης της χορηγίας της και ζητούσε 400.000 μηνιαίως! Η κυβέρνηση μείωσε τις αξιώσεις της σε 250.000 το μήνα, αλλά το όλο θέμα έγινε αιτία να επανέλθει στο πολιτικό προσκήνιο η κατοκοπιός ανάμειξη της στα της πολιτείας και του θρόνου και τώρα κατηγορούνταν ότι ποδηγετούσε το νεαρό γιό της και διοργάνωνε συνωμοσίες στρεφόμενες κατά της κυβέρνησης.

Οι «διακεκριμένοι μασκαράδες»!

Και ενώ η υπόθεση Φρειδερίκης απασχολούσε τον τύπο, ο πλαδαρός εκλογικός γίγαντας της ΕΚ υπέστη και νέα εσωτερική κρίση. Η εφημερίδα «Ελευθερία», όργανο του υπουργού Συντονισμού της κυβέρνησης Παπανδρέου, ξιφοκούσε εναντίον του κομματικού μηχανισμού με άρθρο της στο οποίο τονίζοταν:

«Ο πρωθυπουργός διοικεί δικτατορικώς την Ένωσιν Κέντρου. Εχάρισε την δημοκρατίαν εις το έθνος αλλά την απεστέρησεν από την κυβέρνησιν και την παράταξιν.

»Κατήγγησε την κοινοβουλευτικήν ομάδα. Κατήγγησε και το υπουργικόν συμβούλιον, το οποίον επανήλθεν εις τον διακοσμητικόν ρόλον όπου το είχε καταστήσει η αυθαιρεσία του εκ Σερρών αγροίκου (εννοούσε τον Κ. Καραμανλή).

»Ένα έτος μετά τον θρίαμβον δεν κατωρθώσαμε να συνεννοηθούμε μεταξύ μας...

»Η Ένωσις Κέντρου δεν επραγματοποίησε κράτος δικαίου — ως είχε επαγγελθή ο κ. Παπανδρέου — αλλ' ούτε καν ευπρεπές κομματικόν κράτος».

Και άφηνε εμβρόντητους τους αναγνώστες με έναν χαρακτηρισμό που έμεινε παροιμιώδης:

«Επέπλευσαν διακεκριμένοι μασκαράδες. Και παρεμερίσθησαν διακεκριμένοι αγωνισταί της παρατάξεως διότι ήσαν έντμοι.

»Η Ένωσις Κέντρου προσπαθεί να επιβάλη καθεστώς φαυλοκρατίας.

»Κλυδωνίζεται μεταξύ των ιδεωδών της και των πειρασμών μιας νέας φαυλοκρατίας». («Ελευθερία» 1η Νοεμβρίου 1964).

Όσοι δεν ανήκαν στην κατηγορία των «ανίδεων Αντιοχέων» να διαβάζουν «Εμονίδην», κάτω από τις συβιλλικές αυτές γραμμές, αναγνώρισαν επίθεση κατά του Αντρέα Παπαν-

δρέου, αναπληρωτή υπουργού Συντονισμού. Ο Αντρέας Παπανδρέου υπέβαλε, ύστερα από τον καταϊγισμό κατηγοριών εναντίον του, την παραίτησή του στις 16 Νοεμβρίου 1964.

Γοργόποταμος

Μια φοβερή τραγωδία ήρθε λίγες μέρες αργότερα, να συγκλονίσει τον πολιτικό χώρο. Γράφει ο Σ. Γρηγοριάδης:

«Την 28 Νοεμβρίου 1942 η έκρηξις του Γοργοποτάμου είχε συνταράξει την Ελλάδα. Είκοσι δύο χρόνια ακριβώς αργότερα, μία έκρηξις στον Γοργοπόταμο συντάραξε πάλι την Ελλάδα. Η έκρηξις του 1942 δεν είχε προκαλέσει απώλειες. Η έκρηξις όμως του 1964 είχε φοβερό απολογισμό: 13 νεκρούς και 45 τραυματίες...

Το συνταρακτικό αυτό επεισόδιο έγινε στον εορτασμό της 22ας επετείου του μεγάλου εκείνου άθλου. Είχε γίνει εορτασμός και το 1962 και το 1963, αλλά δεν πήρε διαστάσεις και πέρασε απαρατήρητος. Τώρα — την 29 Νοεμβρίου 1964 — προσέλαβε ιδιαίτερη έμφασι γιατί οι πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν και το κλίμα της ελευθερίας των εκδηλώσεων, έδινε μιαν έκτακτη ευκαιρία στα αριστερά αντιστασιακά στοιχεία να εκφράσουν την αγανάκτησή τους για μια κατάσταση που διαρκούσε από το 1944.

Η Εθνική Αντίστασης πράγματι, παράμενε αγνοημένη, υβριζόμενη από το επίσημο κράτος, ενώ οι φορείς της edιώκοντο σαν εγκληματίες. Η Αντίσταση αποτελείσε πολιτικό όπλο της αριστεράς. Δεν την άφινε το κράτος να το χρησιμοποιήσει. Αλλά τώρα το καθεστώς Παπανδρέου απεφάσισε να αφήσει μιαν δικλείδα στον συμπιεζόμενο επί 20 χρόνια βρασμό των αντιστασιακών. Και η κυβέρνηση θέλησε να δώσει πανηγυρικότερο χρώμα στον επιτόπιο επετειακό γιορτασμό.

Παρέστησαν ο υφυπουργός Εθνικής Αμύνης Παπα-

κωνσταντίνου, ο διοικητής της Στρατιάς Κεντρικής Ελλάδος στρατηγός Γουλγουντζής, ο διοικητής του Στρατηγείου Κεντρικής Ελλάδος στρατηγός Μαράντος και άλλοι εκπρόσωποι στρατιωτικών και πολιτικών αρχών.....

Και ξαφνικά, μια ισχυρή έκρηξις εδέσποσε στο πανδαιμόνιο. Ένας γκρίζος καπνός υψώθηκε σε ορισμένο σημείο, γύρω στο οποίο ανθρώπινα κορμιά σπάραζαν ή μέναν απολιθωμένα μέσα σε λίμνη αίματος. Για μια στιγμή επεκράτησε σύγχυσις και πανικός. Μερικοί νόμισαν πως η έκρηξις υπήρχε μέσα στο πρόγραμμα για να συμβολίση το κατόρθωμα της ανατινάξεως. Γρήγορα όμως αντελήφθησαν τι συνέβη. Και τότε, ενώ το μεγάλο πλήθος σκόρπιζε περίτρομο, μια μαχητική μάζα εφώρμησε πάνω στα λίγα όργανα Χωροφυλακής. Αυτοί ήσαν ο άμεσος στόχος της οργής τους, εφ' όσον οι άλλοι επίσημοι μόλις είχαν φύγει, ενώ και το στρατιωτικό απόσπασμα είχε αποχωρήσει.

Η οργή του πλήθους προήλθε από το αστραπιαίο σύνθημα ότι η έκρηξις ωφείλετο σε δεξιούς «και Αμερικανούς» (εννοούσαν βέβαια την περίφημη ΣΙΑ) «για να τρομοκρατήσουν τον λαό και να μὴν ξανακάνη συγκεντρώσεις». Αυτό το σύνθημα κυκλοφόρησε αμέσως στους αριστερούς της Αθήνας και όλης της Ελλάδος, από την στιγμή που έγινε γνωστό το γεγονός και άρχισαν να επιστρέφουν τα λεωφορεία με τους εορταστάς, που φέραν στα παράθυρά τους μαύρα κρέπια και μαύρες σημαίες».

Οι εμπειρογνώμονες του στρατού και της Αστυνομίας εδήλωσαν ότι επρόκειτο για «δυστύχημα εκ παλαιάς νάρκης». Η γνωμάτευση δεν έπεισε ούτε και τον ίδιο τον πρωθυπουργό, ο οποίος δήλωσε στη Βουλή ότι «το μέγα ερώτημα είναι: Υπήρξε δυστύχημα ή έγκλημα; Αποτελεί όλων των αληθινών Ελλήνων και ευχήν και ελπίδα να ήτο δυστύχημα». Και εξέφρασε την δική του ελπίδα ότι πράγματι επρόκειτο περί δυ-

στυχήματος. Το αποτέλεσμα ήταν ότι κανένας δεν πλήρωσε ενώπιον της δικαιοσύνης για το αίμα των αθώων πανηγυριστών, νεκρών και τραυματιών. Και μόνο εσύρθη στο δικαστήριο ως υποκινητής στάσεως ο γηραιός στρατηγός της Αντίστασης Γεράσιμος Αυγερόπουλος, επειδή οι αγανακτημένες μάζες στράφηκαν κατά των κρατικών οργάνων...

Το κυπριακό: Λυδία λίθος ανεξαρτησίας

Έχουμε μπει πια, το 1965 και μετά, στη διακεκαυμένη ζώνη των οξύτατων διαφορών ανάμεσα στις κατευθύνσεις και τη γραμμή που προσπαθεί να επιβάλει η ηγετική ομάδα Κολιγιάννη και στις αντιλήψεις που διαμορφώνει ή μεγάλη πλειοψηφία των κομμουνιστών στην Ελλάδα, το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος των ηγετικών στελεχών της ΕΔΑ και του Γραφείου εσωτερικού της ΚΕ του ΚΚΕ καθώς και μια μειοψηφία ακόμα του τμήματος εξωτερικού της ΚΕ του ΚΚΕ.

Ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πόσο οι ανάγκες ανάπτυξης του κινήματος έθεταν οξύτατα το πρόβλημα της αυτοτελούς πορείας του, με βάση τα ελληνικά δεδομένα, και τις εξαρτήσεις από τό ΚΚΣΕ και τις επιλογές που αυτό επέβαλλε, μας το δίνει και τότε — όπως και σήμερα — το Κυπριακό πρόβλημα.

Συγκεκριμένα, τον Ιανουάριο 1965, ο υπουργός Εξωτερικών της ΕΣΣΔ Γκρομύκο, σε συνέντευξή του στη σοβιετική εφημερίδα «Ισβέστια», υποστήριξε την ομοσπονδιακή λύση του Κυπριακού, ως υποκατάστατο της αυτοδιάθεσης. Φυσικά, η μεθόδευση εκείνη ήταν εντελώς αντίθετη προς τα κυπριακά αλλά και τα ελληνικά συμφέροντα. Ακόμα και η ηγεσία του ΚΚΕ στο εξωτερικό σχεδόν ομόφωνα, με απόφασή της αντιτάχθηκε δημόσια στις θέσεις Γκρομύκο. Ήταν η πρώτη φορά που αυτή η ηγεσία εναντιωνόταν σε μια σημαντική σοβιετική κρατική επιλογή, πράγμα που υπογραμμίζει πόσο πιεστικά τα συμφέροντα του ελληνικού κινήματος ζητούσαν μια αυτόνομη έκφραση. Η ΕΔΑ καθώς και το ΑΚΕΛ στην

Κύπρο, διαφώνησαν ανοιχτά με την σοβιετική αυτή θέση.

Την ίδια εποχή, αρχομένου δηλαδή του 1965, υπήρχαν κύκλοι στην Ε.Κ., που συνασπισμένοι γύρω τόν Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και την εφημερίδα «Ελευθερία», ισχυρίζονταν ότι η Ε.Κ. είχε προωθήσει το θέμα της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και ισχυρίζονταν ότι σ' αυτό παρενέβαλλαν εμπόδια, στη μεν Λευκωσία ο Μακάριος, στη δε Αθήνα ο Ανδρέας Παπανδρέου. Στις 24 Ιανουαρίου 1964 η «Ελευθερία» γράφει:

«Όταν έλθη η ώρα να δοθούν όλα τα στοιχεία εις την δημοσιότητα, το έθνος θα πληροφορηθή ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική του Κέντρου είχε καταστήσει την Ένωση σχεδόν πραγματικότητα. Τήν έματαιώσαν ένας υπεύθυνος εις Λευκωσίαν (εννοεί τον Μακάριον) και δευτερευόντως ένας ανευθυνούπεύθυνος εις τας Αθήνας (εννοεί τον Α. Παπανδρέου)».

Αν κάτι αποδείκνυε το δημοσίευμα της «Ελευθερίας» ήταν τούτο: ότι ο πλαδαρός κοινοβουλευτικός εκ συγκλήσεως γίγαντας διαφόρων νοοτροπιών και αντιδραστικών τάσεων άρχισε ήδη ν' αποσυντίθεται επικίνδυνα στο εσωτερικό του και οι ομάδες συμφερόντων στους κόλπους της άρχισαν να συγκρούονται πλέον μανιωδώς. Η αρχή του τέλους της, που συμπίπτει με το τέλος μιας φάσης του κοινοβουλευτισμού προς όφελος των φορέων της αυταρχικής εξουσίας και της στρατοκρατίας, έχει ήδη φανεί στον πολιτικόν ορίζοντα...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ «ΠΕΡΙΚΛΗΣ» ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΕΙΤΑΙ

Οι Αμερικανοί μεθοδεύουν συστηματικά την αποπομπή του Γ. Παπανδρέου

Με το στρατό στα χέρια του ΙΔΕΑ, του Π. Γαρουφαλιά και του Ν. Γενηματά, με τα σώματα ασφαλείας εξαρτημένα από τη Δεξιά και το παρακράτος και τις μυστικές κρατικές υπηρεσίες καθοδηγούμενες από τις ανάλογες Αμερικανικές, και τέλος τον αμερικανικό παράγοντα εντελώς δύσπιστο έναντι της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου, ήταν αδύνατο να ασκηθεί εξουσία προς όφελος του λαού. Η παρουσία και η δράση του Ανδρέα Παπανδρέου επέτειναν τις αμερικανικές ανησυχίες. Γι' αυτό και τον Ιούνιο του 1965 ο Γ. Παπανδρέου προσκλήθηκε να πάει στην Αμερική για μια απ' ευθείας συζήτηση με τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Τζόνσον. Ο ιδιαίτερος γραμματέας του Γ. Παπανδρέου αποκάλυψε στον δημοσιογράφο Σ. Γρηγοριάδη ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες, που είδαν το φως στην εφημερίδα «Ακρόπολις» τον Οκτώβριο του 1973:

«Από τη Νέα Υόρκη με το προσωπικό αεροπλάνο του Προέδρου Τζόνσον — αφηγείται ο Μοθονιός — φθάσαμε στην Ουάσιγκτον όπου μείναμε 6 ημέρες. Ο Ινονού έμεινε στη Νέα Υόρκη, ελπίζοντας ότι θα μεσολαβούσε ο Τζόνσον για να συναντηθούν οι δύο πρωθυπουργοί. Και πράγματι ο Αμερικανός Πρόεδρος επίεσε τον Γ. Παπανδρέου, εκείνος όμως ηρνήθη αποφασιστικώς.

Ο βαθύτερος σκοπός της αρνήσεως του Γ. Παπανδρέου ήταν να αποτρέψει με κάθε μέσον την μετατροπή του Κυπριακού σε στενωό ελληνοτουρκικό θέμα. Έπρεπε να παραμείνει θέμα συμμαχικό. Έτσι, είπε «όχι» στον Τζόνσον, παρά τας πιέσεις του.

Έτσι οι συνομιλίες υπήρξαν περίπου άκαρπες και επιστρέψαμε στη Νέα Υόρκη. Την επομένη, στις 8 το πρωί, στο ξενοδοχείο «Πλάζα», διάβασα ένα άρθρο των «Τάιμς της Νέας Υόρκης» με τίτλο: «Ο Τζόνσον ηττήθη από τον Γ. Παπανδρέου».

Περιχαρής έτρεξα τότε στον Πρόεδρο και του έδειξα τον τίτλο της αμερικανικής εφημερίδος. Εκείνος διάβασε το άρθρο και σκυθρωπός μου είπε:

- Και γελάς;
- Γιατί κύριε Πρόεδρε; Δεν είναι επιτυχία σας;
- Άκουσε, Ανδρέα. Στην Ελλάδα θα γυρίσω πρωθυπουργός. Αλλά δεν ξέρω πόσο θα μείνω ακόμη.
- Τι είν' αυτά που λέτε κύριε Πρόεδρε;
- Ανδρέα, ο Τζόνσον δεν θα μου συγχωρήσει ποτέ την άρνησή μου στις πιέσεις του. Και θα με πληρώσει.

Πιστεύω ότι στο ταξίδι εκείνο εκρίθη η τύχη του Γ. Παπανδρέου. Αλλά χρειάστηκε ένας χρόνος για να τον ρίξουν οι Αμερικανοί, γιατί ήταν πολύ γερός χάρις στην λαϊκή του δύναμη. Πάντως νομίζω πως περιείχε το σπέρμα που οδήγησε στην 15η Ιουλίου 1965».

Ένωση Κέντρου και στρατός

Αφορμή για την εκτράχυνση των σχέσεων του αρχηγού της ΕΚ και του νεαρού Κωνσταντίνου υπήρξε η προσπάθεια του πρωθυπουργού να θέσει υπό τον έλεγχό του το στρατό, τον οποίο επηρέαζε το στέμμα κατά πάγια, όσο και αντισημιτική παράδοση. Ήδη ο Παύλος, στην κλίνη της αγωνίας του, λίγο πριν πεθάνει, είχε καλέσει το νεαρό γιο του και του είχε:

— Το στρατό και τα μάτια σου!

Όπως σε όλα τα ανελεύθερα πολιτεύματα, ο στρατός υπήρξε το στήριγμα του θρόνου και ενίοτε και της αυταρχικής εξουσίας. Και αυτό το κλίμα επ' ουδενί λόγω ήθελε να αλλάξει ο νεαρός βασιλιάς, συνεχίζοντας την οικογενειακή του παράδοση και τηρώντας ευλαβώς την πατρική υποθήκη. Έτσι, όταν ετόλμησε ο πρωθυπουργός να προβεί σε κάποιες εσωτερικές αναδιαρθρώσεις στο στράτευμα, ο Κωνσταντίνος διαμαρτυρήθηκε και του ετόνισε ότι «ακούει παράπονα για μεταβολές στο στρατό».

Φορείς των «παραπόνων» προς το ευήκοο ους του στέμματος ήταν ο μηχανισμός του ΙΔΕΑ, αλλά και ο ίδιος ο Πέτρος Γαρουφαλιάς, υπουργός Εθνικής Αμύνης, πιστός στα ανάκτορα.

Μια ενδιαφέρουσα ανακάλυψη

Αρχομένου του 1965 ανακαλύφθηκε στα αρχεία του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης ένα απόρρητο πολυσέλιδο έγγραφο με τον τίτλο «Σχέδιον Περικλής». Από μία πρόχειρη έρευνα που έγινε και που τα πορίσματά της έφθασαν ως τις στήλες του Τύπου, επρόκειτο για τη διατύπωση των αποφάσεων που ελήφθησαν από το Δευτεροβάθμιο Συμβούλιο Εθνικής Αμύνης υπό την προεδρία του αρχηγού τότε του ΓΕΣ αντιστράτηγου Β. Καρδαμάκη.

Το σχέδιο «Περικλής» είχε καταρτιστεί το 1959. Επρόκειτο για ένα ιδιαιτέρως αντικομμουνιστικό κατασκευάσμα που εστρέφετο κατά της παράταξης της Αριστεράς (αναφερόταν με το συμβολικό όνομα *οι Κίτρινοι...*) και στοιχειοθετούσε τα μέτρα για την εξόντωσή της από τους *κυανούς* εθνικόφρονες.

Μόλις ξέσπασε το σκάνδαλο του σχεδίου «Περικλής», η κυβέρνηση ανέθεσε στο διοικητή της ΑΣΔΑΝ αντιστράτηγο Χαρ. Λουκάκη να διενεργήσει ανακρίσεις. Και τότε ήρθε στο φως όλη η συνωμοσία εναντίον της λαϊκής ετυμηγορίας κατά τις εκλογές του 1961.

«Το σχέδιον “Περικλής” — τονιζόταν στην έκθεση Λουκάκη — αφεώρα την γιγαντιαία επιχείρησιν ήτις ανελήφθη υπό του κρατικού μηχανισμού εν όψει των κατά το έτος 1961 βουλευτικών εκλογών!»

Ο πρωθυπουργός έσπευσε να αξιοποιήσει το γεγονός. Την 23 Φεβρουαρίου 1965 κατήγγειλε στη βουλή ότι το «Σχέδιον Περικλής» ήταν μηχανισμός «βίας και νοθείας» και εφαρμόστηκε στις εκλογές του 1961. Και ότι ο αναφερόμενος ως αρχηγός του Σχεδίου με το συμβολικό όνομα Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος, δεν ήταν άλλος από τον τότε αρχηγό του ΓΕΣ Βασίλειο Καρδαμάκη που είχε, για την περίπτωση αυτή, ως επιτελάρχη του, τον συνταγματάρχη Γ. Παπαδόπουλο, τον μοιραίο κατοπινό δικτάτορα της 21ης Απριλίου 1967.

Ο θόρυβος που προεκλήθη ήταν τεράστιος. Το πνεύμα και το γράμμα του «ανένδοτου» ξαναζωντάνεψε. Ο αρχηγός της ΕΡΕ Π. Κανελλόπουλος και ο τύπος της δεξιάς ισχυρίζονταν ότι ο «Περικλής» δεν ήταν τίποτα άλλο «παρά σχέδιον εξουδετερώσεως της 5ης Φάλαγγος» σε περίπτωση πολέμου. Αλλά η εντύπωση ήταν δυσμενής για την ΕΡΕ, η οποία άλλη μια φορά βρισκόταν εκτεθειμένη πολιτικά. Απροσδόκητα όμως σε λίγες εβδομάδες, μια νέα υπόθεση έμελλε να υπερκαλύψει την «υπόθεση Περικλής» και να προκαλέσει σεισμό. Ήταν η υπόθεση «Ασπίδα»...

Ο υπ' αριθ. τηλεφώνου 817760 μυστηριώδης κύριος

Και ενώ εμένοντο οι αποκαλύψεις στον Τύπο, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της ΕΔΑ σε μια καθαυτό προφητική αγόρευσή του στη βουλή έλεγε:

«Και ιδού εν χαρακτηριστικόν αποκορύφωμα της επιθέσεως κατά των ελευθέρων θεσμών. Δια να αναβιώση η νεοφασιστική ζούγκλα, δια να αναβιώση ο κόσμος που αναβλύζει δυσώδης, κτηνώδης, εγκληματικός από τας σημερινάς αποκαλύψεις Καπελώνη, χρησιμοποιείται, ό-

πως εχρησιμοποιήθη και εις το έγκλημα της Θεσσαλονίκης, το ίδιον πρόσχημα, το ίδιον σύνθημα δια την αποδυνάμωσιν της δημοκρατίας και την διάσπασιν των εφειδριών αυτής, ο κομμουνιστικός κίνδυνος, ο κομμουνιστικός δάκτυλος, η κομμουνιστική επιβουλή. Και ο αντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος, ο υπ' αριθ. 817760 πραξικοπηματίας του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», η δεξιά χειρ του Νάτσινα, σκηνοθετεί δολιοφθοράν εις τον Έβρον, αφού είχαν προηγηθή αι άτιμοι, ψευδείς και ανησυχητικά διαδόσεις εφημερίδος της ΕΡΕ περί δολιοφθοράς 17 τανκς εις άλλην μονάδα, σκηνοθετεί δολιοφθοράν 2 τζιπς με ένα κατσαβίδι ως όργανον της δολιοφθοράς, συντάσσει εν πόρισμα, το γνωστοποιεί εις τον τύπον της ΕΡΕ μίαν ημέραν προτού το κοινοποιήσει εις την Κυβέρνησιν, κινητοποιεί πίσω από την πλάτην της Κυβερνήσεως αστυνομικόν μηχανισμόν και συλλαμβάνει δεκάδα πολιτών, συλλαμβάνει 3-5 στρατιώτας και αποσπά από τους στρατιώτας ομολογίαν, ελεγχθείσαν εκ των υστέρων ως ψευδή. Και ερωτώ την Κυβέρνησιν: Ποίος ασκεί την εξουσίαν εις αυτόν τον τόπον; Πώς περί οιουδήποτε κ. Παπαδοπούλου υπάρχει το τεκμήριον της αληθείας και εις βάρος δεκάδων ελευθέρων πολιτών το τεκμήριον της ενοχής, ώστε αρκεί να συντάξη ένα χαρτί ο κ. Παπαδόπουλος, δια να συλληφθούν νύκτωρ από τα σπίτια των εις τα τέσσαρα άκρα της Ελλάδος 10 πολίται, να θεθούν υπό απομόνωσιν, να κινδυνεύσουν να υποστούν τα γνωστά και συνηθισμένα από τας δίκας της Αεροπορίας και άλλα συνηθισμένα παρομοίας φύσεως βασανιστήρια, για να ελεγχθή ύστερα ότι όλα αυτά ήσαν πομφόλυξ; Και αν αύριον ένα νέον πόρισμα κατονομάση όχι 10, αλλά 500, 1.000, 10.000 πολίτας, είναι δυνατόν να συγκλονισθή το καθεστώς των δημοσίων ελευθεριών, η ασφάλεια του ανθρώπου ότι θα ευρίσκεται εις το σπίτι του, μη έχων να δώση λόγον παρά μόνον εις την τακτικήν δικαιοσύνην, είναι δυνατόν να συγκλονισθή το καθεστώς των δικονο-

μικών και συνταγματικών εγγυήσεων και είναι δυνατόν με αυτόν τον τρόπον να ξαναεγκαθιδρυθή το βασιλείον του φόβου εις αυτόν τον τρόπον, επί τη βάσει οιασδήποτε αυθαιρέτου κακοβούλου ενεργείας οιουδήποτε κ. Παπαδοπούλου; Και ερωτώ, βάσει τίνος Νόμου αναγνωρίζοντος αυτό το δικαίωμα, επελήφθησαν στρατιωτικά δικαστικά αρχαί αυτής της υποθέσεως; Διότι το μεν Σύνταγμα το απαγορεύει, εγώ δε δεν γνωρίζω να υπάρχη κανείς Νόμος να το επιτρέπη τούτο και παρακαλώ τον κ. υπουργόν της Δικαιοσύνης...».

Ο καταγγελλόμενος εδώ Γ. Παπαδόπουλος πραγμάτωσε όσα προφητικά κατήγγειλε στη βουλή ο Ηλίας Ηλιού σε λιγότερα από δυο χρόνια και έκλεισε όλη την Ελλάδα στα συρματοπλέγματα της δικτατορίας. Ο άνανδρος δικτάτορας, εκδικούμενος τον Ηλιού για τη συνταρακτική εκείνη πολιτική του πρόβλεψη, διέταξε τον άγριο ξυλοδαρμό του στον Ιππόδρομο, όπου κρατούνταν μαζί με άλλους 700 πολίτες, το βράδυ της 25 Απριλίου 1967...

Η υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ

Αντιπερισπασμός της Δεξιάς στην αποκάλυψη του σχεδίου «Περικλής» ήταν η υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ που αποτέλεσε αφορμή να δοθεί το σύνθημα της γενικής επίθεσης κατά της κυβέρνησης.

Η πρώτη μνεία για την ύπαρξη οργάνωσης αντίθετης προς τον ΙΔΕΑ μέσα στο στρατό με τον τίτλο «Αξιωματικοί Σώσατε Πατρίδα, Ιδανικά, Δημοκρατία, Αξιοκρατία» και τα αρχικά ΙΔΕΑ, γίνεται στην εφημερίδα «Ημερήσιος Κήρυξ» της 18 Μαΐου 1965 της Λάρισας, όργανο του Κ. Ροδόπουλου, Προέδρου της Βουλής. Ταυτόχρονα καταγγελλόταν και η ύπαρξη ομάδας αξιωματικών («χούντας») στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης υπό τους συνταγματάρχες Παπατέρπο και Τσεπαπαδάκη, η οποία, κατά τους καταγγέλλοντες, ερύθμιζε τα του στρατού.

Ο ισχυρισμός της Λαρισινής εφημερίδας δημιούργησε σάλο στην πρωτεύουσα. Σε ερώτηση των δημοσιογράφων, το ΥΕΑ αντί διαψεύσεως επιβεβαίωσε πλαγίως την είδηση δια του Γαρουφαλιά:

«Κυβερνητικοί κύκλοι ερωτηθέντες σχετικώς παρέχουν την πληροφορίαν ότι το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης έχει αναθέσει την διενέργειαν ανακρίσεων εις τον αντιστράτηγον της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης κ. Σίμον. Αι ανακρίσεις θα είναι συντομώτατοι. Εντός ελαχίστου χρόνου θα υποβληθή το πόρισμα. Κατά τας υπάρχουσας πληροφορίας, η υπόθεσις στερείται πάσης σοβαρότητος».

Και ενώ στην Αθήνα οργιάζαν οι φήμες και οι διαδόσεις, από την Κύπρο ο Γ. Γρίβας, ο οποίος είχε τοποθετηθεί τότε ως αρχιστράτηγος των ενόπλων Κυπριακών δυνάμεων, με αναφορά του πληροφορούσε το ΥΕΑ της Ελλάδας και τον ΓΕΣ Ν. Γενηματά ότι ο λοχαγός Αριστείδης Μπουλούκος, άλλοτε συνεργάτης του κατά την κατοχή, προέβαινε σε αθρόες στρατολογίες αξιωματικών της ΕΛΔΥΚ στίς γραμμές του ΑΣΠΙΔΑ. Το Υπουργείο θορυβημένο ανέθεσε στον Πρόεδρο του Αναθεωρητικού αντιστράτηγο Σίμο να διεξαγάγει ανακρίσεις. Ο στρατηγός κινήθηκε δραστήρια και σε 15 μέρες εξέτασε 93 μάρτυρες στην Ελλάδα και την Κύπρο. Ιδού τα κύρια μέρη του πορίσματός του:

«Η σχηματισθείσα εκ της εξετάσεως γνώμη είναι ότι η οργάνωσις ΑΣΠΙΔΑ ιδρύθη και διευθύνεται υπό ομάδος μωροφιλοδόξων και εξημμένων αξιωματικών, οίτινες δεν απεκαλύφθησαν, με τον ιδιοτελή σκοπόν να εξυπηρετήσουν ατομικά συμφέροντα αυτών και των μελών της οργάνωσεως...».

«...Εκ των συγκεντρωθέντων στοιχείων δεν απεδείχθη ότι υφίσταται ετέρα παραστρατιωτική οργάνωσις».

.....

«Δύο μόνον μάρτυρες, οι αντισυνταγματάρχης πυροβολικού Πάλλας και αντισυνταγματάρχης Δ) Β Παράλικας, κατέθεσαν ότι έχουν την γνώμη ότι ο θόρυβος περί την οργάνωσιν ΑΣΠΙΔΑ είναι σκόπιμος, δια να συγκαλυφθή η οργάνωσις του ΙΔΕΑ, ήτις εξακολουθεί και σήμερον να δρα. Ηρωτήθησαν αν έχουν συγκεκριμένα στοιχεία και ποία δια να δικαιολογήσουν την γνώμην των αυτών, και ο μεν δεύτερος απήντησεν ότι ουδέν στοιχείον έχει, ο δε πρώτος ανεφέρθη εις ωρισμένας υπηρεσιακάς μεταθέσεις, ας, κατά την πεποίθησίν του, υπέστη από του 1961 μέχρι προ μηνών, λόγω του ότι δεν ανήκει εις τον ΙΔΕΑ».

Η κίνηση εκείνη των δημοκρατικών αξιωματικών, ήταν ασήμαντη και δεν ήταν άλλωστε δυνατό ν' αποκτήσει σοβαρά ερείσματα σ' ένα στράτευμα που κυριαρχούνταν από τις επιλογές της Δεξιάς και του ΙΔΕΑ. Πολύ γρήγορα φάνηκαν οι πραγματικοί στόχοι της επίθεσης, που δεν ήταν άλλοι παρά το πνεύμα μιας γενικότερης αλλαγής και οι ενδεχόμενοι φορείς της, με επικεφαλής τον Α. Παπανδρέου.

«Κατηγορείται — έγραφε η “Ελευθερία” (28.6.65) — ο υιός του πρωθυπουργού ότι χωρίς να έχη καμμίαν αρμοδιότητα και ερχόμενος εις απόλυτον αντίθεσιν και προς το πολίτευμα και προς τους νόμους και προς τας προγραμματικές αρχάς της Ενώσεως Κέντρου, ανεμίχθη εις το στράτευμα και εις την ΚΥΠ. Ότι επεδίωξε να ιδρύση «μικρομάγαζον» εις τον στρατόν. Και φυσικά, τα έκαμε θάλασσα. Δεν θα κρίνωμεν ημείς την αλήθειαν των κατηγοριών αυτών, τας οποίας ο ίδιος δεν διέψευσε ποτέ, μολονότι εις άλλας περιστάσεις είναι λαλίστατος. Θα τας κρίνη η ανάκρισις που διεξάγεται τώρα δια τον ΑΣΠΙΔΑ. Αλλά ούτε η κυβέρνησις, ούτε η παράταξις που είναι και εννοούν να μείνουν ξένοι προς οιαδήποτε κατώματα του είδους αυτού, ημπορούν να αναμένουν να κριθή ο κ. Ανδρέας Παπανδρέου».

Ο Κωνσταντίνος παρεμβαίνει. Οι επιστολές

Και ενώ συσσωρεύονταν στοιχεία (συναινούντος και του Γαρουφαλιά) επιλεγμένα για να σταλούν ενώπιον του Στρατοδικείου αξιωματικοί οι οποίοι είχαν επιλεγεί ως μη υποτελείς της Δεξιάς και του θρόνου και οι οποίοι υποκινούνταν σε ανταρσία υπό του Ανδρέα Παπανδρέου, σημειώνεται απρόβλεπτη ως τότε παρέμβαση του θρόνου στο όλο ζήτημα. Είχε κριθεί κατάλληλα η στιγμή ν' αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση της πτώσης της κυβέρνησης Παπανδρέου, η οποία άλλωστε δεν είχε άλλο στήριγμα παρά την πλαδαρή πλειοψηφία της στη βούλη. Και εναντίον αυτού του στόχου στράφηκαν τα βέλη Θρόνου και Δεξιάς.

Η παρέμβαση του Κωνσταντίνου σημειώνεται στις 8 Ιουλίου 1965 με μια επιστολή του προς τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, στην οποία τον κατηγορεί ότι η ΚΥΠ ξέφυγε από την επιτήρησή του και παραδέχεται την ύπαρξη συνωμοσίας στο στρατό. Οι «βασιλικές επιστολές», τις οποίες παραθέτω ως τεκμήρια για τον ιστορικό του μέλλοντος, όζουν βεβαίως ξένης και έμπειρης πολιτικής χειρός. Έγιναν πολλές εικασίες ως προς το συντάκτη τους, αλλά τίποτα δεν αποδείχτηκε. Ένα πάντως είναι βέβαιο, πως ο αμαθής Γλυκσβούργος δεν ήταν σε θέση, ούτε πολιτικά να υπαγορεύσει το νόημά τους, πολύ περισσότερο να τις συντάξει ιδιοχείρως, λόγω ηλαττωμένης ελληνομάθειας. Γράφει, λοιπόν, στην πρώτη εκείνη επιστολή προς Γ. Παπανδρέου ο Κωνσταντίνος, αφού επί πολύν καιρό πριν απέφευγε να δεχθεί σε συνεργασία τον πρωθυπουργό του:

Πρώτη επιστολή και απάντηση

Εν Κερκύρα τη 8η Ιουλίου 1965

Κύριε Πρωθυπουργέ.

Η τελευταία συνεργασία σας μετ' εμού εγένετο την 5ην Μαρτίου. Την 29ην Απριλίου, μετά την ορκωμοσίαν

των υπουργών, συνωμίλησαμεν επ' ολίγον ιδιαιτέρως. Την δε 7η Μαΐου είχομεν την σύσκεψιν, κατά την οποίαν συνεζητήθη αποκλειστικώς το Κυπριακόν. Έκτοτε δεν εζητήσατε να σας δεχθώ εις συνεργασίαν δια να με ενημερώσετε επί των γεννηθέντων τόσον σοβαρών και κρισίμων θεμάτων. Νομίζω ότι, όταν ο Πρωθυπουργός απέχει εκ των συνεργασιών μετά του Βασιλέως, δεν λειτουργεί ομαλώς το Κράτος.

Ευρισκόμενος δια τους λόγους, ους καλώς γνωρίζετε, εις Κέρκυραν, αισθάνομαι ότι αποτελεί καθήκον μου να σας εκφράσω δια της παρούσης τας σκέψεις μου επί της καταστάσεως της Χώρας. Είναι αύτη ανώματος και ανησυχητική, καθιστώσα επείγουσαν, κατά την γνώμην μου, την λήψιν ριζικών και αδιαβλήτων από πάσης πλευράς μέτρων αποκαταστάσεως του σοβαρώς κλονισθέντος κράτους δικαίου, εδραιώσεως της νομιμότητος και επαναφοράς του αισθήματος της ασφαλείας καί της τάξεως. Ανώματος κατέστη η κατάστασις αφ' ης στιγμής εκ της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, η οποία υπάγεται προσωπικώς εις υμάς και διοικείται υπό προσώπων της απολύτου εμπιστοσύνης σας, εξεπορεύθη η επαναστατική, συνωμοτική οργάνωσις εις τας Ενόπλους Δυνάμεις, μοναδικόν σκοπόν έχουσα την ανατροπήν του Συντάγματος της χώρας και την επιβολήν δικτατορίας ελεεινής μορφής, αποκρουστικής εις πάντα ελεύθερον άνθρωπον. Αφ' ης μου διεμηνύσατε το γεγονός της ανακαλύψεως της συνωμοσίας, σας συνεβούλευσα να ενεργήσητε αποτελεσματικώς προς πάσαν κατεύθυνσιν δια την πλήρη εξιχνίασιν της υποθέσεως και την ανακάλυψιν των ενόχων. Μετά λύπης μου διεπίστωσα ότι η ανταπόκρισις σας εις το αυτονόητον αίτημά μου της απολύτου διαλευκάνσεως δεν υπήρξεν ικανοποιητική, καίτοι το αίτημα τούτο εναρμονίζεται προς το στοιχειώδες συμφέρον της Δημοκρατίας.

Διεφωνήσαμεν ήδη επί της εισηγήσεώς σας προς

εμέ, της διαβιβασθείσης δια του κ. Υπουργού Εθνικής Αμύνης, να τερματισθή η διερεύνησις της υποθέσεως μετά την υποβολήν του πορίσματος της διοικητικής εξετάσεως, εν τῷ οποίῳ ὅμως ομολογούνται αποτυχίαι ως προς την ανακάλυψιν βασικῶν συντελεστῶν και μετά την επιβολήν ελαφρῶν πειθαρχικῶν ποινῶν εἰς ὅσους ἐνόχους ἠδυνήθη να ἀνεύρη ὁ διενεργήσας τὴν ἐξέτασιν. Καὶ μου παρηγγείλατε ὅτι δὲν ἐδέχθητε τὴν γνώμην μου, ἀλλ' ὅτι θὰ τὴν ἐσέβεσθε και θὰ παρεπέμπατε εἰς τακτικὴν ἀνάκρισιν, ὡς σας συνεβούλευσα, τὴν συνωμοσίαν και εἰς ἀνακριτικὸν συμβούλιον πρὸς ἀπόταξιν τοὺς ἐνόχους. Ἐνῶ, ὅμως, δὲν ἐπιτρέπεται να υφίσταται οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἔδαφος πολιτικῆς ἐνεργείας εἰς τὰς Ἐνόπλους Δυνάμεις, ἠθελήσατε να συζεύξητε πρὸς τὴν συνωμοσίαν ἄλλην ὑπόθεσιν, ἄσχετον, διαφόρου ἐντελῶς φύσεως, τὴν ὁποίαν σκοπίμως παρεπέμπατε συγχρόνως εἰς τὴν ἀνάκρισιν. Ἐάν παρ' ἐλπίδα ἐνόμισέ τις ὅτι ἡ παραπομπή και τῆς υποθέσεως ταύτης θὰ ἠδύνατο τυχόν να με εὐρὴ διαφωνοῦντα, ἐπλανήθη οἰκτρῶς, διότι οὔτε ἐγώ, οὔτε οὐδεὶς ἄλλος ὀρθοφρονῶν, ἀνιδιοτελῆς και ἐντιμὸς ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν να μὴ ἐπιθυμῆ τὴν αὐστηροτέραν δυνατὴν ἐξέτασιν οἰασδήποτε, ὀποθενδήποτε προερχομένης παρανόμου και ἀντιπειθαρχικῆς κινήσεως εἰς τὰς Ἐνόπλους Δυνάμεις. Καὶ εἶναι ἀνησυχητικὴ εἰς βαθμὸν σοβαρώτατον ἡ κατάστασις τῆς χώρας, ἐφ' ὅσον κινδυνεύει να καταλυθῆ ἡ νομιμότης, τὸ κράτος δικαίου, ἐξ ἐνεργειῶν ἀποδεικνυομένων δι' ἀπῶν ἀποδείξεων τῆς Κεντρικῆς Υπηρεσίας Πληροφοριῶν, ἀναγορευθείσης εἰς ἐλεγκτὴν τῆς νομιμότητος και ἐπεμβαίνουσας εἰς τὸ ἔργον τῆς Στρατιωτικῆς Δικαιοσύνης πρὸς ἐπηρεασμὸν τῶν κρίσεων δια τῆς ἀσκήσεως ψυχολογικῆς βίας, τόσον κατὰ τῶν ἐκτελούντων διατεταγμένην ὑπηρεσίαν αξιωματικῶν, ὅσον και κατὰ τῶν μαρτύρων. Δυστυχῶς, εὐρίσκομαι εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν να σας δηλώσω ὅτι τὰς ἐπεμβάσεις αὐτὰς ἐνισχύετε και υποθάλλετε, καίτοι

δια λόγους τους οποίους δεν θα ήθελα να αναφέρω, ανυπερβλήτους και εξ αντικειμένου δεδομένους, η θέσις υμών, εν συναρτήσει προς την υπόθεσιν της συνωμοσίας εις τας Ενόπλους Δυνάμεις, έχει από καιρού καταστή εξαιρετικώς ευαίσθητος και λεπτή. Σας απευθύνω έκκλησιν να σταματήσητε αμέσως πάσαν δραστηριότητα καταλυτικήν θεμελιωδών κανόνων της λειτουργίας του πολιτεύματος και πρόξενον πολιτικής αναταραχής και κλονισμού του αισθήματος της ασφαλείας των πολιτών. Σας συμβουλεύω να απομακρύνετε δια διαταγής σας από την ανάκρισιν πάντα υπηρετούντα παρά τη Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών και να διακηρύξητε προς πάσαν κατεύθυνσιν ότι είσθε κεκηρυγμένοι υπέρ της απολύτως ανεπηρεάστου ευρέσεως ολοκλήρου της αληθείας δια την συνωμοσίαν.

Τελώ εν πλήρει επιγνώσει της σοβαρότητος της καταστάσεως. Γνωρίζω καλώς ότι εκ πηγών στενώτατα προσκειμένων προς υμάς ενεπνεύσθησαν αι προειδοποιήσεις και αι απειλαί εναντίον μου αι ομοιάζουσαι προς εκβιασμόν. Δέχομαι να αντιπαρέλθω πάντα ταύτα υπό την προϋπόθεσιν ότι θα θελήσητε, ως ήδη σας ζητώ, δια σαφών και απεριφράστων δηλώσεών σας, να εξηγήσητε ευθαρσώς και τιμίως προς τον λαόν, ότι ούτε είχαν ποτέ ούτε έχω την πρόθεσιν να απομακρυνθώ έστω και κατά κεραίαν από των υπό του Συντάγματος ρητώς καθοριζόμενων καθηκόντων και υποχρεώσεών μου προς τας οποίας θα παραμείνω αυστηρώς προσηλωμένος, και ότι θα τηρήσω απαρειγκλίτως τον όρκον μου. Συγχρόνως σας καλώ να καταδικάσετε δημοσία την εναντίον μου συκοφαντικήν εκστρατείαν και να λάβετε σύντονα και αμέσου αποδόσεως μέτρα διαλύσεως πάσης οργανώσεως ή προπαρασκευής λαοκρατικών εκδηλώσεων ή στάσεων προπαρασκευαζομένων υφ' οιονδήποτε πρόσχημα προς υποδούλωσιν του ελληνικού λαού και κατάλυσιν της λαϊκής κυριαρχίας και των ατομικών ελευθεριών. Εν μέσφ της βα-

ρείας ατμοσφαιράς ην αφήσατε να δημιουργηθή, θεωρώ ότι αποτελεί υποχρέωσίν σας η άμεσος και άνευ δισταγμού πραγματοποίησις των όσων σας ζητώ.

Η προειδοποίησίς μου αύτη είναι η τελευταία. Έχω την αξίωσιν να γνωρίζητε ότι δεν έχω σκοπόν να έλθω εις οιασδήποτε μορφής ρήξιν προς την πλειοψηφίαν του ελληνικού λαού. Εις υμάς, όμως, προσωπικώς, απόκειται εφ' όσον έχετε διακηρύξει την πρόθεσίν σας να εκπληρώσητε την λαϊκήν εντολήν περί πραγματοποίησεως και διατηρήσεως της ομαλής λειτουργίας του πολιτεύματος, να ενεργήσητε αδιστακτως όσα σας εξήγησα και εξήτησα ανωτέρω, ώστε να προκύψουν συνθήκαι πρόσφοροι δια την δημιουργικήν άντιμετώπισιν των σοβαρών εκκρεμών προβλημάτων της χώρας. Διότι, εν πάση περιπτώσει, τελείτε εν επιγνώσει της αναληθείας των γραφομένων καθημερινώς, ότι δήθεν υφίσταται θέμα λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών, και έχει ήδη φθάσει η ώρα εσείς, ως υπεύθυνος πρωθυπουργός, να μη ανέχεσθε τα σκόπιμα ψεύδη, όταν ουδέν τοιούτον ζήτημα υφίσταται επί βασιλευόμενης δημοκρατίας της Ελλάδος».

Τόσο το ύφος όσο και η πληθώρα αυταρχικών ιδεών που διάνθιζαν το κείμενο της βασιλικής επιστολής, άφησαν κατάπληκτους τους πολιτικούς παρατηρητές. Ήταν πια φανερό πώς ο νεαρός Γλύκσμπουργκ, υπήκων στους ολέθριους συμβούλους του, τη σατανική μητέρα του και τους ξένους, έβαζε σε λειτουργία την αποπομπή του λαοπρόβλητου πρωθυπουργού, έχοντας ήδη προετοιμασμένες αντισυνταγματικές και ίσως δικτατορικές λύσεις. Στην επιστολή του Γλύκσμπουργκ απάντησε ο Γ. Παπανδρέου ως εξής:

«Εν Αθήναις τη 9η Ιουλίου 1965
Μεγαλειότατε,

Με κατάπληξιν και βαθυτάτην οδύνην ανέγνωσα την χθεσικήν επιστολήν της Υμετέρας Μεγαλειότητος. Είναι προφανές ότι αύτη αποτελεί έργον ολεθρίων συμ-

βούλων. Και εύχομαι όπως μη αποβή μοιραία δια το Έθνος.

1) Επισημαίνεται ότι από της 7ης Μαΐου δεν υπήρξεν εκ μέρους εμού αίτησις συνεργασίας. Τούτο οφείλεται εις το γεγονός ότι υφίστατο συνεργασία της Υμετέρας Μεγαλειότητος μετά των Υπουργών Εξωτερικών και Εθνικής Αμύνης, ώστε λαμβάνετε πλήρη γνώσιν των σχετικών ζητημάτων.

Καθ' όσον με αφορά, ακόμη ανέμενον την λήξιν της Συνόδου της Βουλής, η οποία συνεχώς και απροόπτως παρετείνεται, ίνα συνεργασθώ μετά της Υμετέρας Μεγαλειότητος επί της γενικής πολιτικής καταστάσεως. Εάν όμως κατ' αυτό το διάστημα είχατε κρίνει ότι επεβάλλετο η συνεργασία μας, θα ήτο δυνατόν, όπως συνέβη και άλλοτε, να με είχατε καλέσει. Εν τούτοις, και τώρα, οπότε εθεώρησα επείγουσαν την συνεργασίαν μας, αντί συναντήσεως μου απηντήσατε δια της επιστολής.

2) Ανέγνωσα με απορίαν την γνώμην Υμών, ότι υφίσταται εις την χώραν «κατάστασις ανώμαλος και ανησυχητική, κλονισμός του αισθήματος ασφαλείας και του κράτους δικαίου». Ο Τύπος της Δεξιάς κατασκευάζει αυτήν την εικόνα. Συμβαίνει όμως εις την πραγματικότητα, το αντίθετον. Υπάρχει πλήρης ηρεμία εις την χώραν και λειτουργεί το Κράτος Δικαίου. Προσεφέραμεν εις τον Λιόν μας και Ελευθερίαν και Νομιμότητα και Τάξιν. Όσαι εκτροπαί εκ της νομιμότητος σημειωθούν, και είναι ελάχισται, κολάζονται από την Δικαιοσύνην. Και έχω απαγορεύσει αυστηρώς πάσαν οχλοκρατικήν εκδήλωσιν.

3) Καταγγέλλεται η Κ.Υ.Π. ως κέντρον «επαναστατικής συνωμοτικής οργανώσεως». Αλλά το πόρισμα του Στρατηγού Σίμου, ο οποίος εξήτασεν 93 αξιωματικούς και 2 ιδιώτας, είναι ότι μόνον εις αξιωματικός της ΚΥΠ θεωρείται ένοχος και εις δύο προϊσταμένους του καταλογίζει μόνον ευθύνην αμελείας.

4) Υπενθυμίζετε την γνώμην μου περί τερματισμού

της υποθέσεως μετά την υποβολήν του πορίσματος της διοικητικής εξετάσεως. Αλλά αυτό δεν ήτο γνώμη ιδική μου. Ήτο πόρισμα του στρατηγού Σίμου, το οποίον απλώς απεδέχθη. Εν τούτοις, απεδέχθη και την συνέχισιν των ανακρίσεων. Και έχω διατάξει, όπως δι' όλων των μέσων εξακριβωθή η αλήθεια.

5) Αναφέρετε και το εκλογικόν πραξικόπημα «Περικλής». Το απεκάλυψα κατά καθήκον, εις την Βουλήν, διότι ήτο αλήθεια και ήτο επί πλέον δικαίωσις του Ανενδότου Αγώνα μας. Και αρχικώς ηθέλησα να αρκεσθώ μόνον εις τας πολιτικές επιπτώσεις του. Διότι όμως η αντιπολίτευσις έθεσεν υπό αμφισβήτησιν την εγκυρότητα των κειμένων, έκρινα ότι επεβάλλετο, χάριν της ιστορίας, να υπάρξη και δικαστική επιβεβαίωσις. Και δια τούτο διέταξα την ανάκρισιν.

6) Συνέπεσε να ανέλθετε εις τον Θρόνον, όταν ανέλαβον την Αρχήν. Και κατέβαλον πάσαν προσπάθειαν, προβάς ακόμη και εις σημαντικές συγκαταβάσεις, αι οποίαι δυσηρέστησαν τον δημοκρατικόν κόσμον, προς αδιατάρακτον συνεργασίαν. Δυστυχώς, αποδεικνύεται τώρα, ότι η προσπάθειά μου απέβη εις μάτην.

7) Το δυσχερέστερον θέμα εις την συνεργασίαν μας υπήρξε το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης. Κατείχεσθε ανέκαθεν από την θέλησιν να έχετε αποφασιστική γνώμη επ' αυτού. Και εις αυτήν την θέλησιν οφείλεται και η σημερινή κρίσις. Με την επιστολήν του διευθυντού του Πολιτικού Γραφείου Υμών, της 24ης Ιουνίου μου ανεκοινώθη ότι δεν συμφωνείτε εις την μεταβολήν της σημερινής ηγεσίας των Ενόπλων δυνάμεων, η οποία όμως μεταβολή, κατά το πολίτευμα, αποτελεί δικαίωμα της νομίμου Κυβερνήσεως.

8) Διαφωνία επίσης επήλθε μεταξύ ημών και επί του θέματος του υπουργού της Εθνικής Αμύνης. Ανεκοίνωσα εις την Υμετέραν Μεγαλειότητα την απόφασίν μου, όπως αναλάβω προσωπικώς το υπουργείον Εθνικής Αμύ-

νης. Συμφώνως προς το Πολίτευμα το δικαίωμα τούτο ανήκει εις τον Πρωθυπουργόν, του οποίου την απόφασιν οφείλει να αποδεχθή ο Βασιλεύς. Εν τούτοις, καθώς μου ανακοίνωσεν ο διευθυντής του Πολιτικού Γραφείου Υμών, ηρνήθητε την αποδοχήν της αποφάσεώς μου.

9) Καθώς έκ των ανωτέρω συνάγεται, υφίσταται πράγματι θέμα λειτουργίας του δημοκρατικού μας Πολιτεύματος. Εις την λαοπρόβλητον Κυβέρνησιν ανήκει η πλήρης εξουσία εις όλους τους τομείς του Κράτους. Δεν αποτελεί το υπουργείον Εθνικής Αμύνης στεγανόν διαμέρισμα, εξαιρούμενον της εξουσίας της Κυβερνήσεως. Και αυτή υπήρξεν η έννοια της ψήφου εμπιστοσύνης της 25ης Ιουνίου, την οποίαν παρέσχον εις την Κυβέρνησιν όλοι οι βουλευταί της Ενώσεως Κέντρου.

10) Συμφώνως προς το Πολίτευμα της Βασιλευομένης Δημοκρατίας, ο Βασιλεύς βασιλεύει και ο Λαός κυβερνά δια της νομίμου Κυβερνήσεως. Ο βασιλεύς συμβουλεύει, αλλά η Κυβέρνησις αποφασίζει. Εν τούτοις, από την τελευταίαν διπλήν άρνησιν Υμών συνάγεται, ότι δεν συμφωνείτε με αυτήν την έννοιαν του πολιτεύματος. Διεκδικείτε το δικαίωμα, όπως ορίζετε Υμείς και τον υπουργόν Εθνικής Αμύνης και την Ηγεσίαν των Ενόπλων Δυνάμεων, έστω και κατ' αντίθεσιν προς την απόφασιν της υπευθύνου Κυβερνήσεως. Αλλά τούτο δεν είναι σύμφωνον προς το πολίτευμα. Και δια τούτο, απευθύνω προς την Υμετέραν Μεγαλειότητα έκκλησιν, όπως προς το συμφέρον και του Έθνους και του Θρόνου, μη επιμείνετε εις αυτάς τας αντιλήψεις. Συναποστέλλω προς υπογραφήν το διάταγμα της αναλήψεως υπ' εμού του υπουργείου Εθνικής Αμύνης.

Η εντολή, την οποίαν η Ένωσις Κέντρου έχει λάβει από τον ελληνικόν λαόν, είναι όπως λειτουργή πλήρως η αληθής Βασιλευομένη Δημοκρατία. Υπό την σημαίαν αυτής ηγωνίσθημεν και ετιμήθημεν με την πρώτοφανή εμπιστοσύνην του ελληνικού λαού, η οποία σήμερα, όχι

μόνον διατηρείται, αλλά και προφανώς έχει επαυξηθή. Και θα εξακολουθήσει να είναι η σημαία της Ενώσεως Κέντρου και εις το παρόν και εις το μέλλον.

Μετά βαθείας τιμής
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Με την απαντητική αυτή επιστολή του Γ. Παπανδρέου, συντεταγμένη με πνεύμα αξιοπρέπειας και ενίοτε δριμείας κριτικής κατά του θρόνου, ο ελληνικός λαός πληροφορούνταν κατάπληκτο ότι ο νεαρός Γλυκσβούργος είχε αρνηθεί στον υπεύθυνο κυβερνήτη της χώρας ν' αναλάβει προσωπικά το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης, θεωρώντας τον εθνικά ύποπτο!

Δεύτερη και τρίτη επιστολή. Απάντηση Γ. Παπανδρέου

Γύρω από το θέμα της εύρυθμης λειτουργίας του Δημοκρατικού πολιτεύματος, του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης και των μεταβολών στο στρατό ο Κωνσταντίνος απέστειλε και άλλες δύο θρασύτατες επιστολές στον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, διανθισμένες από τα σπέρματα των αυταρχικών ιδεών αυτού και του περιβάλλοντός του. Ιδού τα κείμενα:

«Εν Κερκύρα τη 10η Ιουλίου 1965

Κύριε Πρωθυπουργέ.

Διεπίστωσα εκ της από 9 Ιουλίου επιστολής σας ότι επιμένετε να έχετε την πρόθεσιν την οποίαν δια της προχθεσινής επιστολής μου σας επεσήμανα, να εμφανίζετε κατά σύστημα ως υφιστάμενον θέμα λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος, δημιουργηθέν εξ αιτίας ενεργειών μου, ενώ τοιούτον θέμα δεν υπάρχει διότι ουδέποτε εγεννήθη. Δεν δύναμαι, δυστυχώς, να αποφύγω την σκέψιν ότι η σκόπιμος έμμογή εις ανύπαρκτον θέμα αποτελεί

πρόσχημα δια την εκ μέρους ημών ηθελημένην διατάραξιν των σχέσεών μας. Επιδιώκετε την δημιουργίαν συνταγματικού θέματος εκ του μη όντος. Με στενοχωρεί η προσπάθειά σας, εάν δε δεν επικρατήσουν εις υμάς σωφρονέστεραι σκέψεις, θα ευρεθώ εις την ανάγκην εκ καθήκοντος προασπίσεως της συνταγματικής τάξεως και της ομαλότητος να καταγγείλω προς τον Ελληνικόν λαόν τας προθέσεις σας. Είναι γεγονός αναμφισβήτητον, το οποίον ουδενός την προσοχήν δέον να διαφύγη, ότι η δημιουργηθείσα εις το πολιτικόν κόμμα του οποίου ηγείσθε έντασις εν σχέσει προς τα πρόσωπα του Αρχηγού του ΓΕΣ, αρχικώς, και εν συνεχείᾳ του υπουργού Εθνικής Αμύνης, υπήρξεν, ως υμείς καλώς γνωρίζετε, τεχνητή.

Ἦδη έρχομαι εις όσα σχετικώς αναφέρετε εις την επιστολήν σας εν σχέσει προς τα δύο αυτά πρόσωπα. Δια την αντικατάστασιν του Αρχηγού ΓΕΣ εσείς με ενημερώσατε επί αποφάσεώς σας και σας διεμήνυσα δια του Αρχηγού του Γραφείου μου, ότι διαδικασία απλής ανακοινώσεως, ήτις εσχεδιάζετο ως πληροφορήθην χωρίς να μου παράσχητε την κατά το Σύνταγμα απαραίτητον ευκαιρίαν ν' ακουσθή η γνώμη μου, δεν ηδύνατο να γίνη δεκτή, και προσέθεσα ότι υπό τας κρατούσας συνθήκας, από εθνικής σκοπιάς κρίνων, δεν ήμην σύμφωνος προς την απόφασίν σας.

Δια της από 24 Ιουνίου ε.ε. επιστολής σας απεδώσατε εις πλήρη παρανόησιν του κ. υπουργού Εθνικής Αμύνης τα όσα με πληροφόρησε και εκφάσαντες την βαθειάν λύπην σας δια την αδόκητον παρεξήγησιν με διεβεβαιώσατε ότι ουδέποτε ήτο δυνατόν να προβήτε εις την ενέργειαν των μεταβολών πριν ή επικοινωνήσετε μετ' αυτού.

Καθ' όσον αφορά εις το θέμα της αντικαταστάσεως του υπουργού Εθνικής Αμύνης δεν είναι αληθές ότι επήλθε διαφωνία ημών, ως εν τη επιστολή σας αναφέρετε, εφ' όσον δεν έσχον εισέτι την μεθ' υμών συνεργασίαν

δια να ακούσω την εισήγησίν σας και εκφράσω, καθ' ο έ-
χω χρέος, την γνώμην μου. Όταν μου παρηγγείλατε την
απόφασίν σας, σας εξέφρασα δια του Αρχηγού του Γρα-
φείου μου την επιθυμίαν να συζητήσω το θέμα μεθ' υμών
ευθύς ως τούτο καταστή δυνατόν, συγχρόνως σας επέ-
στησα την προσοχήν επί του φόρτου εργασίας τον
οποίον θα συνεπάγεται δι' υμάς η άσκησης των καθηκόν-
των του πρωθυπουργού, του υπουργού Εθνικής Παιδείας
και Θρησκευμάτων και του υπουργού Εθνικής Αμύνης,
ο δε κ. Χοϊδάς σας επανέλαβε δις την απάντησίν μου
ταύτην προς άρσιν πάσης αμφιβολίας σας ότι σας ημ-
φισβήτησα δικαίωμά σας.

Ουδέποτε εις ουδεμίαν στιγμήν και δι' οιουδήποτε
τρόπου ηρνήθην ότι αποτελεί δικαίωμα της Κυβερνή-
σεως η αντικατάστασις ανωτάτου αξιωματικού ή δικαίω-
μα του πρωθυπουργού η αντικατάστασις υπουργού του.
Συνεπώς, αναγιγνώσκων εις την επιστολήν σας τα αντί-
θετα, διερωτώμαι πώς είναι δυνατόν να μου αποδίδετε
ανύπαρκτον διπλήν άρνησιν, υποστηρίζοντες πράγματα
διάφορα της αληθείας. Πάντως, δεν δύναμαι ειμή να ση-
μειώσω ότι η αποστολή χθες προς εμέ προς υπογραφήν
σχεδίου Βασιλικού Διατάγματος περί αντικαταστάσεως
του υπουργού Εθνικής Αμύνης, χωρίς να έχη προηγηθή
συνεργασία ημών αναγκαία, κατά τάς συνθήκας του Πο-
λιτεύματος, ίδια δε αφού είχατε και ειδοποιηθή περί της
επιθυμίας μου, αποτελεί πράξιν αήθη, αλλά και προσβλη-
τικήν, διότι περιέχει άσκησιν πίεσεως και σκοπεί εις δη-
μιουργίαν πεπλανημένων εντυπώσεων παρά τη κοινή
γνώμη.

Διότι πώς δύναται να παροραθή το συμβάν ότι πριν
ή παραδοθή εν Αθήναις προς αποστολήν εις εμέ το σχέ-
διον Βασιλικού Διατάγματος μετά της επιστολής σας,
εξεδόθησαν έκτακτοι εκδόσεις φιλοκυβερνητικών εφημε-
ρίδων, στενώς συνδεδεμένων μετά του περιβάλλοντός
σας, προς διάδοσιν της ψευδούς ειδήσεως ότι είχαν τάχα

αρνηθή την υπογραφήν του τότε ανυπάρχτου σχεδίου Βασιλικού Διατάγματος.

Δια τας αντιλήψεις, τας οποίας ισχυρίζεσθε ότι έχω εν σχέσει προς το υπουργείον Εθνικής Αμύνης, περί του οποίου, ως μου γράφετε, κατέχομαι από την θέλησιν να έχω αποφασιστικήν γνώμην, θεωρών τούτο στεγανόν διαμέρισμα εξαιρούμενον της εξουσίας της Κυβερνήσεως, οφείλω να σας δηλώσω κατά τον κατηγορηματικώτερον τρόπον, ότι ευρίσκεσθε εις πλάνην και μου αποδίδετε μομφήν ασυγχώρητον, ουδεμίαν έχουσαν βάσιν. Γνωρίζω άριστα τα εκ του Συντάγματος καθήκοντά μου, την έκτασιν των και τας εξ αυτών υποχρεώσεις μου. Η έκκλησις σας προς εμέ δεν ανταπεκρίνετο εις ανάγκην τινά.

Πριν ή αναβώ εις τον Θρόνον ωρκίσθην εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος να προστατεύω την επικρατούσαν Θρησκείαν των Ελλήνων, να φυλάττω το Σύνταγμα και τους Νόμους του Ελληνικού Έθνους και να διατηρώ και υπερασπίζω την εθνικήν ανεξαρτησίαν και ακεραιότητα του Ελληνικού Κράτους. Ως εγγυητής συνεπώς της διαφυλάξεως του Συντάγματος και ειδικώτερον των θεμελιωδών αρχών της λαϊκής κυριαρχίας και των δημοκρατικών ελευθεριών του κατ' εξοχήν δημοκρατικού λαού ημών, είμαι υποχρεωμένος να ενδιαφέρωμαι ιδιαιτέρως δια τας ενόπλους δυνάμεις, αίτινες ως λόγον υπάρξεως έχουν την προάσπισιν του Έθνους από εξωτερικούς ή εσωτερικούς κινδύνους.

Το ενδιαφέρον μου τούτο περιορίζεται εις την διατήρησιν των ενόπλων δυνάμεων αξιομάχων, αποκλειστικώς ασχολουμένων με τα υπηρεσιακά καθήκοντά των και αδιακόπως αφοσιωμένων εις την επιτέλεσιν του υπερτάτου εθνικού των καθήκοντος, μακράν πάσης πολιτικής ή κομματικής διαμάχης ή πιέσεως. Δια την κατίσχυσιν της αρχής ότι αι ένοπλοι δυνάμεις ανήκουν μόνον εις το

Έθνος, δεν αρκεί μόνο η διακήρυξις της αρχής, αλλά απαιτείται επιμελής και συνεχής εφαρμογή της. Εγώ, τεταγμένος υπεράνω της πολιτικής, οφείλω ανεπηρέαστος να επαγρυπνώ δια την πιστήν τήρησιν της αρχής και σας έχω ειπει ότι διεπίστωσα σοβαρωτάτας παραβιάσεις αυτής.

Ποία μέσα διαθέτω δια την εκδήλωσιν του ενδιαφέροντός μου τούτου; Όσα από μακράν παράδοσιν έχουν διεθνώς καθιερωθή, ήτοι, να συμβουλεύω και εν ανάγκη να προειδοποιώ υμάς και τους υπουργούς μου, ενημερούμενος τακτικώς και συστηματικώς επί πάντων των σημαντικών θεμάτων κατά τα καθιερωμένα.

Αυτή είναι η ακριβής αντίληψις των υποχρεώσεών μου και ούτω και μόνον ήσκησα και θα εξακολουθώ να ασκώ τα καθήκοντά μου. Η αποφασιστικότης μου να μείνω στερρώς προσηλωμένος εις τον όρκον μου δεν πρόκειται εν ουδεμιά περιπτώσει να καμφθή. Σας γνωρίζω δε και πάλιν ότι τελώ εν πλήρει αρμονία προς την πολιτικήν παράταξιν της Ενώσεως Κέντρου και δεν επιθυμώ να μεταβληθή τούτο.

Ακατανόητος δι' εμέ είναι η περικοπή της επιστολής κατά την οποίαν κατεβάλατε πάσαν προσπάθειαν και προέβητε και εις σημαντικάς... συγκαταβάσεις, δυσάρεστους δια τον δημοκρατικόν κόσμον, δια να διατηρηθή αδιατάρακτος η συνεργασία σας μετ' εμού. Τι έννοιαν έχει η συγκατάβασις του Πρωθυπουργού προς τον Βασιλέα; Εκ του Συντάγματος έχετε την ευθύνην των πράξεών μου, ουδείς δε χώρος συγκαταβάσεως υπάρχει. Εν πάση περιπτώσει είμαι υποχρεωμένος να σημειώσω ότι απετέλεσεν ατύχημα η χρήσις του όρου, διότι ο Βασιλεύς ουδεμίαν απολύτως ποτέ ανάγκην συγκαταβάσεως έχει ούτε δύναται να επιτρέψη τόσον άτακτον και αντικανονικήν στάσιν απέναντί του.

Θα σας απαντήσω δι' ολίγων εις όσα αναφέρετε εις τας παραγράφους 3 και 4 της επιστολής σας. Δεν ήτο έρ-

γον του διενεργήσαντος την διοικητικήν εξέτασιν επί της υποθέσεως της συνωμοσίας, να εισηγηθή επί της ανάγκης εξακριβώσεως της αληθείας δια τακτικής ανακρίσεως. Εις το πόρισμά του, πάντως, ουδέν σχετικώς αναφέρεται. Όταν δια του πορίσματος της εξετάσεώς του βεβαιοί ότι δεν κατώρθωσε να διαπιστώσῃ ποίοι οι ιδρυταί, ποίος ο αρχηγός, ποία τα μέλη και ποίοι οι σκοποί της συνωμοσίας, θα ήτο ασύλληπτον να εισηγείτο τον τερματισμόν, ανακριτικώς, τόσον ανωρίμου υποθέσεως. Παρ' όλον όμως, ότι διέφυγον της διοικητικής εξέτασεως τόσον βασικοί συντελεσταί, εν τούτοις, εις τρεις αξιωματικούς της Κ.Υ.Π. αποδίδεται ενοχή ηυξημένου βαθμού δια του πορίσματος. Ούτω, η απάντησίς σας δεν πείθει, εφ' όσον μάλιστα επιθυμείτε να λησμονήτε ότι πολλά άλλα στοιχεία έχουν έλθει εις φώς περί της ενεργού αναμίξεως της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών εις την εξύφανσιν της επαναστατικής δικτατορικής συνωμοσίας, ήτις νυν τελεί υπό ανάκρισιν.

Της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών αποκλειστικόν έργον δέον να είναι η συγκέντρωσις πληροφοριών περί των εξωτερικών και εσωτερικών εχθρών της χώρας και η προστασία των ενόπλων δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας από πάσης επιβουλής. Και ουδεμία έτερα δράσις είναι επιτρεπτή.

Δια της επιστολής μου, σας κατήγγελα συγκεκριμένας πράξεις και σας εζήτησα να προβήτε εις ωρισμένας εκδηλώσεις, προθυμοποιηθείς μάλιστα, χάριν του δημοσίου συμφέροντος, να αντιπαρέλθω ωρισμένας χαρακτηριστικάς σοβαράς ενεργείας σας εάν προεβαίνατε εις αποκλήρυξιν των. Ουδέν όμως απολύτως αναφέρετε εις την επιστολήν σας εν σχέσει προς την παράκλησίν μου. Συνεπώς, είμαι υποχρεωμένος, υπό το φως και των χθεσινών και σήμερον επαναλαμβανομένων αναληθών σκοπιμών αιτιάσεων, ότι ηρνήθην να δεχθώ εσάς και την υπογραφήν Βασιλικού Διατάγματος, αλλά και εν όψει της εκ

κύκλων προσκειμένων εις υμάς, διαδόσεως συνθημάτων περί επελθούσης ρήξεως εξ αιτίας των ανερείστων τούτων αιτιάσεων και της προσκλήσεως του λαού εις επαγρύπνησιν δια την περιφρούρησιν των δήθεν κινδυνουσών ελευθεριών του, να σας δηλώσω δια μίαν εισέτι φοράν ότι αποδοκιμάζω τας ενεργείας σας και ότι επιθυμώ να σας καταστήσω σαφές ότι υπό τοιαύτην ατμόσφαιραν δεν τολμώ να αισιοδοξήσω ότι δύναται ν' αποβή εποικοδομητική η επικειμένη συνεργασία μας.

Αρνούμαι, και εν τούτω προασπίζω την συνταγματικήν θέσιν και το κύρος μου ενώπιον αδοκίτων πείσεων, να δεχθώ να ασκήσω τα καθήκοντά μου υπό απειλήν και υπό το κράτος εντυπώσεων εξ ενεργειών μη συναδουσών προς την ομαλότητα της λειτουργίας του πολιτεύματος. Εάν υφίσταται σήμερον πρόβλημα, τούτο συνίσταται εις κρίσιν εμπιστοσύνης, την οποίαν προεκάλεσαν αι ενέργειαι σας απροκαλύπτως σχεδιασμένα και εσκεμμένα δια να περιορίσουν την απρόσκοπτον άσκησιν των συνταγματικών μου καθηκόντων.

Ουδείς όμως θα δυνηθή να επιτύχη τοιούτον τι, διότι στηρίζομαι εις την ακατάλυτον δύναμιν η οποία είναι η αγάπη του λαού».

Τρίτη βασιλική επιστολή

Ο νεαρός Γλύκσμπουργκ με επιμονή που σήμερα φαίνεται καθαρά ότι ήταν έξωθεν εμπνευσμένη, με μία τρίτη επιστολή του επανέρχεται και πάλι στο ζήτημα της άρνησής του να υπογράψει το διάταγμα της ανάληψης του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης από τον πρωθυπουργό. Ιδού το κείμενο, θρασύ όσο και τα προηγουμένα:

«Εν Κερκύρα τη 14 Ιουλίου 1965

Κύριε Πρωθυπουργέ.

Ήκουσα μετά μεγίστης προσοχής τα όσα μου διεμηνύ-

σατε δια του Αρχηγού του Γραφείου μου εν σχέσει προς το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης. Έχω πληρη συνειδησιν της κρισιμότητος της πολιτικής καταστάσεως, εμελέτησα άπαντα τα στοιχεία τα οποία συνθέτουν την εικόνα αυτής, και απέδωσα όλως ιδιαιτέραν σημασίαν εις την εισήγησίν σας, καθ' όσον υμείς, κατά το Σύνταγμα, είσθε ο υπεύθυνος σύμβουλός μου. Σας παρακαλώ να ακούσητε και τας ιδικάς μου συμβουλάς, τας οποίας, υπό μορφήν εκκλήσεως, απευθύνω προς υμάς.

Μήν επιμείνητε να αναλάβητε υμείς κατά την παρούσαν ώρα το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης. Τοιαύτη πράξις, δι' ους λόγους σας έχω ήδη επισημάνει εν τη από 8ης Ιουλίου επιστολή μου και σας εξήγησα κατά την τελευταίαν συνεργασίαν μας, θα αποτελέση βαρύτατον πλήγμα κατά του προσωπικού σας γοήτρου, κατά του κόμματος του οποίου ηγείσθε και κατά των αρχών της αρετής και της ευθιξίας, αι οποία κρατούν και πρέπει να εξακολουθήσουν να διέπουν τον πολιτικόν μας βίον. Η συμβουλή μου, είμαι δε υποχρεωμένος να συμβουλευώ του Υπουργού μου, ουδέν απολύτως άλλο κίνητρον έχει, πλην της μερίμνης δια την άμεμπτον εκ μέρους υμών διαχείρισιν της ανατεθειμένης εις υμάς εξουσίας.

Εφ' όσον έχετε την διακριτικήν ευχέρειαν να αναθέσετε το υπουργείον τούτο εις ένα εκ των συνεργατών σας, δεν δύναμαι να εννοήσω δια ποίον λόγον μετά τοσαύτης επιμονής διεκδικείτε να επωμισθήτε βάρος το οποίον κινδυνεύει να αποβή αβάστακτον. Δι' εμέ, όταν πρόκειται περί ζητήματος αρχής, είναι αδύνατον να ακολουθήσω διάφορον της υπό της αρχής επιβαλλομένης συμπεριφοράς. Και το καθήκον επιβάλλει να υπογράψω το σχέδιον Βασιλικού Διατάγματος, το οποίον, ως σας είπον εις την προηγουμένην επιστολήν μου, δεν έπρεπε ποτέ να μου είχατε αποστείλει καθ' ον τρόπον το επράξατε.

Επιθυμώ να γνωρίζετε, ότι, καθ' όσον αφορά την

αποχώρησιν εκ του υπουργείου του κ. Π. Γαρουφαλιά ευρίσκομαι, όπως άλλωστε δεν έπαυσα ποτέ να είμαι, εις την διάθεσίν σας δια την έκδοσιν του Βασιλικού Διατάγματος.

Λόγω δε των δυσχερών ωρών τας οποίας διέρχεται εκ της εκκρεμότητος του Κυπριακού η Πατρίς μας, και της εκ τούτου ευρυτάτης αναπτύξεως των ενόπλων δυνάμεων, θεωρώ αναγκαίον η αποχώρησις του νύν υπουργού Εθνικής Αμύνης να συνοδευθή από ταυτόχρονον διορισμόν και ορκωμοσίαν υπουργού επιλεγομένου εν συνεργασία ημών, εις πρώτην ευκαιρίαν, εκ των προσωπικότητων της κοινοβουλευτικής σας ομάδος, των έχοντων να επιδείξουν άριστον ήθος, λευκόν παρελθόν, ακεραιότητα χαρακτήρος, συνειδησιν της εθνικής αποστολής των ενόπλων δυνάμεων, πίστιν εις τας ηθικάς αρχάς και την δύναμιν και το θάρρος να τους εφαρμόσουν.

Είμαι βέβαιος, ότι εις την κοινοβουλευτικήν ομάδα της Ενώσεως Κέντρου, θα ανευρεθή κατάλληλος υπουργός Εθνικής Αμύνης, ο οποίος να αντεπεξέλθη εις τας μεγάλας απαιτήσεις του τομέως τούτου και την ανάγκην να διαφυλάξη από πάσης πλευράς ή επεμβάσεως την δικαστικήν ανάκρισιν εις την υπόθεσιν της συνωμοσίας εν τω στρατεύματι. Δυστυχώς διαφέρουν ριζικώς αι αντιλήψεις ημών επί τούτου, διότι εσείς θεωρείτε ανύπαρκτον την συνωμοσίαν και μόνον πολιτικήν σκευωρίαν υπάρχουσαν, ενώ εγώ, στηριζόμενος εις το πόρισμα της διοικητικής εξετάσεως, είμαι υποχρεωμένος να θεωρώ υπαρκτήν και επικίνδυνον την ελεεινήν αυτήν υπόθεσιν.

Κατάπληκτος, πληροφόρηθην την ανακληθείσαν εκ των υστέρων πρότασίν σας περί αναθέσεως του υπουργείου Εθνικής Αμύνης εις τον αντιστράτηγον ε.α. κ. Δ. Παπανικολόπουλον.

Εαν επιμένω εις τας σκέψεις αυτάς, δια να σας αποτρέψω, εσείς, ο οποίος επανειλημμένως έχετε εξάρει την εις το καθήκον πίστιν και αφοσίωσίν μου, θα πρέπει να

αντιληφθήτε ότι πράττω τούτο, επειδή αγωνίζομαι να υπηρετήσω κατά τον ορθότερον και προσφορώτερον τρόπον την Πατρίδα μας.

Την έκκλησίν μου σας απευθύνω την στιγμήν κατά την οποίαν εδημιουργήσατε άνευ λόγου και καλλιεργεί-τε, ως να υφίστατο αιτία τις, αντιδικίαν προς εμέ, δια την εξυπηρέτησιν σκοπών τελείως αντιθέτων προς την εύ-ρυθμον και συνταγματικήν λειτουργίαν του Πολιτεύμα-τος.

Ευρεθείς προ οργανωμένης εκστρατείας ψεύδους και εξαπατήσεως των πολιτών, σας προειδοποίησα εντός των τελευταίων ημερών δύο φορές εγγράφως και μίαν προφορικώς, υπομνήσας τας βαρείας ευθύνας σας και εξήτησα να πράξετε το καθήκον σας και να διαλύσετε τα σκοτεινά νέφη τα οποία αφήκατε να δημιουργηθούν, πυκνώσαντες μάλιστα ταύτα δι' επισήμων και ημιεπισήμων εκδηλώσεων. Είναι αληθές, ότι κατά την τελευταίαν συ-νεργασίαν μας μου υποσχέθητε ότι θα πράζητε ό,τι δει. Εν συνεχεία ωμιλήσατε περί της πίστεως και της αταλαντεύ-του γραμμής μου, κατά τοιούτον τρόπον όμως, ωστε να καθίσταται φανερόν ότι εγώ σας παρεκάλεσα να με απο-καταστήσετε και χωρίς ανάληψιν κυβερνητικής ευθύνης περί των πεποιθήσεών μου τας οποίας περιεγράψατε σκο-πίμως αρνητικώς, ως ουχί αναχρονιστικός. Αλλ' ως να μη ήρκει τούτο προσθέσατε τα περί πικρίας μου «διότι μερίς του Τύπου» μου απέδωσε αφ' ενός μεν αναίσχυντον κατηγορίαν περί δήθεν αντισυνταγματικών προθέσεων και αφ' ετέρου με ενεφάνισε ως τελούντα υπό πίεσιν, εν τη ασκήσει των καθηκόντων μου. Σας ευχαριστώ, πλήν ως γνωρίζετε, δεν σας εξήτησα να δώσετε δημοσιότητα, αλλά ανταποκρινόμενος εις την συνταγματικήν σας υπο-χρέωσιν, να αναλάβετε την ευθύνην της, μετά θάρρους και ευθύτητος, διαψεύσεως των όσων μου απεδόθησαν και της άρσεως και απαγορεύσεως των πίεσεων.

Το πατριωτικόν μου καθήκον μου επιβάλλει δια

μίαν εισέτι φοράν να αφήσω κατά μέρος την σκόπιμον απροθυμίαν σας τηρήσεως των συνταγματικών σας υποχρεώσεων απέναντί μου. Αλλά όταν πράττω τούτο, έχω την αξίωσιν να το εκτιμήσετε και να αντιληφθήτε ότι επέστη η στιγμή να ακούσετε την συμβουλήν μου, ανεπηρέαστον από οιονδήποτε υπολογισμόν.

Όταν ωμολογήσατε ότι μου απεστείλατε το σχέδιον Βασιλικού Διατάγματος το οποίον ήδη μου ζητείτε να υπογράψω, δια να δημιουργήσετε εύσχημον πρόφασιν παραιτήσεως της Κυβερνήσεώς σας δι' επιρρίψεως εις εμέ του βάρους οξείας κρίσεως, είναι προτιμότερον να εισακούσετε την γνώμην μου και να δεχθήτε την έκκλησιν την οποίαν σας απευθύνω. Δεν πρόκειται να ωφεληθείτε εκ της τεχνητής και δια τελείως σαθρών μέσων δημιουργίας κλίματος στρεφομένου κατ' εμού παρά τη κοινή γνώμη. Η αλήθεια ενίκησε πάντοτε».

Η απάντηση Γ. Παπανδρέου

Στην τρίτη αυτή επιστολή απάντησε ο πρωθυπουργός ως εξής:

Εν Αθήναις τη 15 Ιουλίου 1965

Μεγαλειότατε

Έλαβον χθές την τρίτην επιστολήν Υμών. Επί των άλλων σημείων θα δώσω προφορικώς απάντησιν κατά την αποψινήν μας συνεργασίαν. Αλλά επί του καιρίου σημείου θεωρώ επιβεβλημένον να προσδιορίσω και εγγράφως τας απόψεις μου. Πρόκειται περί της αναλήψεως υπ' εμού του Υπουργείου της Εθνικής Αμύνης.

Η αρχική μου σκέψις προς ανάληψιν του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης προέκυψεν από την επιθυμίαν όπως διευκολύνω την παραίτησιν του κ. Γαρουφαλιά, ο οποίος θα εθίγετο ολιγώτερον εφ' όσον το Υπουργείον θα ανέλαμβάνεν αυτοπροσώπως ο Πρωθυπουργός. Αφ' ής

όμως εγνώσθη αυτή η πρόθεσίς μου ο Τύπος της Δεξιάς ήρχισεν την επίθεσιν με τον ισχυρισμόν, ότι σκοπός μου ήτο ο επηρεασμός των διεξαγομένων ανακρίσεων και η συγκάλυψις των ενόχων. Την ύβριν αυτήν υιοθέτησεν εις τας δηλώσεις του και ο Υπουργός Εθνικής Αμύνης, με την προσθήκην, ότι αποτελώ επί πλέον και εθνικόν κίνδυνον. Πέραν όμως αυτών, και απείρως σημαντικώτερον, ήλθε να προστεθή το γεγονός, ότι απέστειλα προς την Υμετέραν Μεγαλειότητα το Διάταγμα της απολύσεως του κ. Γαρουφαλιά και της αναλήψεως του Υπουργείου υπ' εμού, και το Διάταγμα δεν υπεγράφη. Και ο λόγος της μη υπογραφής εμφανίζεται ο ίδιος. Τον προσδιορίζετε αναλυτικώτερον εις την χθεσινήν επιστολήν. Μου γράφετε: «Μήν επιμένετε να αναλάβητε υμείς κατά την παρούσαν ώραν το Υπουργείον της Εθνικής Αμύνης. Τοιαύτη πράξις, δι' ούς λόγους σας έχω ήδη επισημάνει εν τη από 8 Ιουλίου επιστολή μου και σας εξήγησα κατά την τελευταίαν συνεργασίαν μας, θα αποτελέση «βαρύτατον πλήγμα κατά του προσωπικού σας γοήτρου, κατά του κόμματος, του οποίου ηγείσθε, κατά των αρχών της αρετής και της ευθιξίας, αι οποίαι κρατούν και πρέπει να εξακολουθήσουν να διέπουν τον πολιτικόν μας βίον». Καθιερούται τοιουτοτρόπως η αρχή, ότι δύναμαι να είμαι Πρωθυπουργός, αλλά και όχι και Υπουργός ωρισμένου Υπουργείου. Θα είμαι επομένως Πρωθυπουργός υπό απαγόρευσιν. Αλλά εαν δεν εμπνέω εμπιστοσύνην, θα πρέπει να παύσω να είμαι Πρωθυπουργός. Είναι όμως αδιανόητον ότι θα δύναμαι να παραμείνω Πρωθυπουργός, αλλά όχι και Υπουργός Εθνικής Αμύνης! Πολιτικός ανήρ, ο οποίος θα εδέχετο τοιούτον εξευτελισμόν, θα καθίστατο άξιος περιφρονήσεως υπό του λαού. Και θα παρέμενεν μοναδικόν παράδειγμα αφιλοτιμίας εις την πολιτικήν ιστορίαν της χώρας.

Έχει διατυπωθή ο υπαινιγμός ότι τάχα, η εμμονή μου εις την ανάληψιν του Υπουργείου της Εθνικής Αμύ-

νης αποσκοπεί εις την συγκάλυψιν των ενόχων κατά τας διεξαγομένας ανακρίσεις. Αλλά ο υπαινιγμός είναι και άθλιος και ασύστατος. Διατί, πρὸς αὐτὸν τον σκοπὸν, θα ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἀναλάβω αὐτοπροσώπως το Ὑπουργεῖον και διατί ο σκοπός, εἴν ἐπρόκειτο να ὑπάρχη, δεν θα ἦδύνατο να επιτευχθῆ καθ' ὅμοιον ἢ και κατά μείζονα λόγον ἀπὸ τον φίλον Ὑπουργόν της ἐμπιστοσύνης μου, ο οποίος θα ἀνελάμβανε το Ὑπουργεῖον; Και δεν ἀποδεικνύει ἀσφαλῶς το ἀντίθετον το γεγονός, ὅτι ἐμμένων εις την ἀποψίν μου οδηγῶ ἐνδεχομένως εις κυβερνητικὴν κρίσιν, ἀποτέλεσμα της οποίας θα εἶναι, ὅτι οὔτε ἐγὼ θα εἶμαι Πρωθυπουργός, οὔτε φίλος μου εις το Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἀλλὰ ἐχθρός μου;

Ἰδού η πλήρης ἀπόδειξις, ὅτι ἄλλος εἶναι ο λόγος της ἐμμονῆς μου. Εἶναι η υπεράσπισις της προσωπικῆς μου τιμῆς και της τιμῆς της Δημοκρατίας. Δύναμαι να παύσω να εἶμαι Πρωθυπουργός. Δεν ἀποτελεῖ τούτο οὔτε πολιτικὴν, οὔτε ἠθικὴν μείωσιν. Αλλὰ δεν δέχομαι να εἶμαι ἐξευτελισμένος Πρωθυπουργός. Και δεν στέργω εις την παραβίαισιν των ἀρχών της Βασιλευομένης Δημοκρατίας. Εις τοιαύτην περίπτωσιν θα καθιστάμην ἀνάξιος της ἐμπιστοσύνης της μεγάλης πλειοψηφίας του Λαοῦ μας, η οποία με κατέστησεν Ἡγέτην της και Κυβερνήτην της Χώρας. Αὐτὴν την ἀναξιότητα δεν ἐπιτρέπω εις τον εαυτὸν μου. Τα αξιώματα μου εἶναι ἀδιάφορα. Αλλὰ μ' ἐνδιαφέρει η προσωπικὴ μου τιμὴ και η τιμὴ της Δημοκρατίας. Και αὐτός εἶναι ο λόγος, Μεγαλειότατε, δια τον οποίον δεν δύναμαι ν' ἀνταποκριθῶ εις την ἐκκλησίαν Σας και ἐμμένω εις τας ἀποφάσεις μου.

Ἡ Χώρα ἔχει ἀνάγκην ομαλότητος. Και ἐπράξα το πᾶν, καθὼς ἀποδεικνύει και η πρόσφατος ψήφισις της παραγραφῆς, προς παγίωσιν ομαλοῦ πολιτικοῦ βίου. Αλλὰ η ομαλότης δεν δύναται να στηριχθῆ οὔτε ἐπὶ της ἠθικῆς μείωσεως του Πρωθυπουργοῦ, οὔτε ἐπὶ παραβιάσεως των ἀρχών της Βασιλευομένης Δημοκρατίας.

Δια τούτο, με την σειράν μου, εν ονόματι του Έθνους και του Θρόνου, απευθύνω και εγώ προς Υμάς Μεγαλειότατε, έκκλησιν, όπως μη επιμείνητε εις την άρνησιν, αλλά ανταποκριθήτε εις το αίτημα του νομίμου Κυβερνήτου της Χώρας.

Μετά βαθείας τιμής
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Παραίτηση Γ. Παπανδρέου. Κυβέρνηση Νόβα

Και ενώ ο Γαρουφαλιάς, κατά παραγγελία των σκοτεινών δυνάμεων που μεθόδευσαν την αποπομπή του Παπανδρέου κινητοποιούσε τις στρατιωτικές δυνάμεις στο λεκανοπέδιο Αττικής, ο πρωθυπουργός ανέβηκε στο παλάτι και στις 7 μ.μ. της 15 Ιουλίου 1965 υπέβαλε την παραίτησή του. Η στιχομυθία είναι γνωστή:

—Μεγαλειότατε, εμμένω εις την χθεσινήν επιστολήν μου. Ο κ. Γαρουφαλιάς θα αποπεμφή. Θα τον αντικαταστήσω εγώ ως Υπουργόν Αμύνης.

— Κύριε Πρόεδρε, και εγώ εμμένω εις ό,τι σας έγγραψα. Δεν αποδέχομαι την άποψίν σας.

— Ώστε, Μεγαλειότατε, ευρισκόμεθα εν διαφωνία.

— Δυστυχώς. Και αυτό σημαίνει ότι παραιτείσθε;

— Βεβαιότατα. Αύριον θα σας υποβάλω εγγράφως την παραίτησιν της Κυβερνήσεώς μου.

— Δεν χρειάζεται, κύριε Πρόεδρε. Μου αρκεί η προφορική υποβολή της. Θεωρώ την παραίτησίν σας ως δεδομένην από την στιγμήν αυτήν...

Λέγεται ότι η στιχομυθία αυτή — που έχει επαληθευθεί και από πλευράς Γ. Παπανδρέου και από πλευράς ανακτόρων — είχε μιαν άλλη μικρή συνέχεια: Ο Γ. Παπανδρέου έκανε να φύγει τόσο ταραγμένος, ώστε έδειξε ότι ξέχασε να αποχαιρετήσει τον βασιλέα.

— Δεν θα με χαιρετήσετε, κύριε Πρόεδρε; έκανε ο Κων-

σταντίνος χαμογελώντας κυνικά και τείνοντάς του το χέρι.

— Με συγχωρείτε, Μεγαλειότατε, μου διέφυγε, είπε ο άλλος.

— Λυπούμαι, κύριε Πρόεδρε, λυπούμαι πολύ που θα στερηθώ της συνεργασίας σας...»

Ήταν οι τελευταίοι λόγοι που αντάλλαξε ο πρωθυπουργός με το νεαρό Γλυκσβούργο. Δεν επέρασαν παρά 45' μόνο λεπτά από την έξοδο του Γ. Παπανδρέου από τα Ανάκτορα και από πλάγια θύρα έμπαινε ο άλλοτε επιτελής της Ε.Κ. Γεώργιος Αθανασιάδης - Νόβας, βουλευτής Ναυπακτίας, πρόεδρος τότε της Βουλής. Στις 9 το βράδυ έβγαινε πρωθυπουργός. Μια ομάδα της Ε.Κ. από τους Μητσοτάκη, Παπασπύρου, Αλαμανή, Μπακατσέλο, Πιτούλη, Σεργάκη, Μπαρότση, Διαμαντόπουλο, Β. Πετραλιά, βρέθηκαν αυτόματα παρά το πλευρό του αγνώστου πολιτικά και κάτω από το μέτριο αυτού γέροντος ποιητή, ο οποίος ήταν μόνο γνωστός στους θαμώνες των δεξιώσεων των πρεσβειών για τις πράγματι γενναίες επιθέσεις του στους εκλεκτούς μπουφέδες, μη διστάζοντας να διαγκωνίζεται σθεναρά για να φθάσει ως τα εδέσματα. Κατεβαίνοντας από τα ανάκτορα έκανε και την πρώτη του πολιτική δήλωση:

«Είχαμε κάνει εκκλήσεις προς τον κ. Παπανδρέου να αποτραπή η κρίσις. Απέβησαν άκαρποι. Αποβλέπων ο βασιλεύς σταθερώς να συνεργασθῆ με την πλειοψηφίαν της Βουλής, μου ανέθεσε να σχηματίσω κυβέρνησιν εξ αυτής. Θα είναι αυτή αμιγώς της Ενώσεως Κέντρου και θα αποτελή ιδεολογικήν και πολιτικήν συνέχειαν της προηγουμένης κυβερνήσεως».

Η πρώτη ανακτορική τομή για τη σαλαμοποίηση της Ε.Κ. είπε επιτευχθεί. Θα επακολουθούσαν και άλλες όταν η Βουλή ανέτρεπε τους εκλεκτούς του θρόνου, χάρη στις ψήφους της ΕΔΑ, τις οποίες ο Γ. Παπανδρέου δεχόταν πλέον σιωπηρά, αλλά και με ευγνωμοσύνη...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄

ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΛΑ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Ιλιγγιώδης κίνηση των μαζών

Η ανατροπή της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου με την υποκίνηση των ξένων* και των ανακτόρων, με τη μέθοδο της σα-

* Όπως αποκαλύφθηκε τελευταία στις ΗΠΑ ο άνθρωπος ο οποίος έπαιξε ουσιαστικό ρόλο στη «σαλαμοποίηση» της Ε.Κ. ήταν ο σταθμάρχης της CIA για την Ελλάδα Τζων Μώρν, ο οποίος πέθανε στην Ουάσινγκτον στις 2 Ιουλίου 1983 από καρκίνο.

Αναγγέλλοντας το θάνατό του ο ανταποκριτής του «Βήματος» στη Νέα Υόρκη Στάθης Ευσταθιάδης ενημέρωνε την εφημερίδα του (10.7.83):

Απόφοιτος δύο Πανεπιστημίων και μιας ειδικής στρατιωτικής σχολής, μορφωμένος γενικότερα και συνταγματάρχης των Πεζοναυτών, ο Μώρν έφθασε στην Αθήνα και ανέλαβε καθήκοντα λίγους μήνες μετά τις εκλογές του 1961. Όπως ο ίδιος συνήθιζε να λέει, τα πρώτα πρόσωπα που συνάντησε και τον εντυπωσίασαν ήταν η Φρειδερίκη και ο Σ. Μαρκεζίνης, ενώ ο Καραμανλής ήταν για τον Μώρν «ένας επιτυχημένος αλλά αυτοσχέδιος Μάνατζερ» και ο Γ. Παπανδρέου «πολιτικός τραπεζορρήτορας μικρής πόλης». Ένας αμερικανός διπλωμάτης με προϋπηρεσία στην Αθήνα έλεγε ότι ο Μώρν «δεν μπόρεσε να συνηθίσει ούτε τον Καραμανλή ούτε τον Γ. Παπανδρέου». Φυσικά, για τη βασιλική οικογένεια είχε «απεριόριστη συμπάθεια και μέγα σεβασμό».

Ο Μώρν βεβαίωνε ότι «δεν είχε ιδέα για το πραξικόπημα» των συνταγματάρχων, μάλιστα ότι... αντέδρασε σ' αυτό και υποστήριξε αυτές τις απόψεις σε προγραμματισμένες ομιλίες του Σταίτη Ντηπάρτμεντ και ορισμένων απροσδιόριστων «κύκλων» της Ουάσινγκτον. Ωστόσο, ο ρόλος του σκιαγραφείται αρκετά από τον αμερικανό δημοσιογράφο Λάρρυ Στερν στο βιβλίο του «The wrong horse». Ο Μώρν βρέθηκε σε ιδιαίτερα δύσκολη θέση όταν καταθέτοντας σε επιτροπή του Κογκρέσσου μετά την πτώση της

λαμοποίησης της χαλαρής από πλευράς εσωτερικής συνοχής, γρονθοκοπούμενης ιδεολογικά στο εσωτερικό της και ανίκα-

δικτατορίας και επιμένοντας ότι δεν εγνώριζε για την ελληνική χούντα αντιμετώπισε τον βουλευτή Λη Χάμιλτον: «Θέλετε δηλαδή να μας πείσετε, ό-τι εσείς αρχηγός της ΣΙΑ στην Αθήνα, δεν γνωρίζατε τι γίνονταν γύρω σας; Μα αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, τότε τι είδους αρχηγός του γραφείου είσα-σαν και μάλιστα παρασημοφορημένος από τους προϊσταμένους σας...» του είπε ο Χάμιλτον. (Ο Μώρφυ είχε παρασημοφορηθεί και τον Μάρτιο 1979 από τον αρχηγό της ΣΙΑ με τον ειδικό αστέρα ευδοκίμου υπηρεσίας στη διάρκεια ειδικής τελετής στην Ουάσινγκτον, στην οποία πήραν μέρος πολύ επιδεικτικά μάλιστα διακεκριμένα στελέχη της κυβερνήσεως, του Λευκού Οίκου, του Πενταγώνου και του διπλωματικού σώματος).

Ο Μώρφυ έπαιξε ρόλο και στη διάσπαση της Ένωσης Κέντρου όπως και στη δημιουργία των αποστατών του 1965, πράγμα το οποίο παραδέχτηκε το 1976 λέγοντας ότι «απλώς υποστήριξε τις διαδικασίες για δημοκρατικές εξελίξεις στην Ελλάδα...».

Έμπιστος του Πενταγώνου και της ομάδας των «σκληρών» του Λευκού Οίκου επί Νίξον αλλά και επί Κάρτερ ο Μαury, μετά την αφυπηρέτησή του από τη ΣΙΑ, στο τέλος του 1968, ανέλαβε σύνδεσμοι και συντονιστής των σχέσεων του Λευκού Οίκου με το Κογκρέσο για μια τριετία και σε συνέχεια πρώτα βοηθός υπουργός Αμύνης για νομοθετικά ζητήματα (1974-76) και κατόπιν έκτακτος ειδικός σύμβουλος στο Πεντάγωνο (1977-80).

Οι αρμοδιότητες του έμειναν πάντα ρευστές και ακαθόριστες αλλά είναι γεγονός ότι ο κύριος ρόλος του περιστρεφόταν γύρω από θέματα «ασφα-λείας» στην περιοχή της Αφρικής, και στην ανάπτυξη των Ελληνοαμερι-κανικών σχέσεων προς την κατεύθυνση την οποία επιδίωκε η Ουάσινγκτον.

Ο Τζων Μώρφυ επισκέφτηκε δύο τουλάχιστον φορές την Ελλάδα μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας και διετέλεσε αρκετούς μήνες «ειδικός σύμβουλος» στην Ουάσινγκτον της ομάδας επιτελών του στρατηγού Ρότζερς που προετοίμασε το πρωτόκολλο για την επανένταξη της Ελλά-δας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Και τις δυο φορές που ήρθε στην Αθήνα ο Μώρφυ απέφυγε να συναντηθεί επίσημα με τους «γνωστούς» τους, αλλά έκανε μια απρόοπτη επίσκεψη σε υπουργό της κυβερνήσεως Καρα-μανλή με τον οποίο, όπως έλεγε, «διατηρούσε προσωπική γνωριμία». Όπως διαπιστώθηκε, το ενδιαφέρον του Μώρφυ στρεφόταν στο να εξασφαλίσει δια-βεβαιώσεις από την ελληνική κυβέρνηση ότι δεν επρόκειτο να διωχθούν ορισμένοι αξιωματικοί που είχαν παίξει κάποιο ρόλο στην προετοιμασία του πραξικοπήματος».

νης όσον αφορά την εφαρμογή ενός προγράμματος δημοκρατικής αλλαγής που θ' απομάκρυνε τους πολιτικούς και πολιτειακούς θεσμούς από τα νύχια του μηχανισμού της Δεξιάς, Ένωσης Κέντρου, ήταν κάτι που δεν εξέπληξε τους πολιτικούς παρατηρητές.

Η Ένωση Κέντρου πλήρωνε αυτή τη στιγμή σε σκληρό νόμισμα το διμέτωπο αγώνα και τη διάσπαση των δημοκρατικών δυνάμεων, την οποία είχε σαφώς παγώσει με την πολιτική της. Από την άλλη μεριά όμως και η ηγεσία του ΚΚΕ στο εξωτερικό ήταν απρόθυμη να παραιτηθεί από τη μαξιμαλιστική πολιτική της, την οποία υπαγόρευε στο νόμιμο κίνημα της Αριστεράς στην Ελλάδα, παρά τις ογκούμενες αντιρρήσεις, τόσο των στελεχών όσο και των οπαδών της ΕΔΑ.

Εκείνη ακριβώς την εποχή είχε οριστεί να συνέλθει στην Αθήνα το 3ο Συνέδριο της ΕΔΑ, τρία χρόνια μετά το δεύτερο, που είχε συγκληθεί το 1962. Αλλά και η υποχρέωση της τριετίας να μην υπήρχε, είχαν ήδη συσσωρευτεί τόσες συγκλονιστικές εξελίξεις και τόσα εντελώς νέα προβλήματα που ζητούσαν επιταχτικά τη λύση τους, ώστε αυτό το Συνέδριο έπρεπε να γίνει οπωσδήποτε. Η παρουσία στην κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου, η αδιάκοπη κινδυνολογία της Δεξιάς και η διαρκής συνωμοσία της για την αποσταθεροποίηση της κλονιζόμενης άλλωστε δημοκρατίας, είχαν προβληματίσει βαθιά τις αριστερές μάζες και ο προβληματισμός αυτός αγκάλιαζε όλο το στελεχικό μηχανισμό της ΕΔΑ. Η ανάγκη για την υπεράσπιση και στερέωση της δημοκρατίας πρόβαλλε εκ των πραγμάτων, και έπρεπε να υπάρξει — όπως είδαμε προηγούμενα — μια σαφής και συγκεκριμένη κατεύθυνση στο καίριο αυτό πρόβλημα από την πλευρά της ΕΔΑ. Άρχισαν να κυκλοφορούν τα πρώτα χαρτιά προσυνηδριακού προβληματισμού, στα οποία γινόταν άμεσα ή έμμεσα λόγος για τον προσδιορισμό της οριστικής φυσιογνωμίας της ΕΔΑ, για την αποσαφήνιση των κοινωνικών και πολιτικών της στόχων, για την απαγκίστρωσή της από εξαρτήσεις που νόθευαν το μέλλον της και τη δραστηριότητά της. Αυτή η ατμόσφαιρα ενός ουσιαστικού

διαλόγου, αυτή η ιδεολογική διεργασία ήταν φυσικό να δημιουργήσει ζωηρές καχυποψίες στην ηγετική ομάδα Κολιγιάννη στο εξωτερικό, ιδιαίτερα μετά την αντιπίθεση που είχε αρχίσει για τον πλήρη έλεγχο στην ΕΔΑ, με τις αποφάσεις της 8ης Ολομέλειας του 1965.

Μετά την αποχώρηση του Γ. Παπανδρέου από την εξουσία άρχισε στους δρόμους της Αθήνας μια ιλλιγιώδης κίνηση μαζών που στρεφόταν σαφώς κατά του θρόνου, της δεξιάς και των αποστατών. Οι δρόμοι της πόλης δονούνταν από διαδηλώσεις και συνθήματα. Ο Γ. Παπανδρέου, αφού εδήλωσε στα στελέχη του ότι «όποιος στραφεί προς Νόβαν δεν θα διαγραφεί απλώς· θα κηρυχθεί προδότης ενώπιον του λαού και θα παραδοθεί στο μίσος του», απευθύνθηκε κατόπιν στο λαό με δημόσιες ομιλίες του και δήλωσε σε κατηγορηματικό ύφος τα ακόλουθα:

«Συνετελέσθη σήμερον παραβίασις του πολιτεύματος. Η κυβέρνησις του λαού εξηναγκάσθη εις παραίτησιν. Και εκλήθη να κυβερνήσῃ μία ομάς προδοτών της Ενώσεως Κέντρου. Αλλά δεν συνέβη μόνον παραβίασις του πολιτεύματος. Συνέβη επίσης και διακωμώδησις. Ο τρόπος της καταλήψεως της αρχής από την κυβέρνησιν των ανδρικήλλων, έχει προσλάβει την μορφήν φαιδρού πραξικοπήματος.

»Εις τα Ανάκτορα ενήδρευεν ο ακατονόμαστος πρόεδρος δια να ορκισθῆ αμέσως μετά την αναχώρησίν μου. Και ωρκίσθη χωρίς την ιδικὴν μου παρουσίαν, κατά παράβασιν της κοινοβουλευτικῆς τάξεως. Και οι νέοι υπουργοὶ του βασιλέως ανέλαβον χωρίς την παρουσίαν των υπουργῶν του λαού. Καταγγέλλω προς τὸν δημοκρατικὸν κόσμον της χώρας την ομάδα των προδοτῶν και τον καλῶ εις πάνδημον ειρηνικὴν εκδήλωσιν εναντίον των προδοτῶν».

Κυβέρνηση Νόβα

Στο μεταξύ η “κυβέρνηση των ανδρικήλλων” όπως τη χαρακτήρισε ο αρχηγός της ΕΚ, σχηματίστηκε υπό την εξής σύνθεση:

- Πρόεδρος Γ. Αθανασιάδης - Νόβας,
- Κ. Μητσοτάκης, υπουργός Συντονισμού και προσωρινώς Εμπ. Ναυτιλίας.
- Δ. Παλασπύρου, υπουργός Δικαιοσύνης και προσωρινώς Προεδρίας Κυβερνήσεως.
- Στ. Αλλαμανής, υπουργός Οικονομικών.
- Γ. Μπακατσέλος, υπουργός Εργασίας και προσωρινώς Βιομηχανίας.
- Αθ. Ρουσόπουλος, υπουργός Δημοσίων Έργων.
- Δ. Κωστής, υπουργός Συγκοινωνιών.
- Χρ. Βασματζίδης, υπουργός Γεωργίας.
- Αλ. Βερνίκος, υπουργός Εμπορίου.
- Χρ. Αποστολάκος, υπουργός Προνοίας.
- Ιακ. Διαμαντόπουλος, υπουργός Υγιεινής.
- Χρ. Αβραμίδης, υπουργός Βορ. Ελλάδος.
- Φ. Πιτούλης, υφυπουργός Οικονομικών.
- Ευάγ. Δενδρινός, υφυπουργός Συγκοινωνιών.

Μετά 4 μέρες, στις 20 Ιουλίου, ο Γ. Νόβας κατώρθωσε να αποκολλήσει από τον κορμό του παπανδρείκου συγκροτήματος 5 ακόμη στελέχη που τα υπουργοποίησε: Τον Γ. Μελά, τον Εμμ. Λουλακάκη, τον Κ. Στεφανάκη, τον Γ. Ηγουμενάκη, τον Ι. Τσουδερό.

Τα ξημερώματα της 5 Αυγούστου 1965 και ενώ η Αθήνα κυριολεκτικά φλεγόταν από τις αντικυβερνητικές και αντικαθεστωτικές εκδηλώσεις του λαού, η κυβέρνηση Νόβα έπεφτε πανηγυρικά στη Βουλή. Συγκέντρωσε 131 ψήφους της ΕΡΕ, 8 του Μαρκεζίνη και 25 των αποστατών, ενώ 22 της ΕΔΑ και 145 της ΕΚ την καταψήφισαν.

Και ενώ Δεξιά και Ανάκτορα προσέκρουαν στο λαϊκό τείχος και την άρνηση της Βουλής ν' αποδεχθεί το υπαγορευ-

μένο ανακτορικό σχήμα, σημειώθηκε και νέα αιφνίδια μεταστροφή στους κόλπους της ΕΚ εναντίον του Γ. Παπανδρέου. Ο Στ. Στεφανόπουλος και ο Ηλίας Τσιριμώκος (ο τελευταίος έδινε όρκους πίστewς ενώπιον του λαού ως την τελευταία στιγμή της μεταστροφής του. στη Θεσσαλονίκη...) τάχτηκαν κατά του αρχηγού τους. Σε κοινή δήλωσή τους τη νύκτα της 14 Αυγούστου 1965 έλεγαν μεταξύ άλλων επικρίνοντας τον αρχηγό της ΕΚ και προσπαθώντας να δικαιολογήσουν στα μάτια του λαού την αποστασία τους:

«Ο Γ. Παπανδρέου ταύτισε το Κόμμα, την Κυβέρνηση και την Δημοκρατία με το πρόσωπόν του... Και απολύτως μόνος,... απεφάσισε και ωδήγησε την χώραν εις την σημερινήν κρίσιν... Και επιμένει να διατηρή την χώραν εις αναβρασμόν, παρά τους αμέσους κινδύνους που διατρέχουμεν από εθνικής, πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής απόψεως...».

Ο Γ. Παπανδρέου απήντησε με βιαιότητα:

«Η προδοσία του κ. Στεφανοπούλου είναι βαρύτερα και από την προδοσίαν Νόβα. Διότι ο κ. Νόβας δεν ηρώτησε το Κόμμα. Ο κ. Στεφανόπουλος και ηρώτησε και έδωσε τον λόγον του και παρέβη τον λόγον του.

»Τι συνέβη από προχθές έως σήμερα, ώστε να μεταβάλλη απόφασιν;... Εάν ετήρει τον λόγον του και παρέμενεν ηνωμένον το Κόμμα με τους 145 βουλευτάς του, είναι βέβαιον ότι και παρά την απώλειαν των 26 της προδοσίας Νόβα, θα είμεθα ασφαλώς ρυθμισταί της καταστάσεως...»

Στο μεταξύ οι αθρόες αυτές αποστασίες είχαν τροφοδοτήσει τον πολιτικό χώρο με ψιθύρους περί διαθέσεως τεραστίων κονδυλίων από τους Αμερικανούς για την εξαγορά πολιτικών στελεχών και βουλευτών της ΕΚ. Λεγόταν μάλιστα ότι η τιμή κατ' άτομο είχε φθάσει τα 5.000.000 δρχ. της εποχής, ποσό κολοσσιαίο για τις τότε οικονομικές συνθήκες.

Και ο Γ. Παπανδρέου συνέχισε να πλήττει τους αποστάτες ρίχνοντας πάρθεια βέλη και κατά του θρόνου:

«Κίρκη, δυστυχώς, αποδεικνύεται η Αυλή, η οποία με το δέλεαρ της εξουσίας εξευτελίζει τους ανθρώπους...».

Την επομένη όμως ο Στ. Στεφανόπουλος και ο Ηλ. Τσιριμώκος αντεπετέθησαν. Ο Στ. Στεφανόπουλος εδήλωσε:

«... Κατά την δετιάν της ΕΡΕ παρέμεινα μόνος, αδιάφορος προς οιασδήποτε προτάσεις της δεξιάς.

»Αντιθέτως, ο Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου δεν εδίστασε να έλθη τότε εις επαφήν με την κυβέρνησιν της ΕΡΕ και να προτείνη Κοινόν Εθνικόν Μέτωπον εις εκλογάς με πλειοψηφικόν, δια να “συντρίψη”, ως έλεγε, τους σημερινούς του φίλους. Και μόνον όταν εξελέγη Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου ανεκάλυψεν ότι η ΕΡΕ αποτελείται από “φασίστας”, “καταχραστάς” και “δολοφόνους”».

Κυβέρνηση Τσιριμώκου

Εκείνου του οποίου η αποστασία κατέπληξε τις δημοκρατικές μάζες ήταν του Ηλία Τσιριμώκου, παλιού μαρξιστή, σοσιαλιστή, αντιστασιακού, μέλους της ΠΕΕΑ κατά την κατοχή και ιδρυτή, μαζί με το Σβώλο, του κόμματος ΣΚ-ΕΛΔ της σοσιαλιστικής Αριστεράς. Στην έξαψη των παθών εκείνων των ημερών και όταν έγινε γνωστό ότι προοριζόταν σαν πρωθυπουργός της αποστασίας ο Τσιριμώκος μετά την πτώση του Νόβα, ο Γ. Παπανδρέου αποκάλυψε:

«Ο Ανώτατος Άρχων ουδέποτε μου είχε συγχωρήσει ότι υπέδειξα τελικώς τον κ. Τσιριμώκον ως υπουργόν των Εσωτερικών. Και όμως του έδωσε σήμερα εντολήν να σχηματίση κυβέρνησιν.

»Η ΕΡΕ είχε γίνει επιληπτική όταν τον Νοέμβριον του 1963 ο κ. Τσιριμώκος έγινε Πρόεδρος της Βουλής. Και

επίσης όταν εσχάτως έγινε υπουργός των Εσωτερικών. Και τώρα διακηρύττει χωρίς δισταγμόν ότι θα τον ψηφίσει ως Πρόεδρον της Κυβερνήσεως!».

Και ενώ η κυβέρνηση Τσιριμώκου εμφανιζόταν στη Βουλή στις 25 Αυγούστου 1965, όλο το χρονικό διάστημα από 15-25 Αυγούστου η Αθήνα συγκλονιζόταν από αντικυβερνητικές διαδηλώσεις, ενώ προβοκατορικά στοιχεία των ξένων και εγχώριων μυστικών υπηρεσιών έβαζαν φωτιές στους κεντρικούς δρόμους για να εμφανίσουν έκρυθμη την κατάσταση και την Αριστερά έτοιμη ν' αναλάβει επαναστατική δράση!

Η κυβέρνηση Τσιριμώκου, η δεύτερη της αποστασίας, ανατράπηκε στη Βουλή με 159 ψήφους εναντίον της, ενώ 135 ψήφισαν υπέρ αυτής. Τα πράγματα οδηγούνταν σε αδιέξοδο, οπότε ο νεαρός Γκύκσμπουργκ πανικόβλητος σαν τον Μαθητεύομενο Μάγο, δέχτηκε εισήγηση του Ηλία Τσιριμώκου να συγκαλέσει το Συμβούλιο του Στέμματος, σύμφωνα με τα υπό του Συντάγματος καθοριζόμενα.

Το Συμβούλιο Στέμματος. Κυβέρνηση Στεφανόπουλου

Στις 2 και 3 Σεπτεμβρίου 1965 συνήλθε στα Ανάκτορα το Συμβούλιο τους Στέμματος. Κλήθηκαν δεκαπέντε πρώην πρωθυπουργοί και αρχηγοί κομμάτων. Ο Κ. Καραμανλής δεν προσήλθε και το δήλωσε εκ προοιμίου. Προσήλθαν οι Π. Κανελλόπουλος, Κ. Τσαλδάρης, Π. Πιπινέλης, Σ. Μαρκεζίνης, Γ. Παπανδρέου, Ηλ. Τσιριμώκος, Γ. Νόβας, Κ. Δόβας, Δ. Κιουσόπουλος, Ι. Παρασκευόπουλος και ο 85ετής Σ. Γονατάς. Ο Ιωαν. Πασαλίδας, πρόεδρος της ΕΔΑ, δεν εκλήθη και φυσικά δεν προσήλθε, όπως δεν προσήλθαν ο Πουλίτσας, ο Γεωργακόπουλος και ο Στ. Μαυρομιχάλης που έλειπε στο εξωτερικό. Από τους 14 κληθέντες προσήλθαν 11.

Τα πρακτικά του Συμβουλίου εκείνου του Στέμματος αποτελούν τον πιο καθαρό καθρέφτη για να ιδούμε σήμερα το νόθο πρόσωπο της πολιτικής ζωής στην Ελλάδα της εποχής

όπως είχε φαλκιδευτεί από την ξενοκρατία, τη δεξιά, το στέμμα και την ολιγαρχία. Προσωπικά τα θεωρώ ως ντοκουμέντο που εικονίζει όλο το ψεύδος και την απάτη που πάνω τους στήριξε το κατεστημένο τα επιχειρήματά του για να διαιωνίσει την ειλωτεία του ελληνικού λαού στους ολιγαρχικούς κύκλους και τους ξένους, γι' αυτό και τα καταχωρώ ολόκληρα σε παράρτημα, στο τέλος του παρόντος τόμου, μαζί με άλλα ντοκουμέντα της εποχής.

Η συζήτηση εκείνη στο Συμβούλιο του Στέμματος δεν κατέληξε σε καμιά πρακτική λύση. Όσοι αντιστρατεύτηκαν τον Γ. Παπανδρέου απέκλεισαν τη λύση των νέων εκλογών που πρότεινε εκείνος και διαλύθηκε η σύναξη χωρίς να λάβει καμιά απόφαση.

Έτσι είχαν τα πράγματα όταν στις 17 Σεπτεμβρίου έξι ακόμη βουλευτές της Ε.Κ. προσχώρησαν στην αποστασία. Σχηματίστηκε τότε νέα κυβέρνηση. Η σύνθεσή της ήταν η εξής:

Στ. Στεφανόπουλος, πρωθυπουργός, Γ. Νόβας, αντιπρόεδρος, Η. Τσιριμώκος, αντιπρόεδρος και υπουργός Εξωτερικών, Κ. Μητσοτάκης, Συντονισμού και Οικονομικών, Στ. Κωστόπουλος, Εθνικής Αμύνης, Δ. Παπασπύρου, Δικαιοσύνης, Ι. Τούμπας, αρχικώς Δημ. Έργων και αργότερα Βιομηχανίας., Α. Γιαννόπουλος, Συγκοινωνιών., Απ. Παγκούτσος, Γεωργίας. Γ. Μπακατσέλος, Εργασίας, Ε. Κοθρής, Προεδρίας, Τζών Γκλαβάνης, Δημ. Έργων. Ι. Μαυριδόγλου, Ναυτιλίας, Σ. Μανούσης, Υγιεινής, Γ. Μελάς, Εμπορίου, Δ. Βουρδουμπάς, Α. Καραθόδωρος, Ιακ. Διαμαντόπουλος, άνευ χαρτοφυλακίου, Δ. Γεωργίου, υφυπουργός Προεδρίας, Κ. Πιαλόγλου, υφυπουργός Συγκοινωνιών.

Κατά την εμφάνισή της στη Βουλή η νέα κυβέρνηση συγκέντρωσε 152 ψήφους επί 300. Την κατεψήφισε η ΕΔΑ και η ΕΚ. Ο Στεφανόπουλος, μετά τις αλλεπάλληλες σαλαμοποιήσεις της ΕΚ, επέπλεε επιτέλους με δύο (2) ψήφους!

Ο Γ. Παπανδρέου με μια δήλωσή του υπέδειξε τον άνθρωπο που για λογαριασμό των ξένων φαλκίδευε την πολιτι-

κή ζωή της χώρας. Ήταν πια αργά. Μόνος συμπαραστάτης του απέμενε η Αριστερά, που τόσο την είχε προφυλακίσει στον πολιτικό του βίο:

«Το μέγα θέμα το οποίον θα τεθή ενώπιον του ελληνικού λού — όταν γίνουν εκλογαί — και εις το οποίον καλείται να δώση απάντησιν είναι: “Ποίος κυβερνά την Ελλάδα; Ο βασιλεύς ή ο λαός;»».

Υπό το προσωπείο πλέον μιας «Κεντρώας» κυβέρνησης η Δεξιά και ο θρόνος είχαν αναλάβει και πάλι τα ηνία της εξουσίας. Το πόσο κυριαρχούσαν αναξέλεγκτα οι δύο αυτές αμαρτωλές δυνάμεις το απέδειξαν πολύ γρήγορα δύο σημαντικές δίκες: Η δίκη των δολοφόνων του Λαμπράκη και η δίκη του ΑΣΠΙΔΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄

ΟΛΟΤΑΧΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ...

Η δίκη για το φόνο του Λαμπράκη

Υπό καθεστώς παγιωμένης τρομοκρατίας της Δεξιάς αρχίζει την 1 Οκτωβρίου 1966 η δίκη των ενόχων για τη δολοφονία Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη. Φυσικά τα στοιχεία που τεκμηρίωσαν την ενοχή πολιτικών προσώπων και τη συνεργασία κράτους και παρακράτους ετέθησαν στη γωνία και στο Κακουργιοδικείο Θεσσαλονίκης παραπέμπονταν οι εξής:

«Ως φυσικοί αυτουργοί του θανασίμου τραυματισμού οι Σπύρος Γκοτζαμάνης, ετών 35, μεταφορέας, και Εμμ. Εμμανουηλίδης, ετών 38, ελαιοχρωματιστής. Η κατηγορία που τους εβάρυνε ήταν ανθρωποκτονία εκ προθέσεως.

Για ηθική αυτουργία παρεπέμποντο οι Εμμ. Καπελώνης, ετών 43, υπομοίραρχος, Ξενοφών Γιοσμάς, ετών 57, δημοσιογράφος, Αντώνιος Πιτσώκος, ετών 53, οπωροπώλης, και Χρίστος Φωκάς, ετών 39, λιμενεργάτης.

Παρεπέμποντο επίσης για παράβαση καθήκοντος οι εξής αξιωματικοί της χωροφυλακής: Κων. Μήτσου, ετών 55, υποστράτηγος τότε, Ευθύμιος Καμουτσής, ετών 55, συνταγματάρχης, Μιχ. Διαμαντόπουλος, ετών 56, Κων. Δόλκας, ετών 53, και Δημ. Σέττας, ετών 51, ταγματάρχης, Τρύφων Παπατριανταφύλλου, ετών 58, μοίραρχος. Οι τέσσερις πρώτοι είχαν ήδη τεθή σε αποστρατεία. Η

κατηγορία εναντίον όλων αυτών των αξιωματικών ήταν ότι οργάνωσαν συγκέντρωση «αντιφρονούντων»!

Η δίκη κράτησε τρεις μήνες και στις 29 Δεκεμβρίου 1961 ο εισαγγελέας της έδρας Παύλος Δελαπόρτας καταβάλλει υπεράνθρωπες προσπάθειες να φωτιστεί η υπόθεση μέσα στον πολιτικό ζόφο των ημερών. Τέλος υποβάλλονται στους ενόρκους τα εξής ερωτήματα:

1. «Είναι ένοχοι οι κατηγορούμενοι Σπ. Γκοτζαμάνης και Εμμ. Εμμανουηλίδης, ότι εις την Θεσσαλονίκη την 22 Μαΐου 1963 από της 9 μ.μ. ώρας εφόνευσαν από κοινού ή μετ' άλλων αγνώστων τον Γρηγόριον Λαμπράκη, επέσαντες κατ' αυτού δια τρικύκλου, επί πλέον δε δι' αμβλέος οργάνου προξένησαν εκτεταμένον τραύμα επι της κεφαλής του;».

Στο σημείο αυτό, οι ένορκοι έπρεπε να ταχθούν με την θέσιν Καψάσκη ή την θέσιν των «5».

«2. Είναι ένοχοι οι κατηγορούμενοι Εμμ. Καπελώνης και Ξεν. Γιοσμάς ότι εν Θεσσαλονίκη προ και κατά την 22 Μαΐου 1963 προκάλεσαν παρ' άλλοις την απόφασιν προς εκτέλεσιν ανθρωποκτονίας δια κοινής προσπάθειας, συμβουλών, πειθούς κλπ. παρεκίνησαν τους άνω δράστας εις την εκτέλεσιν της πράξεως;

«3. Είναι ένοχος ο κατηγορούμενος Σπ. Γκοτζαμάνης του ότι ενώ ο Εμμ. Εμμανουηλίδης απέκτεινε τον Γρ. Λαμπράκη εκ προθέσεως, παρέσχε προ και κατά την τέλεσιν της πράξεως συμβουλάς και υποσχέσεις εις αυτόν ότι θα τον ενισχύση, ήτοι ότι θα τον παραλάβη με το τρίκυκλον;

«4. Είναι ένοχος ο Εμμ. Εμμανουηλίδης, ότι ενώ ο Σ. Γκοτζαμάνης απέκτεινε τον Λαμπράκη, παρέσχε βοήθειαν εις αυτόν κατά την τέλεσιν της πράξεως και μετ' αυτήν;».

Δεκατρείς ώρες κράτησε η διάσκεψη των ενόρκων. Και

τα μεσάνυχτα της 29 Δεκεμβρίου 1966 εκδόθηκε η ετυμηγορία τους:

1) Απηλλάσσοντο παμψηφεί όλοι οι αξιωματικοί της χωροφυλακής για την κατηγορία της παραβάσεως καθήκοντος.

2) Απηλλάσσοντο παμψηφεί για την κατηγορία της ηθικής αυτουργίας όσον αφορά τον τραυματισμό του Λαμπράκη ο υπομοίραρχος Καπελώνης και ο Ξεν. Γιουμάς.

3) Ο Σ. Γκοτζαμάνης εθεωρείτο ένοχος για βαριές σωματικές κακώσεις εκ προθέσεως σε βάρος του Λαμπράκη και όχι ότι εκ προθέσεως εφόνευσε τον βουλευτή.

4) Ο Εμμ. Εμμανουηλίδης εθεωρήθη συνεργός του Σ. Γκοτζαμάνη στην πρόκληση βαριών σωματικών βλαβών εκ προθέσεως. Αλλ' απηλλάγη για την κατηγορία του φόνου του Λαμπράκη εκ προθέσεως με αμβλύ όργανο.

Ο αείμνηστος εισαγγελεύς Παύλος Δελαπόρτας, αποφασισμένος να προσβάλει την ετυμηγορία των ενόρκων, δεν μπόρεσε τελικά γιατί η παμψηφεί αποδοχή τους δεν του παρείχε περιθώρια από το νόμο...

Περιττό να σημειωθεί ότι οι δολοφόνοι αποφυλακίστηκαν μετά τιμών από τη Χούντα της 21 Απριλίου 1967...

Η δίκη ΑΣΠΙΔΑ

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1966, το Δικαστικό Συμβούλιο του Διαρκούς Στρατοδικείου Αθηνών είχε εκδόσει το βούλευμά του, με το οποίο παρέπεμπε να δικαστούν εικοσιοκτώ εν ενεργεία και εν αποστρατεία αξιωματικούς με τις κατηγορίες της απόπειρας για έσχατη προδοσία και ένωση, για τις οποίες ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας προέβλεπε κάθειρξη μέχρι 20 ετών.

Αρχηγός ουσιαστικά φερόταν ο συνταγματάρχης Αλέ-

Ξανδρος Παπατέρπος, άλλοι συνταγματάρχες, ταγματάρχες καθώς και κατώτεροι αξιωματικοί, όπως ο Γιάννης Χαραλαμπίδης, Α. Μπουλούκος κ.α.

Πρόεδρος του Στρατοδικείου ορίστηκε ο Αρεοπαγίτης Θ. Καμπέρης στον οποίο απενεμήθη για την περίπτωση ο βαθμός του υποστρατήγου της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης. Βασιλικός Επίτροπος ο Ηλίας Παπαπούλος. Σαράντα οκτώ διαπρεπείς δικηγόροι αποτελούσαν την υπεράσπιση.

Η δίκη άρχισε στις 14 Νοεμβρίου 1966. Στις 21, έβδομη ημέρα της διαδικασίας, εμφανίστηκε στην αίθουσα ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο οποίος και χαιρέτησε στο διάλειμμα δια χειραψίας όλους τους κατηγορούμενους, ενώ δήλωνε στους δημοσιογράφους:

«Δια της παρουσίας μου (στο στρατοδικείο) επιθυμώ να επιστημάνω την κατάφωρον παραβίασιν του Συντάγματος και των βασικών δικαιωμάτων του Έλληνα πολίτου, εις την οποίαν απ' αρχής εστηρίχθη και συνεχίζει να στηρίζεται η μεγάλη σκευωρία του ΑΣΠΙΔΑ».

«Είναι επομένως σαφές ότι η όλη διαδικασία είναι άκυρος, η δε εκδοθησομένη απόφασις ανυπόστατος. Όπως είναι σαφές επίσης ότι παρ' όλας τας παραβιάσεις του Συντάγματος, παρ' όλας τας απεγνωσμένας προσπάθειάς των σκοτεινών δυνάμεων να δικαιώσουν το βασιλικόν πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου δια του δεδικασμένου του ΑΣΠΙΔΑ εις στρατοδικείον, η σκευωρία εις βάρος του έθνους, του εθνικού στρατού και της δημοκρατίας θα αποκαλυφθή...».

Ο αρχηγός της ΕΚ υπήρξε αυστηρότερος στις κρίσεις του:

«Η εκδικαζομένη υπόθεσις ΑΣΠΙΔΑ είναι πράγματι σκευωρία του παρακράτους της δεξιάς και αποβλέπει εις την ψυχολογικήν προπαρασκευήν πραξικοπήματος της ελεεινής μορφής».

»Επαναλαμβάνω, κύριοι, σήμερα, ότι η τύχη της Ενώσεως Κέντρου δεν εξαρτάται από την ανάκριση του κ. Λαγάνη δια τον ΑΣΠΙΔΑ. Εξαρτάται από την θέληση του ελληνικού λαού, ο οποίος θα κρίνη και ημάς τους εντολείς του κ. Λαγάνη όχι εις Στρατοδικείον, αλλ' εις Λαοδικείον (χειροκροτήματα). Και την γνωρίζομεν αυτήν την θέλησιν του ελληνικού λαού. Την γνωρίζουν και εκείνοι. Είναι ο ιδικός μας θρίαμβος και η συντριβή των σκευωρών και προδοτών της εντολής του λαού (παταγώγη χειροκροτήματα).

»Ενδιαφερόμεθα δια την δίκην της υποθέσεως ΑΣΠΙΔΑ. Ενδιαφερόμεθα δια την απόδειξιν της αληθείας. Ενδιαφερόμεθα επίσης δια την απόδοσιν δικαιοσύνης. Και έχει ήδη καταστή κοινή συνείδησις ότι υπάρχει σκευωρία. Υπάρχει χαλκείον ψευδομαρτύρων, οι οποίοι αποκαλύπτονται εις το ακροατήριον και γίνονται καταγέλαστοι, παρ' όλην την προστατευτικήν σκέπην του Προέδρου του δικαστηρίου...»

Διώκεται και ο Α. Παπανδρέου

Στις 24 Φεβρουαρίου 1967 και ενώ η δίκη εξελισσόταν βραδύτατα, ο ανακριτής του 7ου τμήματος Σωκρατίδης και οι εισαγγελείς Χατζίσκος και Μουστάκας, επιφορτισμένοι για τη διερεύνηση της ενοχής στον ΑΣΠΙΔΑ μη στρατιωτικών προσώπων, ζήτησαν τη δίωξη του Αντρέα Παπανδρέου. Ο κατηγορηθείς αντέδρασε με πολιτική επίθεση κατά των δικτών του:

«Η απόφασις της βασιλικής κυβερνήσεως και των οργάνων της να ζητήση την δίωξίν μου δια την δήθεν συμμετοχήν μου εις την σκευωρίαν, είναι πράξις πανικού... Είναι συνέπεια της παραβιάσεως του Συντάγματος από τον βασιλέα... Όχι μόνον θα θέσω εις την διάθεσιν της βουλής την άρσιν της ασυλίας μου, αλλά θα απαιτήσω να γί-

νη αυτή αποδεκτή. Εις την βουλήν όμως θα υπάρξει η συζήτησις. Η σκευωρία του ΑΣΠΙΔΑ, η παραβίασις του πολιτεύματος από τον βασιλέα, ο ρόλος των ξένων δυνάμεων εις την Ελλάδα και εις την υπόθεσιν του ΑΣΠΙΔΑ, θα συζητηθή μέχρι τελευταίας κεραίας...

»Είχεν ολόκληρος η Ελλάς καγχάσει με την ηλιθιότητα των καταθέσεων, επί των οποίων αι σκοτειναί δυνάμεις προσεπάθησαν να εδραιώσουν την ανύπαρκτον κατηγορίαν... Πρέπει να γνωρίζουν και ο βασιλεύς, ο οποίος δια των επιστολών του κατέστη μάρτυς εις την σκευωρίαν, και οι σκοτεινοί του σύμβουλοι, ότι είμεθα αποφασισμένοι να δώσωμεν την μάχην δια την εδραίωσιν της δημοκρατίας».

Φυσικά, για να οδηγηθεί στο εδώλιο ο Ανδρέας Παπανδρέου έπρεπε να προηγηθεί άρση της βουλευτικής του ασυλίας. Επί του θέματος ο Γ. Παπανδρέου εδήλωνε:

«Αρνούμεθα την παροχήν αδειας. Τιμώμεν την δικαιοσύνην. Όταν όμως διαπιστούμεν κατ' αντικειμενικόν τρόπον ότι δεν είναι δικαιοσύνη, αλλά πολιτική δίωξις και δικαστική σκευωρία, αρνούμεθα!».

Περισσότερο επιτιμητικός υπήρξε ο αρχηγός της ΕΚ όταν κλήθηκε από τον Πρόεδρο του Στρατοδικείου να καταθέσει ως μάρτυς. Άρνήθηκε κατηγορηματικά και έστειλε στον Πρόεδρο την παρακάτω αυστηρή επιστολή, με την οποία κατήγγειλε αναφανδόν το Στρατοδικείο ως παράνομο:

«Κύριε Πρόεδρε,

Όταν την 8ην Ιουλίου 1965, εις την πρώτην προς εμέ βασιλικήν επιστολήν ανέγνωσα ότι “εκ της ΚΥΠ η οποία υπάγεται προσωπικώς εις εμέ και διοικείται υπό προσώπων της απολύτου εμπιστοσύνης μου, εξεπορεύθη επαναστατική συνωμοτική οργάνωσις εις τας ενόπλους δυνάμεις, μοναδικόν σκοπόν έχουσα την ανατροπήν του Συντάγματος της χώρας και την επιβολήν δικτατορίας ελεεινής μορφής”, εσημάτισα την πεποίθησιν ότι σκο-

τειναί δυνάμεις είχαν χαλκεύσει την σκευωρίαν προς εξα-
ναγκασμόν εις παραίτησιν του λαοπροβλήτου κυβερνή-
του της χώρας. Και η πορεία των γεγονότων με εδικαίω-
σε πλήρως.

Εις μάτην απέβη η ατέρμων ανάκρισις Λαγάνη. Και η χρησιμοποίησις ψευδομαρτύρων εκ του υποκόσμου, τους οποίους δεν ετόλμησεν η κατηγορούσα αρχή να εμφάνιση εις το ακροατήριον. Και το απερίγραπτον βούλευμά του.

Το ίδιον συνέβη και με το στρατοδικεϊόν σας: Με την αποκάλυπτον συμπάρστασιν και προστασίαν ψευδομαρτύρων της κατηγορίας. Και τελικώς με την καταπληκτικήν απόφασιν να κλεισθούν αι θύραι και να απογορευθή η δημοσίευσις των πρακτικών της δίκης.

Τοιοτοτρόπως δεν έχει απλώς εμπεδοθή η ιδική μου αρχική πεποιθήσις. Έχει σχηματισθή κοινή συνείδησις ότι πρόκειται περί σκευωρίας. Και ότι εις την υπόθεσιν αυτήν δεν λειτουργεί ανεξάρτητος δικαιοσύνη. Λειτουργεί διατεταγμένη δικαιοσύνη.

Δια να μη προσδώσω, και εγώ, με την παρουσίαν μου, νομιμοφάνειαν εις την απόφασιν, αρνούμαι να προσέλθω.

Μετά τιμής
Γ. Παπανδρέου

Η απόφαση

Στις 10 Μαρτίου 1967 εκδόθηκε η απόφαση του Στρατοδικείου. Καταδικάστηκαν σε 16 ετών κάθειρξη οι Παπατέροπος, Δαμβουνέλης, Μπουλούκος, Παπαγεωργόπουλος και Τόμπρας, σε 13 χρόνων κάθειρξη οι Πανουῆτσος, Παπαγιαννόπουλος και Οικονόμου, σε 8 ετών οι Παραλίκας, Βλάχος και Κελενός και σε 4ετή φυλάκιση ο Κωστόπουλος. Οι υπόλοιποι αθώωθηκαν.

Η δίκη έκλεισε με την ανακοίνωση των συνηγόρων των κατηγορουμένων προς τον τύπο:

«Η Κοινή Γνώμη έχει εκφέρει ήδη την κρίση της: Σκευωρία! Οι γενναίοι και έντιμοι αξιωματικοί είναι αθώοι. Η σημερινή απόφασις επανεβεβαίωσε την κοινήν αυτήν πεποίθησιν».

Την ανακοίνωση υπέγραψαν σαράντα διαπρεπείς δικηγόροι. Ταυτόχρονα ο Γ. Παπανδρέου δήλωσε.

«Είχον επανειλημμένως τονίσει. Επρόκειτο περί εσκεμμένης πράξεως της διατεταγμένης δικαιοσύνης. Τώρα τα πράγματα ομιλούν. Με την απόφασίν των οι κριταί εκρίθησαν»....

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

Η ΛΕΟΝΤΕΙΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΟΥ ΧΡΕΟΚΟΠΗΣΕ

Μυστική Συμφωνία ΕΚ - ΕΡΕ υπό τη βασιλική αιγίδα

Το κύμα της λαϊκής οργής ολοένα και γινόταν με την πάροδο του χρόνου ασθενέστερο. Η κυβέρνηση Στεφανόπουλου εμφανιζόταν πλέον με πολλές ελπίδες επιβίωσης στον πολιτικό στίβο σαν προϊόν της τελευταίας και απελπισμένης προσπάθειας των ξένων και του παλατιού να επιβάλουν τις θελήσεις τους. Οι λαϊκές μάζες επί ποδός πολέμου επί χρονικό διάστημα που υπερέβαινε το ενάμιση έτος είχαν πλέον καμφθεί, εξ αιτίας της καθημερινής προσπάθειας της ηγεσίας της Αριστεράς στο εξωτερικό να διατηρεί τεχνητό επαναστατικό κλίμα, με τις καθημερινές κινητοποιήσεις και διαδηλώσεις, εκεί που δεν υπήρχαν σαφώς επαναστατικές συνθήκες. Οι συγκρούσεις εκείνες είχαν κοστίσει νεκρούς (Σ. Πέτρουλας), και τραυματίες στις μάζες της Αριστεράς, με μόνο αποτέλεσμα να πλουτίζεται το μαρτυρολόγιο των αγώνων της, χωρίς κανένα ουσιαστικά πολιτικό αντίκρουσμα.

Και ενώ τα πράγματα στον πολιτικό στίβο φαίνονταν να ισορροπούν έστω και ασταθώς στο τέλος του 1966, ο αρχηγός της ΕΚ Γ. Παπανδρέου και ο αρχηγός της ΕΡΕ Π. Κανελλόπουλος συνήσαν μυστική συμφωνία για το εκλογικό σύστημα και το πολιτικό μέλλον της χώρας, ερήμην του λαού και των κομμάτων και με μοναδικό γνώστη των συμφωνιών τους το νεαρό Γλυκσβούργο. Ο Σόλων Γρηγοριάδης που σκιαγράφη-

σε στην εφημερίδα «Ακρόπολις» της 4 Αυγούστου 1973 το όλο θέμα της συμφωνίας και πρώτος αποκάλυψε όσα τότε συζητήθηκαν πίσω από την πλάτη του λαού και του κοινοβουλίου, γράφει (Δ' 448-9):

Στίς αρχές Δεκεμβρίου συνηντήθησαν μυστικά οι Γ. Παπανδρέου και Π. Κανελλόπουλος και συνεφώνησαν να ανατρέψουν την κυβέρνηση Στεφανοπούλου και διεξαχθούν μέσα σε έξι μήνες εκλογές με υπηρεσιακή και με την απλή αναλογική.

Οι συνεννοήσεις γίναν εν πλήρει γνώσει και με πλήρη παρακολούθησι του Βασιλέως.

Οι δύο αρχηγοί συναντήθηκαν τρεις φορές.

Η τρίτη συνάντησις έγινε στα Ανάκτορα, παρουσία του Κωνσταντίνου και του Διευθυντού του Γραφείου του βασιλέως Δημ. Μπίτσιου.

Οι δύο αρχηγοί συνέταξαν ένα συμφωνητικόν. Το επέδειξαν στον βασιλέα, ο οποίος το ενέκρινε. Κατόπιν το ενεχείρισε στον Π. Κανελλόπουλο και τον Γ. Παπανδρέου, οι οποίοι το μονόγραψαν.

Έτσι θα γινόταν ριζική και άμεσος εκκαθάρισις της καταστάσεως.

Οι δύο αρχηγοί ανέλαβαν την αμοιβαία υποχρέωσι να κρατήσουν απολύτως μυστικό το συμφωνητικό, εκτός από το πολύ έμπιστο περιβάλλον τους.

Ο Π. Κανελλόπουλος δεν το εγνωστοποίησε ούτε στους πιο έμπιστους επιτελείς της ΕΡΕ. Ο Γ. Παπανδρέου το απέκρυψε και από αυτόν τον γιό του.

Αν κανένα από τα δύο κόμματα δεν αποκτούσε την απόλυτη πλειοψηφία, θα σχημάτιζαν κοινή κυβέρνηση.

Η συμφωνία δεν άργησε να τεθή σε εφαρμογή: Την 20 Δεκεμβρίου, ο Π. Κανελλόπουλος συνεκάλεσε σε σύσκεψι τους επιτελείς του κόμματος Π. Πιπινέλη, Κ. Ροδόπουλο, Κ. Τσάτσο, Γ. Ράλλη, Σπ. Θεοτόκη, Δ. Βουρδουμπά. Και τους εδήλωσε ότι ήλθε η ώρα να αντικατα-

σταθή η κυβέρνηση και να βαδίση η χώρα προς εκλογές».

Παρά τις σημειωθείσες μικροαντιδράσεις των επιτελών η συμφωνία τέθηκε σε εφαρμογή. Στις 20 Δεκεμβρίου ο Π. Κανελλόπουλος, μετά τη συνάντησή του με το βασιλέα, δήλωνε στον τύπο:

«Ανεκοίνωσα εις τον βασιλέα ότι θεωρώ τερματισθείσαν την αποστολήν της κυβερνήσεως Στεφανοπούλου...»

Και συνεχίζει την αφήγησή του ο Σ. Γρηγοριάδης που αποτελεί προϊόν έρευνας των συμβάντων των ημερών και τα οποία γνωρίζει από τις πηγές τους, επειδή εκείνη την εποχή υπήρξε το πιο υπεύθυνο δημοσιογραφικά πρόσωπο στην εφημερίδα «Ακρόπολις».

«Τα γεγονότα εκτυλίχθηκαν κατόπιν με κινηματογραφική ταχύτητα. Το πρωί της επομένης, 21 Δεκεμβρίου 1966, ο Στ. Στεφανόπουλος υπέβαλε την παραίτησι της κυβερνήσεως. Ποιός λόγος έφερε σε εκείνη την προσέγγισι τους δύο αρχηγούς; Κυρίως η συναίσθησις ότι προσήγγιζε ο τρίτος κίνδυνος. Είχαν αρχίσει να διαίσθάνονται και να πληροφορούνται ότι στρατιωτικοί εκινούντο προς δικτατορία. Μπροστά στην απειλή εκείνη, οι επί μέρους αντιθέσεις έπρεπε να παραμερισθούν. Και προείχε να γίνουν εκλογές για να εκτονωθή η κατάστασις, πριν προλάβουν να οργανωθούν για πραξικόπημα οι συνωμότες. Εκλήθησαν κατόπιν από τον βασιλέα οι πολιτικοί αρχηγοί (χωρίς να παραληφθή ο πρόεδρος της Ε-ΔΑ Ι. Πασαλίδης) σε βραχείας ακροάσεις. Στο μεταξύ, πριν από ημέρες, είχε επιλεγή από τον Κωνσταντίνο ο Διοικητής της Εθνικής Τραπέζης Ι. Παρασκευόπουλος, ως υπηρεσιακός πρωθυπουργός, χωρίς να προβάλουν αντίρρησι ο Π. Κανελλόπουλος και ο Γ. Παπανδρέου.

Ο υποψήφιος πρωθυπουργός είχε ειδοποιηθεί και είχε έτοιμο τον πίνακα των υπουργών, που σχεδόν στο σύνολό τους είχαν υποδειχθή από τον ίδιο τον βασιλέα. Και

στις 6 το απόγευμα ο Ι. Παρασκευόπουλος εκλήθη τυπικά στα Ανάκτορα για να του ανατεθή η εντολή. Το πρωί της επομένης, η νέα κυβέρνηση ωρκίζετο με την εξής σύνθεσι:

Πρωθυπουργός, υπουργός Συντονισμού και προσωρινώς Αμύνης: Ι. Παρασκευόπουλος, Εξωτερικών: Π. Γκούρας - Οικονόμου, πρεσβευτής, Εσωτερικών: Χριστόφορος Στράτος, βιομήχανος, Δημ. Τάξεως: Σ. Τζανετής, αντιστράτηγος ε.α., Δικαιοσύνης: Ι. Μανιάτης, αντιπρόεδρος Συμβουλίου Επικρατείας, Προεδρίας: Ν. Καρμίρης, καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Οικονομικών: Π. Στεργιώτης, καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Εργασίας: Χρ. Σταμπέλος, γενικός διευθυντής υπουργείου, Εμπορίου: Επ. Τσέλλος, τ. γενικός διευθυντής ΟΤΕ, Βιομηχανίας: Ν. Τσαγκρίδης, Συγκοινωνιών: Ε. Στασινόπουλος, τ. γεν. διευθυντής ΕΙΡ. Δημ. Έργων: Δ. Πίππας, καθηγητής Πολυτεχνείου, Γεωργίας: Χριστοδούλου, πρύτανης Ανωτάτης Γεωπονικής, Παιδείας: Ι. Θεοδωρακόπουλος, καθηγητής και ακαδημαϊκός. Εμπορ. Ναυτιλίας: Α. Κωστήρης, αρεοπαγίτης, Προνοίας: Ι. Χρυσικός, καθηγητής Πανεπιστημίου, Βορείου Ελλάδος: Π. Χρήστου, Πρύτανης Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Υφυπουργός Προεδρίας: Δ. Νιάνιας, Συντονισμού: Α. Μαντζαβίνος, Συγκοινωνιών: Δ. Στεργιόπουλος.

Μετά λίγη ώρα, ο ελληνικός λαός άκουγε διάγγελμα του βασιλέως, στο οποίο ετόνιζε:

«...Η ορκισθείσα προ ολίγου κυβέρνηση υπο τον κ. Ιωάννην Παρασκευόπουλον είναι εξουσιοδοτημένη όπως, εκθέτουσα ενώπιον της βουλής το πρόγραμμά της, δηλώση ότι αι εκλογαί θέλουσι διεξαχθή περί τα τέλη Μαΐου του 1967».

Παρακάτω ο Κωνσταντίνος έκανε μια αποκάλυψη. Ότι αυτός ώρισε όχι μόνον τον πρωθυπουργό, αλλά και τους υπουργούς:

«... Εις την ανάγκην αυτήν ανταποκρίνεται η επιλογή μου προσωπικοτήτων εξωπολιτικών, εγνωσμένης αμεροληψίας και υψηλού ήθους».

Ο νέος βασιλεύς έκανε ό,τι και ο πατέρας, προκάτοχος του. Εννοούσε πάλι να κυβερνήσει. Ο Παύλος έστειλε στον εκάστοτε υπηρεσιακό πρωθυπουργό πίνακα των υπουργών του. Ωσάν να επρόκειτο για ανακτορική και όχι για υπηρεσιακή κυβέρνηση. Αλλ' αυτό δεν ήταν το αποφασιστικό στοιχείο του βασιλικού χειρισμού. Το ερώτημα που τώρα γεννιόταν, ήταν: Θα δεχόταν αυτήν την κυβέρνηση ο Γ. Παπανδρέου; Θα ανεχόταν την μη διάλυσι της Βουλής και την μη άμεση προκήρυξι των εκλογών; Πέντε μήνες είναι μακρός χρόνος για την πολιτική. Και σε τέτοιο διάστημα μπορούσε να συμβή ό,τιδήποτε, ακόμη και να ματαιωθούν οι εκλογές.

Μετριοπαθής αντίδραση

Όλοι ανέμεναν ότι η αντίδρασις του αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου θα ήταν αρνητική και βιαία. Προκάλεσε έκπληξι όμως όταν αντιθέτως έκανε δηλώσεις απροσδοκήτως μετριοπαθείς:

«...Ο βασιλεύς υπεσχέθη την ελευθέραν έκφρασιν της βουλήσεως του λαού. Η Ένωσις Κέντρου εκφράζει και δια τούτο ικανοποίησιν.

«...Η Ένωσις Κέντρου εξήτει ενέργειαν εκλογών εντός των συνταγματικών προθεσμιών. Αλλ' ο χρόνος των εκλογών ωρίσθη υπό του βασιλέως δια τον Μαΐον. Βεβαίως χρειάζεται η διαδικασία της ψηφίσεως νέου εκλογικού νόμου υπό της βουλής. Και η κυβέρνησις μετατρέπεται από υπηρεσιακής εις μεταβατικήν. Αλλά θα ηδύναντο όλα να τελειώσουν μέχρι του Φεβρουαρίου. Διατί να προστεθούν δύο μήνες επί πλέον; Θέλομεν να ελπίζωμεν ότι ο βασιλεύς θα συντομεύση τον χρόνον των εκλο-

γών. Διότι με το διάγγελμά του εδεδεσμεύθη δια την συντόμευσιν».

Η αποδοχή της κυβερνήσεως από τον Γ. Παπανδρέου προκάλεσε πολλούς ψιθύρους. Πολλοί εμπάντευσαν ότι υπήρχε κάποια μυστική συμφωνία, δεν εγνώριζαν όμως συγκεκριμένως τι συνέβη. Και την 27 Δεκεμβρίου, η εφημερίς «Ακρόπολις» των Αθηνών, το πιστότερο δημοσιογραφικό όργανο της ΕΡΕ, διετύπωνε τα εξής ερωτήματα προς τον ίδιο τον αρχηγό του κόμματος:

«1ον) Ο αρχηγός της Ε.Ρ.Ε. σκοπεύει να συνεργασθή μετεκλογικώς με την Ένωσιν Κέντρου;

»2ον) Έχει κάμει πολιτικήν συμφωνίαν με τον κ. Γ. Παπανδρέου ο Π. Κανελλόπουλος. Και τι περιλαμβάνει;»

Το ερωτηματολόγιο προκάλεσε έκπληξι λόγω της τοποθετήσεως της εφημερίδος. Και απεκάλυπτε ότι στον κόσμο της δεξιάς υπήρχαν αντιδράσεις για την λύσι που δόθηκε.

Διαφωνία Ανδρέα Παπανδρέου

Η αντίδραση όμως υπήρξε ασυγκρίτως ισχυρότερη στην Ένωση Κέντρου. Η αριστερά της πτέρυξ θεώρησε απαράδεκτο τον ελιγμό του Γ. Παπανδρέου, ως συμβιβασμό με τον αντίπαλο. Και ο Ανδρέας δεν δίστασε να κηρύξη επανάστασι τόσο κατά του επισήμου κόμματος, όσο και κατά της πατρικής εξουσίας. Το βράδυ της 26 Δεκεμβρίου 1966, σε μία εφημερίδα της Θεσσαλονίκης έκανε δραματικές δηλώσεις:

«...Με άπειρο σεβασμό προς τον αρχηγό της Ενώσεως Κέντρου, τον μεγάλο δημοκράτη, τον ηγέτη των δύο ανενδότων αγώνων για την Δημοκρατία, για την πρόοδο, για την εθνική υπερηφάνεια, και με απέραντη στοργή και αγάπη προς τον πατέρα, του απευθύνω έκκλησι να αναθεωρήση την πρόθεσί του, για λόγους στρατηγικούς να

υπερψηφίση το ανακτορικό κατασκευάσμα που θα εμφανισθή στη Βουλή σε λίγες μέρες».

Στρεφόταν κατόπιν ο Α. Παπανδρέου προς το Κόμμα και το καλούσε σε ανταρσία:

«...Απευθύνω έκκληση επίσης στους κοινοβουλευτικούς εκπροσώπους της Ενώσεως Κέντρου, στους τιμίους άνδρες που στάθηκαν όρθια στον σκληρό αλλά ωραίο αγώνα εναντίον του βασιλικού πραξικοπήματος της 15 Ιουλίου, να καταψηφίσουν την κυβέρνηση Παρασκευοπούλου, για να μη δικαιώσουν το πραξικόπημα, για να μη φαλκιδεύσουν τις θέσεις του Κέντρου, για να μην αποστερήσουν τον δημοκρατικό λαό από την πολιτική ηγεσία του».

Καί πρόσθετε μια φράση σαρκαστική που στρεφόταν προφανώς κατά του πατέρα του:

«Η Κίρκη δεν πρέπει να μαγέψει κανένα πιά, η Ελλάδα δεν πρέπει να χάσει άλλον έναν Οδυσσέα».

Οι δηλώσεις ανέλυαν γιατί δεν έπρεπε να ψηφισθή η κυβέρνηση:

«Η ψήφιση από την Ένωση Κέντρου της κυβερνήσεως Παρασκευοπούλου, θα σήμαινε... προσχώρηση του μεγάλου δημοκρατικού κόμματος στις θέσεις της δεξιάς. Θα σήμαινε παραδοχή του βασιλικού πραξικοπήματος, θα σήμαινε εγκατάλειψη του βασικού αιτήματος ότι "ο βασιλεύς βασιλεύει και ο λαός κυβερνά".

»Γιατί η κυβέρνηση Παρασκευοπούλου αποτελεί ευόδωση των σχεδίων των ανακτόρων... Γι' αυτό η σύνθεσή της από ανακτορικά ανδρείκελα, από εκπροσώπους της ολιγαρχίας και του ΙΔΕΑ, αποτελεί ανοικτή πρόκληση για τον δημοκρατικό λαό. Γιατί η υποστήριξη εξωκοινοβουλευτικής κυβερνήσεως για μισό περίπου χρόνο

αποτελεί βαρύ πλήγμα κατά των κοινοβουλευτικών θεσμών. Γιατί η παραμονή της στην εξουσία απαιτεί την συνεργασία της Ενώσεως Κέντρου με την ΕΡΕ που ως χθες θεωρούσαμε απαράδεκτη και αδιανόητη...»

Σε αντιπερισπασμό στις δηλώσεις του γιού του, ο Γ. Παπανδρέου έσπευσε να δηλώσει στον τύπο:

«Αναγράφεται ότι η γραμμή που εχαράξαμε απέναντι της νέας κυβερνήσεως είναι αποτέλεσμα συμβιβασμού. Πρόκειται περί ατίμου ψεύδους. Από κανέναν δεν μας εξήτηθη και εις κανένα δεν παρεχωρήσαμε συμβιβασμόν. Δεν υπάρχει καμμία συνθηκολόγησις προς καμμίαν πλευράν. Με αναπεπταμένην την σημαίαν του ανενδότου αγώνος, με ακέραια τα συνθήματά μας βαδίζομεν προς τας εκλογάς και τον θρίαμβον».

Ταυτόχρονα η Ένωση Κέντρου εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία προειδοποιούσε:

«Η πειθαρχία εις την χαραχθείσα γραμμήν αποτελεί θέμα εμπιστοσύνης δια τους βουλευτάς του κόμματος».

Στις 7 Ιανουαρίου ο Γ. Παπανδρέου εδήλωσε:

«Η ληφθείσα απόφασις είναι οριστική και αμετάκλητος. Καλείται η μειοψηφία να πειθαρχήση εις την απόφασιν της πλειοψηφίας. Αυτός είναι ο δημοκρατικός νόμος. Όσοι δεν πειθαρχήσουν θέτουν εαυτούς εκτός του κόμματος. Και βεβαίως δεν πρόκειται να μετάσχουν εις τους συνδυασμούς της Ενώσεως Κέντρου»

Αυτή η τελευταία απειλή, για την συμμετοχή στους συνδυασμούς, αποτελούσε ισχυρότατο όπλον, εν όψει των εκλογών. Και ο Γ. Παπανδρέου συνέχιζε:

«Καθολικόν αίτημα του δημοκρατικού λαού είναι η ενότης. Θεωρώ την διάσπασιν έγκλημα κατά του αγώνος και την θεωρώ επίσης απολύτως αδικαιολόγητον. Διότι εκεί-

νο το οποίο ενζήτει επί 17 μήνας η Ένωσις Κέντρου, επί τέλους το κατέκτησε: Τας εκλογάς».

Κατόπιν της επιθέσεως αυτής, ο Α. Παπανδρέου και οι φίλοι του βουλευτές (που υπερέβαιναν τους 30) αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν. Την 13 Ιανουαρίου η κυβέρνηση Παρασκευοπούλου συνεκέντρωσε στη Βουλή 215 ψήφους επί συνόλου 276. Όλη η Ένωση Κέντρου την εψήφισε...

Έτσι έκλεισε η περίοδος της παρουσίας στον πολιτικό στίβο υπό τη μορφή της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, της Ένωσης Κέντρου, που εγκαινίασε την παρουσία της με το διμέτωπο «ανένδοτο» και την έκλεισε με ένα συμβιβασμό με την ΕΡΕ, το κόμμα στο οποίο είχε ενσαρκωθεί η Δεξιά κατά την περίοδο Κ. Καραμανλή στην Ελλάδα. Με το συμβιβασμό αυτό η Ένωση Κέντρου χωρίς να το επιδιώξει, δίκαιωσε τους κατηγορούς της μέσα και έξω από τις γραμμές της, οι οποίοι ισχυρίστηκαν ότι τα κίνητρα της σφοδρής αντίδρασης εναντίον της, όσο και τα κίνητρα της αποστασίας, βρίσκονταν στις μεθόδους της οικογενειοκρατικής πολιτικής που ασκούσαν από τον ηγετικό πυρήνα της, πράγμα που όξυνε τις προσωπικές αντιθέσεις και τα συμφέροντα αντιτιθέμενων ομάδων του κατεστημένου και του παλατιού και προλείαινε μεθοδικά το δρόμο για την επέμβαση των στρατοκρατών – όπως και τελικά συνέβη.

Το ζήτημα της ασυλίας Ανδρέα Παπανδρέου

Ο σχηματισμός της υπηρεσιακής κυβέρνησης Παρασκευοπούλου και η μέλλουσα διάλυση της Βουλής, θα έφεραν μοιραία στην επιφάνεια το θέμα της σύλληψης και της παραπομπής στις δικαστικές αρχές του Αντρέα Παπανδρέου, που είχε χαρακτηριστεί από τον ανακριτή ως μη στρατιωτικός αναμειγμένος στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Η Ένωση Κέντρου υπέβαλε ως τροπολογία στο νέο εκλογικό νόμο μια παράγραφο με την οποία ζητούνταν:

«Να μὴν αρθῆ ἡ ασυλία τῶν βουλευτῶν με τὴν διάλυσι τῆς βουλῆς. Να παραταθῆ ἕως τὴν σύγκλησι τῆς νέας βουλῆς».

Ἡ πρότασι συνάντησε πολλές ἀντιδράσεις καὶ υπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς τῆς παραίτησι τῆς κυβερνήσεως Παρασκευοπούλου. Ὁ Γ. Παπανδρέου, θέλοντας νὰ ἀποτρέψει μιὰ περαιτέρω ἐμφανῆ ἀνάμιξι τοῦ θρόνου στὶς πολιτικὲς ζυμώσεις, δήλωσε τότε προειδοποιητικὰ:

«Υπέστημεν βασιλικὸν πραξικόπημα τὴν 15 Ἰουλίου 1965. Ἀλλὰ δὲν ἐτηρήσαμεν ἐπαναστατικὴν γραμμὴν. Δὲν ἐθέσαμεν καθεστωτικόν. Ἠνέχθημεν τὴν δίκην τοῦ ΑΣΠΙΔΑ καὶ τὴν συνέχειάν τῆς. Ἠνέχθημεν ἀκόμη καὶ τὴν ἐφῆσιν ἐναντίον τῆς ἀθώσεως ὠρισμένων ἀθῶων.

»Ἀλλὰ σήμερον εὐρισκόμεθα ἐνώπιον κρίσεως, ἡ ὁποία δὲν εἶναι συνήθης κυβερνητικὴ κρίσις. Δὲν κρίνει τὴν τύχην τῆς κυβερνήσεως. Κρίνει τὴν τύχην τῆς Δημοκρατίας. Καὶ δηλοῦμεν: Δὲν θὰ ἀνεχθῶμεν ἄλλην κυβερνήσιν ἐκ τῆς παρουσίας Βουλῆς. Αὐτὴ ἡ Βουλὴ ἔληξε δι' ἡμᾶς. Με ὅσα συνέβησαν ἠτιμᾶσθη καὶ ἀτίμασε τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὴ ἡ Βουλὴ πρέπει νὰ διαλυθῆ.

»Καὶ εὐρίσκεται ὁ Ἀνώτατος Ἄρχων σήμερον ἐνώπιον τοῦ υπερτάτου διλήμματος. Ἡ οδὸς τῆς Ἀρετῆς καὶ ἡ οδὸς τῆς Κακίας. Ἡ μόνη τιμία, δημοκρατικὴ οδὸς εἶναι ὁ σχηματισμὸς μιᾶς ἀμερολήπτου υπηρεσιακῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐνέργεια ἐκλογῶν ἐντὸς τῶν συνταγματικῶν προθεσμιῶν...

»Ἄλλ' εἴαν ἀποφασισθῆ ἡ ἄλλη οδὸς, εἴαν ἀποφασισθῆ ἡ ἐκτροπῆ, εἰδοποιούμεν: Λήγει πλέον ἡ πολιτικὴ ἀντιμετώπισις. Εἰς τὴν ἐκτροπὴν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς θὰ ἀπαντήσῃ με ἐπανάστασιν. Καὶ επικεφαλῆς τῆς ἐπανάστασεως θὰ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἔθνους, οἱ βουλευταὶ με ἐμένα πρῶτον!...».

Κυβέρνηση της ΕΡΕ

Παρά τις συμφωνίες ΕΚ - ΕΡΕ, παρά τις απειλές του Γ. Παπανδρέου προς το θρόνο, ο νεαρός Γλύκσμπουργκ κατέφυγε και πάλι προς τη Δεξιά και ανέθεσε το σχηματισμό κυβέρνησης στον Παναγιώτη Κανελλόπουλο, με αμιγή σύνθεση από στελέχη της ΕΡΕ. Στις 3 Απριλίου 1967 ορκίζεται η νέα κυβέρνηση υπό την εξής σύνθεση.

Π. Κανελλόπουλος: Πρόεδρος της κυβερνήσεως και υπουργός Εξωτερικών.

ΥΠΟΥΡΓΟΙ

Π. Πιπινέλης: Συντονισμού, Π. Παπαληγούρας: Εθνικής Αμύνης, Ε. Αβέρωφ: Γεωργίας, Κ. Τσάτσος: Δικαιοσύνης, Κ. Ροδόπουλος: Δημοσίων Έργων. Κ. Παπακωνσταντίνου: Οικονομικών.

Σ. Θεοτόκης: Εσωτερικών και προσωρινώς Υγιεινής, Γ. Κασμάτης: Παιδείας και προσωρινώς Προεδρίας, Α. Φροντιστής: Συγκοινωνιών, Γ. Ράλλης: Δημοσίας Τάξεως και προσωρινώς Προνοίας, Αλ. Θεοδοσιάδης: Βιομηχανίας, Ιω. Ιορδάνογλου: Εμπορίου. Δ. Βουρδουμπάς: Βορ. Ελλάδος, Γ. Σταμάτης: Εργασίας, Εμμ. Κεφαλογιάννης: Εμπορικής Ναυτιλίας.

ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΙ

Αχ. Γεροκωστόπουλος: Εξωτερικών. Κ. Ράλλης: Προεδρίας, Ι. Μπούτος: Συντονισμού, Αρ. Καλατζάκος: Οικονομικών. Π. Κλής: Συγκοινωνιών. Αρ. Περρωτής: Εμπορίου.

Η νέα αμιγής κυβέρνηση της ΕΡΕ προκήρυξε εκλογές για τις 29 Μαΐου 1967.

Στο νέο κυβερνητικό σχήμα, μονομερές προϊόν της βούλησης θρόνου και δεξιάς, ο Γ. Παπανδρέου απάντησε με την κατωτέρω δήλωση:

«Καταγγέλλω προς τον λαόν το νέον πραξικόπημα.

»Ο βασιλεύς δυστυχώς επροτίμησε να γίνη κομματάρχης.

»Η ΕΡΕ η οποία κατεψηφίσθη και είναι δεύτερον κόμμα, έγινε μολαταύτα κυβέρνησις χάρις εις την εύνοϊαν του βασιλέως.

»Εδήλωσα εις τον βασιλέα κατά την τελευταίαν ακρόασίν μου, ότι δεν έπρεπε να δοθή η κυβέρνησις και η διάλυσις της βουλής εις πολιτικόν κόμμα, η εντολή πρέπει να δοθή εις την Ένωσιν Κέντρου, διότι είναι το πρώτο κόμμα. Εάν εδίδετο εις την ΕΡΕ, η οποία είναι δεύτερον κόμμα, τούτο θα απετέλει βαρύτατον σκάνδαλον. Θα απετέλει υποτροπήν του πραξικοπήματος της 15 Ιουλίου.

»Και ο βασιλεύς εις τοιαύτην περίπτωσιν έπαυε να είναι βασιλεύς. Θα εγίνετο κομματάρχης. Και θα ανελάμβανε τας ευθύνας και τας συνεπείας της τύχης των κομματαρχών.

»Είπον εις τον βασιλέα: Μου ανήκουν τα πρωτοτόκια. Δεν τα προσφέρω εις τον κ. Κανελλόπουλον. Είναι δευτερότοκος».

Ο Ανδρέας Παπανδρέου, σε συνέντευξή του σε Σουηδική εφημερίδα στις 14 Απριλίου 1967, υπήρξε αποκαλυπτικότερος:

Ερώτηση: Ομιλείτε περί λαϊκής επαναστάσεως. Τι εννοείτε με αυτήν την φράσιν όταν οι αντίπαλοι ελέγχουν τον στρατόν, τας δυνάμεις Ασφαλείας και την αστυνομίαν;

Απάντηση: Πρόκειται περί μιας αναμετρήσεως μεταξύ της υλικής δυνάμεως την οποίαν διαθέτουν τα Ανάκτορα και το Δεξιόν καθεστώς, και της θελήσεως του λαού. Εις το ερώτημά σας δεν είναι εύκολον να απαντήσωμεν. Πάντως θα υπάρξη παθητική αντίστασις, η οποία συν τω χρόνω θα γονατίση την ελληνικήν οικονομίαν και ολόκληρον την ελληνικήν κοινωνίαν.

Ερώτηση: Μέσω γενικών απεργιών:

Απάντηση:Ναί, μέσω και αυτών.

Ερώτηση:Είναι δυνατόν αι Ην. Πολιτεία να αποδεχθούν δικτατορίαν εις την Ελλάδα;

Απάντηση: Θα ήταν δυνατόν να το πιστεύση κανείς.. Αλλ' οι Αμερικανοί ας έχουν υπ' όψιν ότι αν υπάρχη ήδη ένα Βιετνάμ εις την Ασίαν, θα ημπορούσε να δημιουργηθή εδώ και άλλο Βιετνάμ.

Και ο Α. Παπανδρέου προσέθετε:

—Αν ο βασιλεύς φοβηθεί ότι ο Παπανδρέου κερδίζει τας εκλογάς, ημπορεί να ληφθούν μέτρα τα οποία δυνατόν να οδηγήσουν βήμα πρὸς βήμα εις ο,τιδήποτε. Θα είναι μία χιονοθύελλα την οποίαν δεν θα δύναται να ελέγξουν ούτε το δεξιόν καθεστώς ούτε ημείς...».

Διάλυση της Βουλής

Η Ε.Κ., η ΕΔΑ και τα άλλα μικρά κόμματα του Φιλελεύθερου χώρου είχαν δηλώσει δημόσια την αντίθεσή τους στη νέα κυβέρνηση. Η ΕΔΑ, και ενώ ο πολιτικός χώρος διασπαθιζόταν από τις φήμες για τον κίνδυνο δικτατορίας, δεν έλαβε, δυστυχώς, σοβαρά υπόψη της τα τεκταινόμενα στα παρασκήνια και τόσο κατά τις ομιλίες των στελεχών της όσο και στην αρθρογραφία του δημοσιογραφικού της οργάνου της «Αυγή», εδέσποζε το υπεραισιόδοξο σύνθημα ότι «Το 1967 δεν είναι 1936», υποδηλώνοντας έτσι ότι ο κίνδυνος επιβολής δικτατορίας, όπως συνέβη στις 4 Αυγούστου 1936, δεν ήταν δυνατό να θεωρηθεί υπαρκτός για το 1967.

Η Βουλή διαλύθηκε στις 14 Απριλίου 1967 και άρχισε ο προεκλογικός αγώνας. Στον πολιτικό χώρο οι φήμες οργιάζαν για κινήσεις του στρατού. Ως φορείς του στρατοκρατικού πνεύματος υποδεικνύονταν από τον ψίθυρο οι αντιστράτηγοι της ηγεσίας του στρατεύματος και λεγόταν επιτακτικά ότι ο

πραγματικός υποκινητής τους ήταν ο νεαρός βασιλιάς, ο οποίος και είχε ασχοληθεί εντατικά να μεθοδεύσει παρέμβαση του στρατού εναντίον του κοινοβουλευτικού καθεστώτος προς της ημερομηνίας των εκλογών.

Πάντως ήταν αληθές ότι ο αρχηγός του ΓΕΣ Σπαντιδάκης ήταν η ψυχή των αυταρχικών κινήσεων κατά του πολιτεύματος. Στην ανώτατη ιεραρχία του στρατεύματος υπηρετούσαν τότε οι εξής: Ναύαρχος Αυγέρης, αρχηγός ΓΕΕΘΑ, Αντιστράτηγοι: Μαραντός, Γεν. Επιθεωρητής Στρατού, Σπαντιδάκης, αρχηγός ΓΕΣ, Παπαδάτος, διοικητής ΑΣΔΑΝ, Κόλλιας, διοικητής Α' Σώματος Στρατού, Μανέττας Β' Σώματος Στρατού, Ζωιτάκης, Γ' Σώματος Στρατού, Αγγελής, υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ, Ανδριώτης, α' υπαρχηγός ΓΕΣ, Αρμούζης, β' υπαρχηγός ΓΕΣ.

Απ' αυτούς, όπως κατέθεσε αργότερα ο Σπαντιδάκης, πέντε δήλωσαν πως θα τον ακολουθήσουν στο πραξικόπημα. Και επρόκειτο να συναντηθούν στις 20 Απριλίου 1967 για να αποφασίσουν....

Προλαβαίνουν οι συνταγματάρχες

Αλλά, όπως γράφει ο Σόλων Γρηγοριάδης:

«...και οι συνταγματάρχες της Ομάδος Παπαδοπούλου προετοίμασαν το δικό τους πραξικόπημα. Την 20 Απριλίου το καθόρισαν για την επομένη, 21 Απριλίου. Είχε προηγηθεί με πλήρη επιτυχία μια μικρή εκστρατεία ψευδών πληροφοριών, για την δημιουργία ατμοσφαιρας φόβου κοινωνικών και εθνικών κινδύνων. Και τώρα την αξιοποιούσαν».

Για την Κυριακή 23 Απριλίου 1967 είχε οριστεί η μεγάλη συγκέντρωση της ΕΚ στη Θεσσαλονίκη και όλοι περίμεναν ένα πολιτικό σεισμό πρώτου μεγέθους. Ωστόσο ηρεμία επικρατούσε στην Αθήνα στις 20 Απριλίου.

Αλλά, γράφει ο Γρηγοριάδης,

«η ήρεμη και ιστορική ημέρα, ανέσυρε και πάλιν την υπόθεσι ΑΣΠΙΔΑ στο προσκήνιο. Ο ανακριτής του 7ου τμήματος Σ. Σωκρατίδης συνέχιζε το έργο του. Εκείνο το πρωί είχε διατάξει την σύλληψη και προφυλάκισι του συνταγματάρχου ε.α. Χωραΐτη, αφού αυτός απελογήθη επι δύο ώρες. Ανέμεναν να απολογηθούν την επομένη ο ταξίαρχος ε.α. Χαρ. Τσεπαπαδάκης, διευθυντής του Β' Γραφείου του ΓΕΣ επί Γ. Παπανδρέου, και ο ταγματάρχης Διαβιβάσεων Α. Σδράλης. Στο μεταξύ, είχε συλληφθή και εκρατείτο στις φυλακές Κορυδαλλού ο αντιστρατήγος ε.α. Δ. Γεωργιάδης, διοικητής του ελληνικού στρατιωτικού σώματος στην Κύπρο επί Γ. Παπανδρέου.

Εκείνη την ημέρα, ο Μίκης Θεοδωράκης, μουσικοσυνθέτης, πρώην αρχηγός της «Νεολαίας Λαμπράκη», μέλος της ηγεσίας της ΕΔΑ, έπαιρνε ένα μήνυμα από τον Ανδρέα Παπανδρέου. Απαντούσε σε πρότασι του Θεοδωράκη: Ναι, ήταν σύμφωνος κατ' αρχήν να ιδρύσουν ένα νέο κόμμα της αριστεράς αντί της ΕΔΑ. Το περιστατικό αναγράφεται από τον ίδιο το Θεοδωράκη, ο οποίος, απογοητευμένος από την κατάστασι της αριστεράς — όπως έλεγε — επιζητούσε την ανανέωσί της. Αλλά δεν πρόφθασε να υλοποιήση τις ιδέες του. Μετά λίγες ώρες, τα άρματα μάχης θα συνέθλιβαν και τα δικά του σχέδια.

Όλες εκείνες οι ζυμώσεις και κινήσεις, δεν διέταρσαν την ρουτίνα της ημέρας. Πίσω όμως από το προκάλυμμα της γαλήνης, η Ομάς Παπαδοπούλου εκινείτο πυρετωδώς. Στο σπίτι του συνταγματάρχου Μπαλοπούλου, στη Νέα Σμύρνη, έγινε η τελική σύσκεψις. Και ένα σπίτι στο Παγκράτι (οδός Ασπασίας) χρησιμοποιήθηκε ως Σταθμός Διοικήσεως.

Εκείνο το βράδυ, ο βασιλεύς Κωνσταντίνος με την νεαρά βασίλισσα δειπνήσαν «ινκόγκνιτο» στην ταρατσα του ξενοδοχείου «Χίλτον». Μερικούς ορόφους πιά κάτω, ο Ανδρέας Παπανδρέου παρευρίσκετο σε ένα γεύμα προς τιμήν του. Και στα επιδόρπια μεταξύ άλλων επανέλαβε

μια φράσι του που είχε εκφωνήσει πριν από λίγες ημέρες:
—Το βράδυ της Κυριακής των εκλογών, όταν θα φθάνουν τα μηνύματα της νίκης, θα σχηματίσουμε λαϊκή κυβέρνηση στην πλατεία του Συντάγματος»....

Λίγο πριν από τα μεσάνυκτα ανεχώρησε για το σπίτι του στο Ψυχικό. Οι φήμες για πραξικόπημα τον ανάγκαζαν τις τελευταίες νύκτες να κοιμάται κάθε φορά σε διαφορετικό καταφύγιο. Αλλά τώρα, κουρασμένος όπως ήταν, απεφάσισε να μείνει στο διαμέρισμά του.

Κατά τα μεσάνυκτα άρχισαν ύποπτες κινήσεις στην Αθήνα. Χωρίς να αντιλαμβάνονται λαός και πολιτικοί τι συμβαίνει, αποσπάσματα της ΕΣΑ (Στρατιωτικής αστυνομίας) ενεργούσαν συλλήψεις. Τμήματα στρατού κατέλαμβαναν επίκαιρες θέσεις. Και την 1 πρωινή της 21 Απριλίου, ακούσθηκε ο βρόντος των αρμάτων. Η συνωμοσία εξεδηλώνετο. Άρχιζε μια μακρά νέα εποχή για τον ελληνικό λαό, ενώ έκλεινε πίσω της η θυελλώδης περίοδος μιας ολόκληρης γενεάς».

Τα ξημερώματα οι χειροπέδες της στρατοκρατίας είχαν περάσει στους καρπούς των χεριών της ανάπηρης βασιλευμένης ελληνικής δημοκρατίας. Μια μαύρη πλάκα είχε εντοιχίσει τις ελευθερίες του ελληνικού λαού, χιλιάδες αγωνιστές της Αριστεράς έπαιρναν και πάλι το γνώριμο δρόμο των στρατοπέδων, ενώ μέσα στο ζόφο της τυραννίας οι τυραννοκτόνες δυνάμεις άρχισαν να ακονίζουν υπομονετικά το ξίφος της ελευθερίας. Χρειάστηκαν εφτά ολόκληρα έτη αγώνων και θυσιών για να μπορέσει και πάλι ο λαός να συνεχίσει το δρόμο του με πρωτοπόρους τους νέους της χώρας.

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**Α΄ ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΓΟΡΕΥΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΑΡΘΡΩΝ ΤΟΥ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ ΕΔΑ
ΗΛΙΑ ΗΛΙΟΥ
ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΚΡΙΣΙΜΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ**

**Β΄ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΟΣ**

ΑΡΘΡΑ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ ΗΛΙΑ Φ. ΗΛΙΟΥ

Ποιός επί τέλους κυβερνά;*

Κύριοι βουλευταί, επί του συζητουμένου νομοσχεδίου έχομεν τρεις τάξεις αντιρρήσεων. Αντιρρήσεις νομικάς, αντιρρήσεις ουσίας και αντιρρήσεις πολιτικάς. Και ως προς το νομικόν ζήτημα, ανεξαρτήτως οιασδήποτε αξιολογικής γνώμης την οποίαν δύναται να έχη κανείς περί του πολιτεύματος, το ισχύον πολίτευμα, το οποίον λέγεται ότι είναι η Βασιλευομένη Δημοκρατία, δεν γνωρίζει Συμβασιλείαν ή συλλογικήν και πολυπρόσωπον Βασιλείαν. Ο φορέας του λειτουργήματος της Βασιλείας είναι, κατά το Σύνταγμα, εις, ο Βασιλεύς. Η λέξις Βασίλισσα, υφ' ην έννοιαν ιστορικώς έχει χρησιμοποιηθή παρ' ημίν μέχρι σήμερον, από της εποχής της Αμαλίας μέχρι της σημερινής Βασιλίσσης, είναι μία παραχώρησις φιλοφροσύνης. Αλλά δεν αποτελεί νομική κυριολεξίαν. Θα είχομεν Βασίλισσαν εις την περίπτωσιν κατά την οποίαν, ελλείψει άρρενος Διαδόχου, εκαλείτο τυχόν εις τον Θρόνον, όπως συμβαίνει σήμερον εις την Αγγλίαν και εις την Ολλανδίαν και μέχρι προ τινων εβδομάδων εις το Λουξεμβούργον, θήλεια Βασίλισσα, λόγου χάριν, αν συνέβαινε να βασιλεύση η σημερινή Διάδοχος. Κατά τα άλλα, εάν, ως είναι φυσικόν, ήρχετο εις γάμον ο σύζυγός της, δεν θα ελέγετο Βασιλεύς, θα ελέγετο βασιλικός σύζυγος. Λοιπόν, το Πολίτευμά μας γνωρίζει μονοπρόσωπον φορέα της βασιλικής εξουσίας. Πέραν αυτού, το Πολίτευμα προνοεί δια δύο άλλας περιπτώσεις. Δια την περι-

* Αγόρευση στη Βουλή για το νομοσχέδιο περί θωρακίσεως της Βασιλομήτορος Φρειδερίκης. Πρακτικά της Βουλής της 14 Δεκεμβρίου 1964.

πτωσιν προσκαίρου αναπληρώσεως, κωλυμένου ή απόντος του Βασιλέως. Εις την περίπτωση αυτήν και μέχρις ότου ενηλικιωθή ο τυχόν ανήλικος Βασιλεύς, έχει συνταγματικόν ρόλον ή σύζυγος του Βασιλέως, η Βασίλισσα, η οποία καθίσταται Αντιβασίλισσα, πράγμα που σημαίνει ότι δεν είναι ουσία υπό την συνταγματικήν κυριολεξίαν, Βασίλισσα. Επίσης προνοεί, δεύτερον, περί της διαδοχής, εις την περίπτωση της χηρείας του Θρόνου. Αυτά τα τρία πρόσωπα, ο φορέας της βασιλικής εξουσίας, η σύζυγος του Βασιλέως και ο Διάδοχος, έχουν εκ του Συντάγματος δημόσιον χαρακτήρα και καθιερώθη δι' αυτούς ειδική προστασία. Όλα τα άλλα μέλη του Βασιλικού Οίκου, τα οποία λόγω των υψηλών συγγενειών των είναι προσωπικότητες διακεκριμένα του ιδιωτικού δικαίου, δεν παύουν να είναι απλοί ιδιώται έναντι του δικαίου. Η επέκτασις λοιπόν μιας ειδικής μεταχειρίσεως — δεν θα εισέλθω εις στάθμισιν κατά πόσον είναι ευμενές προνόμιον ή δυσμενές προνόμιον, είναι άνισος πάντως μεταχείρισις είτε επί το ευμενέστερον, όπως κοινώς πιστεύεται, είτε επί το δυσμενέστερον, όπως υπεστήριξε τουλάχιστον ο κ. εισηγητής της πλειοψηφίας, δεν αντελήφθη σαφώς εάν συνεμερίσθη ή όχι αυτή την άποψιν και ο κ. εισηγητής της μειοψηφίας — η μεταχείρισις λοιπόν ιδιώτου, άνευ ειδικού δικαιολογητικού λόγου, κατά τρόπον άνισον και διάφορον παρά την μεταχείρισιν των υπολοίπων πολιτών, δημιουργεί ασφαλώς μίαν συνταγματικήν ανισότητα, μίαν παράβασιν του άρθρου 3. Και είναι τόσον μάλλον αδικαιολόγητος αυτή η εξαίρεσις, κύριοι συνάδελφοι, καθ' όσον αφορά το πώς θα ασκηθή η έγκλησις, η οποία κατά πάσαν περίπτωση ημπορούσε να μή ασκηθή αυτοπροσώπως αλλά δια πληρεξουσίου δικηγόρου, δεν αποφεύγει όμως, ούτε αποτρέπει την ενώπιον του ακροατηρίου εμφάνισιν και την υποβολήν εις την βάσανον της ακροματικής διαδικασίας με τάς ερωτήσεις δικαστών, συνηγόρων πολιτικής αγωγής και συνηγόρων υπερασπίσεως, του προσώπου εκείνου, περί του οποίου ήθελεν ασκήσει έγκλησιν δια λογαριασμόν του ο υπουργός της Δικαιοσύνης.

Αλλά πέραν αυτού υπάρχουν δύο άλλα άτοπα. Όπως θα ιδωμεν εντός ολίγου εις το ουσιαστικόν μέρος, είναι φανερόν και συνομολογείται ότι, αν και τόσον απροσώπως εμφανίζεται το νομοσχέδιον, αφορά ειδικώς εις την προστασίαν της Βασιλομήτορος. Είναι γνωστόν ότι και όταν ακόμη διετέλει Βασίλισσα, επεκρίθη και ηλέγχθη, καλώς ή κακώς δεν είναι το θέμα αυτής της στιγμής, κατ' επανάληψιν και διά πολλούς τομείς της δραστηριότητός της. Αν λοιπόν έχωμεν την περίπτωσιν ότι δι' ωρισμένας μόνον περιπτώσεις ασκείται έγκλησις από τον υπουργόν της Δικαιοσύνης και δι' άλλας δεν ασκείται, δεν θα είναι εις την περίπτωσιν της μή ασκήσεως εγκλήσεως ένα είδος επιβεβαιώσεως, ένα είδος τεκμηρίου περί της ορθότητος του ασκηθέντος ελέγχου και της ασκηθείσης επικρίσεως; Και ένα άλλο: Εφ' όσον ο υπουργός, ο προϊστάμενος της δικαστικής εξουσίας, εις ο μέτρον προϊσταται ένας υπουργός της δικαστικής εξουσίας, θα είναι εκείνος ο οποίος φέρεται ότι παραγγέλλει την δίωξιν, δεν θα απετέλει αυτό ενός είδους πρόκριμα δια τον δικαστήν και μάλιστα δια τον μικρόν δικαστήν, δια τον μικρότερον δικαστήν, δια τον πλημμελειοδίκην, διότι εκεί υπάγονται αυτά αι προσβολαί, ένα πρόκριμα ότι ο προϊστάμενος υπουργός έκρινεν ότι συντρέχουν και τα στοιχεία του αδικήματος και η ανάγκη της τιμωρήσεως; Και βεβαίως έχομεν χαρακτήρας μέσα εις το δικαστικόν σώμα, αλλά είναι σωστόν να τίθεται συνεχώς δια αστόχων διατάξεων, δια περιττών διατάξεων, αι οποίαι θα ημπορούσαν να είχαν αναπληρωθή δι ενός δικαστικού πληρεξουσίου με την εντολήν να ασκήση έγκλησιν, είναι σωστόν να τίθεται υπό πίεσιν και υπό δοκιμασίαν το δικαστικόν σώμα;

Το νομοσχέδιον είναι μία προσθήκη νέων φραγμών εις τον Τύπον, νέων αλύσεων εις τον Τύπον, ενώ είχε δοθή υπόσχεσις ότι το υφιστάμενον βαρύ νομικόν καθεστώς εις βάρος της ελευθεροτυπίας θα μετερρυθμίζετο. Και έρχομαι τερματίζων το νομικόν μέρος, εις τας αντιρρήσεις μας επί της ουσίας.

Είναι σαφές ότι δεν αφορά απροσώπως εις τα μέλη του

βασιλικού Οίκου. Ανεγνωρίσθη από τους εισηγητές και τον Τύπον ότι αφορά εις την Βασιλομήτορα η διάταξις. Είναι σαφές ότι από 15ετίας και όταν ακόμη ήτο Βασιλίσσα. ήτο σαφές ότι υπέστη, δεν είναι αυτό το θέμα μας σήμερα και δεν θέλω να υπεισέλθω εις την ανάπτυξιν ή εις την παραδοχὴν ή την απόρριψιν του περιεχομένου του ελέγχου, υπενθυμίζω ότι υπέστη έλεγchon και επικρίσεις δια σωρείαν πράξεων και παραλείψεων της, ιδία πράξεων. Πρώτον της κατελογίσθη κατά κάποιον τρόπον ότι επιδιώκει μίαν χλιδὴν ασιατικὴν και μίαν πολυτέλειαν η οποία εξεδηλώθη εις κρουαζιέρασ, εις σωρείαν θαλαμηγῶν και ανακτόρων, εις πολυδαπάνους τελετάσ και προίκασ, εις εξοργιστικά θέματα, ὅπως λ.χ. κάτι που είχε τόσον εντυπωσιάσει ὅλον τον λαόν, κάποιεσ 130 βαλίτσεσ, ή κάποια μονοπώλησισ της αλιείασ της πέστροφασ εις ένα ποτάμι. Τησ κατελογίσθη μία αντίληψισ περίπου η οποία υπενθυμίζει την απόλυτον μοναρχίαν, ὁπότε η περιουσία του Φίσκουσ, του δημοσίου ταμείου, και του μονάρχου εθεωρούντο ότι αποτελοῦν ένα ενιαίο σύνολον. Από κει και πέρα της κατελογίσθη και επεκρίθη μία πολυπραγμοσύνη προς ἀνάληψιν πρωτοβουλιῶν αι οποίαι αρμόζουσι εις τασ κρατικὰσ λειτουργίασ και ιδίωσ εις την λειτουργίαν της Κοινωνικῆσ Προνοίασ και Παιδείασ.

Ὅτι επιβάλλονται προς χάριν των πρωτοβουλιῶν της φορολογίαι και εκ των φόρων αυτῶν αντλοῦνται πόροι, των οποίων η διαχειρίσισ γίνεται ἔξω του Νόμου περί Δημοσίου Λογιστικῆσ κατά τρόπον ανεξέλεγκτον, κατά τρόπον αυθαίρετον και κατά τρόπον πολλὰσ φορέσ εκδήλωσ ἔξω του σκοπού των. Λόγου χάριν κάτι εις το Βέρμιον, δεν ηξερῶ τι, ανελκυστήρεσ δια χιονοδρομίασ ή κάτι σχολεία στα Ανάκτορα κλπ. Ὅτι προς τούτο αφηρέθησαν τα δύο σιγαρέττα από κάθε πακέττο, δηλ. ένασ πόροσ 110 με 120 εκατ. δραχμῶν ετησίωσ. Το 1% που ἔπαιρναν οι συνταξιούχοι του ΤΕΒΕ, η εισφορά των αυτοκινήτων, η εισφορά εις τα δημόσια θεάματα, μία σωρεία υπερεπιβαρύνσεων. Ἐγιναν αι επικρίσεις αυταί. Τρίτον της ἔγιναν επικρίσεις κατ' επανάληψιν και έλεγχος δι' ἀνάμειξιν

ενεργόν εις την πολιτικήν. Ενώ είναι σωστόν να μή γίνεται χρήσις φράσεων ανοικείων και υβριστικών, της κατελογίσθη δημοσία ότι και έναντι πολιτικών μερίδων εστρέφετο και εναντίον του στρατάρχου Παπάγου εστρέφετο και όλους τους υπουργούς της σημερινής Κυβερνήσεως πλήν δύο χαρακτηρίζει όχι με την μετριοπάθειαν της γλώσσης την οποίαν βεβαίως όλοι αξιούμεν να επιδεικνύεται έναντι της Μεγαλειότητος, αλλά η οποία θα έπρεπε επίσης να αποτελή κανόνα και δια τας ιδικάς της εκφράσεις.

Τέλος ότι ανεμίχθη — και εδώ πράγματι ανέμενεν η δημοσία γνώμη να υποβάλη μήνυσιν — ότι ανεμίχθη καθ' οιονδήποτε τρόπον εις συνομολόγησιν συμβάσεων με το Δημόσιον. Ηλέγχθη ότι είναι ο πυρήν και η κινητήριος δύναμις του σχηματισμού ενός κέντρου εις τα Ανάκτορα εξωσυνταγματικής και εξωλαϊκής ασκήσεως της εξουσίας και χαράξεως πολιτικής. Ένα θέμα οξύτατον. Από της διατηρήσεως του κ. Δόβα εις την Αυλήν μέχρι του θέματος του βασιλικού στρατού, του γνωστού θέματος και μέχρις ενός θέματος, τυχαίως καταστάντος γνωστού εις την αρχήν της συνεδριάσεως, όταν μοι ενεχειρίσθη ένας φάκελος όπου δειλά - δειλά γίνεται το ίδιον που έγινε δια τον στρατόν, γίνεται δια τα υπουργεία δειλά και σεμνά. Ο φάκελος αυτός φέρει υπογραφήν: Β. Ύπουργείον επί των Εξωτερικών.

Α. Γεροκωστόπουλος. Είναι παλαιόν αυτό.

Η. Ηλιού. Εγώ δεν το ήξευρα. Δεν υπάρχουν βασιλικά υπουργεία. Εάν το νομίζετε σεις ότι υπάρχουν, να μου φέρετε τον νόμον, την διάταξιν που το καθιερώνει. Εν πάση περιπτώσει το επισημαίνω. Και σήμερον ελέγχεται μία ανεπίτρεπτος ανάμιξις της εις τα πολιτικά πράγματα. Και μάλιστα ήθελα να τονίσω ότι εγκύρως εκπροσωπούσαι τας κυβερνητικές απόψεις εφημερίδες, λ.χ. το «Βήμα» εις τας 19 Μαρτίου, προβαίνει εις υποδείξεις (αναγιγνώσκει): «μία ευφυής κυρία, όπως η Βασιλομήτωρ Φρειδερίκη, δεν χρειάζεται να περιβληθή άλλα αξιώματα και τίτλους δια να εκτιμήση την δραστηριότητά της ο ελληνικός λαός. Αντιθέτως, θα της αναγνωρίση ότι η μητρι-

κή της στοργή της υπηγόρευσε εκείνο που και η σύνεσις θα την συνεβούλευε: την σεμνότητα».

Επίσης εις τας 24 Σεπτεμβρίου, η ίδια κυβερνητική εφημερίς: «Γνωστή είναι η μέθοδος της ΕΡΕ να δημιουργή τεχνητάς αντιθέσεις μεταξύ των πολιτικών αντιπάλων της και του Στέμματος». Αλλά η προσπάθεια είναι ματαια. Διότι απεδείχθη, κατά τρόπον αναμφισβήτητον, ότι η ατυχεστάτη πρωτοβουλία δια την μετονομασίαν του Ελληνικού Στρατού εις «Βασιλικόν» προήλθεν αποκλειστικώς από το ανακτορικόν περιβάλλον και όχι από τον ίδιον τον Βασιλέα Κωνσταντίνον. Αλλά ανεξαρτήτως του τι είναι και τι δεν είναι βάσιμον, ανεξαρτήτως της υποστηρίξεως ή απορρίψεως ή εν μέρει παραδοχής ή εν μέρει απορρίψεως, είναι γεγονός ότι από 15ετίας ασκείται έλεγχος και επίκρισις δι' ωρισμένας ενεργείας πολιτικού χαρακτήρος μη προβλεπομένας από το Πολίτευμα εναντίον της Βασιλομήτορος. Επομένως, εις την περίπτωσιν της ισχύος της ψηφίσεως αυτού του νομοσχεδίου, θα είναι δυνατόν δια του υπουργού της Δικαιοσύνης να επιδιώκεται, όχι ως είπα δια την κατακριτέαν και μη δυναμένην να βλάβη παρά τον υβριστήν, δια την κατακριτέαν εξύβρισιν ή συκοφαντίαν, αλλά δια θέματα τα οποία αποτελούν δημόσιον έλεγχον και επομένως περιέχουν τα χαρακτηριστικά της απλής δυσφημίσεως, θα είναι δυνατόν να ασκήται δίωξις.

Θα ήθελα, χωρίς να υποστηρίξω με αφέλειαν ότι επιδεικνύω ενδιαφέρον και στοργήν δια τον βασιλικόν θεσμόν. Όχι. Βεβαίως, αι απόψεις μας ότι προτιμώνεν το πολίτευμα της αβασιλεύτου δημοκρατίας είναι γνωσταί και έχουν διακηρυχθή και δεν θα θελήσω να ομιλήσω εκ στοργής ή ενδιαφέροντος, αλλά θα κάμω μίαν διαπίστωσιν ιστορικήν και κοινωνιολογικήν.

Ο θεσμός της Βασιλείας, ο οποίος κατά τας απόψεις μας είναι σήμερον απηρχαιωμένος, επεβίωσεν εκεί όπου ηθέλησε να αυτοπεριορισθή εις τα όρια του Συντάγματος, εις την Αγγλίαν, τας Σκανδιναβικάς χώρας και το Βέλγιον. Εις την Ισπανίαν και την Ιταλίαν εφοβήθησαν ότι δεν τους αρκεί αυτό

και ηθέλησαν να τον ενισχύσουν και τον ενίσχυσαν με την υποστήριξιν βεβαίως άκρως δεξιών παρατάξεων. Δεν ωφέλησε τούτο. Αι δύο αυταί μοναρχίαι κατελύθησαν.

Κύριοι συνάδελφοι, επίσης δεν ωφέλησεν η τετράκις εντός 10ετίας επιδείνωσις των ποινών των περί εξυβρίσεων και Τύπου νόμων της εποχής του Όθωνος. Τότε, μετά την επιβολήν του Συντάγματος του 1843, ήρχισεν η καταδολιεύσις και τότε που απεκάλουν δημοσιογράφοι και πολιτικά κόμματα την Βασίλισσαν Αμαλίαν «ύαιναν» (δεν είναι δυσφήμησις αυτό αλλά είναι ύβρις), εν τούτοις ημπορεί να μπήκαν άνθρωποι εις την φυλακήν, ημπορεί να έγιναν διώξεις, αλλά δεν ωφέλησαν ούτε η φυλακή ούτε αι διώξεις. Δεν ωφέλησαν ούτε αι διώξεις ούτε αι ποινάι εις τας επιθέσεις αι οποίαι από το 1897 μέχρι του 1909 - 1910 ησκούντο κατά του τότε Διαδόχου και των πριγκίπων. Δεν ωφέλησαν κανένα.

Κύριοι συνάδελφοι, αυτοί είναι οι ουσιαστικοί λόγοι. Εάν προηγείτο εκείνο το οποίον από τον Σεπτέμβριον ή και από τον Μάρτιον εξηγγέλλετο, εάν είχαν αρθή οι λόγοι αυτοί, εάν είχαν εξυγιανθή η Αυλή, εάν είχε κατά κάποιον τρόπον εξασφαλισθή εις τα υψηλά στρώματα και την Αυλήν η τήρησις των κανόνων του πολιτεύματος και υπεβάλλετο ύστερον το νομοσχέδιον, αι αντιρρήσεις θα ήσαν ολίγαι, αλλά τότε δεν υπήρχε ασφαλώς και λόγος να εισαχθή νομοσχέδιον αυτού του είδους.

Κύριοι συνάδελφοι, πέραν τούτων έχομεν και πολιτικής φύσεως αντιρρήσεις. Η Κυβέρνησις εισάγει κατεπειγόντως αυτό το νομοσχέδιον δια να ψηφισθή εις μίαν και μόνην συζήτησιν, εις μίαν εποχήν κατά την οποίαν τονίζεται από κύκλους της ανωμαλίας, από κύκλους οι οποίοι πιέζουν την κατάστασιν, ότι ο ανεύθυνος παράγων και οι κύκλοι του ανησυχούν. Και υπάρχει βεβαίως, δεν θέλω να επικρίνω, δικαίωμα του καθ' ενός είτε ηγέτου είτε απλού πολίτου, να ζητή ακροάσεις και να επικοινωνή με τον ανεύθυνον άρχοντα. Αλλά η συχνότης, η πυκνότης και τρόπον τινά η αντιπαράταξις εντός 3-4 ημερών, αναβάσεων και καταβάσεων, μετά διασποράς

πληροφοριών — περί ανησυχιών — του ανωτάτου άρχοντος, έχει δώσει την εντύπωσιν εις τον λαόν ότι ετοιμάζεται κάτι τι εκεί, όχι εδώ μέσα, όχι δια του λαού ή δια των αντιπροσώπων του, αλλά εναντίον της εκφρασθείσης θελήσεως του ελληνικού λαού και της πλειοψηφίας των αντιπροσώπων του, ετοιμάζονται λύσεις σχετικάί με την πορείαν της εκδημοκρατίσεως, σχετικάί με το Κυπριακόν, σχετικάί με άλλο τι θέμα, δεν ξεύρω. Αυτήν την στιγμή σπεύδει η Κυβέρνησις να εισαγάγη αυτό το νομοσχέδιον ως κατεπείγον. Τόσα άλλα, συνταξιοδοτικόν, δημοσιουπάλληλικόν και μέτρα τάξεως, όλα τα διακηρυχθέντα από της προεκλογικής περιόδου ως κατεπείγοντα, παρακάμπτονται και έρχεται ως κατεπείγον αυτό το θέμα.

Κύριοι συνάδελφοι, εγώ φοβούμαι ότι εδώ έχομεν μίαν περίπτωσιν κατά την οποίαν όχι μόνον εματαιώθη η υπεσχημένη και αναγκαία εξυγίανσις της Αυλής, αλλά έχομεν και οπισθοχωρήσεις από τας θέσεις εις τας οποίας ευρίσκετο προ ολίγων μηνών η Κυβέρνησις.

Εμμ. Κοθρής. Όχι.

Η. Ηλιού. Νομίζω. Η άποψίς μου είναι αυτή. Σεις θα εκφράσετε τας άποψεις σας. Επομένως η διστακτικότης της Κυβερνήσεως και η ταλάντευσις, η μή επίλυσις τότε που κατέλαβε την Κυβέρνησιν, του προβλήματος, να καταλάβη και την ουσιαστικήν εξουσίαν, πράγματι αι ταλαντεύσεις, αι υποχωρήσεις και αι παραχωρήσεις δεν προωθούν αλλά οπισθοδρομούν την εκτέλεσιν των επαγγελιών της.

Νομίζω ότι την στιγμήν που διακηρύσσεται ότι η Δημοκρατία εθριάμβευσεν αρχίζει ο λαός να διερωτάται, ποίος επί τέλους κυβερνά επί της θριαμβευσάσης δημοκρατίας και ποίος ιθύνει.

Πέραν τούτου νομίζω, κύριοι συνάδελφοι, ότι υπάρχει και ένα δεύτερον πολιτικόν σφάλμα οξύτατον. Είναι βέβαιον ότι το θέμα αυτών των ενεργειών, αι οποίαι ηλέγχθησαν και επεκρίθησαν, της Βασιλομήτορος, είναι ένα θέμα δια το οποίον ο λαός έχει την μεγίστην ευαισθησίαν. Είναι θέμα που συζητείται ευρύτατα ως το τελευταίον χωριό. Είναι θέμα που

αρκεί άμεσα ή έμμεσα να γίνη νύξις εις μίαν εφημερίδα, δια να ίδη την κυκλοφορίαν της εν καλπασμών ανερχομένην. Είναι γνωστή η ευαισθησία του λαού ο οποίος διαισθάνεται ότι υπάρχουν δυνάμεις που θέλουν να δώσουν λύσεις που αυτός ο ίδιος ο λαός, ο κατά το πολίτευμα κυρίαρχος, δεν θα τις ήθελεν. Υπάρχει αυτή η ευαισθησία. Ενώ λοιπόν έργον μιας δημοκρατικής, σώφρονος Κυβερνήσεως θα ήτο να μη δημιουργή ζητήματα εκεί όπου το δημόσιον αίσθημα αντιφέρεται οξέως, βλέπομεν ότι υπάρχει και αυτό το πρόσθετον πολιτικόν λάθος, ότι πάει εις τα καλά καθούμενα να δημιουργήσθαι ένα ζήτημα του οποίου η απήχησις (και ας μη σας γελά η σύμπνοια η εκδηλωθείσα εις αυτήν την αίθουσαν) συγκλονίζει την χώραν.

Νομίζομεν ότι η Κυβέρνησις, το καλύτερον που θα είχε να κάμη είναι να αποσύρη το νομοσχέδιον. Ημείς θα τό καταψηφίσωμεν*.

* Και ένα απόσπασμα από την απάντηση του τότε υπουργού Δικαιοσύνης κ. Ν. Μπακοπούλου:

Κύριοι βουλευταί, αι πολιτικής φύσεως αντιρρήσεις της ΕΔΑ δεν ευσταθούν. Η ΕΔΑ — μή πιστεύετε τους λόγους της — δεν πιστεύει ότι υπάρχει ανησυχία εκτροπής του πολιτεύματος. Το λέγει δια να δημιουργήσθαι εντύπωσιν εις ωρισμένον κύκλον του λαού ότι είναι δυνατόν να υπάρξουν — και το εξήγησε τούτο ο Πρωθυπουργός της χώρας ή άλλα μέλη της Κυβερνήσεως ή ο αξιότιμος αρχηγός της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως, επισκεφθέντες τον Βασιλέα, είτε δια να συνεργασθούν ως ο Πρωθυπουργός, είτε δια να εκφράσουν τας γνώμας επί της πολιτικής καταστάσεως. Τι το φυσικώτερον, τι το μάλλον σύμφωνον προς το Σύνταγμα της χώρας; Και γνωρίζει τάχα κανείς, είναι δυνατόν να γνωρίζη, τι ελέχθη μεταξύ Βασιλέως και των προσώπων αυτών τα οποία εκπροσωπούν τον λαόν μας; Διότι, εξ όσων γνωρίζομεν και το γνωρίζετε όλοι, αι συνομιλίας του Βασιλέως με τον αρχηγόν της Κυβερνήσεως, με τον αρχηγόν της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως, δεν ανακοινούνται. Ας είναι δε βέβαιοι οι αξιότιμοι συνάδελφοι της ΕΔΑ ότι ούτε υπάρχει ανωμαλία, ούτε θα υπάρξη. Προέβαλον το ερώτημα, ποίος κυβερνά; Κυβερνά η Κυβέρνησις Παπανδρέου και θα κυβερνήσθαι εφ' όσον έχει την εμπιστοσύνην της Βουλής. Και να είσθε βέβαιοι ότι καμμία ανησυχία δεν θα υπάρξη.

Ο «ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ»*

Κύριοι συνάδελφοι, τον τελευταίον μήνα συνέβη μία σειρά πολιτικών περιστατικών που έχουν αλληλουχίαν μεταξύ των. Εις τας 26 Ιανουαρίου ήρχισε και εγενικεύθη η συζήτησις της επερωτήσεως περί των ανησυχιών και των κινδύνων εκ της κομμουνιστικής δραστηριότητος, της οποίας τελευταία συνεδρίασις είναι η σημερινή. Από την πρώτην ημέραν, από τον πρώτον αγορητήν κατέστη έκδηλος η αποτυχία του σκοπού της επερωτήσεως εκείνης.

Εμεσολάβησεν η πρότασις παραπομπής των υπευθύνων δια τα σκάνδαλα της ΔΕΗ τέως Πρωθυπουργού και τέως υπουργών της ΕΡΕ. Η πρότασις εκείνη ηυδοκίμησεν. Αι δύο αλληπάλληλοι αποτυχίαι της ΕΡΕ και η επιθετική εις την επερωτήσιν της και η αμυντική εις την πρότασιν περί παραπομπής, ωδήγησαν εις την απόφασιν να γίνη συγκέντρωσις η οποία και επραγματοποιήθη την περασμένη Παρασκευή. Εξετέθησαν εκεί πράγματα τα οποία εδιαβάσαμεν όλοι και τα οποία είναι ικανώς περίεργα και αμφιβόλου και πολιτικής και συνταγματικής τάξεως.

* Αγόρευση στη Βουλή επί σχετικής επερωτήσεως της ΕΡΕ (Αποπάσματα). Πρακτικά της Βουλής της 23 Φεβρουαρίου 1965.

Σήμερα, τρίτην ημέραν συζητήσεως της επερωτήσεως της ΕΡΕ, ενόμισεν ο κ. αρχηγός της ΕΚ. ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως, ότι του επιβάλλετο, και του επεβάλλετο πράγματι, παραβλέπων την επερώτησιν, να απαντήσει εις τα τεθέντα ζητήματα και τας επιθέσεις του κ. αρχηγού της ΕΡΕ. Έτσι η συζήτησις μετετοπίσθη ολίγον. Εν τούτοις, κατά το πλείστον υπήρξε γόνιμος εκείνη η μετατόπισις. Και θα ασχοληθώ δι' ολίγων με αυτήν πριν επαναφέρω το θέμα εις την αρχικήν του κοιτίδα, εις την επερώτησιν περί του κομμουνιστικού κινδύνου.

Κύριοι συνάδελφοι, σήμεραν κατηγγέλθη επισήμως από τον ηγέτην της πλειοψηφίας και της Κυβερνήσεως η ΕΡΕ ως κόμμα αντιδημοκρατικόν, ως κόμμα φασιστικόν. Κατηγγέλθη επισήμως και απροκαλύπτως. Αυτό είναι ένα γεγονός σημασίας μεγάλης και γεγονός, το οποίον δεν αποτελεί απλόν χαρακτηρισμόν αλλά στηρίζεται εις δημόσια πλέον έγγραφα, εις την κατάθεσιν του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», το οποίον αυτήν την φοράν είναι επώνυμον, φέρει υπογραφάς, ονόματα των συνταξάντων, των εγκρινάντων εις επίπεδον πολιτικής ηγεσίας.

Βεβαίως, ο κ. Καραμανλής και ο κ. Κανελλόπουλος καλύπτονται σήμεραν δια το κακούργημα, το οποίον απεφασίσθη και εξετελέσθη επί τη βάσει του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», με την παραγραφήν των τριών συνόδων. Οφείλω όμως από του βήματος αυτού να ειδοποιήσω τον αρμόδιον εισαγγελέα Εφετών Αθηνών, ότι προκειμένου περί πράξεως εις βαθμόν κακουργήματος, όπως είναι και το αδίκημα της καταλύσεως του πολιτεύματος αλλά και οι επακολουθήσαντες φόνοι, όπως των Βελδεμίρη, Κερπινιώτη και άλλων, προκειμένου περί πράξεως εις βαθμόν κακουργήματος, η οποία δεν χρειάζεται έγκλησιν, υπάρχει δημοσία μήνυσις και αυτή απηγγέλθη από τον Πρωθυπουργόν της χώρας. Και καλώ τον κ. Εισαγγελέα να πράξη — δια τον κ. Φροντιστήν, δια τον κ. Νάτσιαν, δια τον κ. Γωγούσην, δια τον κ. Κοντόπουλον, δι' όλους αυτούς οι οποίοι υπήρξαν οι ένοχοι, οι μη καλυπτόμενοι από την πα-

ραγραφήν του νόμου περί ευθύνης υπουργών — να πράξη το καθήκον του.

Το σχέδιον των επιχειρήσεων το είχομεν γνωστοποιήσει εν μέρει κατά τμήμα αυτού το οποίον ηδυνήθημεν να έχωμεν ήδη από του Σεπτεμβρίου του 1961. Δεν εδόθη από τα άλλα κόμματα της Αντιπολιτεύσεως τότε η προσήκουσα προσοχή. Ίσως να υπήρχαν και ωρισμένα αυταπάται, δεν θέλω να το εξετάσω.

Δ. Κωστής. Τι ημπορούσαμε να κάμωμε;

Η. Ηλιού. Εν πάση περιπτώσει, ημπορούσατε να ενώσετε τας καταγγελίας, διότι το κείμενον το οποίον επαρουσιάσαμε επεβεβαιούτο από την εφαρμογήν του εις την πράξιν εις όλας τας γωνίας της Ελλάδος. Δεν έχει σημασία. Εις την αντίκρουσιν των λεχθέντων εις την συγκέντρωσιν της πλατείας Κλαυθμώνος, ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως είπε πολλά ορθά και θετικά. Και είπε και πράγματα επί των οποίων διαφωνούμεν απολύτως, θα τα ιδώμεν εις την σειράν τους. Απεναντίας ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ, πρώτα - πρώτα επί μεν του Κυπριακού εξεδήλωσε την πίστιν εις την πολιτικήν της Ζυρίχης και ότι εξ αιτίας αυτής της πίστεως ηρνείτο την διεξαγωγήν οιουδήποτε αγώνος εις την σύσκεψιν υπό την προεδρίαν του τότε Βασιλέως και με συμμετοχήν του υπηρεσιακού Πρωθυπουργού κ. Παρασκευοπούλου, και συνίστα την θυσίαν της Κύπρου δια να μη δυσαρεστηθούν εκείνοι εις τους οποίους κατ' επανάληψιν, με τας πλέον δουλικάς εκφράσεις, ωρκίσθη υποτέλειαν. Εξ άλλου ηκούσατε την περίεργον εκείνην εμπνεύσεως μοναρχίας ελέω Θεού ερμηνείαν που επεχείρησε περί του Πολιτεύματος, προτρέπων τον ανεύθυνον Άρχοντα να έρχεται εις σύγκρουσιν με τας πλειοψηφίας, τας οποίας η αβίαστος θέλησις του λαού αναδεικνύει. Είναι φανερόν ότι από ένα κόμμα ομολογουμένως φασιστικόν δεν θα ημπορούσε να περιμένη κανείς άλλο τι. Δια να προσέξωμεν τώρα δι' ολίγων αυτήν την περίφημον περί του κομμουνιστικού κινδύνου επερώτησιν και να ημπορέσωμεν να εποικοδομήσωμεν επι των σκέψεων αυτών ωρισμένας περαιτέρω κατευθύνσεις που πρέπει, κατά τας

απόψεις μας, να ακολουθηθούν, είναι ανάγκη να προσέξωμεν πρώτον, πόσες ριζικές μεταμορφώσεις υπέστη εις την πορείαν της αυτή η επερώτησις, η οποία εάν ενθυμήσθε εξηγγέλθη υπέρ της δημοκρατίας και υπέρ της ομαλότητος και εναντίον κινδύνων ανωμαλιών. Εις την πορείαν της κατήντησε ένα κήρυγμα εναντίον της δημοκρατίας, ένα κήρυγμα καταλύσεως της συνταγματικής ομαλότητος, ένα κήρυγμα νοσταλγίας της βίας, του εξανδραποδισμού του λαού, της εφαρμογής του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», μία ανοικτή προτροπή προς δικτατορίαν. Υπήρξεν εις την πορείαν εκφύλισις εις ένα κήρυγμα του πλέον αυθεντικού μακκαρθισμού. Ελέχθη ότι δια την σωτηρίαν της δημοκρατίας πρέπει να καταργήσωμεν την δημοκρατίαν και ότι έν'ονόματι αορίστων κινδύνων της ασφαλείας πρέπει να διακινδυνευθή η ασφάλεια εκατοντάδων χιλιάδων και εκατομμυρίων Ελλήνων, όσοι διαφωνούν προς την ΕΡΕ, όσοι δεν είναι «κυανοί», σύμφωνα με το σχέδιο «ΠΕΡΙΚΛΗΣ». Η επερώτησις προπαρεσκευάσθη επί τρίμηνον με θορυβώδη εκστρατείαν δια του Τύπου, με πηχυαία οκτάστηλα, εις τα οποία ενεφανίζοντο ως ειδήσεις, ως γεγονότα τα πλέον απίθανα και παράδοξα και αυτοδήλως ψευδή γεγονότα.

Ένας χάρτινος πύργος

Ήρχισαν τα σαλπίσματα, η πατρίς κινδυνεύει, η δημοκρατία κινδυνεύει, το έθνος κινδυνεύει, το καθεστώς, η θρησκεία, η γλώσσα κινδυνεύει, ήρχισεν ο τέταρτος γύρος. Και προانهγγέλθη ότι εις την Βουλήν θα έλθουν συγκλονιστικά στοιχεία και βαρύγδουποι αποκαλύψεις. Όμως, από της πρώτης ημέρας η επερώτησις αυτή κατέρρευσε ως ένας χάρτινος πύργος, διερράγη σαν σαπουνόφουσκα που ήτο και ξεφούσκωσε. Το θέμα εγελιοποιήθη και περιήλθεν εις την δικαιοδοσίαν των χρονογράφων, των επιθεωρησιογράφων και των γελοιογράφων. Δεν υπάρχει προηγούμενον για ένα παρόμοιον φιάσκο εις την κοινοβουλευτικήν ιστορίαν της Ελλάδος. Τα στοιχεία της υπήρξαν ποικίλα. Πρώτη κατηγορία, στοιχεία

σκηνοθετημένα και σκευωρηθέντα. Υπάρχει περί τούτου δικαστική βεβαίωσις· οπαδοί της ΕΡΕ καταδικασθέντες από το δικαστήριον διότι εις το χωρίον Νέα Ζωή ή εις άλλο χωρίον της περιοχής Κιλκίς ανέβασαν κόκκινες σημαίες· οπαδοί της ΕΡΕ οι οποίοι εις το Γαλάτσι εφώναζαν αριστερά συνθήματα, επίσης εις το Λιανοκλάδι κλπ. Όλοι αυτοί κατεδικάσθησαν από τα δικαστήρια δια τας πράξεις των. Αυτουσία η τακτική του Γκαίμπελς και των εμπρηστών του Ράϊχσταγκ. Δευτέρα κατηγορία η διαστρέβλωσις καθημερινών γεγονότων του τρέχοντος κοινωνικού βίου. Δηλαδή, δι' ένα ενωμοτάρχη των Σερρών περί του οποίου εγράφη, παρά τας διαψεύσεις της Κυβερνήσεως και των αρμοδίων υπουργών, ότι εχρειάσθη να κινητοποιηθή ο στρατός δια να σωθή. Κάποιος καυγάς δι' ερωτικήν αντιζηλιάν μεταξύ ανθυπολοχαγού και ενός πολίτου εις τον Έβρον. Κάποιος γάμος μεταξύ δύο αριστερών εις την Κρήτην, διότι επηκολούθησε το έθιμον του γλεντιού, το οποίον παρεστάθη ως απαρχή του τετάρτου γύρου. Προχθές δύο στρατιώται εις την Μακεδονίαν εθεωρήθησαν ως κομμουνισταί, ενώ απεδείχθη ότι ήσαν εθνικόφρονες στρατιώται. Δεν γνωρίζω εάν δεν είναι έργον προβοκατόρων και εάν εκεί μέσα δεν πρέπει να τεθή και η υπόθεσις της εκρήξεως μιας χειροβομβίδος εις την σόμπαν της Γεν. Ασφαλείας Θεσσαλονίκης. Τρίτη κατηγορία. Πλασταί ειδήσεις αι οποίαι κατηγορηματικώς διεψεύδοντο από τον υπουργόν Εθνικής Αμύνης, από τον υπουργόν Δημ. Τάξεως, αλλά επανελαμβάνοντο με επιμονήν κατά το σύστημα του Γκαίμπελς. Π.χ.: ήρξατο αναδιοργανομένη η πολιτοφυλακή εις την Κοζάνην, εφόνευσαν τον αγροφύλακα....

Γ. Λαζαρίδης: Επειδή ανεφέρθητε εις τα γεγονότα της Κοζάνης και επειδή η Κοζάνη είναι ο νομός εις τον οποίον πολιτεύομαι, θα σας διαβάσω την επίσημον έκθεσιν του νομάρχου, η οποία απεστάλη τηλεγραφικώς εις την Κυβέρνησιν, δια τα γεγονότα της Καισαριάς. Δημοσιεύεται εις την εφημερίδα «Αλήθεια» της Κοζάνης της 11-1-65. Νομάρχης: «Δοθείσα πολιτική χροιά εις τα επεισόδια Καισαριάς στερείται

αληθείας». Ράπισμα εις τα κακόβουλα ψεύδη της ΕΡΕ.

Η Ηλιού: Ο κ. Λαζαρίδης έδωσε πλήρη τα στοιχεία διαψεύσεως του γεγονότος το οποίον έφερε προς στοιχειοθέτησιν της επερωτήσεως.

Μία τετάρτη κατηγορία είναι αι τυποποιηθείσαι στερεότυποι εκθέσεις διωκτικών αρχών ή στρατιωτικών, αι οποίαι ασκούν την αστυνόμευσιν της δημοσίας ζωής. Και κατά την εποχήν της ΕΡΕ και κατά τον χρόνον της στυγνής βίας και εφαρμογής του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», ο κ. υπουργός της Εθνικής Αμύνης εις την Βουλήν και ο κ. Πρωθυπουργός, δια δηλώσεών του δημοσίων, έφεραν εις γνώσιν του κοινού το στερεότυπον αυτών των εκθέσεων.

Οι εγκάθετοι και οι προβοκάτορες

Αξίζει να σημειωθή, κύριοι συνάδελφοι, ότι μέσα εις όλας τας άλλας κατηγορίας, ελέχθη ότι η αριστερά οργανώνει παρακολούθησιν και κατασκοπεΐαν των δημοσίων υπηρεσιών. Αυτό ελέχθη δωρεάν και άνευ ουδεμιάς αποδείξεως η ενδείξεως. Εκείνο το οποίον είναι χαρακτηριστικόν είναι ότι ωρισμένα εμπιστευτικά εκθέσεις περιήλθον εις την ΕΡΕ και εχρησιμοποιήθησαν, και μάλιστα κατά ένα τρόπον περιέργον. Περιήλθον πρώτον εις την ΕΡΕ και αργότερον εις την Κυβέρνησιν. Ο δε κ. υπουργός της Δημοσίας Τάξεως εις την συνεδρίασιν της 26ης Ιανουαρίου υπεγράμμισεν ότι «κάπως νοσεί ο κρατικός οργανισμός και έχει ανάγκην μεταβολής και δήριζικής». Διότι τι άλλο σημαίνει όταν ένα έγγραφον το οποίον αναγνωρίζεται απόρρητον και του οποίου σεις πρώτοι λαμβάνετε γνώσιν και μόλις προ δύο ημερών έλαβε γνώσιν η Κυβέρνησις; Τούτο λέγει πάρα πολλά πράγματα. Κύριοι συνάδελφοι, είναι αρκετά σαφές ότι η μή αποκαραμανλικοποίησις του μηχανισμού, η διατήρησις εις καιρίας θέσεις των εκτελεστών, αλλά ακόμη και ωρισμένων από τους εμπνευστάς του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», δημιουργεί εγκαθétους εις τον κρατικόν μηχανισμόν, οι οποίοι είναι δυνατόν κατά παραγγελίαν να

ετοιμάζουν εκθέσεις. Λόγου χάριν, σκεφθήτε τι εκθέσεις ημπορούσε να είχε ετοιμάσει ο κ. Μήτσου, ο κ. Βαρδουλάκης, ο κ. Καρδαμάκης. Και όσοι δεν συνέβη να αναμιχθούν εις την εγκληματικήν υπόθεσιν, αυτήν την στιγμὴν λουφάζουν και παριστάνουν και τους φίλους της Κυβερνήσεως. Αυτὴν την στιγμὴν απεδείχθη ὅτι εντολὰς εκτελοῦν δια να αναμοχλεύσουν ανωμαλίαν.

Κύριοι συνάδελφοι, ἰδιαιτέρως προεκλήθη μία αναφορά της Γενικῆς Ασφαλείας Αθηνῶν, ὅτι οἱ αριστεροὶ συλλέγουν ὄπλα. Μία ακράτως αντιαριστερά εφημερίς, ἡ «Ἐλευθερία», παρατηρεῖ την επομένην ὅτι «προκύπτουν σοβαραὶ ευθύναι δια την Γενικὴν Ασφάλειαν, διότι τυχόν ανακάλυψις ὅτι συγκεντρώνονται παρανόμως ὄπλα επιβάλλει ἄμεσον και κεραυνοβόλον ἐνέργειαν. Εφ' ὅσον γνωρίζει ἡ Ασφάλεια ὅτι συγκεντρώνονται ὄπλα, πρέπει να γνωρίζει ἀπὸ ποίους και πού συγκεντρώνονται. Το χρέος της ἦτο, κατὰ συνέπειαν, να κατὰσχη τα ὄπλα και να συλλάβη αὐτοὺς που τα συγκεντρώνουν. Ὅχι να υποβάλῃ ἀπλῶς αναφοράς εις την Κυβέρνησιν. Εκτὸς εἴναι ἀνύπαρκτα τα ὄπλα, ὁπότε πρόκειται περὶ σκευωρίας, της ὁποίας εἶναι διαφανεῖς οἱ σκοποὶ — προδήλως αντεθνικοὶ και ἀθέμιτοι».

Κύριοι συνάδελφοι, ὑπάρχει και ἐτέρα κατηγορία στοιχείων γελοίων. Ὁ Δήμος Λαρίσης ἔβαψε τους τενεκέδες των σκουπιδιῶν κόκκινους εις εκδήλωσιν αριστερῶν φρονημάτων και οἱ κοπέλες εις την Λάρισαν φοροῦν μαύρες κάλτσες ἀπὸ την εποχὴν του φόνου του Λαμπράκη. Θα ημπορούσε οἰσοδῆποτε δημεγέρτης να παραγγεῖλῃ οἱ γυναῖκες να φοροῦν μαύρες κάλτσες αν δεν εἶναι μόδα και ὅταν θα επικρατούσε ἡ μόδα ἦτο δυνατόν να μὴ τις φορέσουν; Εἴαν ἐπιζούσε ἡ δικτατορία του Παγκάλου, ὁ ὁποῖος δεν κατάρθωσε να ἐπιβάλῃ τις μακρῖες φούστες, θα το κατάρθωνε, διότι μετ' ὀλίγον ἡ μόδα υπεχρέωσε να φορέσουν οἱ γυναῖκες φούστες μέχρι τον αστράγαλο. Μία ἄλλη κατηγορία στοιχείων βαρυτάτη.

Κύριοι συνάδελφοι, ὁ ηγέτης του κόμματος της αξιωματικῆς αντιπολιτεύσεως, ὁ διεκδικῶν την διακυβέρνησιν της

χώρας, χωρίς την προσκομιδήν έστω και ενός μεμονωμένου περιστατικού ως παραδείγματος, εξεστόμισε ότι η παράταξις την οποίαν ακολουθούν τα αγνότερα στρώματα του ελληνικού λαού, το κόμμα της τάξεως των εργαζομένων, είναι κόμμα προξενητών και προαγωγών, είναι ένα κόμμα που προτρέπει τις νεαρές Ελληνίδες να εκδίδονται με εθνικόφρονας νέους προς πολιτικόν προσηλυτισμόν. Κύριοι συνάδελφοι, δεν θα απαντήσω εις την ύβριν αυτήν, την αντιπαρέρχομαι. Χαρακτηρίζει τον υβριστήν. Υπογραμμίζω ότι αυτού του είδους αι υβριστικά ανευθυνολογία αποτελούν ένα φαινόμενον εσχάτης πολιτικής παρακμής, εκτός εάν ανάγεται εις την δικαιοδοσίαν της ψυχαναλύσεως.

Ελέχθη δε επίσης ότι και οι άρρενες Λαμπράκηδες πολιορκούν τας υπηρετίας των αξιωματικών, αι οποία φαίνεται ότι είναι θεματοφύλακες των σχεδίων επιχειρήσεων κλπ. στρατιωτικών και αμυντικών μυστικών του Κράτους.

Επίσης έγινε θόρυβος δια 8 στρατιώτας αριστερούς και άλλους 12 που υπηρετούν εις διαφόρους μονάδας. Εφ' όσον το τελευταίον ποσοστόν της ΕΔΑ είναι 12%, εάν μία κλάσις στρατού συγκεντρώνει 50.000, το ποσοστόν αυτό ανέρχεται εις 6.000. Τι εισηγείσθε δηλαδή κ. Κανελλόπουλε; το Καλπάκι; την Εράτειρα; τον Παρθενώνα της Μακρονήσου, του οποίου υπήρξατε και εμπνευστής και ένοχος και υμνητής; Και ύστερα, το χειρότερον φαινόμενον το οποίον επανελήφθη απόψε, το να εκλιπαρή όπως τον τελευταίον πληροφοριοδότην ο οποίος πωλεί τας πληροφορίες, να εκλιπαρή να του ζητηθούν δια να δώση τα 8 ονόματα. Διατί δεν τα φέρνετε; Είναι πράγματα αυτά επί των οποίων ημπορεί να στοιχειοθετηθή επερώτησις αυτού του είδους;

Και τέλος, ανέγνωσε σαν τρομεράς αποκαλύψεις δημόσια κείμενα της ΕΔΑ, τα οποία δεν έχουν τίποτε το ανατρεπτικόν, υπό την έννοιαν της ανωμαλίας, δεν έχουν τίποτε το αντιδημοκρατικόν και τα οποία θα ηδύνατο να προσυπογράψη πας δημοκρατικός άνθρωπος. Ενω τα τρομερά αυτά συνέθεσαν την επερώτησιν, η οποία προεβλήθη ως προσπάθεια προ-

στασίας της Δημοκρατίας και αποτροπής της ανωμαλίας προ της καταρρεύσεως και της γελοιοποίησεως, ήλλαξε πορεία η ΕΡΕ και είπεν ότι ναι μεν δεν υπάρχουν πράξεις, αι οποίαι να αποτελούν κίνδυνον δια το δημοκρατικόν μας πολίτευμα, αλλ' ότι το δημοκρατικόν πολίτευμα αποτελεί κίνδυνον δια την παράταξιν των. Δημοκρατικά, αναπτύσσεται η ΕΔΑ. Λέγει ο κ. Αθανασίου, ο δεύτερος ομιλητής επί της επερωτήσεως, «τα περιστατικά, τα οποία ανέφερον ο συνάδελφος κ. Φροντιστής, βεβαίως, δεν είναι αρκετά και ούτε και εις εμέ προκαλούν ανησυχίαν. Αλλά είναι η ατμόσφαιρα και ο κίνδυνος που εδημιουργήθη εις τον τόπον από την ανάληψιν της διακυβερνήσεως της χώρας υπό της παρούσης Κυβερνήσεως». Και ύστερα ήρχισε την βαρύγδουπον ομιλίαν του της προηγουμένης Τρίτης ο κ. Κανελλόπουλος με το «άν περιμέναμεν να εκραγή ανωμαλία κλπ., αλλοίμονόν μας». Δεν υπάρχουν τοιαύτα πράγματα. Αποσύρομεν τα όσα ελέγαμεν περί γεγονότων, και ανεδιπλώθη υπό ωρισμένης καταγγελίας, τα οποίας είχε προαναγγείλει δια του Τύπου και δεν ετόλμησε να φέρη εις την Βουλήν.

Κύριοι συνάδελφοι, η ΕΡΕ είναι πολύ δυστυχής. Θα εχρειάζετο εκ μέρους μας μίαν πρόκλησιν ανωμαλίας, πρόκλησιν αναταραχής και δι' αυτό και έσπευσε να δημιουργήση κλίμα. Αλλά αυτό, κύριοι, είναι αντίθετον και προς την στοιχειώδη λογικήν και δι' αυτό δεν είχε καμμίαν απολύτως απήχησιν εις τον λαόν η εκστρατεία αυτή. Κάθε λογικός άνθρωπος, οπουδήποτε και αν ανήκη, απαντά εις τους ισχυρισμούς αυτούς. Κύριοι, σας χαρίζομεν τας πράξεις των προβοκατόρων και οπαδών σας. Ένα δεν σας χαρίζομεν, ότι εάν δεν ήτο δυνατόν να εξακριβωθούν τα φρονήματα των νέων του Γαλατσιού ή της Νέας Ζωής, περί ενός να είσθε βέβαιοι, ότι δεν είναι δυνατόν οι άνθρωποι αυτοί να ανήκουν εις την Αριστεράν. Είναι σαφές, και το διακηρύσσομεν, ότι η νομιμότης, η συνταγματική νομιμότης και η ειρηνική δημοκρατική πορεία μας είναι άκρως επαρκείς δια την ανάπτυξιν μας, δια να γίνη το πρόγραμμά μας περισσότερο παραδεκτόν από μεγαλυτέ-

ρας λαϊκάς μάζας. Δεν μας χρειάζεται καμμία ανωμαλία. Η ανωμαλία αξιοποιείται από τους αντιπάλους μας. Και θα ηύχοντο να προκληθῆ από ημάς, αλλά δεν θα τους κάμωμεν το χατίρι. Την ΕΡΕ, αντιθέτως, η λειτουργία της δημοκρατίας την καταστρέφει. Δι' αυτό μετημφιέσθη η επερώτησις από επερώτησιν προστασίας της Δημοκρατίας εις επερώτησιν διατί δεν λαμβάνονται μέτρα ανάλογα προς τα του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», μέτρα ανακοπῆς της δημοκρατικῆς πορείας και της ελευθερίας της πολιτικῆς των Ελλήνων, δεν λαμβάνονται δηλαδή μέτρα πιεστικά. Ο κ. Κανελλόπουλος εἶπεν: «Η ἀύξησης της δυνάμεως του κομμουνισμοῦ εἶναι ἐκδηλος...» (Αναγινώσκει). Αλλά, κύριοι βουλευταί, ἡ προσπάθεια του κάθε κόμματος να αναπτύξη την επιρροήν του δια δημοκρατικῶν μεθόδων εἶναι νόμος λειτουργίας της Δημοκρατίας. Ἡμεῖς θα αντιπαρέλθωμεν την καυχησιολογίαν μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων, περί του ποῖος αποτελεσματικώτερον μειώνει την δυνάμιν μας. Πάντως διακηρύσσομεν ὅτι ἐπιδιώξις μας, ὅπως κάθε κόμματος, εἶναι να πείσωμεν μεγαλύτερα τμήματα του ἑλληνικοῦ λαοῦ περί της ὀρθότητος των ἀπόψεών μας. Ἄλλως δεν θα εἴμεθα κόμμα, ἀλλά ἓνα εἶδος Αθηναϊκῆς Λέσχης. Ἀντιθέτως προς τας μεθόδους τας ὁποίας εφαρμόζει ἡ Δεξιὰ και ἀπὸ της εποχῆς της 4ης Αυγούστου και του πραξικοπήματος του 1961, την ἀνάπτυξίν μας την ἐπιδιώκομεν με τον δημοκρατικόν ανταγωνισμόν και υποθέτομεν μάλιστα ὅτι, κατὰ κάποιον τρόπον, εὐδοκίμει ἡ προσπάθειά μας ἡ πολιτική. Αὐτό που ἀνησυχεῖ την ΕΡΕ εἶναι ἡ δια του ομαλοῦ δρόμου πρόδοός μας.

Αὐτά εἶναι τα στοιχεῖα της επερωτήσεως με συμπέρασμα, τέρμα στις δημοκρατικῆς ελευθερίες, τέρμα στον ελεύθερον πολιτικόν ανταγωνισμόν, εφαρμόσατε το σχέδιον «ΠΕΡΙΚΛΗΣ».

Κύριοι συνάδελφοι, δεν θα σας κουράσω, διότι θα θυμάσθε, με ἀναγνώσεις εκ νέου των δηλώσεων του ἀρχηγού της ΕΡΕ, ὁ ὁποῖος εἶπε: και 51% να γίνετε, ἔχω δικαίωμα να ἀντισταθῶ, θα ἀντισταθῶ και καλῶ ολόκληρον τον λαόν, καλῶ

τους παρακρατικούς να προετοιμασθούν ψυχολογικώς δια την αντίστασιν. Αλλά σαφέστερος ήτο εις τας 5 Φεβρουαρίου, ομιλήσας προ της ψηφοφορίας επί της προτάσεως περί παραπομπής. Είπε τότε: «Δηλώ ότι από την έκβασιν της συνεδριάσεως αυτής θα κριθῆ ἡ δυνατότης της λειτουργίας του κοινοβουλευτικού και δημοκρατικού μας πολιτεύματος». Επιβεβαιώνει ἔτσι, πράγμα το οποίον ἄλλωστε ἦτο γνωστόν ἀπό την εποχὴν του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», ὅτι εἶναι τὸ κόμμα της ἀνωμαλίας, υποτιμών τις ἀστεϊρευτεσ δυνάμεις της δημοκρατίας και την θέλησιν του ελληνικοῦ λαοῦ. Και εἶχε και κάποιαν πρωτοτυπίαν αὐτὴ ἡ διακήρυξις, διότι ἐπὶ τέλους πραξικοπήματα και κινήματα ἠμπορεῖ να ἐγίναν εις την ιστορίαν ὑπὸ την ἐπὶ κλησιν την προσχηματικὴν ἐθνικῶν ζητημάτων, οικονομικῶν και κοινωνικῶν λόγων, κινδύνου των δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν, ἀλλὰ πραξικόπημα δια να συγκαλυφθῶν ευθύνες δια τα αἴσχη διαχειριστικῆς φύσεως δικαστικῶσ βεβαιωμένα, μόνον ἐπὶ Τρουχίλλο, εις την Δομινικανικὴν Δημοκρατίαν ὑπῆρξε. Και αὐτά μας ὑπεσχέθη ο κ. ἀρχηγός της ΕΡΕ. Και ἐπανήλθεν εις τας 16 Φεβρουαρίου, και ἐπανήλθεν ἐπίσης καις εις την ομιλίαν του εις την πλατείαν Κλαυθμώνος προτρέπων και ἐνθαρρύνων τα ὄργανα των σωμάτων ασφαλείας να ἀναθαρρήσουν. Προς τίνα σκοπὸν; Μήπως φοβούνται να ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των; Ὁχι. Δια να ἐφαρμόσουν ἓνα σχέδιον «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», δια να παρανομήσουν, να κατακρατοῦν, να δέρνουν, να καταπιέζουν.

Κύριοι συνάδελφοι, εἶναι πράγματα τα οποία ἀληθινά δείχνουν πὸ ὠθεῖ την πολιτικὴν ζωὴν της χώρας ἡ ΕΡΕ, που θέλει να φθάσωμεν πολιτικῶσ. Εἰς κατάλυσιν των ἐλευθεριῶν του λαοῦ, εις δικτατορίαν. Εγὼ πιστεύω ὅτι αἱ προτροπαὶ αἱ οποίαι ἐλέχθησαν και ἀπὸ την πλατείαν Κλαυθμώνος προς τα ὄργανα των σωμάτων ασφαλείας, θα εὐρίσκουν την σοβαρὰν πλειοψηφίαν διαφωνούσαν. Πιστεύω ὅτι αὐτά τα ὄργανα με ἀνακούφισιν, ὕστερα ἀπὸ την τριπλὴν δημοκρατικὴν νίκην, ξαναῦραν τον προορισμὸν εις τον οποίον ἦσαν τεταγμένα εκ του νόμου και εκ του Συντάγματος και ἀπηλλάγησαν της υπο-

χρεώσεως να συνεργάζονται με παρακρατικούς και να βυθίζονται εις την παρανομίαν.

Η Νεολαία Λαμπράκη

Κύριοι συνάδελφοι, ιδιαίτερα κάρφος εις τους οφθαλμούς των επερωτώντων είναι και η δημοκρατική νεολαία «Λαμπράκη», το νέον αυτό κίνημα που απηλευθέρωσε τους νέους από τα φλίππερς, από τους ληστές με το ένα χέρι, από τα νάϊτ κλάμπς, από την αθλιότητα των καφενείων, τον αμερικανικόν τρόπον ζωής και τους έφερεν εις επαφήν με το καλόν βιβλίον, με την καλήν μουσικήν, την φυσικήν ζωήν, τα σπόρ, την φυσιολατρείαν και τας εκδρομάς. Ελέχθη κατά την διαδρομήν των συζητήσεων, οργανώσατε και σεις την νεολαίαν σας. Η νεολαία η δική μας ευρήκε τον δρόμον της μόνη της. Αυτό σας ενοχλεί; Κύριοι συνάδελφοι, νομίζω ότι εδώ είναι ευκαιρία να υποσημειώσω μερικά από τα αρνητικά σημεία της σημερινής ομιλίας του κ. Προέδρου της Κυβερνήσεως. Είπε: Καπηλεύεται η Αριστερά τον Λαμπράκη. Το θεωρούμεν ως ύβριν και δεν το αποδεχόμεθα. Η προβολή σαν παράδειγμα των αγωνιστών και των θυμάτων υγιών ιδεολογικών αγώνων δεν είναι καπηλεία. Είναι τιμία και γνησία παράδοσις που κρατεί εις όλον τον κόσμον. Τι θέλετε να προβάλωμεν ως παράδειγμα εις τους νέους;

Μήπως τον Γιοσμάν και τον Εμμανουηλίδην, τους οποίους έχει αρχηγούς τμημάτων της νεολαίας της η ΕΡΕ; Πάντοτε εις τους νέους προβάλλονται παραδείγματα ηρωικά, υψηλά.

Και έτσι με αυτήν την παρέκβασιν και ωρισμένα άλλα επί των οποίων είμαι υποχρεωμένος να επιμείνω, ενώ η επερώτησις κατά γενικήν εντύπωσιν είχε χρεοκοπήσει και γελοιοποιηθή, ωρισμένον τμήμα των αποψινών δηλώσεων του Πρωθυπουργού, εν αντιθέσει προς τον κύριον όγκον, τον θετικόν, δεικνύει ότι η επερώτησις επέτυχε του σκοπού, διότι εφάνη καρποφορούσα ωρισμένη αντιδημοκρατική πίεσις του κόμμα-

τος του φασισμού. Τούτο, ενώ ο ίδιος το κατήγγειλεν ως φασιστικό κόμμα, υπήρξεν εις μερικά σημεία απολογητής, διμέτωπος. Διεκήρυξε: «είναι ο κομμουνισμός κίνδυνος δια το έθνος». Ο κομμουνισμός, κύριοι συνάδελφοι, είναι κάτι που υπάρχει εις όλην την ανθρωπότητα, πού διέπει ένα δισεκατομμύριον ανθρώπων ως πολίτευμα. Και εις πολλές δεκάδας εκατομμυρίων εις όλον τον κόσμον, ενώ ήτο έννοια και λέξις άγνωστος προ ενός αιώνος, είναι όμως κάτι συνυφασμένον με την πορείαν της ιστορίας, συναθροίζει τον κόσμον που παράγει, τον κόσμον της δουλειάς, τον αδικημένον κόσμον. Δεν είναι δυνατόν, όσον και αν το θέλη κανείς, να τον αποκόψη από το έθνος. Κίνδυνος δια το έθνος δεν είναι παρά η αντίληψις την οποίαν υπεστήριξεν ο κ. Πρόδρομος της Κυβερνήσεως. Υπεστήριξεν επίσης — χαλάλι του εάν το μπορέση — ότι θα στερεύση τας πηγάς από τας οποίας προέρχονται αι αντιλήψεις αυταί. Η παγκοσμιότης και η καθολικότης αυτής της κινήσεως θα έπρεπε να τον είχαν πείσει ότι είναι έργον μάταιον, το οποίον εν πάση περιπτώσει δεν ανταποκρίνεται προς το νόημα του πολιτεύματος που επιτρέπει τον ελεύθερον ανταγωνισμόν των ιδεών και ορίζει τελικώς κριτήν τον κυρίαρχον λαόν.

«Μία λίαν προσοδοφόρος επιχείρησις: ο αντικομμουνισμός»

Κύριοι συνάδελφοι, απεδείξαμεν ότι δια της επερωτήσεώς της η ΕΡΕ επιδιώκει την κατάργησιν του δημοκρατικού πολιτεύματος και την εγκατάστασιν αστυνομικού κράτους όχι δια την αντιμετώπισιν κινδύνων ανωμαλίας, αλλά δια την αντιμετώπισιν των κινδύνων εκ της ομαλής λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος, εις την οποίαν, λέγουν, αναπτύσσονται αι δυνάμεις της αριστεράς. Προς δικαιολογίαν αυτών των προτάσεων επεστράτευσε το έξαλλον, το παθιασμένον τροπάριον του αντικομμουνισμού, μίαν εκστρατείαν διαβολής και συκοφαντίας, μίαν κακόπιστον πρόκλησιν ψυχώσεως περί κομμουνιστικών κινδύνων ή κινδύνων από βορρά.

Το είπεν ο ίδιος ο κ. Πρωθυπουργός άλλοτε, ότι ο αντικομμουνισμός αυτός είναι μία λίαν προσοδοφόρος επιχείρησις, η εθνοκαπηλεία είναι μία λίαν προσοδοφόρος επιχείρησις. Εις το όνομά του κυβερνούν πολλές φορές οι μειοψηφίες που εκφράζουν τα συμφέροντα των προνομιούχων. Αποκρούονται δικαιολογημένες διεκδικήσεις των λαϊκών μαζών. Σηκώνονται τα λάβαρα του αντικομμουνισμού, στηρίζουν τα προνόμια και αποκρούουν την ικανοποίησιν των στοιχειωδεστέρων διεκδικήσεων των εργαζομένων. Είναι μία μέθοδος και πολύ παλαιά και πολύ γνωστή. Διότι πάντοτε εις όλην την διαδρομήν της ιστορίας τα εδραιωμένα συμφέροντα εστήριζαν την προπαγάνδαν των όχι εις την αντιπαράθεσιν ιδεών, εις τον διάλογον ιδεών, αλλά εις την κατασυκοφάντησιν των προοδευτικών δυνάμεων κάθε εποχής ως αντεθνικών και προδοτικών. Φυσικά, όταν ομιλώ δια τον αντικομμουνισμόν αυτόν, δεν αναφέρομαι εις την φυσικήν αντίθεσιν ιδεών, η οποία υπάρχει, και είναι φυσικόν να υπάρξη, μεταξύ των διαφόρων παρατάξεων, αλλά αναφέρομαι εις το έσχατον και χρεωκοπημένον όπλον επιβιώσεως των ιστορικών καταδικασμένων αντιδραστικών δυνάμεων και κομμάτων.

Κύριοι συνάδελφοι, είναι φανερόν ότι σήμερον η ανθρωπότης ευρίσκεται εις το κατώφλι μιας μεγάλης εποχής, που θα απέχη από την σημερινήν όσον η σημερινή απέχει από τον Μεσαίωνα. Η πρόοδος της τεχνολογίας και της επιστήμης, η χειραφέτησις των αποικιοκρατουμένων λαών, η κατοχύρωσις και εμπέδωσις της ειρήνης χάρις εις την πάλην εκατοντάδων εκατομμυρίων φιλειρηνικών ανθρώπων και χάρις εις τας τεχνολογικάς εξελίξεις, προσδιορίζουν το σάρωμα συστημάτων και αντιλήψεων αναχρονιστικών και την απελευθέρωσιν του ανθρώπου και την καταξιώσιν του ως υπερτάτης αξίας. Οι λαοί το συναισθάνονται και μάχονται δι' αυτό. Τα προνόμια που βλέπτονται προσφεύγουν εις τον σκοταδισμόν και εις την βίαν των ολίγων εναντίον των πολλών. Πράγματι, η συζήτησις της επερωτήσεως διηνηθίσθη και με ανάθεμα της εκπαιδευτικής μεταρρυθμίσεως, με ανάθεμα κατά των φώτων και με

επίκλησιν του σκοταδιστικού μυστικισμού υπό ένα αόρατο σύνθημα ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, όπου Έλληνες φαίνονται ότι είναι ο Φράνκο και ο Σαλαζάρ και χριστιανοί ο Τσάγκ Κάϊ Σέκ και ο Ντιέμ του Νοτίου Βιετνάμ ή ο Ινονού ή ο διάδοχός του. Και δεν ξέρω ποίος από τους δύο εκφράζει ακριβέστερον το χριστιανικόν πνεύμα. Επίσης όλα αυτά διηγήθησαν με παράπονα, διότι εις τα συνδικάτα, εις την αυτοδιοίκησιν δια της ομαλής λειτουργίας της Δημοκρατίας ανεδείχθησαν ή αναδεικνύονται ή πρόκειται να αναδειχθούν εκπρόσωποι και της αριστεράς. Απαγορεύεται εις τους εργάτας, πρέπει να απαγορευθή εις τους εργάτας να εκλέγουν τους εκπροσώπους των. Οφείλουν να τους διορίζουν οι εργοδότες, να υπάρχουν εγκάθετοι της εργοδοσίας.

Κύριοι συνάδελφοι, οφείλω να ξεκαθαρίσω ένα ζήτημα, το οποίον τίθεται ως δικαιολογία της επικλήσεως της καταργήσεως των δημοκρατικών ελευθεριών και της επικλήσεως της στερήσεως της εργατικής τάξεως ισοπολιτείας και ισοτιμίας. Κύριοι συνάδελφοι, υπήρξαν άλλαι ιστορικά συνθήκαι, άλλος συσχετισμός δυνάμεων, άλλα δεδομένα, υπήρξεν άλλη κατάστασις εις το παρελθόν. Σήμερον η κατάστασις έχει μεταβληθή ριζικώς. Σήμερον υπάρχει ένας συσχετισμός δυνάμεων, ο οποίος επιτρέπει αλλά και επιβάλλει την ειρηνικήν πορείαν προς τας εξελίξεις που απαιτεί η εποχή μας. Βέβαια κατά την διάρκειαν του ψυχρού πολέμου, όχι μόνον εις την Ελλάδα αλλά εις ολόκληρον τον Δυτικόν κόσμον, εδημιουργήθη μία νοοτροπία διακρίσεως, μία νοοτροπία ανισοπολιτείας, ένα πολιτικό γκέτο, εις το οποίον εκλείσθη η εργατική τάξις. Αυτοί που παράγουν, αυτοί που δεν είναι παράσιτα, αυτοί που αδικούνται αλλά δεν αδικούν, που είναι η ζωή και το νεύρο του έθνους, αυτοί εθεωρήθησαν ότι πρέπει να αποκλείωνται από την δημοσίαν ζωήν, ότι δεν είναι δυνατόν να υπολογίζωνται ούτε δια την πλειοψηφίαν των κυβερνήσεων, ούτε δια την συμμετοχήν εις τας κυβερνήσεις. Κατωρθώθη πράγματι με την καλλιέργειαν της αντικομμουνιστικής υστερίας εις την πράξιν να αποκλείωνται. Η υστερία αυτή έχει

ξεφτίσει, έχει χρεωκοπήσει. Ήδη εις την Γαλλίαν εις τις δημοτικές εκλογές σχηματίζονται κοινοί συνδυασμοί όλων των δημοκρατικών δυνάμεων με την αριστεράν. Εις την Ιταλίαν εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας με την ψήφον της άκρας αριστεράς. Αυτός ο αποκλεισμός πράγματι θα κατέληγεν εάν διαιωνίζετο, εις μίαν κοινωνικήν και οικονομικήν καταπίεσιν και θα εβόλευε πάρα πολύ καλά τα ωργανωμένα μεγάλα συμφέροντα των μονοπωλητών και τους ξένους κυριάρχους, οι οποίοι δι' αυτό καταβάλλουν κάθε πίεσιν δια να τον διαιωνίσουν. Εδημιουργήθηκε από αυτό το γκέτο το πολιτικόν μία κατάστασις, η οποία παύει πλέον να υπάρχη. Ευρισκόμεθα εις το τέλος της καταστάσεως αυτής, μιας καταστάσεως, ωσάν κάθε Δυτική χώρα να αποτελήται από δύο έθνη, από τους κυριάρχους και τους δορυαλώτους, με μειωμένα δικαιώματα.

Κύριοι συνάδελφοι, ημείς δεν αισθανόμεθα κανένα απολύτως πλέγμα κατωτερότητος. Και αν υπάρχουν σφάλματα της παλαιάς ηγεσίας μας, την οποίαν ημείς πρώτοι κατεδικάσαμεν, και αν ακόμη λησμονήται και δεν αναγνωρίζεται η βαρεία ευθύνη και των ξένων και της αντιδράσεως δια την τροπήν την οποίαν επήραν τα ελληνικά πράγματα, και αν υποτεθή ως ορθή η εκδοχή την οποίαν οιοσδήποτε αντίπαλός μας υποστηρίζει δια το παρελθόν, δεν το συζητούμεν. Ποτέ ένα πολιτικόν κόμμα, εφ' όσον έχει αφήχησιν εις τον λαόν, δεν στερείται της ισότητος των δικαιωμάτων, διότι τυχόν εις το παρελθόν συνέβη τούτο ή εκείνο το μικρό ή το μεγάλο, το συγχωρητό ή το ασυγχώρητο, σφάλμα. Και το 1922 το Λαϊκόν Κόμμα, από το οποίον προέρχεται η ΕΡΕ, και το 1933-35 τα κόμματα του Δημοκρατικού Κέντρου κατηγορήθησαν διά μεγάλα σφάλματα.

Κύριοι συνάδελφοι, εκπροσωπούμεν τις παραγωγικές, τις μη παρασιτικές τάξεις.

Ι. Διαμαντόπουλος: Όλοι οι άλλοι είναι παράσιτα;

Η. Ηλιού: Δεν είπον αυτό. Αλλά μαζί μας είναι μόνον οι εργαζόμενοι. Δεν είναι τα παράσιτα. Τα κοινωνικά παράσιτα ξέρετε που βρίσκονται. Με την έγκρισιν του λαού μπρος

στον οποίον θέτομεν το πρόγραμμά μας, με την λειτουργίαν την κανονικήν του δημοκρατικού πολιτεύματος διεκδικούμεν την εις ακέραιον συμμετοχήν μας εις την δημοσίαν ζωήν της χώρας, εις όλας τας εκδηλώσεις της.

Και αυτό πραγματοποιείται σήμερον σε ομαδικές οργανώσεις, σε συνδικάτα, σε αυτοδιοικήσεις, διεκδικούμεν και έχομεν πρόγραμμα και το διακηρύσσομεν και δεν αισθανόμεθα κανένα πλέγμα δι' αυτό, ούτε αισθανόμεθα ενοχήν η οποία να δικαιολογήση τας προτροπάς της ΕΡΕ της ανωμαλίας, εις κατάλυσιν των δημοσίων ελευθεριών, διεκδικούμεν λοιπόν και να μετέχωμεν πλειοψηφίας η οποία να στηρίξη Κυβέρνησιν και να συμμετάσχωμεν Κυβερνήσεως άν ο λαός το θελήση, ο μόνος αυτός κριτής. Και ισχυρίζομαι ακόμη και εις το παρόν στάδιον όπου γεννώνται προβλήματα εκδημοκρατισμού της χώρας, αναπτύξεως της οικονομίας μας και εις το στάδιον μεταγενεστέρας μας εξελίξεως, πιστεύομεν ότι δεν είναι έργον ενός μόνον κόμματος, μιας μόνης παρατάξεως το να εργασθή δια την επιτυχίαν εκείνων που αποτελούν την ανάγκην του μέλλοντος της Ελλάδος, δια να εξέλθη από την καθυστέρησιν και την οπισθοδρόμησιν, πιστεύομεν ότι είναι έργον πολλών κομμάτων και κατά πάσαν περίπτωσιν διακηρύσσομεν ότι δεν έχομεν καμμίαν απολύτως πρόθεσιν ή πρόγραμμα, ώστε οιονδήποτε κόμμα να το αντιμετωπίσωμεν με διοικητικάς ή αστυνομικάς μεθόδους. Διότι φρονούμεν, ότι όταν γίνουν οι μετασχηματισμοί της οικονομίας, οι οποίοι είναι απαραίτητοι δια την πρόοδον του έθνους, θα μαραίνωνται και θα ατροφούν προοδευτικώς εκείνα τα κόμματα, τα οποία στηρίζονται εις την επιδότησιν των εκμεταλλευτών και μονοπωλητών και εις την καλλιέργειαν των ψυχώσεων και του εμφυλίου πολέμου.

Κύριοι συνάδελφοι, όταν η ΕΡΕ, όταν ο αρχηγός της έκαμεν εκείνην την περίφημον αποστροφήν, εις την οποίαν ήλθεν εις διαλογικήν συζήτησιν με τον συνάδελφον κ. Κύρκον, ωμίλει περί μονοκομματισμού, τον οποίον καταδικάζει, και ερωτώ: δεν είναι φαρισαϊσμός αυτό; Εις τι κατατείνουν αυταί αι λύσεις τας οποίας εισηγείται, της αρνήσεως της δημοκρατι-

κής ισότητας εις άλλα κόμματα, εις τι κατατείνουν αι λύσεις αυταί, τας οποίας προήσπισε, ποίος; ο κ. Φροντιστής. Ηξίωσεν ο κ. Κανελλόπουλος να τον σεβασθώμεν, ο κ. Φροντιστής όμως ήτο ο κινηματίας του 1951 του ΙΔΕΑ και ο αρχηγός του Επιτελείου του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», και ο κ. Μανιαδάκης της 4ης Αυγούστου, ένας από τους πρωτεργάτας των επερωτήσεων. Είναι τάχα υπέρ της ισότητας των κομμάτων αυτοί, οι οποίοι φοβούνται μήπως τυχόν δεν τηρήσωμεν τας υποσχέσεις μας εν καιρώ;

Κύριοι συνάδελφοι, είναι σαφείς αι αντιδημοκρατικά επιδιώξεις της ΕΡΕ και δια των άλλων ενεργειών της και δια της επερωτήσεώς της. Εις αυτά τι απήντησεν η Κυβέρνησις; Προχωρούσα συμφωνεί με τας προκηρύξεις και το πρόγραμμα αυτό του εκδημοκρατισμού της χώρας; Ευθυγραμμίζεται με την αστικήν Δημοκρατίαν, έστω; Κάθε άλλο, κύριοι συνάδελφοι. Αν ο λαός κατέκτησε με τους αγώνας το αίσθημα της ελευθερίας από την δουλείαν, από τας πιέσεις των εφαρμοστών του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», αν με τους αγώνας κατέκτησεν αυτό το δικαίωμα να είναι ελεύθερος εις το χωριό του να εκφρασθή περί των πολιτικών αντιλήψεων και να διαβάση τας εφημερίδας που θέλει, αυτό το προϊόν της ιδικής του πάλης δεν επεκυρώθη με καμμίαν νομοθετικήν αλλαγήν. Κύριοι συνάδελφοι, όλο το Νομικόν καθεστώς, το αντισυνταγματικόν των εκτάκτων μέτρων και νόμων ανωμαλίας εξακολουθεί να ζη. Υπάρχει και σήμερα δυνατότης να εκτοπισθή κάποιος δια πράξιν μη αξιόποινον. Υπάρχει — και είναι σκληρά πραγματικότητα ευρυτάτης εφαρμογής — δυνατότης να στερηθή της εργασίας του δια την έλλειψιν πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων. Υπολείπονται κατάδικοι πολιτικοί εις τας φυλακάς. Υπάρχει το θέμα της στερήσεως της ιθαγενείας και επαναπατρισμού. Υπάρχει επίσης το θέμα της στερήσεως κλήρων και άλλων παρομοίων. Ευθέως διεκηρύχθη και πρόθεσις της Κυβερνήσεως είναι να διατηρηθή εις ισχύν ο Νόμος 509 που απαγορεύει στο Κομμουνιστικόν Κόμμα να λειτουργήση. Σας υπενθύμισα, κύριοι συνάδελφοι, ποία είναι η πραγματικότητα.

Εις όλον τον κόσμο είναι πραγματικότητας ο κομμουνισμός, υπάρχει, θέλομεν ή δεν θέλομεν, συμφωνούμεν ή δεν συμφωνούμεν, μας αρέσει ή δεν μας αρέσει, είναι θεμιτόν να μας αρέσει ή να μη μας αρέσει, είναι όμως μία υπαρκτή πραγματικότητα, αφορώσα εις ένα δισεκατομμύριον ανθρώπους που διέπονται από αυτό το σύστημα και δεκάδες εκατομμυρίων που ακολουθούν και εργάζονται δια την επιβολήν του. Η αντιμετώπισίς του δεν ημπορεί παρά να είναι πολιτική. Το να ανάγεται σε αδίκημα ότι κάποιος σκέπτεται όπως σκέπτονται ένα δισεκατομμύριον σύγχρονοί του, το να μετατρέπεται με νομικά απαγορεύσεις εις παράνομον πράξιν μία ευρύτατα διαδεδομένη αντίληψις πολιτικής και κοινωνικής οργανώσεως, είναι κάτι τι, το οποίον φεύγει από την λογικήν, και αφού είναι σαφές ότι το Κομμουνιστικόν Κόμμα επηρεάζει εκατοντάδες χιλιάδες Ελλήνων, είναι σόφισμα το λεγόμενον ότι το φρόνημα είναι ελεύθερον και η πράξις καταδιώκεται. Διότι ακριβώς πράξεις τις οποίες ανενόχλητα κάθε πολίτης είναι δυνατόν να εκτελή και προστατεύονται από το Σύνταγμα — συγκέντρωσις, τύπος κλπ. — αν τις εκτελή εκείνος, ο οποίος είναι κομμουνιστής, ως κομμουνιστής, τότε χαρακτηρίζονται εκ του φρονήματός του παράνομες και διώκονται.

Κύριοι συνάδελφοι, η απαγόρευσις αυτή είναι και πρακτικώς άχρηστος, χρήσιμος δε μόνον δι' ένα λόγον, δια να υπάρξη πάντοτε πρόσχημα αυθαιρεσίας, πρόσχημα ανίσου μεταχειρίσεως, πρόσχημα διώξεως των αριστερών, δια να πιέζονται στην οικονομικήν τους υπόστασιν, δια να υφίστανται κακοήθη ή ανόσιον εκβιασμόν στο ψωμί τους.

Κύριοι συνάδελφοι, η κυρία πηγή ανωμαλίας, επομένως η κυρία αφορμή των φωνασκιών σαν αυτών της ΕΡΕ, είναι η διατήρησις του βασικού νόμου, του νόμου 509, ο οποίος, αντίθετα προς το Σύνταγμα, το οποίον αναθέτει την λύσιν του προβλήματος της διακυβερνήσεως και εκπροσωπήσεως εις την ελευθέραν βούλησιν του λαού, κρατεί ένα Κόμμα εκτός Νόμου.

Η απάντησις δεν είναι: Διμέτωπος. Είναι: Διεύρυνσις της Δημοκρατίας

Κύριοι συνάδελφοι, δεν αποτελεί, νομίζω, πολιτικήν το να εμφανίζεται η Κυβέρνησις διμέτωπος και βάλλουσα τάχα εναντίον και των δύο άκρων. Δεν της πάει, διότι δεν είναι αυτός ο ρόλος, δεν της πάει να εμφανίζεται σαν διαιτητής, δεν είναι ρέφερης σε ποδόσφαιρον, είναι Κυβέρνησις, η οποία υπεσχέθη να αποκαταστήση την Δημοκρατίαν. Υστερεί, καθυστερεί, δεν προβαίνει εις τα μέτρα εκδημοκρατισμού, δεν προβαίνει ούτε σε αυτό που αναφέρεται στην εκκαθάρισιν του παρελθόντος. Είναι σαφές ότι η ΕΡΕ, δήθεν στρεφόμενη κατά της αριστεράς, στρέφεται κατά της Κυβερνήσεως. Το ολιγώτερον - ολιγώτερον που επιδιώκει ασκούσα μίαν πίεσιν, είναι προς ανάσχεσιν της πορείας του εκδημοκρατισμού και αύριον προς υποτροπήν του καθεστώτος του εξανδραποδισμού. Επιδιώκει να αποχωρίση από την Δημοκρατίαν την σημερινήν Κυβέρνησιν, να την εξασθενίση και να διευκολύνη τους ξένους και εγχωρίους κύκλους της ανωμαλίας να την ανατρέψουν εν καιρώ, προβάλλει δε και την συνταγήν της λύσεως.

Κύριοι συνάδελφοι, όταν εξεχειλυσεν, ύστερα από την δολοφονίαν του Λαμπράκη, το ποτήρι της λαϊκής οργής, ύστερα από το όργιον του 1961 και 1963, όταν ο λαός ξεσηκώθηκε και εξήτησεν αλλαγήν και όταν αντελήφθησαν οι ξένοι και εντόπιοι προστάται της ΕΡΕ, ηγέται της ανωμαλίας, ότι δεν προχωρεί πάρα πέρα, δεν τραβάει πάρα πέρα εκείνη η κατάσταση, συνέλαβον ένα σχέδιον, το είπαν ρητώς και το διάγγελμα του τότε Βασιλέως και αι προγραμματικά δηλώσεις του κ. Πιπινέλη, σαν Υπηρεσιακού Πρωθυπουργού.

Να κάμουν κάτι προς εκτόνωσιν, δια να ξεθυμάνη η αγανάκτησις. Δηλαδή ο λαός ζητούσε αλλαγή και οι γνωρίζοντες το ακατάσχετον ρεύμα είπον: ας εύρωμεν ένα τρόπον να ξεθυμάνη ολίγον ο λαός, να μη αφήσωμεν να γίνουν και μεγάλα πράγματα, και πάλιν εδώ είμεθα. Από τότε καλλιεργείται και διαμορφώνεται αυτή η προσπάθεια να περιορισθή και ευνουχι-

σθή πότε με πιέσεις, που συγχρόνως είναι και απαραδέκτως ευπρόσδεκτοι, να αποτραπή η αλλαγή και να πραγματοποιηθή η εκτόνωσις, το ξεθύμασμα, και ύστερα, σχέδιον Κανελλοπούλου, σχέδιον πλατείας Κλαυθμώνος, και εν συνεχεία σχέδιον «ΠΕΡΙΚΛΗΣ».

Κύριοι συνάδελφοι, εμπρός εις αυτήν την αντιμετώπισιν και τας μεθόδους της αντιδραστικής δεξιάς, νομίζω ότι η απάντησις δεν είναι διμέτωπος, είναι η ολοκλήρωσις, η διεύρυνσις της δημοκρατίας. Φαίνεται ότι αυτό δεν είναι αντιληπτόν ή δεν είναι παραδεκτόν. Υπήρξαν μερικά αυτοσχέδια αντιλήψεις, αι οποίαι εκάστοτε όπως το ακκορντεόν απλώνουν ή συστέλλουν την έννοιαν της Δημοκρατίας. Έλεγε π.χ. περί των συγκεντρώσεων ο πρόεδρος της Κυβερνήσεως εις τας 21.5.62: «Έγινε λόγος δια την παράνομον συγκέντρωσιν της 20ης Απριλίου. Διακηρύσσομεν ότι η 20ή Απριλίου δεν είναι παράνομος, είναι νόμιμος. Εις το Σύνταγμα υπάρχει διάταξις η οποία καθιερώνει το δικαίωμα των πολιτών να συνέρχωνται εν υπαίθρω, εκτός αν δημιουργήται κίνδυνος δημοσίας ασφαλείας. Όταν όμως εις πάσαν περίπτωσιν, δια λόγους υποτιθεμένων κινδύνων δημοσίας ασφαλείας, διατάσseto η απαγόρευσις, είναι βέβαιον ότι ουσιαστικώς καταργείται η διάταξις του Συντάγματος και εν ονόματι του αληθούς πνεύματος αυτής της διατάξεως εθεωρήσαμεν χρέος να αποφασίσωμεν την συγκέντρωσιν. Άλλωστε πέραν του άρθρου 10, το οποίον ορίζει το δικαίωμα των πολιτών να συνέρχωνται εν υπαίθρω, υπάρχει και άλλο άρθρον του Συντάγματος, το οποίον μας παρέχει το δικαίωμα αυτό. Είναι το άρθρον 114. (Χειροκροτήματα). Όταν παραβιάζωνται τα συνταγματικά δικαιώματα των Ελλήνων, το Σύνταγμα εμπιστεύεται εις τον πατριωτισμόν των Ελλήνων την διαφύλαξιν αυτών».

Αυτά έλεγε. Τώρα όμως λέγει γενικώς και δια πάντα θα απαγορεύω τας εν υπαίθρω συγκεντρώσεις, δηλαδή επαναλαμβάνει εκείνο το οποίον έψεγεν ως αντισυνταγματικόν.

Ι. Διαμαντόπουλος: Εζητήσατε και σας απηγορεύθη;

Η. Ηλιού: Εις τας 22 Ιουλίου 1963 επί Κυβερνήσεως Πι-

πινέλη ο κ. Πρωθυπουργός έλεγε ότι κάθε κόμμα εις την δημοκρατίαν έχει το δικαίωμα να προβαίνει εις οργάνωσιν των πολιτών και των φοιτητών και πάσης κοινωνικής και επαγγελματικής τάξεως. Τώρα, η γνωστή δυσφορία και οι ψίθυροι περί επικειμένης διαλύσεως της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη. Προς στιγμήν είχε σκεφθή και είχε προαναγγείλει ότι θα ιδρύση οργάνωσιν νεολαίας ευρύτεραν. Ήτο δικαίωμά του. Τώρα ήλλαξε γνώμην και είπεν ότι θα κάμη κομματικήν οργάνωσιν. Και αυτό δικαίωμά του είναι. Δεν είναι δυνατόν εκάστοτε να διευρύνωνται ή να συστέλλωνται οι δημοκρατικοί κανόνες και κατά τρόπον αυτοσχέδιον. Το λέγομεν με πόνον. Δεν πρέπει να θεωρηθή ότι από την καλήν διάθεσιν και ευαρέσκειάν της εξαρτάται η άδεια να εφαρμοσθή το περί πολιτικών δικαωμάτων και ανθρωπίνων ελευθεριών κεφάλαιον του Συντάγματος. Και ότι δια να καθησυχάση ή να ημερώση τους κύκλους της ανωμαλίας και αντιδράσεως ημπορεί εκάστοτε να περιορίζη ή να απαγορεύη την άσκησιν των λαϊκών δικαιωμάτων.

Κύριοι συνάδελφοι, πέραν του ό,τι ανάγεται εις την εκκαθάρισιν την δημοκρατικήν της ανωμάλου περιόδου, την ανάγκην του εκσυγχρονισμού και της προόδου, την ανάγκην της εξόδου από την καθυστέρησιν, επιβάλλεται ευρύτερα εκδημοκράτισις και εις την διοίκησιν και εις την αυτοδιοίκησιν και εις το εκλογικόν σύστημα και εις την Αυλήν.

Θα ενθυμηθώ και την κατάργησιν της μεγίστης παρακρατικής οργανώσεως, των ΤΕΑ, περί ης υπήρχε ρητή — εγκαταλειφθείσα εν τω μεταξύ — υπόσχεσις διαλύσεως και τα ΤΕΑ σήμερον είναι, όπως είπε χαριτολογών ένας συνάδελφος, διατηρητέα. Χρειάζεται εκδημοκρατισμός της δημοσίας ζωής, χρειάζεται δημοκρατικός έλεγχος. Με λαϊκήν συμμετοχήν εις τους αποκεντρωμένους οργανισμούς, εις τα δημοσίας επιχειρήσεις ποτέ δεν θα εγίνοντο όσα έγιναν εις την ΔΕΗ, εάν ο λαός αντεπροσωπεύετο εκεί όπου υπάρχει διαχειρίσις εθνικού χρήματος, εις τον σχεδιασμόν της οικονομίας, εις την επεξεργασίαν των προγραμμάτων περί περιφερειακής αναπτύξεως,

εις τον προγραμματισμόν των επενδύσεων, εις τον προσδιορισμόν των στόχων και την ιεράρχησιν των προτεραιοτήτων. Η σύμπυξις της Ε.Κ. προ των αντιδραστικών και φασιστικών επιθέσεων της ΕΡΕ, η απολογητική στάσις της δεν εδραιώνουν την δημοκρατίαν. *Δια να ζήση η δημοκρατία πρέπει συνεχώς να προχωρή, συνεχώς να αναπτύσσεται.*

Η ΕΡΕ πιέζει και η Ε.Κ. διστάζει. Ενώ ήτο συντετριμμένη και κατάδικος με τρεις αλληπάλληλες βαρείες εκλογικές ήττες, ανεθάρρησε. Ζητεί να ρυθμίση από θέσεως μειοψηφίας την πολιτικήν εξέλιξιν, ζητεί να καθαιρέση τον Αρχηγόν της πλειοψηφίας, ζητεί να σχηματισθή Κυβέρνησις της παρούσης Βουλής, εξαρτωμένη από την στήριξιν της. Εκβληθείσα κακίην κακώς δια του κυριάρχου λαού από την πόρταν, προσπαθεί να μπή από το παράθυρο, δια να μη είπω από την Κερκόπορτα. Και φυσικά, αφού χρησιμοποιήση και στίψη εκείνους που τους καλεί να γίνουν εξωμόται της Δημοκρατίας, θα τους παραμερίση χρεωκοπημένους πλέον δια να επαναλάβη την εφαρμογήν του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ».

Κύριοι συνάδελφοι, διεκήρυξε τους στόχους της η ΕΡΕ. Πρώτον, διεκήρυξεν ότι πρέπει να αναθαρρήσουν τα περιορισθέντα εις τα έργα των όργανα των Σωμάτων Ασφαλείας και να επαναλάβουν τα έργα Μήτσου και Καπελώνη. Με την πίεσιν αυτήν επιδιώκει επίσης να περισώση τας θέσεις εις τον κρατικόν μηχανισμόν όσων είναι εγκαθetoί της. Δεύτερον, διεκήρυξεν ότι πρέπει να αναθαρρήσουν οι παρακρατικοί δια να υποτροσιάσουν τα γνωστά κατορθώματα της περιόδου 1958 — 1963, τα κατορθώματα Γιοσμά, Κοτζαμάνη και Εμμανουηλίδη, γνωστών εγγυητών του καθεστώτος, των ιπποτών του Βασιλέως, της αντικομμουνιστικής σταυροφορίας, της «καρφίτσας» κ.λ.π. Τρίτον, διεκήρυξεν ότι είναι ανάγκη να υποχρεωθή, να τρομοκρατηθή ο λαός ώστε να έρχεται συντεταγμένος στις κάλπες κατά την συνταγήν του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ». Θεωρεί ως απειλήν το ότι ο λαός απηλλάγη εκ της φοβίας. Θεωρεί ως μοναδικόν μέσον επιβολής της την επαναφοράν της τρομοκρατήσεως του λαού. Τελικώς προβαίνει εις

την δογματικήν διακήρυξιν ότι πρέπει να περιορισθούν αι δημοκρατικά ελευθερία, διότι δι' αυτών αναπτύσσεται η αριστερά.

Είναι σαφές ότι οι κύκλοι της ανωμαλίας και ιδίως οι ξένοι, αλλού με την βίαν και αλλού με τας μηχανορραφίας προσπαθούν να σταθεροποιήσουν την θέσιν των, να επιβάλουν τους υποτελείς των. Η προχθεσινή ομιλία του Αρχηγού της ΕΡΕ εις την πλατείαν Κλαυθμώνος δίδει δείγματα της υποτελείας. Προτείνει την αναζωπύρωσιν του ψυχρού πολέμου εις τα Βαλκάνια, επικρίνει την εξομάλυνσιν των σχέσεων με τους γείτονας, αφήνει ανοίγματα Ζυριχικού τύπου δια το κυπριακόν, καταγγέλλει ως εθνικόν έγκλημα την ελαχίστην ικανοποίησιν που εδόθη εις τας διεκδικήσεις των εργαζομένων μαζών.

Κύριοι συνάδελφοι, όλη η συζήτησις της επερωτήσεως της ΕΡΕ εξεφυλίσθη, όπως είπομεν, εις κήρυγμα καταλύσεως της Δημοκρατίας και αποστερήσεως ενός μεγάλου μέρους του Ελληνικού λαού των συνταγματικών δικαιωμάτων του. Αν όμως ολίγους μήνας ύστερον από την πανηγυρικήν καταδίκην, που επεβεβαίωσαν εκ νέου οι δημοτικά εκλογαί, η ΕΡΕ ύψωσε θρασειαν την κεφαλήν, αυτό δεν οφείλεται παρά εις το ότι η Κυβέρνησις παρέλειψε και να πάρη την εξουσίαν, παίρνοντας την κυβέρνησιν, και να εκκαθαρίση τας παρακρατικάς εστίας που υπάρχουν μέσα εις τον κρατικόν μηχανισμόν και να εξυγιάνη από τας καταχρήσεις και τα σκάνδαλα και κυρίως να προχωρήση θαρρετά εις τον εκδημοκρατισμόν της χώρας, δια να ευθυγραμμισθή τουλάχιστον η χώρα μας με τας αστικές δημοκρατίας. Πρέπει ύστερα από την αποκάλυψιν ότι εμμένει η ΕΡΕ εις τις αντιδημοκρατικές της επιδιώξεις, η συζήτησις που έγινε σήμερα, η βεβαίωσις του φασιστικού χαρακτήρος της ΕΡΕ να γίνη αφετηρία, ώστε σύντομα από δω και εμπρός, ό,τι δεν έγινε επι ένα χρόνο τώρα, να πραγματοποιηθή και να υλοποιηθή το πνεύμα και η εντολή της 16 Φεβρουαρίου.

Ο σκοπός της ΕΡΕ είναι να ανατρέψη την Κυβέρνησιν του Κέντρου ή να την εκθέση μπροστά εις τον λαόν και έτσι

να την αποκόψη από αυτόν, να την υποχρεώση με την πίεσιν που ασκεί, να αθετήση το πρόγραμμα της Δημοκρατίας δια το οποίον εψηφίσθη και να την εξαναγκάση να εφαρμόση πολιτικήν που είναι καταδικασμένη. Είναι ανάγκη εις τους αρνητάς της δημοκρατικής εξελίξεως και πορείας του έθνους να απαντήση η Κυβέρνησις με εφαρμογήν ενός πλήρους προγράμματος εκδημοκρατισμού εις όλους τους τομείς. Η πορεία αυτή θα έχη την ευρύτερη λαϊκήν συμπαράστασιν, θα κινητοποιήση αστείρευτες, πανίσχυρες εφεδρείες της Δημοκρατίας μέσα εις ένα κλίμα ξαναδημιουργουμένου παλλαϊκού δημοκρατικού ενθουσιασμού που έχει μαραθή από τις ταλαντεύσεις και τις διστακτικότητες της Κυβερνήσεως. Η συνωμοσία και η επιθυμία για πραξικόπημα μόνον έτσι θα αποκρουσθούν και θα ανατραπούν. Απεναντίας, εάν εξακολουθήση η ενδοτικότητα, ο συμβιβασμός, η εφαρμογή της καταδικασμένης πολιτικής της Δεξιάς, όπως το 1952, είναι βέβαιον ότι ανοίγει τον δρόμον δια την Δεξιάν. Και επωμίζεται ιστορικάς ευθύνας η Κυβέρνησις. Ο λαός ηγωνίσθη για να επιτύχη την αλλαγή, την αλλαγή από μίαν κατάστασιν που τον καθήλωσε σε απαράδεκτα όρια υποδουλώσεως, εξανδραποδισμού, καθυστερήσεως και κοινωνικής αδικίας. Όσον και αν δημαγωγούν, όσον και αν θορυβούν, ο λαός την αλλαγήν αυτήν και την θέλει και μπορεί να την επιβάλη και την επιβάλλει με την λειτουργίαν της Δημοκρατίας και με την εμπέδωσιν της ομαλότητος.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, ΝΑΙ – ΤΙΜΑΡΙΟ
ΟΠΟΙΟΥΔΗΠΟΤΕ, ΟΧΙ!*

Από έλλειψη αποφασιστικότητας, από πνεύμα συναλλαγής και συμβιβασμού, που πραγματοποιήθηκε με την αναγνώριση και τη παραχώρηση ανεπιτρέπτων απ' το πολίτευμα δικαιωμάτων, εξουσιών και επιρροών πάνω στις ένοπλες δυνάμεις, αφέθηκε, μετά τη συντριπτική εκλογική δημοκρατική νίκη και τον κλονισμό που εξ αιτίας της υπέστη, να σταθεροποιηθεί εκ νέου και να αναπτυχθεί δίπλα στη νόμιμη κυβέρνηση ένα παράλληλο κέντρο εξουσίας που κατευθύνεται εκ των άνω, που καθοδηγείται εκ των έξω και που έχει σαν δυναμικό κλειδί τη χούντα του ΙΔΕΑ, τους πρωτεργάτες και τους εκτελεστές του εκκληματικού κατά των δημοκρατικών θεσμών σχεδίου «Περικλής» για τον εξανδραποδισμό του λαού. Από την ολοκληρωμένη άσκηση της εξουσίας, της βασισμένης στη λαϊκή θέληση και σύμφωνα με τις λαϊκές επιταγές, προτιμήθηκε η ελπίδα της ανοχής εκ μέρους των στρατοκρατών και των υποκινητών τους για τη διατήρηση στην κυβέρνηση – σε κυβέρνηση που να εκβιάζεται ή ν' απειλήται με ανατροπή, που να παρεμποδίζεται στην άσκηση της πολιτικής της πάνω στο

* Άρθρο στην εφημερίδα «Αυγή» της 1 Ιουνίου 1965.

εθνικό θέμα, στις διεθνείς σχέσεις, στον εκδημοκρατισμό ή σ' άλλους καιρίους τομείς και γενικά στην εφαρμογή του προγράμματός της. Έτσι, δύο ακριβώς χρόνια από τότε που ο λαός με την πάλη του, παραλύοντας του δυναμικούς πραξικοπηματίες, ανέτρεψε την εξουσία της ΙΔΕΑΣτήρικτης ΕΡΕ, ενάμισυ σχεδόν χρόνο από τότε που «η δημοκρατία εθριάμβευσε», βρίσκεται πάλι ο τόπος μπρος σε κρίσιμη καμπή. Οι δημοκρατικοί θεσμοί και οι λαϊκές ελευθερίες κινδυνεύουν είτε από ανοιχτή κατάλυση, είτε τουλάχιστον από βαθύτατη εσωτερική αλλοίωση και νόθευση, παρά τη διαφύλαξη, ως ένα βαθμό, τυπικών εξωτερικών γνωρισμάτων κοινοβουλευτισμού. Ξέσπασε και μαίνεται μιά κρίση εξουσίας. Με σαφή τα χαρακτηριστικά του προουντσιαμέντου, η παρουσίαση δύο αντιστρατήγων υπαγόρευσε στην κυβέρνηση μια απόφαση εκ των προτέρων γνωστή στην ΕΡΕ, για την παράταση και τη διεύρυνση «ανακρίσεων» πάνω σε καταγγελίες που δεν αποτελούν παρά ένα παραπλανητικό θόρυβο της παρακρατικής χούντας, προορισμένο να δικαιολογήσει το σφαγιασμό των αξιωματικών που ανθίστανται στην αντισυνταγματική πίεση του ΙΔΕΑ και που εννοούν να μείνουν νομιμόφρονες. Εν τω μεταξύ, με αλλεπάλληλες και καθημερινά διευρυνόμενες απομακρύνσεις, μεταθέσεις και μεταβολές στο στρατό, ολοκληρώνεται και παγειώνεται ο έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων από τον ΙΔΕΑ. Με ευρύτατους ελιγμούς προπαρασκευάζεται η τελική επίθεση κατά της Δημοκρατίας, με πρώτο στόχο την απογύμνωση της κυβερνήσεως από κάθε έλεγχο πάνω στις ένοπλες δυνάμεις, την καθυπαγωγή των στον έλεγχο εξουσιών έξω του πολιτεύματος, σαν δυνάμεως πια εκφοβισμού για την άσκηση υπαγορευμένης πολιτικής. Αναφερόμενος στη θανάσιμη για το λαό του Αγίου Δομνίκου δραστηριότητα της εκεί παρόμοιας χούντας και με διαφανέστατο υπαινιγμό για την καθοδήγηση του ΙΔΕΑ από τον αμερικανικό παράγοντα, ο αντιστράτηγος Ιορδανίδης καταγγέλλει ανοιχτά αυτά που βυσοδομούνται στη χώρα μας από τον ΙΔΕΑ σαν μια στρατηγική υποδουλώσεως της Ελλάδας στον ξένο ιμπεριαλισμό, για

την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του τελευταίου και μόνον και με ψυχροπολεμικά προσχήματα συμμαχιών, που έχουν ξεπερασθή και δεν παραπείθουν πλέον κανένα, και τον πιό «αδιαβλήτως εθνικόφρονα» λογικό άνθρωπο που — παρά τη ΝΑΤΟϊκή μυθολογία — κατανοεί από που και μόνο μπορούν να προέλθουν κίνδυνοι για τη χώρα. Έτσι, ο στρατηγός Ιορδανίδης ρητά καταγγέλλει ότι η χούντα του ΙΔΕΑ «απεργάζεται την υποδούλωση της χώρας», σε μια εποχή που από τη Ν. Αμερική ως τη ΝΑ Ασία ξαναδραστηριοποιείται ο ψυχροπολεμικός μηχανισμός των ΗΠΑ, ανατρέποντας κυβερνήσεις που προέρχονται από την ελεύθερη θέληση των λαών, για να μπορή να διαθέτη ανδρείκελα.

Η κρίση εξουσίας που ξέσπασε και συγκλονίζει τη χώρα δεν πρόβαλε ξαφνικά, σαν «κεραυνός εν αιθρία». Η τοποθέτηση του τοποτηρητού υπουργού Εθνικής Αμύνης, που σήμερα πια καταγγέλλεται ανοικτά από την ίδια τη δημοκρατική νεολαία του Κέντρου σαν λιποτάκτης του ανενδότου. Η ονομασία από τα Ανάκτορα, εναντίον της εισηγήσεως της κυβερνήσεως, σαν αρχηγού του ΓΕΣ του στρατηγού κ. Γεννηματά, ηγετικού στελέχους του ΙΔΕΑ και δραστηριώτατου εφαρμοστού του σχεδίου «Περικλής». Η εγκατάλειψη της κυβερνητικής επαγγελίας για τη διάλυση του κομματικού στρατού των ΤΕΑ, που στρέφεται αποκλειστικά κατά του εσωτερικού, κατά των δημοκρατικών ελευθεριών του λαού. Η αναστολή κάθε ανακριτικής ενεργείας σχετικά με τη δημόσια μήνυση που ο πρόεδρος της κυβερνήσεως απήγγειλε στη Βουλή για το σχέδιο «Περικλής». Ο κατατρεγμός και το ξεθεμέλιωμα των αξιωματικών εκείνων που σύμφωνα με κυβερνητική διαταγή διενήργησαν ανακρίσεις κι εξέδωκαν το πόρισμα για το ίδιο σχέδιο. Το γεγονός ότι κάθε κυβερνητική απόφαση σχετικά με τις ένοπλες δυνάμεις χρειάζεται να προεγκριθῆ από τ' Ανάκτορα μέσον του υπασπιστή κ. Αρναούτη. Η ματαιώση κάθε μέτρου εκδημοκρατισμού, τουλάχιστον από κείνα που περιείχοντο στο κυβερνητικό πρόγραμμα, σημάδευε από την αρχή την πορεία του συμβιβασμού και της συναλλαγής, του φαινομενικού

διαμοιρασμού της εξουσίας ανάμεσα σε νόμιμη κυβέρνηση και σε εξωπολιτικούς κύκλους. Διαμοιρασμού που δεν αποτελεί στην ουσία παρά την απογύμνωση της κυβερνήσεως από κάθε πραγματική εξουσία και σε δεύτερο στάδιο τον εξευτελισμό της μπρος στο λαό, καθώς δεν θα είναι σε θέση να εκπληρώσει και κείνες ακόμα τις επαγγελίες που η ίδια θα ήθελε, και την επαναφορά, ατόφιας ή ανανεωμένης, της ξενοκίνητης αντιδραστικής ηγεσίας της ΕΡΕ στην εξουσία. Είναι ιστορικές οι ευθύνες της κυβερνήσεως γιατί άφησε, από παραχώρηση σε παραχώρηση, να της ξεφύγει η κατάσταση σ' αυτό το βαθμό, ώστε σήμερα πια να αναγκάζεται ο ίδιος ο φιλικός της Τύπος ν' αναγνωρίζει ότι η λήψη αποφάσεων για τις ένοπλες δυνάμεις συντελείται με «ισχυρή πίεση ανευθύνων εξωπολιτικών παραγόντων». Ακόμα, είναι χαρακτηριστικές δυό, σε απόσταση 13 ετών, επαναλήψεις των ίδιων μεθόδων και των ίδιων προσώπων. Το 1952, η τότε κυβέρνηση Κέντρου υιοθέτησε την καταγγελία για δολιοφθορές στην αεροπορία, που κατέληξε επί Συναγερμού στο πελώριο δικαστικό σκάνδαλο που συνεκλόνησε τη χώρα, στη χαλκευμένη δίκη των αεροπόρων. Σήμερα ο Τύπος της Δεξιάς φωνάζει πάλι για δολιοφθορές στην αεροπορία, βέβαιος ότι η χούντα θα διαθέσει πάλι βασανιστές για την προγραφή εντίμων δημοκρατικών αεροπόρων.

Τη στιγμή που τα πράγματα έχουν φθάσει στο κρίσιμο αυτό σταυροδρόμι, η ΕΔΑ θεωρεί ότι θ' αποτελούσε παράλειψη χρέους αν δεν εμφανίζονταν απερίφραστα και με παρρησία να εκθέσει μπρος στο λαό την κατάσταση και να αξιώσει τα μέτρα της θεραπείας. Γιατί την υποτροπή της κυριαρχίας της χούντας, ο δημοκρατικός λαός είναι εκείνος που κυρίως θα την υποστή και θα την πληρώσει.

Δεν έχουμε αμφιβολία ότι θ' ακουσθούν πατριδοκάπηλες παραπλανητικές «αγανακτισμένες» κραυγές για την παρέμβασή μας στο θέμα. Μέγα λάθος: Ο στρατός δεν μπορεί να είναι τιμάριο κανενός, ούτε να μετατρέπεται με απόφαση επιόρκων ηγετών, οργανωμένων σε χούντα, σε εσωτερικό στρατό πραιτωριανών που χαρακτηρίζει ένα μεγάλο τμήμα του ελληνικού

λαού σαν εσωτερικό εχθρό, και να ασκή δική του πολιτική, έ-
ξω από τα πλαίσια του πολιτεύματος, που χαρακτηριστικό έ-
χει να είναι δυνατόν με τη διακίνηση των ιδεών και την ομαλή
εκλογική λειτουργία οι σημερινές μειοψηφίες να γίνουν αύριο
πλειοψηφίες και να κληθούν να μετάσχουν στην κυβέρνηση
του τόπου. Καθυβρίζουν τις ένοπλες δυνάμεις όσοι ικανο-
ποιούνται με το ότι αναγκάζονται εκατοντάδες χιλιάδες και
εκατομμύρια Έλληνες να αντικρύζουν στελέχη των ενόπλων
δυνάμεων όπως αντίκρυζαν τους αξιωματικούς των στρατών
κατοχής, σαν όργανα για την στέρηση των ελευθεριών των,
των δικαιωμάτων των και της ισονομίας των. Η καπηλεία του
αντικομμουνισμού είναι εκείνη που οδηγεί σε χούντες.

Η ΕΔΑ όχι μόνο δεν στρέφεται κατά του στρατού και
της πληθώρας των προσηλωμένων στο καθήκον τους εντίμων
αξιωματικών, αλλά τον ανεβάζει στο πιο υψηλό βάθρο· θέλει
να τον βλέπη όπως το πολίτευμα ορίζει, σαν τον στρατευμένο
λαό, όργανο των νόμιμων δημοκρατικών εξουσιών, φρουρό
της κυριαρχίας, της ακεραιότητας, της ανεξαρτησίας και της
ειρήνης της χώρας και πρόμαχο των λαϊκών ελευθεριών. Η
υψηλή αυτή αποστολή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί όσο ολιγά-
ριθμοι οργανωμένοι σε χούντα επίορκοι της δημοκρατίας ηγέ-
τες εννοούν να ταυτίσουν τις ένοπλες δυνάμεις με το κόμμα
της αντιδραστικής Δεξιάς και — ανεξάρτητα από το πραγματι-
κό συμφέρον του έθνους και την εξωτερική πολιτική του, που
πρέπει να προσδιορίζη εκάστοτε κυριαρχικά μόνο η νόμιμη
κυβέρνηση — να έρχονται σε απ' ευθείας εξάρτηση με ιμπε-
ριαλιστικούς ΝΑΤΟϊκούς κύκλους για να εξασφαλίσουν
ερείσματα, και σε αντάλλαγμα να γίνονται όργανα υπαγορευ-
σεως — είτε στο εθνικό ζήτημα της Κύπρου είτε και γενικώτε-
ρα — ξενόπνευστης πολιτικής, με την άσκηση δυναμικών πιέ-
σεων.

Η ΕΔΑ, που εκφράζει ένα μεγάλο τμήμα του Ελληνικού
λαού, δεν κατέχεται από κανένα απολύτως πλέγμα μειονεκτι-
κότητας και διεκδικεί στο ακέραιο την παρουσία της και την
ισότιμη συμμετοχή της σ' όλους τους τομείς της δημόσιας

ζωής. Εκπροσωπεί το πιά παραγωγικό τμήμα του λαού, τις εργαζόμενες μάζες, χωρίς τις οποίες στρατοί δεν συγκροτούνται. Θεωρεί σαν τεχνητά τα τείχη του γκέτο μέσα στο οποίο επιχειρείται ν' απομονωθεί και αποκλεισθή από την ισοτιμία στη δημόσια ζωή. Ανεξάρτητα από οποιεσδήποτε ψυχώσεις και βιώματα από την ανωμαλία του παρελθόντος και τις συναφείς ευθύνες — για τις οποίες άνετα μπορεί κανείς να διατηρή τις απόψεις του και τις εκτιμήσεις του — είναι παραλογισμός ότι το δυναμικό κομμάτι κάθε λαού, η εργατική τάξη και τα εργαζόμενα εν γένει στρώματα του πληθυσμού, είναι δυνατόν επ' άπειρον να διατηρούνται σε καραντίνα. Αριστεροί υπάρχουν εκατοντάδες εκατομμύρια, δισεκατομμύρια σ' όλον τον κόσμο. Ο χαρακτηρισμός των σαν αντεθνικών δυνάμεων — σύνθημα του ΝΑΤΟ — υπηρετεί ιδιοτελείς επιδιώξεις. Είμεθα πολλοί — όπως και οι αντίπαλοί μας είναι πολλοί — και είναι αφέλεια να πιστευθή ότι το μέλλον της Ελλάδας — προς το οποίον όλοι πρέπει ν' αποβλέπουμε — είναι δυνατόν να οικοδομηθή χωρίς εμάς και ακόμα περισσότερο εναντίον μας, όπως αντίστοιχα χωρίς τους αντιπάλους μας και ακόμα περισσότερο εναντίον των. Η δύναμη η ίδια των πραγμάτων θα μας αναγκάση όλους κάποτε ν' αναγνωρίσουμε ότι τον αποκλεισμό ή τη βία πρέπει να την αντικαταστήση ο διάλογος και ότι πρέπει να συμφωνήσουμε όλοι πως την πορεία της χώρας πρέπει να προσδιορίζη η ομαλή δημοκρατική εξέλιξη, η θέληση των πλειοψηφιών, συνδυασμένη με την αντίσταση στη βία.

Διεκδικώντας, πάνω σ' αυτή τη βάση, την εις ακέραιον ισότιμη συμμετοχή σ' όλους τους τομείς της εθνικής ζωής κι απορρίπτοντας σαν απαράδεκτους τους χαρακτηρισμούς της σαν αντιπατριωτικής, ενώ είναι ο κληρονόμος της πατριωτικής λαϊκής εξάρσεως στην Εθνική Αντίσταση, η ΕΔΑ ξέρει καλά ότι η πορεία για την ολοκλήρωση του στόχου αυτού θα είναι δύσκολη και βασανιστική. Τον διακηρύσσει σαν αρχή και προχωρεί στην τοποθέτησή της απέναντι στο σημερινό οξύτατο πρόβλημα της κρίσιως εξουσίας, σχετικά με τις ένοπλες δυνάμεις.

Στο κρίσιμο σταυροδρόμι όπου από παραλείψεις του έφτασε το πρόβλημα της εξουσίας, επέστη για τον κ. πρόεδρο της κυβερνήσεως η ώρα των αποφάσεων. Η ΈΔΑ εκτιμά ότι και τη στιγμή αυτή οι εφεδρείες της νομιμότητας είναι συντριπτικά ισχυρότερες και ότι η χούντα κερδοσκοπεί μόνο πάνω στη διστακτικότητα και την έλλειψη αποφασιστικότητας του ιδίου του προέδρου της κυβερνήσεως. Έχει πρώτα - πρώτα μαζί του αυτή την ίδια την σφαγίδα της νομιμότητας. Όποιος σηκώσει κεφάλι εναντίον του θα είναι ο στασιαστής. Δεύτερον, έχει μαχητικά δίπλα του, για την επιβολή των συμφώνων προς το πολίτευμα λύσεων, την ογκωδέστατη δημοκρατική πλειοψηφία, πάνω από τα 3/4 του λαού κι ακόμα τίμιες αντιδικτατορικές μάζες της Δεξιάς. Τρίτον, είναι βέβαιον ότι ο μεγάλος όγκος των ανωτάτων, ανωτέρων και κατωτέρων αξιωματικών, που υφίστανται την καταπίεση και την αδικία της χούντας και των ευνοουμένων της, που καταναγκάζονται να μετέχουν σε ενέργειες τις οποίες βαθύτατα αποδοκιμάζουν, όπως το σχέδιο «Περικλής», είναι νομιμόφρονες και αφωσιωμένοι στο δημοκρατικό πολίτευμα. Πρέπει, όμως, να τους αποκαταστή η εμπιστοσύνη, ότι δεν θα θυσιάσθουν σε συναλλαγές, σε συμβιβασμούς και σε κουκουλώματα. Δεν μπορεί να ξέρη κανείς αν αφορμή για τις «ανακρίσεις» και τις προγραφές έδωσε μόνον η προσήλωση στο καθήκον και η απλή εκδήλωση δυσφορίας για την πίεση του ΙΔΕΑ ή αν τυχόν υπήρξαν και στοιχεία που νόμισαν ότι έναντι της συνωμοσίας της χούντας έπρεπε να εφαρμόσουν την αρχή «πάσσαλος πασσάλω εκκρούεται». Το πράγμα είναι δευτερευούσης σημασίας. Πρώτα - πρώτα γιατί είναι αφιλοσόφητη και αδύνατο επομένως να πραγματοποιηθή και να σταθεροποιηθή η ιδέα ότι μπορεί ένα όργανο εθνικής πολιτικής, όπως οι ένοπλες δυνάμεις, να μείνη μόνιμα κάτω από τον έλεγχο και σχεδόν την κυριότητα του κόμματος της αντιδραστηκής Δεξιάς, που αποβλήθηκε μάλιστα με τη λαϊκή κατακραυγή από την εξουσία. Η κυριαρχία της χούντας του ΙΔΕΑ αποτελεί μίαν ανώμαλη εθνικά, συνταγματικά και πολιτικά κατάσταση και η πανεθνική αντίθεση

κατά της διαιωνίσεώς της είναι ιστορικός νόμος ότι μοιραία θα βρη τη διέξοδό της. Δεύτερον, γιατί είναι υποκριτική η αγανάκτηση και οι προγραφές όταν αλωνίζει ο ΙΔΕΑ. Από κει προέρχεται το σκάνδαλο. Η αδιατάρακτη ομαλότης στις ένοπλες δυνάμεις θα αποκατασταθή μόνο με την κατάλυση της χούντας.

Είναι επείγουσα ανάγκη να εθνικοποιηθούν οι ένοπλες δυνάμεις. Να πάψουν να είναι όργανο του ΝΑΤΟ για την υπαγόρευση πολιτικών αποφάσεων στις νόμιμες ελληνικές κυβερνήσεις. Η Ελλάδα στο ΝΑΤΟ, ναι, όσο αυτό είναι η θέληση της πλειοψηφίας. Αλλά με την ισότιμη, ανεξάρτητη και αυτόνομη θέλησή της. Η Έλλάδα δέσμια του ΝΑΤΟ με δεσμοφύλακα τη χούντα, που θεωρεί τις ένοπλες δυνάμεις και τους τίμιους αξιωματικούς σαν ιδιοκτησία της, ποτέ!

Να πάψουν επίσης οι ένοπλες δυνάμεις να είναι τιμάριο οποιουδήποτε και να αποκατασταθούν περήφανες στην τίμια θέση τους σαν οργάνων του έθνους.

Να πάψουν να διευθύνονται παρά το πολίτευμα από τα Ανάκτορα. Είναι κρίμα ότι ο νεαρός και άπειρος βασιλεύς έχει εγκλωβισθή σε κλοιό συμβούλων, ξένων ή ντόπιων, συγγενών ή αυλικών, που σε θανάσιμο εναγκαλισμό και από καθαρή ιδιοτέλεια, τον εξωθούν να ταυτισθή με παρατάξεις, πολιτικές ή στρατιωτικές, παριστάνοντάς του ότι αν διατηρήση τα κλειδιά των ενόπλων δυνάμεων έχει εγγυήσεις. Αποστολή του, όμως, κατά το πολίτευμα, είναι η δημιουργία προς όλες τις κατευθύνσεις της πεποιθήσεως ότι είναι προσηλωμένος στο πολίτευμα και ότι μοναδικούς συμβούλους έχει εκείνους που του διορίζει με νόμιμες εκλογές ο λαός. Το να του υπομνήσουν τον δρόμο αυτό, με την σταθερότητα που προσήκει, οι κατά το πολίτευμα υπεύθυνοι σύμβουλοί του, είναι όχι μόνο δικαίωμά τους, όχι μόνο καθήκον τους, αλλά και η καλύτερη υπηρεσία που μπορούν να του προσφέρουν.

Για να πάψη ο στρατός νάναι τιμάριο τρομοκρατούμενο από τη χούντα του ΙΔΕΑ και να ξαναγίνη, όπως του προσήκει, όργανο του έθνους, είναι ανάγκη να λείψουν οι τοποτηρη-

τές υπουργοί, όπως ο κ. Γαρουφαλιάς, να ξεκαθαρισθή η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων από τα μέλη της χούντας του Ι-ΔΕΑ, και πρώτα - πρώτα από τον κ. Γεννηματά, να ψηφισθούν το συντομότερο τα εκκρεμή ήδη γενικά νομοθετικά μέτρα για την ανανέωση της ηγεσίας και της στελεχώσεώς των.

Για την επίτευξη των εθνικών αυτών σκοπών βαριά καθήκοντα ανήκουν σ' όλους τους δημοκράτες. Στους υπουργούς του, στους βουλευτές του, στα στελέχη του, στους οπαδούς του και στις μαζικές οργανώσεις των, ο κ. πρόεδρος της κυβερνήσεως με τις αναμφισβήτητες αρετές του και με τα μεγάλα του μειονεκτήματα, χρησιμεύει σαν ένα άλλοθι. Όλοι τους συζητώντας αναγνωρίζουν ότι με τη διστακτικότητα που τον διακρίνει, με την ευκολία σε συμβιβασμούς ή σε εξεύρεση επιγραμμάτων που παρακάμπτουν αλλά δεν λύουν τα προβλήματα, σπαταλιέται και φθείρεται η πελώρια εξουσία που του έδωσε στις 16 Φεβρουαρίου 1964 ο λαός, παραμελείται το πρόγραμμα εκδημοκρατισμού και η εκπλήρωση μιας σειράς επαγγελιών, δημιουργούνται απογοητεύσεις. Αλλά — προσθέτουν — τι να κάνουμε; Έτσι θέλει ο πρόεδρος. Και με το εύκολο αυτό άλλοθι θεωρούν ότι απαλλάσσονται από τις ιστορικές, τις πελώριες ευθύνες των για το μέλλον της δημοκρατίας και των ελευθέρων θεσμών σ' αυτή τη χώρα. Δεν είμαι εκείνος που θα παρέμβω στα εσωτερικά ενός άλλου κόμματος για να υποδείξω πορεία. Επισημαίνω εν τούτοις ότι σήμερα κρίνεται, μαζί με τη δημοκρατία, και η εξουσία της Ε.Κ., που αυτή τη στιγμή είναι ο εντολοδόχος της πλειοψηφίας με επιτακτική λαϊκή εντολή για εκδημοκρατισμό. Γι' αυτό η θέληση του αρχηγού της είναι ανάγκη να ενισχυθή και να στηριχθή πάνω στην αγωνιστική συμπαράσταση όλων των οπαδών του. Ήδη η δημοκρατική οργάνωση της νεολαίας της Ε.Κ., η ΕΔΗΝ, καθώς και σύσσωμος ο κυβερνητικός Τύπος, καθημερινώς ευαίσθητος δέκτης της λαϊκής ψυχολογίας, έχουν αποδυσθή σ' αυτό το έργο. Οι υπουργοί, οι βουλευτές, τα πολιτικά στελέχη, οι κομματικές οργανώσεις, οι μαζικές οργανώσεις, είναι ανάγκη να προσθέσουν το βάρος των, ώστε η αντιμετώπιση

των κινδύνων να γίνη με σταθερότητα, χωρίς δισταγμούς, χωρίς συναλλαγές, χωρίς λύσεις δι' επιγραμμάτων.

Για την προάσπιση της δημοκρατικής ομαλότητας και της συνταγματικής νομιμότητας, η ΕΔΑ θα βρεθή στην πάλη αυτή ανεπιφύλακτα με όλες της τις δυνάμεις στο πλευρό της κυβερνήσεως.

Η ΚΡΙΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ: ΠΟΙΟΣ ΚΥΒΕΡΝΑ ΑΥΤΟΝ ΤΟΝ ΤΟΠΟ;*

Κύριοι συνάδελφοι, είναι σαφές ότι μία από τας κρισιμωτέρας, από τας ιστορικωτέρας πολιτικές στιγμάς εις την ζωήν του έθνους ελαχιστοποιείται και ευτελίζεται και μετατοπίζεται ενώπιον του Σώματος τόσοσ από την Κυβέρνησιν, όσον και από την δεξιάν αντιπολίτευσιν. Είναι ανάγκη επομένως με σοβαρότητα αξίαν υπευθύνου πολιτικής ηγεσίας να θέσωμεν με παρηρησίαν και με σαφήνειαν ενώπιον του λαού εκείνο που αποτελεί το βάθος του σοβούντος πολιτικού ζητήματος, εκείνο που παρασιωπάται αλλά απασχολεί βασανιστικά ολόκληρον τον ελληνικόν λαόν. Δεν είναι δυνατόν επομένως να παρακολουθήσωμεν τον κ. Αντιπρόεδρον της Κυβερνήσεως εις την προσπάθειάν του να μετατοπίση τα υπό κρίσιν ζητήματα, παρακάμπτων το ουσιώδες, και να προβή εις την έκθεσιν του δημιουργικού έργου της Κυβερνήσεως ή εις την ανάπτυξιν του οικονομικού προγραμματισμού.

Δεν είναι εκεί το κύριον πολιτικόν θέμα το οποίον απασχολεί σήμερον και τον πολιτικόν κόσμον και τον λαόν.

* Αγόρευση στη Βουλή επί προτάσεως εμπιστοσύνης της Κυβερνήσεως Γ. Παπανδρέου. (Αποσπάσματα). Πρακτικά της Βουλής της 23 Ιουνίου 1965.

Το έθιξεν ακροθιγώς δια να το αποφύγη εν συνεχεία. Πρώτον με τινας υπαινιγμούς περί υπονομευτών του δημοκρατικού πολιτεύματος, και δεύτερον, με την διακήρυξιν ότι η Κυβέρνησις θέλει να αποκατασταθή η ομαλότης και η γαλήνη. Πως όμως; Με παραχωρήσεις προς την ανωμαλίαν; Και τρίτον, με μίαν προθυμίαν παροχής εξηγήσεων περί του στιγματισμού, σχεδόν αιτήσεως συγγνώμης προς τους ενόχους εκείνους που επωφελήθησαν της πολιτικής ενεργείας της παροχής παραγραφής δια να υψώσουν θρασύ το ανάστημά των. Αν δεν παρεσύρθημεν από αυτήν την μετατόπισιν η οποία εγένετο εκ μέρους του Αντιπροέδρου της Κυβερνήσεως, δεν μας ευρίσκει συμφώνους και η εκτίμησις της δεξιάς αντιπολιτεύσεως, η οποία εχαράκτήρισε το πολιτικόν ζήτημα, την αίτησιν ψήφου εμπιστοσύνης την οποίαν υπέβαλε προ 48ωρου ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως, ως μίαν ενδοκομματικήν και οικογενειακήν υπόθεσιν του κυβερνώντος κόμματος, η οποία θα έπρεπε μάλλον να λυθή εις συνέλευσιν της κοινοβουλευτικής του ομάδος, και περί της οποίας ο ηγέτης του ετέρου κόμματος, των Προοδευτικών, είπεν ότι θα φέρη εν δήμω όσα εν οίκω συμβαίνουν. Αντιθέτως ημείς, όχι επ' ευκαρία του τεθέντος πολιτικού προβλήματος, αλλά ήδη δια της αγορευσεώς μου της παρελθούσης Πέμπτης, οπότε είχε τεθή εις κυκλοφορίαν η πληροφορία ότι ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως αναμένει τον τερματισμόν των εργασιών της παρούσης Συνόδου, ίνα το Σάββατον εις μονόλογον απευθυνθή από ραδιοφώνου εις τον ελληνικόν λαόν, επεκρίναμεν την μέθοδον αυτήν, η οποία μας υπενθυμίζει τας μεθόδους του ιδρυτού της ΕΡΕ και Πρωθυπουργού της δετίας, και ετονίσαμεν ότι είναι τόσοσν μεγάλη και σπουδαία τα εκκρεμή ενώπιον του έθνους και της ιστορίας ζητήματα, ώστε επιβάλλεται ο δημόσιος διάλογος, η δημοσία περί αυτών συζήτησις. Το ότι η οξύτης και το βάθος των μεγάλων προβλημάτων που κρατούν εις μεγάλην αναστάτωσιν τον λαόν είχαν τον αντίκτυπόν των εις την Ε.Κ., το ότι ο ενταφιασμός των μεγαλοστόμων διακηρύξεων περί ηθικού καθαρισμού προεκάλεσεν ένα ηθικόν σεισμόν εις τας τάξεις της

κυβερνώσης παρατάξεως, το ότι δεκάδες βουλευτών εψήφισαν εναντίον της κυβερνητικής γραμμής, άλλοι εδήλωσαν αποχήν και άλλοι δεκάδες απέφυγον την συμμετοχήν εις την ψηφοφορίαν και εξ εκείνων που εψήφισαν δεκάδες είναι εκείνοι οι οποίοι εξεδήλωσαν την δυσφορίαν των, διότι μόνον εκ λόγων κομματικής πειθαρχίας εψήφισαν ως εψήφισαν, το ότι το πρωί της Κυριακής η Κυβέρνησις, η οποία εατηρίχθη κατά πρόσφατον ετυμηγορίαν εις το 53% του ελληνικού λαού, ευρέθη να έχη εναντίον της ολόκληρον τον Τύπον, συμπεριλαμβανομένων και περισσότερον από τας άλλας προωθημένων εις κριτικήν των φιλοκυβερνητικών εφημερίδων, αυτά δεν εκφράζουν ενδοκυβερνητικήν κρίσιν, αλλά μίαν υγιή αντίδρασιν της παντοδυνάμου δημοκρατικής κοινής γνώμης, της οποίας ο Τύπος και τα κυβερνητικά κοινοβουλευτικά στελέχη είναι ευαίσθητοι δέκται. Αντίδρασιν όχι μόνον εναντίον της υπαγορευθείσης εκ των άνω στάσεως, προς τους ενόχους της ΕΡΕ που εξακολουθούν ακόμη να απολαύουν της ευνοίας λόγω κοινών βλέψεων δια το μέλλον και κοινών ευθυνών δια το πρόσφατον παρελθόν, αλλά γενικώτερον δια την προσπάθειαν προς ματαιώσιν της λαϊκής εντολής, προς παραίτησιν από της δοθείσης με την ψήφον του λαού δημοκρατικής εξουσίας, προς την καθιέρωσιν της αρχής, ότι άλλος είναι ο φορέυς της κυριαρχίας εις την χώραν αυτήν και όχι το έθνος δια των αντιπροσώπων του.

Το καίριο πρόβλημα

Γενικώτερον εκφράζει την αντίδρασιν δια την κρίσιν εξουσίας που εξέσπασε και μαίνεται εις την χώραν αυτή, διότι αυτό είναι το κεντρικόν ζήτημα και εις αυτό αποδίδει ο λαός το βάρος. Είναι το ανακύψαν πρόβλημα ποίος κυβερνά τον τόπον αυτόν. Ένα πρόβλημα που ανέκυψεν από τους δισταγμούς και τας υποχωρήσεις που τελικά εκφράζουν απροθυμίαν εκτελέσεως της λαϊκής εντολής, πρόθεσιν αθετήσεως των επαγγελιών και εκφράζουν την υποτίμησιν του γεγονότος ότι

εκείνο που πρόκειται να κρίνη το παρόν και το μέλλον της χώρας δεν είναι αι επί μέρους τυχόν επιτυχείς λύσεις αυτού ή εκείνου του διοικητικού ή τεχνικού ζητήματος. Με τους τεραστίους, τους πρωτοφανείς εις την ιστορίαν της χώρας πόρους εις την διάθεσιν της Κυβερνήσεως, από την υπερφορολόγησιν του ελληνικού λαού, είναι δυνατόν να λαμβάνωνται θετικά μέτρα εις τα επί μέρους ζητήματα. Δεν έλειψε δε, όπου τοιαύτα μέτρα ελήφθησαν, όχι μόνον η συμπαράστασις μας, αλλά εις τας περισσότερας περιπτώσεις ημείς θετικώς ανοιξαμεν τον δρόμον καθοδηγούντες τας λαϊκας μάζας δια την διεκδίκησιν και την αγωνιστικήν προβολήν των συγκεκριμένων μέτρων. Δεν φρονούμεν όμως ότι συγκινεί το πανελλήνιον ο απολογισμός των επί μέρους εις τον διοικητικόν τομέα θετικών ενεργειών που αναμφισβητήτως υπάρχουν, όπως επίσης υπάρχουν και μεγάλοι παραλείψεις. *Εκείνο που συγκλονίζει την χώραν είναι το πρόβλημα της εξουσίας, το πρόβλημα της δημοκρατίας, το πρόβλημα της λαϊκής κυριαρχίας.* Ο λαός, αν είναι κυρίαρχος, θα συμβάλη ενεργώς με την δράσιν του δια περισσότερον θετικά μέτρα. Θα καταγγείλη, καταδικάση και αποτρέψη τα αρνητικά. Θα παλαίση και θα επιβάλη εις τους επί μέρους τομείς της δημοσίας δραστηριότητος τας συμφερούσας εις αυτόν λύσεις. Αντιθέτως, αν ο λαός είναι απογυμνωμένος από τας εξουσίας αι οποίαι του ανήκουν, θα περιέλθη εις την θέσιν την οποίαν εγνώρισε κατά την 12ετίαν του Συναγερμού και της ΕΡΕ, να του υπαγορεύωνται και δια το επίπεδον της ζωής του και δια τας ελευθερίας του και δια τα εθνικά θέματα αποφάσεις, χωρίς την θέλησιν του και εναντίον της θελήσεώς του.

Και θα είναι υποχρεωμένος να αποδυθή ξανά από την αρχή σε σκληρούς και αδυσώπητους, τελικά, βέβαια νικηφόρους αγώνας δια να ξανακατακτήση τις ελευθερίες του, τις οποίες κατέκτησε ήδη μία φορά, αλλά τις οποίες η αδυναμία, η αστάθεια και η απροθυμία των εντολοδόχων του ήθελον τυχόν οδηγήσει, αυτό είναι που κρίνεται σήμερα, εις απεμπόλησιν.

Κύριοι συνάδελφοι, δι' αυτό θεωρούμεν, ότι όχι μόνον είναι ανεπίκαιρον, αλλά τείνει εις την συσκότισιν και την μετα-

τόπισιν των θεμάτων και είναι αυτόχρονα ανοίκειον το επιχειρούμενον εξ αφορμής μιας άλλης ευκαιρίας, να εμφανισθή υπό των υπουργών, παρελαυνόντων από το βήμα, το επί μέρους κατά υπουργεία κυβερνητικών έργων. Το θέμα είναι άλλο. Να λυθή υπέρ του λαού, υπέρ της λαϊκής κυριαρχίας, υπέρ της Δημοκρατίας, το πρόβλημα της εξουσίας που υπάρχει και μαίνεται μέσα εις την χώραν αυτήν. Η ΕΡΕ, τόσο ένοχη, ώστε αφού, χθές μόλις, είδε και έπαθε να εξασφαλίση το συγχωροχάρτι της παραγραφής δια τα βαριά αδικήματα της απίστου διαχειρίσεως του δημοσίου χρήματος, αλλά πριν προλάβη να συνέλθη με την ανέλπιστα δοθείσαν χαριστικήν λύσιν, ευρίσκεται σήμερα, κατόπιν του υπομνήματος Καπελώνη, με συντριπτικές αποδείξεις, βαρύτατα κατηγορούμενη δια την οργάνωσιν εγκλήματος κοινού δικαίου, χρηματοδοτήσεως και οργανώσεως δολοφονιών κατά πολιτικών αντιπάλων, συνωμοσίας κατά των λαϊκών ελευθεριών, πράγματα που ήσαν γνωστά, αλλά σήμερα είναι περιτράνωσ αποδεδειγμένα και ωμολογημένα. Η ΕΡΕ, που αποδεικνύεται τόσον πολύ βυθισμένη εις το αντεθνικόν και αντιπατριωτικόν έργον της υπηρετήσεως ξένων ιμπεριαλιστικών επιδιώξεων και δημιουργίας διεθνών προστριβών εις τας σχέσεις της χώρας, σε σημείο ώστε ενόμιζεν ότι έπρεπε να οργανώση δολοφονίας δια να καταπολεμήση την ιδέαν της ειρήνης, έχει χάσει τόσον πολύ την αίσθησιν της πολιτικής πραγματικότητος, ώστε και προχθές ενώπιον του Σώματος και σήμερα — η αλήθεια είναι, σήμερα σε κάπως χαμηλότερον τόνον — εξέφρασεν ικανοποίησιν και διάθεσιν πανηγυρισμού δια τον εκδηλωθέντα πολιτικόν σεισμόν την παρελθούσαν εβδομάδα. Τον σεισμόν εκείνον, ο οποίος συνεκλόνησε και διέσπασε προς στιγμήν την συνοχήν της ψήφου της κυβερνητικής παρατάξεως και έστρεψεν εναντίον της ηγεσίας της Κυβερνήσεως τον κυβερνητικόν Τύπον. Δεν μπόρεσε όμως να παρακολουθήση και να προσέξη η ΕΡΕ — και είναι εσχάτη πολιτική τύφλωσις το ότι γαυριά — ότι ο συγκλονισμός αυτός δεν επήλθεν από νοσταλγίαν προς την ΕΡΕ και από δικαίωσιν της πολιτικής της, αλλά από αγανάκτη-

σιν, διότι η Κυβέρνησις δεν επροχώρησε πιά μπροστά, διότι δεν ετήρησε τις επαγγελίες της δια τον ηθικόν καθαρμόν. Ο συγκλονισμός προήλθε σαν προωθημένη εκδήλωσις εναντίον της ΕΡΕ, όχι σαν δικαίωσίς της, σαν αυστηρά κριτική και προειδοποιήσις, διότι δεν εφαρμόζονται όλα όσα εναντίον της ΕΡΕ και της πολιτικής της εξηγγέλθησαν. Έτσι, αν είχε οξυδέρκειαν, θα έπρεπε να συναγάγη το συμπέρασμα, ότι βυθίζεται ακόμη περισσότερον εις την αποδοκimasίαν και την καταδίκην εκ μέρους της ογκωδεστάτης λαϊκής πλειοψηφίας. Έτσι πρέπει να ερμηνευθή και το ότι φυγομαχούσα η ΕΡΕ, ούτε πολιτικόν ζήτημα θέτει, ούτε ζήτημα εκλογών τολμά να προβάλη. Αι υγιείς αντιδράσεις της δημοκρατικής κοινής γνώμης αξιούν την σταθερωτέραν, την συνεπεστέραν, την περισσότερον δημοκρατικήν πολιτικήν και δεικνύουν, και το λέγω αυτό απευθυνόμενος προς όσους εξωπολιτικούς παράγοντας διεκδικούν εξουσίαν, που δεν τους ανήκει κατά το πολίτευμα, ότι οποτεδήποτε ήθελον εξωθηθή τα πράγματα προς εκλογάς, η κατακρήμνισις, η αποδοκimasία, η καταδίκη των πολιτικών στηριγμάτων της ευνοίας, των αντιδραστικών πολιτικών δυνάμεων θα είναι ακόμη μεγαλύτερα και περισσότερον συντριπτική, με αναποτρέπτους ριζικάς συνεπειάς δια την οριστικήν κατοχύρωσιν της λαϊκής κυριαρχίας από κάθε επιβουλήν οποθενδήποτε προερχομένην. Ας μη αυταπατώνται δε επί προσδοκιών περί νέου σχεδίου «Περικλής». Όπως απέδειξεν ο σεισμός της περασμένης εβδομάδος εις τας τάξεις της κυβερνητικής παρατάξεως, αι δημοκρατικάί μάζαι, οπουδήποτε και αν είναι πολιτικώς εντεταγμένοι, διαφωνούν με το πνεύμα της παθητικότητος και της αναμονής και με ηυξημένην επαγρύπνησιν έχουν στερεάν την απόφασιν να αντιταχθούν μαζικά κατά κάθε επιβουλής και να αποτρέψουν το σχέδιον «Περικλής» να υποτροπιάση, να ανατρέψουν τα σχέδια της Χούντας και να κατοχυρώσουν αποφασιστικά την λαϊκήν εξουσίαν. Και τότε φυσικά ο θερμοκαυτήρ θα φθάση αναγκαστικά ως την ρίζαν του κακού.

Φυσικά, οφείλω, παρά τα όσα εναντίον των θεατρικών πα-

ραστάσεων και των σκηνοθεσιών είπεν ο απελθών κ. αρχηγός της ΕΡΕ, να υπογραμμίσω, ότι εμφανιζομένη ως πανηγυρίζουσα η ΕΡΕ δια την ενδοκομματικήν κατάστασιν, η οποία ενεφανίσθη εις την Ε.Κ., παίζει καθαρόν θέατρον. Είναι σαφέστατον εις εκείνους που παρηκολούθησαν την συνεδρίασιν την περασμένην Πέμπτην τούτο. Πράξις πρώτη: Αμφιβάλλει εάν θα δοθή το ευεργέτημα της παραγραφής. Ρόλος: Ταρτούφος – μετριοπάθεια, ταπεινοφροσύνη. Κάποτε παίρνει την παραγραφήν, βεβαιούται ότι θα της δοθή η παραγραφή και θέλει να εκμεταλλευθή την ευκαιρίαν, όπως λέγουν οι στρατιωτικοί. Ρόλος: Αίας μαινόμενος. Και ο άνθρωπος των Παρισίων, ο οποίος δεν εξετοπίσθη, αλλά έθεσε τον εαυτόν του μακράν της ελληνικής δικαιοσύνης, το διατί, το είδατε σήμερον εις το υπόμνημα Καπελώνη. Ήτο έκτοτε, βεβαίως, γνωστόν και είχε επισημανθή ότι εκεί ευρίσκετο η ηθική αυτοουργία της πολιτικής δολοφονίας και της συνωμοσίας κατά των ελευθέρων θεσμών. Και εκείνος, όταν εκλήθη από την εις Δικαστικόν Σώμα, κατά το Σύνταγμα συντεταγμένην Ανακριτικήν Επιτροπήν, εσιώπησεν, ηρνήθη τα εμφανισθή, και όταν έβαλε εις το χέρι το συγχωροχάρτι της παραγραφής, εξέσπασε σ' εκείνο το παραλήρημα μεγαλομανίας που ίσως ανήκει εις τον ρόλον του Ubu Roi. Εν συνεχεία την Δευτέραν επι των μυστικών κονδυλίων υπήρχε αμφιβολία, κατόπιν του σεισμού της Πέμπτης, εάν θα περάση η παραγραφή και ξανά μετριοπάθεια, ταπεινοφροσύνη, προθυμία να δώσουν εξηγήσεις εις εκείνην την φράσιν «θα ανοίξωμεν τους φακέλους», «όχι δεν εννοούμεν εσάς, κύριοι κυβερνητικοί».

Και έσπευσεν η ΕΡΕ να αρπάξη το σωσίβιον της παραγραφής ψηφίζουσα η ίδια την παραγραφήν, ενώ παραπονεΐται ότι δεν της εδόθη ευκαιρία δικαστικής αποκαταστάσεως. Τίνος δικαστικής αποκαταστάσεως και επί τίνων πραγμάτων, περί των οποίων υπάρχουν εκθέσεις και μαρτυρία απευθείς ανωτάτων δικαστικών και μιας ευσυνειδήτου ανακριτικής επιτροπής του Σώματος;

Η πολιτική των ΗΠΑ

Κύριοι συνάδελφοι, θα αποτελούσε μεγάλο λάθος, ανάξιον δια μίαν εθνικήν αντιπροσωπείαν, εάν, αντικρύζοντες όσα διαδραματίζονται πολύ κοντά μας, εκείνα με τα οποία έχομεν άμεσον επαφήν και άμεσον αντίληψιν, δεν διεπιστώναμεν ότι επηρεάζονται, ότι εντάσσονται, ότι αποτελούν μίαν τοπικήν εφαρμογήν ενός γενικωτέρου φαινομένου παγκοσμίου κλίμακος. Σήμερον αι κοσμοκρατορικοί φιλοδοξίαι των ΗΠΑ, η αξίωσις των να κηδεμονεύουν τον κόσμον, προσκρούουν όχι μόνον από πλευράς σοσιαλιστικών χωρών, όχι μόνον από πλευράς αδεσμεύτων χωρών, αλλά και μέσα εις τον ίδιον τον κύκλο των στενών συμμαχιών των Ηνωμένων Πολιτειών εις παγκόσμιον αποδοκιμασίαν. Είναι σήμερον ο πλανήτης μας ένα ηφαιστειον εναντίον της επισήμου αμερικανικής πολιτικής. Διότι πράγματι έχουν περιαχθή εις μανίαν θέτουσαι εις εφαρμογήν παράφρονα σχέδια. Παίζουν με τη φωτιά και οδηγούν σχεδόν μαθηματικώς εις τον υδρογονικόν όλεθρον την ανθρωπότητα. Είναι έργον κάθε φρονίμου ανθρώπου να αναχαιτίση την ολοκληρωτικήν εξόντωσιν και εξαφάνισιν του πολιτισμού και της ζωής από τον πλανήτην. Ο ίδιος ο αμερικανικός λαός — επικεφαλής η διανόησις του, οι καθηγηταί των Πανεπιστημίων, η σπουδάζουσα νεολαία και οι εργαζόμενες μάζες — εσήκωσε την σημαίαν της αντιστάσεως. Ο Ντε Γκώλ τους χαρακτηρίζει ως αναξίους να ηγούνται του κόσμου. Η Μεγάλη Βρεταννία, αι Ινδίαί, το Πακιστάν, η Ιταλία, οι λοιποί σύμμαχοι του ΝΑΤΟ, αι αδέσμευτοι χώραι εξεγείρονται κατά της παραφροσύνης αυτής. Είναι δυνατόν εις στιγμήν που δια πρώτην φοράν ύστερα από 12 ολόκληρα χρόνια η Βουλή των Ελλήνων εκφράζεται με δημοκρατικήν πλειοψηφίαν, είναι δυνατόν ποτέ η δημοκρατική αυτή πλειοψηφία, να αγνοή ως να συμβαίνουν εις άλλον πλανήτην, αυτά τα οποία, εκτός από τον κίνδυνον εξοντώσεως της ανθρωπότητος, εκτός από τους κινδύνους δια την ειρήνην, έχουν συγκλονίσει τον κόσμον ολόκληρον εναντίον μιας παράφρονος ηγεσίας, αλλά και βρι-

σκονται εις την ρίζαν και αποτελούν το έρεισμα των αντιδημοκρατικών ροπών που αναπτύσσονται εις την χώραν μας εν πλήρει θριαμβευούση δημοκρατία; Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της παγκοσμίου πολιτικής είναι δύο. Πρώτον, υποκινήσεις και κλιμάκωσις τοπικών πολέμων. Από σκαλοπάτι εις σκαλοπάτι μέχρι θερμοπυρακτώσεως. Και λόγω του ότι προσκρούουν εις ηρωικήν αντίστασιν, όπως συμβαίνει με τον πτωχόν και αδύνατον λαόν του Βιετνάμ, τελικόν σκαλοπάτι δια να σωθή το γόητρον θα χρειασθή να είναι ενδεχομένως εκφύλισις εις πυρηνικόν πόλεμον, δηλαδή εις πυρηνικόν όλεθρον. Το δεύτερον όργανον της παγκοσμίου σήμερον πολιτικής των ΗΠΑ είναι το δόγμα «Τζόνσον», το δόγμα της επιβολής, εναντίον της λαϊκής θελήσεως, υποτελών κυβερνήσεων εις χώρας ανεξαρτήτους, εις χώρας που είναι ισότιμα μέλη του ΟΗΕ, αλλά τας οποίας θέλουν αι Ηνωμένοι Πολιτείαί να κρατούν υπό την κηδεμονίαν των και με την ανοικτήν επέμβασιν του σώματος των πεζοναυτών και με υποκινουμένας ανταρσίας στελεχών των ενόπλων δυνάμεων, που οργανώνονται εις στρατιωτικάς χούντας προς άσκησιν στρατιωτικής υποδουλώσεως των ελευθέρων λαών δια να τους μετατρέπουν εις πιόνι των ιμπεριαλιστικών φιλοδοξιών των ΗΠΑ.

Είναι μία μεθόδευσις που μετατρέπει ωρισμένους στρατοκράτας εις όργανα απ' ευθείας εξαρτώμενα έξωθεν, χρησιμοποιούμενα ως όργανα υπαγορεύσεως πολιτικής εις την Κυβέρνησιν την νόμιμον, την δημοκρατικήν της χώρας των, υπαγορεύσεως ξένης θελήσεως. Βεβαίως το δόγμα Τζόνσον δεν είναι παρά μία επανάληψις του δόγματος του «χονδρού μαστουριού», που κάτω από άλλες συνθήκες, όχι υδρογονικών πολεμικών μέσων, είχε πριν 63 χρόνια εξαγγείλει ο παλαιός Θεόδωρος Ρούσβελτ. Φυσικά, σήμερα εις το Βιετνάμ και εις τον πτωχόν Άγιον Δομίνικον, τον τόσον κοντά εις τας Ηνωμένας Πολιτείας, γίνονται μερικές αποκαλύψεις. Πρώτον, αποκαλύπτεται το ψεύδος όπου εστηρίχθη η αμερικανική προπαγάνδα και η ελληνική μέχρι σήμερα εξωτερική πολιτική, το ψεύδος ότι αι ΗΠΑ εκφράζουν τον ελεύθερον κόσμον, το ψεύ-

δος ότι το NATO και οι υπό την αμερικανικήν ηγεσίαν πολεμικοί σχηματισμοί είναι αμυντικοί, ότι αι Ηνωμένοι Πολιτείας είναι φιλειρηνική δύναμις. Ενώ αποδεικνύεται όχι μόνον φιλοπόλεμος, αλλά πάσχουσα από παράφρονα τυχοδιωκτισμόν. Ένα άλλο δίδαγμα είναι ότι αι συνθήκαι του 1965, ο παγκόσμιος συσχετισμός δυνάμεων και το πάθος των λαών δια την ελευθερίαν, την ανεξαρτησίαν, την δημοκρατίαν και την κοινωνικήν χειραφέτησιν ημπορούν να ματαιώσουν τα σχέδια των παραφρόνων, έστω και αν προέρχωνται από τους κύκλους της Αμερικής, έστω και αν στρέφονται κατά τόσον μικρού και τόσον άοπλου και τόσον εγγύς της Αμερικής λαού όπως του Αγίου Δομινίκου. Έχουν προκαλέσει την εξέγερσιν εναντίον των εις όλον τον κόσμο και η εξέγερσις αυτή αναπτύσσεται ήδη με πελώρια βήματα μέσα εις τας ιδίας Ηνωμένας Πολιτείας.

Συνεχίζω, κύριοι συνάδελφοι, λέγω ότι πρέπει να μη μας διαφύγη η αποκάλυψις του «Observer» του Λονδίνου ότι το δόγμα Τζόνσον προς επιβολήν υποτελών κυβερνήσεων, εκτός της Κεντρικής και της Νοτίου Αμερικής, επεκτείνεται και εις άλλας χώρας, μεταξύ των οποίων και η Ελλάς. Ιδιαίτερα δε η έξαρσις του αγώνος δια την αυτοδιάθεσιν της Κύπρου που καταπολεμείται από τας Ηνωμένας Πολιτείας, το NATO και την Μεγάλην Βρεταντίαν, λόγω της στρατηγικής της θέσεως εις την Μέσην Ανατολήν, ενισχύει το αμερικανικόν ενδιαφέρον υποκινούμενον από τα αμερικανικά καρτέλ του πετρελαίου. Έπρεπε λοιπόν αναγκαίως να συνδέσωμεν με την έξωθεν αφητηρίαν των αυτά που συμβαίνουν ως προς το πρόβλημα εξουσίας, ως προς το πρόβλημα επιθέσεως κατά της λαϊκής θελήσεως που αναπτύσσεται μέσα εις την χώραν μας.

Προέχει λοιπόν ως εθνική ανάγκη η απεμπλοκή από επιθετικής συμμαχίας, η απεμπλοκή από επιθετικούς πολέμους και η ένταξις εις το στρατόπεδον των αδεσμεύτων ουδετεροφίλων χωρών που ευνοεί και την λύσιν του Κυπριακού ζητήματος. Ανεξαρτήτως όμως της γενικής αυτής πολιτικής πορείας, η οποία καθ' ημάς επιβάλλεται από το εθνικόν συμφέρον, είναι

γνωστόν ότι η αμφισβήτησις από τον ελληνικόν λαόν της εξουσίας να κυβερνάται όπως αυτός θέλει, με την Κυβέρνησιν την οποίαν αυτός θέλει, υποκινείται κυρίως έξωθεν. Και οικονομικάι πιέσεις και αναστολή μονόπλευρος της διατηρήσεως διπλωματικών σχέσεων εις επίπεδον πρεσβευτού, ένα σωρό εκδηλώσεις, δημιουργούνται διότι η Ελλάς έχει Κυβέρνησιν αυτήν την οποίαν έχει.

Από παραχώρησης εις παραχώρησιν

Με αυτό το διεθνές υπόβαθρον, κ. συνάδελφοι, ευκολονομένη από την διστακτικότητα και ταλαντευομένη από παραχωρήσεις της Κυβερνήσεως, ευκολονομένη από την απροθυμίαν του κ. Προέδρου της Κυβερνήσεως να στηριχθή εις την ενιαίαν πάλην του δημοκρατικού λαού και από πρόθεσιν να μη τηρήση μέγα μέρος των προεκλογικών δημοκρατικών και κοινωνικών επαγγελιών, από παραχώρησιν εις παραχώρησιν, με αστάθειαν και αβεβαιότητα και κλονιζόμενα βήματα, εδημιουργήθη μία κατάστασις και εφθάσαμεν εις το σημείον να αμφισβητήται η εξουσία από την Κυβέρνησιν.

Βεβαίως προηγήθη το διαζύγιον της Κυβερνήσεως με τον εκδημοκρατισμόν. Και θέλω να είπω, επειδή βεβαίως συχνά προβάλλεται ο εκδημοκρατισμός, ότι δεν αναφέρομαι μόνον εις την παράλειψιν της εκκαθαρίσεως της αντιδημοκρατικής εκτάκτου νομοθεσίας, του παρασυντάγματος φασιστικής νοοτροπίας που ισχύει ως νομικόν καθεστώς ακόμη και σήμερα παρά τας αντιθέτους επαγγελίας της Κυβερνήσεως, δεν αναφέρομαι μόνον εις την βασικήν διάκρισιν μεταξύ των πολιτών, εις το ότιήμερον εκατοντάδες χιλιάδες Ελλήνων πολιτών, οι οποίοι είναι κομμουνισταί και θέλουν να έχουν το κόμμα των, δεν έχουν το δικαίωμα να αποτελούν νόμιμον κόμμα σύμφωνα με τας πεποιθήσεις των, πεποιθήσεις άλλωστε τας οποίας συμμερίζεται ένα δισεκατομμύριον ανθρώπων εις τον κόσμον, ώστε είναι όχι μόνον αφιλοσόφητον, είναι εκτός μέτρου, είναι εκτός λόγου, είναι εκτός νοήματος να

πληττεται με απαγορεύσεις και να αντιμετωπίζεται με τον ποινικόν κώδικα και με ποινικά διατάξεις το γεγονός ότι ένας πολίτης τυχόν σκέπτεται εις την χώραν αυτήν όπως σκέπτεται ένα δισεκατομμύριον ανθρώπων εις τον πλανήτην.

Είναι ανάγκη να επιμείνω εις το θέμα, εκεί ευρίσκεται ο πυρήν όλων των ανίσων μέτρων, όλων των διώξεων, όλων των προσχημάτων δια την εφαρμογήν και την εκπόνησιν σχεδίων, όπως το σχέδιον «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», και δια την οργάνωσιν και χρηματοδότησιν δολοφονιών, όπως αποκαλύπτεται από την περίπτωσιν Καπελώνη, ή δια την συγκρότησιν χούντας. Είναι ο πυρήν της μεθοδεύσεως της αποδυναμώσεως των τεραστίων εφεδρειών της δημοκρατίας και της ομαλότητος δια της διασπάσεως της λαϊκής ενότητος, εναντίον κάθε θρασείας αμφισβητήσεως της κυριαρχίας του λαού, όταν είναι δεδομένον ότι η αντίστασις κατά πάσης επιβουλής έχει ως πρωταρχικόν όπλον την ενότητα και την μαζικήν πάλην όλων των δημοκρατικών δυνάμεων, χωρίς κανένα αποκλεισμόν.

Όπως είπον ήδη, κ. συνάδελφοι, δεν αναφέρομαι μόνον εις τον τομέα που ενδιαφέρει ειδικώτερον την Αριστεράν δια τας εις βάρος της διακρίσεις, εις θέματα ελευθεριών και ισοπολιτείας, και εις τον οποίον τομέα ανήκει βέβαια και η απελευθέρωσις των πολιτικών κρατουμένων και ο επαναπατρισμός και η ρύθμισις του θέματος των εκπτώσεων από την ελληνικήν ιθαγένειαν, αλλά γενικώτερον αναφέρομαι εις το θέμα της δημοκρατίας απροσώπως και ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθετήσεως, διότι ουδέν εγένετο εις τον τομέα του εκδημοκρατισμού της δημοσίας ζωής, της οποίας το μίνιμουμ — το έλεγα και άλλοτε — θα ήτο επί τέλους, ότι η Κυβέρνησις, η οποία επάλαισε και ενίκησε εν ονόματι της δημοκρατίας και διακηρύσσει ότι η δημοκρατία εθριάμβευσε δια της αναδειξεώς της εις την αρχήν, η Κυβέρνησις αυτή, το ελάχιστον που ανεμένετο να κάμη θα ήτο να επιδιώξη να εφαρμόση εις την χώραν αυτήν το κατώτατον όριον των αστικών ελευθεριών, τας οποίας περιέχει και εγγυάται ένα τόσοσιν συντηρητικόν Σύνταγμα, ως το ιδικόν μας, ένα Σύνταγμα επι το αντιδραστικώτερον αναθεωρη-

θέν μέσα εις την φωτιά και τας ψυχώσεις της ενόπλου συγκρούσεως από την Δ' Αναθεωρητικήν Βουλήν (1946-50). Αλλά δεν έχομεν κανένα εκδημοκρατισμόν της νομοθεσίας γενικώς. Δεν έχομεν ειδικώτερον εκδημοκράτισιν του εκλογικού συστήματος. Και αποτελεί εγγύησιν ομαλής πολιτικής εξελίξεως να θεσπισθή το σύστημα της απλής αναλογικής, δια το οποίον, όταν ήτο εις την αντιπολίτευσιν, τοςάκις ο αρχηγός και όλα τα στελέχη της Ε.Κ. εξεφράσθησαν ότι πρέπει να καταστή το εκλογικόν σύστημα της χώρας. Δεν έχομεν εκδημοκρατισμόν της διοικήσεως, δεν έχομεν εκδημοκρατισμόν της αυτοδιοικήσεως, δεν έχομεν εκδημοκρατισμόν της οικονομίας.

Έρχομαι εις άλλον τομέα, ειδικώς εις τον τομέα του εργατικού συνδικαλισμού και του δικαιώματος του συνέρχεσθαι των εργαζομένων. Έχομεν υποχώρησιν προς το κλίμα το δημιουργηθέν από την ΕΡΕ και ιδιαιτέρως έχομεν πλειοδοσίαν επί των αντιδημοκρατικών μέτρων της ΕΡΕ, εις το θέμα των μαθητών των προερχομένων από αριστερών φρονημάτων οικογενείας, που στερούνται του απαραγράπτου δικαιώματος της εκπαίδευσεως με την επαίσχυντον εκείνην εγκύκλιον 1010, δυνάμει της οποίας 38 μαθηταί μέσα εις τους τρεις τελευταίους μήνας ευρίσκονται εκτός της δυνατότητος να συνεχίσουν τας σπουδάς των. Αντιστοίχως ενθυμίζει την Μακρόνησον και τον Κολυνδρόν η μεταχείρισις των νέων αριστεράς οικογενειακής προελεύσεως, ή αριστεράς προσωπικής τοποθέτησεως εις τον στρατόν. Διερωτάται κανείς εάν οι Έλληνες γονεείς μεγαλώνουν τα παιδιά τους δια να παραδίδωνται εις τον βούρδουλα του αναμορφωτού και εις σκευωρημένας δικογραφίας, όταν οι υπηρετούντες εις τον στρατόν υπόκεινται εις βασανιστήρια τύπου Παπαδοπούλου του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», δια να ομολογήσουν σκευωρημένας δολιοφθοράς από τους δολιοφθορείς της δημοκρατίας. Πρέπει όμως από τούδε να τονίσω, κύριοι συνάδελφοι, ότι δια τον εργατικόν συνδικαλισμόν και δια την μεταχείρισιν της νεολαίας, παρ' οιανδήποτε διάψευσιν, η οποία είναι ενδεχόμενον ή μάλλον είναι βέ-

βαιον ότι θα επακολουθήσει, τα λαμβανόμενα αντίκρυς αντίθε-
ται και προς τας επαγγελίας και προς την λαϊκήν εντολήν αν-
τιδημοκρατικά μέτρα, αποτελούν παραχώρησιν αξιωθείσαν
από την Αυλήν, όπως, ακριβώς, ηξιώθη και η παραγραφή.
Και ήδη, κ. συνάδελφοι, δια να μη κρυπτώμεθα πίσω από τον
δάκτυλόν μας, δια να μη μετατοπίζωμεν την συζήτησιν εις
την δράσιν των καθ' έκαστα υπουργείων, αποφεύγοντες να
ομιλήσωμεν δια το κύριον θέμα, είναι ανάγκη να ομιλήσωμεν
δια το θέμα της κρίσεως της εξουσίας.

Το θέμα αυτό συνίσταται εις τα εξής: Η Αυλή και οι ωρ-
γανωμένοι εις Χούνταν στρατοκράται διεκδικούν ν' ασκούν
ευθέως εις ωρισμένον μέγα τμήμα της δημοσίας ζωής εξου-
σίαν ιδικής των εμπνεύσεως, αντίθετον προς την ετυμηγορίαν
του Ελληνικού Λαού και αντίθετον ακόμη προς τας προθέσεις
και αποφάσεις της Κυβερνήσεως.

Προβάσα εις επανειλημμένας παραχωρήσεις η Κυβέρνη-
σις, έφθασε μέχρις αθετήσεως της επαγγελίας, ότι θα κατηργεί-
το ο παρακρατικός στρατός εσωτερικής κατοχής, τα ΤΕΑ. Έ-
φθασε μέχρι σημείου να μη λαμβάνεται ή να μη ενεργήται ου-
δεμία απόφασις σχετιζομένη με το στράτευμα, άνευ της
προεγκρίσεως του υπασπιστού του Βασιλέως κ. Αρναούτη.
Ενόμισεν η Κυβέρνησις, ότι με τον τρόπον αυτόν διεμοιράζε-
το την εξουσίαν και ότι αφήνουσα ένα κομμάτι της εξουσίας
εις εκείνον, ο οποίος χωρίς να έχη δικαίωμα το διεκδικεί, είναι
δυνατόν να ασκήση ανενοχλήτως επί του άλλου τμήματος
την εξουσίαν, ενώ ο Ελληνικός Λαός, η λαϊκή εντολή της έ-
δωσε την εξουσίαν εις το ακέραιον. Ενώ ενόμιζεν όμως ότι
την εξουσίαν την διαμοιράζεται, ουσιαστικώς απεγυμνώθη
από την πραγματικήν εξουσίαν και σήμερον και ο ιδικός της
φιλικός τύπος αναγνωρίζει ότι «η λήψις αποφάσεων περί των
Ενόπλων Δυνάμεων συντελείται υπό την ισχυράν πίεσιν εξω-
πολιτικών παραγόντων». Και προσθέτω εγώ. Όχι μόνον επί
θεμάτων αφορώντων εις τας Ενόπλους Δυνάμεις. Το αποτέλε-
σμα: Ο διατηρούμενος μόνος εκ των ανωτάτων εν ενεργεία
συνεργατών ή μάλλον ένας πρωτεργάτης του σχεδίου «ΠΕΡΙ-

ΚΛΗΣ», ο Γεννηματάς, επιβάλλεται ως αρχηγός του Γ.Ε.Σ. παρά την εναντίαν πρόθεσιν της Κυβερνήσεως. Προβάλλεται αξιώσις προγραφής όλων των αξιωματικών που με κυβερνητική εντολήν διεξήγαγον ανακρίσεις και υπέβαλον το πόρισμα δια το σχέδιον «ΠΕΡΙΚΛΗΣ». Απομακρύνονται οι τελευταίοι νομιμόφρονες αξιωματικοί και καταλαμβάνονται αι θέσεις - κλειδιά από μέλη της Χούντας. Κύριοι συνάδελφοι, εις την πρώτην Κυβέρνησιν της Ε.Κ., συζητουμένων των προγραμματικών της δηλώσεων, είχαν είπει από του βήματος αυτού τα ακόλουθα:

«Επερίμενεν ο Λαός ότι η ηγεσία της Ε.Κ., έχουσα συνείδησιν της ισχύος που της δίδει η πανηγυρική δημοκρατική πλειοψηφία, θα έλυεν εν ονόματι του Λαού, από τον οποίον αρύεται την δύναμιν και την εντολήν, το πρωταρχικόν πρόβλημα, το πρόβλημα της εξουσίας. Θα ηξίου, σαν λαϊκή ηγεσία, υποταγήν των πάντων εις την απόφασιν του κυριάρχου Λαού. Θά έκαμνε θαρραλέα την επιλογήν μεταξύ Λαού και ευνοίας. Έτσι μόνον αποκαθίσταται το πολίτευμα και η βασιικωτέρα αρχή του, η αρχή της Λαϊκής Κυριαρχίας. Και νομίζω, ότι θα ήτο το καλύτερον και το ωφελιμώτερον δι' αυτούς τους ιδίους και το συμφερότερον που θα ημπορούσαν να κάμουν οι εξωπολιτικοί παράγοντες του πολιτεύματος, να περιορισθούν εις την τήρησιν του Συντάγματος, εις την άσκησιν του λειτουργήματός των μέσα στα όρια του πολιτεύματος και να εγκαταλείψουν τα όνειρα ουσιαστικής ασκήσεως της πολιτικής εξουσίας που ανήκει αποκλειστικώς εις τον Λαόν και πρέπει να ασκείται από την πλειοψηφίαν των αντιπροσώπων του Έθνους, προσέχοντες ότι εις την Ευρώπην έχουν περισωθή και εμπεδωθή μόνον όσοι ημπόρεσαν ν' ανθέξουν εις τους πειρασμούς και να περιορισθούν εις τον συνταγματικόν ρόλον των, οι δε ταυτισθέντες με τον απολυταρχισμόν και με τον ολοκληρωτισμόν δεν ενίσχυσαν, αλλά τελικώς κατέστησαν απλήν ιστορικήν ανάμνησιν τον θεσμόν, τον οποίον ενσαρκώνουν. Ενώ, λοιπόν, ο Λαός ανέμενεν ότι η ηγεσία της Ε.Κ. θα έλυε το πρωταρχικόν πρόβλημα, το πρόβλημα της εξουσίας,

από το οποίο και μόνον εξαρτάται η λύσις των άλλων, υπήρξε συμβιβασμός επί του θέματος. Και, βεβαίως, δεν θα εύρη ακρην η πολιτική ηγεσία που θα πίστευεν ότι θα δύναται να ξεπερνά τας δυσκολίας εκ της παραιτήσεως από ουσιώδες τμήμα της εξουσίας με συναλλαγήν. Δεν αγνοεί δε κανείς ότι έχουν γίνει από μηνών έκδηλοι αι τάσεις της Αυλής, ως κοινού παρονομαστού πολώνοντος ξένους επικυριάρχους, ολιγαρχίαν και κύκλους της ανωμαλίας, να καταστή το ουσιαστικόν κέντρον ακήσεως πολιτικής εξουσίας. Η λαϊκή κυριαρχία, όμως, είναι αδιαίρετη και ή θα λύση η Κυβέρνησις το πρόβλημα αυτό ή θα αποτελεματωθή επικίνδυνα η δημοσία ζωή μέσα εις ένα τέλμα συμβιβασμών μεταξύ αντιτιθεμένων φορέων της εξουσίας και θα προωθηθούν σχέδια αποβλέποντα εις τον παραμερισμόν του Λαού από την κυρίαρχον θέσιν του».

Νομίζω ότι το κείμενον αυτό αποδεικνύεται, εν όψει της σημερινής καταστάσεως, προφητικόν.

Ο ανώτατος άρχων δεν έχει δικαίωμα εκλογής του πολιτικού του συμβούλου

Αυτά, μετά τας εκλογάς του Νοεμβρίου. Μετά την πανηγυρικωτέραν, μετά τας εκλογάς της 16ης Φεβρουαρίου, κατάδικην της ανωμαλίας, πολλά και μεγάλα θορυβώδη ελέχθησαν, αλλά δυστυχώς διαψευσθέντα από την πράξιν. Των δε προθέσεων λυδία λίθος δεν είναι αι ωραία επαγγελίαι, οσονδήποτε καλλιεπώς και εάν διατυπούνται, αλλά είναι αι πραγματοποιήσεις.

Εδόθη επαγγελία ότι θα εξεδημοκρατιζετο η Αυλή, ότι θα απεμακρύνετο από την Ελλάδα ή ότι θα περιωρίζετο εις ιδιωτικήν ζωήν η μήτηρ του Βασιλέως, η ψυχή της υπερκυβερνήσεως και ο μάγειρος της ανωμαλίας, ότι οι αυλικοί θα τοποθετούνται και θα απολύονται από την Κυβέρνησιν, ότι τα κοινωνικά και δημοσιονομικά καρκινώματα των παραπροϋπολο-

γισμών — Πρόνοιες, Φανέλλες, Μέριμνες, Ιδρύματα Εθνικά, Προικοδοτήσεις κλπ. — θα ενετάσσοντο μέσα εις την κρατικήν δραστηριότητα την ελεγχομένην και διεπομένην από τους νόμους περί δημοσίου λογιστικού, και θα έπαυαν να αποτελούν το θερμοκήπιον της παροχής θέσεων, διακρίσεων, παγιδεύσεων και προβολής του αντιδημοκρατικού, εξωπολιτικού δευτέρου κέντρου της εξουσίας.

Ερρίφθησαν ομαδικά πυρά κατά Μάρτιον και Απρίλιον του 1964, αλλ' έζησαν όσον ζουν τα ρόδα.

Μετά τον διορισμόν τοποτηρητού επί της Εθνικής Αμύνης, ο οποίος ουδέποτε ανήκεν εις την Ε.Κ. και κατηγγέλη από την Δημοκρατικήν Νεολαίαν του Κέντρου, την ΕΔΗΝ, ως λιποτάκτης του ανενδότου αγώνος, μετά την άνωθεν επιβολήν του Γεννηματά ως αρχηγού του ΓΕΣ, παρά την κυβερνητικήν εισήγησιν, έχομεν μίαν πρώτην απόπειραν, η οποία ίσως θα νομισθή ως απλώς φραστική, μετονομασίας του στρατού εις Βασιλικόν. Αλλά και πέραν αυτού, έχομεν εν συνεχεία όλα όσα διεξετραγωδήθησαν και ακόμη, Συμβούλιον Στέμματος από έκπτωτα και εστερημένα λαϊκής νομιμοποιήσεως πρόσωπα, κατά παραγνώρισιν και παραμερισμόν των εκπροσωπούντων τα ζωντανά πολιτικά ρεύματα της δημοσίας γνώμης.

Έχομεν ακόμη την γνωστήν σκοταδιστικήν ομιλίαν προς τους Ιεράρχας, έχομεν όσα ηξιώθησαν και επεβλήθησαν επί των θεμάτων του συνδικαλισμού, επί των θεμάτων της νεολαίας, επι των θεμάτων της παραγραφής.

Έχομεν ακόμη την πληροφορίαν, επίμονον και έγκυρον, την τελευταίαν εκδήλωσιν, ότι ο Ανώτατος Άρχων από διμήνου περίπου αποφεύγει να συναντήσει τον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως της Χώρας.

Γ. Παπανδρέου (Πρόεδρ. Κυβερνήσεως): Αυτό δεν είναι ακριβές, το «αποφεύγει». Εάν γίνωνται συχνότερον ή βραδύτερον αι συναντήσεις, είναι γεγονός εξαρτώμενον από τα θέματα προς συζήτησιν, το «αποφεύγει» είναι ανακριβές.

Η. Ηλιού: Εάν θα ήτο ακριβές, θα έλεγα τούτο, ότι δικαίωμα βεβαίως κάθε προσώπου είναι να ρυθμίζει και τας συ-

ναστροφάς του και τας φιλίας του προκειμένου να ευωχηθή, προκειμένου να ψυχαγωγηθή, προκειμένου να γίνη παράνυμφος. Αλλά ο Ανώτατος Άρχων δεν έχει δικαίωμα εκλογής του πολιτικού του συμβούλου. Τον πολιτικόν του σύμβουλον τον εκλέγει ο λαός, τον ονομάζει η λαϊκή ψήφος, και περιφρονεί την λαϊκήν ψήφον και καταλύει το πολίτευμα εις ένα από τα θεμελιωδέστερα σημεία του, εάν τυχόν αποφεύγη να ιδή τον όχι συμφώνως προς επιθυμίαν του, αλλά την λαϊκήν ψήφον πολιτικόν του σύμβουλον.

Η Χούντα των στρατοκρατών

Κύριοι συνάδελφοι, εκτός από αυτόν τον παράγοντα, υπάρχει και ένας άλλος ακόμη παράγων, ο οποίος, παρά το πολίτευμα, αξιόι μερίδιον και δυστυχώς νέμεται ένα μερίδιον από την εξουσίαν. Είναι η Χούντα των στρατοκρατών, σκευός και αντικείμενον στοργικής φροντίδος εκ μέρους της Αυλής. Είναι γνωστόν και είχαν ανομολογηθή τότε από τον κ. Πρόεδρον της Κυβερνήσεως, όσον και εάν αργότερον ανεκάλεσε την πάραδοχην αυτήν, είναι γνωστόν ότι προ έτους οι κύκλοι της ανωμαλίας είχαν παρασκευάσει στρατοκρατικόν πραξικόπημα. Δεν εγκατελείφθη το σχέδιον το οποίον εματαιώθη τότε, εμπίπτει μέσα εις τας εφεδρείας του δόγματος Τζόνσον, αναπροσηρμόσθη και προωθείται από τους νοσταλγούς των φανερών και μυστικών κονδυλίων, από τους νεοφασιστικούς κύκλους και την αντιδραστικήν Δεξιάν. Εξαπελύθη ήδη από μηνών η ψυχολογική προπαρασκευή. Βλέπε πρώτον την καταστάσαν καταγέλαστον επερώτησιν περί κομμουνιστικού κινδύνου και κινδύνου της Δημοκρατίας την υποβληθείσαν από τον επίλεκτον ηγέτην του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ» κ. Φροντιστήν, από τον έξοχον δημοκράτην κ. Μανιαδάκην και άλλους ομοφρονάς των. Βλέπε τας προκλήσεις εκείνας με τας ερυθράς σημαίας αναρτωμένας από οπαδούς της ΕΡΕ στη Νέα Ζωή του Κιλκίς, με τους παρακρατικούς διαδηλωτάς στο Γαλάτσι με συνθήματα τάχα κομμουνιστικά, τας απειλάς τας

οποίας εναλλάξ ο Αρχηγός της ΕΡΕ κ. Κανελλόπουλος, ο κ. Πιπινέλης, ο κ. Φαρμάκης, ο κ. Ροδόπουλος και ο τύπος της ΕΡΕ διατυπώνουν περί της ανάγκης να καταφύγουν και εις την εκτροπήν ακόμη δια να σώσουν το έθνος από τους κινδύνους! Αυτά αποτελούν την ψυχολογικήν προπαρασκευήν. Εν τω μεταξύ πραγματοποιείται με την πίεσιν της Αυλής και με την ενδοτικότητα της Κυβερνήσεως, η τοποθέτησις εις επικαίρους θέσεις μελών της Χούντας, η προγραφή και η απομάκρυνσις των νομιμοφρόνων αξιωματικών. Ο στρατός που έχει υψηλήν αποστολήν, ο στρατευόμενος λαός που πρέπει να είναι ο φρουρός της κυριαρχίας, της ανεξαρτησίας, της ακεραιότητος και της ειρήνης της χώρας και ο πρόμαχος των λαϊκών ελευθεριών, επιδιώκεται να περιέλθη εις τον αποκλειστικόν έλεγχον μιας Χούντας πραξικοπηματιών προς επιβολήν υπαγορευομένης πολιτικής εις την νόμιμον Κυβέρνησιν ή ως μοχλός ανατροπής της. Όμως εις τας ιστορικές και πολιτικές εξελίξεις, ιδίως της τελευταίας 20ετίας και μάλιστα των τελευταίων 12 ετών, αι ένοπλοι δυνάμεις, που είναι κατ' εξοχήν όργανον εθνικής πολιτικής, περιήχθησαν με συστηματικά κοσκινίσματα εις τον μονοπωλιακόν έλεγχον της αντιδραστικής Δεξιάς, του κόμματος του καταδικασθέντος και αποπεμφθέντος από την εξουσίαν. Αξίωσις της Αυλής υπήρξε και είναι να διατηρηθή ο ίδιος έλεγχος από τα ίδια πρόσωπα εις τας ενόπλους δυνάμεις. Αυτό αποτελεί και ιστορικώς και συνταγματικώς ανωμαλίαν. Δεν είναι δυνατόν ένα κόμμα εκπεσόν μάλιστα εις την θέλησιν του λαού να ιδιοποιηται την μονοπώλησιν του ελέγχου ενός οργάνου εθνικής πολιτικής. Αυταί αι αξιώσεις, εκτός του ότι επιβεβαιώνουν τους δεσμούς της Αυλής με την ΕΡΕ, μοιραίως οδηγούν εις καταστάσεις που είναι ιστορικώς βέβαιον ότι είναι αδύνατον να διαιωνισθούν και είναι νόμος αδήριτος ότι θα εύρουν την διέξοδόν των με τον ένα ή με τον άλλον τρόπον.

Βέβαια η δημοκρατική νίκη του Νοεμβρίου και περισσότερο του Φεβρουαρίου είχε συγκλονίσει πρόρριζα τους πραξικοπηματίας και τους στρατοκράτας, αλλ' ήλθον η ενδοτικό-

της, αι παραχωρήσεις, οι συμβιβασμοί, αι συναλλαγαι της Κυβερνήσεως, δια να τους ενθαρρύνουν, δια να ανασυνταχθούν, δια να σταθεροποιήσουν τας θέσεις των και να αναπτύξουν νέαν εναντίον των ελευθέρων θεσμών επίθεσιν.

Και ιδού εν χαρακτηριστικόν αποκορύφωμα της επιθέσεως κατά των ελευθέρων θεσμών. Δια να αναβιώση η νεοφασιστική ζούγκλα, δια να αναβιώση ο κόσμος που αναβλύζει δυσώδης, κτηνώδης, εγκληματικός, από τας σημερινάς αποκαλύψεις Καπελώνη, χρησιμοποιείται, όπως εχρησιμοποιήθη και εις το έγκλημα της Θεσσαλονίκης, το ίδιον πρόσχημα, το ίδιον σύνθημα δια την αποδυνάμωσιν της δημοκρατίας και την διάσπασιν των εφεδρειών αυτής, ο κομμουνιστικός κίνδυνος, ο κομμουνιστικός δάκτυλος, η κομμουνιστική επιβουλή. Και ο αντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος, ο υπ' αριθ. 817760 πραξικοπηματίας του σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», η δεξιά χείρ του Νάτσινα, σκηνοθετεί δολιοφθοράν εις τον Έβρον, αφού είχαν προηγηθή αι άτιμοι, ψευδείς και ανησυχητικά διάδοσεις εφημερίδος της ΕΡΕ περί δολιοφθοράς 17 τάνκς εις άλλην μονάδα, σκηνοθετεί δολιοφθοράν 2 τζίπς με ένα κατσαβίδι ως όργανον της δολιοφθοράς, συντάσσει εν πόρισμα, το γνωστοποιεί εις τον τύπον της ΕΡΕ μίαν ημέραν προτού το κοινοποιήσει εις την Κυβέρνησιν, κινητοποιεί πίσω από την πλάτην της Κυβερνήσεως αστυνομικόν μηχανισμόν και συλλαμβάνει δεκάδα πολιτών, συλλαμβάνει 3-5 στρατιώτας και αποσπά από τους στρατιώτας ομολογίαν, ελεγχθείσαν εκ των υστέρων ως ψευδή. Και ερωτώ την Κυβέρνησιν: Ποίος ασκεί την εξουσίαν εις αυτόν τον τόπον; Πως περί οιουδήποτε κ. Παπαδοπούλου υπάρχει το τεκμήριον της αληθείας, και εις βάρος δεκάδων ελευθέρων πολιτών το τεκμήριον της ενοχής, ώστε άρκεί να συντάξη ένα χαρτί ο κ. Παπαδόπουλος, δια να συλληφθούν νύκτωρ από τα σπίτια των εις τα τέσσαρα άκρα της Ελλάδος 10 πολίται, να τεθούν υπό απομόνωσιν, να κινδυνεύσουν να υποστούν τα γνωστά και συνηθισμένα από τας δίκας της Αεροπορίας και άλλα συνηθισμένα παρομοίας φύσεως βασανιστήρια, δια να ελεγχθή ύστερα ότι όλα αυτά ήσαν

πομφόλυξ; Και αν αύριον ένα νέον πόρισμα κατονομάση όχι 10, αλλά 500, 1.000, 10.000 πολίτας, είναι δυνατόν να συγκλονισθή το καθεστώς των δημοσίων ελευθεριών, η ασφάλεια του ανθρώπου ότι θα ευρίσκεται εις το σπίτι του, μη έχων να δώση λόγον, παρά μόνον εις την τακτικήν δικαιοσύνην, είναι δυνατόν να συγκλονισθή το καθεστώς των δικονομικών και συνταγματικών εγγυήσεων και είναι δυνατόν με αυτόν τον τρόπον να ξαναεγκαθιδρυθή το βασίλειον του φόβου εις αυτόν τον τόπον, επί τη βάσει οιασδήποτε αυθαίρετου, κακοβούλου ενεργείας οιουδήποτε κ. Παπαδοπούλου; Και ερωτώ, βάσει τίνος Νόμου, αναγνωρίζοντας αυτό το δικαίωμα, επελήφθησαν στρατιωτικάί δικαστικάί αρχαί αυτής της υποθέσεως; Διότι το μεν Σύνταγμα το απογορεύει, εγώ δε δεν γνωρίζω να υπάρχη κανείς Νόμος να το επιτρέπη τούτο και παρακαλώ τον κ. ύπουργόν της Δικαιοσύνης...

Σ. Ηλιόπουλος: Είναι βέβαιον ότι δεν υπάρχει.

Η. Ηλιού: Το ξέρω ότι δεν υπάρχει. Επειδή το ισχυρίσθη αυτό το πράγμα, παρακαλώ τον κ. ύπουργόν της Δικαιοσύνης επί τη βάσει ποίας νομικής διατάξεως παρεπέμφθησαν οι ιδιώται δια τοιαύτας παραβάσεις εις τους στρατοδίκας και εις τους εισηγητάς; Και ερωτώ, ήτο δυνατόν ποτέ να παραχωρηθή αυτή η εξουσία, η μη ανήκουσα κατά τό πολίτευμα εις τας στρατιωτικάς αρχάς και μάλιστα εις πρόσωπον της ποιότητος του κ. Παπαδοπούλου, του 817760, εάν δεν κατείχετο η Κυβέρνησις από το γνωστόν εκείνο πλέγμα, το οποίον την σπρώχνει κάθε τόσο να παραδίδη τμήμα της εξουσίας, με αποτέλεσμα να απογυμνούνται από την πραγματικήν εξουσίαν; Και ερωτώ τέλος ποία μέτρα ελήφθησαν εναντίον αυτού του εμπρηστού, εναντίον αυτού του προβοκάτορα;

Ν. Μπακόπουλος: (ύπουργός Δικαιοσύνης). Θέλετε να μάθετε;

Η. Ηλιού: Κύριε Υπουργέ, θέλω την απάντησιν.

Ν. Μπακόπουλος (ύπουργός Δικαιοσύνης): Σας την δίδω αμέσως. Η Κυβέρνησις, πράγμα το οποίον προχθές δεν ηθέλησα να είπω σαφώς, διότι η υπόθεσις εκκρεμούσεν ενώ-

πιον των αρμοδίων δικαστικών αρχών, η Κυβέρνησις είχε καταγγελίαν όχι από τον κ. Παπαδόπουλον, από άλλο αρμόδιον ὄργανον της διοικήσεως του στρατού, ὅτι ἐγένετο δολιοφθορά εἰς το τάγμα περὶ τοῦ οὐοίου πρόκειται, τοῦ οὐοίου διοικητῆς ἦτο ο κ. Παπαδόπουλος, ὅτι οἱ συλληφθέντες εἶχον δώσει ἰδιόχειρον ἐπιστολήν, καταγγέλλοντες ὅτι ἐμυήθησαν εἰς τον κομμουνισμόν ἀπό το τάδε και τάδε πρόσωπον (θόρυβος).

Παρακαλῶ, ὅταν προκαλήτε, θα λάβετε την ἀπάντησιν. Και ὅτι οδηγία δια την δολιοφθοράν και την κατασκοπείαν—πρώτην φοράν μεταχειρίζομαι την λέξιν ἐνώπιον της Βουλῆς—προήρχοντο ἀπό τον πατέρα του ἐνός και ὅτι υπήρχον βάσιμοι ὑπόνοιαι ὅτι ο κύκλος των ὑπόπτων, ο κύκλος των συνενόχων ἦτο ευρύτερος. Τι ἔκαμεν η Κυβέρνησις; Διέταξε την Εἰσαγγελικὴν Ἀρχήν, ἐν συνεννοήσει με τα Αστυνομικά Ὑργανα, να προβούν εἰς τρεῖς συλλήψεις. Και αὐτό ἐγένετο. Διὰτί παρεδόθησαν εἰς το Γ' Σῶμα Στρατοῦ; Διότι ἐπρόκειτο περὶ κατασκοπείας, ὡς ἀνεφέρθη.

Η. Ηλιού: Ἐπρόκειτο;

Ν. Μπακόπουλος (υπουργός Δικαιοσύνης): Παρακαλῶ, διότι ἐπρόκειτο περὶ κατασκοπείας. Αὐτή ἦτο η καταγγελία προς την Κυβέρνησιν και ἀρμόδια ὄργανα δια την ἐξακρίβωσιν ἐάν ὑπάρχη κατασκοπεία ἦσαν αἱ Αστυνομικαὶ Ἀρχαί, η Στρατιωτικὴ Δικαιοσύνη, το Γ' Σῶμα Στρατοῦ. Και αὐτό ἐπραξεν η Κυβέρνησις. Ἀπεδείχθη ἐκ των υστέρων ὅτι η καταγγελία ἦτο ἀβάσιμος και ἀπελύθησαν. Αὐτό ἦτο ὄλο, το οὐοίον ἐπραξεν η Κυβέρνησις.

Η. Ηλιού: Κύριοι συνάδελφοι, δεν γνωρίζω ἐάν ο παλαιός συνοπαδός μου του κόμματος του Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου ἐλησμόνησε και το ἀλφάβητον ἀκόμη της Δημοκρατίας. Δεν ἠμπορῶ να καταλάβω τι ἀντιλήψεις περὶ συνταγματικῶν ἐγγυήσεων ἔχει ὅταν δηλοῖ ἐνώπιον του Σώματος και πρὸς καθησύχασιν και ἀσφάλειαν ολοκλήρου του Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅτι ἀρκεῖ οἰοσδήποτε προβοκάτορας, ἀνευ οὐδενός συγκεκριμένου στοιχείου, να γράψη εἰς ἐν ἐγγραφον, φέρον σφραγίδα στρατιωτικοῦ σχηματισμοῦ, την λέξιν «κατασκο-

πεία», δια να καταργηθή δια τούτο κάθε εγγύησις υπέρ του ιδιώτου, δια να συλληφθή και παραδοθή εις την ΕΣΑ, δια να μετατραπή η αρμοδιότης των τακτικών δικαστηρίων, η οποία και σήμερον υπάρχει, προκειμένου περί φθοράς πραγμάτων, να μετατραπή εις αρμοδιότητα κατά τον φασιστικόν νόμον 375 του Ίωάννου Μεταξά, ο οποίος σημειωτέον κολάζει ειδικάς περιπτώσεις κατασκοπείας, ενώ γενικής ισχύος, και το γνωρίζει ή ώφειλε να το γνωρίζη ο κ. υπουργός της Δικαιοσύνης, είναι αι διατάξεις των άρθρων 146 έως 148 του κοινου Ποινικού Κώδικος, αι οποίαι έχουν εφαρμογήν επί των ιδιωτών και ανήκουν εις τα τακτικά δικαστήρια. Εάν τόσον περίεργον αντίληψιν έχουν η Κυβέρνησις και ο υπουργός της Δικαιοσύνης περί της ανάγκης σεβασμού των συνταγματικών κατοχυρώσεων των ελευθεριών των πολιτών, περί της ανάγκης του να μη δύναται ο οιοσδήποτε προβοκάτορας στρατοκράτης μέλος Χούντας ή μέλος σχεδίου «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», κατανομάζων εις ένα χαρτί 5 ή 10000 ονόματα, πώς θα τον εμποδίσετε να συγκλονίση μίαν νύκτα την χώραν με ομαδικάς συλλήψεις;

Έτσι δημιουργούνται αι καταστάσεις και τούτο είναι γνωστόν από ιστορικών προηγούμενον. Αποκτά δε όλας τας δυνατότητας αυτάς με το να προσθήση αορίστως εις το πόρισμα την λέξιν «κατασκοπεία», η οποία κατά μαγικόν τρόπον του παρέχει όλας τας εξουσίας επί των ιδιωτών, παρά το Σύνταγμα.

Ξεύρομεν πώς αποσπώνται αι ομολογίαι. Άλλως τε διεψεύσθησαν αποδειχθείσαι ως ανακριβείς. Είπεν ο τάδε ότι αυτοί με παρώθησαν εις την κατασκοπείαν. Έτσι αμέσως απογυμνούνται δια της μαγικής αυτής λέξεως κάθε πολίτης, από κάθε συνταγματικήν προστασίαν και παραδίδεται εις την ΕΣΑ. Εάν νομίζετε ότι αυτό αποτελεί ικανοποιητικήν, καθησυχαστικήν δια τας ευρυτέρας λαϊκάς μάζας διαβεβαίωσιν, λυπούμαι κ. υπουργέ της Δικαιοσύνης, αλλά δεν είμαι εις θέσιν να παρακολουθήσω τον τρόπον της σκέψεώς σας. Γνωρίζω μόνον ότι απέχει από την στοιχειώδη δημοκρατικήν συνειδησιν το ότι

δεν εξηγήρητε κατά της δυνατότητος να υπάρχουν τοιαῦται σκηνοθεσίαι και κατά της καταλύσεως κάθε διαδικαστικής εγγυήσεως και της υπαγωγῆς των πάντων εις την ΕΣΑ και εις τους βασιανιστάς.

Ν. Μπακόπουλος (υπ. Δικαιος.): Με συγχωρείτε, αλλά ὅλη η φρασεολογία σας στηρίζεται εις αβασίμους σκέψεις και εις αβάσιμα πράγματα. Εγὼ δεν ηθέλησα να απασχολήσω την Βουλὴν με ἄλλου εἶδους θέματα. Αἱ καταγγελίαι τας οποίας εἶχομεν ἀπὸ το Γ' Σῶμα Στρατοῦ, ὄχι ἀπὸ τον Παπαδόπουλον, συνεπεία αναφορᾶς του Παπαδοπούλου και συνεπεία ενεργηθείσης προανακρίσεως πριν καταγγελθῆ εις την κυβέρνησιν το πράγμα, ὅτι δεν ἐπρόκειτο περὶ δολιοφθορᾶς, ἀλλὰ περὶ κατασκοπείας, και η οποία ἀνέφερον ὠρισμένα περιστατικά, ὅτι ὑποπτοὶ συνέλεγον πληροφορίας περὶ της δυνάμεως των μονάδων, του εἶδους του οπλισμοῦ και του αριθμοῦ αὐτοῦ κατ' εἶδος, μας ὠθήσαν εις τας ενεργείας εις τας οποίας προέβημεν. Πως ἔπρεπε ἄλλως να ενεργήσῃ η Κυβέρνησις; Να ἀφήσῃ την ἐντύπωσιν ὅτι δεν ενδιαφέρεται δια την ἐθνικὴν ἀσφάλειαν και να μη προβῆ εις ουδεμίαν ἐνέργειαν; Τι ἐκάμαμε; Σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους κειμένους νόμους, διετάξαμεν, και ἐγὼ εἶμαι ο υπεύθυνος, τον Εισαγγελέα να προβῆ εις την σύλληψιν εις Αθήνας των τριῶν προσώπων, τα οποία κατηγγέλλοντο υπευθύνως ἀπὸ το Γ' Σῶμα Στρατοῦ ως ὑποπτα. Συνελήφθησαν. Το Σύνταγμα δίδει το δικαίωμα εις την δικαστικὴν ἐξουσίαν να συλλάβῃ και παραπέμψῃ εις την ἀρμοδίαν δικαστικὴν ἀρχὴν τοιαῦτα πρόσωπα καθὼς και να κρίνῃ εἴναι παραπεμπτέοι, εἴναι ἐνοχοὶ. Αὐτὸ ἐπράξαμεν. Τους παρεδώσαμεν εις το Γ' Σῶμα Στρατοῦ, ἀπεστείλαμεν και τον κ. Αθανασούλιαν, τον υπεύθυνον της Στρατιωτικῆς Δικαιοσύνης, να παρακολουθῆσῃ τα πράγματα. Συνεννοήθημεν τηλεφωνικῶς με το Γ' Σῶμα Στρατοῦ την ἰδίαν νύκτα και προτοῦ δώσωμεν την ἐντολήν, την ἰδίαν ὥραν ἐπεδιώξαμεν να προσανατολισθῶμεν και ἐπὶ τη βάσει των στοιχείων τα οποία εἶχομεν την ὥραν ἐκείνην ἐνηργήσαμεν ὡς ἐνηργήσαμεν. Δεν ἐνηργήσαμεν διότι μας εἶπαν ἀπλῶς ἐδῶ ὑπάρχει κατασκο-

πεία, αλλά διότι μας είπαν συγκεκριμένα στοιχεία, τα οποία είχε συλλέξει η προανάκρισις.

Α. Κύρκος: Ό,τι σας είπεν ο Παπαδόπουλος.

Η. Ηλιού: Ξεκίνημα όλης της υποθέσεως είναι το πόρισμα Παπαδοπούλου.

Ν. Μπακόπουλος (υπ. Δικαιοσ.): Ένήργησα επί τη βάσει των στοιχείων που είχομεν τότε. Προέβην εις εκείνο το οποίον είχαν εθνικόν καθήκον να πράξω. Απεδείχθη ότι δεν υπήρχον κατάσκοποι, δεν υπήρχον ένοχοι. Τα αρμόδια δικαστικά όργανα του Κράτους, οία είναι και το δικαστήριον της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, αδιάφορον εάν σας αρέση ή όχι το ότι υπάρχουν εις την οργάνωσιν της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης και τα Στρατιωτικά Δικαστήρια, ενήργησαν, απεκαλύφθη ότι δεν υπάρχει κατασκοπεία, δεν υπάρχει δολιοφθορά και δια της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης αφέθησαν ελεύθεροι.

Α. Κύρκος: Τι έγιναν οι προβοκάτορες;

Ν. Μπακόπουλος (υπ. Δικαιοσ.): Άλλο είναι το θέμα αυτό. Εγώ ευθύνομαι δια το δικαστικόν θέμα και δι' αυτό μόνον δίδω εξηγήσεις προς την Εθνικήν Αντιπροσωπείαν. Το άλλο, είναι διοικητικόν θέμα, αναμείναιτε και θα ίδητε τας ενεργείας της Κυβερνήσεως.

Η. Ηλιού: Είναι ασύλληπτα τα επιχειρήματα του κ. υπουργού της Δικαιοσύνης. Δίδουν το δικαίωμα εις οιονδήποτε Παπαδόπουλον να γράψη ένα πόρισμα, όχι με δέκα αλλά με περισσότερους και αυτό αποτελεί τεκμήριον ότι υπάρχει αρμοδιότης της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης των ειδικών περιπτώσεων του Νόμου 375. Ενώ και δια την κατασκοπειάν ακόμη είναι αρμόδιον το κοινόν Ποινικόν Δικαστήριον. Και είναι τοιαύτη η αδιαφορία δια τας συνταγματικές εγγυήσεις, ώστε αρκεί να γραφή εις ένα πόρισμα το όνομα ενός ιδιώτου μη εξετασθέντος, δια να υπάρξη τεκμήριον ενοχής και συλλήψεως και παραδόσεώς του εις την ΕΣΑ, όπου, ανεξαρτήτως της τυχόν καλής μεταχειρίσεως, την οποίαν είχαν οι ιδιώται εις την πρόσφατον περίπτωσιν, είναι γνωστόν πως εδημιουργήθησαν αι υποθέσεις των αεροπόρων και άλλα υποθέσεις από την εγ-

κλιματική κατάχρησιν, η οποία εφαρμόζεται από τα όργανα της Χούντας εις τας «ανακρίσεις».

Κύριοι συνάδελφοι, αυτά είναι εξοργιστικά, αυτά είναι απαράδεκτα, αυτά θέτουν εις κίνδυνον την ασφάλειαν όλων των πολιτών, που ζούν εις όλην την επικράτειαν, ότι είναι δυνατόν να ευρεθούν εις τα χέρια της ΕΣΑ, διότι θα γραφή εις το πόρισμα οιοδήποτε στρατιωτικού, ότι ενέχονται εις μίαν υπόθεσιν δολιοφθοράς ή κατασκοπείας, που προκύπτει από μίαν κατάθεσιν ενός στρατιώτου, καθ' ήν στιγμὴν γνωρίζομεν πως δέρονται και βασανίζονται οι στρατιώται δια να υπογράψουν μίαν κατάθεσιν αναφέρουσαν ότι ο τάδε τους πρότρεψεν εις κατασκοπείαν. Ποίαν κατασκοπείαν; Αυτά τα πράγματα δείχνουν ότι υπάρχει παραχώρησις εξουσίας και πρέπει να το προσέξῃ η Κυβέρνησις.

Αυτοί οι δύο σφετερισμοί της εξουσίας που απογυμνώνουν την Κυβέρνησιν από την ουσιαστικὴν εξουσίαν συνθέτουν την κρίσιν και το πολιτικόν πρόβλημα, το οποίον πρέπει να μας απασχολήσῃ. Και η κατάστασησ αυτή ήτο χρέος ημών να τεθῇ ωμή και γυμνή ενώπιον του Ελληνικού λαού, δια να οξύνῃ την δημοκρατικὴν επαγρύπνησιν και να χαλιβδώσῃ την λαϊκὴν μαζικὴν και ενιαίαν δημοκρατικὴν πάλην. Η ΕΔΑ είναι υποχρεωμένη, συζητουμένου του πολιτικού προβλήματος, να περιορισθῇ κατά κύριον λόγον εις αυτόν τον κρίσιμον τομέα.

Προσχήματα ή αφύπνισις;

Ὅσα ἄλλα προς ἔξαρσιν των κυβερνητικῶν επιτευγμάτων, προς διαφήμισιν ή ἔστω καθ' ὁ μέρος είναι τα ἔργα αυτά θετικά προς συμψηφισμόν, εναντίον πελωρίων πολιτικῶν ευθυνῶν θα λεχθούν από τους υπουργούς της Κυβερνήσεως παρελαύνοντας από το βήμα δια να εκθέσουν ἕκαστος τα επιτεύγματά του εις το Υπουργεῖον του, δεν συνάπτονται με το οξύ πολιτικόν θέμα, με την οξείαν κρίσιν εξουσίας, η οποία απασχολεῖ σήμερον την χώραν. Περιορίζομαι, κ. συνάδελφοι,

αφού αναγνωρίσω με γενναιοφροσύνην όσα θετικά έγιναν, να υπογραμμίσω ότι ανεπιτυχώς έχουν αντιμετωπισθή σοβαρά λαϊκά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Το πρόβλημα ανατιμήσεων των ειδών λαϊκής καταναλώσεως πρώτης ανάγκης που δημιουργούν άγχος εις τους οικογενειακούς προϋπολογισμούς. Το πρόβλημα του ισοζυγίου πληρωμών, το πρόβλημα της απασχολήσεως και της μεταναστεύσεως, το πρόβλημα του σίτου και του καπνού, το πρόβλημα της απεμπολήσεως υπό επαχθείς όρους του ελληνικού πλούτου εις ξένα μονοπώλια, όπως προκύπτει και από την σύμβασιν ΕΣΣΟ – ΠΑΠΠΑΣ, παρά τας κυβερνητικές επαγγελίας, επικυρωθείσαν υπό δυσμενεστέρους από την αρχικήν όρους και από την αδυναμίαν να αναθεωρήση την σύμβασιν ΠΕΣΙΝΕ. Αλλά αφού απλώς εμνημόνευσα 3-4 σημεία, όπου υπάρχουν ανεπιτυχείς χειρισμοί, επανέρχομαι αμέσως εις το πολιτικόν θέμα.

Διότι δεν προεκάλεσαν την θέσιν ζητήματος εμπιστοσύνης αυτά τα θέματα. Προεκάλεσε την θέσιν ζητήματος εμπιστοσύνης το πρόβλημα της εξουσίας, το κρίσιμον δια την επιβίωσιν της Δημοκρατίας, μαζί με την πάνδημον εξέγερσιν εναντίον του ενταφιασμού των επαγγελιών περί ηθικού καθαρμού που και αυτό έγινε κατόπιν πίεσεως της Αυλής. Και εδώ οφείλω να είπω ότι όχι μόνον εμέ προσωπικά, όχι μόνον την παράταξιν της ΕΔΑ, αλλά και τους ιδίους οπαδούς του Κέντρου και τον Τύπον της κυβερνητικής παρατάξεως απασχολεί και μάλιστα οξύτετα, διότι θα προκαθορίση το μέλλον των ελευθέρων θεσμών και της Δημοκρατίας εις την χώραν μας, το πρόβλημα εις τι αποβλέπει ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως, όταν ζητή εμπιστοσύνην. Λυί να το εκφράσω ωμά με δύο λέξεις, μας απασχολεί το δίλημμα: Πρόκειται δι' εκβίασιν ή δι' αφύπνισιν; Αποβλέπει η Κυβέρνησις εις μίαν τυπικήν επιβεβαίωσιν της ενότητος του Κόμματος, εις μίαν άσκησιν πίεσεως και εξαναγκασμού των βουλευτών να δώσουν έγκρισιν δια τας βαρείας παραλείψεις, αι οποίαι εξετέθησαν, και να δώσουν εξουσιοδότησιν εν λευκώ να εξακολουθήση κατά τον ίδιον τρόπον, με τας αυτάς παραχωρήσεις εξουσίας, με

τας αυτές συναλλαγές και συμβιβασμούς, ακόμη και αδυναμίας, όπως μέχρι τώρα; Αλλά αυτού του είδους εξηναγκασμένοι ψήφοι πότε τάχα απεδείχθησαν αποτελεσματικοί; Εάν αυτό είναι το ζητούμενο, γνωρίζει ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως ότι τουλάχιστον από τους βουλευτές της Ε.Κ. δεν απεδοκιμάστη κατά την ψηφοφορία της παρελθούσης Πέμπτης το πρόσωπόν του, ούτε κατεδικάσθη το σχήμα «Κυβερνήσεως Κέντρου» ως μη δυνάμενο κατά την αντίληψιν των οπαδών του να διακυβερνήσει την χώραν και να δώσει, άν το θελήσει, ορθάς και δημοκρατικάς λύσεις επί των προβλημάτων. Κατεδικάσθη η πολιτική, την οποίαν ασκεί, η πολιτική της παραδόσεως της εξουσίας, η πολιτική της παραδόσεως της Δημοκρατίας, η πολιτική της παραδόσεως της λαϊκής κυριαρχίας, η πολιτική της παραδόσεως του λαού εις τους συνωμώτας του νεοφασισμού.

Κύριοι συνάδελφοι, εάν επιδιώξεις, λοιπόν, του Προέδρου της Κυβερνήσεως είναι να εμφανίση μίαν εξηναγκασμένην πρόσοψιν συνοχής του κυβερνητικού Κόμματος, υπό την οποίαν όμως θα εξακολουθούν να κοχλάζουν δυνάμεις δυσανασχετήσεως, που αξιώνουν δημοκρατικήν συνέπειαν και πλήρωσιν επαγγελιών, εάν η θέσις προβλήματος εμπιστοσύνης έχη τον χαρακτήρα της διασκεδάσεως των κακών εντυπώσεων, ενώ υπάρχει τυχόν πρόθεσις να συνεχισθή η ίδια πολιτική, βεβαίως την ψήφον εμπιστοσύνης θα την πάρη από τους βουλευτάς της Ενώσεως Κέντρου, την επαρκή, ώστε να έχη δοθή η εμπιστοσύνη του Σώματος εις την Κυβέρνησιν. Δεν λύει όμως, αλλά απλώς μεταθέτει και οξύνει τα προβλήματα της Ε.Κ. και ακόμη περισσότερο οξύνει τους κινδύνους της Δημοκρατίας και του Λαού. Μήπως δεν πρόκειται περί πίεσεως, αλλά πρόκειται περί αφυπνίσεως; Μήπως τάχα ζητείτε δυνάμεις διότι κατενοήθη, έστω και στις δώδεκα παρά πέντε, ότι, κατά τον στίχον του Προφητικού, δεν υπάρχει πίο κάτω άλλο σκαλί, και μήπως υπάρχει, κατά την κομψήν έκφρασιν κυβερνητικής εφημερίδος, πρόθεσις «αλλαγής βηματισμού»;

Τα βασικά αυτά προβλήματα που αποτελούν το κρίσιμον

πολιτικόν θέμα είναι δύο, όπως τα εξεθέσαμεν. Επ' αυτών η Ε-ΔΑ αναμένει να πληροφορηθή από την Κυβέρνησιν τι πρόκειται να πράξη: Πρώτον, θα εκδημοκρατήσῃ τὴν Αὐλήν, ἐπιβάλλουσα εἰς τὸν Ἀνώτατον Ἄρχοντα να περιορισθῆ μέσα εἰς τὰ συνταγματικά πλαίσια; Δεύτερον, θα ἐθνικοποιήσῃ τὸν Στρατόν; Κατ' ἀκολουθίαν, ἔχει ἡ Κυβέρνησις τῆς Ε.Κ. τὴν ἀπόφασιν να ἀσκήσῃ εἰς τὸ ἀκέραιον τὴν ἐξουσίαν που τῆς ἔδωσεν ἡ λαϊκὴ ψήφος, χωρὶς να τὴν μοιράζεται και να τὴν παραχωρῆ, χωρὶς να ἀνέχεται, εἴτε τοποτηρητάς, εἴτε ΠΕΡΙΚΛΕΙΣ Γενικοῦς Επιτελάρχας; Ἐχει τὴν ἀπόφασιν, τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν να τὴν ἀσκήσῃ σύμφωνα με τὰς δημοκρατικὰς ἐπαγγελίας που ἔδωσεν και με τὴν δημοκρατικὴν ἐντολήν που ἔλαβεν; Επ' αυτών και μόνον επ' αυτών αναμένει να διαφωτισθῆ ἀπὸ τὴν ἐγκαινασθείσαν ἀπόψε συζήτησιν ὁ Ἑλληνικὸς λαός. Κάθε μέριμνα και τυρβασμὸς περὶ πολλῶν και ἄλλων, θα θεωρηθῆ δικαίως ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν ὡς υπεκφυγὴ και ὡς δυσοίωνος ἀπάντησις. Ἡ ΕΔΑ ὅπως δῆποτε και ἀν ψήφισῃ, βεβαίως θα καταδικάσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Εξουσίας, ὅπως ἠσκήθη ἕως σήμερον. Ἀπὸ ἐκεῖ και πέρα, ἐπειδὴ ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀνευδότου ἀγώνος και ἀκόμη περισσότερον εἰς τὰς προεκλογικὰς περιόδους και εἰς τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις και τῶν ἐκλογῶν τοῦ Νοεμβρίου και τοῦ Φεβρουαρίου και ἔκτοτε κατ' ἐπανάληψιν μεγαλόστομοι ἐπαγγελίαι ἐδόθησαν, υποσχέσεις ἐδόθησαν και υπήρξαν ἠθετήθησαν και υπήρξαν ὑπαναχωρήσεις και υπήρξαν παραβάσεις, βεβαιότητα ἡ ΕΔΑ εἶναι ἄκρως δὺςπιστος, ἄκρως ἐπιφυλακτικὴ ἀπὸ οἰασδῆποτε καλὰς διαβεβαιώσεις, τὰς ὁποίας μόνον τυχόν ἡ πράξις, ἡ πραγματοποιήσις εἰς τὸ μέλλον θα ἐπιβεβαιώσῃ. Ὀπωσδῆποτε, μαζί με τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἡ ΕΔΑ περιμένει ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν δύο αυτῶν βασικῶν ἀγχωδῶν ἐρωτημάτων, δια να προσδιορίσῃ τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θα ἐκφράσῃ τὴν θέλησίν τῆς να καταδικάσῃ τὴν μέχρι σήμερον ἀσκηθείσαν πολιτικὴν εἰς τὸ θέμα τῆς ἐξουσίας και να διατηρήσῃ ὅλας τὰς ἐπιφυλάξεις και τὴν δὺςπιστίαν τῆς, μέχρι ἐπιβεβαιώσεως δια τῆς πραγματο-

ποίησεως δι' εκείνα, τα οποία τυχόν θα επαγγελθή και πάλιν η Κυβέρνησις. Πάντως, ανεξαρτήτως των όσων θα λεχθούν ενώπιον του Σώματος κατά την συζήτησιν επί του πολιτικού ζητήματος, κατά τήν κρίσιμον και ιστορικήν σήμερον συνεδρίασιν, η ΕΔΑ αισθάνεται χρέος να διακηρύξη προς όλας τας κατευθύνσεις και προς τα άνω και προς τα κάτω, ότι αι δυνάμεις και αι εφεδρείαι της δημοκρατικής ομαλότητος, της νομιμότητος, της λαϊκής κυριαρχίας είναι ανεξάντλητοι, ότι ο δημοκρατικός λαός ο οποίος ανέτρεψε με την ενιαίαν και μαζικήν πάλιν του, επιβεβλημένον ήδη δυναμικώς και φρουρούμενον από κρατικήν και παρακρατικήν βίαν, το εκλογικόν πραξικόπημα «ΠΕΡΙΚΛΗΣ», θα επιβάλη την σωστήν, την δημοκρατικήν, την εθνικώς συμφέρουσαν λύσιν εις το πρόβλημα της εξουσίας, σύμφωνα με τας ανάγκας των καιρών και σύμφωνα με τας δημοκρατικάς αξιώσεις του Έθνους.

Β' ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΟΣ

Συνεδρίασις της 1ης Σεπτεμβρίου 1965

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Κύριοι, σας εκάλεσα σήμερα δια να ζητήσω τας γνώμας σας, προς αντιμετώπισιν της πολιτικής κρίσεως.

Κατέχομαι από βαρείαν ανησυχίαν, την οποίαν προκαλούν σοβαροί κίνδυνοι δια την οικονομίαν, την διεθνή θέσιν της Χώρας, την εξέλιξιν του μεγάλου εθνικού θέματος της Κύπρου και την εσωτερικήν κατάστασιν.

Προσέτι η οξύτης των πολιτικών παθών υπονομεύει και τείνει να καταστρέψη την ψυχικήν ενότητα του Έθνους.

Γνωρίζετε τα υπό της πολιτικής κρίσεως τιθέμενα ενώπιον ημών προβλήματα.

Πιστεύω ότι το καλώς εννοούμενον συμφέρον του Έθνους απαιτεί όπως εκάστη περίοδος της Βουλής διαρκή όσον αι σχετικά διατάξεις του Συντάγματος προβλέπτουν.

Δεν νομίζω επίσης ότι υπάρχει τις ο διαφωνών επι της αρχής ότι εις το Πολίτευμά μας κυβερνά ο Λαός δια των εκπροσώπων του εις την Βουλήν, της οποίας την εμπιστοσύνην οφείλει να έχη η Κυβέρνησις.

Πριν ή χωρήσω εις την εκ του Συντάγματος ανήκουσαν εις εμέ πρωτουβουλίαν του διορισμού νέας Κυβερνήσεως, εθεώρησα σκόπιμον να συγκαλέσω το συμερινόν Συμβούλιον.

Είμαι βέβαιος ότι θα θελήσητε να με βοηθήσητε εις την

εκτέλεσιν των καθηκόντων μου, συμβάλλοντες εις το να εξέλθη το Έθνος της παρούσης δυσχερούς περιστάσεως.

Ιδιαιτέραν έκκλησιν απευθύνω προς τους εν τη Βουλή υπευθύνους έναντι του Λαού ηγέτας, να εξαρθούν εις το ύψος των κρίσιμων περιστάσεων και να δώσουν, το ταχύτερον, εις την Χώραν την Κυβέρνησιν, την οποίαν προσδοκά.

Κύριες Πρόεδρε, παρακαλείσθε να εκθέσητε τας απόψεις σας.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ (Πρ. Κυβ/σεως): Είναι φυσικόν, Μεγαλειότατε, να είμαι σύμφωνος με το περιεχόμενον της ομιλίας σας. Να μου επιτρέψητε όμως να επιφυλαχθώ να λάβω τον λόγον μετά το πέρας των ομιλιών των παρισταμένων κυρίων.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Όρίστε, κ. Πρόεδρε.

Γ.ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Χαίρω δια την σύγκλησιν Συμβουλίου του Στέμματος. Καθ' όσον αφορά την σύνθεσιν του Συμβουλίου, είναι γνωστόν ότι δεν υπάρχει γραπτή διάταξις. Εκάστοτε εκτιμάται η σύνθεσις. Η γνώμη μου είναι ότι η σημερινή σύνθεσις δεν ήτο εκείνη με την οποίαν θα ήμην σύμφωνος. Εν τούτοις, δεν εθεώρησα ότι αυτό αποτελεί αποχρώντα λόγον προς μη συμμετοχήν.

Συμμερίζομαι την γνώμην του Μεγαλειστάτου, ότι υπάρχει επηυξημένη ευθύνη ημών, οι οποίοι ηγούμεθα πολιτικών κομμάτων εις την Βουλήν, και θα είμεθα ευτυχείς να ακούσωμεν και τας γνώμας των άλλων προσωπικοτήτων, αι οποίαι ευρίσκονται εκτός και της ενεργού πολιτικής ζωής.

Επειδή θεωρώ πολύ σημαντικήν την συνάντησιν αυτήν εις το Συμβούλιον του Στέμματος, θα επεθύμουν να επεκταθώ εις την εισήγησιν του θέματος, το οποίον μας απασχολεί. Θα επεθύμουν να το τοποθετήσει εις τρία στάδια. Το πρώτον στάδιον είναι μέχρι της ιδικής μου παραιτήσεως. Το δεύτερον στάδιον από της ιδικής μου παραιτήσεως έως σήμεραν. Και το τρίτον στάδιον, όπως είπεν ο Μεγαλειότατος, «τι δέον γενέσθαι» δια το μέλλον.

Καθ' όσον αφορά το παρελθόν θα είπω ελάχιστα. Τα θεω-

ρώ όμως απαραίτητα λόγω της σημασίας των γεγονότων.

Απετέλεσε μεγάλην λύπην μου η ανάγκη εις την οποίαν ευρέθην να υποβάλω παραίτησιν. Ετέθη θέμα αν υπήρξεν οικειοθελής η παραίτησις, ή κατ' ουσίαν υπήρξεν εξαναγκασμός εις παραίτησιν. Έχω υποστηρίξει ότι υπήρξε κατ' ουσίαν εξαναγκασμός εις παραίτησιν. Και αι αποδείξεις είναι αι ακόλουθοι: Εις τας 24 Ιουνίου ο Αρχηγός του Πολιτικού Γραφείου του Μεγαλειοτάτου μου είχε γράψει: «Ο Βασιλεύς δεν συμφωνεί προς τας προτεινομένας μεταβολάς εις τας ηγετικές θέσεις των Ενόπλων Δυνάμεων υπό τας κρατούσας συνθήκας».

Ήτο το πρώτον σύμπτωμα διαφωνίας. Ήλθεν έπειτα η επιστολή της 8ης Ιουλίου, η οποία είναι εις όλους γνωστή και της οποίας η βιαιότης του ύφους βεβαίως διεπίστωνε μίαν βαρείαν διαφωνίαν, κρίσιν εμπιστοσύνης. Ήλθεν έπειτα η επιστολή της 16ης Ιουλίου, όπου αυτή, η κρίσις εμπιστοσύνης αναγράφεται εις το κείμενον. Η σχετική περικοπή έχει ως εξής:

«Αποδοκιμάζω τας ενεργείας σας και επιθυμώ να σας καταστήσω σαφές, ότι υπό τοιαύτην ατμόσφαιραν δεν τολμώ να αισιοδοξώ ότι δύναται να αποβή εποικοδομητική η συνεργασία μας. Αν υφίσταται σήμερον πρόβλημα, τούτο συνίσταται εις την κρίσιν εμπιστοσύνης την οποίαν προεκάλεσαν αι ενέργειά σας, απροκαλύπτως σχεδιασμένοι και εσκεμμένοι δια να περιορίσουν την άσκησιν των συνταγματικών μου καθηκόντων». Και ήλθεν έπειτα η 15η Ιουλίου, οπότε συνεζητήθη το θέμα της αναλήψεως του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Είναι το γράμμα που εστάλη από την Κέρυραν;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Μάλιστα, 10 Ιουλίου. Έχω εδώ και το κείμενον των επιστολών. Ήλθεν η 15η Ιουλίου, οπότε συνεζητήθη το θέμα της υπογραφής του διατάγματος της αναλήψεως υπ' εμού του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης. Ήτο προφανές, ότι αυτό το περιστατικόν ήτο η κορύφωσις της διαφωνίας, διότι όλα τα άλλα όσα είχαν προηγηθή απετέλεσαν επιβεβαιώσιν μιας βαρείας διαφωνίας.

Έχει τεθή εις την κοινήν γνώμην το ερώτημα: Ήξιζεν αυτό το περιστατικόν να οδηγήση εις την κρίσιν; Η απάντησις είναι: Πρώτον. Δεν ήτο μόνον αυτό το περιστατικόν. Είχον προηγηθή όλα τα άλλα. Δεύτερον, αφ' ης το περιστατικόν περιήλθεν εις την δημοσιότητα, ήτο μέγα. Αν είχε περιορισθή εις εσωτερικάς συνομιλίας, θα ήτο δυνατόν να επέλθη οιαδήποτε διευθέτησις με πνεύμα καλής θελήσεως.

Αλλά το θέμα είχε περιέλθει εις την δημοσιότητα εις τρόπον ώστε η αποδοχή μου να μη αναλάβω το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης θα σήμαινε εξευτελισμόν του γοήτορου του Προέδρου της Κυβερνήσεως. Ιδού τα κείμενα, οι ολοσέλιδοι τίτλοι των εφημερίδων εκείνου του καιρού, από τας οποίας συνάγεται ποία ήτο η ατμόσφαιρα «Δεν εδέχθη ο Βασιλεύς να αναλάβη ο Γεώργιος Παπανδρέου το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης» «Εθνικός κίνδυνος ο Γεώργιος Παπανδρέου». «ο Βασιλεύς διεφώνησεν προς τον Προθυπουργόν» «Κάτω τα χέρια από τον Στρατόν». «Ο Βασιλεύς ηρνήθη ο Γεώργιος Παπανδρέου αναλάβη το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης». «Ο Βασιλεύς ηρνήθη να συζητήση το ζήτημα του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης». «Ο κ. Παπανδρέου επιζητεί το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης δια να καλύψη τον υιόν του εις την υπόθεσιν ΑΣΠΙ-ΔΑ».

Ήτο φανερόν, επομένως, ότι διεμορφώθη ενώπιον της κοινής γνώμης, ενώπιον του Λαού, το ερώτημα, αν ήτο δυνατόν ο Πρωθυπουργός να εμποδισθή από έλλειψιν εμπιστοσύνης να αναλάβη το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης. Το ζήτημα μετετοπίσθη εις συγκεκριμένον θέμα. Εις ένα υπέρτατον θέμα δημοκρατικής αρχής, αν ο Πρωθυπουργός έχει το δικαίωμα να αναλάβη το Υπουργείον της προτιμήσεώς του. Αφ' ης μετετοπίσθη εις θέμα αρχής, το θέμα κατέστη προφανώς ανυποχώρητον και δεν υπερήσπιζον πλέον προσωπικάς βλέψεις. Υπερήσπιζον την τιμήν του αξιώματος, το γόητρον του αξιώματος. Είμαι βέβαιος ότι και οι αντίπαλοί μου ακόμη θα εθλίβοντο εάν έστεργον εις αυτήν την μείωσιν, να μείνω Πρωθυπουργός υπό απαγόρευσιν. Νομίζω ότι επροστάτευσα το γόη-

τρον του αξιώματος, προτιμήσας την παραίτησιν. Αυτή είναι η ιστορία μέχρι της ιδικής μου παραίτησεως. Κλείει ο πρώτος κύκλος.

Ετέθη έπειτα το θέμα κατά ποιόν τρόπον έπρεπε να αντιμεωπισθή η ιδική μου παραίτησις. Αυτό το οποίον συνέβη, νομίζω ότι δεν έχει προηγούμενον· το γεγονός ότι επροτιμήθησαν άνθρωποι εκ του αυτού κόμματος, διότι τα κόμματα εις τον κοινοβουλευτισμόν εκφράζονται από τον αρχηγόν των. Αν τυχόν υπάρχουν διαφωνίαι, εκδηλούνται προηγουμένως. Διασπώνται εφ' αυτών τα κόμματα, και τότε, εκ της διασπάσεως διαμορφούται νέα κατάστασις, επι της οποίας δύναται να βασισθή η πρόσκλησις μιας μερίδος προς ανάληψιν της Αρχής, μιας μερίδος της πλειοψηφίας, η οποία όμως έχει διαφωνήσει με τον Αρχηγόν της πλειοψηφίας.

Όταν ο κ. Νόβας εκλήθη να αναλάβη την εξουσίαν, δεν είχε υπάρξει καμία διαφωνία. Ήτο μέλος του Κόμματος. Και ενώ ο Πρωθυπουργός, ο Αρχηγός του Κόμματος, παρητήθη, ένα μέλος του Κόμματος εκαλείτο, χωρίς να έχη διαφωνήσει, δια να αναλάβη την εντολήν. Αυτό δεν έχει προηγούμενον. Η εντολή διασπά το κόμμα και όχι η αυτόβουλος απόφασις των μελών του Κόμματος.

Ήτο ενδεχόμενον, λόγω της ιδικής μου πολιτικής, να υπάρξουν μέλη του Κόμματος, ολίγα ή πολλά, τα οποία να διεφώνουν, να είχαν αποτελέσει ιδίαν ομάδα και τότε θα ήτο δυνατόν να γίνη σκέψις ότι φορέα του πνεύματος της πλειοψηφίας αποτελεί αυτή η ομάς και να της ανατεθή η εντολή. Αλλά δεν είχε αυτό συμβή. Ήσαν μέλη του Κόμματος όταν εκλήθησαν. Νομίζω ότι δεν έχει προηγούμενον αυτή η μέθοδος.

Έγινεν η ανάθεσις εις τον κ. Νόβαν και έγινε προσπάθεια εκ μέρους του διασπάσεως του Κόμματος με την προσφοράν Υπουργείων. Ενεκαινιάσθη από τότε αυτή η αχαρκτήριστος μέθοδος διαπομπεύσεων ομάδων και Κυβερνήσεων δια της προσφοράς Υπουργείων. Και αυτό ήτο πρωτοφανές, ότι ερησιμοποιήθησαν δια την διάσπασιν της πλειοψηφίας τα αθέμιτα

μέσα της προσφοράς, το δέλεαρ της εξουσίας.

Την εικόνα η οποία είχε τότε δημιουργηθή και το αίσθημα με το οποίον αντιμετώπισεν η ΕΚ την Κυβέρνησιν Νόβα την είχεν εκφράσει ο κ. Τσιριμώκος με τον λόγον του εις την Θεσσαλονίκην. Ο κ. Τσιριμώκος ήτο τότε μέλος της Ενώσεως Κέντρου και ως μέλος της Ενώσεως Κέντρου παρεκλήθη και από εμέ να μεταβή εις την Θεσσαλονίκην, όπου εξέφρασε τας γνωστάς απόψεις της Ενώσεως Κέντρου. Θα αναγνώσω μερικά αποσπάσματα του λόγου του τα οποία εκφράζουν τον τρόπον με τον οποίον το σύνολον της Ενώσεως Κέντρου και ως κοινοβουλευτικά μέλη και ως Λαός, είχεν αντιμετωπίσει την πρώτην Κυβέρνησιν, το πρώτον κλιμάκιον του κ. Νόβα. Αι σχετικά περικοπαί έχουν ως εξής: «Αι εκδηλώσεις σας, είπεν ο κ. Τσιριμώκος απευθυνόμενος προς τον Λαόν της Θεσσαλονίκης, δεν απευθύνονται προς το πρόσωπόν μου, αλλά πέραν αυτού προς την Ένωσιν Κέντρου, και τον Αρχηγόν της κ. Παπανδρέου... Προς τους πολιτικούς ηγέτας που είναι και μένουν πιστοί εις την Δημοκρατίαν. Αυτοί που λέγουν ότι ανήκουν εις την Δημοκρατίαν και την δολοφονούν είναι άξιοι περιφρονήσεως...».

«Και σας απευθύνω θερμόν χαιρετισμόν εκ μέρους ολοκλήρου της Ενώσεως Κέντρου και ιδιαίτερα εκ μέρους του Αρχηγού της Γεωργίου Παπανδρέου. Δεν σας στέλνει δι' εμού κανένα σύνθημα. Το όνομά του και μόνον έχει γίνει σύνθημα. Σύνθημα αγώνος και σύνθημα νίκης...»

Δεν φοβάται τον Λαόν όποιος αγωνίζεται για κάποιο σκοπό που τον θεωρεί δίκαιον. Τον φοβάται εκείνος που έχει επίγνωσιν ότι εργάζεται εναντίον του Λαού, ότι η λαθραία κατάκτησις της εξουσίας απετέλεσεν μίαν πράξιν που η μεγάλη πλειοψηφία έχει καταδικάσει με πρωτοφανή εις την ιστορίαν βιαιότητα και αποστροφήν. Λυπούμαι για μερικούς παλαιούς συνεργάτας. Λυπούμαι δι' αυτά που τους φωνάζουν στους δρόμους και λυπούμαι δι' αυτά που κάνουν».

«Το δεκαπενθήμερον που θα συμπληρωθή μέχρις ότου αποφασίσουν να εγκαταλείψουν την εξουσίαν θα μείνη εις την

νεοελληνικήν πολιτικήν ιστορίαν με το όνομα «δεκαπενθήμερον της εντροπής». Ήταν φυσικόν μία τέτοια Κυβέρνησις να αντιμετωπίση όπως αντιμετώπισεν την αποψινήν συγκέντρωσιν. Είναι το μικρότερο παράπτωμα απ' όσα έχουν κάμει. Μόνη τιμωρία που αρμόζει είναι η απόλυτη ψυχραιμία που θα επιδείξετε και η ήρεμη διάλυσις της συγκεντρώσεως εις την οποίαν θα προβήτε μετά το τέλος της και να αποδείξετε ότι ακολουθείτε το σύνθημα της νομιμότητος που δίνει ο Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου κ. Γ. Παπανδρέου.

«Φαντάσματα του παλαιού διχασμού προκαλούν εσχάτως άγχος εις την ψυχήν πολλών Ελλήνων. Κληρονόμοι των παλαιών πρωταγωνιστών παίζουν ουσιώδη ρόλον εις την πολιτικήν μας ζωήν. Μειδιώντες Ιάγοι και πυγμαίοι πολιτικοί κυκλοφορούν με δαιμονιώδη δραστηριότητα εις τα παρασκήνια. Αλλά επανάστασιν ιδιικήν μας δεν θα προκαλέσουν».

Και περαιτέρω. «Ο σχηματισμός Κυβερνήσεως Νόβα εθεωρήθη ένα μεγάλο βήμα προς την κατεύθυνσιν αυτήν. Αλλά συνέβη το αντίθετον. Η ημέρα του πραξικοπήματος δεν θα μείνη ως ημέρα όπου εγεννήθη η κεντροδεξιά, αλλ' ως ημέρα που ωδήγησεν εις απότομον, ραγδαίαν, αστραπιαίαν δημιουργίαν του μεγάλου ενιαίου συνειδητού ομοιογενούς προοδευτικού δημοκρατικού κινήματος, του οποίου είχε ανάγκη η Χώρα δια να προχωρήση. Η Ένωσις Κέντρου που ετέθη υπό την ηγεσίαν του Γεωργίου Παπανδρέου, εδέχθη εις τους κόλπους της καθ' ένα που εδήλωνε ότι θέλει να συνεργασθή μαζί μας δια να φύγη η ΕΡΕ από την εξουσίαν. Σήμερα το Λαϊκόν κίνημα που φωνάζει ως σύνθημα το όνομα του Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου, έχει κατευθύνσεις και σκοπούς ξεκάθαρους. Ο μόνιμος σκοπός του, το πάγιον «πιστεύω» του είναι η πολιτική, οικονομική και κοινωνική δημοκρατία. Το δυναμικόν σύνθημα πορείας είναι πάντοτε ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ.

Δι' όλους ημάς δεν υπάρχει καθεστωτικόν ζήτημα, όπως εδήλωσεν ο Παπανδρέου. Τίθεται πρόβλημα ομαλής λειτουργίας του υπάρχοντος πολιτεύματος της Βασιλευμένης Δημο-

κρατίας. Αν δεν υπήρχον κακοί σύμβουλοι, ο σημερινός Βασιλεύς θα ηδύνατο λόγω προσωπικών λόγων να δείξει ότι έχει αφομοιώσει καλύτερα τα διδάγματα της Ιστορίας. Δύναται αίφνης να ζητήσει να πληροφορηθή, και πιστεύω ότι το έχει ήδη κάμει, που οφείλεται το εκ πρώτης όψεως παράδοξον γεγονός ότι ο αρχέγονος θεσμός της βασιλείας επιζηεί εις μερικά από τα πλέον προοδευμένα Κράτη της Ευρώπης. Οφείλεται εις το απλούν γεγονός ότι εκεί η βασιλευομένη δημοκρατία έμαθε να γίνεται κάθε ημέρα λιγώτερο βασιλευομένη και περισσότερο δημοκρατία. Βεβαιώς ο Ανώτατος Άρχων, είτε Βασιλεύς, είτε Πρόεδρος Δημοκρατίας, δεν είναι άβουλον όργανον ούτε του Πρωθυπουργού, ούτε άλλου πολιτικού. Είναι θετικός παράγων του πολιτεύματος. Αλλά ενεργεί με την πεποιθήσιν, ότι τον εκάστοτε Πρωθυπουργόν τον δίδει η πλειοψηφία του Λαού και το κόμμα που εκλέγεται από αυτήν. Δεν υπάρχουν εις τας αποθήκας των Ανακτόρων των Δυτικών Κρατών κατεψυγμένοι Πρωθυπουργοί και Υπουργοί «Ευρυδίκης» η «Ευαγγελιστριάς» ανασυρόμενοι όταν υπάρχει χρεία. Διότι οι Πρωθυπουργοί πρέπει να είναι ολοζώντανα γεννήματα της λαϊκής κυριαρχίας. Και δια να ενισχυθή η Κυβέρνησις που προήλθε κατά τον τρόπον που ελέχθη, όλα τα μέσα είναι νόμιμα. Κατερρακώθη ο δημόσιος βίος. Ενώ έως χθές εξητάζετο εάν δύναται να αναλάβη το Α΄ ή το Β΄ Υπουργείον ο ίδιος ο Πρωθυπουργός της Χώρας, σήμερα οιοσδήποτε παρουσιασθή ή δηλώση ότι δέχεται να γίνη Υπουργός, ορίζεται αυθωρεί ανεξετάστως. Πάσα προσφορά δεκτή».

«Θα πέση η Κυβέρνησις Νόβα. Το πείραμα της παρεκκλίσεως από την συνταγματικήν τάξιν απέτυχε. Δεν μένει τίποτε άλλο από το να γυρίσωμε στο δρόμον τον κανονικό. Στις Δημοκρατίες αδιέξοδα δεν υπάρχουν. Μόνον οι Δικτατορίες έχουν αδιέξοδα. Και αν δημιουργηθούν, η διέξοδος προβλέπεται, είναι οι εκλογές».

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Μεταβλήθημεν εις ακροατήριον Θεσσαλονίκης.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Νομίζω ότι η ευθύνη είναι η αυτή.

Δεν γνωρίζω αν το διάφορον ακροατήριον δημιουργεί διάφορον μέτρον ευθύνης.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ (Πρ. Κυβερ.): Όχι. Αλλά διάφορον μέτρον λόγων. Δεν είναι δυνατόν να λεχθή ότι ταυτίζεται η ομιλία ενώπιον λαϊκής συγκεντρώσεως με υπεύθυνον ομιλιαν εντός Συμβουλίου Στέμματος. Θα μου δοθή άλλωστε η ευκαιρία, όταν έλθη η σειρά μου, να σας απαντήσω και επί της ουσίας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το κείμενον ανήκει εις όλους και νομίζω ότι έχω την ευχέρειαν να το χρησιμοποιήσω καθ' όν τρόπον ο ίδιος κρίνω. Νομίζω ότι το ύφος είναι δυνατόν να μεταβάλλεται αναλόγως του ακροατηρίου, όχι η ουσία. Θα ήτο τρομερόν εάν η ουσία μετεβάλλετο κατά την διαφοράν του ακροατηρίου.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Μίαν χιουμουριστικήν παρατήρησιν έκαμα χωρίς να έχω την πρόθεσιν να προκαλέσω διάλογον.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ (Προεδρ. κυβερ.): Επαναλαμβάνω ότι θα απαντήσω και επί της ουσίας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Προσπαθώ να ομιλήσω με απόλυτον αντικειμενικότητα. Απέφυγα χαρακτηρισμούς. Κάμω χρήσιν κειμένου και θα αποφύγω μέχρι τέλους οιονδήποτε χαρακτηρισμόν διότι σέβομαι το Συμβούλιον του Στέμματος. Κείμενον ήτο αυτό το οποίον ανέγνωσα, δεν ήτο δυνατόν να έχω ευθύνην του κειμένου.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ (Προεδρ. Κυβερ.): Την έχω εγώ βεβαίως, αλλ' ως προείπον, θα απαντήσω όταν έλθη η σειρά μου.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εγώ κατευθύνω τον τρόπον της ομιλίας μου και νομίζω ότι εάν ο κ. Τσιριμώκος κρίνη ότι τα όσα ελέχθησαν ενώπιον του Λαού της Θεσσαλονίκης δεν ισχύουν δια τον ίδιον και δια το Συμβούλιον του Στέμματος είναι ιδικόν του θέμα.

Η ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ (Πρ. Κυβ.): Δεν είπον εγώ τέτοια πράγματα. Πάντως θα λάβετε την απάντησιν όταν μου δοθή ο λόγος.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν εξήτησα απάντησιν, αλλά εκείνο το οποίον ανέγνωσα είναι ένα κείμενον λόγου, το οποίον εδημοσιεύθη και του οποίου την ευθύνην έχετε. Και νομίζω ότι πάντες συμφωνουν εις την διαπίστωσιν ότι ο λόγος ενώπιον του Λαού διαφέρει εις ύφος, αλλά δεν διαφέρει εις ουσίαν. Διότι θα ήτο τρομερόν να είναι διάφορος η ουσία του λόγου ενώπιον του Συμβουλίου του Στέμματος και διάφορος ενώπιον του Λαού.

Έπεσε το κυβερνητικόν κλιμάκιον του κ. Νόβα. Ανετέθη έπειτα η εντολή εις τον κ. Στεφανόπουλον, ως μέλος του Κόμματος. Η εντολή εις τον κ. Στεφανόπουλον είχε μιαν επιφύλαξιν. Την εξάρτησιν από την έγκρισιν της ομάδος προς αποδοχήν ή όχι της εντολής. Πράγματι, εξ αυτού του γεγονότος απεκόμισα την εντύπωσιν ότι επεκράτησε, μετά το ατυχές περιστατικόν του κλιμακίου Νόβα, μία νέα αντίληψις ως προς την ενότητα του Κόμματος. Ήλθεν ο κ. Στεφανόπουλος ενώπιον της ομάδος. Η Κοινοβουλευτική ομάς κατά μεγίστην πλειοψηφίαν δεν απεδέχθη την εντολήν και την κατέθεσεν ο κ. Στεφανόπουλος και ταυτοχρόνως εδήλωσεν, όπως ενθυμούμαι, εδήλωσεν και ο κ. Τσιριμώκος ότι μειοψηφούν μεν, αλλά πειθαρχούν εις την απόφασιν της ομάδος, η οποία πειθαρχία είναι δημοκρατική αρχή. Διότι μία από τας βαρείας κατηγορίας του παρελθόντος εναντίον μου ήτο, ότι δεν ήτο δημοκρατική η λειτουργία της κοινοβουλευτικής ομάδος, οπότε θα είχαν προληφθή όλα όσα έχουν επακολουθήσει. Και ενώ ευρισκόμεθα εις αυτό το σημείον απροόπτως έρχεται η τρίτη περίπτωσις, η ανάθεσις της εντολής εις τον κ. Τσιριμώκον. Αυτό το γεγονός δι' ημάς ήτο καταπληκτικόν. Διότι είχε ήδη διαπιστωθή είχε ήδη εκδηλωθή η επιφύλαξις εις την περίπτωσιν Στεφανοπούλου, ότι θα ηρωτάτο η ομάς και η ομάς είχε ερωτηθή και είχε αποκρούσει την εντολήν εις πάντα, πέραν του κ. Στεφανοπούλου. Πρώτον αυτό. Και δεύτερον· και ο κ. Στεφανόπουλος και ο κ. Τσιριμώκος είχαν δηλώσει εις την ομάδα ότι πειθαρχούν.

Όταν εδόθη η εντολή εις τον κ. Τσιριμώκον, διηρωτήθη

και εγώ και η κοινοβουλευτική ομάδα και ο δημοκρατικός κόσμος. Ποίον τεκμήριον edικαιολόγησεν αυτήν την εντολήν; Δεν εξέφραζε την γνώμην του δημοκρατικού Λαού της Θεσσαλονίκης. Δεν εξέφραζε την γνώμην της ομάδος και είχε δηλώσει ότι πειθαρχεί εις την απόφασιν της ομάδος, η οποία δεν απεδέχεται εντολήν εις άλλον, πλην του Αρχηγού. Που εστηρίζεται επομένως η προσφορά και πού εστηρίζεται η αποδοχή; Ίδου διατί έκτοτε τελούμεν υπό μίαν κατάπληξιν και δια την προσφοράν και δια την αποδοχήν. Αυτή είναι η θέσις την οποίαν είχομεν λάβει και εναντίον της εντολής προς τον κ. Τσιριμώκον. Ο κ. Τσιριμώκος έπεσεν εις την Βουλήν. Και τώρα ερχόμεθα εις την κατάστασιν όπως έχει διαμορφωθή.

Κατά την γνώμην μου, μετά την ιδιικήν μου παραίτησιν δύο πράγματα ήσαν δυνατά. Η προκήρυξις εκλογών — είναι γεγονός ότι δεν τας εισηγήθη, πρωτοβουλία του Μεγαλειοτάτου, διότι έκτοτε έχει αναλάβει όλας τας πρωτοβουλίας, άνευ εισηγήσεως οιουδήποτε, ή ανάθεσις της εντολής εις τον Αρχηγόν του αμέσως επομένου κόμματος η εντολή· και κατέθεσεν ο κ. Κανελλόπουλος την εντολήν, διότι έκρινε ότι δεν καθίστατο δυνατός ο σχηματισμός Κυβερνήσεως. Κατά την γνώμην μου και εις την συγκεκριμένην περίπτωσιν ουδέν άλλο ήτο δυνατόν να γίνη. Διότι ο κ. Κανελλόπουλος εκπροσωπεί το εν τρίτον του Ελληνικού Λαού κατά τας τελευταίας εκλογάς και κατά τάξιν κοινοβουλευτικήν είναι το αμέσως επόμενον κόμμα. Ως έχει βεβαίως η κατάστασις, ουδέν θα απέδιδε, αλλά, εάν επρόκειτο επί τέλους, παρά τας δυσσιώνους προβλέψεις, να τηρηθή μία συνταγματική τάξις, αυτό ήτο το ορθόν.

Τούτο όμως δεν εγένετο. Και επήγαμεν εις τας ατομικάς εντολάς με το επιχείρημα ότι εκφράζουν την πλειοψηφίαν, ενώ δεν εκφράζουν την πλειοψηφίαν. Διασπούν την πλειοψηφίαν. Αυτό παρουσιάσθη με την παροχήν των ατομικών εντολών.

Τώρα, όπως τίθεται σήμερα το θέμα, ποία άλλη λύσις θα ήτο δυνατή; Νομίζω ότι η ΕΡΕ αυτοηχηρηστεύθη με την προ-

σφοράν της να υποστηρίξη παν κλιμάκιον προερχόμενον εκ της Ενώσεως Κέντρου. Διότι ήδη ηνάλωσε τας δυνάμεις της εις αυτήν την προσφοράν.

Υπάρχει και μία πρότασις, η οποία εις την Βουλήν υπευθύνως ανεπτύχθη από τον κ. Αρχηγόν των Προοδευτικών. Η Κυβέρνησις της εθνικής συνεργασίας. Είναι μία πρότασις αξιόλογος. Αλλά πότε σχηματίζεται Κυβέρνησις εθνικής συνεργασίας; Όταν υπάρξη πράγματι εθνική ανάγκη· όταν υπάρξη πόλεμος ή όταν υπάρξη αδυναμία ενεργείας εκλογών, όπως συνέβαινεν και εις τον συμμοριτοπόλεμον. Πως να κάμης εκλογάς τότε, όταν κατείχοντο ωρισμένοι περιοχαί της Ελλάδος από τους συμμορίτας; Τότε η ανάγκη υπαγορεύει πράγματι εθνικήν Κυβέρνησιν. Και εις τας άλλας Χώρας εις την περίοδον του πολέμου εδημιουργήθη το σχήμα της Κυβερνήσεως Εθνικής Ενότητος. Αλλά υπό τας σημερινάς συνθήκας ποίος είναι ο κίνδυνος ο Εθνικός, τον οποίον αντιμετώπιζομεν; Δόξα τω Θεώ προβλήματα υπάρχουν. Εθνικός κίνδυνος δεν υπάρχει. Και θα αναπτύξω ευρύτερα τας απόψεις μου επί του θέματος ότι τα προβλήματα επιδεινούνται δια της παρατάσεως της ανωμαλίας. Δεν αντιμετωπίζονται. Ιδού διατί είπον, ότι ενώ είναι σοβαρά η σκέψις μιας Κυβερνήσεως εθνικής ενότητος, δεν υπαγορεύεται από τας σημερινάς περιστάσεις, διότι δεν υφίσταται σήμερον μία εθνική ανάγκη την οποίαν θα έπρεπε να αντιμετωπίσωμεν.

Μένουν επομένως, κατά την γνώμην μου, αι εκλογαί. Είπεν ο Μεγαλειότατος, ότι επιθυμία του είναι να διανυθή ολόκληρος η τετραετία. Βεβαίως, ευκταίον είναι να διανύεται η τετραετία. Εις την πραγματικότητα όμως η πράξις η ελληνική έχει αποδείξει ότι σπανιώταται είναι αι περιπτώσεις της τετραετίας και η πράξις είναι σοφός διδάσκαλος. Ανακύπτουν ανάγκαι ταχύτερας διενεργείας εκλογών. Ιδού ο απολογισμός από το 1950, διότι έως τότε είχομεν τον συμμοριτοπόλεμον: 5 Μαρτίου 1950, 9 Μαρτίου 1951, 10 Νοεμβρίου 1952, 19 Φεβρουαρίου 1956, 11 Μαΐου 1958, 29 'Οκτωβρίου 1961, 3 Νοεμβρίου 1963, 16 Φεβρουαρίου 1964. Και *αίν* τώρα εγέ-

νοντο εκλογαί, θα ήτο περίπου διάρκεια δύο ετών της Βουλής όπως έχει συμβή εις το παρελθόν. Ουδεις το εύχεται αλλ' η πράξις αποδεικνύει ότι αυτό συμβαίνει. Εδώ έχει δημιουργηθή εν είδος αγωνίας εναντίον των εκλογών, ως εάν αι εκλογαί πρόκειται να είναι εισβολή του εχθρού. Και αναγιγνώσκω τας επικεφαλίδας εις τας εφημερίδας τας αντιθέτους. Εκλογαί δεν θα γίνουν. Δηλαδή η Χώρα δεν παραδίδεται! Περίπου ως ένα αίσθημα ασφαλείας του Έθνους, το οποίον προστατεύεται από τον κίνδυνον των εκλογών, εις τας οποίας ο Ελληνικός Λαός θα εξέφραζε την θέλησίν του!

Ποία είναι τα επιχειρήματα εναντίον της διενεργείας των εκλογών;

Είναι πρώτον το επιχείρημα, ότι θα ετίθετο αυτομάτως καθεστωτικόν. Το επιχείρημα κατά την γνώμην μου είναι απολύτως ασύστατον. Διότι τα θέματα των εκλογών τα θέτουν υπεύθυνα τα κόμματα. Δόξα τω Θεώ, υπάρχουν μεγάλα υπεύθυνα κόμματα και το ιδικόν μου της Ε.Κ. και της Ε.Ρ.Ε. του κ. Κανελλοπούλου, τα οποία είναι βέβαιον ότι εκφράζουν την βούλησιν της μεγίστης πλειοψηφίας του Ελληνικού Λαού αθροιζόμενα. Και εφ' όσον τα δύο μεγάλα κόμματα δεν θέτουν καθεστωτικόν, είναι φανερόν ότι θέμα δεν υπάρχει και όχι ότι απλώς δεν το θέτουν. Διεκήρυξα και εις το παρελθόν και εις τον καιρόν του ανενδότου αγώνος και εις τον Βόλον προ ολίγων ημερών, ότι όχι απλώς δεν θέτομεν καθεστωτικόν αλλ' ότι το θεωρούμεν ως καταστροφήν δια τον τόπον. Διότι αυτή είναι η πεποιθήσις μου. Ότι θέσις καθεστωτικού ζητήματος αποτελεί καταστροφήν δια τον τόπον. Επομένως, όχι μόνον δεν θέτομεν αλλά θα παλαίσωμεν εναντίον αντιθέτων ρευμάτων, τα οποία ενδεχομένως θα έκαμαν λόγον περί καθεστωτικού.

Επομένως, θέμα κινδύνου καθεστωτικού ζητήματος, ότι αυτομάτως θα ετίθετο, ότι θα ήτο ένα κύμα 70-80% και ουδεις θα ηδύνατο να αντισταθή δεν υπάρχει και είναι φανταστικόν. Διότι όταν τα υπεύθυνα κόμματα έχουν τα συγκεκριμένα προγράμματά των και οιαδήποτε εάν είναι η έκβασις των εκλογών

δεν πρόκειται να αποστούν αυτών, δεν υπάρχει κανένα αντίθετον ρεύμα το οποίον θα ηδύνατο να υπαγορευθή άλλην λύσιν. Θέμα κινδύνου καθεστωτικού, εφ' όσον δεν υπάρχει αυτό εις την θέλησιν των μεγάλων Κομμάτων και δεν υπάρχει εις την θέλησιν των μικροτέρων, ο κ. Μαρκεζίνης είναι εδώ....

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Βεβαίως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ:... είναι ανύπαρκτον. Ανέφερα και τα μικρότερα κόμματα δια λόγους αριθμού.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Πολύ ορθώς εκάματε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Υπάρχει ένα δεύτερον επιχείρημα εναντίον των εκλογών. Κίνδυνος λαϊκού μετώπου εις τας εκλογάς. Άλλη παρεξήγησις. Θα συμβή ακριβώς το αντίστροφον. Διότι με τας εκλογάς η Ένωσις Κέντρου θα έχη ιδικούς της συνδυασμούς, η Ε.Δ.Α. θα έχη ιδικούς της συνδυασμούς. Επομένως αι εκλογαί είναι η ιδεώδης ευκαιρία αντιμετώπισεως των μαζών. Όχι συνεργασία. Και είναι το βέβαιον, είναι ο ιδεώδης τρόπος αι εκλογαί, δια να γίνη ο διαχωρισμός των μαζών. Διότι αι μάζαι κατ' ανάγκην δια λόγους κομματικής εντάξεως θα τοποθετηθούν αντιμετώποι.

Έγινε λόγος ότι εις ωρισμένας περιοχάς η Ε.Δ.Α. ίσως επαναλάβη το πείραμα του 1964 και δεν ορίση υποψηφίους. Αυτός είναι ο δόλος της ΕΔΑ εναντίον του οποίου επάλαισα και θα παλαισω. Βεβαίως, εις τα μεγάλα κέντρα η ΕΔΑ θα έχη τους συνδυασμούς της. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, εάν λ.χ. εις την Ζάκυνθον, όπου οι οπαδοί της είναι 500-1000, η ΕΔΑ δεν θα έχη ιδικών της συνδυασμόν, θα πρόκειται περί ασημάντου αριθμού. Και είναι έλαττον του 1% εις αριθμόν το σύνολον των ψήφων τας οποίας η ΕΚ είχε λάβει κατά τας προηγουμένας εκλογάς εις τας εκλογικάς περιφέρειάς, όπου εις το 1964 η ΕΔΑ δεν είχε ιδίους συνδυασμούς. Εκεί όπου δεν έβαλε υποψηφίους, αι ψήφοι είναι έλαττον του 1%. Αλλά αυτό το οποίον υποστηρίζω εξακολουθεί να ισχύη. Οιονδήποτε τέχνασμα και αν χρησιμοποιήση η ΕΔΑ. Διότι εις τα μεγάλα κέντρα οπωσδήποτε θα κάμη συνδυασμούς. Δεν θα κάμη εκεί όπου έχει σήμαντον δύναμιν. Επομένως, ισχύει αυτό το οποίον υπο-

στηρίζω, ότι θα έχωμεν με τας εκλογάς διάσπασιν των μαζών, αντιμετώπισιν των μαζών, όχι συνεργασίαν των. Επομένως θα ήσαν αι εκλογαί ιδεώδες βότανον προς διάσπασιν της συνεργασίας της βάσεως, διότι βεβαίως εις την κορυφήν συνεργασία δεν υπάρχει ούτε πρόκειται να υπάρξη. Αι εκλογαί διασπούν την ενότητα της βάσεως κατά την διάρκειαν του εκλογικού αγώνος.

Λέγουν ότι θα υπάρξη και κίνδυνος δημοσίας τάξεως. Θέλω να πιστεύω ότι είναι τόσον ισχυρόν σήμερα το Κράτος ώστε ουδείς δύναται να διαταράξη την δημοσίαν τάξιν και εκείνο το οποίον και εγώ υποστηρίζω και υπεστήριξεν ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ με βασιμότητα εις την Βουλήν προχθές είναι ακριβώς το παλαιόν αίτημα το ιδικόν μας:

Ελευθεραί και αδιάβλητοι εκλογαί, αμείλικτος επιβολή της ελευθερίας και της τάξεως εις τας εκλογάς. Ουδείς θι εδέχεται καθ' οιονδήποτε τρόπον να γίνη ανεκτή βία οιασδήποτε μορφής. Επομένως το Κράτος ενισχυόμενον και από την ηθικήν συμπαράστασιν των δύο μεγάλων κομμάτων και όλων των άλλων κομμάτων, είναι βέβαιον, ότι είναι εις θέσιν να επιβάλη την τάξιν ώστε να μη υπάρχη ανησυχία ότι θα έχωμεν κίνδυνον διασαλεύσεως της δημοσίας τάξεως.

Αντιθέτως υποστηρίζω, ότι μόλις προκηρυχθούν εκλογαί θα επέλθη αυτομάτως εκτόνωσις. Αυτή είναι η θεμελιώδης παρεξήγησις. Έως τώρα υπάρχουν δύο εσφαλμένοι απόψεις. Καθεστωτικόν, ο μέγας κίνδυνος και ταυτοχρόνως έντασις της οξύτητος. Θα συμβή ακριβώς το αντίστροφον. Μόλις ανακοινωθή ότι γίνονται εκλογαί, αυτομάτως εκλείπει ο λόγος της οξύτητος, αυτομάτως δεν γίνονται συγκεντρώσεις εναντίον των παρανόμων Κυβερνήσεων. Θα κάμη συγκεντρώσεις έκαστον κόμμα δια λογαριασμόν του και εναντίον των άλλων. Αυτομάτως επέρχεται η εκτόνωσις. Είναι καθαρά διαστροφή, εσφαλμένη εντελώς αντίληψις ότι αι εκλογαί θα προκαλέσουν έντασιν της οξύτητος. Αντιθέτως, αλλάσσουν μέτωπον αι μάζαι, στρέφονται εναντίον αλλήλων. Δεν δημιουργούν ενιαίον μέτωπον εναντίον της ανωμαλίας. Υπό την έννοιαν αυτήν

επομένως είναι καταπραϋντικών, είναι το βότανον της εκτονώσεως η προκήρυξις εκλογών.

Υποστηρίζεται τώρα, ότι υπό τας σημερινάς περιστάσεις — έχομεν εθνικό ζήτημα, έχομεν οικονομικά ζητήματα—πως είναι δυνατόν να πάμε εις εκλογάς και να μὴ έχομεν μίαν πολιτικὴν Κυβέρνησιν; Και αὐτὴ ἡ σκέψις δι' ἐμὲ εἶναι εσφαλμένη, διότι αἱ εκλογαί, εἴν γίνουσι εἰς τὰς συνταγματικὰς τῶν προθεσμιᾶς, εἶναι ζήτημα χρόνου 40 ἡμερῶν. Αἱ υπηρεσιακαὶ Κυβερνήσεις ἕως τῶρα—καὶ θὰ ἔλθω εἰς αὐτάς—ἔχουσι δώσει ἐξετάσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι ἰδιοτύπως ἰδικὸς μας θεσμός. Ἐχουσι δώσει ἐξετάσεις καὶ ἐπέτυχον. Διότι ὅλαι αἱ υπηρεσιακαὶ Κυβερνήσεις—δεν ἐπιθυμῶ να εἰσέλθω εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ στρατηγοῦ Δόβα, δὲν εἶναι ὥρα ἐκκαθαρίσεως αὐτῶν τῶν λογαριασμῶν—τῶν κ.κ. Κιουσοπούλου, Μαυρομιχάλη, Παρασκευοπούλου, Γεωργακοπούλου, ἔδωσαν ἐξετάσεις ἐλευθέρων εκλογῶν. Καὶ ἀποτελεῖ ἀπόκτημα αὐτὴ ἡ πείρα τοῦ δημοσίου μας βίου. Διότι τι συμβαίνει με τὰς πολιτικὰς Κυβερνήσεις; Αἱ πολιτικὰς Κυβερνήσεις εἰς μὴ προεκλογικὰς περιόδους εἶναι αἱ υπεύθynuι Κυβερνήσεις. Ἀλλὰ ἡ πείρα μας ἔχει διδάξει, ὅτι μίᾳ Κυβέρνησις πολιτικὴ προεκλογικῶς ὁδηγεῖται εἰς τὴν διασπάθησιν τοῦ δημοσίου χρήματος διὰ λόγους προεκλογικούς. Εἶναι βέβαιον. Αὐτὴ εἶναι ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος. Ἐπομένως προκειμένου περὶ εκλογῶν κατὰ τὴν δεδομένην πείραν, ἀδιάβλητος ἡ διενέργεια αὐτῶν ἀπὸ μίαν υπηρεσιακὴν Κυβέρνησιν. Θὰ εἶναι θέμα ἐπιλογῆς τῶν προσωπικοτήτων, τοῦ Προέδρου καὶ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κρισίων Υπουργείων. Καὶ αὐτὴ ἡ πείρα ἕως τῶρα μας ἐδικαίωσεν.

Ὅταν ἄλλωστε, ὑπῆρξαν εθνικὰ θέματα,—συνέβη καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀλλὰ καὶ προσφάτως ὅταν ὁ Πρόεδρος τῆς Υπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως ἦτο ὁ κ. Παρασκευόπουλος—ἐγένοντο συνομιλίαι μὲ τὴν παρουσίαν τῶν ηγετῶν τῶν μεγαλυτέρων κομμάτων καὶ ἐγένετο ἐκ τοῦ προχείρου βεβαίως μίᾳ εθνικῇ ἀντιμετώπισις, πληρεστέρα πάντως ἀπ' ὅ,τι θὰ ἐγένετο ἀπὸ μίαν μονοκομματικὴν Κυβέρνησιν. Ἐπομένως, εἴν κἀτι τοῦ ἔκτακτον ἐπρόκειτο να συμβῆ, ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος

οδηγεί εις το συμπέρασμα ότι υπάρχει τρόπος αντιμετώπισης.

Ιδού διατί υποστηρίζω ότι αι εκλογαί οδηγούν ακριβώς εις το αντίθετον αποτέλεσμα από εκείνο το οποίον υποστηρίζεται ότι θα φέρουν. Ότι δήθεν θα φέρουν δηλαδή, μίαν έντασιν εις την ολότητα, ένα κίνδυνον καθεστωτικού ζητήματος, ένα κίνδυνον λαϊκού μετώπου. Τουναντίον θα φέρουν αμέσως κατά την γνώμην μου μίαν εκτόνωσιν, μίαν αντιμετώπισιν των κομμάτων προς άλλα και όχι ενιαίαν αντιμετώπισιν της ανωμαλίας. Και συγχρόνως έπειτα από 40 ημέρας θα φέρουν εις την αρχήν υπευθύνους ανθρώπους με την λαϊκήν εντολήν προς διαχείρισιν των μεγάλων εθνικών θεμάτων. Ενώ, εφ' όσον παρατείνεται ο χρόνος με τα εγχειρήματα, επιδεινούνται η ανωμαλία και συγχρόνως η εξέγερσις του Λαού καθίσταται χρονία. Και υπό την έννοιαν αυτήν αποτελεί κίνδυνον δια το μέλλον.

Ένα είναι το άλλο επιχείρημα: Ότι σήμερον υπάρχει ένα μεγάλο ρεύμα — λέγουν ότι δεν το υποστηρίζω εγώ εις τόσον βαθμόν μάλιστα—ότι υπάρχει ένα μεγάλο ρεύμα υπέρ της ΕΚ και ότι—ωσάν αυτό να αποτελή εθνικόν κίνδυνον—πρέπει να παρέλθη αυτό το ρεύμα δια να γίνουν αι εκλογαί. Αλλά αυτό ακριβώς το επιχείρημα, εκτός του ότι είναι παράλογον καθ' εαυτό, είναι κατ' εξοχήν το επιχείρημα δι' όσους το υποστηρίζουν, το οποίον οδηγεί εις το συμπέρασμα ότι υπαγορεύονται αι εκλογαί. Διότι αυτό τι σημαίνει; Ότι το φρόνημα του Λαού είναι διάφορον από το φρόνημα της Βουλής.

Διότι ενώ εις την Βουλήν η Ε.Κ. δεν έχει την πλειοψηφίαν, υποστηρίζουν ότι εις τον Λαόν διαθέτει την πλειοψηφίαν. Αλλά αυτή είναι η κλασική περίπτωσις της διαλύσεως. Πότε πρέπει να γίνη η διάλυσις; Όταν υπάρχη δυσαρμονία μεταξύ της βουλήσεως Λαού και Βουλής. Τότε γίνονται εκλογαί δια να εκφρασθή η γνησία βούλησις του Λαού εις την Βουλήν. Διότι η Βουλή δεν έχει άλλον λόγον υπάρξεως, παρά να εκφράζη γνησίαν την λαϊκήν βούλησιν. Όσοι λοιπόν υποστηρίζουν ότι ενώ εις την Βουλήν η Ένωσις Κέντρου στερεί-

ται πλειοψηφίας, διαθέτει πλειοψηφίαν εις τον Λαόν, οφείλουν να οδηγηθούν εις το συμπέρασμα ότι εν ονόματι της Δημοκρατίας επιβάλλεται η διενέργεια των εκλογών δια να εναρμονισθή η θέλησις Λαού και Βουλής. Ιδού διατί όσοι το επικαλούνται είναι οι κυριώτεροι υποστηρικταί της ανάγκης ταχύτερας δυνατής διενεργείας εκλογών.

Υπάρχει και άλλος λόγος δι' όσους τιμούν υπερμέτρως τους αριθμούς. Εις την Βουλήν η Ένωσις Κέντρου διαθέτει 134 Βουλευτάς, η ΕΔΑ 22, σύνολον 156. Και τα δύο Κόμματα υποστηρίζουν υπηρεσιακήν και εκλογάς. Η πλειοψηφία επομένως της Βουλής υποστηρίζει διάλυσιν. Εάν πρόκειται οι αριθμοί να γίνουν σεβαστοί, η βούλησις της Βουλής έχει εκδηλωθή και πρέπει να γίνη σεβαστή. Είναι αίτημα επομένως και πλειοψηφίας του Λαού, είναι και αίτημα της Βουλής. Ιδού διατί και δι' αυτόν τον λόγον επιβάλλεται να γίνουν πράγματι αι εκλογαί. Το συμφέρον της Χώρας είναι αι συντομώτεροι δυναταί εκλογαί εντός των συνταγματικών προθεσμιών.

Νομίζω ότι έχουν εξαντληθή πλέον τα περιθώρια αυτών των κλιμακίων. Έδωσε η ΕΚ τρία. Δεν νομίζω ότι θα υπάρξη δυνατότης δημιουργίας και τετάρτου. Και οι λίθοι θα εγερθούν. Αλλά δεν νομίζω και πάλιν ότι άλλη κοινοβουλευτική λύσις είναι δυνατή. Έγινε ο θρυμματισμός της πλειοψηφίας και είναι ανεπανόρθωτος κατά την γνώμην μου. Ιδού διατί και αριθμητικώς και ηθικώς αυτή η Βουλή δεν μπορεί να δώση Κυβέρνησιν. Εχρησιμοποιήθησαν τόσα αθέμιτα μέσα. Η εξαγορά βουλευτών με τα Υπουργεία, πράγμα το οποίον έχει προκαλέσει βαθυτάτην λύπην εις όλον τον Λαόν. Διότι δεν υπάρχουν ιδεολογικαί παραχωρήσεις, υπάρχει εξαγορά βουλευτών με Υπουργεία. Μόνον ως Υπουργοί φεύγουν. Δεν έχομεν άλλας ιδεολογικάς ανεξαρτητοποιήσεις. Ένα δύο φαινόμενα, αλλά και αυτά ικανοποιήθησαν εν συνεχεία. Εδώ το τίμημα της μεταστάσεως είναι το Υπουργείον. Δεν έχει συμβή εις το παρελθόν αυτό ως ηθική κατάπτωσης. Έχομεν λοιπόν μίαν περιπέτειαν, όχι μόνον πολιτικήν, αλλά μίαν περιπέτειαν ηθικήν, η οποία επιβάλλεται να αντιμετωπισθή με τας εκλο-

γας, αι οποίαι θα είναι ακριβώς το βάπτισμα της εξυγιάνσεως. Και ο θρυμματισμός και η σήψις επιβάλλει την ενέργειαν των εκλογών.

Εαν μ' όλα ταύτα υπάρξη γνώμη, ότι ολίγος χρόνος είναι απαραίτητος επί πλέον εις τας ακροάσεις που μου έκαμε την τιμήν να μου δώση ο Μεγαλειότατος, είχαν υποστηρίξει ότι θα ήταν δυνατόν, όπως συνέβη εις τας περιπτώσεις των υπηρεσιακών Κυβερνήσεων (δέν αποδέχομαι τον όρον της Κυβερνήσεως προσωπικοτήτων και όταν ο Μεγαλειότατος ανάφερεν την λέξιν, διεμαρτυρήθην, διότι δεν εννοώ την λέξιν).

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Διεμαρτυρήθητε διότι ανέφερα την λέξιν ή διότι η πρότασις σας είχε την έννοιαν της Κυβερνήσεως προσωπικοτήτων;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Επιθυμώ τον όρον υπηρεσιακή Κυβέρνησις και είπον ότι ο όρος, όχι ως ιδικός Σας, ως κυκλοφορών όρος, είναι αφόρητος διότι θίγει, ωσάν να είναι άλλης ποιότητος άνθρωποι. Σας είπα υπηρεσιακή.

Αυτός είναι ο όρος τον οποίον χρησιμοποιούμεν. Νομίζω λοιπόν, αν με όλα ταύτα εκρίνετο ότι ολίγος χρόνος είναι απαραίτητος και εάν άλλοι το εισηγούντο, διότι εγώ πάντοτε φρονώ ότι εκλογαί εντός των συνταγματικών προθεσμιών είναι αρίστη λύσις, εάν άλλοι εισηγούντο ότι θα έπρεπε να δοθή περισσότερος χρόνος, εγώ θα το εδεχόμην. Αλλά διότι αριθμητικώς δεν το δύναμαι επειδή οι 134 δεν αρκούν, προϋποτίθεται επομένως ότι το Κόμμα της ΕΡΕ θα ήτο σύμφωνον. Εάν συνέβαινεν να είναι σύμφωνος η ΕΡΕ—ήκουσα ότι ο κ. Κανελλόπουλος δεν είναι σύμφωνος, επομένως αυτό έχει αναδρομικήν σημασίαν—είπον λοιπόν ότι εάν τυχόν ήτο σύμφωνος η ΕΡΕ, της οποίας η ψήφος είναι απαραίτητος δι' αυτήν την περίπτωσιν, διότι η ιδική μου δύναμις δεν αρκεί, τότε νομίζω ότι θα ήτο δυνατόν να στέρξωμεν να γίνη η διάλυσις προ της 15ης Νοεμβρίου και να γίνουν τον Δεκέμβριον αι εκλογαί. Θα είχαμε παράτασιν τεσσάρων μηνών και δύο μήνες που επέρασαν ανωμαλίας, 6 μήνες. Νομίζω ότι αρκεί πλέον. Είναι το μέγισον το οποίον θα ήτο δυνατόν να γίνη δια να επι-

τευχθή αυτή η περίφημος εκτόνωσις.

Αυταί Μεγαλειότατε, είναι αι απόψεις μου, τας οποίας ηθέλησα να εκθέσω με το αίσθημα της ευθύνης και της εμπιστοσύνης της σχετικής πλειοψηφίας της Βουλής σήμερον, καθώς και μιάς μερίδος του Λαού την οποίαν εκπροσωπώ. Και επειδή είναι επίσημος και ιστορική η ώρα και νομίζω ότι ευρισκόμεθα εις μίαν καμπήν και ότι έγιναν πολλά πειράματα και ότι είναι μία ώρα αποφάσεων προς αποκατάστασιν της ομαλότητος, ηθέλησα να εκφράσω με απόλυτον ειλικρίνειαν τας γνώμας μου και να απευθύνω μίαν θερμοτάτην έκκλησιν προς τον Μεγαλειότατον.

Εν ονόματι των ελευθεριών του Λαού, εν ονόματι της ομαλότητος, εν ονόματι της Δημοκρατίας, να ακολουθήσωμεν την τάξιν, τας εκλογάς. Είναι ο νόμος της Δημοκρατίας. Η Βουλή δεν δύναται πλέον να δώση Κυβέρνησιν. Είναι τούτο εξ αντικειμένου δεδομένον. Όλα αυτά τα τεχνάσματα είναι φοβερά. Δεν είναι Κυβερνήσεις. Και είμαι απολύτως βέβαιος ότι αυτό το οποίον προτείνω - προσωπική μου γνώμη είναι, ημπορεί να πλανώμαι, έκαστος υποστηρίζει τās γνώμας του, κριτήριον έχει το γενικώτερον συμφέρον. Δεν έχω κανένα λόγον προσωπικόν να επισπεύδω. Και εάν γίνη τώρα οιαδήποτε κατάστασις, δεν έχω λόγους κομματικής ανησυχίας, από απόψεως συμπαραστάσεως του Λαού. Αλλά νομίζω ότι πέραν προσωπικών κριτηρίων, εις τοιαύτας ώρας έκαστος φέρει ιστορικήν ευθύνην. Νομίζω ότι η προκήρυξις των εκλογών σήμερον είναι άμεσος εξάτμισις, άμεσος εκτόνωσις και είναι μία ικανοποίησις του Λαού, ότι του δίδεται ο λόγος. Αυτήν την ώραν η προκήρυξις των εκλογών είμαι βέβαιος ότι θα δημιουργήση νέον κλίμα. Θα είναι άμεσος εκτόνωσις και πλήρης αποκατάστασις της ψυχικής ενότητος του Λαού. Και τα πολιτικά κόμματα θα περάσουν εις την συνήθη διαδικασίαν των εκλογών χωρίς την βιαιότητα η οποία σήμερα υπάρχει λόγω των ανωμαλιών αι οποίαι υφίστανται.

Αυτήν την έκκλησιν απευθύνω εις επίγνωσιν ότι προέρχεται, πηγάζει από συνείδησιν εκτιμήσεως του γενικωτέρου

και όχι του προσωπικού συμφέροντος, του συμφέροντος του Έθνους, του συμφέροντος του Λαού.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ. Ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ παρακαλείται να εκθέση τας απόψεις του.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Μεγαλειότατε,

Θα ακολουθήσω διάφορον σειράν εις τους συλλογισμούς, τους οποίους θα έχω την τιμήν να υποβάλω υπό την κρίσιν Υμών και των κυρίων τους οποίους εκαλέσατε εις την παρούσαν σύσκεψιν. Δεν θα εξετάσω το θέμα το οποίον πρώτον εξήτησεν ο αξιότιμος αρχηγός της Ε.Κ. το θέμα της συνθέσεως του Συμβουλίου του Στέμματος. Νομίζω ότι τούτο είναι θέμα συνδεόμενον με την απόλυτον προσωπικήν πρωτοβουλίαν του Ανωτάτου Άρχοντος. Ο Βασιλεύς δύναται να συγκαλή το Συμβούλιον επί τη βάσει κριτηρίου το οποίον Αυτός θα επιλέξη, βεβαίως κριτηρίου το οποίον πρέπει να έχη και ωρισμένην αντικειμενικήν βασιμότητα.

Επίσης δεν θα αναλύσω τας σκέψεις μου σχετικώς με την κρίσιν την προηγηθείσαν της παραιτήσεως του κ. Παπανδρέου, ή του εξαναγκασμού του εις παραίτησιν, όπως λέγει ο ίδιος, διότι τας σκέψεις αυτάς έχω αναπτύξει εις την Βουλήν. Θεωρώ και απολύτως συνάδουσαν προς το Σύνταγμα και τας παραδόσεις, την εκ μέρους του Ανωτάτου Άρχοντος επιλογήν οιουδήποτε προσώπου εκ της Βουλής προς συγκρότησιν νέας Κυβερνήσεως μετά την διαφυγήν προς τον Αρχηγόν της πλειοψηφίας. Άλλο βεβαίως το ζήτημα, αν ωρισμένον κόμμα θίγεται, διότι τα πρόσωπα εν τη κειμένη περιπτώσει επελέγησαν από τους κόλπους του κόμματος αυτού. Αλλά τούτο δεν είναι θέμα, το οποίον δύναται να με απασχολήση.

Θα μου επιτραπή μόνον να παρατηρήσω σχετικώς με την προϊστορίαν της κρίσεως, δηλαδή με την περίοδον, ήτις προηγήθη της παραιτήσεως του κ. Παπανδρέου. Ότι ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. έφερε ενώπιόν μας εφημερίδας, οι τίτλοι των οποίων θίγουν τον ίδιον, δεν έφερε όμως άλλας εφημερίδας, αι οποίαι πρόσκεινται εις τον κ. Αρχηγόν της Ε.Κ., όντα τότε Πρωθυπουργόν, ως και εφημερίδας της Ε.Δ.Α. των οποίων οι τίτλοι

έθιγον επί εβδομάδας κατά τρόπον ανεπίτρεπτον τον Ανώτατον Ἄρχοντα. Ἡ Δικαιοσύνη επέβαλε να έβγαζε και το δεύτερον δια να σχηματισθή απολύτως αντικειμενική γνώμη, διότι πιθανόν τινές των κυρίων των μετεχόντων της παρουσίας συσκέψεως, εκ των μη αρχηγών των κομμάτων, να μη έχουν αναγνώσει αυτάς τας εφημερίδας. Ἡ Δικαιοσύνη θα επέβαλε να αναγιγνώσκει ο κ. Παπανδρέου μεγαλοφώνως και τους τίτλους των εφημερίδων αι οποῖαι έγγραφον, ότι ο Βασιλεύς δεν δίδει εις τον κ. Παπανδρέου το δικαίωμα να αναλάβη το Υπ. Ἐθν. Ἀμύνης, ότι δεν τον δέχεται καν εις ζητηθείσαν δήθεν ακρόασιν, καθώς και τους τίτλους οι οποίοι ετόνιζον, του κ. Παπανδρέου ευρισκομένου εις την εξουσίαν, ότι ο Βασιλεύς ενεργεί ατόπως και υπερβαίνει τα καθήκοντά του. Δεν έχω τας εφημερίδας αυτάς μαζί μου, όπως έχει τας άλλας ο κ. Παπανδρέου· δεν το εσκέφθην. Ἀλλ' αυτά αφορούν εις την προϊστορίαν της κρίσεως.

Ἡ κρίσις Μεγαλειότατε, έχει δύο πλευράς. Ὁ αξ. Ἀρχηγός της ΕΚ ενεφάνισεν μόνον την μίαν πλευράν, εγώ θα εμφανίσω κυρίως την άλλην. Ἡ πρώτη πλευρά είναι η πολιτική και κοινοβουλευτική. Ἡ άλλη πλευρά είναι εκείνη, η οποία συνδέεται με την κρίσιν του καθεστώτος της ελευθερίας και αντιστοίχως του καθεστώτος της ασφαλείας και του νόμου. Εάν η κρίσις ήτο μόνον πολιτική και κοινοβουλευτική και πάλιν ο Ανώτατος Ἄρχων θα έπρεπε, κατ' εμέ, να επιχειρήση τον σχηματισμόν άλλης Κυβερνήσεως. Διότι η βασική αρχή η οποία με διέπει, και την αρχήν αυτήν διετύπωσα από του βήματος της Βουλῆς εν έτει 1958 εις βάρος του κ. Καραμανλή, είναι, ότι δεν πρέπει να λήγη τόσο συντόμως η θητεία των Βουλών. Ὅπως έλεγον τότε, καλόν είναι να υπάρχη ισχυρά και σταθερά Κυβέρνησις, αλλ' έτι μεγαλύτερον αγαθόν είναι η ύπαρξις σταθερών Κοινοβουλιών. Ὁ πίναξ των συχνοτάτων διαλύσεων τον οποίον ενεφάνισεν ενώπιόν σας Μεγαλειότατε, ο αρχηγός της Ε.Κ., είναι πίναξ, ο οποίος δεν είναι διδακτικός υπό την έννοιαν την θετικήν, αλλ' υπό την έννοιαν την αμυντικήν. Ὁ πίναξ αυτός διδάσκει, τι δεν πρέπει να πράττωμεν εν

Ελλάδι εις βάρος του Πολιτεύματος και της Δημοκρατίας. Εάν λοιπόν ήτο απλώς και μόνον πολιτική και Κοινοβουλευτική η κρίσις και πάλιν θα έπρεπε ο Ανώτατος Άρχων να επιχειρήση τον σχηματισμόν άλλης Κυβερνήσεως. Εάν δε τούτο καθίστατο μετά δύο ή τρεις προσπαθείας αδύνατον, τότε βεβαίως έπρεπε να προσχωρήση εις την διάλυσιν της Βουλής, διότι κατεδεικνύετο ότι, παρά το γεγονός ότι έπραξε το παν δια να διατηρήση την Βουλήν, βάσει της αρχής περί ης σας ωμίλησα προηγουμένως, η αδυναμία της υπό της Βουλής στηρήξεως νέας Κυβερνήσεως, μοιραίως τον εξηνάγκασεν εις διάλυσιν. Αλλά υπάρχει ετέρα πλευρά της κρίσεως Μεγαλειότητε, η οποία και κυρίως θα αποτελέση το αντικείμενον της αναπτύξεώς μου. Η κρίσις του καθεστώτος της ελευθερίας είναι βαρυτάτη. Δεν θα μνημονεύσω συγκεκριμένα περιστατικά. Τα περιστατικά είναι αμέτρητα και θα σας εκούραζα. Αλλά θα μου επιτρέψητε να κατατάξω αυτά τα περιστατικά, τα οποία συνιστούν και συγκροτούν την κρίσιν του καθεστώτος της ελευθερίας, εις ωρισμένας κατηγορίας φαινομένων. Η πρώτη κατηγορία είναι η βασική εκ της οποίας εκπορεύονται σχεδόν όλαι αι φάσεις της κρίσεως.

Η πρώτη κατηγορία φαινομένων Μεγαλειότητε και Κύριοι, είναι η εξής: Εις τα περισσότερα Υπουργεία της Ελλάδος, αν όχι εις όλα, εις ολόκληρον την ύπαιθρον υπάρχουν οργανωμένα συνεργεία Λαμπράκηδων. Βεβαίως δεν έχουν σχηματισθή το 1963, αλλά μετά το 1963. Τα συνεργεία αυτά εκφοβίζουν και απειλούν τους κατοίκους, τους κατοίκους τους οποίους κρατούν υπό καθεστώσ φοβίας.

Δευτέρα κατηγορία φαινομένων. Εις πολλά χωρία, ακόμη και εις χωρία του ιδιαίτερου νομού μου, του νομού Αχαΐας, ειδικώτερον δε εις την επαρχίαν Αιγαλείας, δεν είναι ανεκτή λόγω της παρεμβάσεως των Λαμπράκηδων η κυκλοφορία παρά μόνον δύο εφημερίδων, της «Αυγής» και του «Βήματος». Αυτά συμβαίνουν εις πολλά χωρία της Ελλάδος αυτήν την στιγμήν.

Τρίτη κατηγορία φαινομένων αποτελούντων αρνητικήν προϋπόθεσιν δι' ελευθέρας εκλογάς και αρνητικήν προϋπόθεσιν δια την Δημοκρατίαν, είναι ότι οι κομμουνισταί έχουν προμηθευθή όπλα, Μεγαλειότητα. Και δεν έπρεπε να έχουν προμηθευθή. Οι κομμουνισταί, είτε οι οπαδοί άλλου κόμματος προμηθεύονται όπλα, θα έπρεπε να μη επιτραπή τούτο. Θα έπρεπε να υπάρχη κρατικός οργανισμός, ο οποίος, κατά το διάστημα της διακυβερνήσεως της Χώρας από την ΕΚ έλαβε αυτόν τον προορισμόν, τον οποίον έπρεπε να έχη, έπρεπε λέγω να υπάρχη κρατικός μηχανισμός, ο οποίος να καθιστά δυνατήν την εξουδετέρωσιν αυτού του κινδύνου, όχι μόνον την εκ των υστέρων εξουδετέρωσίν του, αλλά την πρόληψιν αυτού του κινδύνου. Πέραν όμως των όπλων, τα οποία έχουν προμηθευθή οι κομμουνισταί, έχουν εις την διάθεσίν των και εν μέγα όπλον, το όπλον της απειλής. Μετά τον συμμοριτοπόλεμον, δια πρώτην φορά κατέχουν εν πολλοίς την ύπαιθρον, αλλά και πολλούς συνοικισμούς έξω των Αθηνών και πολλά προάστια τα οποία απειλούν. Και το έτι μεγαλύτερον όπλον το οποίον ευρίσκεται εις χείρας των, Μεγαλειότητα, είναι τούτο, ότι χρησιμοποιούν την απειλήν με κάλυψιν δημοκρατικήν. Αυτό είναι το τρομερόν και αυτό καθιστά τον κομμουνισμόν πράγματι επικίνδυνον. Δεν θα ήτο επικίνδυνος, εάν δεν είχε την δημοκρατικήν κάλυψιν. Ετέρα κατηγορία φαινομένων. Η ύπαρξις και το κύρος του Κράτους εις την ύπαιθρον έχουν σχεδόν μηδενισθή. Επί 1/1/2 έτος υπετιμήθη η έννοια της παρουσίας του Κράτους εις το πρόσωπον εκείνου, ο οποίος είναι τεταγμένος να ενσαρκώνη εις την ύπαιθρον το Κράτος, εν τω προσώπω του χωροφύλακος. Ο χωροφύλαξ Μεγαλειότητα, κρύπτεται αντί να είναι παρών. Ένας είναι ή δύο εις έκαστον χωρίον. Ο ένας ή οι δύο χωροφύλακες θα έπρεπε να είναι παρόντες όταν σημειούται μία ανωμαλία, μία ασχημία, ένας εκβιασμός εκ μέρους των Λαμπράκηδων, αντί να εξαφανίζεται θα έπρεπε να είναι τουλάχιστον παρών. Δεν είναι εις θέσιν να παρέμβη διότι είναι μόνος έναντι 20 ή 30, τουλάχιστον όμως να είναι παρών, να τον βλέπουν, να ενθαρρύνη τους φιλησύ-

χους πολίτας και να τους πείθω ότι το Κράτος δεν έχει καταληφθή.

Ας έλθωμε εις τας πόλεις, όχι μόνον τας μικράς, αλλά και αυτήν ταύτην την Πρωτεύουσαν. Έχουν οργανωθή, και η οργάνωσις έχει γίνει από μηνών Μεγαλειότατε, δυνάμεις κρούσεως του Κομμουνισμού. Προ πολλών μηνών έχουν καταγγείλει εις την Βουλήν, ότι είχαν γίνει ακόμη και ασκήσεις νυκτερινής κινητοποιήσεως. Έχουν οργανωθή ομάδες μάχης των Κομμουνιστών. Θεωρούνται δημοκρατικά, ενώ είναι κομμουνιστικά, ολοκληρωτικά, φανταστικά, αντιδημοκρατικά. Και είναι τοιαῦται, όχι μόνον εις τας μεθόδους τας οποίας ακολουθούν, αλλά και αυτήν ταύτην την ιδεολογίαν των. Παρασύρουν όμως και αφελείς νέους, εις τους οποίους εδόθη από της εποχής του ανενδότου αγώνος η εντολή να έχουν δύο μέτωπα. Όταν εις τους νέους λέγει τις να έχουν δύο μέτωπα, είναι αδύνατον να κάμουν διμέτωπον αγώνα εις την συνείδησιν των. Ημπορεί ο κ. Παπανδρέου να κάμη την διάκρισιν, αλλά ο νέος δεν είναι δυνατόν να την πραγματοποιήση και προτιμά να κάμη τον αγώνα μόνον κατά της λεγομένης δεξιάς, την οποίαν αυτός ούτος ο αξ. αρχηγός της Ε.Κ. έχει ονομάσει φασιστικήν εν τη Βουλή, παρά να κάμη τον αγώνα κατά της άκρας αριστεράς. Άλλωστε, πως θα κάμη τον αγώνα κατά της άκρας αριστεράς, αφού εις όλας τας οργανώσεις της νεολαίας της Ε.Κ. εισέδυσαν αυτοί ούτοι οι Λαμπράκηδες και δίδουν τον τόνον; Ενίοτε ακούονται και ωρισμένοι θεωρητικά φράσεις κατά του Κομμουνισμού, αλλά αυτό το ανέχονται και οι κομμουνισταί γνωρίζοντες ότι κατά του Κομμουνισμού θα ακούωνται μόνον φράσεις, ενώ κατά της λεγομένης δεξιάς εκδηλούται μαχητική δράσις. Εμέ, Μεγαλειότατε, ούτε με επτόησαν ούτε θα με πτοήσουν αυτού του είδους αι εκδηλώσεις. Εγώ εσυνήθισα να αντιμετωπίζω τρομοκρατικές ομάδας και εις την Μέσην Ανατολήν και εις την Πελοπόννησον ως απεσταλμένος της Κυβερνήσεως του κ. Παπανδρέου, τον Δεκ/ριον '44 και εις πολλάς άλλας περιστάσεις ακόμη και τελευταίως. Είμαι υπερήφανος διότι την νύκτα της καταψηφίσεως της

Κυβερνήσεως του κ. Νόβα εισέβαλον με ολίγους Βουλευτάς, απομακρύναν τον Δ/ντήν της Αστυνομίας, εις τον όχλον των Λαμπράκηδων. Δεν με πτοούν επομένως αυτού του είδους αι εκδηλώσεις. Και αυτήν ταύτην την παρελθούσαν Παρασκευήν μόνος επήρα το αυτοκίνητόν μου, όταν πληροφορήθην ότι εγένετο επίθεσις εναντίον ωρισμένης εφημερίδος προσκειμένης εις την Ε.Ρ.Ε. και επροχώρησα εις την Ομόνοιαν και είδον τι συνέβη. Και έγινα και εγώ ένας από τους προβοκάτορας. Διότι εχαρακτηρίσθη η νύξ εκείνη ως νύξ προελθούσα από την δράσιν προβοκατόρων της Δεξιάς. Ήμην και εγώ ένας από τους προβοκάτορας. Επιτρέψατέ μου, μάλλον προς διασκέδασίν Σας, να μνημονεύσω και τελευταίον περιστατικόν. Νομίζω ότι ένας αρχηγός Κόμματος, αλλά και οιοσδήποτε πολίτης, έτι μάλλον όμως ένας αρχηγός Κόμματος, ο οποίος εκπροσωπεί, βάσει των όσων είπεν και ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. με το τεκμήριον των εκλογών της 16ης Φεβρουαρίου, τουλάχιστον το 1/3 του Ελληνικού λαού, δικαιούται ελευθέρως να κινηθή εις τον Κέντρον των Αθηνών. Μετέβην, όπως συνηθίζω, μετά σοβαράν κοινοβουλευτικήν μάχην, μετέβην, μετά την καταψήφισιν της Κυβερνήσεως του κ. Τσιριμώκου, εις το κέντρον των Αθηνών, εις το Βυζάντιον. Εκεί ήσαν εγκατεστημένοι ήδη περί τους 50 νέους οι οποίοι, άμα τη αφίξει μου, ήρχισαν να φωνάζουν. Και βεβαίως το σύνθημα ήτο το όνομα του κ. Αρχηγού της Ε.Κ. Παρά ταύτα εκάθησα, αλλ' ειδοποιήθην υπό Αστυνόμου, ότι καλόν θα ήτο να φύγω, διότι επίκειται η άφιξις λεωφορείων και αυτοκινήτων με εκατοντάδας άλλων νυκτερινών ταραξιών. Κάποιος πληροφορήθη ότι ήμην εκεί και έδωσε την εντολήν να σταλούν ενισχύσεις εναντίον ενός, εμού. Δεν έφυγα αμέσως. Επερίμενα. Όταν πλέον απεχώρησα εγώ, και οι αυτοί νέοι εξητωκραύγαζαν τον απαχωρήσαντα μετ' εμέ κ. Ηλιού, χωρίς να φωνάζουν πλέον το όνομα του κ. Αρχηγού της Ε.Κ., κατέφθασαν και αι καθυστερήσασαι ενισχύσεις. Πως είναι δυνατόν αυτά τα φαινόμενα να παραβλέπη ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., να μή τα συζητή, να θεωρή αυτονόητον ό,τι συνέβη και να διερωτάται διατί

όλοι δεν λέγομεν αύριον το πρωί να γίνουν εκλογαί; Όταν τοιαύτη είναι η κατάσταση, όταν παρεμποδίζεται ο αρχηγός ενός κόμματος το οποίον εκπροσωπεί δύναμιν μεγαλυτέραν του 1/3 του Ελληνικού λαού, να κινηθή ελευθέρως εις το κέντρον των Αθηνών, γίνεται σοβαρός λόγος περί διενεργείας εκλογών; Εγώ επιθυμώ, Μεγαλειότατε, τας εκλογάς, αλλά όχι εξηρημένας από οιανδήποτε προθεσίαν. Τας εξαρτώ από την πραγματοποιήσιν ωρισμένων προϋποθέσεων, δηλαδή από την προϋπόθεσιν της υπάρξεως Δημοκρατίας, όχι εκείνης η οποία ενίκησε, αλλά της αληθούς, η οποία πρέπει να νικήση. Εδήλωσα, Μεγαλειότατε, εις την Βουλήν και λαμβάνω την τιμήν να δηλώσω ενώπιόν σας, τα εξής, τα οποία αποτελούν τας βασικάς θέσεις της ΕΡΕ. Πρώτον. Η ΕΡΕ αποκλείει δια την αντιμετώπισιν της καταστάσεως την οποίαν εσκιαγράφησα δι' ελαχίστων, Κυβέρνησιν προσωπικοτήτων, ή υπηρεσιακήν όπως την ονομάζει ο κ. Παπανδρέου. Μία τοιαύτη Κυβέρνησις, δεν είναι δυνατόν να αποκαταστήση το Κράτος, την ελευθερίαν των πολιτών, την ελευθέραν αναπνοήν των, να αντιμετωπίση αυτό το απεριγράπτον καθεστώς της υπάθρου. Όπως είπον προ ολίγου, δεν μ' ενδιαφέρει ο χρόνος της διενεργείας των εκλογών. Με ενδιαφέρουν ο τρόπος και αι προϋποθέσεις όταν διενεργηθούν, είτε μετά 45 ημέρας, είτε μετά 8 μήνας, είτε μετά δύο έτη, πρέπει αι εκλογαί να είναι πράγματι ελεύθεραι. Δεύτερον, Μεγαλειότατε, την διάθεσιν της να στηρίξη Κυβέρνησιν εκ της Βουλής, έστω και προερχομένης από τους κόλπους του αντιπάλου κόμματος, την απέδειξεν η Ε.Ρ.Ε. δίσ. Θα ήθελα να τονίσω ενώπιον του Αρχηγού της Ε.Κ. ότι δεν απέδειξεν η ΕΡΕ την διάθεσιν αυτήν με την πρόθεσιν να συμβάλη εις την διάσπασιν οιαυδήποτε άλλου κόμματος. Ούτε εις την προϊστορίαν της κρίσεως ανεμίχθη. Βεβαίω ότι δεν ανεμίχθη ούτε παρασκηνακώς εις την συγκρότησιν των Κυβερνήσεων, δεν είχε έστω και εμμέσως ανάμειξιν η ΕΡΕ, η οποία ευρέθη αιφνιδίως ενώπιον της πρώτης Κυβερνήσεως. Και έπειτα της δευτέρας. Εμελέτησε την περίπτωσιν και της μιας και της άλλης Κυβερνήσεως. Της μιας ευκολώτερον, της δευτέρας, ό-

πως είναι φυσικόν δυσχερέστερον. Δεν ήτο βεβαία μέχρι της τελευταίας στιγμής η απόφασίς της να ψηφίση ούτε την μίαν, ούτε την άλλην Κυβέρνησιν. Αι αποφάσεις ελήφθησαν κατόπιν μακρών συζητήσεων αι οποίαι εγένοντο εις την κοινοβουλευτικήν ομάδα. Πρόθεσις λοιπόν της ΕΡΕ δεν ήτο και ούτε είναι να αναμιχθή εις τα εσωτερικά άλλων κομμάτων. Όταν τον Φεβρουάριον προέβαινον εις την διαδήλωσιν των αποφάσεων της ΕΡΕ να βοηθήση Κυβέρνησιν από την ΕΚ, δεν το έπραξα με την προοπτικήν να προκαλέσω την διάσπασιν της ΕΚ, αλλά διότι η αντίληψις του καθήκοντος μου το επέβαλε. Είχα στοιχεία ότι τα πράγματα πηγαίνουν άσχημα εις τον τομέα της ασφαλείας και εις τον Στρατόν. Είχα αναθέσει εις τον βουλευτήν και άλλοτε αρχηγόν του Γ.Ε.Ε.Θ.Α. κ. Φροντιστήν, να παρακαλέση να γίνη δεκτός από τον τότε Πρωθυπουργόν και αρχηγόν της ΕΚ δια να του θέση υπ' όψιν ωρισμένα στοιχεία. Προσδιωρίσθη το ραντεβού· και όλίγας ώρας προ της πραγματοποιήσεώς του ειδοποιήθη ο κ. Φροντιστής να μη μεταβή εις το Καστρί, αλλά να επισκεφθή τον Υπουργόν Εθν. Αμύνης κ. Γαρουφαλιάν, εις τον οποίον να θέση αυτά τα οποία είχε πληροφορηθή. Και μετέβη. Αυτό αποδεικνύει, Μεγαλειότατε, ποία ήτο η στάσις μας. Δεν ήτο στάσις ανθρώπων οι οποίοι έσπευσαν να εκμεταλλευθούν δημοσία τα στοιχεία, τα οποία κατεδείκνυον την ύπαρξιν κινδύνων δια το Έθνος. Αλλά ήτο στάσις ανθρώπων οι οποίοι εσκέφθησαν, ότι ο τότε Πρωθυπουργός και Αρχηγός της ΕΚ δεν εγνώριζεν την αλήθειαν ή εδυσπίστει εις την ακρίβειαν πληροφοριών αι οποίαι τυχόν του είχαν δοθή, και έπρεπε να κατατοπισθή τουλάχιστον από το αντίπαλον κόμμα. Εάν ελαμβάνοντο υπ' όψιν αι εισηγήσεις του αντιπάλου κόμματος, εάν ο κ. Πρωθυπουργός τότε εδέχετο τον κ. Φροντιστήν ή εκάλει και παρεκάλει εμέ να συναντηθώμεν δια να του δώσω περισσότερα στοιχεία, εάν δεν παρέπεμπε τον κ. Φροντιστήν εις τον κ. Γαρουφαλιάν, ο οποίος ήτο ήδη εν μέρει εν γνώσει των τεκταινομένων, αλλά ο οποίος δεν εγένετο πιστευτός από τον κ. Παπανδρέου, εάν ελάμβανε ωρισμένα μέτρα η Κυβέρνησις, ποίος θα

εκέρδιζεν; Η ΕΡΕ κατέχεται από την συνείδησιν εθνικού καθήκοντος και ήθελε να δώσει τα στοιχεία εις αυτόν τούτον τον τότε Πρωθυπουργόν. Και νομίζω ότι θα έκερδιζον και το Έθνος και η ΕΚ εάν ο τότε Πρωθυπουργός ήθελε να προσέξη την φωνήν μας. Αφού δεν το ηθέλησε, η ΕΡΕ ήτο φυσικόν να ομιλήση προς την Βουλήν και προς τον λαόν. Και το είπε δι' εμού εις τον λαόν των Αθηνών και προσέθεσε ότι οι κίνδυνοι είναι τοιούτοι, ώστε εάν σχηματισθή οιαδήποτε Κυβέρνησις της ΕΚ η οποία να αναστείλη το κακόν, η ΕΡΕ είναι πρόθυμος να δώσει την ψήφον της. Επιμένω εις αυτό το σημείον. Διότι θα επεθύμουν πρώτος Σεις, Μεγαλειότατε, αλλά και ο κ. αρχηγός της ΕΚ να μη φαντασθήτε ότι υπήρξε και παραμικρά μέσα μου πρόθεσις διασπάσεως άλλου κόμματος. Δεν έχομεν να κερδίσωμεν τα μεγάλα κόμματα από την διάσπασιν του ενός ή του άλλου. Απ' εναντίας μάλιστα ηυχόμην να σταθή η Κυβέρνησις του Κέντρου. Την νίκην του κ. Παπανδρέου υπεδέχθην ψυχραιμώς την νύκτα των εκλογών, προβάς την 4ην πρωϊνήν εις σχετικήν δήλωσιν. Εάν εκυβέρνα καλώς το Κέντρον, τούτο θα απέβαινε και προς όφελος της Χώρας και προς όφελος της ΕΡΕ, η οποία είχε επί οκτώ έτη κυβερνήσει και ίσως κουράσει τον λαόν και η οποία θα έπρεπε να μείνη εις την αντιπολίτευσιν επί 3-4 έτη. Οι λόγοι λοιπόν δια τους οποίους η ΕΡΕ εψήφισε και εις την μίαν περίπτωσιν και εις την άλλην τας Κυβερνήσεις τας προελθούσας από την ΕΚ είναι οι εξής: Πρώτον, διότι το είχε διακηρύξει. Και το είχε διακηρύξει, δι ους λόγους σας είπον. Δεύτερον, δια λόγους αρχής, δια να μη διαλύονται ευκόλως αι Βουλαί. Και την αρχήν αυτήν την ανέπτυξα ήδη το 1958 εις βάρος του τότε αρχηγού της ΕΡΕ. Και δι' αυτό κατήλθον τότε μόνος εις τας εκλογάς. Και τρίτον, διότι ήμην βέβαιος ότι αι Κυβερνήσεις αυταί, και η Κυβέρνησις του κ. Νόβα και η Κυβέρνησις του κ. Τσιριμώκου, θα αντιμετώπιζον, όπως άλλωστε ήρχισαν να το πράττουν, τας εκδηλώσεις της αναρχίας και της τρομοκρατίας. Εις την Βουλήν, Μεγαλειότατε, εδήλωσα ότι η ΕΡΕ, ύστερα από το διπλούν αυτό πείραμα, θα διεκδικήση τα δικαιώματα τα

οποία χορηγεί εις αυτήν η κοινοβουλευτική παράδοσις εν περιπτώσει διαφωνίας του Στέμματος με το πρώτο κόμμα. Αυτός ούτος ο Αρχηγός της ΕΚ ανεγνώρισε ότι αυτή θα ήτο η κανονική σειρά εις την εξέλιξιν της κρίσεως, αλλά αυτή αύτη η ΕΡΕ ενόμισεν, ότι βάσει της διακηρύξεως την οποίαν είχε κάμει τον Φεβρουάριον, να μή διεκδικήση αμέσως την εντολήν. Ούτε απόψε διεκδικεί. Και τούτο διότι δεν δικαιούται να εμφανισθή ενώπιόν σας. Μεγαλειότατε, άκαμπτος. Εσταθμίσατε την κρισιμότητα των περιστάσεων εσταθμίσατε το μέγεθος των προβλημάτων ενώπιον των οποίων ευρισκόμεθα, κατελήξατε εις την σύγκλησιν του Συμβουλίου αυτού. Δεν νομίζω ότι θα ήτο ορθόν να έλθω και να δηλώσω ότι ουδέν άλλο έχω να είπω ειμή μόνον ότι ζητώ την εντολήν, την οποίαν βεβαίως θα εξήτουν με δικαίωμα διαλύσεως της Βουλής. Αλλά δικαιούμαι τάχα να εμφανισθώ άκαμπτος και να ζητήσω τοιούτον τι, καθ' ην στιγμήν. Υμείς Μεγαλειότατε, προβαίνετε εις αυτήν την χειρονομίαν της συγκλήσεως του Συμβουλίου του Στέμματος; Βεβαίως όχι. Επομένως επιφυλάσσομαι να σκεφθώ τι είναι δυνατόν να πράξω αφού ακούσω τας γνώμας και των άλλων κυρίων. Πέραν της γνώμης των πολιτικώς υπευθύνων, των οποίων βεβαίως η γνώμη βαρύνει και εις την ιδικήν μου σκέψιν περισσότερο υπό την έννοιαν του καθαρώς πολιτικού βάρους...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Επηξημένης ευθύνης.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: ...αποδίδω σημασίαν και εις τας γνώμας των προσώπων, τα οποία υπηρέτησαν επί ΙΟετίας τον τόπον και τα οποία κατέλαβον το ανώτατον αξίωμα του Πρωθυπουργού ή και ετίμησαν άλλα λειτουργήματα επί μακράν σειράν ετών. Σεβόμενος την πρωτοβουλίαν την οποίαν ανελάβατε, Μεγαλειότατε, επιφυλάσσομαι να καταλήξω εις τας αποφάσεις μου αφού σταθμίσω τας γνώμας όλων.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ευχαριστώ. Ο κ. Μαρκεζίνης.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Επιθυμώ, Μεγαλειότατε να εκφράσω την βαθυτάτην ικανοποίησίν μου δια την πρωτοβουλίαν Σας της συγκλήσεως του Συμβουλίου του Στέμματος. Είναι

βέβαιοι ότι έχω και εγώ ωρισμένες αντιρρήσεις δια την σύνθεσιν του Συμβουλίου και ιδία την εκάστοτε μεταβολήν εις τα κριτήρια της συνθέσεώς της. Είναι όμως αυτόνοhton ότι δεν θα με απασχολήση σήμερον, ως επίσης και η αναδρομή εις το παρελθόν, εις την οποίαν προέβη ο αρχηγός της ΕΚ. Διότι είχον την ευκαιρίαν δίς να το πράξω εις τας αγορεύσεις μου εις την Βουλήν, ώστε θα ήτο περιττόν να απασχολήσω εκ νέου το σημερινόν Συμβούλιον.

Επιθυμώ να εξηγήσω διατί είμαι βαθύτατα ικανοποιημένος διά την σύγκλησιν του Συμβουλίου του Στέμματος.

Πρώτον, διότι θεωρώ οπωσδήποτε ωφέλιμον την ατμόσφαιραν ηρεμίας και απολύτου όσον και αναμφισβητήτου υπευθυνότητος—και αντιμετωπίζεται κρίσιμος κατάστασις ως η σημερινή—και δεν είναι δυνατόν να φαντασθώ εγώ τουλάχιστον καλύτεραν από την του Συμβουλίου του Στέμματος υπό την προεδρίαν Σας.

Δεύτερον, διότι διατηρώ μεμετρημένην αισιοδοξίαν ότι η σημερινή σύσκεψις θα συντελέση εις την δημιουργίαν όλων εκείνων των προϋποθέσεων αι οποίαι ενδεχομένως θα βοηθήσουν εις την καλύτεραν δυνατήν έξοδον από την σημερινήν δύσκολον κατάστασιν.

Τρίτον, και σπουδαιότερον, διότι ειλικρινώς πιστεύω, ότι από της ώρας αυτής μετατίθεται και ουσιαστικώς η ευθύνη ιδία εις τους ώμους ημών των πολιτικών ηγετών των εν τη Βουλή κομμάτων, ως προς τας περαιτέρω εξελίξεις. Ήδη, Υμείς Μεγαλειότατε, συνταγματικώς απολύτως ενηργήσατε, ως εξήγησα τούτο εν λεπτομερεία εις την Βουλήν, και επεδείξατε κατά πάντα έντονον δραστηριότητα εντός των στενών πάντως περιθωρίων τα οποία σας επιτρέπει το Ελληνικόν Σύνταγμα, το οποίον δεν παρέχει πράγματι ευρέα περιθώρια. Νομίζω λοιπόν ότι από της ώρας αυτής η ευθύνη μετατίθεται εις ημάς, να βοηθήσωμεν με την σειράν μας εις τον τερματισμόν της κρίσεως.

Έρχομαι τώρα εις την ουσίαν.

Αφ' ης, Μεγαλειότατε, εξεδηλώθη, δεν εξετάζω τον λό-

γον, διάστασις μεταξύ του Στέμματος και του αρχηγού της πλειοψηφίας, εγώ τουλάχιστον εθλίβην βαθύτατα, αν και εντόνως εκάστοτε αντιπολιτεύθην τον αρχηγόν της Ε.Κ. Θέλω δε να πιστεύω ότι ουδείς φιλήσυχος πολίτης ημπορεί να υπάρχει, ο οποίος να μή θλίβεται όταν προκύπη τοιαύτη κατάσταση.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Προτρέχει εις αυτό ο Βασιλεύς.

ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Τιμά τούτο την Υμετέραν Μεγαλειότητα. Δεν υπήρχεν άλλωστε περί αυτού καμμία αμφιβολία. Από της πρώτης στιγμής εσκέφθην να καταβάλω πάσαν δυνατήν προσπάθειαν δια να συντελέσω και εγώ εις το να ηρεμήση ο τόπος και να αποτραπή περαιτέρω οξύτης. Συνεπώς, όλα αι σκέψεις μου κατευθύνονται από αυτά τα ελατήρια.

Ετάχθην από της πρώτης στιγμής υπέρ της κυβερνήσεως εθνικής συνεργασίας και ετάχθην δια λόγους και αρνητικούς και θετικούς. Αφ' ης, δηλαδή, διεπιστώθη διαφωνία του Στέμματος με τον Αρχηγόν της πλειοψηφίας, ή ορθόδοξος συνταγματική λύσις ήτο η διενέργεια των εκλογών εντός της τακτής συνταγματικής προθεσμίας. Κατά συνέπειαν, εάν ήτο δυνατόν να γίνουν εκλογαί, ουδεμία αμφιβολία ότι έπρεπε να βαδίσωμεν προς τα εκεί. Εάν λοιπόν επεθύμουν και εγώ, ότι θα ήτο δυνατόν να διεξαχθούν αμέσως εκλογαί, δεν θα εσκεπτόμην άλλην τινά λύσιν. Επειδή όμως ανήκω εις την κατηγορίαν εκείνων οι οποίοι δεν πιστεύουν ότι δυνατόν τώρα να οδηγηθώμεν κατευθείαν εις εκλογάς, ή ότι άλλως αποκλείεται άμεσος διεξαγωγή αυτών, έπρεπε να αναζητήσω άλλην λύσιν. Είπον ότι συνταγματικώς αι εκλογαί όχι μόνον δεν απεκλείοντο, άλλα και θα ενεδεικνύοντο. Πολιτικώς αντεδεικνύονται. Επίσης, δεν δυσκολεύομαι ουδόλως να ανεύρω τον μέσον δρόμον μεταξύ των όσων είπεν και ο αξιότιμος Αρχηγός της Ε.Κ. και ο αξιότιμος κ. Αρχηγός της ΕΡΕ. Δηλαδή, ότι το δέον είναι η εξάντλησις της 4ετίας, αλλά η πραγματικότης και εις την Ελλάδα και αλλαχού είναι κατά γενικόν κανόνα διάφορος.

Πάντως σήμερον δεν φαίνεται διόλου πιθανόν να εξαντληθή η 4ετία.

Πολιτικώς έκρινα ότι είναι αδύνατον να διεξαχθούν αι εκλογαί αμέσως, διότι εις την Δημοκρατίαν αι εκλογαί είναι πράγματι συνυφασμένα με την λειτουργίαν αυτής και τα αδιέξοδα εις την Δημοκρατίαν δεν υπάρχουν, εφ' όσον υπάρχει δυνατότης ενεργείας εκλογών. Αλλ' όταν λέγωμεν εκλογάς, εννοούμεν γνησίας εκλογάς. Και υπάρχουν περιστάσεις όπως σήμερον, κατά τας οποίας η γνησιότης των εκλογών δεν εξαρτάται απλώς και μόνον από την Κυβέρνησιν, η οποία θα τας διαξαγάγη, υπηρεσιακήν ή πολιτικήν. Εγώ υπήρξα—τούτο εν παρενθέσει—ανέκαθεν εναντίον των υπηρεσιακών κυβερνήσεων προς διεξαγωγήν εκλογών και επροτίμουν πάντοτε πολιτικάί κυβερνήσεις να διενεργούν τας εκλογάς. Το υπεστήριξα ακόμη το 1951, προκειμένου περί του αιμνήστου Σοφοκλή Βενιζέλου, όταν άλλοι αρχηγοί κομμάτων ή εκπρόσωποι κομμάτων είχαν εισηγηθή αντίθετον γνώμην. Συμφωνώ βεβαίως με τον κ. αρχηγόν της ΕΚ ότι γίνονται ωρισμένα σπατάλαι εις τοιαύτας περιπτώσεις και ενίοτε περισσότεραι παρεκτροπαί. Εν τούτοις, επειδή είμαι αυστηρώς κοινοβουλευτικός, δεν συνεπάθησα τας υπερεσιακάς κυβερνήσεις ακόμη και δια την διενέργειαν εκλογών. Αλλά εν προκειμένω δεν είναι θέμα η αναζήτησις μιας Κυβερνήσεως είτε πολιτικής είτε υπηρεσιακής, η οποία θα διασφαλίση εντιμότητα ενεργείας εκλογών, αλλά είναι Μεγαλειότητα, πραγματικότης ότι η σημερινή ατμόσφαιρα αποκλείει αμέσους εκλογάς. Δεν με ενδιαφέρει ποίος είναι υπεύθυνος δια την δημιουργηθείσαν ατμόσφαιραν ούτε θα εισέλθω εις οιαδήποτε ανάλυσιν λεπτομερώς των αιτιών, έστω και ενδεικτικώς, ως έπραξεν ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ. Αρκούμαι εις το γεγονός. Νομίζω ότι η ατμόσφαιρα αυτήν την στιγμήν δεν είναι τοιαύτη ώστε να εγγυάται γνησίας εκλογάς, έστω και αν αποβλέπωμεν ακόμη και εκ των ουρανόων να καλέσωμεν απεσταλμένους δια να τας ενεργήσουν. Και αυτοί φρονώ ότι θα είναι αδύνατον να επιτύχουν διεξαγωγήν εκλογών, των οποίων το αποτέλεσμα θα εξέφραζε την αληθή κατάστασιν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αυτό οπωσδήποτε όχι.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Εν πάση περιπτώσει, πιστεύω, Μεγαλειότατε, ότι πράγματι έχει δημιουργηθή και πέραν της τοιαύτης ατμοσφαιράς ιδιότυπος κατάσταση, η οποία φέρει αμέσως και εξ υπαρχής εις νοθείαν του εκλογικού αποτελέσματος. Θα επικαλεσθώ το ίδιον επιχείρημα του κ. αρχηγού της ΕΚ, ως προς την δημιουργηθείσαν ψυχολογίαν, η οποία τον ωδήγησεν, όπως ο ίδιος εξήγησεν, εις παραίτησιν. Ότι δηλαδή αι διαμορφωθείσαι τότε συνθήκαι θα έδιδον την εντύπωσιν μειώσεως του κύρους του, εν έστω και προσκαιρώς δεν επέμενεν να αναλάβη το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης προσωπικώς και επροτίμησεν να παραιτηθή—χωρίς να παρεξηγηθώ από τον Αρχηγόν της ΕΚ—λέγω ότι θα έπρεπεν ήδη να σκεφθή κατά τον ίδιον τρόπον. Ότι το Στέμμα δεν είναι νοητόν να οδηγείται εις εκλογάς υπό πίεσιν. Ας μη αναφερθώ εις το γεγονός ότι γνήσιοι εκλογαί δεν δύνανται να διεξαχθούν υπό το σημερινόν κλίμα. Ας μη επικαλεσθώ όσα ανέφερεν ήδη ο κ. Αρχηγός της Ε.Ρ.Ε. ούτε θα χρειασθή να εφοδιασθή με περιστροφον δια ν' αγωνισθή εις τας εκλογάς. Δι' εμέ δεν είναι νοητόν. Ο πολίτης θα πιστεύη ότι οιοσδήποτε ή το πεζοδρόμιον επέβαλε την γνώμην έναντι του Στέμματος. Πρέπει λοιπόν εν ηρεμία να οδηγηθώμεν εις εκλογάς, ώστε όταν φθάσωμεν εις τας εκλογάς, θα είναι τούτο το φυσικόν τέρμα και όχι το αποτέλεσμα πιστικού αιτήματος έναντι του υποταγέντος Βασιλέως. Είναι ίσως άποψις, η οποία το πρώτον αναπτύσσεται, αλλά επιθυμώ να πιστεύσητε ότι είναι τιμία και ειλικρινής, ότι δηλαδή υπό τοιαύτην εντύπωσιν ο εκλογεύς θα επηρεασθή.

Ο κ. Αρχηγός της Ε. Κέντρου ωμίλησεν δια την διεξαγωγήν εκλογών μετ' ένα και δύο μήνας εκ της Συνταγματικής προθεσμίας. Με βρίσκει εντελώς αντίθετον η πρότασις. Δύο ή τρεις μήνας, η προθεσμία χειροτερεύει την κατάστασιν. Καλύτερον τότε να διεξαχθούν αμέσως οι εκλογές. Άλλως θα υπάρξη απλώς παράτασις της προεκλογικής περιόδου, η οποία θα επιδεινώση την κατάστασιν. Αφήνω ότι η παροχή προθεσμίας θα δίνη την εντύπωσιν συνεννοήσεων και συναλλαγής, η οποία αν δεν εκρίνετο άκομψος, πάντως δεν ημπορεί

να είναι κατοχυρωτική ημερομηνία.

ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν είναι πρότασός μου, είναι παραχώρησις.

ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Είναι σαφές. Αλλ' αυτή η παραχώρησις δεν αίρει την ανησυχίαν. Είναι απόλυτος ανάγκη να ευρεθῆ τρόπος να λησμονήσωμεν προς στιγμήν τας εκλογάς. Μόνον μετά την λήθην αυτήν θα ημπορούμεν ὅλοι να τας αποφασίσωμεν. Υπό τοιαύτας λοιπόν συνθήκας φρονῶ ὅτι αὐτή η παραχώρησις της παρατάσεως της προθεσμίας αποτελεί δι' ἐμέ ευπρόσδεκτον ἐπιχείρημα—ὕπὲρ της ιδέας μου, ὅτι δεν πρέπει να αντιμετωπίσωμεν προθεσμίαν εἰς την λύσιν εκλογῶν. Πρέπει να προηγηθῆ ἡ μεταβολὴ κλίματος και να ακολουθῆσθῆ ἡ ἡμερομηνία. Ἀπὸ την ἀντίληψιν αὐτὴν κατεχόμενος και ἀνησυχῆσας ἀπὸ τα ὅσα συμβαίνουν κατὰ τας 45 ἡδὴ ἡμέρας, ἐνισχύθην εἰς την ἀρχικὴν μου ἀντίληψιν, ὅτι ἡ μόνη θετικὴ λύσις ἦτο Κυβέρνησις εὐρυτάτης συνεργασίας. Μεγαλειότατε, ἐξήγησα εἰς την Βουλὴν ὅτι ἐκρίνα ἀψογον συνταγματικῶς τον χειρισμὸν της κρίσεως ὑφ' Ὑμῶν και ἀπὸ συνταγματικῆς πλευράς εἰς τας περιπτώσεις του κ. Νόβα και του κ. Τσιριμώκου. Και εἰς την πρώτην μάλιστα περίπτωσιν της Κυβερνήσεως του κ. Νόβα, εὐρον εἰς τὸ ἑκτακτον των στιγμῶν, τὸ ὁποῖον την ἐπέβαλε την ὥρα ἐκείνην και τον λόγον παροχής της ἀνοχής μου. Δια την ἐπομένην περίπτωσιν, εἶχα τας ἀντιρρήσεις μου ἐπὶ της οὐσίας, τας ὁποίας, ἐκτενῶς ἐκθέσας εἰς την Βουλὴν, δεν πρόκειται να ἐπαναλάβω.

Ἐξήγησα διατὶ εφρόνουν ὅτι δεν ἔπρεπε πολιτικῶς να σχηματισθῆ Κυβέρνησις μόνον ἐκ της Ἐνώσεως Κέντρου, ἐνῶ ἦτο συνταγματικῶς ἀψογος ἡ ἐνέργεια Ὑμῶν, ἐφ' ὅσον οἰονδήποτε ἠμπορεῖτε, Μεγαλειότατε, να καλέσετε και να του ἀναθέσετε την ἐντολὴν να σχηματίσῃ Κυβέρνησιν, ἀρκεῖ να ζητήσῃ ἐμπροθέσμως ψήφον ἐμπιστοσύνης.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Και θα εἶναι νόμιμος κυβέρνησις.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Βεβαίως. Και αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη ὀλων σχεδόν των διαπρεπῶν συνταγματολόγων. Ἐνταῦθα ὁμως θέλω να τονίσω τον οὐσιαστικὸν λόγον της ἐπιμονῆς μου να

ευρεθή σχήμα κυβερνήσεως συνεργασίας επί όσον το δυνατόν ευρυτέρας βάσεως. Υπερθεματίζω εις τα όσα είπατε εις την έκκλησίαν Σας, όπου ετονίσατε την κρίσιν, την οποίαν διερχόμεθα και αναφέρθητε επί ωρισμένων οικονομικών θεμάτων, δημοσίας τάξεως και εξωτερικών και έρχομαι να προσθέσω ότι πράγματι η κατάσταση εις είναι εξαιρετικώς κρίσιμος. Και δι' αυτό πιστεύω ότι ευρισκόμενοι προ εθνικής κρίσεως οφείλομεν να αναζητήσωμεν εθνική αντιμετώπισιν. Ο κ. Παπανδρέου είπεν ότι δεν προβάλλει περίπτωσης εμφυλίου πολέμου, ούτε πολέμου δια να δικαιολογείται εθνική κυβέρνησις. Εγώ εν τούτοις νομίζω ότι οι κίνδυνοι είναι μέγιστοι, ώστε θα έπρεπε να τους αντιμετωπίσωμεν από κοινού. Τα σοβαρώτατα προβλήματα της χώρας, έστω και κατά το άγνωστον χρονικόν αυτό διάστημα μέχρι των εκλογών, αξιούν δια την αντιμετώπισίν των, κύρος. Λυπούμαι διότι δεν είναι πάντως παρών ο κ. Παρασκευόπουλος, ο οποίος ημπορεί να σας βεβαιώση ότι ευρισκόμεθα εις δεινήν πράγματι οικονομικήν κατάστασιν.

(Εις το σημείον τούτο ο κ. Μαρκεζίνης αναφέρεται εις συγκεκριμένα θέματα αφορώντα μεταξύ άλλων το καπνικόν, το σιτικόν, το συναλλαγματικόν και το νομισματικόν. Επεξηγεί την ανάγκην ταχείας αποκαταστάσεως ηρεμίας και συνεχίζει):

Εις το ζήτημα της τάξεως. Μεγαλειότατε, δεν θα εισέλθω. Δεν δίδω τόσην σημασίαν εις τα λεπτομερειακά, αλλά εις έν γεγονός, ότι το πεζοδρόμιον έχει κινηθή. Αυτό δε δια να ηρεμήση, θα χρειασθή μεγάλη προσπάθεια. Έπειτα δεν πρέπει να λησμονώμεν ότι τον τελευταίον καιρόν έγινε μέγας θόρυβος και εις τα θέματα του Στρατού. Εγώ δ' επιπροσθέτως ανησυχώ δια τα εξωτερικά.

(Εις το σημείον τούτο ο κ. Μαρκεζίνης αναφέρεται εις ανησυχίας επί εξωτερικών θεμάτων και συνεχίζει):

Με ανησυχούν σοβαρώς από απόψεως θέσεως της χώρας τα προβλήματα, τα οποία οφείλει ηνωμένη να αντιμετωπίση η Ελλάς. Και ερωτώ, ποίος είναι εκείνος ο οποίος θα έχη το θάρρος μόνος του να αναλάβη αυτήν την στιγμήν χωρίς αυτο-

δύναμον πλειοψηφίαν, αφ' ης ο κ. Παπανδρέου εσπατάλησεν την ιδικήν του, δια να αντιμετωπίση τόσον σοβαράν κατάστασιν;

Εγώ φρονώ ότι ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. και αν είχε διατηρήση την πλειοψηφίαν του, έπρεπε να ζητήσει την ευρύτεραν συνεργασίαν, αλλά πολύ περισσότερο οιαδήποτε άλλη Κυβέρνησις με δάνειον πλειοψηφίαν, ανοχής ή έστω και εμπιστοσύνης. Όσοι θα την εμπιστευόνται ας αναλάβουν ευθέως και τας ευθύντας, δια να προσδώσουν το κύρος το οποίον παρέχει η συλλογική κυβέρνησις.

(Εις το σημείον τούτο πάλιν ο κ. Μαρκεζίνης αναφέρεται εις συγκεκριμένα θέματα δημοσίας τάξεως, τα οποία μόνον Κυβέρνησις διαθέτουσα ιδιαίτερον κύρος δύναται να αντιμετωπίση).

Ιδού οι θετικοί και αποφασιστικοί λόγοι, ότι αφ' ης προεκληθή η κρίσις και έλαβε την μορφήν εθνικής τοιαύτης, δεν κατανοώ άλλην αντιμετώπισιν από την δια συλλογικής κυβερνήσεως, εφ' όσον ουδέν κόμμα διαθέτει αυτοδυναμίαν. Δι' αυτό και εάν εδίδετο η εντολή εις τον Αρχηγόν της ΕΡΕ, θα του παρείχον μεν εμπιστοσύνην, αλλά και θα εθαύμαζον την τόλμην να προχωρήση μόνος χωρίς ιδίαν πλειοψηφίαν. Είχα την ευκαιρίαν εις την Βουλήν να έχω διάλογον με τον κ. Τσιριμώκον επί της εθνικοποιήσεως των προβλημάτων και ετόνισα ότι το θέμα δεν έγκειται εκεί, αλλ' εις το απαραίτητον κύρος το οποίον πρέπει να διαθέτη η κυβέρνησις η οποία θα κληθή να το αντιμετωπίση. Το κύρος αυτό το διέθετε κυβέρνησις, ως της Ενώσεως Κέντρου με την πλειοψηφίαν της του 53%, μοναδικήν αληθώς πλειοψηφίαν. Αλλ' η Ένωσις Κέντρου διεσπάσθη. Η αυτοδύναμος αυτή μεγάλη πλειοψηφία δεν υπάρχει πλέον, και ταυτοχρόνως αποκλείεται η διενέργεια εκλογών. Δεν υπολείπεται λοιπόν παρά να αντιμετωπίσωμεν ωμήν την πραγματικότητα.

Είμαι βέβαιος, Μεγαλειότατε, ότι μόνο εθνική Κυβέρνησις ευρυτάτης συνεργασίας, συμπεριλαμβάνουσα όλα τα κόμματα, αρχής γενομένης από της Ενώσεως Κέντρου, θα ήτο εν-

δεικνυομένη λύσις. Και αν τούτο καθίστατο ανέφικτον, τότε εις κυβέρνησιν πάλιν συνεργασίας των υπολειπομένων κομμάτων. Οι Προοδευτικοί, ως έχω κατ' επανάληψιν δηλώσει, την υποστηρίζουν, χωρίς να συνδέουν την υποστήριξιν με καμμίαν φιλοδοξίαν.

Είναι αδύνατον να πιστεύσω ότι θα υπάρξη τεχνική αδυναμία είτε όσον αφορά την εκλογήν του προσώπου του Προέδρου της Κυβερνήσεως αυτής, αν είναι στενωτέρας βάσεως, είτε όσον αφορά ωρισμένα ειδικώτερα θέματα, τα οποία θα ήτο δυνατόν να δημιουργήσουν δυσκολίας δια την πραγματοποίησιν τοιαύτης κυβερνήσεως. Είμαι αισιόδοξος διότι είμαι βέβαιος ότι υπάρχει εις όλους ειλικρινής πρόθεσις και επιθυμία να βοηθήσουν τον τόπον να εξέλθῃ από το αδιέξοδον. Το πιστεύω και ως υποχρέωσιν δι' όλους, τουλάχιστον εκείνους οι οποίοι συμφωνούν ότι άμεσος ενέργεια εκλογών όχι μόνον δεν ενδείκνυται, αλλά αντεδείκνυται.

Τυχόν αποτυχία συλλογικής κυβερνήσεως ήτο δυνατόν να οδηγήσῃ εις υπηρεσιακήν κυβέρνησιν προσωπικοτήτων. Δεν με ενδιαφέρει η ονομασία. Αλλά μία τοιαύτη κυβέρνησις θα έχει τρεῖς αδυναμίας. Η πρώτη, ότι θα εἶναι αντικοινοβουλευτική. Οι πολιτικοί άνδρες οι οποίοι ψηφίζουν τοιαύτας κυβερνήσεις παραιτούνται των αρμοδιοτήτων των. Θα πάσχῃ ακόμη τοιαύτη κυβέρνησις και από άλλην μεγαλυτέραν αδυναμίαν. Εξέθεσα δι' ολίγων μερικά σοβαρά προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η χώρα. Εἶναι αδύνατον να υπάρξη υπηρεσιακή κυβέρνησις, η οποία θα ήμπορῇ να αναλάβῃ τας εϋθύνας της λύσεως των. Ο κ. αρχηγός της ΕΚ ενεθυμήθη την περίπτωσιν του κ. Παρασκευοπούλου, ο οποίος εκάλει συχνά εις σύσκεψιν τους αρχηγούς των κομμάτων. Το παράδειγμα το οποίον επεκαλέσθη με ενισχύει. Δεν εἶναι δυνατόν να νοηθῇ Πρόεδρος Κυβερνήσεως, ο οποίος κάθε νύκτα τηλεφωνεῖ και καλεῖ να συμβουλευθῇ τους αρχηγούς των Κομμάτων. Φοβούμαι δε ακριβώς ότι πιθανόν εκ τούτου και να διεπράχθησαν και λάθη. Τέλος, μία τοιαύτη υπηρεσιακή κυβέρνησις, η οποία θα πρόκειται να ενεργήσῃ αργότερον εκλογάς, συν-

δεεται αμέσως με το ερευνηθέν θέμα των εκλογών υπό προθεσμίαν. Θα δημιουργήση δηλαδή αθελήτως εκλογικόν κλίμα. Συνεπώς, όσοι αντέκρουσαν πάσαν ιδέαν προκαθορισμού προθεσμίας εκλογών, πρέπει να αντικρούσουν λύσιν η οποία μοιραίως θα οδηγήση εις εκείνο το οποίον υποτίθεται ότι πρέπει να αποφευχθή. Εκατό φορές τότε καλύτερον να βαδίσωμεν ευθέως εις τας εκλογάς των 45 ημερών, όπερ φυσικά εγώ αποκρούω.

Μεγαλειότατε, όπως Σεις με άοκνον προσπάθειαν, επιδιώξατε ό,τι ήτο δυνατόν δια να αντιμετωπίσετε συνταγματικώς την κρίσιν, καιρός και ημείς να πράξωμεν και να σας βοηθήσωμεν. Ημπορούμεν αν συμφωνήσωμεν να δώσωμεν Κυβέρνησιν εκτάκτου ανάγκης. Αυτήν η οποία θα προκαλέση την μεγάλην εθνικήν ικανοποίησιν, αυτή θα είναι η ευρυτάτη εκείνη εις την οποίαν δεν θα ηρνείτο την ιδίαν ο κ. Παπανδρέου συμμετοχήν. Αλλά και στενωτέρας βάσεως Κυβέρνησις, όχι ως εχθρική του κ. Παπανδρέου, αλλά αποβλέπουσα εις την έξοδον της χώρας εκ του αδιεξόδου, θα ήτο χρήσιμος. Και η κυβέρνησις αυτή θα προσέφερεν ανεκτίμητον εθνικήν υπηρεσίαν. Προσωπικώς δηλώ ότι μίαν τοιαύτην κυβέρνησιν θα την βοηθήσω με όσπν δύναμιν διαθέτω.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Μήπως θέλετε να κάνουμε διάλειμμα ολιγόλεπτον, κ. Γονατά;

Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ: Όπως θέλετε, Μεγαλειότατε.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ. Εκτος εάν θέλη να εκθέση πρώτον τας απόψεις του και ο κ. Γονατάς.

Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ: Δεν έχω αντίρρησιν. Η ευγενής πρόσκλησίς σας Μεγαλειότατε, η οποία έδωκεν αφορμήν εις την σημερινήν συγκέντρωσιν υπό την Προεδρίαν σας, αποβλέπει εις το να ακούσητε από τους παλαιότερους και νεωτέρους εκ των τέως Πρωθυπουργών την γνώμην των προς λύσιν της δημιουργησθείσης πολιτικής καταστάσεως· και αφού ακούσητε τας γνώμας πάντων χωρήσητε εις τον σχηματισμόν μιας Κυβερνήσεως υπηρεσιακής, η οποία θα διεξαγάγη και τας εκλογάς. Η κοινή γνώμη επείγεται να σχηματισθή Κυβέρνησις η

οποία να μας εξαγάγη από αυτήν την κατάσταση. Εγώ προτείνω να σχηματισθή υπό την προεδριαν ενός των αρχαιοτέρων ή των νεωτέρων πρώην Πρωθυπουργών Κυβέρνησις εις την οποίαν να μετάσχουν και αντιπρόσωποι ανά εις από τα κόμματα, και αυτή η Κυβέρνησις η υπηρεσιακή να διεξαγάγη τας εκλογάς. Αυτό θα διευκόλυνε και Υμας Μεγαλειότατε, εις το να δώσητε μίαν λύσιν ακολουθούντες την συνταγματικήν τάξιν. Υποθέτω πως και οι άλλοι αξιότιμοι κύριοι θα ήθελον μίαν τοιαύτην Κυβέρνησιν, και να λήξη η συνεδρίασις αυτή, η οποία αν πάμε έτσι, θα φθάσωμε έως τα μεσάνυχτα και δεν νομίζω πως είναι κανείς διατεθειμένος να πάμε μέχρις εκεί. Αυτό προτείνω, υπό την ιδικήν σας συνταγματικήν αρμοδιότητα να σχηματισθή μία Κυβέρνησις υπό ένα των αρχαιοτέρων πρώην Πρωθυπουργών, εις την οποίαν να αντιπροσωπευθούν όλα τα κόμματα δι' ενός αντιπροσώπου, και αυτή η Κυβέρνησις να κανονίση και τον χρόνον της διενεργείας των εκλογών με αυτό το σύστημα, είτε με το απολύτως πλειοψηφικόν.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Μπορώ να σας κάνω μίαν ερώτησιν;

Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ: Ευχαρίστως Μεγαλειότατε.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σεις έχετε την εντύπωσιν ότι αυτή η Κυβέρνησις που προτείνετε θα πάη εις την Βουλήν; Θα πάρη ψήφον εμπιστοσύνης;

Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ: Αυτή η Κυβέρνησις βεβαίως πρέπει να εμφανισθή εις την Βουλήν, και είμαι βέβαιος ότι θα πάρη ψήφον εμπιστοσύνης. Είμαι βεβαίωτατος.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Και μετά ταύτα, τι φρονείτε, ότι πρέπει να γίνουν εκλογαί;

Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ: Ναι. Η Κυβέρνησις αυτή να καθορίση τότε πρέπει να γίνουν εκλογαί.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ.

Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ: Αυτά είχον να είπω, και νομίζω πως δεν χρειάζεται να υπάρξη συζήτησις επ' αυτού. Θα πάμε ως τα μεσάνυχτα.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Να κάνουμε ένα διάλειμμα. Διακόπτομεν την συνεδρίασιν επ' ολίγα λεπτά.

Μετά την διακοπήν

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Τον λόγον έχει ο Πρόεδρος κ. Τσαλδάρης.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Μεγαλειότατε, και εγώ θα ήθελον να σας ευχαριστήσω δια την επιτυχή αυτήν έμπνευσιν να κάμετε αυτήν την πρόσκλησιν του Συμβουλίου, η οποία, τόσον δια τους εν ενεργεία πολιτικούς, όσον και δι' εμέ, ο οποίος είμαι εκτός της πολιτικής, αποτελεί ένα σταθμόν μετά τα τόσα βάσανα, τα οποία διήλθεν η Ελλάς τα τελευταία δύο έτη.

Δεν πρόκειται να εισέλθω εις λεπτομερείας διότι αύται εξετέθησαν από τον κ. Παπανδρέου, τον κ. Κανελλόπουλον και τον κ. Μαρκεζίνην, οι οποίοι άλλως τε είναι και οι κύριοι φορείς της καταστάσεως αυτής, την οποίαν Υμείς χαρακτηρίζετε ως πολιτικήν κρίσιν έχουσαν ανάγκην αντιμετώπισεως.

Νομίζω ότι είμαι πολύ εγγύτερον προς όσα υπεστήριξεν ο κ. Μαρκεζίνης. Θα είμαι σύντομος, εν τη εννοία ότι χρειάζεται να γίνη ένας συμβιβασμός. Εάν δεν υπάρξη έδαφος κατανοήσεως και συμβιβασμού, ιδιαίτερα δε των δύο μεγάλων κομμάτων, δεν δυνάμεθα ευκόλως να εξέλθωμεν της κρίσεως. Νομίζω, λοιπόν, ότι εφ' όσον πρόκειται περί συμβιβασμού, θα πρέπει να καταλήξωμεν εις την απόφασιν να γίνη μία Κυβέρνησις ευρύτερου ή ευρύτετου συνασπισμού, η οποία ως πρώτον κυρίως χαρακτηριστικόν δέον να μη έχη καμμίαν εξάρτησιν από την ΕΔΑ. Το πως θα γίνη αυτή η Κυβέρνησις, τον πρώτον λόγον έχουν τα κόμματα. Πάντως, επειδή εθνικόν συμφέρον είναι να επιτευχθή η ανεξαρτοποίησις του πολιτικού κόσμου της Ελλάδος από τον επηρεασμόν της ΕΔΑ, θα πρέπει να γίνη μία Κυβέρνησις μη δεσμευομένη απολύτως από την ΕΔΑ.

Παλαιότερον υπήρξε παρομοία περίπτωσις με τον αείμνηστον Σοφούλην, τον οποίον παρεκάλεσα να αναλάβη την Προεδρίαν της Κυβερνήσεως διότι και τότε δεν ήτο δυνατόν να γίνουν αμέσως εκλογαί. Ο Σοφούλης κατά την περίοδον εκείνην ευρίσκετο εκτός της συνεργασίας όλων των άλλων

κομμάτων και η σκέψις μου ήτο τότε ότι παρίστατο εθνική ανάγκη να συμμετάσχη και ο Σοφούλης εις την αντιμετώπισιν της εθνικής κρίσεως. Υπήρξα εκείνος ο οποίος προεκάλεσα τας σχετικές συζητήσεις, συναντηθέντες δε μετά του αιμνήστου Ρέντη και του κ. Βαρβούτη εις την οικίαν Βούρου, ελάβομεν την σχετικήν απόφασιν. Νομίζω ότι η απόφασις αυτή απετέλεσεν μίαν καλήν πράξιν υπέρ της Ελλάδος δια την οποίαν όλοι πονούμεν. Την λύσιν αυτήν ημπορούμεν και σήμερον να χρησιμοποιήσωμεν ως ένα φάρον δια να οδηγήση τον τόπον εις το να εξέλθη από μίαν κατάστασιν, την οποίαν με αρκετά μελανά χρώματα παρουσίασεν και ο κ. Μαρκεζίνης και ο κ. Κανελλόπουλος.

Σεις Μεγαλειότατε, εκάματε ό,τι ήτο δυνατόν εντός των πλαισίων του Συντάγματος. Η περίπτωσης του να πάμε εις εκλογάς σήμερον, κατ' εμέ τουλάχιστον αποτελεί εθνικήν αυτοκτονίαν. Σύμφωνα με τα επιχειρήματα, τα οποία επεκαλέσθησαν και ο κ. Κανελλόπουλος και ο κ. Μαρκεζίνης, δεν είναι δυνατόν να διεξαχθούν σήμερον εκλογαί, υπό την υφισταμένην κατάστασιν, η οποία δυστυχώς υποθάλλεται υπό ενίων παραγόντων του Κέντρου. Εγώ βεβαίως δεν παρηκολούθησα εκ του σύνεγγυς την πολιτικήν κρίσιν, αλλά ενθυμούμαι μεταξυ των άλλων ότι είχε τεθή θέμα, ότι ο κ. Παπανδρέου, καίτοι ζητών ως Πρωθυπουργός ακρόασιν, δεν είχε κληθή εις τα Ανάκτορα.

Εκ μέρους των ανακτόρων υπήρξεν ανακοίνωσις ότι δεν είχε ζητήσει επί μήνας ακρόασιν, μη διαψευσθείσα. Έχει αναντιρρήτως δημιουργηθή μία ατμόσφαιρα, η οποία πρέπει να ηρεμήση, να καθησυχάση και μετά να κληθή ο Λαός εις εκλογάς. Τα χρονικά όρια εάν θα γίνουν αύται μετά τρεις μήνας ή έξ μήνας ή δώδεκα μήνας, δεν έχουν και τόσην σημασίαν. Ημπορούν να γίνουν και μετά 45 ημέρας εάν υποτεθής ότι η κατάστασις θα είναι ομαλή και είναι δυνατόν να υπάρξη ελευθέρα έκφρασις της βουλήσεως του λαού, πράγμα όμως που εν τη εξελίξει, δύναται να μη οδηγήση εις νέας επιπλοκάς. Θα σας αναφέρω ένα γεγονός. Προχθές ήμην εις την Κρήτην

απ' όπου ήλθον χθες το βράδυ. Εισ τον Άγιον Νικόλαον μου ανέφερεν ο κ. Κούνδουρος, ότι ένας πολίτης εξεφράσθη εναντίον του κ. Παπανδρέου και συνελήφθη. Διατί να γίνωνται αυτά τα πράγματα; Τοιαύτα φαινόμενα βεβαίως εμφανίζονται εκάστοτε, αλλά διαπραττόμενα υπό τας παρούσας συνθήκας, δημιουργούν ατμόσφαιραν καθιστώσαν αδυνάτους τας ελευθέρας εκλογάς.

Τέλος, απευθύνω έκκλησιν προς όλους τους συναδέλφους και ιδιαιτέρως προς τον παλαιόν φίλον κ. Παπανδρέου, να συμβάλουν εις την δημιουργίαν μιας Κυβερνήσεως ευρυτέρας μορφής, αναλογιζόμενοι την κρισιμότητα της καταστάσεως και τας προς το Έθνος ευθύνas των. Κυβέρνησιν όμως η οποία δεν πρέπει να έχη καμμίαν εξάρτησιν από την Ε.Δ.Α.

Αυτά τα ολίγα λόγια είχον να είπω εν συνεχεία των όσων ελέχθησαν υπό των προηγουμένων κυρίων.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ. Τον λόγον έχει ο κ. Κιουσόπουλος.

Δ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ: Ευχαριστούμεν, Μεγαλειότατε, δια την υψίστην τιμήν την οποίαν μας παρέσχετε να θελήσητε να ζητήσητε την γνώμη μας «περί του καλύτερου τρόπου εξόδου εκ της υφισταμένης από μακρού πολιτικής κρίσεως».

Μη ανήκων εις τον πολιτικόν κόσμον της χώρας, φρονώ ότι η ιδιότης μου, ως Πρωθυπουργού προ ετών Υπηρεσιακής Κυβερνήσεως, υπήρξεν απλώς το τυπικόν εισιτήριον δια την συμμετοχήν μου εις την ιστορικήν ταύτην σύσκεψιν, ενώ η πραγματική αιτία ήτο ότι ηθελήσατε, ορθώς, να έχητε την γνώμην και ανθρώπων μη ενεργώς πολιτευομένων και ούτω μη κατ' ανάγκην αθελήτως επηρεαζομένων εκ της τοιαύτης αυτών ιδιότητος.

Με την πίστιν μου ότι η γνώμη μου απομένει ανεπηρέαστος από οιανδήποτε κομματικήν τοποθέτησιν, πράγμα το οποίον πιστεύω ότο επέτυχa εις οιανδήποτε εκδήλωσιν της μέχρι τούδε δημοσίας ζωής μου (είτε δηλονότι εν τη ενασκήσει των δικαστικών μου καθηκόντων, όπερ βεβαίως ήτο κάτι το αυτονόητον, είτε και όταν εκλήθην να προσφέρω τας υπη-

ρεσίας μου εις τον τόπον εις εκτάκτους δυσκόλους περιστάσεις), είμαι υποχρευμένος ευθύς αμέσως να τονίσω ότι ουδαμώς συμβάλλουν εις την ποθητήν ομαλότητα αι δύο ακραίαί λύσεις, ο σχηματισμός δηλονότι Κυβερνήσεως με αναστολήν των Συνταγματικών περιορισμών, αφ' ου το γεγονός της εκτροπής εκ των διατάξεων του Συντάγματος αποτελεί ουχί κατάπαυσιν, αλλά έντασιν της ανωμαλίας, και εξ ετέρου η υπό το υφιστάμενον κλίμα άμεσος διεξαγωγή εκλογών.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Τούτο δεν υπεστηρίχθη από κανένα. Εγώ ήμην απολύτως αντίθετος.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Δεν υπεστηρίχθη.

Δ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ: Είπον: «απλώς αι δύο ακραίαί λύσεις».

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Δεν υπεστηρίχθη αυτό.

Δ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ: Συμφωνώ ότι δεν υπεστηρίχθη. Ήτο κατ' αρχήν μία σκέψις. Αν θέλετε, ένας φόβος.

Κατέστη κοινή συνείδησις ότι υπό τας υφισταμένας συνθήκας είναι αδύνατον να διενεργηθούν εκλογαί: α) Διότι, υπό τον δημιουργηθέντα αδιάφορον εκ ποίων αιτίων φανατισμόν και πάθος, αι εκλογά είναι λύσις οδηγούσα εις φοβεράς περιπετείας. Διότι, ενώ έχομεν λαόν διχασμένον και άρσιν της ψυχολογίας της Δημοκρατίας, εμφανιζόμεθα ζητούντες απ' αυτόν να σκεφθή δημοκρατικώς. Τούτο είναι μία αντίφασις, διότι ο φανατισμός είναι μισαλλόδοξος, ενώ η Δημοκρατία στηρίζεται επί της ανοχής και της ελευθέρας και ανεπηρέαστου κρίσεως.

β) Πράγματι, ως άλλως πάντες αντιλαμβανόμεθα, αι ψυχολογικαί συνθήκαι υπό τας οποίας τελούν αι μεγάλαι λαϊκαί μάζαι, ιδίως εις την ύπαιθρον, είναι τοιαύται, ώστε να καθίσταται εκ των προτέρων ασφαλές και βέβαιον, ότι ολόκληρος η προεκλογική περίοδος θα διεξαχθή εν τω μέσω των επεισοδίων, των οποίων το βάθος και την έκτασιν ουδείς είναι δυνατόν να προΐδη.

γ) Εξ άλλου, καίτοι δεν έχω άμεσον αντίληψιν, εν τούτοις πανταχόθεν συρρέουν αι πληροφορίαι ότι η ύπαιθρος τε-

λεί ταύτην την στιγμήν υπό την τρομοκρατίαν των εξτρεμιστικών στοιχείων της αριστεράς. Τούτο, είτε είναι ακριβές εν όλω ή εν μέρει, είτε όχι, θα αποτελέση πάντως το πρόσχημα, δια να αποπειραθούν τρομοκρατικές εκδηλώσεις αντιστοίχως και τα εξτρεμιστικά στοιχεία της άκρας δεξιάς. Αποτέλεσμα: Αι εκλογαί θα διεξαχθούν υπό κλίμα, εντεύθεν και εκείθεν ψυχολογικής βίας.

Υποστηρίζω εξ άλλου εις απώτερον χρόνον μετάθεσιν της ημερομηνίας των εκλογών, ούτε επιθυμώ, ούτε έχω κανένα λόγον να επιδιώκω δια του τρόπου τούτου την μετάστασιν των λαϊκών μαζών, από μιας εις άλλην πολιτικήν παράταξιν. Πιστεύω μόνον ότι δια να λειτουργήση κατά τρόπον εύρυθμον η Δημοκρατία, επιβάλλεται όπως το λαϊκόν φρόνημα εκδηλούται ελευθέρως και αβιάστως, μακράν πάσης έξωθεν επιβολής ή επιρροής, η οποία εν τελευταία αναλύσει νοθεύει τούτο και δ) Διότι, ένεκα των ανωτέρω λόγων, το αποτέλεσμα των εκλογών, οιονδήποτε και αν είναι, θα καταστή διαβλητόν εις την κοινήν συνείδησιν, τόσον την Ελληνικήν, όσον και την διεθνή, με φυσικήν συνέπειαν την εις το διηνεκές παράτασιν της ανωμαλίας.

Τούτων ούτως έχόντων, το βάρος της λύσεως πίπτει επί των ώμων των εν ενεργεία πολιτικών ανδρών. Ο Βασιλεύς είναι πρόδηλον ότι ειργάσθη ακαμάτως και συνταγματικώς διά να σχηματισθή Κυβέρνησις από το πλειοψηφήσαν κόμμα. Αλλ' είναι καιρός σήμερα, ολόκληρος ο πολιτικός κόσμος να αναλάβη τας ευθύνas του και να απαλλάξη τον Βασιλέα της περιπετείας αυτής δια την οποίαν πρέπει να συμφωνήσωμεν όλοι ότι πρέπει να είναι ανεύθυνος. Η λύσις προεχόντως οφείλει να δοθή εκι του Κοινοβουλίου και από όλα, το τονίζω, τα εθνικώς σκεπτόμενα κόμματα.

Δεν τρέφω πολλάς ελπίδας ότι μία Κυβέρνησις απαρτιζομένη από εξωκοινοβουλευτικά πρόσωπα δύναται υπό τας προκειμένας περιστάσεις να είναι η ενδεικνυομένη λύσις, διότι τα μέτρα άτινα δέον να ληφθούν προς αντιμετώπισιν και των ακροτήτων και των εθνικών προβλημάτων είναι τόσον σοβα-

ρά, ώστε μόνον μία Πολιτική Κυβέρνησις έχουσα ευρυτάτην Κοινοβουλευτικήν βάσιν δύναται να τα χειρισθή και να τ' αντιμετωπίση.

Η εξωκοινοβουλευτική Κυβέρνησις βεβαίως δεν είναι απολύτως απαράδεκτος· είναι και αυτή μία λύσις, η οποία θα ηδύνατο να αποβή σχετικώς επωφελής, μόνον αν ήθελεν αποδειχθή ανέφικτος οιαδήποτε άλλη. Ό,τι πάντως ενδείκνυται είναι η άμεσος νοικοκύρευσις της καταστάσεως και η ομαλότης. Κατ' ακολουθίαν μου είναι αδιάφορον ποία Κυβέρνησις θα το επιτύχη τούτο. Εν με ενδιαφέρει, η Κυβέρνησις αύτη, είτε κοινοβουλευτική είτε εξωκοινοβουλευτική, εν εσχάτη ανάγκη πρέπει να στηρίζεται επί ευρυτάτης κοινοβουλευτικής βάσεως, διότι τότε μόνον τα ληφθησόμενα μέτρα και αι πραγματοποιηθησόμεναι ενέργειαι θα έχουν ισχύν αδιαμφισβητήτου κύρους και θα είναι ικανά να αποκαταστήσουν την πολιτικήν γαλήνην και ηρεμίαν.

Είναι ύψιστον εξ άλλου καθήκον όλων των πολιτικών κομμάτων να συμβάλουν, όπως η εκ των εκλογών αναδειχθησομένη Κυβέρνησις είναι αποτέλεσμα ελευθέρας και αβιάστου εκλογής και είναι προ παντός αδιάβλητος, διότι ούτω μόνον θα είναι ικανή αύτη να οδηγήση την χώραν εις την ποθητήν γαλήνην και εις την επιδιωκομένην πρόοδον. Ουδείς άλλωστε δημοκρατικός άνδρας είναι δυνατόν να φοβήται τας εκλογάς αυτού του είδους.

Θέλω να ελπίζω, Μεγαλειότατε, ότι οι απαρτίζοντες το Συμβούλιον πολιτικοί άνδρες, ους και κυρίως βαρύνει η περαιτέρω πολιτική εξέλιξις και η τύχη του τόπου, εφ' όσον ουδείς δύναται να αμφισβητήση τον πατριωτισμόν των, θα δυνηθούν να αρθούν εις το ύψος των περιστάσεων και θα θελήσουν να συμβάλουν εις την επίτευξιν της ποθητής εθνικής λύσεως θέτοντες τέρμα εις τας κοπιώδεις φροντίδας Σας, όπως αποκατασταθή η ηρεμία και η γαλήνη εις την πολιτικήν ζωήν του τόπου μας.

Ταύτα είχον την τιμήν να εκθέσω ενώπιον Υμών και αυτή είναι η γνώμη μου.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ πολύ.

Ο Πρόεδρος κ. Αθανασιάδης - Νόβας έχει τον λόγον.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Μεγαλειότατε, η πατριωτική σας έκκλησις είμαι βέβαιος ότι ευρίσκει βαθειαν απήχησιν εις την εθνικήν συνείδησιν, διότι πράγματι η συνεχιζομένη πολιτική κρίσις έχει προσλάβει έκτασιν εθνικής κρίσεως και ως τοιαύτη πρέπει να αντιμετωπισθή.

Ενώπιον των σοβαρών κινδύνων, οι οποίοι απειλούν την χώραν, οι υπεύθυνοι πολιτικοί άνδρες οφείλουν να αρθούν, όπως ετόνισε και προηγουμένως ο κ. Κιουσόπουλος, εις το ύψος των περιστάσεων και υπεράνω κομματικών συμφερόντων, με κριτήρια καθαρώς εθνικά να προσπαθήσουν να εξεύρουν την καλύτεραν δυνατήν λύσιν. Αποτελεί τούτο και δικαίαν αξίωσιν της εθνικόφρονος κοινής γνώμης αλλά και ιστορικήν πράγματι επιταγήν. Η λύσις πρέπει να προηγηθή κατά προτίμησιν εκ του κοινοβουλίου, πάντως δε δια του κοινοβουλίου. Διότι η Κυβέρνησις η οποία πρόκειται να σχηματισθή, δέον να είναι Κυβέρνησις ισχυρά, δυναμένη να αντιμετωπίση επαρκώς τα σοβαρά προβλήματα, τα οποία έχουν προκύψει, προβλήματα όχι μόνον Δημοσίας τάξεως, αλλά και προβλήματα εθνικής ασφαλείας, όπως δε και προβλήματα της εθνικής μας οικονομίας.

Όσον αφορά τα προβλήματα της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας, ωμίλησε διαφωτιστικώς ο κ. Κανελλόπουλος και δεν θα τα επαναλάβω. Δια τα προβλήματα της εθνικής οικονομίας εγένετο επίσης λόγος, αλλά θα μου επιτρέψητε να μνημονεύσω μερικούς αριθμούς, οι οποίοι αποκαλύπτουν την τραγικήν κατάστασιν, εις την οποίαν έχομεν περιέλθει.

Η ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ. Εάν ήτο δυνατόν τα σχετικά ζητήματα με την οικονομικήν κατάστασιν, να μην αποτελέσουν αντικείμενον δημοσιότητας.

Δ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ. Βεβαίως.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ. Μέχρις ενός σημείου.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ. Ημπορούμεν να τα αφαιρέσωμεν όταν θα διορθώσωμεν τα πρακτικά. Υπάρχουν όμως και ωρι-

σμένοι συγκεκριμένοι αριθμοί τους οποίους δεν μπορούμε να αφαιρέσωμεν, διότι δίδομεν βαρύτητα εις τον οικονομικόν τομέα και έχομεν κατά ένα τρόπον μίαν ευθύνην επί των όσων θα είπωμεν.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Να τα είπωμεν μόνον εδώ.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Τα στοιχεία τα οποία έχω συγκεντρώσει, τόσον δια τον τακτικόν προϋπολογισμόν όσον και δια τας δημοσίας επενδύσεις, προσέτι δε δια το ισοζύγιον πληρωμών και το κεφάλαιον καταθέσεων, είναι πολύ δυσάρεστα...

(Εν συνεχεία αναφέρεται λεπτομερώς εις τα επικαλούμενα στοιχεία).

.....
 Η γνώμη μου η προσωπική είναι, ότι δεν συμφέρει επ' ουδενί λόγω την χώραν αυτήν την στιγμήν, ενώ ευρίσκονται εν επικινδύνω εκκρεμότητι τόσον σοβαρά ζητήματα, να ορίσωμεν χρόνον εκλογών αι οποίαι δεν πρόκειται καν να γίνουν εντός τεσσαράκοντα πέντε ημερών, ως και ο αρχηγός της Ε.Κ. έχει δεχθή, αλλά...

Ι. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εγώ προτείνω εντός τεσσαράκοντα πέντε ημερών. Το άλλο που είπον είναι παραχώρησις, δεν είναι πρότασις.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ... αναποφεύκτως θα δημιουργηθή χαώδης οικονομική κατάστασις με απροβλέπτους συνεπείας εις βάρος της χώρας. Και δεν γνωρίζω πώς θα είναι δυνατόν να αναχαιτίση τον απειλούμενον όλεθρον οιαδήποτε Κυβέρνησις, εάν από τούδε εισέλθωμεν εις μακροχρόνιον προεκλογικήν περίοδον. Αι εκλογαί πρέπει να αναβληθούν επ' αόριστον χρόνον. Θέλω να εκφράσω περαιτέρω την ατομικήν μου καθησύχασιν μετά την αποψινήν δήλωσιν του κ. Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου, δια το κύριον θέμα της πολιτικής κρίσεως. Όπως θα ενθυμείται ασφαλώς ο κ. Παπανδρέου, η ιδική μου διαφωνία εις την Κυβερνητικήν πολιτικήν επιτροπήν εξεδηλώθη όταν ούτος εισηγήθη διενέργειαν εκλογών με θέμα την λειτουργίαν του πολιτεύματος. Προβλέπων την ανά-

μιξιν της ΕΔΑ ως αναπόφευκτον και την επικράτησιν των ιδικών της συνθημάτων, είπον ότι δεν είναι δυνατόν, υπό τας συνθήκας, να αποτραπή το καθεστωτικόν και να περιορισθή ο εκλογικός αγών εις απλήν συνταγματολογίαν επί της λειτουργίας του πολιτεύματος. Ρητή υπήρξεν η διαφωνία μου και σας είπον περαιτέρω ότι δεν ηξεύρω ποίοι και πόσοι θα σας ακολουθήσουν εις αυτήν την γραμμήν, τονίσας ότι προβλέπω εθνικόν διχασμόν ολέθριον δια το έθνος. Ανεμνήσθη μάλιστα τους τελευταίους λόγους που ήκουσα τον Οκτώβριον του 1935 από το στόμα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Μου είχεν ειπει επί λέξει: «Έχω σκουλήκι μέσα μου τον εθνικόν διχασμόν. Η μεγαλύτερα μου επιθυμία πριν αποθάνω είναι να ιδω αποκαθισταμένην την ψυχικήν ενότητα του Έθνους».

Τότε ο διχασμός είχε προκληθή εξ αφορμής μεγάλης εθνικής διχογνωμίας. Σήμερον ποίαν δικαιολογίαν θα είχαν;

Χαίρω διότι ο Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου εδήλωσεν απόψε ότι δεν τίθεται ούτε θέμα λειτουργίας του πολιτεύματος ενώπιον του λαού. Δικαιώνεται η διαφωνία. Είχον ακολούθως το δίκαιον παράπονον, ότι ενώ με παρεκαλέσατε να σας συνοδεύσω εις Κέρκυραν και το εσπέρας ελάβατε εκεί την νέαν επιστολήν του Βασιλέως, όχι μόνον δεν μας την ανεκοινώσατε, αλλά ο κ. Μανουσάκης εις εμέ και εις δύο Υπουργούς μας είπεν ότι επρόκειτο περί καθυστερημένου τινός Διατάγματος...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ζητείτε εξηγήσεις εις αχάριστον θέμα.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Αφού διεπιστώθη από τας μέχρι τούδε συζητήσεις που εκάμαμε η νομιμότης και η συνταγματικότης των πράξεων της Α.Μ. του Βασιλέως...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Μη το συνάγετε αυτό ως γενικόν συμπέρασμα. Έκαστος έχει τας απόψεις του.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Είναι το συμπέρασμα της μεγάλης πλειοψηφίας του Συμβουλίου.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ο καθένας έχει την ευθύνην των ιδικών του απόψεων.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Επιμένετε ότι δεν ήτο συνταγματική η πράξις του διορισμού νέας Κυβερνήσεως μετά την παραίτησίν σας;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ωμίλησα κατά σαφέστατον τρόπον επί εκάστης περιπτώσεως. Είναι δυνατόν να ερωτάτε τοιούτον τι; Τούτο αποδεικνύει ότι δεν μου εκάματε την τιμήν να με παρακολουθήσετε. Την περίπτωσιν Στεφανοπούλου και Τσιριμώκου την έκρινα και έχει γραφή. Είναι περιττόν να επανέλθω επί θέματος επί του οποίου έχω λάβει θέσιν. Και δεν είσθε σεις ο εγκυρότερος ερμηνευτής των ιδικών μου απόψεων. Εσείς θα εκφράσητε τας ιδικάς σας γνώμας.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Κύριε Πρόεδρε, επέστησα την προσοχήν σας τότε, ότι είχε δημιουργηθή άδικος παρεξήγησις εις βάρος της Α.Μ. του Βασιλέως. Επί σειράν ημερών ωρισμένοι φιλικαί εφημερίδες διευμπάνιζον ότι ο Βασιλεύς δεν υπέγραψε τάχα το Διάταγμα παύσεως του κ. Γαρουφαλιά, ενώ τούτο δεν είχε καν αποσταλή προς υπογραφήν. Ελέγετο επίσης ότι δεν σας εδέχθη εις ακρόασιν, ενώ δεν είχατε ζητήσει τοιαύτην...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το είπον εγώ αυτό;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Αι φιλικαί σας εφημερίδες, όχι εσείς επωνύμως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ. Είπον εγώ ότι δεν εγενόμην δεκτός εις ακρόασιν;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Αι εφημερίδες το ανέγραφον. Δεν το διαψεύσατε.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν το είχεν είπει ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου. Το είπε μόνον κατόπιν επιμόνου ιδικής μου ερωτήσεως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Είχον εξηγήσει διατί δεν εξήτουν ακρόασιν, από λεπτότητα, λόγω της αναμονής του ευτυχούς γεγονότος. Επίσης ανέμενον να ψηφισθή η παραγραφή η οποία απετέλει ιδικήν μας πολιτικήν, αλλά απετέλει και επιθυμίαν του Μεγαλειοτάτου. Κατόπιν δε ανέκυψεν και το πολιτικόν θέμα. Και ήμουν εν αναμονή της ψήφου εμπιστοσύνης.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Όσον αφορά το θέμα της παραγραφής, εάν ενθυμούμαι καλώς, σας είπον ότι σεις ως Κυβέρνησις και ως πλειοψηφία, έχετε απόλυτον δικαίωμα να την κάνετε ή όχι. Εκείνο που σας παρεκάλεσα είναι να βρήτε έναν τρόπο να τελειώση η διαμάχη που εγένετο όσον ημπορούσε πιο σύντομα. Να λάβητε απόφασιν σύντομα. Δεν σας το επρότεινον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το ηξεύρω. Ομού, με τον κ. Αρχηγόν της ΕΡΕ, μας είπατε ότι η επιθυμία σας είναι η αποκατάστασις ομαλού πολιτικού βίου.

ΙΙ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αυτό δεν έχει γίνει γνωστόν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Την ηρεμίαν του πολιτικού βίου την ανέφερον ως αγαθοποιόν σύστημα, όχι ως παράδειγμα, και είπον ότι απετέλει ιδικήν μας πολιτικήν, αλλά ταυτοχρόνως απετέλει και μίαν ανταπόκρισιν εις την ιδικήν σας επιθυμίαν, η οποία εταυτίζετο με την ιδικήν μας πολιτικήν. Να υπάρξη ομαλότης του Δημοσίου βίου χωρίς ειδικά δικαστήρια και ούτω θα απεφεύγετο και θα εκτονούτο εις το μέλλον αυτή η ασυνειδησία των μεγάλων πολιτικών κομμάτων της Βουλής. Λόγω, λοιπόν, της αναμονής και της παραγραφής και της ψήφου εμπιστοσύνης, παρετείνετο ο χρόνος της μη επικοινωνίας. Επομένως, αυτό που λέγετε, ότι δεν με εδέχετο ο Βασιλεύς είναι ανύπαρκτον.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Το ανέγραφον αι εφημερίδες και διεδίδετο ευρέως εις την κοινήν γνώμην.

Ι. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ούτε αι εφημερίδες είπον ότι δεν με εδέχετο διότι δεν το είχον ζητήσει.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Επί δύο εβδομάδας ήτο συνεχής η κατηγορία και εις την Βουλήν δύο ή τρεις φορές ελέχθη από την Ε-ΔΑ ότι δεν σας εδεχόμην εις ακρόασιν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Εγώ ηναγκάσθην να το θέσω το ερώτημα.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Και εδήλωσα ότι δεν είναι ακριβές.

ΙΙ. ΓΣΙΡΙΜΙΣΚΟΣ: Ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου ουδέποτε είπεν ότι δεν τον εδέχθη ο Βασιλεύς. Βέβαιον είναι ότι εφημερίδες φιλικώς κείμεναι προς το Κέντρον και ο κ.

Μπριλλάκης εις την Βουλήν είπον ότι δεν εγένετο δεκτός κατ' αρχήν ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. εις ακρόασιν.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Και ότι προθύμως συνέβαλεν προς τούτο ο Βασιλεύς.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Έκαμα διάψευσιν.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Περιφρονήσατε αυτά που εγράφοντο εις τον τύπον. Αλλά είναι βέβαιον ότι εγράφοντο.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Είναι γεγονός ότι έκαμα διάψευσιν.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Τα παράπονα που σας εξέφρασα εις την Κέρκυραν, ήσαν ότι αφήσατε να γράφεται, χωρίς να υπάρξει σαφής διάψευσις, ότι Εγώ αρνήθηκα να σας ιδω.

Εις τους δημοσιογράφους, οι οποίοι ήσαν έξω από την πόρτα των ανακτόρων καθημερινώς, δεν είχον παρά να είπω: Ουδέποτε ηρνήθην να δεχθώ εις συνεργασίαν τον υπεύθυνον σύμβουλόν μου. Απλώς δεν εξήτησε ακρόασιν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το διέψευσα αυτό.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Μετά μίαν έως δύο εβδομάδας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ουδέποτε συνέβη να μη γίνω δεκτός. Πώς θα το άφηνα αυτό άνευ διαψεύσεως;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Συνεδρίαζεν η Επιτροπή εξουσιοδοτήσεως, όταν εκυκλοφόρησε παράρτημα της εφημερίδος «ΤΑ ΝΕΑ», το οποίον έγραφε ότι επεστράφη ανυπόγραφον το Διάταγμα απολύσεως του κ. Γαρουφαλιά.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Τότε που εγράφη αυτό, δεν είχε σταλή το Διάταγμα προς υπογραφήν ακόμη.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Ακριβώς. Διεμαρτυρήθην άμέσως εις τον κ. Υπουργόν Τύπου, ότι δεν ηγνώνει την έκδοσιν του αναληθούς παραρτήματος.

Ο Μεγαλειότατος μου παρεπονέθη εις την Κέρκυραν και μου είπεν: «Ήτο δυνατόν δι' ένα πρόσωπον να αναστατωθή η πολιτική ζωή του τόπου; Ουδέποτε αντετάχθην εις την αντικατάστασιν του κ. Γαρουφαλιά». Εν πάση περιπτώσει, επαναλαμβάνω την ικανοποίησίν μου διότι ετακτοποιήθη το πλέον ουσιώδες ζήτημα και απεσύρατε την δήλωσιν την οποίαν τότε εκάματε προς τα μέλη της Κυβερνητικής Επιτροπής περί προ-

βολής θέματος λειτουργίας του πολιτεύματος ενώπιον του λαού.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εγώ εδήλωσα σαφώς ότι εξακολουθώ να έχω την γνώμη ότι η Κυβέρνησις κυβερνά. Παίρνετε αρμοδιότητας τας οποίας έχω εγώ όσον αφορά την έκφρασιν της γνώμης μου.

Εις το Πολίτευμα της Βασιλευομένης Δημοκρατίας ο Βασιλεύς βασιλεύει, ο Βασιλεύς συμβουλευει και η Κυβέρνησις αποφασίζει. Αυταί είναι αι πεποιθήσεις μου αι οποίαι είναι και πεποιθήσεις της Ε.Κ. Και ο Μεγαλειότατος εις την απάντησιν την οποίαν μου έστειλε συμμερίζεται αυτήν την άποψιν. Υπό την έννοιαν αυτήν δεν υφίσταται θέμα.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Νομίζω ότι όσα δεν ελέχθησαν ενώπιον της Κυβερνητικής Επιτροπής, αλλά ιδιαίτερω εις εμέ, δεν επιτρέπεται να τα αναφέρω. Αποτελούν εμπιστευτικά εκμυστηρεύσεις σας.

Δεν ηθελήσατε όμως, παρά την τελευταίαν συνεδρίασιν της Πολιτικής Επιτροπής, ούτε να απαντήσητε εις την γνώμην μου, ούτε να με καλέσητε προς εξήγησιν επί του θέματος λειτουργίας του πολιτεύματος εις το οποίον τόσον κατηγορηματικώς διεφώνησα.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Κύριε Πρόδρε, το είπε και απόψε ο κ. αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου. Είπε δηλαδή ότι δεν θα θέση θέμα καθεστωτικόν, αλλά θέμα κανονικής λειτουργίας του πολιτεύματος. Άρα εμμέσως θα υπάρξη.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Μόνον θέμα κανονικής λειτουργίας του πολιτεύματος ετέθη. Είχον την εντύπωσιν ότι θα το συμμερίζεσθε, ότι αυτή είναι η έννοια της Βασιλευομένης Δημοκρατίας.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Η διαφωνία υπήρξε δια την αμφισβήτησιν, εάν λειτουργή κανονικώς ή όχι το πολίτευμα. Εμείς δεχόμεθα τουλάχιστον, ότι δεν υπάρχει παρέκκλισις.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν έθιξα το ζήτημα αυτό. Ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου επιμένει εις την άποψιν, ότι αι εκλογαί θα συνδυασθούν με το θέμα της κανονικής λει-

τουργίας του πολιτεύματος. Είπεν, όπως το έχει είπει δημοσία και διεθνώς και εις την εφημερίδα «MONT», ότι αυτό δεν σημαίνει ανακίνησιν καθεστωτικού. Να μου επιτραπή να είπω, Μεγαλειότατε, και, ειδικώτερον παρακαλώ τον κ. Αρχηγόν της Ενώσεως Κέντρου την σκέψιν μου αυτήν να την παρακολουθήση, να μου επιτραπή να είπω ότι αυτό εμμέσως σημαίνει ανακίνησιν καθεστωτικού. Διότι δεν είναι δυνατόν οι πολλοί, και ιδίως η νεολαία, να γνωρίζουν περισσότερα από δύο άρθρα του Συντάγματος και το 114, αλλά ούτε και αυτό και εκτός τούτου η διάκρισις δεν είναι και τόσον λεπτή. Είναι κατ' ουσίαν.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Δεν υπάρχει.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Θα υπάρξη ένας σάλος γύρω από αυτό το θέμα. Θα μου επιτρέψητε να είπω ότι η δυνατότης διενεργείας εκλογών είτε αμέσως, είτε μετά έξι μήνας δεν εξαρτάται τόσον από την θέσιν του α' ή β' ζητήματος, διότι δεν μπορούμεν να απαγορεύσωμεν ούτε να παρακαλέσωμεν καν τον κ. Αρχηγόν της Ενώσεως Κέντρου να άρη την γνώμη του ως προς το α' ή β' σημείον. Εξαρτάται κατ' εμέ — και εις αυτό διαφωνώ με τον αγαπητόν φίλον Αρχηγόν των Προοδευτικών κ. Μαρκεζίνη — από την κατάστασιν, η οποία επικρατεί εις την ύπαιθρον.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Συμφωνώ με τα μνημονευθέντα παραδείγματα.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν ήσαν παραδείγματα, ήσαν κατηγοριαί φαινομένων. Όταν είπον ότι εις τα χωρία είναι αδύνατος η ελευθέρα κοινωνία των ανθρώπων, δεν είναι παράδειγμα, αλλά φαινόμενον γενικόν. Αυτό το γενικόν φαινόμενον θα μπορούσε να στηριχθή επί πλήθους παραδειγμάτων. Υπάρχουν από άκρον εις άκρον της Ελλάδος πολλά παραδείγματα, τα οποία καταδεικνύουν ότι αυτό συμβαίνει και πρέπει να παύση.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Όταν σας είπον παράδειγμα ηνύουν το «Βυζάντιον».

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αυτό το είπον απλώς δια να

περιγράψω μίαν σκηνήν εντός των Αθηνών. Το άλλο αποτελεί φαινόμενον γενικόν εναντίον της καταργήσεως, της καταλύσεως των ελευθεριών, άνευ της παύσεως του οποίου είναι αδύνατον να γίνουν εκλογαί. Δια να γίνουν εκλογαί, πρέπει να υπάρχη Δημοκρατία. Αυτό αποτελεί προϋπόθεσιν δια να ιδωμεν εάν ημπορούν να γίνουν εκλογαί μετά 10 ημέρας ή μετά 110 ημέρας ή μετά 310 ημέρας.

Δ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ: Εάν γίνη μία Οικουμενική Κυβέρνησις είναι δυνατόν εντός μηνός να αποκατασταθή τελειώς η τάξις.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ήθελον να δώσω μίαν απάντησιν, όσον αφορά το θέμα της αναλήψεως του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, δια να μη υπάρχη σύγχυσις επί του θέματος αυτού.

Το συγκεκριμένον θέμα ανέκυψε μετά την ζητηθείσαν ανάληψιν του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης υπό του Πρωθυπουργού. Επί του θέματος αυτού εκορυφώθη η διαφωνία και κατόπιν επηκολούθησε η παραίτησις. Επί του θέματος αυτού υπεστήριξα ότι είναι δικαίωμα του Πρωθυπουργού να πάρη το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης. Και επί του θέματος αυτού υπήρξεν η διαφωνία.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Εγώ αρνήθηκα ποτέ ότι έχετε δικαίωμα να αναλάβετε το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Την τελευταίαν ημέραν αυτό ήτο το θέμα.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Επειδή δεν είχομεν επικοινωνήσει δια να συνομιλήσωμεν, ο κ. Σγουρίτσας ο οποίος σας επεσκέφθη, σας είπε τι θα σας έλεγον. Το ίδιο έκαμα και τότε. Σας είπον ότι είμαι βέβαιος ότι ημπορεί εύκολα να βγη κανείς απ' αυτήν την δύσκολον θέσιν, εάν εσείς ως Πρωθυπουργός υπεύθυνος, εκάματε μίαν δήλωσιν, εις την οποίαν θα ελέγατε ότι θα τοποθετήσετε εις το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης τον κ. Αντιπρόεδρον της Κυβερνήσεως σας, ή οιονδήποτε άλλον εκ των 170 Βουλευτών που είχαν η Ένωσις Κέντρου δια μίαν ωρισμένην περίοδον ευαίσθητον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Αυτό ακριβώς,

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Δια να μη εθεωρείτο, ως είπατε, ότι ετέθητε υπό «απαγόρευσιν», να εκάματε μίαν δήλωσιν από την αρχήν ότι σεις θα αναλαμβάνατε το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης μετά το τέλος μιας διαδικασίας και τούτο θα σας ετοποθέτει πολύ πιο υψηλά στα μάτια του λαού και δια να μη εθεωρείτο ότι εγώ είχον αντίρρησιν να αναλάβητε το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ηρνήθητε να υπογράψητε την άμεσον ανάληψιν υπ' εμού του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης και την ανεβάλατε δια το μέλλον. Αυτό είναι το θέμα και δι' αυτό παρητήθη. Την άμεσον υπογραφήν την ηρνήθητε και την ανεβάλατε δια το μέλλον. Αφ' ης λοιπόν, ανεβάλατε την άμεσον ανάληψιν υπ' εμού του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, εθεώρησα ότι με κατηγγήσατε απο Πρωθυπουργόν, έγινα Πρωθυπουργός υπό απαγόρευσιν. Και κατόπιν αυτού υπέβαλον την παραίτησιν. Είναι ακριβέστατα όσα είπατε. Ιδού, κ. Νόβα, ποία υπήρξεν η διαφωνία επί της λειτουργίας του Πολιτεύματος. Εάν ο Πρωθυπουργός δικαιούται ή όχι να πάρη το Υπουργείον της προτιμήσεώς του.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Ήτο θέμα άξιον να οδηγήση εις εθνικόν διχασμόν;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Αυτά τα συμπεράσματα είναι ιδικά σας και είσθε ελεύθερος να τα συναγάγετε. Διηκρίνησα όμως, ποίον είναι το θέμα και ποία η έννοια της δημοκρατικής λειτουργίας του Πολιτεύματος. Και την άποψίν μου αυτήν είπον και επαναλαμβάνω ότι δεν υπάρχει καθεστωτικόν θέμα. Υπάρχει θέμα δημοκρατικής λειτουργίας του Πολιτεύματος. Και εις την περίπτωσιν αυτήν υπήρχεν η διαφωνία και επηκολούθησεν η παραίτησις.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αυτή είναι η βασική μου διαφωνία και εις την διατύπωσιν και εις την ουσίαν προς τον αρχηγόν της Ε.Κ. Είπον εις ωρισμένους δημοσιογράφους ξένους, ότι δεν υπάρχει διαφωνία ως προς την αρχήν, ως προς το Principe, αλλά υπάρχει διαφωνία ως προς την ουσίαν της ασκουμένης εις τον τομέα αυτόν πολιτικής. Διότι απεκαλύφθη

ότι η Κ.Υ.Π. όσον υπηρέτουν στρατιωτικοί είχε μεταβληθή εις όργανον ουχί εθνικόν, αλλά εξυπηρετεί άλλους σκοπούς. Εκεί εξυφάνθη ολόκληρος συνωμοσία. Τα πρόσωπα, τα οποία είχαν χρησιμοποιηθή, ήσαν αξιωματικοί ανήκοντες εις την Ένωσιν Κέντρου, υπό την έννοιαν της προσωπικής επιλογής εκ μέρους είτε του Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου ως Πρωθυπουργού, είτε άλλων προσώπων, τα οποία του συνέστησαν τους περί ων ο λόγος αξιωματικούς.

Όσον αφορά το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης, είχαν αρχίσει μια διαδικασία ανακρίσεως και ο Βασιλεύς διεφώνησεν ως προς τον τρόπον της επεμβάσεως εις την ανάκρισιν, εφ' όσον ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, ως Πρωθυπουργός, επενέβη και προσωπικώς και υπέδειξεν και τα πρόσωπα εις τον Υπουργόν Εθνικής Αμύνης και εις τον Αρχηγόν του Επιτελείου, που πρέπει να διεξαγάγουν την ανάκρισιν. Και όταν εγένετο η ειδική εξέτασις, εκάλεσε τον κ. Σίμον και συνεζήτησε μαζί του, ενώ δεν έπρεπε καν να συζητήση, εφ' όσον επί της ουσίας υπήρχε διαφωνία. Και ήτο φυσικόν να είπη ο Βασιλεύς εις τον Πρωθυπουργόν «σεις θα πάρετε το Υπουργείον της Εθνικής Αμύνης εφ' όσον διαφωνείτε επί της ουσίας»; Η άποψίς μου ήτο ότι η διαφωνία ήτο επί ουσιαστικού θέματος και ουχί επί της αρχής.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Επίσης όταν είπον εις τον κ. Παπανδρέου ότι θα δεχθώ την παραίτησίν του, του είπον εν συνεχεία, ότι νομίζω ότι είμαι απολύτως εντός των συνταγματικών πλαισίων, το οποίον και ανεγνώρισεν. Και όταν ήλθεν ο κ. Στεφανόπουλος το ίδιο βράδυ, μου είπεν ότι συνωμίλησε με τον κ. Παπανδρέου και ο κ. Παπανδρέου του είπεν ότι δεν του έδωσα το δικαίωμα και τον χρόνον να ομιλήση περί του κ. Στεφανοπούλου, ενώ όχι μόνον δεν συνέβη αυτό, αλλά σας επρότεινα τον κ. Στεφανόπουλον ως Υπουργόν Εθνικής Αμύνης, ή οιονδήποτε άλλον εκ της Ενώσεως Κέντρου.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν το ημφισβήτησα ποτέ ότι επροτεινάτε τον κ. Στεφανόπουλον ή οιονδήποτε άλλον. Όλα αυτά είναι ακριβή.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Ήθελον να υπενθυμίσω εις τον κ. Πρόεδρον, ότι αφού επεστρέψαμεν από την Κέρκυραν το μεσημέρι της επομένης ημέρας εδέχθη όπως ο κ. Στεφανόπουλος αναλάβη το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης, το βράδυ όμως, όπως εξήγησεν, εσκέφθη ωριμώτερον και ήλλαξε την απόφασίν του.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ποιος το είπεν αυτό; Σας είπον εγώ ότι το αποσύρω;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Εγώ σας λέγω τι ήκουσα από σας, όταν ενώπιον του κ. Τσιριμώκου και άλλων συναδέλφων σας υπέμνησε τούτο ο κ. Μητσοτάκης, προς τον οποίον τα είχατε είπει. Είχατε είπει δηλαδή εις τον κ. Μητσοτάκην, ότι θα υπεδεικνύατε τον κ. Στεφανόπουλον, εις ημάς δε είπατε ότι είσθε κουρασμένος δια να καταλήξετε εις αυτό και το βράδυ της ίδιας ημέρας εσκέφθητε ωριμώτερον και αλλάξατε απόφασιν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Σε σας το είπον;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Εις τον κ. Μητσοτάκην το είπατε την 11 Ιουλίου, Δευτέραν μεσημέρι. Την δε Τετάρτην νύκτα της 14ης Ιουλίου, παρεδέχθητε τούτο παρόντος και εμού, προσεθέσατε δε ότι τότε είσθε κουρασμένος και το βράδυ σκεφθείς ωριμώτερον αλλάξατε γνώμην. Ήσαν και άλλοι παρόντες.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ουδέποτε ανεκοίνωσα εις σύσκεψιν ότι δέχομαι αυτήν την μεταβολήν. Ανταλλαγὴν σκέψεων είχον με τον κ. Μητσοτάκην, ο οποίος επεκαλέσθη μιαν προσωπικήν συνομιλίαν, κατά τρόπον εσφαλμένον.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Σας παρεκάλεσα το ίδιον εκείνο βράδυ εάν και εφ' όσον διεφωνούσατε με τον Βασίλεα, την επομένην να μας συγκαλέσετε, προτού πάρετε τας αποφάσεις σας δια τα περαιτέρω. Δεν το εδέχθητε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Αυτό είναι θέμα εσωτερικόν του κόμματος.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Θα ήθελον να εκφράσω

την ευχαρίστησίν μου, διότι και πάλιν εδηλώσατε ότι δεν θα συμπράξετε με την ΕΔΑ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ήτο δυνατόν; Μου θέτεις το ερώτημα, ως εάν ήτο δυνατόν να γίνη αυτό.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Δεν συμπαραστάθητε με την ΕΔΑ εις δημοσίας συγκεντρώσεις και πορείας;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Είναι ντροπή αυτό που λέγεις. Με συγχωρείτε, Μεγαλειότατε, δεν είναι ήρεμος ο τρόπος αυτός...

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Επιτρέπεται να γίνωνται πορείαι επ' ονόματί σας με επί κεφαλής τον κ. Πασαλίδην και τον κ. Μπριλλάκην;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν έχω την ευθύνην της ΕΔΑ, έχω την ευθύνην της Πολιτικής μου.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Εάν, άσχετα με την πρόθεσιν του κ. Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου, ευρεθή, ως συνέβη τον Φεβρουάριον του 1964, ενώπιον της αποφάσεως της δολίας όπως είπεν, της ΕΔΑ, μη καταρτισμού συνδυασμού, όχι εις 24 Νομούς, ως έπραξε το 1964, αλλά εις τους 45 Νομούς, πού πάμε;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Θα την καταγγείλωμεν, ουδέν άλλο δυνάμεθα να πράξωμεν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Θα σας ψηφίσουν όλοι.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Είναι βέβαιον ότι τούτο δεν γίνεται. Ο Κομμουνισμός είναι διεθνές κόμμα και η εντύπωσις ότι εις έναν τόπον συνετριβη είναι διεθνής ζημία.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν θα εμφανισθή συντριβέν, θα εμφανισθή δολίως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Θα καταγγείλωμεν τον δόλον.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Θα εισπράξετε τας ψήφους όμως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Παραπάνω δεν δύναμαι να κάμω. Υπάρχει άλλος τρόπος; Αυτό ημπορεί να συμβή και μετά δέκα έτη, όχι μόνον μετά δύο και τρεις μήνες.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν ημπορεί να συμβή, εάν

εκδηλωθή προ εκλογών διάστασις μεταξύ του Εθνικόφρονος Κόμματος και της ΕΔΑ.

Λέγετε κάτι το οποίον είναι ευλογοφανές αλλά αυτήν την στιγμήν εις τον δρόμον, δεν ημπορείτε να διαχωρίσητε τους οπαδούς της ΕΔΑ από τους οπαδούς του Κέντρου, διότι πηγαίνουν μαζί.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δι' αυτό ζητούμεν εκλογάς, δια να επέλθη ο χωρισμός.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Ο χωρισμός αυτός δεν θα επέλθη, εάν δεν θέλη η ΕΔΑ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Είναι δυνατόν εις τας Αθήνας να μην κάμουν συνδυασμούς;

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Όπως είπον προηγουμένως, η διάστασις επιβάλλεται υπό του εθνικού συμφέροντος και του μέλλοντος της Πατρίδος να γίνη προ των εκλογών. Δεν φθάνει να καταγγείλετε την δολίαν ενέργειαν, διότι εάν εν τω μεταξύ πραγματοποιηθούν αι εκλογαί, θα έχετε εισπράξει τας ψήφους των Κομμουνιστών.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Τι άλλο δύναμαι να κάμω προεκλογικώς;

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Κατίργησιν των Λαμπράκηδων.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Αυτό είναι ένα πράγμα που μου είχε δηλώσει ο κ. Γεώργιος Παπανδρέου, ως Πρωθυπουργός, ότι ήτο εις τας προθέσεις του να το κάμη.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Η Δικαιοσύνη διαλύει.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ελέγατε ότι θα εφέρατε και νόμον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Με νόμον, διότι ως έχει η νομοθεσία σήμερον, δεν δύναται η Δικαιοσύνη να διαλύση. Εάν διαλυθούν οι Λαμπράκηδες, θα περάσουν ως νεολαία της ΕΔΑ, και τότε θα είναι η νεολαία ενός Κόμματος νομίμου.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δι' αυτό δεν ανέφερον εγώ, ως στοιχείον την διάλυσιν των Λαμπράκηδων, αλλά είπον να επέλθη η διάστασις του ετέρου μεγάλου εθνικού κόμματος με την ΕΔΑ δια να παύση η νόθευσις, διότι δεν είναι δυνατόν να πολιτευώμεθα εις τον τόπον αυτόν και ενώπιόν μας να ευρί-

σκωμεν συνεχώς τους οπαδούς ενός εθνικού κόμματος με τους οπαδούς της ΕΔΑ και θα τους βρούμε εις τας εκλογάς μαζί.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Αυτομάτως τότε η ΕΔΑ δεν παίζει ρόλον, μειούται η αναλογία της.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Παρακαλώ να συνεχίσω, διότι διεσπάσθη η ομιλία μου. Θα ήθελον επί του σημείου αυτού να κάμω μίαν ερώτησιν. Είναι γνωστόν πώς οργανούνται αι εκλογαί και ποίαν επίδρασιν ασκούν τα μεγάλα κέντρα δια την διαμόρφωσιν της κοινής γνώμης. Είναι δυνατόν με την υπάρχουσαν σήμερον ατμόσφαιραν να πάμε σε εκλογές; Ποίος θα εμποδίση την ΕΔΑ μετά τον πραγματοποιηθέντα συμφορισμόν να στείλη 100 χιλιάδας οπαδών εις την προεκλογικήν συγκέντρωσιν των Αθηνών της Ενώσεως Κέντρου; Σχετικώς οφείλω να δώσω και την εξής πληροφορίαν: Δύο ημέρας προ της κρίσεως έλεγον εις κορυφαίον στέλεχος της ΕΔΑ: «Μη ωθήτε τα πράγματα προς εκλογάς». Μου απάντησεν: «Ημείς τας εκλογάς δεν τας θέλουμε, αλλά και δεν τας φοβούμεθα. Μην τας φοβείσθε όμως και σεις. Αυτήν την φοράν θα συμπτυχθούμε πολύ περισσότερον». Του απήντησα: «Ευχαριστώ πολύ! Με πληροφορείτε ότι εις την Αιτωλοακαρνανίαν όπου δεν είχατε εκλέξει βουλευτή στας τελευταίας εκλογάς, ασφαλώς θα συμπτυχθήτε! Και τότε τα 14.000 ψηφοδέκτια που διαθέτετε και κατευθύνετε τους σταυρούς όπως θέλετε, θα εκλέξητε από τον συνδυασμόν της Ενώσεως Κέντρου δύο ή και τρεις βουλευτάς της αρεσκείας σας!».

Κατόπιν όλων των υπ' όψιν μας στοιχείων και της απειλούμενης νοθείας, προκύπτει ότι εκλογαί ανεπηρέαστοι και αδιάβλητοι δεν δύνανται να διεξαχθούν επί του παρόντος, διότι δεν θα οδηγήσουν εις την ομαλότητα αλλ' εις την υποτροπήν και την επιδείνωσιν της ανωμαλίας. Συνεπώς, εκεί που έφθασαν δυστυχώς σήμερον τα πράγματα, πρέπει να αποφευχθούν πάση θυσία αι εκλογαί. Ευκαίον θα ήτο να προέλθη από την Βουλήν κυβέρνησις ισχυρά, συγκροτουμένη από πρόσωπα έχοντα και ευθύνην πολιτικήν και πείραν πολιτικήν

δια να αντιμετωπίση τα τεράστια προβλήματα και τα εθνικά και τα οικονομικά, να οδηγήσει δε την χώραν εις τον κατευνασμόν των παθών και την ομαλότητα. Διότι αι εκλογαί μόνον αυτόν έχουν σήμερον τον σκοπόν, να επαναφέρουν την ομαλότητα. Αν πρόκειται να αιματοκυλιστή κατά την εκλογικήν περιόδον ο τόπος, τότε οιονδήποτε και αν είναι το αποτέλεσμα...

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Το αποτέλεσμα θα είναι εθνικώς νόθον...

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Μας αναμένει καταβαράθρωσις των εθνικών συμφερόντων και συμφορά του λαού μας. Ηυξημένην ευθύνην επέχουν τα μεγάλα κόμματα. Ας εξεύρουν τρόπον σχηματισμού Κυβερνήσεως. Το καθήκον της Κυβερνήσεως αυτής θα είναι όπως με πνεύμα πατριωτικόν και με συνειδησιν εθνικήν εξαγάγη την χώραν από το επικίνδυνον αδιέξοδον και επαναφέρη εις αυτήν την γαλήνην. Καθήκον όλων μας είναι να στηρίζωμεν την Κυβέρνησιν αυτήν αιρόμενοι υπεράνω παντός κομματικού συμφέροντος και πάσης προσωπικής φιλοδοξίας.

Κ. ΔΟΒΑΣ: Μεγαλειότατε, είμαι ευγνώμων, διότι μου εκάματε την τιμήν να με καλέσετε εις την παρούσαν σύσκεψιν του Συμβουλίου του Στέμματος. Δεν ανήκω εις τους πολιτικούς και συνεπώς ό,τι θα εκθέσω είναι γνώμαι προσωπικαί. Αλλ' επιθυμώ να προσθέσω ότι αυτήν την γνώμην έχουν και αρκετά πρόσωπα πάσης κοινωνικής τάξεως και ποικίλης κομματικής τοποθετήσεως με τα οποία συνεζήτησα. Η άποψίς μου είναι ότι η παρούσα Βουλή πρέπει και δύναται να δώση Κυβέρνησιν. Είναι υποχρέωσις των πολιτικών ανδρών να εύρουν την λύσιν χάριν του συμφέροντος του τόπου. Εξετέθη ό,τι υπήρξαν περιπτώσεις εις το παρελθόν, καθ' ας παρουσιάσθησαν λύσεις Βουλών μικροτέρας διάρκειας και ότι αι περιπτώσεις αυταί έχουν πιθανώς την εφαρμογήν των και τώρα. Νομίζω όμως ότι αι σημεριναί συνθήκαι δεν είναι όμοιαι.

Δεν είμαι υπέρ των υπηρεσιακών Κυβερνήσεων, δι ους λόγους εξέθεσαν και οι προλαλήσαντες, διότι η υπηρεσιακή

Κυβέρνησις δεν είναι εκείνη η οποία δύναται να αντιμετωπίση τα μεγάλα προβλήματα του τόπου, αλλά και διότι η Υπηρεσιακή Κυβέρνησις, καθ' ο βραχείας διαρκείας—κατ' ουσίαν θα πρόκειται περί εκλογικής περιόδου—ούτε τα προβλήματα θα λύση, μάλλον δε θα ευρεθή προ μιας οξείας καταστάσεως, η οποία θα οξυνθή έπι περισσότερο από τον εκλογικόν αγώνα. Συνεπώς, ενδείκνυται να σχηματισθή Κυβέρνησις απο την Βουλήν Κυβέρνησις μακράς προοπτικής, διότι Κυβέρνησις βραχείας διαρκείας δεν νομίζω ότι δύναται να θεραπεύση όλα τα δεινά, τα οποία έχουν σημειωθή από τους προλαλήσαντας. Μόνον λοιπόν με Κυβέρνησιν μακράς διαρκείας είναι δυνατόν να ηρεμήση ο τόπος να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα και συνάμα να τακτοποιηθή κάπως η Χώρα.

Εις όσα παραδείγματα ανέφερεν ο αρχηγός της ΕΡΕ σχετικώς με την ανασφάλειαν, ιδιαιτέρως εις την ύπαιθρον, θα έχω να προσθέσω και εγώ πολλά, διότι αι παρ' αξιοπίστων προσώπων πληροφορίαί μου είναι ότι το Κομμουνιστικόν κόμμα δρα ανενόχλητον και ξεύρει να δράση και να επιτύχη. Δια τούτο έχει δημιουργηθή πραγματική φοβία, φοβία και εις όργανα του κρατικού μηχανισμού και εις τον κόσμον, ιδία εις τους κατοίκους της υπαίθρου. Και διερωτώμαι, πώς είναι δυνατόν υπ' αυτάς τας συνθήκας να έχωμεν έκφρασιν ελευθέραν του φρονήματος ενός εκάστου. Εάν η κατάστασις αυτή δεν τακτοποιηθή, και δεν νομίζω ότι ημπορεί να τακτοποιηθή εις μικρόν χρονικόν διάστημα, είναι ματαιοπονία να χωρήσωμεν εις εκλογάς. Λιότι θα έχωμεν βουλευτάς οι οποίοι τύποις μεν θα έχουν εκλεγή από τον λαόν, αλλά οι οποίοι δεν θα αντιπροσωπεύουν πράγματι το φρόνημα του λαού.

Μεγαλειότατε, θα ήθελον να είπω ολίγα τινά και επί άλλων τινών σημείων. Εθίγη το θέμα των ενεργειών σας, εγράφησαν δε πολλά και εις τας εφημερίδας· τα εδιάβασα όλα. Ομολογώ ότι δεν με έπεισαν. Πράγματι δεν ημπορώ να εύρω σημείον δια το οποίον να είπω ότι υστερήσατε εις ψυχραιμίαν, εις αντικειμενικότητα. Αι ενέργειαί σας πάσαι ήσαν απολύτως εντός του γράμματος και του πνεύματος του Συντάγματος. Εν

συμπεράσματι νομίζω ότι δεν πρέπει να διαλυθή η Βουλή αλλά να εξαντλήση ει δυνατόν την τετραετία. Ομιλώ όχι ως πολιτικός, αλλά ως πολίτης και ακούω από τον κόσμον ανεξαρτήτως κομματικής τοποθετήσεως: «Τι είναι αυτά τα οποία κάνουν οι πολιτικοί;» Όχι λοιπόν διάλυσιν της Βουλής· όχι υπηρεσιακήν Κυβέρνησιν, αλλά Κυβέρνησιν εκ της Βουλής απεριορίστου διάρκειας δια να αντιμετωπίση τα προβλήματα τα οποία εξετέθησαν, ιδία δημοσίας τάξεως και της γαλήνης του τόπου.

Μεγαλειότατε, θα ήθελον να θίξω και ένα άλλο σημείον, το οποίον δεν εθίγη από τους προλαλήσαντας και το οποίον ανάγεται εις την αρμοδιότητα των πολιτικών αρχηγών. Κατά την τελευταίαν περίοδον εγένοντο συγκεντρώσεις, μερικά από τας οποίας εξετράπησαν εις το πεζοδρόμιον. Ηκούσθησαν τοιαύτα συνθήματα ώστε ομολογώ ότι έφριξα. Και λέγω πώς είναι δυνατόν η νεολαία να γαλουχηθή με τοιαύτα συνθήματα; Τι στρατιώτας και τι πολίτας θα έχωμεν μεθαύριον, οι οποίοι ανατρέφονται με αυτά τα συνθήματα. Πιθανώς να μου αντέλεγον ότι όλα αυτά τα συνθήματα είναι ανεύθυνα. Αλλά νομίζω ότι θα έπρεπε να επηκολούθη κατηγορηματική, υπεύθυνος, επίσημος αποδοκιμασία, από τους υπεύθυνους πολιτικούς Αρχηγούς.

Μεγαλειότατε, δεν έχω τίποτα άλλο να προσθέσω. Σας ευχαριστώ διότι είχατε την καλωσύνην να με ακούσητε.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ πολύ, κ. Δόβα. Θα ήθελα να παρατηρήσω ότι εφθάσαμεν εις την 10ην νυκτερινήν. Θέλετε να συνεχίσωμεν; Υπολείπεται να ομιλήση ο κ. Παπανδρέου μετά τον κ. Παρασκευόπουλον. Θεωρώ λοιπόν ότι θα ημπορούσαμεν να συνεχίσωμεν αύριον.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Ηκούσαμεν όλους τους κυρίους...

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Αν πρόκειται να γίνη διακοπή, καλύτερα να γίνη τώρα.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Άμα αρχίσωμεν αύριον εις τας 6.30 έχομεν χρόνον...

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Αν δεν έχετε αντίρρησην σεις κ. Παπανδρέου να συνεχίσωμεν αύριον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Καθόλου, Μεγαλειότατε.

Μεθ' ο, συναινέσει όλων των παρισταμένων, ελύθη η συνεδρίασις του Συμβουλίου του Στέμματος δια την 6.30 απογευματινήν της αύριον.

Συμβούλιον Στέμματος

Συνεδρίασις 2α της 2.9.1965

ΩΡΑ 6.45' Μ.Μ.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ναμίζω ότι η σειρά είναι του κ. Πιπινέλη.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Μεγαλειότατε, νομίζω ότι η σημερινή κατάσταση την οποίαν καλούμεθα να αντιμετωπίσωμεν χαρακτηρίζεται προπαντός από τας κρισιμότητας, τας δεινάς κρισιμότητας, αι οποίαι εδημιουργήθησαν εις τους πλείστους των τομέων της δημοσίας μας ζωής. Νομίζω ότι η διαπίστωσις αυτή είναι βασικώς απαραίτητος, όχι βεβαίως δια λόγον επικρίσεως της ασκηθείσης μέχρι τούδε πολιτικής, αλλά διότι προκειμένου να ιδώμεν τι ποιητέον, απαραίτητον είναι να ιδώμεν ποία είναι η διάγνωσις και ποία είναι τα μεγάλα προβλήματα τα οποία σήμερον προβάλλουν και επί τη βάσει των οποίων θα προσπαθήσωμεν να εξεύρωμεν τας καταλληλοτέρας λύσεις.

Ωμίλησα περί δεινών κρισιμοτήτων εις τους πλείστους τομείς της δημοσίας μας ζωής και θα μου επιτρέψητε να σταματήσω ολίγον εις την διαπίστωσιν αυτήν δια να την αναλύσω. Και θα αρχίσω από τον τομέα τον καθαρώς οικονομικόν.

Εις τον οικονομικόν τομέα, εκείνα τα οποία μας εξέθεσε χθες ο κ. Νόβας νομίζω ότι δίδουν την πλήρη εικόνα μιας σοβαράς καταστάσεως, δια να μην είπω μιας καταστάσεως ανησυχητικής. Είναι άλλωστε εν πλήρει συμφωνία αυτά τα οποία ελέχθησαν από τον κ. Νόβαν με εκείνα τα οποία υπηνίχθησαν

και από του βήματος της Βουλής οι χειρισθέντες την οικονομική πολιτική κατά το 1 1/2 έτος, συγκεκριμένως ο κ. Μητσοτάκης και ο κ. Στεφανόπουλος, και εκείνα τα οποία μετά της αναγκαίας ίσως επιφυλάξεως, αλλά πάντως αρκετά σαφώς διεδήλωσεν αρμοδιώτερος οικονομικός σύμβουλος της Κυβερνήσεως, ο Διοικητής της Εθνικής Τραπέζης κ. Μαύρος εις την έκθεσίν του προς τους Μετόχους της Τραπέζης. Αν τα αναφέρω αυτά είναι διότι κάτι πρέπει να συναχθή. Και τούτο συνίσταται εις την βασικήν διαπίστωσιν ότι, προκειμένου να αντιμετωπίσωμεν μίαν κατάστασιν, οία εμφανίζεται σήμερον εις τον οικονομικόν τομέα, είναι ανάγκη να ληφθούν αποφάσεις εκτάκτως σοβαραί και εκτάκτως δύσκολοι. Διότι πού ανάγονται όλαι αυταί αι κρισιμότητες αι οικονομικαί; Ανάγονται εις τούτο: Ότι κατόπιν μιας υπερμεγέθους και υπερβαλούσης αυξήσεως των ιδιωτικών εισοδημάτων εις όλους τους τομείς, προέκυψε μία υπερβολική διεύρυνσις του ανοίγματος των συναλλαγών μας με το εξωτερικόν, μία ραγδαία ελάττωσις των διαθεσίμων της Τραπέζης της Ελλάδος, μία ύψωσις του τιμαρίθμου και τέλος η επίπτωσις αυτών όλων επί του δημοσιονομικού τομέως των εισπράξεων του Δημοσίου και του προγράμματος επενδύσεων.

Εφ' όσον αυτή είναι η διάγνωσις, όταν ούτως έχουν τα πράγματα, εκείνο το οποίον μέλλει να γίνη είναι να ληφθή μία απόφασις καιρίας σημασίας. Η Κυβέρνησις η οποία θα σχηματισθή θα πρέπει να εκλέξη μεταξύ δύο ενδεχομένων, είτε να περιορίση ή τουλάχιστον να σταματήσει την περαιτέρω αύξησιν των εισοδημάτων — και εις μίαν στιγμήν κατά την οποίαν η άνοδος του τιμαρίθμου έχει σχεδόν εξουδετερώσει τας αυξήσεις, αι οποίαι εχορηγήθησαν κατά το τελευταίον έτος — είτε να ανακόψη κατά τινα τρόπον την ελευθερίαν των εισαγωγών. Δεν χρειάζεται να αναπτύξω ποίας τεραστίας πολιτικάς, κοινωνικάς και άλλας συνεπειάς και η μία και η άλλη εκ των δύο αποφάσεων μέλλει να έχη, εάν δεν θέλωμεν να φθάσωμεν εις τας υστάτας συνεπειάς αυτής της καθαρώς πληθωριστικής καταστάσεως, η οποία θα είναι το τίναγμα του τιμαρίθμου εις τον

αέρα ή η υποσύτλωση της δραχμής, και ερωτάται: Αυτήν την καιρίαν απόφασιν η οποία όχι απλώς επίκειται, αλλά πρέπει να ληφθή το ταχύτερον και η οποία δεν είναι απλώς μία δογματική απόφασις η οποία θα ληφθή εφ' άπαξ, αλλά πρέπει καθιερουμένη να λαμβάνεται υπό τύπον καθημερινής αντιμετώπισεως πολιτικών και κοινωνικών αιτημάτων πειστικών, αυτήν την απόφασιν είναι δυνατόν να την λάβη μία Κυβέρνησις προσωπικοτήτων Υπηρεσιακή, ή άλλη Κυβέρνησις, η οποία θα έχη συμβατικόν χαρακτήρα και θα εργάζεται μέσα εις τον σάλον των εκλογών;

Αυτός είναι ο λόγος δια τον οποίον επέμεινα κάπως περισσότερο εις τον τομέα αυτόν.

Εις τον Εθνικόν τομέα, ευρισκόμεθα επίσης προ ενός δραματικού διλήμματος, το οποίον ενεφανίσθη ήδη εν τη πράξει εκ του λόγου ότι αι απ' ευθείας μετά της Τουρκίας συνεννοήσεις, αι οποίαι είχαν κατά τινα τρόπον εγκαινιασθή συνεπεία του τελευταίου Συμβουλίου υπό την αιγίδα της Υμετέρας Μεγαλειότητος, δεν έχουν καταλήξει εις άλλο τι παρά μόνον εις μίαν διερεύνησιν των εκατέρωθεν απόψεων.

Είναι επομένως απαραίτητον κάποτε αυτάι αι διαπραγματεύσεις να εισέλθουν εις την ουσίαν και η είσοδος εις την ουσίαν των απ' ευθείας διαπραγματεύσεων σημαίνει ανάγκην λήψεως αποφάσεων επί ανταλλαγμάτων, τα οποία ενδεχομένως θα πρέπει να δοθούν εις την Τουρκίαν εάν θέλωμεν συμπεφωνημένην λύσιν. Εάν δεν θέλωμεν συμπεφωνημένην λύσιν και δεν δυνάμεθα να προβώμεν εις τα ανταλλάγματα τα οποία θα εχρειάζοντο, θα πρέπει να αντιμετωπίσωμεν το σοβαρόν ενδεχόμενον μιας δυναμικής αναμετρήσεως εν Κύπρω. Και ζώμεν, Μεγαλειότατε, υπό το άγχος μιας επικειμένης δυναμικής αναμετρήσεως, η οποία δεν θα γίνη καν διότι ημείς την επιζητούμεν, αλλά θα γίνη διότι η κατάστασις θα έχη ξεφύγει του ελέγχου των χειρών μας.

Ερχόμεθα εις τον άλλον τομέα, της τάξεως και του Κομμουνιστικού κινδύνου. Από της απόψεως αυτής, νομίζω ότι όσα ελέχθησαν από τον αξιότιμον αρχηγόν της ΕΡΕ δίδουν

ανάγλυφον την εικόνα της καταστάσεως· ευρισκόμεθα προ μιας τεραστίας επεκτάσεως της οργανώσεως του ανατρεπτικού δικτύου του Κομμουνισμού. Και όχι μόνον τούτο: Δεν είναι μόνον ο κίνδυνος του ότι η οργάνωσις αυτή επεξετάθη και εις τους κυρίους αρμούς της οικονομίας και της ασφαλείας του Κράτους, αλλά το χειρότερον είναι ότι έχει συντελεσθή εις την μάζαν, εις την βάση του Κρατικού οικοδομήματος, εκείνο το οποίον λέγομεν «Λαϊκόν μέτωπον».

Ελέχθη χθες ότι μία εκλογική αναμέτρησις ενέχει τον κίνδυνον ενός «Λαϊκού Μετώπου». Νομίζω δε όσον με αφορά, ότι ο κίνδυνος αυτός έχει συντελεσθή, ότι το «Λαϊκόν Μέτωπον» εν τη πράξει έχει δημιουργηθή εις τας μάζας εκ της συμπτώσεως των συνθημάτων και των ενεργειών της κομμουνιστικής οργανώσεως από την μίαν μεριά και ωρισμένων μαζών τελουσών υπό την αιγίδα της Ε.Κ. από την άλλην. Αυτήν την σύμπτωσιν την επιδιώκει ως θέμα στρατηγικής τακτικής το Κομμουνιστικόν Κόμμα εις όλα τα μέρη του κόσμου. Από του 1936 έχει γίνει δόγμα εις όλον τον κόσμον η επιδίωξις «Λαϊκού Μετώπου» εις τας μάζας οσάκις δεν δύναται να επιτευχθή τούτο εις την κορυφήν. Και δεν έχομε δια να επιβεβαιώσωμεν την διαπίστωσιν αυτήν, να προστρέξωμεν εις σειράν παραδειγμάτων συμβάντων εις την χώραν μας. Μας αρκεί να παρακολουθήσωμεν τον κομμουνιστικόν τύπον και όχι μόνον τον Ελληνικόν, αλλά και τον ξένον και θα διαπιστώσωμεν από της πρώτης στιγμής το πάθος, την μανίαν με την οποίαν ο κομμουνιστικός τύπος εν Ελλάδι, αλλά και εις το εξωτερικόν, επιδιώκει τας εκλογάς διότι ακριβώς επιδιώκει το «Λαϊκόν Μέτωπον». Και τας θέλει διότι γνωρίζει ότι είναι αρίστη ευκαιρία, υπό τας σημερινάς συνθήκας δια να δημιουργηθή το «Λαϊκόν Μέτωπον».

Συμβαίνει να παρακολουθώ τον τύπον του παραπετάσματος και δύναμαι να πληροφορήσω την Μεγαλειότητά Σας και τους παρόντας εν τω Συμβουλίω αυτό, ότι από την Ισβέστια και την Πράβδα μέχρι και της Ουμανιτέ, της Ραμποτινιτσέσκο Ντέλο και της Νόβα Μακεντόνια, δεν υπάρχει

ούτε ένα φύλλον που να μην διακηρύσσει την γραμμή του «Λαϊκού Μετώπου» και τας αμέσους εκλογάς.

Δεν ήθελα να προσθέσω ότι όλοι αυτοί τονίζουν επίσης την ανάγκην επανόδου Κυβερνήσεως εκ της Ε.Κ. εις την αρχήν, διότι αυτό θα είναι δυνατόν να θεωρηθή ως μία επικρισις προς την πολιτικήν του Κέντρου την οποίαν θα ήθελα να αποφύγω. Το χειρότερον όμως όλων αυτών συνίσταται εις κάτι άλλο γενικώτερον: Το πνεύμα της αναρχίας, της ανυπακοής και της καταλύσεως οιασδήποτε νομιμοφροσύνης, η οποία πέραν της Κοινωνικής αντιδράσεως έχει καταλύσει τον Δημόσιον και Κοινωνικόν μας βίον.

Η Βουλή αυτή — και θα μου επιτρέψη ο αγαπητός τέως Πρόεδρος της Βουλής να το είπω χωρίς φυσικά να θίξω κανέναν, αλλά με την πεποίθησιν ότι θα επιβεβαιώσω τούτο — έχει μεταβληθή εις αληθή ιππόδρομον.

Αι φωναί, αι κραυγαί, αι βιαιότητες κατέστησαν αδύνατον πάσαν σοβαράν συζήτησιν.

Και δύναμαι να εκφράσω το παράπονον ότι καθ' όλην αυτήν την διαδικασίαν δεν ηκούσθη ουδεμία φωνή — τόση είναι η παραζάλη της κομματικής εμπαιθείας — ούτε μια φωνή αποδοκμασίας αυτών των βιαιοτήτων.

Ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ, γνωστός δια το ήθος του και την ευπρέπειάν του και δια την αυτοκυριαρχίαν του, δεν ηδυνήθη πολλάκις να αρθρώση ούτε ολίγας φράσεις διακοπτόμενος αλληπαλλήλως από υβριστικάς και χυδαίας φράσεις των μετεχόντων εις τας συζητήσεις της Βουλής.

Πέραν της Βουλής, έχομεν τους φοιτητάς οι οποίοι καθημερινώς συνερχόμενοι εις τα προπύλαια του Πανεπιστημίου θέλουν να μας διδάξουν ποία είναι η τηρητέα γραμμή επί των μεγάλων εθνικών θεμάτων.

Η ΓΣΕΕ, υπό κομμουνιστικόν έλεγchon ευρεθείσα, προέβη εις πολιτικής φύσεως γενικάς απεργίας, πράγμα το οποίον παντού του κόσμου, εις πάσαν εποχήν εθεωρήθη ως αδιάφευστον προοίμιον μιας επαναστάσεως.

Εις τους Δήμους της υπαίθρου, βλέπομεν εκάστοτε να

εκδίδονται ψηφίσματα τα οποία θέλουν να καθοδηγήσουν την Κυβέρνησιν επί διαφόρων θεμάτων.

Ο Δήμος Χανίων φθάνει να αποστείλῃ τηλεγράφημα εις τον αρχηγόν του βου στόλου, απαγορεύων εις αυτόν να πλησιάσῃ εις τον λιμένα των Χανίων.

Ο Αντιδήμαρχος Πειραιώς ασκεί εξωτερικὴν πολιτικὴν και δεν δέχεται την επίσκεψιν που θέλει να του κάνῃ ο αρχηγός του βου στόλου. Όλα αυτά είναι δείγματα μιας πολιτικῆς καταλύσεως της αυτοκυριαρχίας και σεβασμοῦ προς τας αρχάς και όλα αυτά προλέγουν ὅτι, αν μείνουν ἀνευ ἐλέγχου, θα δημιουργηθῇ μοιραίως μία λαίλαψ, η οποία θα σαρώσῃ τα πάντα εις την χώραν αὐτήν.

Δεν ἀρέσκομαι εις υπερβολάς και δραματοποιήσεις, ἀλλ' ἔχω καθαρὰν συνείδησιν και εἶμαι ευτυχῆς διότι μου δίδεται η ευκαιρία να το διαδηλώσω ἐνώπιον της Μεγαλειότητός Σας και του πολιτικῆς κόσμου της Ελλάδος, ὅτι σήμερον ευρισκόμεθα ἐνώπιον μιας στιγμῆς ὅπου το Κομμουνιστικόν Κόμμα, ἀφοῦ ἐπέτυχε να διαβρώσῃ το Κράτος και να πραγματοποιήσῃ το Λαϊκόν Μέτωπον, ευρίσκεται εις τα πρόθυρα να δοκιμάσῃ ὅ,τι κατὰ την κομμουνιστικὴν ορολογίαν καλεῖται το «διαλεκτικόν πῆδημα», δηλαδή την δυναμικὴν ἀναμέτρησιν.

Ευρισκόμεθα εις μίαν περίοδον η οποία μου ἐνθυμίζει ἐκεῖνα τα οποία συνέβαινον εις την Πράγαν ολίγους μήνας προ του Φεβρουαρίου του 1948.

Θα ἤθελα να ἀναφέρω ἐπὶ τη ευκαιρία ταύτη ἐκεῖνο το ὁποῖον ἀπὸ τον ἀξιότιμον κ. Νόβαν εἶχον πληροφορηθῆ το πρῶτον, ἀλλὰ και ἐγὼ διεπίστωσα ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἐξ Ἐλβετίας, ὅτι εις την Ἐλβετίαν ἀγοράζονται μέγιστα ποσότητες δραχμῶν ἐλληνικῶν αι ὁποῖαι διαβιβάζονται εις το παραπέτασμα. Ἐκαστος δύναται να συναγάγῃ ποῖα εἶναι η τύχη των δραχμῶν αὐτῶν. Ἐνώπιον αὐτῆς της καταστάσεως διερωτάται κανεὶς: Εἶναι δυνατόν, εἶναι ἐπιτετραμμένον να συζητούμεν περὶ ἐκλογῶν;

Ο ἀξιότιμος κ. Αρχηγός της Ε.Κ. εἶπεν με μίαν προσπάθειαν συναντήσεως των ἀπόψεων των παρόντων εν τῷ συμ-

βουλιάω αυτό, ότι θα εδέχετο μίαν υπηρεσιακήν Κυβέρνησιν, η οποία θα εχειρίζετο...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Υπηρεσιακήν.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Υπηρεσιακήν μέχρι του προσεχούς Νοεμβρίου. Νομίζω ότι η λύσις αυτή θα ήτο η χειροτέρα και της περιπτώσεως της αμέσου διενεργείας των εκλογών. Διότι ενώ αυτή τουλάχιστον η διενέργεια των εκλογών ενέχει την ελπίδα ότι τίποτε δεν θα συμβή κατά την διάρκειαν των 45 ημερών, ότε το Κράτος θα ευρεθή εις χείρας παραλύτους και δεν θα δύναται να λάβη καμμίαν απόφασιν, έχει τουλάχιστον την ελπίδα ότι αυτή η τραγωδία θα τελειώση το ταχύτερον.

Εάν, αντιθέτως, η λύσις της τραγωδίας αυτής μετατεθή εις τον Νοέμβριον ή Δεκέμβριον, αυτό θα σημαίνη ότι το Κράτος από τούδε, επί τη εξαγγελία προσεχών εκλογών, θα υποστή όλας τας συνεπείας αυτάς χωρίς να έχη καν την ελπίδα του ταχέος τερματισμού της.

Αι εκλογαί, πλήν των άλλων δυσχερειών αι οποίαι ανεπτύχθησαν ήδη, θα έχουν δι' εμέ την εξής μεγάλην σημασίαν: ότι θα ολοκληρώσουν εκείνο το οποίον ακριβώς θέλομεν να αποφύγωμεν όλοι μας, και ο αρχηγός της Ε.Κ., το «Λαϊκόν Μέτωπον». Είναι ακριβώς το κλίμα, η ευκαιρία, όπου το «Λαϊκόν Μέτωπον» θα αναπτυχθή εις όλην την δυνατήν του ευρύτητα, διότι ακριβώς αυτή την ευκαιρία επιζητεί ο Κομμουνισμός δια να εφαρμόση και χρησιμοποιήση αυτό το «Λαϊκόν Μέτωπον».

Και θα φθάσωμεν ούτως, αναποτρέπτως, ασχέτως όλων των άλλων ενδεχομένων, εις μίαν νέαν Βουλήν, η οποία είτε, εάν η έκβασις των εκλογών ευνοήση, όπως έχομεν πάντα λόγον να πιστεύωμεν, την παράταξιν της ΕΡΕ, οπωσδήποτε θα έχη ως συνέπειαν να καταστήση την Ε.Κ. ακόμη πλέον διαβρωμένην από την κομμουνιστικήν μειοψηφίαν. Διότι θα υπάρξη ακόμη μεγαλυτέρα δυνατότης εις την αριστεράν να επωφεληθή του «Λαϊκού Μετώπου». Είτε, εν αντιθέτω περιπτώσει, εάν δηλ. η πλειοψηφία ευρεθή και πάλιν εις την Ε.Κ., θα έχωμεν εν τη πραγματικότητι μίαν Συντακτικήν Συνέλευ-

σιν και όχι μίαν Βουλήν, η οποία υπό το Κράτος της Αριστεράς, αυτομάτως θα θέση όλα τα ζητήματα τα οποία έχει να ξεκαθαρίση με τον αστικόν κόσμον.

Ο Αξιότιμος κ. Αρχηγός της Ε.Κ., ετόνισεν χθες, το είπεν άλλωστε επανειλημμένως και δημοσία και εις την Βουλήν, ότι ουδαμώς προτίθεται να θέση καθεστωτικών ζήτημα εις τας εκλογάς, ότι αυτό απέχει πολύ της σκέψεώς του, ουδέποτε το εισηγήθη και βεβαίως δεν θα το εισηγηθή και εις τας προσεχείς εκλογάς.

Είμαι βέβαιος ότι εν πάση ειλικρινεία προέβη εις την δήλωσιν αυτήν. Αλλά ατυχώς τα καθεστωτικά ζητήματα δεν τίθενται δια δηλώσεως ενώπιον του Προέδρου Πρωτοδικών, αλλά τίθενται αφ' εαυτών, εν συσχετισμώ με διάφορα άλλα ζητήματα συναφή προς το καθεστωτικόν και κατ' αυτόν τον τρόπον οδηγούν αναποτρέπτως εις αυτό.

Και την επιβεβαίωσιν τούτου προσφέρει ο ίδιος ο αρχηγός της Ε.Κ. όταν μας λέγει ότι δεν θέτει μεν καθεστωτικόν ζήτημα, αλλά θέτει ζήτημα κρίσεως των προνομίων του Ανωτάτου Άρχοντος, θέτει δηλαδή ζήτημα αν καλώς ή κακώς εχειρίσθη η Μεγαλειότης Σας τας προνομίας της. Και τι θα συνέβαινεν εάν ο Λαός απεφάσιζεν ότι κακώς εχρησιμοποιήσατε τας προνομίας σας; Δεν θα εσήμαινε θέσιν ενός θέματος Πολιτειακού; Και πότε άλλοτε τα πολιτειακά θέματα ετέθησαν υπό μορφήν δογματικήν; Πάντοτε ετέθησαν εν συναρτήσει συναφών θεμάτων.

Το 1915 ο Ελευθέριος Βενιζέλος δεν έθεσε ζήτημα προτιμήσεως της Αβασιλεύτου Δημοκρατίας έναντι της Βασιλευομένης, έθεσε ζήτημα κακής χρήσεως των προνομίων του Ανωτάτου Άρχοντος, δια των οποίων ισχυρίσθη ότι δεν είχε δικαίωμα να διαλύση εκ δευτέρου την Βουλήν και να ακολουθήση πολιτικήν αντίθετον προς την πλειοψηφίαν του λαού.

Το 1924, και λυπούμαι ότι δεν είναι παρών ο κ. Γονατάς δια να το επιβεβαιώση, το Πολιτειακόν ζήτημα δεν ετέθη υπό την πολιτειακήν του μορφήν, αλλά υπό το πρόσχημα του ότι

ο Ανώτατος Ἄρχων, ο αείμνηστος Βασιλεύς Γεώργιος Β', είχε δέηθεν συμμετάσχει εις την αντεπανάστασιν του 1923.

Είναι γνωστόν ότι ο Βασιλεύς ουδαμώς είχε τότε συνδεθή προς την αντεπανάστασιν, εν τούτοις υπό την μορφήν αυτήν ετέθη το ζήτημα και αυτό ήγαγεν εις την απομάκρυνσιν του Βασιλέως και την ανατροπήν της Βασιλευομένης Δημοκρατίας.

Το 1942, 1943, 1944 το θέμα το Πολιτειακόν ετέθη πάλιν υπό την αυτήν μορφήν, δηλαδή ότι ο αείμνηστος Βασιλεύς Γεώργιος είχαν ανεχθή την Δικτατορίαν του Ιωάν. Μεταξά.

Επομένως, δεν νομίζω ότι είναι ισχυρά η διαβεβαίωσις του αξιοτίμου Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου, ότι δεν θα θέση Πολιτειακόν ζήτημα. Την δεχόμεθα μεν, ως πρόθεσίν του, αλλά είμαι βέβαιος ότι παρά την διαβεβαίωσίν του και την επιθυμίαν του, το Πολιτειακόν ζήτημα αυτομάτως θα τεθή κατά τας εκλογάς.

Και έρχομαι εις ένα άλλο σημείον, Μεγαλειότητα, το οποίον είναι η λογική συνέπεια αυτής της τοποθετήσεως του αξιοτίμου αρχηγού της Ε.Κ. Το θέμα του εάν πράγματι η Υμετέρα Μεγαλειότης παρεβίασε ή υπερέβη τα όρια των προνομίων τας οποίας εκ του Συντάγματος έχει. Είναι ένα θέμα το οποίον δεν είναι δυνατόν να μας αφήση αδιαφόρους και μάλιστα θέμα το οποίον μας επιβάλλει να το ερευνησωμεν κάπως βαθύτερα. Διότι εάν τω όντι η Υμετέρα Μεγαλειότης παρεβίασε τας προνομίας Της, αν όντως εγένετο κακή χρήσις των δικαιωμάτων Της, τότε η θέση του Προέδρου της Ε.Κ. καθίσταται πολύ ισχυροτέρα.

Δεν θέλω ούτε πόρρωθεν να συνταχθή με εκείνα τα οποία είπε και έπραξεν, αλλά αν υπάρχει παραβίασις των αρμοδιοτήτων του Στέμματος, ως άνθρωπος, αν μη τι άλλο, θα είχε δικαίωμα να παραπονεθή και να αντιδράση. Αλλά νομίζω ότι ουδείς ισχυρίσθη εις το σημείον αυτό, πλην του κ. Παπανδρέου, ότι υπήρξε παραβίασις εκ μέρους της Μεγαλειότητός Σας των προνομίων της. Θέμα ηγέρθη κατά πόσον ο Αρχηγός της Ε.Κ. εξεβιάσθη εις παραίτησιν δια της διαφωνίας, πράγμα

το οποίον θεωρεί απαράδεκτον εις τας σχέσεις Στέμματος και Αρχηγού πλειοψηφίας.

Εδώ νομίζω ότι ευρίσκεται πλήρως εν αδίκω. Και δια να τον βεβαιώσω ότι ευρίσκεται εν αδίκω δεν θα του αναφέρω γνώμας νομομαθών και άλλων μεγάλων πολιτικών ανδρών, θα του αναφέρω μόνον λόγους του ιδίου τους οποίους είχε εκφράσει την 18.3.1963 εις επιστολήν του δημοσία, γενομένην γνωστήν προκειμένου να ζητήση από τον αιείμνηστον Βασιλέα Παύλον τον εξαναγκασμόν εις παραίτησιν του κ. Καραμανλή.

Την εποχήν εκείνην, ο Αρχηγός της Ε.Κ. με την διακρίνουσαν αυτόν σαφήνειαν είχε ρητώς διαβεβαιώσει τον Βασιλέα ότι τα καθήκοντά του συνοψίζονται εις τα εξής: «Να συμβουλευή τους Συμβούλους του πρώτον, και δεύτερον, εάν αι συμβουλαί Του δεν εισακούωνται και τα γενικώτερα συμφέροντα του τόπου το επιβάλλουν, να εκλέγη άλλην Κυβέρνησιν».

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Άλλην Κυβέρνησιν ή εκλογάς.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Όχι, όχι. Έχω εδώ το κείμενον, θέλετε να σας το διαβάσω;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Σας παρακαλώ.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Δικαιούται επομένως ο Βασιλεύς, πρώτον να συμβουλευή τους Συμβούλους Του και δεύτερον, εάν οι σύμβουλοί Του δεν εισακούωνται και κρίνη ότι τα γενικώτερα συμφέροντα της χώρας το επιβάλλουν, δικαιούται να σχηματίση νέαν Κυβέρνησιν και να απευθυνθή προς την Βουλήν από την οποίαν η Κυβέρνησις θα ζητήση εμπιστοσύνην. Νομίζω ότι με αυτόν τον τρόπο τακτοποιείται αυτό το θέμα, το οποίον, εάν δεν είχαν ούτω τα πράγματα, θα έδιδεν εις τον αρχηγόν της Ε.Κ. το δικαίωμα ενός προσωπικού παραπόνου.

Άλλη του κατηγορία κατά του Στέμματος συνίσταται εις το ότι η Μεγαλειότης Σας μετά την παραίτησίν του δεν απεδέχθη τας εκλογάς και δεν τας αποδέχεται και τώρα. Εδώ νομίζω ότι είναι ένα άλλο θέμα επίσης σημαντικόν, το οποίον πρέπει να εξακριβωθή και να ξεκαθαρισθή πλήρως. Έχω την πεποί-

θησιν και νομίζω, ότι οι περισσότεροι εκ των παρισταμένων την συμμερίζονται, ότι το Στέμμα έχει πλήρη δικαιοδοσίαν να αρνήται εις τον αρχηγόν της πλειοψηφίας την προσφυγήν εις τας εκλογάς. Έχομεν δε τελευταίον παράδειγμα τούτου εν Ελλάδι, την περίπτωσιν του κ. Κ. Καραμανλή, ο οποίος διαφωνήσας προς το Στέμμα το 1963 δι' άλλην αιτίαν ολιγώτερον σοβαράν, εξήτησεν προσφυγήν εις εκλογάς και το Στέμμα ηρνήθη, χωρίς ο τότε πρωθυπουργός ουδέ οι διάδοχοί του να διατυπώσουν οιαδήποτε επίκρισιν.

Αλλά δύναμαι να είπω τούτο· ότι και εις άλλας χώρας αντιθέτως προς την ιδικήν μας, η προνομία να αρνήται εις τον αρχηγόν της πλειοψηφίας της Βουλής ο Βασιλεύς την διάλυσιν όταν την εισηγείται, δεν αμφισβητείται. Εν Μεγάλη Βρεταννία όπου, εν τούτοις, έχει γίνει αποδεκτόν εν τη πράξει ότι η συμβουλή του Πρωθυπουργού προς διάλυσιν της Βουλής είναι οιονεί υποχρεωτική, εκεί όλοι οι νομομαθείς, όλοι οι ασχοληθέντες με το Συνταγματικόν Δίκαιον της Μεγάλης Βρεταννίας, έχουν ξεκαθαρισμένον, ότι το δικαίωμα του Στέμματος να αρνήται την διάλυσιν της Βουλής, είναι νόμιμον.

Και θα μου επιτρέψητε, διότι το πράγμα έχει μεγάλην σημασίαν, να σας αναφέρω μίαν γνωμάτευσιν ενός εκ των μεγάλων Συνταγματολόγων της τελευταίας εποχής της Αγγλίας, του Σύδνεϋ Λω, ο οποίος εις ένα σύγγραμμά του δημοσιευθέν προ αρκετών ετών, λέγει τα εξής: «Το δικαίωμα του Στέμματος να αρνηθή της διάλυσιν της Βουλής,,, αναγινώσκει...

«Το δικαίωμα του Στέμματος να αρνηθή την διάλυσιν εύρηται πλήρως εν τω πλαισίω των προνομίων του. Η εξ υπαρχής διενέργεια εκλογών ότε συμφέρει, αποτελεί κατάχρησιν των ελευθέρων θεσμών, από την οποίαν η Χώρα πρέπει να προστατευθή υπό του Στέμματος». Δηλαδή το Στέμμα έχει υποχρέωσιν εν προκειμένω να προστατεύση τον άλλον πολιτικόν κόσμον από μίαν κακήν χρήσιν, μίαν κατάχρησιν της διαλύσεως της Βουλής, όταν αυτό απλώς συμφέρει εις την πλειοψηφίαν. Και αυτό είναι ακριβώς το θέμα περί του οποίου πρόκειται. Νομίζω, ότι θα εστερείτο — ας μου επιτραπή η λέ-

ξίς — ειλικρινείας η συζήτησις επί του προκειμένου, εάν δεν εδεχόμεθα, ότι η διάλυσις της Βουλής υπό της σημερινής Κυβερνήσεως εξυπηρετεί πάντως τα κομματικά συμφέροντα της Ε.Κ., η οποία επιθυμεί—δικαιώμά της— να έχη την απόλυτον πλειονοψηφίαν, Χρήσιν των ιδίων σκέψεων έκαμε άλλοτε και ο αιώνηστος πατήρ Σας, έκρινε ότι ώφειλε να βοηθήση την Ε.Κ. εις την πολιτικήν την οποίαν δεν είχε δοκιμάσει ακόμη.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και βεβαίως την εβοήθησε. Της έδωσε την Κυβέρνησιν, η οποία ήτο κατ' ουσίαν προεκλογική Κυβέρνησις, υφ' ην έννοιαν τον εκατηγόρησε χθες ο Αρχηγός της Ε.Κ., δηλ. προεκλογικήν, υπό την έννοιαν ότι επωφελήθη της ευκαιρίας εν όψει εκλογών, να προσφέρη αυτό το Δημοκρατικόν αίτημα. Βεβαίως λοιπόν τον εβοήθησε, αλλά όταν ήλθε η στιγμή και ο Αρχηγός της Ε.Κ. εισηγήθη την διάλυσιν, έκαμε προσπάθειαν ο αιώνηστος Βασιλεύς Παύλος να διατηρηθή η Βουλή και να εξευρεθή σχήμα. Βεβαίως δεν κατέληξε εκεί.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Και κατέληξε εις την διάλυσιν και εξυπηρετήθησαν τα καλώς νοούμενα συμφέροντα της Ε.Κ. Βεβαίως, όπως ο αξιότιμος Αρχηγός της Ε.Κ. εφώνησε, τα τελευταία χρόνια έγινε μια κατάχρησις των διαλύσεων, και αυτό έχει δημιουργήσει οιοινεί ένα έθιμον, του οποίου θέλει να επωφεληθή ο αρχηγός της Ε.Κ. Νομίζω όμως, ότι αυταί αι καταχρήσεις δεν είναι δυνατόν να δημιουργήσουν έθιμα και αιτιολογίαν δια την συνέχισιν. Αλλά δεν πρόκειται απλώς μόνον περί ατόπου, αλλά περί μιας βασικής διατάξεως του Συντάγματος, το οποίον προκαθορίζει ότι κατ' αρχήν η διάρκεια της Βουλής είναι 4ετής. Διατί ώρισε το Σύνταγμα 4ετής; Δεν το ώρισε, διότι ο αριθμός 4 έχει καμμίαν συμβολικήν μεταφυσικήν σημασίαν, αλλά διότι απλούστατα εθεώρησε και το θεωρούν εις όλα τα μέρη του κόσμου, ότι είναι αναγκαίον να εξασφαλισθή η διάρκεια του δημιουργικού έργου μιας πλειονοψηφίας. Και δι' αυτό εύρε αυτόν τον χρυσούν κανόνα της διαρκείας, δια την εκτέλεσιν του προγράμματος αφ' ενός και της εκτάκτου περιπτώσεως της διαλύσεως από τον Ανώτατον

Ἄρχοντα ἀφ' ἐτέρου. Εἶναι ἐπομένως τὸ πλήρωμα αὐτὸ βασικόν. Καὶ μόνον εἰς περίπτωσιν που ἐθνικαί ἀνάγκαι εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἐπιτάσσουν, ἡ διάλυσις ἔχει τὸν λόγον τῆς.

Ἐρχομαι τώρα εἰς τὴν τελευταίαν ἐπίκρισιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ε.Κ., ὅσον ἀφορᾷ τὸν προσδιορισμὸν τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐπελέξατε, δια νὰ τὸν διαδεχθῶν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Καὶ νομίζω, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπίκρισις εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποῖα περισσότερον τὸν ἐνοχλεῖ καὶ τὸν δυσαρεστεῖ. Βεβαίως, ἡ Μεγαλειότης Σας ἔκρινε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ ἐν ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ε.Κ. δια νὰ διαδεχθῆ τὸν κ. Πρόεδρον καὶ προέκρινε τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς. Νομίζω, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς εἶχε καὶ ἀφ' εαυτοῦ ὠρισμένας δικαιολογίας δια τὴν ἐπιλογὴν χωρὶς νὰ συντρέχουν καὶ ἄλλοι λόγοι. Ἀλλὰ πέραν τούτου, εἶναι ἢ ὄχι εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Στέμματος νὰ ἐπιλέγῃ κατ' ἀπόλυτον ἐλευθέραν κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἀναθέσῃ τὴν Κυβέρνησιν; Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν, οὐδὲ τὸ παράπαν, νὰ ἀμφισβητηθῆ. Ὁ κ. Παπανδρέου εἶπεν ὅτι δὲν ὑπάρχει προηγουμένον. Λυπούμαι ὅτι εἶμαι υποχρεωμένος νὰ μὴ συμφωνήσω ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς τὴν Ελλάδα ὑπάρχουν πλείστα προηγουμένα. Τὸ προηγουμένον τοῦ 1963 πρῶτον, νωπὸν καὶ εἰς τὴν μνήμην ὄλων ἡμῶν, ὅταν ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως παρητήθη λόγω διαφωνίας μετὰ τοῦ Στέμματος καὶ ὁ Βασιλεὺς ἀνέθεσεν τὴν Κυβέρνησιν εἰς ἓνα ἄλλο μέλος τοῦ κόμματός του...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ἀπὸ συμφώνου. Εἶναι ἡ ἴδια περίπτωσις;

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Ἡμπορεῖ νὰ εὕρῃ ἄλλην περίπτωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Ὁ τότε ἀρχηγὸς τῆς πλειονοψηφίας εἶχε ζητήσῃ τὴν διάλυσιν. Ὁ Βασιλεὺς ἠρνήθη. Καὶ ἀνέθεσε τὴν Κυβέρνησιν εἰς ἓνα μέλος τοῦ κόμματός του κ. Καραμανλή. Καὶ τὸ μέλος αὐτὸ διεχειρίσθη τὴν ἐξουσίαν χωρὶς νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ κύρος τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κόμματός του κ. Καραμανλή.

Ἀλλὰ πέραν τούτων νομίζω ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῆ παν

δεδομένον δια τον Συνταγματικόν μας βίον, ότι η ελευθερία της εκλογής του προσώπου του Προέδρου μιας Κυβερνήσεως, το οποίον θα διαδεχθή τον Αρχηγόν, είναι εις την απόλυτον διάκρισιν του Στέμματος και του Βασιλέως. Τόσο δε πολύ το πράγμα αυτό είναι αληθές, ώστε εκτός των άλλων προηγουμένων τα οποία έχομεν νωπά ακόμη, υπάρχει και το παράδειγμα τπυ 1928, όταν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, κατόπιν διαλύσεως της τότε οικουμενικής, υπό την προεδρίαν του αιμνήστου Ζαΐμη, εκάλεσε, ουδέ καν μέλος της Βουλής, τον αιμνήστον Ελευθέριον Βενιζέλον και όχι μόνον του ανέθεσε την Κυβέρνησιν, αλλά και του έδωσε το δικαίωμα της διαλύσεως και επιπροσθέτως δι' αναγκαστικού νόμου το δικαίωμα να τροποποιήση τον εκλογικόν νόμον, κατά τας ανάγκας της στιγμής εκείνης. Αλλά και εις χώρας άλλας, όπως εις την Μεγ. Βρεταννίαν, είναι γνωστόν ότι προκειμένου περί της εκλογής του εκάστοτε πρωθυπουργού, το Στέμμα έχει απόλυτον ελευθερίαν κινήσεων. Τόσον δε απόλυτον, ώστε είναι καθιερωμένον έθιμον και την επομένην των εκλογών, όταν είναι οιοσεί αναγκαστική η εκλογή του Αρχηγού του Κόμματος, ο τύπος να μην ομιλή περί της εκλογής του ως αναγκαστικής αλλά να χρησιμοποιή την έκφρασιν «περί ενδεχομένης κλήσεως αυτού». Αυτό συνέβη και με τον Μακ Μίλλαν. Όταν ήλθε επί κεφαλής μιας μεγάλης πλειονοψηφίας, ο τύπος δεν ωμίλει περί κλήσεώς του, αλλά περί «ενδεχομένης» κλήσεώς του. Και έχομεν πλείστα παραδείγματα. Το 1916 επί Κυβερνήσεως Άσκουιθ.

Όταν εξήτησε ο αρχηγός της πλειονοψηφίας εις την Βουλήν τότε Λόου να αναλάβη την Κυβέρνησιν, ο Βασιλεύς ηρνήθη τότε την διάλυσιν και εκάλεσε από το Κόμμα των Φιλελευθέρων τον Λούδ Τζωρτζ. Το 1923 με την υπόθεσιν Μπόλντουιν - Κόργ, όταν προετιμήθη ο πρώτος.

Αλλά πέραν τούτων, είναι κάτι το οποίον η Μεγαλειότης Σας θα κρίνη ίσως αναγκαίον να υπομνήση, διότι μας δίδει την πεμπτουςίαν της νομολογίας του Βρεταννικού Συνταγματικού Δικαίου. Επί του προκειμένου, όταν ο Βασιλεύς Γεώρ-

γιος Ε' ανήλθεν επί του θρόνου κατόπιν θανάτου του Εδουάρδου Ζ' και εισήλθεν εις το γραφείον του, ευρήκε εκεί, επί της τραπέζης, ένα σημείωμα, το οποίον είχε συντάξει η αρμοδία υπηρεσία των Ανακτόρων επί τη βάσει γνωματεύσεως των μεγάλων συνταγματολόγων της εποχής και συγκεκριμένως του Τάνερ, εις το οποίον του έλεγον ποία είναι τα καθήκοντά του. Εις αυτό το οποίον αποτελεί την πεμπτουσίαν του Συνταγματικού Δικαίου της Μεγάλης Βρετανίας, από το οποίον αρρυσόμεθα παραδείγματα και μαθήματα, λέγεται το εξής: «Η επιρροή του Στέμματος ασκείται: Πρώτον, εις τον καταρτισμόν των Κυβερνήσεων. Ειδικώτερον εις την εκλογήν μεταξύ πολιτικών ανδρών διαθεσίμων δια την ηγεσίαν του Κόμματος. Δεύτερον, κατά την διάρκειαν των Κυβερνήσεων. Και τρίτον, εις την περίπτωσιν διαλύσεως μιας Κυβερνήσεως. Όταν δηλαδή η Κυβέρνησις, δια λόγους πολιτικούς ή άλλους, ευρεθή εν αδυναμία, καταρρέυση ή παραιτηθή, ο Βασιλεύς έχει απόλυτον δικαίωμα εκ του Συντάγματος, κατά το αγγλικόν Σύνταγμα, να εκλέξη τον Πρωθυπουργόν της προτιμήσεώς του.

Νομίζω, κατόπιν αυτών, και σας ζητώ συγγνώμην επειδή επεξετάθην περισσότερο εις συνταγματικά θέματα, ότι δικαιούμαι να θέσω ένα άλλο ερώτημα προς τον αρχηγόν της Ε.Κ., με την προϋπόθεσιν είτε ότι θα συμφωνήση προς όσα είπον είτε δεν θα συμφωνήση. Εάν συμφωνήση και κατόπιν πράγματι αντικειμενικής βαθείας μελέτης του θέματος πεισθή ότι ορθώς από συνταγματικής απόψεως ενηργήσατε διαφωνούντες προς αυτόν, δεν νομίζει ότι είναι απαραίτητον δια το συμφέρον της χώρας, δια το συμφέρον του Στέμματος, δια το συμφέρον του ιδίου, να εκκαθαρίση πλήρως το θέμα αυτό, όχι μόνον εν τω πλαισίω του Συμβουλίου αυτού, αλλά και δημοσία; Και εν η περιπτώσει δεν συμφωνήσει, αν μη τι άλλο, η στοργή προς τον θεσμόν δεν του επιβάλλει άραγε να μην κάμη χρήσιν του σχετικού παραπόνου του δημοσία, να σταματήσῃ την κατακραυγήν την οποίαν ο τύπος του έχει εξαπολύσει εναντίον του Στέμματος, ακριβώς δια να αποφευχθή ένα μεγάλο κακόν το οποίον έρχεται εις τον τόπον μας; Νομίζω ότι,

επειδή παρ' όλες τις αντιθέσεις εξακολουθώ να αποδώσω τιμήν εις την γενναιότητα των αποφάσεων του αρχηγού της Ε.Κ., δικαιούμαι και αυτήν την στιγμήν να κάμω μίαν έκκλησιν προς αυτόν, να λάβη δημοσίαν θέσιν ενώπιον του λαού, καθορίζων, ότι το Στέμμα δεν ενήργησε κακώς από συνταγματικής απόψεως και ότι ευρίσκεται εν απολύτω δικαίω. Ο κ. Κ. Καραμανλής, όταν ευρέθη εις την ιδίαν περίπτωσιν με τον αρχηγόν της Ε.Κ. και με όλην την πικρίαν την ανθρωπίνην, την οποίαν ηδύνατο να είχε, διότι είτε καλώς, είτε κακώς, παρεμερίζετο εκείνην την στιγμήν από την ηγεσίαν της Κυβερνήσεως, δεν επρόφερε μίαν λέξιν κατηγορίας, και μάλιστα κατά του Στέμματος.

Δύναται να βεβαιώση ο Αρχηγός της ΕΡΕ αυτήν την στιγμήν, ότι και όλους τους οπαδούς του που ηθέλησαν να διατυπώσουν τοιαύτας επικρίσεις μετά βιαιότητος τους απέτρεπον. Και εάν δεν αρκεί το παράδειγμα αυτό του Καραμανλή εις τον αρχηγόν της Ε.Κ., ας ενθυμηθί το παράδειγμα του Βίσμαρκ, ο οποίος αποδιωχθείς πηξ λαξ από τον Γουλιέλμον Β' δεν επρόφερε μίαν λέξιν πικρίας. Και μάλιστα, όταν συνέταξε τον τρίτον τόμον των Απομνημονευμάτων του, έδωκε εντολήν εις τους κληρονόμους του, να μην τον δημοσιεύσουν παρά 50 έτη μετά τον θάνατόν του. Νομίζω, ότι ο Αρχηγός της Ε.Κ. έχει το ανάστημα, δια να ακολουθήση τα παραδείγματα αυτά. Και τώρα εις το συμπέρασμα. Τι ποιητέον; Είναι αναμφισβήτητον, ότι είναι ανάγκη προβολής σχηματισμού μιας Κυβερνήσεως, η οποία να είναι δυνατόν να σταθή εις την Βουλήν και η οποία θα αναλάβη να προχωρήση εις το έργον της αντιμετώπισεως των αντιξοοτήτων, περί των οποίων ωμίλησα. Ποία θα είναι η Κυβέρνησις αυτή εν ταις λεπτομερείαις της, ποία θα είναι η λύσις της Κυβερνήσεως, νομίζω ότι αυτό είναι έργον προπαντός των ηγετών των κομμάτων, εν συσκέψει να καθορίσουν ποίον θα είναι το πλαίσιον της Κυβερνήσεως αυτής. Δεν νομίζω ότι εις το ευρύτερον αυτό πλαίσιον που ζητούμεν σήμερα, είναι δυνατόν να εισέλθωμεν εις τας λεπτομερείας. Αλλά είναι ανάγκη να αντιμετωπισθή από τον

πολιτικών κόσμον, ώστε η Μεγαλειότης Σας να έχη την κάλυψιν αυτού. Εκείνο το οποίον αντιθέτως είναι απαραίτητον να καθορισθή από τούδε είναι, ποίος είναι ο σκοπός της Κυβερνήσεως αυτής. Και εδώ προβάλλουν σαφώς τα αιτήματα εκ της καταστάσεως. Σκοπός μιας τοιαύτης Κυβερνήσεως θα είναι, να αντιταχθή εις το πνεύμα της αναρχίας, η οποία έχει δημιουργηθή και του οποίου εν εκ των συμπτωμάτων είναι η κομμουνιστική διάβρωσις και η κομμουνιστική επιθετικότητα, να διαλύση τους Λαμπράκηδες, να αποκαταστήση την τάξιν, να αντιμετωπίση τα οικονομικά θέματα, να επαναφέρη τον υπαλληλικόν οργανισμόν της χώρας εις την ευθείαν του γραμμίν, δια να είναι δυνατόν και ο τόπος να ηρεμήση και η διοίκησις να διεξάγεται κατά τρόπον ωφελούντα τον πολίτην και τον λαόν εν τω συνόλω του. Και δι' αυτού του τρόπου να προπαρασκευάση το έδαφος, ώστε ουδέποτε και εφ' όσον θα είναι δυνατόν να διεξαχθούν εκλογαί, η Κυβέρνησις αυτή να παραχωρήση την θέσιν της εις άλλην, η οποία να την διαδεχθή προς τούτο. Αυτό είναι το συμπέρασμα εις το οποίον καταλήγω, Μεγαλειότατε, και δεν θέλω να τερματίσω την ομιλίαν μου αυτήν χωρίς να απευθυνθώ και πάλιν προς τον αρχηγόν της Ε.Κ. δια να τον παρακαλέσω να βοηθήση και αυτός εν τω ορίω των δυνατοτήτων του δια τον σχηματισμόν της Κυβερνήσεως, ώστε να μη ευρεθή εις την δυσχερεστάτην θέσιν να κατηγορή την παράτασιν της σημερινής ανωμαλίας και της ακυβερνησίας, όταν ο ίδιος πράττει ό,τι είναι δυνατόν δια να συνεχίζεται και να παρατείνεται αύτη.

Ι. Π. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Μεγαλειότατε. Επιτρέψατέ μου να ευχαριστήσω Υμάς θερμώς δια την εξαιρετικήν τιμήν της προσκλήσεώς μου εις το Συμβούλιον τούτο του Στέμματος.

Ήκουσα με όλον τον σεβασμόν και την επιβαλλομένην προσοχήν την γενομένην προς το Συμβούλιον βασιλικήν έκκλησιν.

Παρηκολούθησα επίσης μετά πάσης προσοχής τα επί του προκύψαντος μεγάλου Εθνικού Προβλήματος αναπτυχθέντα:

Τας αντιλήψεις των αξιοτίμων Αρχηγών των Εθνικών πολιτικών κομμάτων: του Προέδρου Κυρίου Παπανδρέου, του Προέδρου Κυρίου Κανελλοπούλου, του Προέδρου Κυρίου Μαρκεζίνη και τας γνώμας όλων των αξιοτίμων ομιλητών της χθεσινής συνεδριάσεως, του Προέδρου Κυρίου Γονατά, του Προέδρου Κυρίου Κιουσοπούλου, του Προέδρου Κυρίου Αθανασιάδη - Νόβα και σήμερον του Προέδρου Κυρίου Πιπινέλη.

Κοινή ήτο η διαπίστωσις ότι αι κατά την σημειωθείσαν κρίσιν καταβληθείσαι ενέργειαι της Α.Μ. του Βασιλέως υπήρξαν συνταγματικώς τελείως άψογοι. Ως προς αυτό, δεν δύναται να υποστηριχθή ουδέ να ευσταθήση εναντία γνώμη.

Η διαπίστωσις αυτή ισχύει και όσον αφορά εις τον αξιοτίμον Κύριον Αρχηγόν της Ένώσεως Κέντρου, εφ' όσον, ως ούτος εδήλωσεν, η παραίτησίς του υπεβλήθη εκουσίως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Όχι.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Από τας σημειώσεις μου εκ της χθεσινής συνεδριάσεως προκύπτει η δήλωσις αυτή, εκτός εάν δεν αντελήφθην ακριβώς και εσημείωσα αντί «ακουσίως», «εκουσίως».

Εν πάση περιπτώσει, επαναλαμβάνω, ότι κοινή όλων των άλλων μελών του Συμβουλίου είναι η αντίληψις, ότι αι κατά την σημειωθείσαν κρίσιν ενέργειαι της Α.Μ. του Βασιλέως είναι συνταγματικώς τελείως άψογοι. Τούτο επιβεβαιούν αι γνωματεύσεις αρμοδίων νομικών, μολονότι προκειμένου περί του Συντάγματος δεν χρειάζεται μεγάλη νομομάθεια. Είναι γνωστόν ότι το Σύνταγμα εις άλλας προηγμένας χώρας, ως είναι ιδίως αι αγγλοσαξωνικαί χώραι, η Μεγάλη Βρεταννία, αι Η.Π. Αμερικής κλπ., διδάσκεται ήδη από τας χαμηλοτέρας βαθμίδας της μέσης εκπαιδεύσεως. Όταν προ τινων ετών ευρισκόμενος εις Η.Π.Α. επεσκέφθην σχολείον μέσης εκπαιδεύσεως, οι μικροί μαθηταί, ηλικίας όχι ανωτέρας των 10 - 12 ετών, μεταξύ των πρώτων ερωτημάτων που μου έθεσαν, ήτο και το περί των διαφορών μεταξύ του Συντάγματος των Ηνω-

μένων Πολιτειών της Αμερικής και του Συντάγματος της Ελλάδος.

Δεν αποτελεί λοιπόν πρόβλημα η αναγνώρισις ότι αι ενέργειαι της Α.Μ. του Βασιλέως εγένοντο εντός του πλαισίου και συμφώνως προς τας διατάξεις του Συντάγματος.

Η αναδρομή εν ολίγοις εις τα προηγηθέντα της κρίσεως γεγονόςτα, υπήρξε δι' εμέ διαφωτιστική, διότι ευρισκόμενος τότε μακράν της Ελλάδος δεν ήτο δυνατόν να έχω άμεσον αντίληψιν αυτών.

Η σύγκλησις του παρόντος Συμβουλίου υπηγορεύθη υπό της ανάγκης της αναζητήσεως και εξευρέσεως του καλλιτέρου αλλά και ταχύτερου τρόπου της απαλλαγής της χώρας από το αδιέξοδον, εις το οποίον περιήλθεν, και των κινδύνων, εις τους οποίους είναι αύτη εκτεθειμένη, εξ αιτίας της παρατεινομένης ακυβερνησίας.

Οι κίνδυνοι αυτοί είναι πράγματι και πολλοί και μεγάλοι, και εσωτερικοί και εξωτερικοί. Ήδη και οι αξιότιμοι Αρχηγοί των Εθνικών πολιτικών κομμάτων και οι επακολουθήσαντες ομιληταί τους υπεγράμμισαν.

Ας μου επιτραπή, εις το σημείον τούτο, να κάμω μίαν παρένθεσιν, εν σχέσει με μίαν παρατήρησιν, η οποία έγινε εν την χθεσινήν συνεδρίασιν, ως προς τους εξωτερικούς κινδύνους και συγκεκριμένως τον κίνδυνον του Κυπριακού, τον οποίον αντιμετώπισα ως υπηρεσιακός Πρωθυπουργός. Ελέχθη εις την χθεσινήν σύσκεψιν, ότι εκάλεσα κατ' επανάληψιν τους Αρχηγούς των Εθνικών Πολιτικών Κομμάτων ίνα λαμβάνουν ούτοι προχειρώς και ανευθύνως αποφάσεις. Τούτο δεν είναι ακριβές. Οι Αρχηγοί των κομμάτων εκαλούντο, ίνα, ως εκπρόσωποι του λαού, λαμβάνουν γνώσιν του τρόπου, καθ' όν αντιμετωπιζετο το μέγα τούτο Εθνικόν Θέμα υπό της υπευθύνου Κυβερνήσεως. Πιστεύω, ότι τα μεγάλης σπουδαιότητος Εθνικά προβλήματα πρέπει να αντιμετωπιζώνται και να επιλύονται διακομματικώς, ως τούτο γίνεται εις όλας τας προηγμένας χώρας, Μεγάλας και Μικράς, και όχι μόνον υπό του εκάστοτε κατέχοντος την εξουσίαν Πολιτικού κόμματος. Η

κοινή διακομματική αντιμετώπιση των μεγάλων εθνικών θεμάτων πρέπει, κατά την αντίληψίν μου, ν' αποτελέσει θεσμόν και παρ' ημίν.

Ο Αρχηγός των Προοδευτικών κ. Μαρκεζίνης εξέφρασε, δικαίως, πλην άλλων, τους ζητούς φόβους του επί ωρισμένων εξελίξεων επί του οικονομικού τομέως. Ο κύριος Νόβας έβησεν υπ' όψιν του Συμβουλίου ωρισμένα αριθμητικά στοιχεία χαρακτηριστικά της δυσαρέστου θέσεως των οικονομικών της χώρας μας.

Τα επί του οικονομικού πεδίου αναμένοντα την λύσιν των προβλήματων γίνονται οσημέραι τόσον έκδηλα, ώστε η διαπίστωση αυτών να μην προϋποθέτη ειδικεύσιν τινα ή αρμοδιότητα επί των προβλημάτων της οικονομίας. Έκδηλα είναι τα προβλήματα επί του γεωργικού τομέως, ιδίως επί της πολιτικής τιμών των εθνικών μας προϊόντων. Έκδηλα είναι τα προβλήματα επί του νομίσματος και της πίστεως, και τα καθιστά τα προβλήματα ταύτα φανερά το άλλοτε ποτέ υπό του αξιοτίμου Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου υπογραμιζόμενον γεγονός ότι οι αριθμοί ευημερούν, ενώ οι άνθρωποι πάσχουν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν ευημερούν πλέον ούτε οι αριθμοί.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Έκδηλα είναι τα προβλήματα επί δημοσιονομικής πολιτικής, έκδηλα είναι τα προβλήματα επί της εξωτερικής οικονομίας της χώρας: της δυσμενείας των εξωτερικών ισοζυγίων της χώρας, της δανειακής πολιτικής αυτής, τα προβλήματα της εκβιομηχανίσεως και γενικώτερον της οικονομικής αναπτύξεως, κ.ο.κ.

Αναφέρομαι εις τα προβλήματα ταύτα όχι δια να ασκήσω κριτικήν, παν άλλο, αναφέρομαι εις ταύτα, δια να τονίσω την ανάγκην του ταχύτερου δυνατού τερματισμού της ακυβερνησίας και της αποτροπής των εκ ταύτης, της ακυβερνησίας, εκπορευομένων μεγάλων κινδύνων.

Αναφέρομαι εις όλα ταύτα δια να τονίσω την ανάγκην όπως δοθή το ταχύτερον Κυβέρνησις εις την χώραν.

Και τίθεται ήδη το ερώτημα του είδους, ή αν θέλετε, της ποιότητας της Κυβερνήσεως.

Εγένοντο ήδη διάφοροι προτάσεις. Ο αξιότιμος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου προκρίνει Κυβέρνησιν υπηρεσιακήν, με την αποστολήν, όπως αυτή διενεργήση εκλογάς εντός των υπό του Συντάγματος προβλεπομένων προθεσμιών.

Μεγαλειότατε, διαθέτω ωρισμένην — ας μου επιτραπή να είπω ηυξημένην — πείραν υπηρεσιακών Κυβερνήσεων, διότι από της απελευθέρωσης (1945) συμμετείχον σχεδόν εις όλας τας Κυβερνήσεις του είδους αυτού, και εις την τελευταίαν εξ αυτών διετέλεσα και Πρόεδρος αυτής. Κρίνων επί τη βάσει της πείρας μου αυτής, πρέπει να ομολογήσω ότι αι υπηρεσιακαί Κυβερνήσεις — εξαιρώ την Κυβέρνησιν Βούλγαρη — δεν είναι, ούτε είναι δυνατόν να γίνουν ισοδύναμοι προς Κυβερνήσεις προερχομένας από την Βουλήν, δηλαδή Κυβερνήσεις με πολιτικήν ευθύνην, αντλούσαι την δύναμιν εκ του λαού και υπεύθυνοι απέναντι του λαού. Αι υπηρεσιακαί Κυβερνήσεις έχουν ηλαττωμένην επιβολήν εντός της χώρας και περιορισμένον κύρος εκτός της χώρας. Όσον επιτυχής και αν είναι η σύνθεσις αυτής δεν είναι δυνατόν να επιλύση προβλήματα όπως εκείνα της παρούσης ώρας.

Εδώ πρέπει να μην παραλειφθή και το γεγονός, ότι εις περιπτώσεις οξυτάτης, ως η παρούσα, αντιθέσεως των Πολιτικών Κομμάτων, αι υπηρεσιακαί Κυβερνήσεις παρεμποδίζονται εις την εκτέλεσιν του έργου των, συχνά, υπ' αυτών τούτων των Πολιτικών Κομμάτων, τα οποία βάλλουν κατ' αυτής, άλλοτε το ένα, άλλοτε το άλλο και άλλοτε όλα μαζί και ταυτοχρόνως και μάλιστα τόσον περισσότερο, όσον αυτή διατηρεί ακλόνητον την επιβαλλομένην αμεροληψίαν της κατά την εκπλήρωσιν της αποστολής της. Οι αξιότιμοι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων γνωρίζουν περί τούτου.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Επειδή και εγώ εχρημάτισα εις την θέσιν του Προέδρου, κ. Παρασκευόπουλε, εις άλλην εποχήν, θέλω να επιβεβαιώσω πρώτον εκείνο το οποίον είπον, και να προσθέσω ότι το κακόν δεν είναι το ότι η Υπηρεσιακή βάλλε-

ται, διότι προορισμός εκάστης Κυβερνήσεως είναι να βάλλεται, αλλά η Κυβέρνησις αυτή η υπηρεσιακή βάλλεται, διότι δεν έχει Βουλήν και ενεργεί αυθαιρέτως. Το κακόν είναι, ότι μη έχουσα πολιτικήν υπόστασιν και το εξ αυτής θάρρος, δεν πραγματοποιεί την λύσιν των σοβαρών προβλημάτων. Ούτε σοβαράς και καιρίας αποφάσεις είναι δυνατόν να λάβη μία Κυβέρνησις η οποία δεν χαίρει της εμπιστοσύνης της Βουλής. Επειδή είμαι παθών και εγώ, δι' αυτό το είπον.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν ημπορεί να ξεχάση ένα τηλεφώνημά μου προς τον κ. Παρασκευόπουλον ως Πρωθυπουργόν της τελευταίας υπηρεσιακής Κυβερνήσεως.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν πρόκειται περί του τηλεφωνήματος, ούτε μόνον περί υμών, αλλά περί παρεμβάσεων και διαμαρτυριών προερχομένων εξ όλων των πλευρών.

Ο αξιότιμος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, ο Πρόεδρος κ. Παπανδρέου, προέτεινε την Υπηρεσιακήν προς διενέργειαν εκλογών. Και προς διενέργειαν απλώς των εκλογών, νομίζω ότι δεν θα ήτο αυτή, υπό τας παρούσας περιστάσεις, ικανή, εξ αιτίας της μεγάλης οξύτητος, η οποία παρατηρείται εις τας σχέσεις των δύο μεγάλων Εθνικών Κομμάτων και των αφισταμένων απόψεων εκάστου τούτων, όσον αφορά το ερώτημα, αν ο υφιστάμενος μηχανισμός του Κράτους εγγυάται διενέργειαν αμερολήπτων εκλογών ή όχι: Επί του ερωτήματος αυτού ο αξιότιμος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου αποφαίνεται καταφατικώς και τονίζει ότι μόνον δια των εκλογών επιτυγχάνεται η εκτόνωσις της οξύτητος. Ο αξιότιμος Αρχηγός της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ενώσεως, είναι τουναντίον αποφατικός και τονίζει πλήρη απουσίαν Κράτους, δηλαδή ασφαλείας.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Βεβαίως, εφ' όσον θα υπάρχη αυτό το καθεστώς της ανελευθερίας και της ανασφαλείας.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Ο αξιότιμος Αρχηγός των Προοδευτικών δεν θεωρεί δυνατήν την διενέργειαν εκλογών, ελλείψει, όπως είπεν, ευνοϊκής ατμοσφαιρας προς τούτο. Ο Πρόεδρος κ. Παπανδρέου θεωρεί την παράτασιν της εκκρεμό-

τητος, δηλαδή την μη διενέργειαν ταχέως εκλογών, ως χρόνιον κίνδυνον. Ο Πόεδρος κ. Κανελλόπουλος χαρακτηρίζει την παρούσαν κατάστασιν ως «κρίσιν καθεστώτος της ελευθερίας», και δηλώνει ότι το υπό την ηγεσίαν του κόμμα θα απόσχη εκλογών διενεργουμένων υπό τοιούτον καθεστώ ελλείψεως ελευθερίας. Η δήλωσις αυτή σημαίνει ότι και εις περίπτωσιν διενεργείας εκλογών, με αποχήν του ετέρου των μεγάλων κομμάτων, θα προκύψη νέα ανωμαλία εις την χώραν.

Εκ τούτων γίνεται σαφές, ότι η μετάβασις εις ομαλότητα δεν είναι δυνατή χωρίς την αμοιβαίαν επί του προκειμένου υποχώρησιν και συνεννόησιν των Εθνικών Πολιτικών Κομμάτων και ιδίως των δύο Κομμάτων, των οποίων αι αντιλήψεις εμφανίζονται, επί του παρόντος, τελείως αγεφύρωτοι.

Το συμφέρον τής χώρας επιτάσσει, ουχ' ήττον, την εξεύρεσιν δυνατότητος προς την κατεύθυνσιν αυτήν της γεφυρώσεως, δηλαδή του σχηματισμού αμιγούς Πολιτικής Κυβερνήσεως εκ του Κοινοβουλίου, δια της συνεργασίας, δηλαδή της συμπράξεως όλων των Εθνικών Κομμάτων, η οποία και τας επικινδύνους οξύτητας βαθμιαίως θα εξαλείψη και όλα τα ζωτικά προβλήματα θα αντιμετωπίση και θα επιλύση κατά επιτυχέστερον και επωφελέστερον δια την χώραν τρόπον. Τούτο τόσο μάλλον, όσον μόνον ο τύπος αυτός Κυβερνήσεως διευκολύνει την λήψιν ηρωικών και επομένως αντιδημοκρατικών μέτρων, άνευ των οποίων δεν αντιμετωπίζονται ουδ' επιλύονται τα απαριθμηθέντα και άλλα πελώρια, υψίστης εθνικής σπουδαιότητος, γνωστά πάσης κατηγορίας προβλήματα.

Μόνον αυτού του είδους η Κυβέρνησις ενδείκνυται κατά την παρούσαν στιγμήν της μεγίστης οξύτητος μεταξύ των κομμάτων και λαού — της οποίας έχω, ως έχουν όλοι, ιδίαν αντίληψιν και διεπίστωσα κατά την διάρκειαν ολιγοήμερου ταξιδίου εις την ιδιαίτεράν μου πατρίδα — Κυβέρνησις δηλαδή αμιγής πολιτική δια συμμετοχής εις ταύτην όλων ει δυνατόν των εθνικών πολιτικών κομμάτων. Και νομίζω ότι ως προς τούτο η αντίληψίς μου συμπίπτει με την του αξιοτίμου Αρχηγού των Προοδευτικών. Κυβέρνησις υπηρεσιακή ή άλ-

λης μικτής, νόθου θα έλεγαν, μορφής δεν ανταποκρίνεται εις τας περιστάσεις του παρόντος.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Πρωτότυπος θεωρία ως προς την νοθείαν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Και η παρουσία μας θα ήτο νοθεία κατά την γνώμην σας.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Ωμίλησα περί υπηρεσιακής ή άλλης μικτής νόθου Κυβερνήσεως και όχι περί Κυβερνήσεως νοθείας. Νόθος Κυβέρνησις και Κυβέρνησις νοθείας δεν είναι, ως γνωστόν, όροι συνώνυμοι: έχουν διάφορον έννοιαν. Και υπό την ορθήν έννοιαν της μικτής Κυβερνήσεως δεν εξαιρώ ούτε την παρουσίαν μου εις ταύτην.

Η αναζήτησις των τρόπων της συγκροτήσεως της αμιγούς Πολιτικής Κυβερνήσεως δια συμμετοχής όλων των πολιτικών κομμάτων είναι έργον των κομμάτων και ουχί του παρόντος Συμβουλίου. Οι πολιτικοί ηγείται έχουν, επομένως, τον λόγον και την υποχρέωσιν προς τούτο.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ευχαριστώ. Ο κ. Πρωθυπουργός έχει τον λόγον.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Μεγαλειότατε, βεβαίως είναι αδύνατον να ομιλήση κανείς δια την λύσιν της κρίσεως δίχως να αναφερθή εις το παρελθόν. Πάσα πολιτική κρίσις έχει την φυσιογνωμίαν της, στηριζομένην εις τα μέχρι της εκρήξεώς της εξελιχθέντα γεγονότα.

Θα ανεφερόμην πολύ ολιγότερον εις το παρελθόν από όσον θα το πράξω, εάν δεν είχεν επεκταθή τόσον πολύ εις αυτό ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. Θα προσπαθήσω πάντως να είμαι όσον το δυνατόν συντομώτερος. Και θα ακολουθήσω την σειράν, που ηκολούθησεν εις την τοποθέτησιν των προβλημάτων ο κ. Παπανδρέου. Εξήτασε, δηλαδή, πρώτον τα προ της κρίσεως, δεύτερον τα μετά την κρίσιν και, τρίτον τα δέον γενέσθαι.

Μεγαλειότατε, έχω την εντύπωσιν ότι εάν η εξέτασις των προ της κρίσεως γεγονότων έπειθε οιονδήποτε εξ ημών ότι πράγματι θα έπρεπε να σας προσάψη ενεργείας, αι οποίαι — και αν δεν απετέλεσαν ρητήν παραβίασιν του Συντάγματος ή

υπέρβασιν των δικαιωμάτων Σας, πάντως απετέλεσαν πράξεις αξίας κριτικής – θα έλεγα ότι υπό τον όρον ίσως της μη δημοσιότητας ή ακόμη και της μη τηρήσεως πρακτικών, τα ούτω σκεπτόμενα μέλη του Συμβουλίου Στέμματος, θα είχαν το δικαίωμα να τας υπογραμμίσουν δια λόγους συμφέροντος του Πολιτεύματος και της περαιτέρω πορείας του. Επομένως, τα όσα θα σας είπω, δεν θα τα είπω με το αίσθημα ότι τα προ της κρίσεως γεγονότα πρέπει να εκτεθούν με κάποιαν προφύλαξιν ή με μόνην την σκέψιν αν καθιστούν την θέσιν του κ. Αρχηγού της Ε.Κ. ισχυροτέραν ή ασθενεστέραν, όπως είπεν ο κ. Πιπινέλης.

Είμαι μεταξύ των νεωτέρων εδώ εξ ιδιοσυγκρασίας, εξ ιστορίας και εκ παραδόσεως ο ολιγώτερον «βασιλόφρων», ως ελέγομεν άλλοτε.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Είχα ακούσει την λέξιν αυτήν «Βασιλόφρων» πρώτον από τον αρχηγόν των Προοδευτικών χθες και θέλω να κάνω την εξής παρατήρησιν. Εδώ έχομεν Βασιλευομένην Δημοκρατίαν, οπότε είμεθα όλοι Βασιλόφρονες και όλοι Δημοκράται. Και, όπως είχα πει εις μίαν συνάντησιν με τον κ. Αρχηγόν της Ε.Κ., δεν αναγνωρίζω ούτε εις αυτόν, ούτε εις κανέναν ότι είναι περισσότερον Δημοκράτης από οιονδήποτε άλλον. Είμεθα όλοι έτσι, όλοι Βασιλόφρονες, όλοι Δημοκρατικοί πολίται.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Η δήλωσίς Σας Σας τιμά. Η λέξις όμως αναφέρεται εις την ιστορίαν επειδή είσθε νέος, Μεγαλειότατε. Και δεύτερον, αναφέρεται εις τας θεωρητικάς αντιλήψεις ενός εκάστου. Επομένως, δύναται να υπάρξη η διάκρισις των παλαιών Βασιλοφρόνων από τους παλαιούς Δημοκρατικούς. Σήμερον νομίζω ότι δεν υπάρχει κανείς εις τον τόπον αυτόν, ή τουλάχιστον κανείς εκ των παρόντων και εξ εκείνων τους οποίους ημείς εκπροσωπούμεν, οι οποίοι να συζητούν το θέμα εάν είναι Βασιλόφρονες ή εάν δεν είναι Βασιλόφρονες ή εάν είναι Δημοκράται, εφ' όσον ουδείς θέτει θέμα μορφής του πολιτεύματος. Και η λέξις «Δημοκρατία» την οποίαν μεταχειρίζομεθα, αναφέρεται πλέον εις το περιεχόμενον του πολιτεύμα-

τος και όχι εις την μορφήν του, δηλαδή εις τον αιρετόν ή κληρονομικόν χαρακτήρα του Ανωτάτου Άρχοντος. Ομιλούμεν όλοι περί Βασιλευομένης Δημοκρατίας και η λέξις Δημοκρατία παίρνει το πραγματικόν περιεχόμενόν της, το πολιτικόν, το οικονομικόν και το κοινωνικόν.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Χωρίς καμμίαν αμφιβολίαν, η διακοπή τιμά την Υμετέραν Μεγαλειότητα, αλλ' επειδή αναφέρεται και εις εμέ, οφείλω απάντησιν.

Φρονώ ότι πρέπει να αναγνωρίσητε ότι υπάρχουν λόγοι οι οποίοι επέβαλον να τονίσω από του βήματος της Βουλής την διαφοράν του Βασιλόφρονος από του Δημοκράτου. Βεβαίως δεν παύω να είμαι Δημοκρατικός, όπως και Υμείς είσθε Δημοκρατικός Βασιλεύς και υπερήφανος δι' αυτό. Υπάρχει και η παράδοσις την οποίαν δεν λησμονώ.

Υφίσταται όμως και πρόσθετος λόγος. Πρέπει να λέγωμεν τα σύκα, σύκα και την σκάφην, σκάφην. Εκάστοτε παρέχεται η ευκαιρία εις τους τρίτους εις παρανοήσεις, αι οποίαι όμως παρανοήσεις δεν πρέπει να γίνωνται. Κάμνομεν λοιπόν τον διαχωρισμόν, ο οποίος αφορά την προσήλωσιν εις την σημερινήν μορφήν του καθεστώτος, δια τους τρίτους, όχι δια τους παρόντας.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Δια να προχωρήσω εις την ουσίαν πρέπει να εξετάσω πράγματι εάν υπήρξαν ή όχι συνταγματικά αι ενέργειαι Σας, Μεγαλειότατε, ή εάν υπήρχη ευθύνη του Τότε Προέδρου της Κυβερνήσεως δια την πρόκλησιν της κρίσεως. Δεν θα φθάσω εις την εξέτασιν των δύο ακραίων απόψεων, εάν δηλαδή υπήρξεν εξαναγκασμός εις παραίτησιν, ως είπεν ο κ. Παπανδρέου, ή σχέδιον προκλήσεως κρίσεως, όπως έλεγεν ο κ. Στεφανόπουλος προχθές εις την Βουλήν. Μου αρκεί το ερώτημα ως το έθεσα.

Μεγαλειότατε, και εάν υπήρχεν ίχνος αμφιβολίας ότι η κρίσις προεκλήθη αδικως καθ' όσον Σας αφορά θα με έπειθεν η έκθεσις, εις την οποίαν προέβη ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., ότι δεν υπήρξε πράγματι λόγος, ο οποίος να δικαιολογή συνταγματικήν κρίσιν υπό την μορφήν υπό την οποίαν την ανέφερε.

Τω όντι, ο κ. αρχηγός της Ε.Κ. επεκαλέσθη δια να θεμελιώση την ιστορίαν του «εξαναγκασμού εις παραίτησιν», πρώτον την επιστολήν του κ. Χοϊδά της 24ης Ιουνίου, όπου ο κ. Χοϊδάς καθιστά γνωστόν εις τον τότε Πρόεδρον της Κυβερνήσεως ότι δεν θα ηθέλατε να γίνουν μεταβολαί εις τον Στρατόν χωρίς να λάβετε γνώσιν. Η απάντησις του τότε Προέδρου της Κυβερνήσεως υπήρξεν ότι επρόκειτο περί παρανοήσεως και ότι δεν εσκέπτετο να προβή εις μεταβολάς εις τον Στρατόν χωρίς να έλθη εις συνεννόησιν μαζί σας. Επομένως, η επιστολή αυτή δεν εκρίθη από τον κ. Παπανδρέου ούτε αντισυνταγματική ούτε κάν παράλογος. Εις την κοινήν γνώμην έχει εμφανισθή ως κύριον στοιχείον της ιδικής Σας ευθύνης δια την κρίσιν η προς τον Πρωθυπουργόν επιστολή Σας τις 8ης Ιουλίου, συντεταγμένη εις ύφος οξύ. Την επιστολήν της 8ης Ιουλίου δεν την είχαν αναγνώσει η Κυβερνητική Πολιτική Επιτροπή. Μας ελέχθη ότι επρόκειτο περί επιστολής γραμμένης εις απαράδεκτον τόνον. Κατόπιν όμως επληροφορήθην ότι υπήρξε δευτέρα επιστολή, της 10ης Ιουλίου, χαρακτηρισθείσα από τον τότε Πρόεδρον της Κυβερνήσεως ως άσπογος. Και τέλος, ο κ. Παπανδρέου, επανερχόμενος εκ Κερκύρας, εδήλωσε την 12ην Ιουλίου «ότι ο Βασιλεύς κατέχεται από την πίστιν ότι αι μοναρχικαί αντιλήψεις ανήκουν εις το παρελθόν και εις την εποχήν μας νοείται μόνον το πολίτευμα της βασιλευομένης δημοκρατίας». Πράγμα που εσήμαινε και σημαίνει ότι αι ανταλλαγείσαι επιστολαί είχαν την θέσιν διαλόγου, διεξαχθέντος εν αρχή με κάποιαν οξύτητα, καταλήξαντος όμως εις ομοφωνίαν μεταξύ Σας από της απόψεως των περαιτέρω ενεργειών. Και το αναφέρω αυτό, διότι, προφανώς, τίποτε το ιδιαίτερον δεν παρουσιάζει το σύνολον των γεγονότων αυτών εν τω πλαισίω της θέσεως τπυ Ανωτάτου Άρχοντος εν τω πολιτεύματι.

Αλλά προχωρώ. Ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. ανέγνωσε δύο ή τρεις τίτλους της «Απογευματινής» και της «Ακροπόλεως», δια των οποίων ενεφανίζετο ο ίδιος ως υποχωρών απέναντι Σας. Έχω εις την διάθεσιν του Συμβουλίου πρόχειρον ολόκληρον συλλογήν εφημερίδων φιλικών προς την τότε Κυβέρ-

νησιν, των οποίων οι τίτλοι λέγουν ακριβώς το αντίθετον, ότι δηλαδή ο Βασιλεύς υποχωρεί, ο Βασιλεύς δεν δύναται να αρνηθή τα όσα προτείνει ο Πρωθυπουργός, κ.ο.κ. Εις τον τομέα της δημοσιότητας υπήρξε τουλάχιστον ισορροπία. Πάντως οφείλει να ομολογηθή ότι δεν αρκούν οι τίτλοι των εφημερίδων δια να δημιουργηθή συνταγματικόν ζήτημα. Λέγει ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. ότι η δημοσιότης κατέστησε το αίτημά του ν' αναλάβη το Υπουργείον Εθν. Αμύνης ανυποχώρητον. Αλλά εάν η δημοσιότης αποτελή την αιτίαν δια να καταστή ένα αίτημα ανυποχώρητον, τούτο σημαίνει ότι άνευ της δημοσιότητος το αίτημα δεν ήτο ανυποχώρητον και άρα, εν τη ουσία, ηδύνατο να υπάρξη συνεννόησις και λύσις.

Η δημοσιότης ηδύνατο άριστα να παρακαμφθή πρωτίτως δια ρητών διαφεύσεων, δια της εμφανίσεως των πραγμάτων υπό χιλίας μορφάς, αι οποίαι θα έκαμαν ώστε η προκληθείσα εντύπωσις ένθεν και εκείθεν, ότι πρόκειται περί οξείας διαμάχης μεταξύ Βασιλέως και Πρωθυπουργού, να καλυφθή πλήρως και να μη γεννηθή «συνταγματικόν» θέμα. Το ανυποχώρητον προεβλήθη επειδή εγέννησε ζήτημα κύρους του Πρωθυπουργού και αναμφισβητήτως το κύρος του Αρχηγού της πλειοψηφίας, όπως το είπα και εις την συνεδρίασιν της Κοινοβουλευτικής ομάδος της Ε.Κ., συνδέεται με την υπόθεσιν της Δημοκρατίας, επειδή ακριβώς ο Πρωθυπουργός εκφράζει την πλειοψηφίαν του λαού. Αλλά δεν δύναται κανείς να περιφρονήση και το κύρος του Ανωτάτου Άρχοντος, εφ' όσον υπάρχει πολίτευμα με Ανώτατον Άρχοντα, είτε τούτο είναι Βασιλευμένη Δημοκρατία, είτε αβασίλευτος, διότι και εις την αβασίλευτον Δημοκρατίαν το κύρος του Ανωτάτου Άρχοντος οφείλει να διατηρήται όπως και εις την βασιλευμένην. Όπου δεν υπάρχει Ανώτατος Άρχων ή συμπίπτει ο Ανώτατος Άρχων να είναι και Πρωθυπουργός, όπως εις την Αμερικανικήν Προεδρικήν Δημοκρατίαν, το θέμα δεν τίθεται, αλλά όπου τα δύο αξιώματα είναι χωριστά, το ζήτημα υπάρχει.

Μου συνέβη να αναφέρω δύο γεγονότα εκ της Ιστορίας,

όχι της βασιλευμένης, αλλά της αβασιλεύτου Δημοκρατίας εν Ελλάδι. Το πρώτον είναι ότι όταν επρόκειτο να γίνη η εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας, είχε σκοπό ο αείμνηστος Βενιζέλος να υποστηρίξη τον Καφαντάρην. Οι φίλοι του όμως τον απέτρεψαν με τον ισχυρισμόν ότι ο χαρακτήρ του ανδρός είναι τέτοιος, ώστε θα ήρχετο εις σύγκρουσιν πολύ συντόμως με τον τότε Πρωθυπουργόν και θα υπήρχε κίνδυνος να ευρεθώμεν ενώπιον κρίσεως. Το δεύτερον είναι, ότι, όταν Πρόεδρος της Δημοκρατίας ήτο ο αείμνηστος Κουντουριώτης, θαυμαστής και οπαδός του Ελευθερίου Βενιζέλου, και η αντιπολίτευσις ισχυρίσθη ότι είναι αντισυνταγματικός ο τρόπος δια του οποίου επανέφερε εν ισχύι τον εκλογικόν νόμον.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Το είπε και ο Σβώλος.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Μάλιστα... Ο Κουντουριώτης ηγήθη να υπογράψη και επεστρατεύθη νύκτωρ ο πατήρ μου δια να τον πείση ότι είχαν άδικον η αντιπολίτευσις και έπρεπε να υπογράψη. Τούτο σημαίνει, ότι, αν και οπαδός ενός Πρωθυπουργού του μεγέθους του Βενιζέλου, ο μακαρίτης Κουντουριώτης, ως Ανώτατος Άρχων ησθάνετο ότι έπρεπε να λάβη υπ' όψει του το τι έλεγε και η αντιπολίτευσις και να φανή ότι είναι άξιος του αξιώματος, το οποίον του είχε δώσει ο άνθρωπος, του οποίου ήτο οπαδός.

Την ευθύνην δια την αποφυγήν της δημοσίας εμφανίσεως προβλημάτων κύρους έχει βεβαίως εκείνος που διευθύνει και την πλειοψηφίαν της Βουλής. Άλλως, ο Βασιλεύς μένει ανυπεράσπιστος. Δια τας πράξεις του ευθύνεται ο Πρωθυπουργός, και ουδείς άλλος πλην του Πρωθυπουργού δύναται να ομιλή δια λογαριασμόν του εις τον Τύπον και να προφυλάξη το κύρος του έναντι του λαού. Δια τον λόγον τούτον δεν νομίζω ότι πρέπει να ομιλήσω επί των συνταγματικών θεωριών, που ακούονται από αρμοδίους και αναρμοδίους. Θα ήθελα μόνον να σημειώσω ότι, όπου υπάρχει Ανώτατος Άρχων, Βασιλεύς ή Πρόεδρος Δημοκρατίας, την μεγαλυτέραν σπουδαιότητα δεν έχουν οι γραπτοί αλλά ο άγραφος νόμος, ο

οποίος ρυθμίζει τας σχέσεις μεταξύ των δύο παραγόντων του πολιτεύματος.

Βεβαίως και ο Βασιλεύς δύναται να πλανάται, όπως και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ή εις μίαν στιγμήν να πέση θύμα κακών συμβούλων, κακών πληροφοριών ή εσφαλμένων εντυπώσεων. Είναι δυνατόν να εκφράση μίαν διαφωνίαν ή γνώμην εις τόνον οξύ ή απαράδεκτον. Δεν γνωρίζομεν πόσες φορές έχει γίνει τούτο μεταξύ Ανωτάτων Αρχόντων και πρωθυπουργών εις κλειστόν χώρον. Ούτε και πόσαι υπήρξαν αι αμοιβαίαι υποχωρήσεις. Εάν κατεγράφοντο εις την ιστορίαν και αι διαφωνίαι και αι υποχωρήσεις από τότε που υπάρχει κοινοβουλευτικόν πολίτευμα, θα εγέμιζαν τόμους ολοκλήρους.

Ούτε και η έννοια της καταχρήσεως δικαιώματος είναι εύκολον εν προκειμένω να καθορισθή. Και τοιαύτη κατάχρησις δύναται να γίνη τόσον εκ μέρους του Βασιλέως όσον και εκ μέρους του Αρχηγού της πλειοψηφίας. Ο Βασιλεύς π.χ., έχει δικαίωμα διαλύσεως της Βουλής. Αλλά ο Βασιλεύς δύναται να κάμη κατάχρησιν των συνταγματικών του δικαιωμάτων εάν διαλύση επανειλημμένως την Βουλήν. Ούτε όμως και ο Αρχηγός της πλειοψηφίας δύναται, εν ονόματι αυτής, να κάμη κατάχρησιν των δικαιωμάτων του και να μην επιτρέπη εις τον Ανώτατον Άρχοντα να ασκήση και εκείνος τα δικαιώματά του, ιδίως εκείνο που προσδιώρισε ο κ. Παπανδρέου «να είναι σύμβουλος των συμβούλων του», όταν μάλιστα συμπίπτη να γεννώνται θέματα δια τα οποία υπάρχουν λόγοι να δείξη ενδιαφέρον.

Συμπέρασμα ως προς τα προ της κρίσεως:

Η αλληλογραφία και η συζήτησις μεταξύ Βασιλέως και του τότε Πρωθυπουργού δεν ήτο έξω των ορίων του Συντάγματος. Ετέθη, λόγω δημοσιότητος κυρίως, ένα θέμα ευθιξίας και ιδικής Σας, Μεγαλειότατε, ως Ανωτάτου Άρχοντος, και του Πρωθυπουργού, εν σχέσει με το Υπουργείον Εθν. Αμύνης, δια λόγους γνωστούς, τους οποίους δεν χρειάζεται να επαναλάβω, διότι έχουν εκτεθή δημοσία.

Έρχομαι εις τα μετά την κρίσιν, τα οποία θα διαιρέσω εις

τρία. Πρώτον, εις μερικές γενικές παρατηρήσεις, δεύτερον εις το θέμα της Κυβερνήσεως του κ. Νόβα και, τρίτον, εις το θέμα της Κυβερνήσεως, την οποίαν εσχημάτισα εγώ, κατόπιν της εντολής την οποίαν μου εδώσατε. Αι γενικαί παρατηρήσεις μου είναι ότι επεδείξατε εύνοιαν, όχι προς πρόσωπα, αλλά προς εν Κόμμα. Ἄλλως τε, δεν πρόκειται περί ευνοίας, Μεγαλειότητας. Ηθελήσατε να συμμορφωθῆτε προς το πνεῦμα των εκλογών της 16ης Φεβρουαρίου, Ανεθέσατε την εντολήν, μόλις παρητήθη ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, εις τον τότε Πρόεδρον της Βουλῆς κ. Νόβαν. Εδείξατε ότι επιθυμείτε να ονομάσετε Πρωθυπουργόν ἄνθρωπον προερχόμενον εκ της πλειοψηφίας της 16ης Φεβρουαρίου, Ετέθη εδῶ το ζήτημα κατὰ πόσον δύναται να ανατεθῆ εντολή εις Βουλευτήν ενός Κόμματος, του οποίου ο Αρχηγός διεφώνησε με τον Ἀνώτατον Ἄρχοντα. Ἀπαντῶ: Πράγματι, εν Ελλάδι, κατὰ την Βασιλείαν του Γεωργίου Α', ἴσχυσε τούτο, διότι τότε περίπου ὅλοι οὗτοι Πρωθυπουργοὶ ἐχρίσθησαν ἀπὸ την εύνοιαν του προπάπου Σας, ο οποίος και τον Χαρίλαον Τρικούπην και τον Γεώργιον Θεοτόκην ἐδημιούργησε...

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Ὅχι ἐδημιούργησεν, ἐπέλεξε.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Μάλιστα, ἐπέλεξε. Θα ἠδυνάμην να αναφέρω πολλά ἀνάλογα παραδείγματα ἀπὸ ἀβασιλεύτους Δημοκρατίας, ὅπου οὗτοι Πρόεδροι ὅπως π.χ. εις την Γαλλίαν, ἐπαιξαν τεράστιον ρόλον, διότι ὄχι μόνον ἐπέλεγον τους Πρωθυπουργούς, ἀλλὰ και προήδρευον των Υπουργικῶν Συμβουλίων. Πάντως, ἠμποροῦμεν να εἰπῶμεν ὅτι εις την Ελλάδα, λόγῳ κυρίως του χωρισμοῦ εις δύο μεγάλα στρατόπεδα, μετὰ την Βασιλείαν Γεωργίου του Α', ἡ ἐπιλογή Βουλευτοῦ ἀπὸ το ἴδιον Κόμμα δια να γίνῃ Πρωθυπουργός, δεν ἦτο ο κανὼν. Εὐρέθημεν ὅμως εις την ἐξαιρετικὴν περίπτωσιν και διαφωνία με τον Αρχηγόν της πλειοψηφίας να υπάρξῃ ἀλλὰ και ἡ διέξοδος της διαλύσεως της Βουλῆς κάθε ἄλλο παρά ευχερῆς. Θα προσθέσω ὅτι ἡ ἐπιλογή του Προέδρου της Βουλῆς συμπίπτει με διαφωνίαν και του Προέδρου της Βουλῆς και των πλειστῶν

μελών της Κυβερνητικής Πολιτικής Επιτροπής με την πολιτική του Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου. Δράττομαι της ευκαιρίας δια να είπω ότι προκειμένου περί ηγεσίας Κόμματος, έχω τας δημοκρατικές αντιλήψεις που ισχύουν εις τα πολιτισμένα Κράτη. Δεν αποδίδω εις την έννοιαν του Αρχηγού του Κόμματος μίαν αξίαν μυθικήν. Ο Αρχηγός είναι απλώς ο άνθρωπος που έχει την εμπιστοσύνην του Κόμματος. Πέραν τούτου, εις το κοινοβουλευτικόν πολίτευμα υπάρχει περιοριστική εντολή εκ μέρους των εκλογέων προς τον Βουλευτήν δια το πρόγραμμα, το οποίον ο ίδιος ή το Κόμμα του διακηρύσσει, όχι όμως και δια να μείνη εις το Κόμμα, με το οποίον εξελέγη, όταν πεισθή ότι το Κόμμα του μετέβαλε στάσιν ή προβαίνει εις ενεργείας βλαπτικές δια τον Λαόν. Και φυσικά δεν υπάρχει κανενός είδους θρησκευτικός δεσμός του Βουλευτού με τον Αρχηγόν ώστε να θεωρηθή επίορκος εκείνος, ο οποίος εγκαταλείπει το Κόμμα, διότι διαφωνεί με τον Αρχηγόν του Κόμματος. Ελέχθη από τον κ. Αρχηγόν της Ενώσεως Κέντρου ότι θα ήτο ίσως δυνατόν ν' ανατεθή εις βουλευτήν εκ της Ενώσεως Κέντρου η εντολή, εάν είχαν εκδηλωθή αι διαφωνίαι. Δεν γνωρίζω τι εννοεί εκδήλωσιν διαφωνιών. Αλλά η διαφωνία, όχι μόνον του κ. Νόβα και όλων των μελών της Πολιτικής Επιτροπής, είχαν εκδηλωθή προς αυτόν τον ίδιον. Δεν κατέστη, φυσικά, η διαφωνία δημοσία αμέσως, διότι μέχρι της ημέρας της παραίτησεως του κ. Αρχηγού του Κόμματος, ηθέλαμεν να διατηρήσωμεν και το κύρος του και την εντύπωσιν της πλήρους ενότητος μεταξύ μας και τας ελπίδας μας ότι θα μετέβαλλε τακτικήν. Την παραμονήν της παραίτησεώς του μετέβημεν νύκτωρ δια να του είπωμεν ότι διαφωνούμεν και ότι δεν έπρεπε να φθάση εις την σύγκρουσιν που θα κατέληγεν εις καθεστωτικόν. Εζητήσαμεν να συγκληθή η Πολιτική Επιτροπή. Η απάντησις ήτο ότι δεν χρειάζεται να συγκληθή η Πολιτική Επιτροπή, διότι είναι ζήτημα τιμής του και θα προχωρήση, έστω και μόνος. Όταν ένας Αρχηγός Κόμματος δηλοί ότι και μόνος εάν μείνη, θα προχωρήση, αποδεσμεύει τα μέλη του από οιανδήποτε πειθαρχίαν. Ο κ. Αρχηγός της Ενώ-

σεως Κέντρου ωμίλησε και περί των χρησιμοποιηθεισών μεθόδων και ιδίως περί της χρησιμοποιήσεως του Υπουργικού Χαρτοφυλακίου ως «δολώματος» εις τους Βουλευτάς. Επί του σημείου αυτού δεν θα έπρεπε ν' απαντήσω, διότι η ιστορία του Ελληνικού Κοινοβουλίου και η ιστορία όλων των Κοινοβουλίων βρίθκει από παραδείγματα αναγκαστικής προσφοράς χαρτοφυλακίων. Συχνά ερωτά κανείς ένα Πρωθυπουργόν, διατί ο τάδε που δεν κρίνεται από την Κοινήν Γνώμην άξιος δια το αξίωμα του Υπουργού, το λαμβάνει; Η απάντησις είναι ότι δυστυχώς η περιφέρειά του είναι τοιαύτη, ώστε πρέπει από την περιφέρειαν αυτήν να ονομασθή κάποιος Υπουργός. Όταν φθάνωμεν εις μικράς πλειοψηφίας και πάλιν η υπουργοποίηση γίνεται ευκολώτερα. Δεν ανήκουν εις τα πλεονεκτήματα του Κοινοβουλίου τα φαινόμενα αυτά. Αλλά δεν είναι πρωτότυπα.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Είναι πρωτότυπα μόνον εις την Ελλάδα, πουθενά αλλού.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Εν τούτοις, και εις την Ελλάδα έχουν ιδιοτυπίας.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Μάλιστα και εις ωρισμένην περίστασιν ο μακαρίτης ο Σοφούλης έκαμε Κυβέρνησιν με 44 Υπουργούς, το 1945.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Ενθυμούμαι και το απαράδεκτον που είπαμεν.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Εν πάση περιπτώσει, λέγω ότι δεν είναι λόγος αυτός να συκοφαντήται ολόκληρος ο πολιτικός κόσμος δια της αναφοράς εις μεθόδους. Και τούτο κυρίως όταν εχρησιμοποιήθησαν και όχι από τον κ. Νόβαν, άλλαι μέθοδοι, περί των οποίων δεν νομίζω ότι πρέπει να ομιλήσω εις το Συμβούλιον του Στέμματος.

Ήδη παρέδωσα όπου έδει την κατάθεσιν χωροφύλακος υποδεικνύοντος εις ποία γραφεία του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως είχαν οργανωθή συνεργεία απειλητικών τηλεφωνημάτων κατά Βουλευτών, οι οποίοι ήσαν ύποπτοι ότι θα εψήφισον υπέρ της Κυβερνήσεώς μου.

Μεγαλειότητα, οφείλω να δηλώσω εις το σημείον τούτο ότι πράγματι ο τρόπος, καθ' ον εσχηματίσθη η Κυβέρνησις του κ. Νόβα, με ευρήκε τελείως αντίθετον. Είναι γνωστόν ότι τώρα συνεργάζομαι με τον κ. Νόβαν και το γεγονός αυτό έγινεν αντικείμενον εκμεταλλεύσεως και εντός της αιθούσης αυτής. Συνέβη πολλές φορές να χρησιμοποιούνται εναντίον συνεργαζομένων πολιτικών κείμενα γραφέντα εναντίον αλλήλων. Πόσες φορές δεν έχουν αναφερθή κείμενα του Σοφοκλή Βενιζέλου εις βάρος του Γ. Παπανδρέου, και πόσες φορές κείμενα του Γ. Παπανδρέου εναντίον του μακαρίτου Σοφοκλή Βενιζέλου, όπως και κείμενα του κ. Κανελλοπούλου κατά του κ. Καραμανλή.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αλλά αυτά δεν θα έπρεπε να επαναλαμβάνωνται ποτέ.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Πρέπει πάντως να είπω, ότι, όπως γνωρίζει ο ίδιος ο κ. Νόβας, ο τρόπος σχηματισμού της Κυβερνήσεώς του με ευρήκε τελείως αντίθετον. Και δι' αυτό είπον ότι η Κυβέρνησις Νόβα έχασε το παιχνίδι επί του ηθικού επιπέδου και όχι επί του πολιτικού. Επί του πολιτικού θέματος και εγώ και πολλοί άλλοι είμαστε σύμφωνοι. Αλλ' ο τρόπος που εσχηματίσθη η Κυβέρνησις Νόβα έδωσε την εντύπωσιν ενεργείας ηθικώς διαβλητής. Τούτο με έκαμε να ταχθώ κατά της Κυβερνήσεως αυτής και να εκφωνήσω λόγον βίαιον εναντίον της εις Θεσσαλονίκην. Βεβαίως, αι λέξεις που χρησιμοποιούνται εις τας λαϊκάς συγκεντρώσεις δεν νομίζω ότι είναι ακριβώς αι λέξεις που λέγονται εις το Κοινοβούλιον. Αλλά και μεταξύ Βουλής και Συμβουλίου του Στέμματος υπάρχει διαφορά. Πρέπει τώρα να απαντήσω εις το ερώτημα: Ποίαι ήσαν αι απόψεις ημών των άλλων, οι οποίοι — μολονότι είμεθα εναντίον της Κυβερνήσεως Νόβα και μαζί με τον Αρχηγόν της Ε·Κ. — υπεστηρίξαμεν, εν τούτοις, την «λύσιν Στεφανοπούλου»; Αι απόψεις ημών ήσαν σαφείς: Η ανάγκη του συμβιβασμού, η αποφυγή της ρήξεως. Πράγματι, πιστεύω ότι το πολίτευμα της Βασιλευομένης Δημοκρατίας, το Κοινοβουλευτικόν Πολίτευμα, η Δημοκρατία δεν ζουν άνευ συμβιβα-

σμών. Δεν πρόκειται περί της ανηθίκου συναλλαγής. Αλλά περί της εξευρέσεως της συμβιβαστικής διεξόδου εις μερικές οξείας αντιθέσεις. Τούτο είναι το μόνον είδος πολιτικής, το οποίον ημπορεί να διατηρή την Δημοκρατίαν. Δημοκρατική υπήρξεν η άποψίς μας. Ο αξιότιμος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου είχε, πράγματι, και το ύφος και το αίσθημα της τρωθείσης φιλοτιμίας. «Δεν ημπορώ να είμαι Πρωθυπουργός υπό απαγόρευσιν», έλεγε και επομένως ησθάνετο ότι ήτο αδύνατον να υποχωρήση εις το θέμα το οποίον εθεώρησε, κακώς ως άνω, ανυποχώρητον. Από την άλλην πλευράν, όχι μόνον εκρίναμεν ότι η επιφύλαξις του Βασιλέως εις το θέμα του Υπουργού της Εθνικής Αμύνης είχε κάποιαν βάσιν, στηριζομένην εις την επιμονήν της αντιπολιτεύσεως, ενδεχομένως και αλλού, αλλά κα εν πάση περιπτώσει, ως εξηλίχθησαν τα πράγματα, η επιφύλαξις αυτή δεν ήτο δυνατόν να αρθή. Και αφ' ης στιγμής έγινε ανυποχώρητον ένα θέμα δια τον ένα, ήτο μοιραίον να γίνη ανυποχώρητον και δια τον άλλον. Ενομίσαμεν ότι θα ήτο αδύνατον να υπάρξη λύσις που να μη θίγη κανένα, εάν ο Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου εδέχετο να σχηματισθή Κυβέρνησις υπό τον μέχρι τότε Αντιπρόεδρον της Κυβερνήσεώς του, μέχρις ότου αμβλυνηθή η διένεξις και λήξη η περίφημος υπόθεσις «ΑΣΠΙΔΑ», δηλαδή δι' ελάχιστον χρόνον. Εκατηγορήθη η Κυβέρνησις Νόβα, ότι έγινε άνευ της εγκρίσεως του Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου. Ηθέλαμεν να γίνη νέα Κυβέρνησις με την έγκρισίν του. Τούτο, κατά την άποψίν μου, θα τον ανεβίβαζε, διότι θα εδείκνυεν ότι δεν υπεχώρησεν εις την ουσίαν, αλλ' ότι, ως Αρχηγός της πλειοψηφίας, έχει το αίσθημα της ευθύνης ότι πρέπει να δώση κάποιαν διέξοδον εις την κρίσιν, και επί τέλους, ότι υπεδείκνυεν αυτός τον Πρωθυπουργόν.

Ο λόγος μου εις Θεσσαλονίκην που έσχε το προνόμιον να αναγνωσθή και εις το Συμβούλιον του Στέμματος, έχει εκφωνηθή δύο ημέρας μετά το πρωτόκολλον, το οποίον είχαν υπογραφή εκ μέρους των παραγόντων, πολιτικών και εξωπολιτικών, που ήθελαν την λύσιν αυτήν. Πράγματι, το πρωτό-

κολλον είχαν υπογραφή την 26ην Ιουλίου.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εν αγνοία μου...

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Είχεν υπογραφή την 26ην Ιουλίου, ο δε λόγος μου εξεφωνήθη την 28ην Ιουλίου, πράγμα που σημαίνει ότι η άποψις του συμβιβασμού με το Στέμμα δεν ήτο αντίθετος προς την επίθεσιν κατά της Κυβερνήσεως Νόβα.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Το πρωτόκολλον, το οποίον υπεγράφη μεταξού...

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Παραγόντων πολιτικών και δημοσιογραφικών, των οποίων τα όργανα με ονομάζουν έκτοτε «προδότη». Ενομίζαμεν ότι η συμβολή μας εις τον αγώνα δια την ανατροπήν της Κυβερνήσεως Νόβα θα απετέλει μίαν χρυσήν γέφυραν δια να περάση ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. εις την συμβιβαστικήν λύσιν.

Η συζήτησις περί της ανάγκης του συμβιβασμού υπήρξε βεβαίως πολύ πριν. Αν ο αρχηγός της Ε.Κ. ηγνόει το πρωτόκολλον, δεν ηγνόει την άποψίν μας, την οποίαν συνεμερίζοντο και πολλοί άλλοι. Και της απόψεως αυτής απήχησις είναι μία φράσις του λόγου μου εις Θεσσαλονίκην, την οποίαν πολλοί προσποιούνται ότι αγνοούν. Ωμίλησα περί του φάσματος του διχασμού, ειδικώς εις Θεσσαλονίκην, όπου έγινε το κίνημα του 1916, και είπον ότι ο Βενιζέλος επήρε το τουφέκι, ενώ ημείς κρατούμεν κλάδον ελαιίας. Διατί; Διότι το 1916 διεξήγετο πόλεμος και η Ελλάς έπρεπε να πολεμήση. Έπρεπε να γίνη πόλεμος. Σήμερον η Δημοκρατία ενίκησε δια να κερδίσωμεν την μάχην της Ειρήνης και χρειάζεται η πολιτική ομαλότης. Και πρέπει να απομακρύνωμεν το φάσμα του διχασμού και να αποτρέψωμεν τον κίνδυνον της ανωμαλίας. Ο κλάδος ελαιίας εδεικνυεν ότι επιθυμούμεν τον συμβιβασμόν, τον οποίον δεν έκαμεν το 1916 ο Βενιζέλος, διότι η ρήξις δεν αφεώρα τον «Α-ΣΠΙΔΑ», αλλά την εθνικήν πολιτικήν.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Αυτά έλεγεν το πρωτόκολλον;

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Οι πλείστοι των ακροατών αντελήφθησαν το νόημα του λόγου μου. Το βράδυ, κατά το γεύμα, μερικοί φίλοι μου είπον, ότι εύρον ότι ο «κλάδος ελαιίας» δεν

έπρεπε να λεχθή. Διότι εφημολογείτο η υπόθεση λύσεως Στεφανοπούλου, η οποία δεν ήτο αρεστή εις την «ανένδοτον» λαϊκήν μάζαν.

Ο κ. Στεφανόπουλος έλαβε μετά ταύτα την εντολήν σχηματισμού Κυβερνήσεως, αφού συνεφώνησε με τον κ. Παπανδρέου να την θέση υπό την κρίσιν της Κοινοβουλευτικής Ομάδος. Αλλά ο κ. Στεφανόπουλος εγνώριζε, την ώραν που έκανε την πρότασιν, ότι είχαν ήδη υπογραφή πρωτόκολλον 118 Βουλευτών, οι οποίοι απεδέχοντο την άποψιν του κ. Αρχηγού της Ε.Κ. εναντίον της αναθέσεως της εντολής εις τον κ. Στεφανόπουλον. Και επειθάρχησε μεν ο κ. Στεφανόπουλος και κατέθεσε την εντολήν, αλλά την επομένην, αποκαρδιωμένος, ως και εγώ, από τας χρησιμοποιηθείσας μεθόδους, ανεξαρτητοποιήθη.

Ηκολούθησα, προθύμως, το παράδειγμά του. Ούτως έληξεν η ιστορία της εντολής εις τον κ. Στεφανόπουλον. Αλλά δεν εξέλιπον οι λόγοι, δια τους οποίους η λύσις Στεφανοπούλου επεβάλλετο και δια τον λόγον τούτον ο κ. Στεφανόπουλος επιέζετο από πολλούς φίλους του να μην εγκαταλείψη την προσπάθειαν. Αλλά αφ' ης στιγμής υπεχρεώθη να καταθέση την εντολήν, την κατέθεσεν. Και δεν την απεδέχθη ούτε όταν κατέστη ανεξάρτητος. Ούτω περιήλθεν η εντολή εις εμέ, ανεξάρτητον επίσης όντα Βουλευτήν.

Ως είναι γνωστόν, προσεπάθησα, κατά τον συντομότερον δυνατόν χρόνον, να εμφανισθώ ενώπιον της Βουλής, συμφώνως προς το γράμμα και το πνεύμα του Συντάγματος. Κατά τοιούτον τρόπον μάλιστα, ώστε ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ μου είπεν ότι θα παρεξηγηθώ εάν εμφανισθώ το Σάββατον ενώπιον της Βουλής.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Με ηρώτησε τηλεφωνικώς ο κ. Τσιριμώκος και του είπον ότι δεν είναι δυνατόν να εμφανισθή το Σάββατον ενώπιον της Βουλής, διότι την ημέραν αυτήν την είχαν ορίσει ο κ. Παπανδρέου δια την αναχώρησίν του εις την ύπαιθρον.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Και εγώ συνέστησα όπως εμφανι-

σθή ενώπιον της Βουλής την Τετάρτην.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Γνωρίζετε, λοιπόν, πόσην σπουδήν είχαν να εμφανισθώ εις την Βουλήν. Ακριβώς διότι ήθελον να τηρηθή η συνταγματική τάξις και να αποφασισίη το ταχύτερον η Βουλή δια την τύχην της Κυβερνήσεως.

Από όλα αυτά προκύπτει, ότι η συνταγματική τάξις ετηρήθη απολύτως και εις την περίπτωσιν της ιδικής μου Κυβερνήσεως.

Έρχομαι τώρα εις το τρίτον και το κυριώτερον ζήτημα, το δέον γενέσθαι.

Μεγαλειότατε, υπάρχει πράγματι μία δύσκολος κοινοβουλευτική κατάστασις. Ρυθμιστής της καταστάσεως, την στιγμήν αυτήν, είναι οι 22 Βουλευταί της ΕΔΑ. Άνευ των 22 Βουλευτών της ΕΔΑ η Κυβέρνησίς μου θα είχεν πλειοψηφίαν. Εις την αρνητικήν πλειοψηφίαν δεν δυνάμεθα να είπωμεν, κατά το Κοινοβουλευτικόν Πολίτευμα, ότι δεν λαμβάνονται υπ' όψιν αι ψήφοι της ΕΔΑ. Αλλά αναφέρω το γεγονός, διότι κατά τας απόψεις του αξιοτίμου αρχηγού της Ε.Κ., ως θετικήν πλειοψηφίαν δεν δέχεται να συνυπολογίση τας ψήφους της ΕΔΑ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ποίοι θα ήσαν οι αριθμοί χωρίς τας 22;

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: 134 κατά και 154 υπέρ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εάν από τας 159 αφαιρέσωμεν τας 22 της ΕΔΑ μας μένουσιν 137. Και πάλιν, όπως βλέπετε, είναι εθνική η πλειοψηφία. Είναι εσφαλμένος ο υπολογισμός σας.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Με συγχωρήτε, άλλο ήθελον να είπω. Ήθελον να είπω ότι η πλειοψηφία της Βουλής, αφαιρουμένων των 134 της Ε.Κ., ανήκει εις τα υπόλοιπα κόμματα. Οι 134 της Ε.Κ. θα ήσαν απλή μειοψηφία. Μεταβάλλονται όμως εις αρνητικήν πλειοψηφίαν με την παρουσίαν των 22 Βουλευτών της ΕΔΑ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εάν όλοι οι άλλοι είναι μαζί.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Με αυτήν την πλειοψηφίαν σεις δεν θα εδέχεσθε να κάμετε Κυβέρνησιν. Το έχετε δηλώσει. Επομέ-

ως, αρκείσθε εις αρνητικήν πλειοψηφίαν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δια να οδηγηθώμεν εις εκλογάς.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Εάν έλθετε εις αντίθεσιν με ιανδηποτε άλλην Κυβέρνησιν, θα την ανατρέψητε, ενώ Κυβέρνησιν με τους 134 δεν δύνασθε να κάμετε. Ιδού η δυσκολία.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Διότι δεν το ζητώ.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Είναι αυτό που σας είχαν είπει και μου είπατε ότι δεν θα εστηρίζεσθε εις την ΕΔΑ.

Η ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Εξαρτάται από το σύστημα το εκλογικόν. Εγώ προσωπικώς είμαι υπέρ της απλής αναλογικής και θα επιμείνω επ' αυτής. Βεβαίως, η απλή αναλογική ημπορεί να με φέρη εις αναλόγους δυσχερείας με εκείνας που αντιμετωπίζομεν σήμερον, εάν το μεγαλύτερον Κόμμα δεν δέχεται να συνεργασθή με κανένα άλλο Κόμμα δια να σχηματίση Κυβέρνησιν. Σήμερον δεν συμβαίνει μόνον ότι το Κόμμα της Ε.Κ. με τους 134 βουλευτάς δεν ημπορεί να σχηματίση Κυβέρνησιν μόνο του. Αλλά αρνείται να συνεργασθή με οιοδήποτε άλλο Κόμμα δια να δώση Κυβέρνησιν. Επομένως, είναι δυνατόν, και μέ νέας εκλογάς, να ευρεθώμεν εις την αυτήν κατάστασιν, διότι ημπορούν πάλιν να παρουσιασθούν οι ίδιοι αριθμοί.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Τότε θα απετέλει εντολήν του Λαού, ενώ σήμερον αποτελεί παραβίασιν. Αυτή είναι η θεμελιώδης διαφορά μας.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Εντολή του Λαού δεν αποτελεί ποτέ η συνεργασία με άλλο Κόμμα. Ούτε η παραμονή εις το αυτό Κόμμα, ως προείπον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το ήκουσα, αλλά δεν επείσθην.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Δεν απετέλεσεν παραβίασιν της εντολής του Λαού η διαφωνία μας με τον Αρχηγόν της πλειοψηφίας, διότι δεν είχομεν λάβει εντολήν του Λαού να έλθωμεν εις αδικαιολόγητον σύγκρουσιν με τον Βασιλέα και παραίτησιν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εάν ερωτηθή ο Λαός, πιθανόν να αποδοκιμάση ή να επιδοκιμάση.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Δεν δύναται να καλήται ανά πάσαν

στιγμήν ο Λαός να επιδοκιμάζη ή να αποδοκιμάζη. Θα ήτο άλλωστε δυνατόν να οδηγηθώμεν εις διάλυσιν της Βουλής, χωρίς όμως τούτο να μας εξασφαλίζη το μέλλον. Εν πάση περιπτώσει, η διάλυσις της Βουλής δεν αποτελεί επιταγήν του Συντάγματος, αποτελεί δυνατότητα που παρέχει το Σύνταγμα. Και δεν είναι δυνατόν να λέγωμεν ότι αποτελεί παραβίασιν του Συντάγματος εκ μέρους του Βασιλέως όταν δεν διαλύη την Βουλήν.

Προσωπικώς είμαι εναντίον των αμέσων εκλογών, λόγω της υφισταμένης εθνικής, οικονομικής και γενικώς εσωτερικής καταστάσεως, ως εξετέθη και από τους προηγούμενους ομιλητάς.

Ποίοι είναι οι κίνδυνοι, οι οποίοι επιβάλλουν να μην γίνουν αμέσως εκλογαί; Οι κίνδυνοι είναι, κατά την κρίσιν μου, ότι, αντί αι εκλογαί αυταί να οδηγήσουν εις μίαν εκτόνωσιν της καταστάσεως, θα οδηγήσουν ενδεχομένως εις αιματοχυσίαν. Όχι διότι δεν θα θελήση να διοικήση καλώς μία Υπηρεσιακή Κυβέρνησις, όχι διότι θα αναμιχθή ο Στρατός ή η Χωροφυλακή, αλλά διότι την στιγμήν αυτήν έχει αναπτυχθή εν πείσμα το οποίον είναι δυνατόν να οδηγήση όλην την χώραν εις αλληλοσφαγήν. Και θα σας είπω διατί. Δεν έχω συχνά την τιμήν να συμφωνώ με τον Αρχηγόν της ΕΡΕ.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Σχεδόν ποτέ.

Η. ΓΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Οφείλω όμως να είπω, διότι το λέγουν φίλοι ιδικοί μου, περισσότερο παντός άλλου αξιόπιστοι εις το σημείον τούτο, λόγω προελεύσεως, ότι παρατηρείται πράγματι, υπό τον μανδύαν μιας γενικωτέρας λαϊκής πίεσεως επί του Κοινοβουλίου, του Στέμματος, των Κομμάτων και υπέρ της Δημοκρατίας, μία αποθράσυνσις ωρισμένων εξτρεμιστικών στοιχείων. Εφάνη μάλλον διασκεδαστικόν αυτό, το οποίον είπε χθες ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ, δια το επεισόδιον που του συνέβη εις το «Βυζάντιον». Αλλά, και αυτό, ουδέποτε έχει συμβή άλλοτε εις πολιτικόν Αρχηγόν.

Υπάρχει λοιπόν, αυτή η οξύτης σήμερα, η οποία κάμνει μερικά στοιχεία να κλονίζωνται και να φοβούνται. Υπάρχει ό-

μως κι η άλλη πλευρά, ο φόβος ότι εξτρεμιστικά, όχι απλώς ζωνρά στοιχεία της παρατάξεως της ΕΡΕ, θα ανηδράσουν κατά τρόπον βίαιον. Όταν θα πάμε προς εκλογάς, αυτοί που φοβούνται ότι την επομένη της τυχόν νίκης των αντιπάλων, είναι δυνατόν εκείνοι να προβούν εις βιαιότητας, είναι ενδεχόμενον να προβούν και αυτοί προηγουμένως εις βιαιότητας.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Προηγουμένως δεν θα είναι ποτέ. Θα έπεται και τότε η βία θα είναι μεγάλη.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Εν πάση περιπτώσει, το επιχείρημα της εκτονώσεως δια των εκλογών δεν ευσταθεί.

Θα ήθελον τώρα να σημειώσω το σπουδαιότερον. Το είπον και εις την Κοινοβουλευτικήν Ομάδα και διεμαρτυρήθη ο Αρχηγός της Ε.Κ. Θέλω άλλην μίαν φοράν να τον βεβαιώσω ότι πιστεύω απολύτως εις την ειλικρίνειαν των δηλώσεων, τας οποίας έκαμεν. Το καθεστωτικόν όμως υφέρπει, είτε το θέλομεν είτε δεν το θέλομεν. Ο πρώτος που δεν το θέλει είναι ο Αρχηγός της Ε.Κ. Είναι περίεργον ότι οι οπαδοί του και αι εφημερίδες του υβρίζουν ημάς ως «Αυλοδούλους» και δεν παραιλείουν ευκαιρίαν από του να διαδηλώσουν την πίστιν και του αρχηγού των και την ιδικήν των εις την Βασιλευομένην Δημοκρατίαν.

Δεν αποδίδω εις τον Αρχηγόν της Ε.Κ. την ευθύνην του συνθήματος περί καθεστωτικού. Απλώς περιγραφήν της καταστάσεως κάμνω και παρακαλώ να πιστεύση ότι ουδείς υπαιγιμός υπάρχει εναντίον του μέσα εις αυτά που λέγω.

Τα ανεύθυνα στοιχεία δημιουργούν τα ζητήματα και όχι οι υπεύθυνοι πολιτικοί άνθρωποι. Απλώς οι υπεύθυνοι πολιτικοί ενισχύουν αθελήτως τους ανευθύνους με τον τρόπον που θέτουν ωρισμένα ζητήματα. Το γεγονός είναι ότι το καθεστωτικόν υφέρπει και αυτό δεν το αμφισβητεί κανείς. Ό,τι γίνεται και ό,τι δεν γίνεται, παρουσιάζεται ως παραβίασις του Συντάγματος. Ό,τι είναι εντός των αυστηροτάτων ορίων του Συντάγματος, όπως είπον και όλοι οι παρόντες, παρουσιάζεται ως Μοναρχική αυθαιρεσία.

Ακόμη και η μη διάλυσις της Βουλής καταγγέλλεται ως

παραβίασις. Η ανάθεσις εις ένα άνθρωπον της εντολής να σχηματίση Κυβέρνησιν με την ελπίδα πλειοψηφίας, την οποίαν ενδεχομένως χάνει δια δέκα ψήφους και αυτό πάλιν θεωρείται παραβίασις του Συντάγματος. Και γεννάται το ερώτημα τι διαφορά υπάρχει εις την νοοτροπίαν του απλού πολίτου μεταξύ παραβιάσεως του Συντάγματος ή κανονικής λειτουργίας του Πολιτεύματος, όπως λέγει ο κ. Παπανδρέου, και καθεστωτικού; Δίοτι, εν πάση περιπτώσει, η κανονική λειτουργία του πολιτεύματος, — νομίζω ότι συμφωνούμεν όλοι εις αυτό — περιγράφεται από ωρισμένους κανόνας, αλλά και αι σχέσεις μεταξύ Ανωτάτου Άρχοντος και Πρωθυπουργού ρυθμίζονται από ωρισμένους αγράφους κανόνας. Λέγομεν ότι θα κάμωμεν εκλογάς και το σύνθημα δεν θα είναι «ζήτω η Ένωσις Κέντρου, κάτω η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις», αλλά το σύνθημα θα είναι «κάτω η παραβίασις του Συντάγματος! Ζήτω, η κανονική λειτουργία του Πολιτεύματος». Όταν λέγομεν «αποκατάστασις του Πολιτεύματος», τι σημαίνει; Ότι την επομένην των εκλογών θα έχει μεταβληθή το Σύνταγμα; Ότι την επομένην θα έχη δοθή παράσημον εις τον αγωνισθέντα υπέρ της «κανονικής λειτουργίας του Πολιτεύματος» ή παράσημον εις τον Βασιλέα, εάν δεν νικήση η Ε.Κ., διότι καλώς ενήργησε; Και δεν ονομάζεται δημοψήφισμα το να τεθή ο Βασιλεύς υπό την κρίσιν του λαού δια να λάβη εύσημον ότι καλώς ενήργησεν ή δια να δεχθή επιτίμησιν ότι κακώς ενήργησεν; Όταν είπον εις την Κοινοβουλευτικήν Ομάδα της Ε.Κ. ότι αι εκλογαί, ως έχουν τεθή τα θέματα, θα παρουσιάσουν δημοψηφισματικόν χαρακτήρα, διεμαρτυρήθησαν όλοι, διότι ουδείς θέλει να τεθή καθεστωτικόν ζήτημα. Αλλά κατά τι μεταβάλλονται τα πράγματα εάν το θέμα τεθή υπέρ ή εναντίον της «κανονικής λειτουργίας του Πολιτεύματος»; Θα σημαίνη άραγε τούτο ότι εκείνος που θα κερδίση τας εκλογάς, θα δύναται να εισέρχεται εις το γραφείον του Βασιλέως και να διδη διαταγάς; Η, εις την αντίθετον περίπτωσιν, θα δύναται να εκδίδη διαταγάς προς την πλειοψηφίαν ο Βασιλεύς; Θα προκληθή πάλιν σύγκρουσις και η σύγκρουσις θα δημιουργήση νέαν

κρίσιν χείρονα της πρώτης. Επομένως, ουδέν ζήτημα λύομεν με τας εκλογάς, εάν δεν αποφασίσωμεν όλοι μαζί ότι δεν υπάρχει κανένα θέμα ομαλής λειτουργίας του Πολιτεύματος και ότι αι μέλλουσαι εκλογαί δεν θα είναι εκλογαί με πολιτειακόν θέμα, είτε «κανονική λειτουργία του πολιτεύματος» είτε «καθεστωτικόν» ονομασθή τούτο.

Ερωτάται: Εάν αι εκλογαί δεν γίνουν αμέσως και γίνουν αργότερα, θα χάσουν άραγε τον δημοψηφισματικόν χαρακτήρα; Πιστεύω αδιστακτως ναι.

Διότι εάν εσχηματίζετο Κυβέρνησις με συμμετοχήν και της Ε.Κ. εις αυτήν, η οποία θα ελάμβανε την πλειοψηφίαν, οτιδήποτε και αν ελέγετο εκτός της Βουλής περί παραβάσεως του Συντάγματος θα ήτο απολύτως αστήρικτον. Θα ήτο δυνατόν, βεβαίως, να κατηγορηθή η Βουλή ότι δεν εσχημάτισε Κυβέρνησιν εκ της πλειοψηφίας της Ε.Κ., αλλά Κυβέρνησιν συνεργασίας. Τοιαύτη κατηγορία όμως δεν ευσταθεί, διότι συνέβη συχνά αι Βουλαί να αρχίζουν με Κυβέρνησιν ενός κόμματος και να τελειώνουν με Κυβερνήσεις άλλου.

Και εις την Ελλάδα υπάρχουν περίοδοι όπου συνέβαινον τοιαύται μεταβολαί και εδημιουργούντο τοιοῦτοι συνδυασμοί. Παράδειγμα: Το 1950, όπου εξεκινήσαμεν με Κυβέρνησιν του Κέντρου υπό τον Πλαστήρα, και κατόπιν εσχηματίσθη Κυβέρνησις όπου μετέσχεν ο κ. Τσαλδάρης. Και ουδείς εθεώρησε τότε ότι η πράξις αύτη ήτο αντισυνταγματική.

Ελέχθη εκ μέρους του Αρχηγού της Ε.Κ. ότι πρέπει να γίνουν αμέσως αι εκλογαί και ότι αποτελεί παραχώρησιν το ότι είχε δεχθή να αναβληθή η διάλυσις της Βουλής μέχρι του Νοεμβρίου.

Δεν γνωρίζω προς ποίον αποτελεί «παραχώρησιν» τούτο. Πάντως νομίζω ότι εάν απεφασίζοντο αι εκλογαί, θα έπρεπε να γίνουν το ταχύτερον.

Εάν όμως δεν γίνουν αμέσως, ως εγώ πιστεύω, δια ποίον λόγον να προσδιορίσωμεν από τούδε τον χρόνον των εκλογών; Όλοι φαντάζονται ότι αι εκλογαί δεν θα γίνουν ίσως το 1968, διότι όλοι αντιλαμβάνονται ότι είναι δύσκολον — ως έ-

χουν σήμερα τα πράγματα — να φθάση η Βουλή εις το τέλος της 4ετίας. Αλλά ακόμη και αυτό εάν συναποφασίσωμεν τώρα, πάλιν συντείνομεν εις το να δημιουργηθή προεκλογικός σάλος.

Βεβαίως, δεν αποκλείεται απολύτως η «κολοκυθιά» της συζητήσεως εάν θα γίνουν εκλογαί μετά τρεις ή πέντε μήνας, τον Δεκέμβριον ή τον Φεβρουάριον. Επομένως το προς λύσιν θέμα είναι η Κυβέρνησις που θα σχηματισθή, και όχι ο χρόνος των εκλογών.

Μεγαλειότατε, πριν τελειώσω έχω να σημειώσω τούτο: Είπατε εις τον λόγον σας ότι αι Βουλαί έχουν δικαίωμα να δίδουν τας Κυβερνήσεις και ότι αι Κυβερνήσεις πρέπει να απολάβουν της εμπιστοσύνης της Βουλής.

Κατά την κρίσιν μου, Μεγαλειότατε, η Βουλή έχει κάτι πέραν του δικαιώματος να δίδη Κυβερνήσεις. Έχει το χρέος να δίδη Κυβέρνησιν εις πάσαν στιγμήν και με πάσαν υποχώρησιν εκ μέρους των κομμάτων. Ακόμη και εάν η έννοια του συμβιβασμού απαρέσκη εις τους φανατικούς εκάστου κόμματος οπαδούς, νομίζω ότι η Βουλή μας πρέπει να εκτελέση το χρέος της.

Και θα ήθελα να συμπληρώσω την έκκλησιν ως απλούς Έλλην πολίτης, ότι πρέπει, προς το συμφέρον του τόπου, να δώσωμεν νέαν Κυβέρνησιν από την σημερινήν Βουλήν, δια να φθάσωμεν εις εκλογάς κατά τρόπον ομαλόν και με πολιτικά και όχι απλώς καθεστωτικά συνθήματα. Έτσι μόνον θα αποφευχθή η επί θύραις εθνική περιπέτεια.

Ως προς εμέ προσωπικώς, είμαι διατεθειμένος να υποστηρίξω πάσαν πραγματοποιήσιμον λύσιν, έστω και αν αυτή δεν θα είναι κατά την γνώμην μου η καλύτερα.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ πολύ. Δέχεσθε να διακόψωμεν επ' ολίγα λεπτά;

ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΠΑΡΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΙ: Μάλιστα, μάλιστα.

Μετά την διακοπήν

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Θα ήθελα να ακούσω την γνώμη των άλλων κυρίων και κατόπιν να ομιλήσω.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Μεγαλειότατε, λαμβάνω τον λόγον πριν δευτερολογήση ο Αρχηγός της Ε.Κ., μολονότι θα ήθελον να ακούσω εκείνα τα οποία έχει τυχόν να αντιτάξη εις τα υπ' εμού λεχθέντα. Θα επιφυλαχθώ να προβώ εις πολύ σύντομον παρέμβασιν, επειδή δεν θα ήθελα να τον διακόψω, να κάμω, διατυπών ίσως ωρισμένας παρατηρήσεις μετά το πέρας της ομιλίας του.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εάν χρειασθή.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ημπορεί να υπάρξη ταυτότης απόψεων.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Θα επιφυλαχθώ να ανταπαντήσω.

Θα μου επιτρέψητε, Μεγαλειότατε, μετά τα όσα ήκουσα να προσθέσω ολίγα τινά εις εκείνα τα οποία είπον χθες. Η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις θα έπρεπε σκεπτομένη μόνον το συμφέρον του Κόμματος να θέλη αμέσως εκλογάς. Και γνωρίζετε, Μεγαλειότατε, ότι η τάσις της σκέψεώς μου υπήρξεν αυτή. Διατί θα έπρεπε να θέλη εκλογάς; Διότι οπωσδήποτε είναι βέβαιον — διότι είναι μέγα Κόμμα — ότι θα εξήρχετο από τας εκλογάς με δύναμιν μικροτέραν εκείνης την οποίαν έχει σήμερον έστω και υπό τας συνθήκας αι οποίαι κρατούν. Διότι η μαχητικότης των οπαδών της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ενώσεως είναι τοιαύτη, ώστε, χωρίς βεβαίως να είναι δυνατόν να εξασφαλισθή δι' αυτής η υπερνίκησις των κακών, των δυσμένων συνθηκών, θα ήτο οπωσδήποτε δυνατόν να εξασφαλισθή η παρουσία της εις την νέαν Βουλήν με ουσιωδώς ηυξημένον αριθμόν Βουλευτών. Αλλά και ελάχιστα ηυξημένος εάν ήτο ο αριθμός θα απετέλει δι' αυτήν κέρδος, διότι διεφαίνετο η τάσις του λαού.

Εις την Βουλήν συνήθιζεν ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου να ονομάζη την Εθνικήν Ριζοσπαστικήν Ένωσιν — και όχι μόνον ο Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, αλλά και οι άλλοι οι οποίοι μετείχον της Κυβερνήσεως του κ. Παπαν-

δρέου — συνήθιζον να ονομάζουν την Εθνικήν Ριζοσπαστικήν Ένωσιν κατάδικον. Δεν υπάρχουν κατάδικα Κόμματα. Όταν το 35% των Ελλήνων ψηφίζει ένα Κόμμα, όταν και 5% των Ελλήνων ψηφίση ένα Κόμμα, το Κόμμα αυτό είναι σεβαστόν. Και το Κόμμα αυτό εις περιπτώσεις πολιτικής ανάγκης στηρίζεως μιας Κυβερνήσεως ή συμμετοχής εις μίαν Κυβέρνησιν, είναι ισότιμον προς οιονδήποτε άλλο. Η ισοτιμία των Κομμάτων δεν εξαρτάται μάλιστα από την δύναμιν την οποίαν έχουν, αλλά εν πάση περιπτώσει και η δύναμις εις την περίπτωσιν της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ενώσεως, είναι όπως εξήλθεν από τας εκλογάς της 16ης Φεβρουαρίου 1964 τοιαύτη, ώστε ήτο πράγματι απαράδεκτον δι' εμέ και δια το έν τρίτον του Ελληνικού Λαού το να ονομάζεται το Κόμμα, άρα και το τεράστιον αυτό τμήμα του Λαού, ως κατάδικον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Έκπτωτον από του δικαιώματος της αυτοδυνάμου Κυβερνήσεως. Αυτήν την έννοιαν είχαν' ο όρος.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Καταδίκην της πολιτικής.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Θέλω να αναπτύξω τας σκέψεις μου κατά τρόπον συστηματικόν και υπεύθυνον, άνευ διακοπών.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Όλαι αι σκέψεις είναι υπεύθυνοι.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και αυτή η παρατήρησις του κ. Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου, κατ' εμέ είναι απαράδεκτος. Η φράσις την οποίαν εχρησιμοποίησεν εις την Βουλήν ήτο και λεκτικώς απαράδεκτος, αντιδημοκρατική, αντιλαϊκή, αντικοινοβουλευτική. Ουδείς έχει το δικαίωμα να καταδικάζη το 35% του Ελληνικού Λαού. Αλλά και αυτή η παρατήρησις εις την οποίαν προέβη απόψε, είναι αντιδημοκρατική και αντικοινοβουλευτική. Δεν υπάρχει Κόμμα έκπτωτον από την Κυβέρνησιν και από την εξουσίαν παρά μόνον ως προς το παρελθόν, δηλαδή όταν έπεσε, ποτέ ως προς το παρόν. Δεν είναι δυνατόν να λεχθή ως προς το παρόν ή το μέλλον ότι δεν έχει ένα Κόμμα το δικαίωμα να συμβάλη εις την σύστασιν μιας

Κυβερνήσεως ή να στηρίξει μίαν Κυβέρνησιν. Εάν η θεωρία του κ. Παπανδρέου θεωρείτο στοιχείον της εννοίας της Δημοκρατίας και του Κοινοβουλευτισμού, δεν θα υπήρχε Κοινοβουλευτισμός και Δημοκρατία. Η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις έκρινε πάντοτε την διατύπωσιν και την άποψιν του κ. Παπανδρέου ως αντιδημοκρατικήν. Και είναι απορίας άξιον πώς Αρχηγός μεγάλου Κόμματος, ο οποίος επί δεκαετηρίδας δεν είχε την ευκαιρίαν, δεν είχε την δυνατότητα, διότι δεν του την έδιδεν ο Ελληνικός Λαός — να έχη την πλειοψηφίαν εις την Βουλήν, εκυριεύθη από τόσην ικανοποίησιν λόγω της μεγάλης πλειοψηφίας την οποίαν έλαβε, ώστε όχι μόνον την Εθνικήν Ριζοσπαστικήν Ένωσιν αντιδημοκρατικότερα να χαρακτηρίση, ως εχαρακτήρισεν, αλλά και ολόκληρον το παρελθόν του κατ' αυτόν τον τρόπον να μειώση. Και δεν θεωρώ ότι ήτο μειωτικόν ότι ο κ. Παπανδρέου ελάμβανεν εις το παρελθόν ποσοστόν ψήφων μικρόν, διότι και ο μικρός αριθμός είναι αριθμός αληθινών Ελλήνων και έπρεπε να είναι — και ήτο — υπερήφανος δια το τμήμα εκείνο των Ελλήνων, οι οποίοι απήρτιζον είτε το 10%, είτε το 15%, είτε το 25% των οπαδών του και οι οποίοι τον περιέβαλλον με την εμπιστοσύνην των δίδοντες εις αυτόν το δικαίωμα το οποίον εχρησιμοποίησεν επανειλημμένως, όπως συμβάλη εις την πολιτικήν ζωήν του τόπου κατά τρόπον αποτελεσματικόν και όπως μετάσχη εις ωρισμένας περιπτώσεις Κυβερνήσεων. Τούτο εγένετο και το 1947 και το 1951.

Η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις οπωσδήποτε θα είχε συμφέρον να προχωρήση προς εκλογάς διότι και μικρά εάν ήτο η αύξησις της δυνάμεώς της θα κατεδείκνυεν αυτή όπως είπον και προηγουμένως αλλαγήν εις την σκέψιν του Ελληνικού Λαού. Παρά ταύτα, μολονότι προσωπικώς αισθάνομαι πάντοτε την ανάγκην του αγώνος — του αγώνος υπό πάσαν έννοιαν — θεωρώ ότι εις την προκειμένην περίπτωσιν ο εκλογικός αγών πρέπει να αποτραπή. Εάν δεν εξασφαλισθούν αι προϋποθέσεις περί των οποίων ωμίλησα χθες, δεν είναι δυνατόν να γίνουν εκλογαί.

Δεν εξετάθην χθες, Μεγαλειότατε, εις το καταστατικόν, δηλαδή εις το πρόβλημα εάν αι εκλογαί θα συνευδάζοντο, είτε το θέλει είτε όχι ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, προς το καθεστωτικόν. Δεν ωμίλησα χθες επί του θέματος, ωμίλησαν άλλοι κύριοι, διότι εθεώρησα ότι εκείνο, το οποίον προέχει — και πράγματι προέχει — είναι η ύπαρξις πραγματικής ελευθερίας, εις την ύπαιθρον κατ' εξοχήν, αλλά και παντού αλλού. Η πραγματική ελευθερία αποκαθισταμένη, Μεγαλειότατε, θα εμείωνεν εις το ελάχιστον την σημασίαν του ανακινήθησομένου καθεστωτικού ή του ανακινήθέντος ήδη, το οποίον θα προεβάλλετο εις τας εκλογάς. Δι' αυτό και δεν ωμίλησα πολύ και επί του θέματος της ορθής ή μη συνταγματικής διαδικασίας την οποίαν, Υμείς Μεγαλειότατε, ηκολουθήσατε. Άλλως τε, παρέπεμψα εις όσα είπον εις την Βουλήν, ότε ανέπτυξα το θέμα. Αλλά και σήμερα δεν θα το έθιγα καν, εάν δεν εθεώρουν αναγκαίον να παρακαλέσω τον αγαπητόν μου συνάδελφον και από 40ετίας και πλέον προσωπικόν και στενόν μου φίλον κ. Πιπινέλην, να μου επιτρέψη να έχω ωρισμένας επιφυλάξεις όσον αφορά τον τρόπον με τον οποίον διετύπωσε τας σκέψεις του περί των προνομίων του Στέμματος. Έφθασε μέχρι του σημείου, βασιζόμενος επί της αγγλικής ιστορίας — δεν είμαι βέβαιος εάν παρέχη καν η αγγλική ιστορία επαρκή βάσιν δια τους συλλογισμούς του — έφθασε μέχρι του σημείου να είπη ότι ημπορεί ο Βασιλεύς να επιλέξη και τους Αρχηγούς των Κομμάτων. Κατ' εμέ, δεν πρέπει να γίνεται αυτό. Και δεν υπήρχε ανάγκη μνείας των παραδειγμάτων τα οποία έφερον ο κ. Πιπινέλης και συγκρίσεων αυτών με την προκειμένην περίπτωσιν των Κυβερνήσεων του κ. Νόβα και του κ. Τσιριμώκου. Εάν εις την Αγγλίαν επηρέαζεν εμμέσως το Στέμμα ειδικώτερον τους Συντηρητικούς και εις την ανάδειξιν του Αρχηγού του Κόμματος, τούτο ούτε αξιομίμητον ήτο, ούτε απετέλει κανόνα.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Και αυτό κατεκρίθη.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και όταν συνέβαινε, συνέβαιναν εμμέσως, παρασκηνακώς. Αλλά ημείς εις την Ελλάδα,

Μεγαλειότητα, δεν πρέπει να έχουμε παρασκήνια.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Σωστόν αυτό.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Μόνον κατ' εξαίρεσιν λόγω εθνικής ανάγκης, πρέπει να παρεμβαίνη αποφασιστικώς το Στέμμα εις την λύσιν των πολιτικών κρίσεων.

Αυτά εθεώρησα αναγκαίον να παρατηρήσω, όσον αφορά την παρέμβασιν δια την ανάδειξιν του Πρωθυπουργού ή εμμέσως του Αρχηγού ενός Κόμματος.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Μίαν μικράν απάντησιν, εάν ο Μεγαλειότατος το επιτρέπη. Δεν διετύπωσα την άποψιν ότι το Στέμμα πρέπει να καθορίζη τους Πρωθυπουργούς. Θα ήθελον επ' αυτού να μη υπάρξη ελαχίστη παρεξήγησις. Εκείνο το οποίον έλαβον το θάρρος εν συναρτήσει προς όσα εξέθεσα, να διευκρινήσω είναι, ότι το Στέμμα δικαιούται να κάμη χρήσιν της προνομίας της επιλογής του Πρωθυπουργού. Και το έκαμε και εν Ελλάδι.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Λέγετε δια τον Πρωθυπουργόν, ή τον Αρχηγόν του Κόμματος;

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Να εκλέξη Πρόεδρον Κυβερνήσεως άλλον από τον Αρχηγόν Κόμματος. Αυτό συνέβη το 1921 π.χ., όταν λόγω της καταστάσεως ο αείμνηστος Βασιλεύς Κωνσταντίνος επελέξατο τον Δ. Ράλλην ως Πρόεδρον της Κυβερνήσεως, ο οποίος δεν ήτο καν μέλος του πλειοψηφούντος και έχοντος την απόλυτον πλειοψηφίαν Λαϊκού Κόμματος, υπό τον αείμνηστον Γούναρην.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εναντίον της θελήσεως του Γούναρη;

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Άλλο θέμα αυτό.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Διατί το αποσιωπάτε. Εάν αυτό το λέγετε άλλο θέμα, θέλει συζήτησιν. Εάν η πλειοψηφία ενέκρινε, τότε η πλειοψηφία ώριζε τον Πρωθυπουργόν και όχι ο Βασιλεύς.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Θα συνεχίσω, αφού παρενέβη ο κ. Πιπινέλης, τους συλλογισμούς μου επί του θέματος και θα είπω, ότι η αναλογία δεν υπάρχει. Δεν εχρειάζετο η παρα-

πομπή εις τοιαύτα παραδείγματα. Δεν εχρειάζετο το παράδειγμα του 1963, οπότε αυτός ούτος ο κ. Καραμανλής συνεφώνησε με τον αιμνήστον Βασιλέα Παύλον, δια να ανατεθή η εντολή εις τον κ. Πιπινέλην. Δεν εχρειάζετο επίσης η παραπομπή εις οιαδήποτε περίπτωσιν της αγγλικής ιστορίας και μάλιστα εις περιπτώσεις εις τας οποίας συνεδυάζετο η επιρροή η ασκηθείσα υπό του Βασιλέως και με την ανάδειξιν Αρχηγού του Συντηρητικού Κόμματος, διότι απλούστατα εις την προκειμένην περίπτωσιν τα πράγματα είναι πολύ απλούστερα. Ο Ανώτατος Ἄρχων έχει το δικαίωμα, όχι να ορίζει Αρχηγούς, αλλά όταν διαφωνήσῃ με τον Πρωθυπουργόν, ο οποίος βασίζεται επί της πλειοψηφίας, να επιχειρήσῃ τον σχηματισμόν άλλης Κυβερνήσεως, καλῶν οιαδήποτε. Κανονικόν θα ἦτο και το εἶπον και χθες, να καλέσῃ και να δώσῃ την εντολήν εις τον Αρχηγόν του αμέσως επομένου Κόμματος, ἀλλ' ακριβῶς ἐγώ, ως Αρχηγός του επομένου Κόμματος ἀπό του Φεβρουαρίου εἶχον τονίσει, ὅτι θα εβοήθουν να γίνῃ προσπάθεια σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἐκ του Κόμματος, του οποιου ο Αρχηγός και η Κυβέρνησις προεκάλεσεν ὅσα κατ' ἐμέ —καλῶς ἢ κακῶς— ἦσαν επικίνδυνα και δεινά, δηλαδή ἐκεῖνα, τα οποία ἠθέλον ακριβῶς να θέσω ὑπ' ὄψιν του κ. Παπανδρέου δια του Στρατηγού κ. Φροντιστή. Ἀλλά δεν εισηκούσθη. Και ηναγκάσθη πλέον να τα εἶπω προς τον Λαόν. Και πέντε ἡμέρας ἀργότερον ὠμίλησα ἐνώπιον της Βουλῆς, ἀφού δεν ὑπῆρξεν εἰς δια να τα ἀκούσῃ ἐμπιστευτικῶς. Νομίζω δε ὅτι εἶναι σπανία η περίπτωσις Αρχηγού Κόμματος, ο οποιος δεν ἐσπευσε να ἐκμεταλλεuthῆ πληροφορίας περὶ κακῶν ἐνεργειῶν ἐν τῷ Στρατῷ, και ἀντί να τας ἐκμεταλλεuthῆ, ἠθέλησε να κατατοπίσῃ τον Αρχηγόν ἄλλου Κόμματος, ἀντίπαλον, συγκεκριμένως ἓνα πρόσωπον το οποιό και ο Αρχηγός της ΕΡΕ τιμά και με το οποιον ἐχει παλαιάν φιλίαν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ὑπάρχει ἀμοιβαιότης.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Ἐδήλωσα λοιπόν, ως Αρχηγός του αμέσως επομένου Κόμματος, το οποιον δεν εἶναι ἀπλῶς το αμέσως ἐπόμενον, διότι θα ἦτο δυνατόν το αμέσως

επόμενο να είναι ένα Κόμμα, το οποίον να στηρίζεται επί του 15%, αλλά είναι ένα Κόμμα πανίσχυρον, Κόμμα, το οποίον επί τη βάσει αυτού τούτου του κριτηρίου των εκλογών του Φεβρουαρίου 1964 διαθέτει παρά πάνω από το 1/3 του λαού, εδήλωσα, ως Αρχηγός του Κόμματος αυτού, ότι, δια λόγους γενικωτέρους, δια λόγους εθνικούς, θα έπρεπε να γίνη προσπάθεια σχηματισμού Κυβερνήσεως εκ του Κέντρου, την οποίαν θα υπεστήριζα. Αυτονόητον λοιπόν ήτο, ότι ενώπιον της κρίσεως η οποία εξεδηλώθη την εσπέραν κατά την οποίαν ο Αρχηγός της Ε.Κ. σας είπε, Μεγαλειότατε, ότι παραιτείται. αυτονόητον ήτο ότι έπρεπε να δώσετε λύσιν. Ο Αρχηγός της Ε.Κ. δεν εισηγήθη καν εκλογάς. Αλλά και εάν τας εισηγείτο. θα ήτο παράδοξον, εάν ο Ανώτατος Άρχων απεδέχετο άμέσως την λύσιν των εκλογών, χωρίς να συμβουλευθή και τα άλλα Κόμματα. Και είμαι βέβαιος, ότι και εάν προετεινέτο η λύσις της άμέσου διαλύσεως και του σχηματισμού μιας Υπηρεσιακής Κυβερνήσεως, δεν θα την υιοθετούσατε, Μεγαλειότατε, και θα επεριμένατε να συμβουλευθήτε και τας άλλας δυνάμεις που υπάρχουν εις την Βουλήν. Επροχωρήσατε λοιπόν εις μίαν λύσιν. Πότε θα ήτο και εις ποίαν περίπτωσιν αντισυνταγματική; Εάν διωρίζατε τήν νέαν Κυβέρνησιν και της ελέγατε να παρουσιασθή μετά ένα μήνα εις την Βουλήν. Εις την πρώτην όμως περίπτωσιν συνεκλήθη η Βουλή εντός 15 ημερών, το οποίον προβλέπει το Σύνταγμα, δεδομένου ότι πρόκειται περί εκτάκτου Συνόδου — η Βουλή απουσίαζε — εις δε την δευτέραν περίπτωσιν ο κ. Τσιριμώκος είχε την πρόθεσιν την επομένην της ορκωμοσίας του να παρουσιασθή και ανέκοψα την επιθυμίαν του εγώ. Και παρουσιάσθη εντός πέντε ημερών. Όλα αυτά είναι κανονικώτατα. Δεν χρειάζονται αναλογίαι αι οποίαι μας περιπλέκουν κάπως. Διότι δεν πρέπει να δημιουργείται και η εντύπωσις, ότι και εις πάσαν περίστασιν, δηλαδή και εις κανονικάς περιστάσεις θα είναι δυνατόν. άνευ αποχρώντος εθνικού λόγου, να γίνεται χρήσις του άμέσου, εντός ημισείας ώρας, διορισμού Κυβερνήσεως άμα τη παρατήρησει του Πρωθυπουργού της πλειοψηφίας παρά του Βασιλέως.

Τούτο δύναται να γίνη μόνον όταν είναι αδήριτος ανάγκη. Και η ανάγκη το επέβαλε, διότι έπρεπε την νύκτα εκείνη να υπάρχη Κυβέρνησις, και έπρεπε μέχρι σήμερον, κατά την διάρκειαν της παρατεταμένης κρίσεως να υπάρχη Κυβέρνησις, έστω και εάν δεν στηρίζεται επί της Βουλής, μέχρις ότου ευοδωθή η προσπάθεια σχηματισμού νέας Κυβερνήσεως δυναμένης να στηριχθή κοινοβουλευτικώς. Αυτά είναι σύμφωνα με τας παραδόσεις του πολιτεύματος.

Επανέρχομαι όμως εις τον βασικόν συλλογισμόν, ότι η ΕΡΕ θα έπρεπε να επιθυμή αμέσως εκλογάς. Διατί παρά ταύτα δεν τας συνιστά; Μεγαλειότητα. Δεν τας συνιστά, όχι διότι η οικονομική κατάστασις νοσεί βαρύτατα. Δεν ωμίλησα περί της οικονομικής καταστάσεως, όπως ωμίλησεν ο αξιότιμος και φίλος Αρχηγός των Προοδευτικών και έτι μάλλον ο Πρόεδρος κ. Νόβας, διότι απλούστατα δεν θα εθώρουν τον λόγον τόσοσιν επαρκή, δια να μη προσφύγωμεν εις εκλογάς. Απεναντίας θα έλεγον, ότι, εάν ήτο μόνον η οικονομική κρίσις μεγάλη και δεν υπήρχον άλλαι φύσεις της κρίσεως, θα έπρεπε να σπεύσωμεν, ώστε μετά 45 ημέρας να έχωμεν Κυβέρνησιν, η οποία να αντιμετωπίση τα φοβερά πράγματι οικονομικά προβλήματα, τα οποία παρουσιάζονται διότι εκάμφθη πράγματι η οικονομία. Δεν θα εξετάσω τα αίτια και τας ευθύνας. Επομένως δεν είναι αυτός ο λόγος ο επιβάλλον αναβολήν των εκλογών και δι' αυτό δεν ανέπτυξα το οικονομικόν θέμα και δεν έθεσα υπ' όψιν της Υμετέρας Μεγαλειότητος και των Κυρίων τα οικονομικά ζητήματα. Δεν έθιξα ούτε καν τον εθνικόν τομέα, το πρόβλημα του Κυπριακού, διότι και εκεί, εάν πράγματι υπάρχουν κίνδυνοι και φοβούμαι ότι, όπως είπεν ο κ. Πιπινέλης, οι κίνδυνοι υπάρχουν και προβλέπονται μεγάλοι περιπέτειαι, θα έπρεπε ακριβώς να σπεύσωμεν εις εκλογάς εντός 45 ημερών, ώστε να υπάρξη Κυβέρνησις νωπής λαϊκής εγκρίσεως να αντιμετωπίση την κατάστασιν. Δι' αυτό δεν ωμίλησα και περί του Κυπριακού. Ωμίλησα μόνον περί του θέματος της ασφαλείας, το οποίον είναι το μόνον, το οποίον επιβάλλει να μη γίνουν αμέσως εκλογαί. Και υπό την έννοιαν υπό την

οποίαν το ετόνισα χθες, δεν εξαρτώ την ώραν κατά την οποίαν θα πρέπει να διαλυθή η Βουλή και να γίνουν εκλογαί από χρόνον τινά, αλλά εξαρτώ την διενέργειαν των εκλογών από την ουσιαστικήν μεταβολήν του απαραδέκτου καθεστώτος, το οποίον επικρατεί σήμερον ιδία εις την ύπαιθρον και εις ωρισμένας μικροτέρας πόλεις, ακόμη και εις την Πρωτεύουσαν. Μένω λοιπόν εις αυτό, διότι αυτό είναι το μέγα πολιτικόν πρόβλημα σήμερον, άνευ της λύσεως του οποίου δεν είναι δυνατόν να γίνουν εκλογαί, ενώ όλα τα άλλα, τα οποία ελέχθησαν, θα έπρεπε να επιβάλουν την ταχίστην προσφυγήν εις την λαϊκήν ετυμηγορίαν.

Δεν νομίζω, Μεγαλειότατε, ότι πρέπει να Σας κουράσω και Σας και τους Κυρίους, επαναλαμβάνων όσα είπα χθες, σχετικώς με την ανωμαλίαν η οποία επικρατεί. Υπηρεσιακή Κυβέρνησις δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπίση την κατάστασιν αυτήν. Η Κυβέρνησις πρέπει να είναι πολιτική. Ευχής έργον θα ήτο, εάν η Κυβέρνησις αυτή, η οποία θα ανελάμβανε την ρύθμισιν αυτών των κρίσιμων προβλημάτων, ήτο Κυβέρνησις όλων των εθνικών κομμάτων. Δεν το βλέπω εύκολον. Αλλά δεν είναι μόνον τούτο, το οποίον επιβάλλει την επιφύλαξιν. Αλλά και εάν ακόμη καθίστατο πραγματοποιήσιμος η ιδέα της Οικουμενικής, θα ήτο δύσκολον η Κυβέρνησις αυτή, εις τους κόλπους της οποίας θα υπήρχον και η Ε.Κ., η υπό τον Αρχηγόν κ. Παπανδρέου, και η ΕΡΕ και άλλα τινά Κόμματα, θα ήτο δύσκολον να αντιμετωπίση αυτήν την κατάστασιν, η οποία επικρατεί εις την ύπαιθρον. Θα υπήρχον διαφωνίαι. Ο αξιότιμος Αρχηγός της Ε.Κ. θα μου έλεγε, είτε μετείχομεν προσωπικώς, είτε όχι της Κυβερνήσεως, διότι και εάν δεν μετείχομεν προσωπικώς θα συνηντώμεθα πάντως δια να ανταλλάσωμεν σκέψεις, θα μου έλεγεν ότι δεν είναι ακριβή αυτά τα πράγματα. Θα είχε πληροφορίας από άλλας πηγάς, αι οποίαι πηγαί είναι θολαί. Δυστυχώς, Μεγαλειότατε, είναι θολαί διότι η Ε.Κ. εις την βάση της — δεν το αρνείται και ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. δια λόγους τους οποίους δεν θέλω να εξετάσω. ούτε θέλω να είπω, ότι είναι υπεύθυνος δι' αυτό — έχει

υποστή νοθείαν, έχει νοθευθή. Εις την βάση της υπάρχουν μαζί οι οπαδοί της με τους κομμουνιστάς. Δεν γνωρίζει ο ίδιος ο εκπρόσωπος της Ε.Κ. μιας περιοχής, εάν ο τάδε πολίτης ενός χωριού είναι κομμουνιστής ή ανήκει εις την Ε.Κ. Αι περισσότεραι μεταθέσεις χωροφυλάκων, κατά το διάστημα των τελευταίων 1 - 2 ετών, έγιναν επί τη βάσει καταγγελιών κομμουνιστών, οι οποίοι επαγίδευσαν του βουλευτάς της Ε.Κ. Και άλλους μεν τους επαγίδευσαν πράγματι, άλλους δε δεν τους επαγίδευσαν, διότι οι ίδιοι, οφείλοντες την εκλογήν των εις πριμοδότησιν, συνεφώνουν εις την συγκάλυψιν του γεγονότος, ότι ο καταγγέλλων ήτο κομμουνιστής. Επομένως, δεν βλέπω πώς θα ήτο δυνατόν να πραγματοποιηθή η εξασφάλις του καθεστώτος πραγματικής ελευθερίας εις την ύπαιθρον, από μίαν Κυβέρνησιν, η οποία θα ήτο Οικουμενική, δηλαδή όλων των Εθνικών Κομμάτων. Δεν έχω το δικαίωμα να το αποκλείσω. Μεγαλειότατε, διότι θέλω δι' όλων των μέσων τα οποία διαθέτω, να συμβάλω εις την υπερνίκησιν της δραματικής κρίσεως, ενώπιον της οποίας ευρίσκεται ο τόπος και ενώπιον της οποίας Υμείς ευρίσκεσθε, ως Ανώτατος Άρχων, επιφορτισμένος με μίαν καταπληκτικήν ιστορικήν ευθύνην. Δι' αυτό ούτε τούτο αποκλείω. Αλλά το βλέπω δύσκολον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Θα ηθέλατε να το προσδιορίσετε σαφέστερον;

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν βλέπω, ότι θα ήτο δυνατή Κυβέρνησις, της οποίας θα μετείχον η ΕΡΕ και η Ε.Κ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Προς εκλογήν, ή προς άσκησιν εξουσίας;

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Προς άσκησιν εξουσίας, δια την διενέργειαν εκλογών εις εύθετον χρόνον. Θα υπήρχε μία διαρκής προστριβή, όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά. Αλλά δεν εννοώ και να αποκλείσω το ενδεχόμενον, διότι θα ήθελα να εμπιστευθώ εις χείρας Σας, Μεγαλειότατε, και αυτήν ακόμη την προσπάθειαν λύσεως. Εάν νομίζετε Σεις ότι πρέπει να καταβάλετε την προσπάθειαν αυτήν και ότι αυτό το μεταβατικόν καθεστώσ θα ήτο χρήσιμον δια λόγους γενικωτέρας

ψυχολογίας, δεν θα έλεγαν όχι. Δεν έχω λόγους συναισθηματικούς αποκλείοντας τούτο. Το γνωρίζει ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. Δεν έχω καν λόγους Εθνικούς. Πιστεύω ακραδάντως, εις την εθνικήν συνείδησιν των περισσοτέρων βουλευτών και των περισσοτέρων οπαδών της Ε.Κ. Οι άλλοι βουλευταί οι πριμοδοτηθέντες, αποτελούν το προϊόν του δόλου της ΕΔΑ. Αυτός ούτος ο Αρχηγός της Ε.Κ. ωμίλησε περί του δόλου αυτού.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το είπον εις την Βουλήν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Τουλάχιστον εις είκοσι τέσσαρας περιφέρειας προετιμήθη ο τάδε υποψήφιος αντί του δείνα και εξελέγη δια 500 ψήφων...

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Και δια 100 ακόμη.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Διότι η σειρά επιτυχίας καθορίζεται από τον αριθμόν των σταυρών. Και είναι δυνατόν μάλιστα ακόμη δια δέκα κομμουνιστικών ψήφων να έχουν εκλεγεί βουλευταί, οι οποίοι παίζουν τους δημοκρατικούς και τους κεντρώους. Και αυτό είναι το χειρότερον. Διότι το να γνωρίζη ο Λαός ποίος είναι Κομμουνιστής και ποίος δεν είναι, είναι μέγα κέρδος δια την Δημοκρατίαν. Το να μη γνωρίζη είναι μέγα κακόν. Πάντως θα είχον εθνικόν λόγον να αρνηθώ την Οικουμενικήν. Αλλά είπον, ποίοι είναι οι λόγοι, οι οποίοι με κάνουν να σκέπτομαι, ότι θα ήτο σχεδόν αδύνατον να επιτευχθή η εκκαθάρισις της ανωμάλου καταστάσεως δια μιας Κυβερνήσεως της οποίας θα μετείχον και η Ε.Κ. και η Ε.Ρ.Ε. Ωμίλησεν εις εκ των Κυρίων, νομίζω ο κ. Παρασκευόπουλος, περί του κρατικού μηχανισμού, περί του Κράτους, και είπε, ότι μία Υπηρεσιακή Κυβέρνησις δυσκόλως θα εξεκαθάριζε την κατάστασιν. Εγώ δεν φθάνω εις το σημείον αυτό. Εγώ δεν πιστεύω ότι το Κράτος, έστω και με την φυσικήν και αυτονόητον παρέμβασιν εκάστης Κυβερνήσεως — τελευταίως της Κυβερνήσεως της Ε.Κ. — εις την τοποθέτησιν Ανωτάτων Λειτουργών, ή και εις τον διορισμόν εκατοντάδων ή χιλιάδων υπαλλήλων, ότι δια της τοιαύτης παρεμβάσεως παύει το Κρά-

τος να είναι αμερόληπτον. Δεν έχει παρά να είναι πράγματι εις την θέσιν της και να γνωρίζη το καθήκον της η Χωροφυλακή εις την ύπαιθρον και η Αστυνομία εις τας πόλεις, να περιορισθούν εις τα καθήκοντά των, βάσει του Νόμου περί Δήμων και Κοινοτήτων, οι Δήμαρχοι και Κοινοτάρχαι, τιμωρούμενοι και αποπεμπόμενοι εν περιπτώσει μη συμμορφώσεως.

Δεν υπάρχει λοιπόν θέμα μεροληπτικού Κράτους, υπό την έννοιαν των Δημοσίων υπηρεσιών. Ακόμη και εγώ εάν εσχημάτιζον Κυβέρνησιν και προέβαινον εις την διενέργειαν εκλογών, δεν θα απεμάκρυνον ίσως κανένα των Γενικών Διευτητών, οι οποίοι διωρίσθησαν επί Κυβερνήσεως Κέντρου. Συμβαίνει μάλιστα εξ αυτών πολλούς να τους τιμώ. Άλλο βεβαίως το πρόβλημα, εάν θα εθεώρουν ορθότερον εις την α' ή β' περίπτωση να είχαν επιλεγῆ ἄλλος. Το μέγα πρόβλημα είναι η ύπαρξις αυτών των ομάδων και των συνεργειών των Λαμπράκηδων, που καθιστούν αδύνατον την ομαλήν λειτουργίαν του Δημοκρατικού Πολιτεύματος, άρα και την διενέργειαν ομαλών εκλογών εις την ύπαιθρον. Πιστεύω δε ότι μόνον πολιτική Κυβέρνησις και μάλιστα ενός Κόμματος, είναι δυνατόν να διορθώση την ανωμαλίαν αυτήν.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Το είπον και εγώ.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Είπον λοιπόν, ότι το να διενεργήση τας εκλογάς ένα Κόμμα, όπως συνέβαινεν άλλοτε και όπως συμβαίνει εις όλας τας Δημοκρατίας, αυτό είναι το ορθόν. Και έρχομαι εις το ερώτημα: Διατί πρέπει το Κόμμα τούτο να είναι η ΕΡΕ; Δια τον απλουστάτον λόγον, ότι οι οπαδοί αυτής υφίστανται την καταδίωξιν. Οι οπαδοί αυτής δεν είναι δυνατόν ελευθέρως να αναπνεύσουν. Αι εφημερίδες της ΕΡΕ δεν είναι δυνατόν να φθάσουν εις τα χωρία της Ελλάδος ή και εάν φθάνουν δεν πωλούνται ευχερώς, ή και εάν πωλούνται, εκείνος ο οποίος τας αγοράζη, κινδυνεύει να υποστή συνεπείας. Οι οπαδοί της ΕΡΕ είναι εκείνοι, οι οποίοι πάσχουν κατ' εξοχήν. Και ενόχωμένως σήμερον και οι αποσπασθέντες από την Ε.Κ. και οι οπαδοί των υφίστανται και αυτοί τας συνεπείας που υφίστανται οι οπαδοί μας.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Εκλογικήν Κυβέρνησιν εννοείτε;

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και εκλογικήν. Ο αξιότιμος Αρχηγός της Ε.Κ. κατά το διάστημα του ανενδότου αγώνος δεν είχε προβάλει το ζήτημα αυτό, να αναλάβη η Ε.Κ....

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ούτε τώρα.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Βεβαίως ούτε τώρα, διότι θα κατεπιέζετο έτι μάλλον εις την ύπαιθρον από τους Λαμπράκηδες πας πολίτης, ο οποίος δεν θα ήτο σύμφωνος με την γνώμην των Λαμπράκηδων. Ο αμυνόμενος έχει ανάγκην της εξουσίας. Ο επιτιθέμενος — και δεν εννοώ επιτιθέμενον φυσικά τον αξιότιμον Αρχηγόν της Ε.Κ., αλλά είναι επιτιθέμενοι οι συνεργοί των οπαδών του — ο επιτιθέμενος δεν έχει το δικαίωμα να είπη ότι έχει ανάγκην Κυβερνήσεως που θα τον προστατεύση. Ο αμυνόμενος, άλλως τε, δεν είναι δυνατόν ποτέ, Μεγαλειότατε, όταν τοιαύτη είναι η κατάστασις εις την ύπαιθρον, να μεταβάλη υπέρ του κόμματός του την πραγματικήν κοινήν γνώμην, η οποία είναι υπέρ του έτερου κόμματος. Τι πρόκειται απλώς ο αμυνόμενος και ο υφιστάμενος αυτάς τας επιθέσεις να εξασφαλίση; Θα εξασφαλίση τουλάχιστον την ελευθερίαν του εαυτού του και των ομοιοπαθών του, θα εξασφαλίση την ελευθέραν αναπνοήν εκείνων οι οποίοι συμπιέζονται. Ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. δεν είχεν ανάγκην εις την περίοδον του ανενδότου αγώνος να διεκδικήση και την εξουσίαν και την διενέργειαν των εκλογών, δια το ακόλουθον. Έλεγε τότε ότι το Κράτος ήτο το παρεμβαίνον. Ποίον ήτο το Κράτος; Ένας ή δύο χωροφύλακες ενός χωριού. Σήμερον όμως είναι μεγάλοι τρομοκρατικάι ομάδες. Και η Υπηρεσιακή Κυβέρνησις, την οποίαν εξήτησε και την οποίαν απέκτησε τότε — και ήτο Κυβέρνησις της οποίας την αποστολήν αυτός ο τότε Πρόεδρος την εχαράκτήρισεν εκ των υστέρων κατά τρόπον, τον οποίον δεν θέλω να επαναλάβω—η Υπηρεσιακή Κυβέρνησις, κάτ' αξίωσιν την οποίαν έκαμε δεκτήν ο τότε Ανώτατος Άρχων και εδέχθημεν και ημείς, κατήργησε τους Νομάρχας, ετοποθέτησε τους Εισαγγελείς εις την άσκησιν των νομαρχιακών καθηκόντων, προέβη εις ωρισμένας μεταβολάς

αξιωματικών Χωροφυλακής. Και αυτό δια τον κ. Παπανδρέου ήτο αρκετόν. Διότι δεν υπήρχον εις την ύπαιθρον, εις τα χωριά, οργανωμένοι ομάδες του ετέρου Κόμματος, αι οποίαι να καταδιώκουν, να πνίγουν, να συμπιέζουν την ελευθερίαν των οπαδών της Ε.Κ.

Όσο αφορά τους χωροφύλακες εις τα χωριά, αυτοί ήταν μεμονωμένα άτομα, τα οποία νομίζω ότι δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά μόνον τα καθήκοντά των, τα περισσότερα εξ αυτών. Ενώ σήμεραν από 1 - 2 ετών, έπαυσαν να πράττουν το καθήκον των. Έπαυσαν να προστατεύουν τον πολίτην. Έπαυσαν να παρίστανται εις τας συγκεντρώσεις. Έπαυσαν να εμφανίζονται, πράγμα το οποίον είναι απαραίτητον, το Κράτος. Διότι πώς εμφανίζεται το Κράτος; Εμφανίζεται μόνον ιδεολογικός; Όχι. Εμφανίζεται δια του κρατικού οργάνου. Εμφανίζεται δια της παρεμβάσεως του Νομάρχου. Εις τον ατακούντα Κοινοτάρχην. Αλλά εις τας εκλογάς της 3ης Νοεμβρίου εθεωρήθησαν ατακούντες οι Κοινοτάρχει εκείνοι, οι οποίοι ήρχοντο και με εχαιρετούσαν, Μεγαλειότατε, και δεν εθεωρούντο κατά το διάστημα το τελευταίον ατακούντες, εκείνοι, οι οποίοι, παραβιάζοντες πλήρως τον νόμον περί Δήμων και Κοινοτήτων και παραβιάζοντες την ηθικήν και εθνικήν τάξιν, προέβαινον και προβαίνουν εις κομμουνιστικάς εκδηλώσεις. Ήτο μέγα κακόν, ότι ένας Κοινοτάρχης ή Σύμβουλος ήρχετο να χαιρετίση έναν υποψήφιο της ΕΡΕ επί Κυβερνήσεως Μαυρομιχάλη. Και ετιμωρήθησαν ή ηπειλήθησαν με τιμωρίαν πολλοί. Και εδιώχθησαν. Και είναι ζήτημα εάν εδιώχθη έστω και εις ο οποίος ανήκε εις την Ε.Κ. Βεβαίως, λοιπόν, ήτο ευχαριστημένη η Ε.Κ. με αυτήν την τακτικήν απουσίας του Κράτους, δια μειώσεως του κύρους του χωροφύλακος, χρησιμοποίησεως εκφοβισμού των αντιφρονούντων κοινοταρχών. Αυτά συνέβησαν εις τας εκλογάς εκείνας. Δεν επανελήθησαν εις τας εκλογάς του Φεβρουαρίου, όταν Πρωθυπουργός ήτο ο κ. Παρασκευόπουλος, παρά μόνον εις ολίγας περιοχάς, ιδία εις την Κρήτην, όπου ησκήθη βία. Αλλά εν πάση περιπτώσει δεν επανελήθησαν.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Ελήφθησαν μέτρα και εις την Κρήτην.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν ελήφθησαν, ούτε μετά τα όσα συνέβησαν εις βάρος μου επί τριήμερον.

Ι. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ: Εζητήσατε να μη γίνη δίωξις.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Εζήτησα να μη διωχθή ο Δ/ντής της Αστυνομίας Χανίων, διότι το ζήτημα δεν ήτο η μετάθεσις του Συνταγματάρχου. Αλλά εστείλατε τον Υπουργόν των Εσωτερικών, ο οποίος έφθασε μέχρι του σημείου συγκεντρώσας τους υπαλλήλους και όλους τους αρμοδίους εις το Ηράκλειον, να είπη ότι όλα αυτά ήσαν υπερβολικά — αυτά που λέγει ο κ. Κανελλόπουλος — και ότι ήσαν μάλιστα απόρροια της Κρητικής λεβεντιάς. Κατά τα άλλα, αι εκλογαί διεξήχθησαν κανονικώς. Αλλά τι είχε προηγηθή; Δεν ήτο μεν εις την Κυβέρνησιν ο Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου κατά τον Ιανουάριον του 1964, αλλά ήτο εις την Κυβέρνησιν του Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου του 1963. Και η Κυβέρνησις εκείνη ήτο καθαρώς προεκλογική. Ήτο προσχεδιασμένη η διάλυσις. Ήτο αποφασισμένη η άμεσος, πριν κάν ζήση, διακοπή του βίου της νέας Βουλής, πράγμα άπίστευτον, διότι δεν έχει γίνει ποτέ άλλοτε εις την Ελληνικήν Ιστορίαν. Έμεινεν επί επτά εβδομάδας εις την εξουσίαν ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, ήσκησε κομματικήν πολιτικήν, μ' όλον ότι εγνώριζε ότι δεν είχε πλειοψηφίαν, προέβη εις χορηγίας, έπραξεν εκείνο το οποίον χθες κατηγόρησεν, όταν είπε, ότι δεν πρέπει να είναι πολιτικά αι Κυβερνήσεις των εκλογών, διότι διασπαθίζουν το δημόσιον χρήμα. Αλλά διεσπάθισε το δημόσιον χρήμα. Επομένως δεν είχε ανάγκην να διεξαγάγη ο ίδιος και τας εκλογάς. Έπειτα βεβαίως από επτά εβδομάδας με γενναιοφροσύνην εδέχθη να υπάρχη κυβέρνησις υπηρεσιακή. Εγώ όμως δεν δικαιούμαι να επιδείξω γενναιοφροσύνην απέναντι των εκατομμυρίων πολιτών των οποίων την φωνήν διερμηνεύω. Διερμηνεύω την φωνήν πολιτών οι οποίοι αυτήν την στιγμήν υφίστανται πιέσεις. Και υφίστανται πιέσεις από το καθεστώς,

το οποίον εδημιούργησεν ο κ. Παπανδρέου. Δεν χρησιμοποίησεν την φράσιν ότι χρειάζεται αποπαπανδρεοποίησης του Κράτους. Δεν έκαμεν το Κράτος Παπανδρεϊκόν ο αξιότιμος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου. Ετοποθέτησε βεβαίως ανθρώπους της εμπιστοσύνης του εις Υπουργεία, πράγμα αυτονόητον. Και ημείς το επράξαμεν, με την διαφοράν ότι ημείς επελέγομεν επί κεφαλής των υπηρεσιών και αντιπάλους μας. Αλλά ως αφήσωμεν το ζήτημα αυτό. Δεν προέβη ο αξιότιμος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου δια θετικών ενεργειών εις την δημιουργίαν των κακών ενώπιον των οποίων ευρισκόμεθα, αλλά δι' ενεργειών αρνητικών. Εμείωσε λόγω κεκτημένης ταχύτητος του ανενδότου αγώνος την σημασίαν της παρουσίας του Κράτους. Και έχασαν την προστασίαν του Κράτους οι πολίται. Αυτό είναι το κακόν. Και εάν αυτό το κακόν δεν επανορθωθή, δεν αρθή, είναι αδύνατον να προχωρήσωμεν εις εκλογάς. Και αυτό το κακόν είναι δυνατόν να αρθή μόνον από Κυβέρνησιν η οποία θα εκπροσωπή κατ' εξοχήν τους αδικουμένους. Λέγω κατ' εξοχήν, διότι δεν αποκλείεται διόλου και η συμμετοχή και άλλων.

Αυτή είναι η θέσις της ΕΡΕ. Δηλαδή ποία; Όχι βεβαίως να γίνουν αμέσως αι εκλογαί έστω και εάν εδίδετο η εντολή της διαλύσεως εις την ΕΡΕ, μολονότι πιστεύω ότι η ανωμαλία και εντός δέκα ημερών μεταβάλλεται, λαμβανομένων ραγδαίως δραστικών μέτρων. Χρειάζεται να αναπτυχθή το θάρρος των πολιτών και των κρατικών οργάνων. Αλλά βεβαίως κατ' αρχήν δεν βλέπω ότι είναι δυνατόν εντός μικρού χρονικού διαστήματος αυτά να διορθωθούν. Γνωρίζω, άλλως τε, Μεγαλειότατε, ότι και αυτό το οποίον προτείνω είναι ίσως δύσκολον να το αποφασίσετε. Και είπον και χθες ότι το αίτημα αυτό, το οποίον οφείλω απόψε εκτενέστερον να θεμελιώσω, το αναστέλλω προσωρινώς, αλλά εν καιρώ θα το προβάλλω εν ονόματι των αδικουμένων Ελλήνων. Το αναστέλλω προσωρινώς, δια να διευκολύνω την Μεγαλειότητά Σας, όχι μόνον προσωπικώς αλλά και ως φορέα μεγάλης εθνικής ευθύνης κατά την ώραν αυτήν. Και δι' αυτό οϊανδήποτε λύσιν είτε

ευρυτάτης συνεργασίας, από την οποία δεν αναμένομεν την διόρθωσιν του κακού, είτε στενωτέρας συνεργασίας, εάν είναι δυνατόν να στηριχθή εις την Βουλήν, είτε άλλην τινά, την οποίαν δεν συλλαμβάνω αυτήν την στιγμήν, οιαδήποτε λύσιν η ΕΡΕ, κρίνουσα βεβαίως τα πράγματα και τιθεμένου του ερωτήματος εκ μέρους μου και εις την Κοινοβουλευτικήν Ομάδα του Κόμματος, η ΕΡΕ θα την απεδέχετο. Η ώρα αυτή, Μεγαλειότατε, δεν είναι ώρα εκ των συνήθων, δι' αυτό και δεν ενόμισα, ότι έπρεπε να προβώ εις παραλληλισμούς και να χρησιμοποιήσω αναλόγους παλαιότερας περιπτώσεις. Είναι ώρα, η οποία έχει οδηγήσει την χώραν εις το όριον, δια να χρησιμοποιήσω αλλ' υπό άλλην έννοιαν την λέξιν επί της οποίας εστήριξεν ολόκληρον θεωρίαν ο φίλος Αρχηγός των Προοδευτικών. Είμεθα εις το όριον των καιρών. Εάν δεν κατορθώσωμεν αυτό το όριον να το δαμάσωμεν, ώστε να μη είναι πράγματι όριον καιρών, θα αρχίσωμεν να γλυστρώμεν και να πίπτωμεν, η Ελλάς, ο Θρόνος, τα πάντα. Είναι συνυφασμένα τα πάντα. Και τα πάντα θα κρημισθούν. Και δεν θα σημειωθή τούτο κατά τρόπον πολύ εμφανή και οιωδόν φαντασμαγορικών. Εάν εσημειούτο ο κίνδυνος να κρημισθή η Ελλάς κατά τρόπον φαντασμαγορικών, όπως όταν ήρχισεν ο συμμοριτοπόλεμος, δεν θα εφοβούμην, διότι οι Έλληνες τότε, όλοι οι εθνικώς σκεπτόμενοι, ενούνται προ του εμφανούς κινδύνου. Σήμερον όμως ο κίνδυνος δεν παρουσιάζεται υπό αυτήν την μορφήν την φαντασμαγορικήν, την εντυπωσιακήν. Ακριβώς δι' αυτό είναι ακόμα μεγαλύτερος, διότι δεν γίνεται η συσπείρωσις των δυνάμεων η απαραίτητος και σημειούνται και διαστροφάι συνειδήσεων. Και αι διαστροφάι συνειδήσεων είναι εκείναι τας οποίας φοβούμαι ιδιαιτέρως. Ο κύριος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου είπε και χθες, ότι επιθυμεί τας εκλογάς, δια να γίνη ο διαχωρισμός της Ενώσεως Κέντρου από την ΕΔΑ. Απήντησα εις το τέλος της χθεσινής συνεδριάσεως, ότι ο διαχωρισμός δεν θα γίνη εις τας εκλογάς· διότι η ΕΔΑ είναι δολία, όπως την εχαρακτήρισεν ο ίδιος ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου. Και ενώπιον του δόλου της ΕΔΑ,

ο οποίος πλέον θα ευρυνθή και δεν θα αφορά μόνον 24 αλλά δυνατόν να εκταθή εις 45 περιφέρειάς της Ελλάδος, ενώπιον του δόλου αυτού δεν θα έχη δυνατότητα να αμυνθή ο ίδιος. Και θα γίνη χωρίς να το θέλη φορεύς κινήματος, το οποίον δεν θα είναι ιδικόν του. Και θα εισβάλη το κίνημα αυτό εις την Βουλήν και θα εισβάλη εις την Ελληνικὴν Ἱστορίαν και θα εἶναι εισβολή νόθος. Εάν ἐπρόκειτο να εισβάλη ἡ Ἐνωσις Κέντρου, ως εθνικόν κόμμα, ὕστερα ἀπὸ ἕναν οξὺ ἀγῶνα με ἡμᾶς εις την Βουλήν, αὐτό δε θα ἀπετέλει επικίνδυνον εισβολήν, ἀλλὰ θα ἐλέγαμεν ὅτι εἶναι Δημοκρατικὴ νίκη - θρίαμβος Δημοκρατικός. Τώρα ὅμως δεν θα εἶναι οὔτε Δημοκρατικὴ νίκη, οὔτε θρίαμβος Δημοκρατικός. Θα εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς Δημοκρατίας και τῆς Ελλάδος. Δι' αὐτὸ εἶπον χθες - και ποιούμαι σήμερον ἐκκλησιν εις τον Ἀρχηγόν τῆς Ε.Κ. - να πράξη προς τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, παν το δυνατόν, δια να γίνη ο διαχωρισμός και να ἐπέλθῃ διάστασις μεταξύ του Ἐθνικοῦ Κόμματος, τοῦ οἰοῦμαι ἡγεῖται, και τῆς Ε.Δ.Α. Εάν δεν ἐπέλθῃ προ των ἐκλογῶν, ὄχι μόνον δεν θα ἐπέλθῃ κατὰ τας ἐκλογάς, ἀλλὰ κατ' αὐτάς θα ἐπέλθῃ νόθευσις τῆς θελήσεως τοῦ Λαοῦ και αλλοίμονον εις τον τόπον.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Μεγαλειότατε, δεν ἔχω πρόθεσιν να μακρυγορήσω κατὰ την δευτερολογίαν μου. Ἀπλῶς θέλω να συνοψίσω τας σκέψεις μου δια μίαν ἀκόμη φοράν, ἰδίᾳ μετά την σημερινὴν μακράν συνεδρίασιν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Στέμματος, καθ' ἣν ἠκούσθησαν ὅλαι πλέον αἱ ἀπόψεις και υπολείπεται μόνον ἡ δευτερολογία τοῦ ἀξιοτίμου Ἀρχηγοῦ τῆς Ε.Κ.

Ἐπιθυμῶ να τονίσω, ὅτι ἔχει καταστή συνείδησις, ὅτι ἡ σύγκλησις τοῦ Συμβουλίου τοῦ Στέμματος υπῆρξε ωφέλιμος. Φρονῶ δε ὅτι εἶναι κοινὴ ἡ διαπίστωσις ὅτι οἱ παριστάμενοι κατὰ την μεγίστην πλειοψηφίαν με διάφορα βεβαίως ἕκαστος ἐπιχειρήματα, συνεφώνησαν εις το ὅτι δεν ἐνδείκνυται ἡ ἐνέργεια ἐκλογῶν και ἀποκρούεται ως ἐπιζήμιος, ἀκόμη και ὁ καθορισμός ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου τῆς διενεργείας αὐτῶν. Τόσον μάλιστα ὥστε, ἀν ἐπρόκειτο να καθορισθῇ ὁ χρόνος των

εκλογών από τούδε εις τακτὴν προθεσμίαν, θα ἦτο προτιμότερον να διενεργούντο εκλογαὶ ἀμέσως.

Εἰς τὴν σειράν των ἀπόψεων αἰτινες ἐξετέθησαν, εἴγιη ἐκ νέου τὸ θέμα τῆς συνταγματικότητος τῆς ἐνεργείας τῆς Υμετέρας Μεγαλειότητος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κρίσεως. Εἶχον τὴν εὐκαιρίαν καὶ χθες να ἐπαναλάβω, ὅσα δις καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ἐτόνισα, ὅτι συνταγματικῶς ὁ χειρισμὸς τῆς κρίσεως υπῆρξε ἀπογοεῖς. Ἀν ἐπανέρχομαι, τὸ πράττω ἐξ ἀφορμῆς των ὅσων ἐξέθεσεν ὁ κ. Πιπινέλης. Δεν θα εἰσέλθω εἰς τὴν ἀνάλυσιν, ἀπλῶς θέλω να τονίσω ὅτι δεν συμφωνῶ εἰς πολλὰ σημεῖα ἐκ των σχετικῶς ἀναπτυχθέντων. Εὐτυχῶς, ὁ φίλος Ἀρχηγὸς τῆς ΕΡΕ κ. Κανελλόπουλος δι' ἐπιτυχούς παρεμβάσεώς του, διευκρίνησε πλείστα σημεῖα ἐκ των ὑπὸ τοῦ κ. Πιπινέλη θιγέντων σχετικῶς καὶ εἰς τα ὁποῖα με εὐρίσκει σύμφωνον. Πάντως ἤθελον να τονίσω ὅτι καὶ ἐν τῇ Βουλῇ εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ευρέως να ἐκθέσω. Τὴν διάκρισιν, δηλαδὴ, μεταξύ ἀπόγου συνταγματικῆς ἐνεργείας καὶ των ἐπιφυλάξεων τὰς ὁποίας δύναται να ἔχη τις, ὡς συμβαίνει με ἐμέ, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν πλευρὰν τῆς διαχειρίσεως ὠρισμένων θεμάτων. Ἀνέπτυξα πράγματι εἰς τὴν Βουλὴν τὴν θεωρίαν περὶ τῆς πολιτικῆς ὡς τέχνης τοῦ ορίου, διαστείλας μεταξύ τοῦ ἐφικτοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τοῦ ορίου. Ἐπειδὴ θα ἦτο ἴσως ἀνιαρὰ ἡ ἐπανάληψις, ἀρκοῦμαι να τονίσω ὅτι αἱ ἐπιφυλάξεις μου ἐμπίπτουν περισσότερον εἰς τὴν πολιτικὴν πλευρὰν καὶ ὄχι εἰς τὴν συνταγματικὴν.

Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ οὐσιαστικὸν συμπέρασμα ἐκ τῆς συζητήσεως; Ἐγὼ τουλάχιστον ἐνισχύθην ἀπεριορίστως εἰς τὴν ἀποψίν μου, ὅτι ἐφ' ὅσον δεν δυνάμεθα να προσφύγωμεν εἰς ἐκλογάς, ἡ κρίσις δεν εἶναι δυνατόν να ἀντιμετωπισθῇ ἄλλως, εἰμὴ ὑπὸ Κυβερνήσεως συλλογικῆς συνθέσεως.

Τὰ ὅσα ἐπιχειρήματα ἀνεπτύχθησαν αὐτὸ τὸ συμπέρασμα δικαίωνουν. Πρωτίστως, τὸ οικονομικόν, τοῦ οὐοίου ἀσθενῆ μνεῖαν ἔκαμα, τονίσασι ολίγα τινά, ἀλλὰ νομίζω ἐντελῶς κρίσιμα σημεῖα, δια τὸ οικονομικὸν μέλλον καὶ ταῦτα ἐν συνδυασμῷ με τὰ ὅσα προσετέθησαν ἀπὸ τὴν ἀκολουθήσασαν

σχετικήν ανάπτυξιν των κ.κ. Νόβα και Παρασκευοπούλου, φρονώ ότι επέτρεψαν εις την πλειοψηφίαν των παρόντων, εάν όχι εις την ολότητα, να μορφώσουν την γνώμην ότι δεν ευρισκόμεθα απλώς προ κρίσιμου οικονομικής καταστάσεως, αλλά εξόχως κρίσιμου με δυνατάς επιπτώσεις όχι απλώς μακροπροθέσμους, αλλά και βραχυπροθέσμους. Με κάποιαν ιδιαιτέραν υπευθυνότητα επιμένω εις το σημείον αυτό, ενώπιον της Υμετέρας Μεγαλειότητος και όλων των εκπροσώπων της πολιτικής ηγεσίας του τόπου.

Εις το οικονομικόν προστίθεται το δυσχερές της θέσεώς μας επί των εξωτερικών θεμάτων. Παρά την γνωστήν, θα έλεγον, ευαισθησίαν μου εις το Κυπριακόν, τονίζω ότι όσον τούτο με απασχολεί αμέσως πολύ, δια το απώτερον μέλλον άλλα θέματα με απασχολούν περισσότερο δυνάμενα να έχουν επίδρασιν εις την θέσιν μας επί των εξωτερικών εξελίξεων. Τας σοβαράς μου ανησυχίας, Μεγαλειότατε, τας εξεδήλωσα και χθες και φρονώ ότι και εκείνοι που δεν συμμερίζονται τα επί μέρους, συμφωνούν πάντως ότι και το οικονομικόν και το εξωτερικόν συνιστούν προβλήματα τα οποία απαιτούν έντονον αντιμετώπισιν. Τούτο οδηγεί εις το συμπέρασμα της ανάγκης ότι θα συνιστάτο η διενέργεια εκλογών εάν ήτο δυνατόν να διεξαχθούν αμέσως. Τούτο εάν ο τόπος δεν ήτο δυνατόν να αποκτήση κυβέρνησιν διαθέτουσαν αυτοδύναμον πλειοψηφίαν, ως διέθετεν ο κ. Παπανδρέου. Ατυχώς, και το έν δεν υπάρχει πλέον, και αι εκλογαί αποκλείονται. Η υπόθεσις όμως της Κυβερνήσεως δεν είναι λεπτομέρεια, από όσα εξηγήθησαν, είναι αποφασιστικόν σημείον. Διότι μία οιαδήποτε Κυβέρνησις δεν θα διαθέτη το απαιτούμενον κύρος δια να αντιμετωπίση τα κρίσιμα προβλήματα. Πολύ περισσότερο οιαδήποτε μονόπλευρος, ακόμη και αυτή που εξήτησεν ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ, μόλις τώρα, δια να αντιμετωπίση εκλογάς. Πάντως, δεν νομίζω, άλλο εάν εγώ θα της παρείχον ψήφον, ότι θα ήτο δυνατόν να αντιμετωπίση τα προβλήματα όπως έχουν σήμερον, δια λόγους ελλείψεως αυτοδυνάμου πλειοψηφίας. Με δάνειον δε πλειοψηφίαν δεν αντιμετωπίζονται τοιαύ-

τα προβλήματα. Δι' αυτό και εις πάσαν περίπτωσην που παρουσιάζονται ανάλογοι δυσκολίαι — αδυναμία ενεργείας εκλογών — ανυπαρξία αυτοδυνάμου πλειοψηφίας — καταφεύγομεν εις συλλογικήν Κυβέρνησιν της οποίας το ιδεώδες είναι η οικουμενικότης. Δεν είμαι δε τόσον απαισιόδοξος εις τας δυσκολίας της πραγματοποιήσεως ως εφάνη ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ. Εις την ζωήν πολλάκις μεγαλοποιούνται τα πράγματα, όταν όμως σκεφθώμεν ψυχραιμότερα με μεγαλυτέραν ηρεμίαν, και ίσως υπό διαφορετικόν κλίμα, τότε βλέπομεν ότι φαινόμενα ανυπέβλητοι δυσκολίαι ημπορεί να ξεπερασθούν. Η ιστορία έχει δείξει σειράν παραδειγμάτων επανειλημμένων περιπτώσεων αντιθέσεων, αι οποίαι ελησμονήθησαν και οι αντιτιθέμενοι οδηγήθησαν εις συνεργασίαν, με έξοχα αποτελέσματα. Διατηρώ λοιπόν ελπίδα και αισιοδοξίαν. Τας δυσκολίας τας οποίας ανέπτυξεν ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ δια την περίπτωσιν συνεργασίας των κομμάτων μετά της Ε.Κ., εγώ τας περιορίζω εις το ελάχιστον. Περισσότερον τας θεωρώ δυσκολίας ψυχολογικού κλίματος και είναι δυνατόν να υπάρξη πάντοτε συνεργασία των κομμάτων βάσει ενός μονίμου προγράμματος, το οποίον θα εκτελεσθή καλοπίστως και ικανοποιητικώς. Αρκεί να υπάρχει κοινή συνείδησις περί της ανάγκης της συνεργασίας. Επιπροσθέτως ότι και το θέμα, το οποίον τόσους απησχόλησεν εν τω Συμβουλίω, του κινδύνου του λαϊκού μετώπου ή ανακινήσεως καθεστωτικού όχι εκ προθέσεως του Αρχηγού της Ε.Κ., αλλά από τον δόλον ως ελέχθη των Κομμουνιστών, θα έπαυε αυτομάτως να υφίσταται. Τέλος, μία οικουμενική Κυβέρνησις θα εδημιούργει ταχύτερον και το ήρεμον εκλογικόν κλίμα. Δι' αυτό κάμω θερμήν έκκλησιν προς τον Αρχηγόν της Ε.Κ. να επανασκεφθή το ζήτημα, βέβαιος ότι ημπορεί να προσφέρη αρίστην υπηρεσίαν εάν θα απεφάσιζε να βοηθήση την δημιουργίαν κυβερνήσεως καθολικής βάσεως. Και αν τούτο καθίστατο ανέφικτον πάλι πρέπει να επιδιώξωμεν κυβέρνησιν στενωτέρας συνεργασίας και ουδέποτε, Μεγαλειότατε, μονόπλευρον κυβέρνησιν στηριζομένην εις την ιδικήν της μικράν δύναμιν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ποία ημπορεί να έχη ιδικήν της δύναμιν;

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Οιαδήποτε άλλη Κυβέρνησις.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ουδεμία δύναται να έχη την ιδικήν της δύναμιν.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Η ΕΡΕ έχει ήδη 99 Βουλευτάς και είπον ότι δεν θα ενεδεικνύετο να αντιμετωπίση μονοπλεύρως λύσιν. Αλλ' οι Βουλευταί της αποτελούν σοβαράν βάσιν δια να αναπτυχθή η δύναμις των 151 ή 155 Βουλευτών. Τούτο βεβαίως αν δεν είναι δυνατή η καθολική συνεργασία. Και θα πρέπει να επιδιωχθή η μερικωτέρα συνεργασία. Και εφ' όσον πρέπει να αποκλεισθή η μονόπλευρος Κυβέρνησις, διότι το κατ' εμέ αυτού του είδους Κυβέρνησις θα απετύγχανε. Θα ήτο αδύνατον να επετύγχανε να αντιμετωπίση τα ενώπιον αυτής προβλήματα. Εφ' όσον λοιπόν δεν δυνάμεθα να οδηγηθώμεν εις τας εκλογάς και επιτύχωμεν εις την ευρυτάτην συνεργασίαν, πρέπει να επιδιώξωμεν Κυβέρνησιν στενωτέρας συνεργασίας. Αύτη ήτο ανέκαθεν η άποψίς μου και από την διήμερον συζήτησιν εις το Συμβούλιον του Στέμματος ενισχύθη εις την ιδέαν μου αυτήν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Πιστεύω ότι με Κυβέρνησιν της ΕΡΕ ημπορούμεν να πάμε εις εκλογάς ταχέως. Το άλλο το συμερίζομαι.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Εδήλωσα ότι μίαν τοιαύτην λύσιν θα την ενίσχια ως μόνην ικανήν να αντιμετωπίση τον όγκον των προβλημάτων τα οποία συσσωρεύθησαν, ως διαθέτουσαν το απαραίτητον κύρος. Αυτό δε προϋποθέτει ή αυτοδύναμον πλειοψηφίαν ή συλλογικήν πλειοψηφίαν. Δεν αρκεί η μορφή της παροχής ψήφου εμπιστοσύνης ή, ακόμη περισσότερον, ψήφου ανοχής. Είναι αναγκαία η συνυπευθυνότης η οποία προϋποθέτει συμμετοχήν εις την Κυβέρνησιν δια την από κοινού αντιμετώπισιν των προβλημάτων. Αυτό ενέχει τεραστίαν σημασίαν. Δι' αυτό άλλωστε ρίπτω και τόσον βάρος εις την μορφήν της Κυβερνήσεως την οποίαν ουδόλως θεωρώ λεπτομέρειαν. Ιδίως μάλιστα όσον υπό τας σημερινάς συνθήκας

πρέπει να αποφευχθούν αι εκλογαί και δεν πρέπει να ορισθή ούτε απωτέρα ημερομηνία αυτών. Εάν καταλήξωμεν εις εκλογάς, ότι πρέπει να διεξαχθούν πάντως επιβάλλεται, ως και χθες ετόνισα, να μη προκαθορίσωμεν τον χρόνον διότι άλλως είναι καλλίτερον να τας ενεργήσωμεν αμέσως εντός 45 ημερών, παρά να τας προαναγγείλωμεν μετά δύο ή τρεις μήνας, πέραν του 45θήμερου.

Πριν τερματίσω την σύντομον αυτήν ομιλίαν μου και αφού εκφράσω και πάλιν την μεμετρημένην πάντοτε αισιοδοξίαν, ότι ο διακρίνων όλους πατριωτισμός ημπορεί να οδηγήσῃ εις ουσιαστικόν αποτέλεσμα. παρακαλώ την Υμετέραν Μεγαλειότητα να μου επιτρέψῃ, αφορμήν λαμβάνων από περικοπήν της ομιλίας του κ. Πρωθυπουργού, να τονίσω και ένα άλλο θέμα. Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως εμνημόνευσεν πρόσφατον συνέντευξιν του Πρίγκηπος Πέτρου λίαν ατυχής, όχι μόνον απέναντι του Έθνους, αλλά και της παραδόσεως της Ελληνικής Δυναστείας. Εάν καλώς γνωρίζω, δεν υπάρχει δεύτερον παράδειγμα εις την 100ετή ιστορίαν αυτής, καίτοι πολλαπλώς έχει υποστή ταλαιπωρίας. Φρονώ ότι θα ήτο σκόπιμον να εξουσιοδοτηθῆτε, κ. Πρόεδρε της Κυβερνήσεως, να καταγγείλετε την πράξιν αυτήν. Κάμνω την πρότασιν διότι αφ' ης εγένετο μνεία του περιστατικού, κρίνω ότι επεβάλλετο να γίνῃ.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Μόνον εάν ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. θα εδέχετο.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Μόνον εάν υπάρξῃ ομοφωνία ἐπ' αὐτοῦ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εγώ έχω λάβει θέσιν ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ και αποφασιστικὴν θέσιν.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Μία δήλωσις τοῦ κ. Προέδρου της Κυβερνήσεως δια το άτοπον το οποίον γίνεται, θα ήτο ωφέλιμος και διεθνώς, διότι το πράγμα αρχίζει να λαμβάνῃ θλιβεράν μορφήν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εγώ δεν έχω καμμίαν αντίρρησιν. Ἐχω λάβει θέσιν, δεν υπάρχει σκοπιμότης τις ἀπὸ της πλευ-

ράς μου, αλλά από γενικωτέρας πλευράς, εάν υπάρχει σκοπιμότης να αποδοθή τόση σημασία από το Συμβούλιον του Στέμματος να λάβη θέσιν, το θέτω υπό την κρίσιν σας και δηλώ ότι είμαι σύμφωνος προκαταβολικώς, εάν συμφωνήτε, αλλά φοβούμαι ότι υπερτιμώμεν την σημασίαν εάν το Συμβούλιον Στέμματος λάβη θέσιν επί των δηλώσεων του Πρίγκηπος Πέτρου, και δι' αυτό θα του δώσωμεν ένα βάρος το οποίον δεν έχει.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Συμφωνώ να μη είναι απόφασις του Συμβουλίου του Στέμματος. Ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως να λάβη μίαν θέσιν.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Να υπάρξη μία δήλωσις του Προέδρου της Κυβερνήσεως, ο οποίος θα δηλώση ότι έχει την έγκρισιν των μετασχόντων.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Ότι εν τω πνεύματι όλων των μελών.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Ετερμάτισα τα όσα είχαν να ειπω και επαναλαμβάνω ότι χωρίς Κυβέρνησιν κύρους δεν αντιμετωπίζεται η κατάστασις. Και εφ' όσον δεν δυνάμεθα να κάμωμεν εκλογάς, καθήκον ημών, Μεγαλειότατε, των πολιτικών, είναι να δώσωμεν εις τον τόπον την Κυβέρνησιν αυτήν.

Δ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ: Επανερχόμενος εις όσα είπα χθες αισθάνομαι την ανάγκην κατόπιν των όσων είπε και ο κ. Αρχηγός των Προοδευτικών, να επαναλάβω εκείνο το οποίον ετόνισα, ότι κατά την εμήν γνώμην μόνον η ένωσις ολοκλήρου της εθνικόφρονος παρατάξεως ημπορεί να επιφέρη την καθησύχασιν των παθών. Υπό την έννοιαν αυτήν, όχι βεβαίως ως πολιτικός ηγέτης που δεν είμαι βεβαίως, αλλά ως εκπροσωπών τας ιδέας ενός κόσμου ανθρώπων μη ενδιαφερομένων δια τίποτε άλλο, παρά μόνον πώς ο τόπος μας θα επανεύρη την ποθητήν γαλήνην και ησυχίαν, ποιούμαι σχετικήν έκκλησιν προς τον Αρχηγόν της Ε.Κ., με όλον τον σεβασμόν και με όλην την αγάπην και την στοργήν με την οποίαν θέλω να τον περιβάλλω, όπως συντρέξη να πραγματοποιηθή η παρά πάντων ποθητή ένότης όλων των κομμάτων, τα οποία επί τινα

χρόνον ομού διακυβερνώντα τον τόπον, όχι μόνον τον διαγραφόμενον εις τον ορίζοντα διχασμόν θα ματαιώσουν, αλλά αντιθέτως θα επαναφέρουν τούτον εις τον ανοδικήν πορείαν από την οποίαν τα πρόσφατα γεγονότα την απεμάκρυναν. Θέλω όπως συντρέξη να πραγματοποιηθή η ποθητή παραπάνω ενότης.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Επειδή έχω σχετικήν πλειοψηφίαν εις την Βουλήν θέλω να ακούσω όλους τους κυρίους και θα απαντήσω τελευταίος. Και είναι εντελώς προφανές ότι κατέχομαι από το αίσθημα των ηυξημένων ευθυνών.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Μεγαλειότητα, θα συναγάγω ένα μικρόν συμπέρασμα. Εξ όσων ανεπτύχθησαν χθες και σήμερα, τα περισσότερα των οποίων ήσα άγνωστα εις εμέ, διότι είμαι εκτός της πολιτικής, βλέπω πράγματι ότι δεν υπάρχει άλλη διέξοδος πλην μιας γενικωτέρας καθολικής συμμετοχής του εθνικόφρονος κόσμου, του εκπροσωπούμένου εν τη Βουλή, εις μίαν Κυβέρνησιν. Ανεπτύχθησαν όλαι αι λεπτομέρειαι και αι παρατηρήσεις και υπό του κ. Αρχηγού της ΕΡΕ και υπό του κ. Μαρκεζίνη — εγώ δύναμαι να κάμω χρήσιν οιασδήποτε γλώσσης σήμερα — ότι θα πρέπει να δημιουργηθή μία Κυβέρνησις ενισχυμένου κύρους, ισχυροτέρου κύρους γενικής μορφής, αποτελουμένη από όλους παραμεριζομένου οιοδήποτε προσωπικού γοήτρου ή κομματικού συμφέροντος, δια μίαν περίοδον μέχρι τέλους της 4ετίας, η οποία να αποκαταστήση πραγματικώς την τάξιν υπό την γενικήν έννοιαν εις όλους τους τομείς. Διότι, όπως τα πράγματα έχουν εξελιχθή, και εάν πρέπει να είπω όλας τας λεπτομερείας, ότι επειδή έχει υποκατασταθή το Κράτος εις την ύπαιθρον, ως ελέχθη, μόνον μία απολύτως ισχυρά, σχεδόν δικτατορικής εξουσίας, Κοινοβουλευτική Κυβέρνησις δύναται να αποκαταστήση την τάξιν. Ας διατηρηθή δι' όλίγον χρόνον αυτό το πράγμα. Δεν πειράζει. Διότι ενθυμούμαι εις το παρελθόν το 1947, τι έγινε, και ενθυμούμαι ότι εκείνο το οποίον είχα αποφασίσει με τον Σοφούλην έδωσε πραγματικά αποτελέσματα εις την εξέλιξιν των εθνικών μας ζητημάτων. Κάμω και προ της τελευταίας δευτε-

ρολογίας του κ. Αρχηγού της Ε.Κ. μίαν προσωπικήν έκκλησιν λόγω του ότι είμαι παλαιός του φίλος και παλαιός συνεργάτης, γνωρίζων βαθύτατα τα συναισθήματά του και την προέλευσίν του, του κάμνω υστάτην έκκλησιν να θελήση να προσέλθη και αυτός εις την γενικήν αυτήν ατμόσφαιραν, η οποία εδημιουργήθη απόψε εδώ, δια να δυνηθώμεν πράγματι να αποφύγωμεν όχι πλέον τας παλαιάς παρακρατικές οργανώσεις αλλά τας υπάρχουσας κομμουνιστικές οργανώσεις, αι οποίαι θα μας διαλύσουν το Κράτος. Άλλωστε και ο ίδιος παρεδέχθη άλλοτε ότι πρέπει να διαλυθούν. Δεν γνωρίζω εάν υπάρχουν δυσκολίες, μόνον όμως μία Κυβέρνησις εκ του πολιτικού κόσμου και μία κοινοβουλευτική Δικτατορία εν προκειμένω, η οποία να λάβη όλα τα μέτρα...

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Κοινοβουλευτική παντοδυναμία.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Δεν μου αρέσει να κάμνω χρήσιν αυτών των εκφράσεων εις την πολιτικήν. Διότι μάλλον η πράξις είναι εκείνη, η οποία αποδίδει τα αποτελέσματα. Μία κοινοβουλευτική παντοδυναμία, ως είπεν ο κ. Π. Κανελλόπουλος. Είμαι εναντίον της Δικτατορίας.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Δεν υπάρχει μειοψηφία επ' αυτού εδώ μέσα.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Ομόθυμος ομοψηφία. Διότι το Κράτος θα αντισταθή και πρέπει να αντισταθή καθ' οιονδήποτε τρόπον. Μονόπλευρος Κυβέρνησις δεν είναι δυνατή αλλά Κυβέρνησις δια κοινής συνεννοήσεως και δι' αυτό παρεκάλεσα και θα κάμω φιλικωτάτην έκκλησιν προς τον κ. Παπανδρέου να το σκεφθή και να συναποφασίση μετά των λοιπών εν τη Βουλή αντιπροσώπων των κομμάτων να κάμουν μίαν κοινήν ενέργειαν.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ευχαριστώ πολύ. Ο κ. Νόβας.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Θα ήθελα να διευκρινίσω ωρισμένα θέματα:

Ο κ. Παπανδρέου επανέλαβε χθες ότι δόγμα της Ε.Κ. εί-

ναι «ο Βασιλεύς βασιλεύει και ο Λαός κυβερνά». Δεν νομίζω ότι τούτο είναι αποκλειστική μας ιδιοκτησία, διότι αποτελεί γενικήν αρχήν αναγνωριζομένην από όλους. Αρκεί να μη νοθεύεται το περιεχόμενόν της και χρωματίζεται κατ' άλλην έννοιαν. Η κατ' ορθόδοξον ερμηνείαν ισχύς της αρχής αυτής είναι αδιαφιλονίκητος. Ορθόδοξος δε ερμηνεία είναι ότι ο Λαός κυβερνά δια των νομίμων αντιπροσώπων του και ουχί δι' οργανωμένης οχλοκρατίας. Ο Βασιλεύς βεβαίως δεν κυβερνά, αλλά και δεν παραμένει αδιάφορος δια τον τρόπον καθ' ον κυβερνάται η χώρα. Όχι μόνον δικαίωμά του αλλά και καθήκον του είναι να παρακολουθή αγρύπνως τον δημόσιον βίον της χώρας και να ενημερώνεται υπό των υπευθύνων Συμβούλων Του επί της εξελίξεως και της διαμορφώσεως των σπουδαιότερων κυβερνητικών θεμάτων.

Εάν εις ένα ωρισμένον θέμα φρονή ότι οι κυβερνώντες δεν κυβερνούν καλά και το επισημάνη προς αυτούς, δύναται να λεχθή ότι αποτελεί τούτο ανάμιξίν του εις την διακυβέρνησιν της χώρας; Όχι βεβαίως. Άλλωστε, έτερον δόγμα της Ε.Κ. (ίσως δε αποκλειστικόν της τούτο) διευκρινίζει ότι ο «Βασιλεύς είναι πάντοτε ο Σύμβουλος των Συμβούλων Του».

Το απέφυγα όσο μου ήτο δυνατόν και δεν ήθελα ούτε σήμερον να αναμίξω εις την συζήτησιν του Συμβουλίου τούτου θλιβερά περιστατικά του ιστορικού της πολιτικής κρίσεως. Επειδή όμως ασφαλώς έπεσε θύμα κακών πληροφοριών ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. και ανέφερε, μεταξύ άλλων, εις τας δημοσιευθείσας την 16ην Ιουλίου επωνύμους δηλώσεις του, ότι δήθεν εγώ «ενήδρευον εις τα Ανάκτορα», δια να ορκισθώ άμέσως μετά την αναχώρησίν του, θα ήθελα να τον διαβεβαιώσω ότι τούτο είναι ανακριβέστατον. Ευρισκόμην εις την Βουλήν και προήδρευα της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Εξουσιοδοτήσεως, όταν ειδοποιήθην ότι με ζητούν από τα Ανάκτορα και κατελθών εκλήθην ως Πρόεδρος της Βουλής δια να ανακοινώσω, ως είθισται, εις τον Βασιλέα ποία είναι η δύναμις των εν τη Βουλή Κομμάτων. Ο κ. Παπανδρέου υποβάλλων την παραιτήσιν του δέν εξήτησεν εκλογάς...

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Αυτά είναι ιστορία, παρακαλώ να τ' αφήσετε.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Ιστορία που έχει ανάγκη ομωφωτίσεως. Επαναλαμβάνω ότι ο κ. Παπανδρέου δεν εισηγήθη εκλογάς, αλλά ούτε υπέδειξε διάδοχον λύσιν, ως είχε κατ' εμέ υποχρέωσιν να κάμη. Ο κ. Τσιριμώκος υπηνίχθη ότι υπήρχε κατηρητισμένον σχέδιον ρήξεως με το Στέμμα. Τούτο επέβαλεν ως επείγουσαν ανάγκην τον σχηματισμόν αμέσως νέας Κυβερνήσεως. Αποδεχθείς την εντολήν επετέλεσα πράξιν εθνικής συνειδήσεως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Τι σχέδιον; Σχέδιον εκείθεν ή εντεύθεν;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Νομίζω ότι ήτο εσκεμμένη η παραίτησίς σας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εάν υπεγράφετο το διάταγμα, θα παρητούμην, κ. Νόβα;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Κύριε Πρόδρε, είπα και πάλι ότι δεν θα ήθελα ποτέ ν' αποκαλύψω εμπιστευτικά...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Μην υπεκφεύγετε. Έθεσα ένα απλούν ερώτημα. Εάν υπεγράφετο το διάταγμα θα υπήρχε σχέδιον. θα παρητούμην;

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Δεν υπεκφεύγω. Σχέδιον υπήρχε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δώσατέ μου μίαν απάντησιν. Ναι ή Όχι; Εάν υπεγράφετο το διάταγμα υπήρχε περίπτωσις παραίτησεως; Σας ερωτώ και υπεκφεύγετε.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Δεν υπεκφεύγω καθόλου. Είχατε δεχθή ότι το θέμα αυτό ήτο δεκτικόν συζητήσεως και επιλύσεως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ποτέ δεν έκαμα υπευθύνους δηλώσεις επί του θέματος. Ακούσατε, σας το είπα και προχθές, από ημερών εδυσπίστουν προς τους συνεργάτας μου. Και ηξεύρατε ότι το Σάββατον βράδυ εις την Κέρκυραν δεν σας είπα δια το γράμμα του Βασιλέως διότι είχεν αρχίσει η δυσπιστία μου προς τους συνεργάτας μου. Ποίαν άλλην εξήγησιν θέλετε;

Λαμβάνω τας επιστολάς και δεν το λέγω. Σημαίνει ότι είχα αρχίσει να δυσπιστώ προς τους συνεργάτας μου.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Και προς τον κ. Μπακόπουλον και τον κ. Κοκκέβην;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν ήθελα να περιέλθω η επιστολή εις την δημοσιότητα προώρως, είχαν εμπιστευτικόν χαρακτήρα.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Εάν μας ελέγατε ότι έλαβα μίαν επιστολήν από τον Βασιλέα...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εδυσπίστουν και συγχρόνως εσεβόμενην το απόρρητον των επιστολών. Και συνεχίζων, δεν είχα εμπιστοσύνην εις τους συνεργάτας μου.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Είμαι δριμύς ως προς αντικειμενικά γεγονότα, τα οποία εγώ πιστεύω ως αντικειμενικά. Μπορεί να τ' αντικρούση ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., αλλά ας μη εισέλθω εις θέματα τοιαύτης φύσεως.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Εν γνώσει τελών απειλουμένων κινδύνων εδέχθη την εντολήν σχηματισμού Κυβερνήσεως με πλήρη συνείδησιν Εθνικής ευθύνης και με απόλυτον πεποίθησιν, ότι η διαδικασία ήτο ορθοδόξως συνταγματική. Ευνόητον είναι ότι ο Βασιλεύς, μολονότι δεν δεσμεύεται υπό του Συντάγματος, αν δημιουργηθούν πολιτικά κριτήρια επιβάλλοντα τούτο, δύναται να διαλύση την Βουλήν και προ του πέρατος της 4ετούς περιόδου της.

Η εξάντλησις της 4ετίας εθεωρήθη πάντοτε, και δικαίως, ως πολιτική επιτυχία του κυβερνήσαντος Κόμματος, δύναται δε να λεχθή ότι και απέβη, σχεδόν πάντοτε, συμφέρουσα δια την χώραν. Εάν υπάχουν ή όχι σήμερον πολιτικά κριτήρια επιβάλλοντα την διακοπήν του έργου της παρούσης Βουλής συνεζητήθη και χθες και σήμερον, νομίζω δε ότι η παμψηφία σχεδόν του Συμβουλίου έκρινεν ότι δεν είναι συμφέρουσα δια το Έθνος ούτε η άμεσος ούτε η πολύ προσεχής διάλυσις.

Διεύπωσα χθες και την ιδικήν μου γνώμην. Εσημείωσα από τον χθεσινόν διάλογον των δηλώσεων του κ. Παπανδρέου, ότι κατά παραχώρησιν δέχεται να μη διεξαχθούν αι

εκλογαί εντός 45 ημερών, αλλά εντός 4 μηνών. Δεν δύναμαι να εννοήσω πόθεν αρύεται το δικαίωμα μιας τοιαύτης παραχωρήσεως. Ο Συνταγματικός Νομοθέτης ηρνήθη να περιλάβη εις το Πολίτευμά μας διάταξιν περί αυτοδιαλύσεως της Βουλής.

Κατά συνέπειαν, το δικαίωμα της διαλύσεως ανήκει ακέραιοις εις τον Βασιλέα και μόνον.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Εάν εδίδετο η εντολή Κυβερνήσεως εις την ΕΡΕ, θα προχωρούσα αμέσως εις εκλογάς, διότι πιστεύω εις την ψυχικὴν δύναμιν του λαού, δεν θα ελάμβανα μέτρα.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Επαναλαμβάνω ότι δια το θέμα διαλύσεως της Βουλής, ουδείς έχει ουδέν δικαίωμα παραχωρήσεως και, προχωρών, θα ήθελα επί πλέον να προσθέσω, ότι πέραν των μεγάλων προβλημάτων της Εθνικής Ασφαλείας και της Εθνικής Οικονομίας, τα οποία, εάν εισέλθωμεν εις μακράν προεκλογικὴν περίοδον θα επιδεινωθούν, διότι αι εκλογαί των 45 ημερών απεκλείσθησαν και από τον κ. Παπανδρέου.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Δεν τας απέκλεισε ο κ. Παπανδρέου.

Δ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ: Παραχώρησιν ἔκαμεν ο κ. Παπανδρέου.

Γ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ: Θα ήθελα μόνον να προσθέσω και τρεις περιπτώσεις Κοινοβουλευτικῆς αρμοδιότητος ενισχυούσας την αποτροπὴν των εκλογών. Η πρώτη είναι ότι συνέρχεται εις Στρασβούργον από 24.9 — 1.10.1965 το Συμβούλιον της Ευρώπης. Εις τούτο θα εισαχθῆ ασφαλῶς προς συζήτησιν υπό της Τουρκίας, ἀν ὄχι τι ἄλλο, τουλάχιστον το γνωστὸν τηλεγράφημα του Κιουτσούκ κοινοποιηθῆν προσφάτως και περιέχον τας διεκδικήσεις της τουρκικῆς μειονότητος της Κύπρου.

Το δεύτερον είναι ότι συνέρχεται από 4-9 Οκτωβρίου ὄχι, ως συνήθως, εις Παρισίους, ἀλλὰ δια πρώτην φοράν εις Νέαν Υόρκην, η Διάσκεψις των Κοινοβουλευτικῶν του ΝΑΤΟ εις την 11ην αὐτῆς ετησίαν Σύνοδον. Και κατ' αὐτὴν θα

συζητηθούν εις τας διαφόρους Επιτροπάς της θέματα απόμεινα των συμφερόντων της Ελλάδος.

Τέλος, την 12ην, 13ην και 14ην Οκτωβρίου συνέρχεται εις Νεάπολιν της Ιταλίας η 5η Σύνοδος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Συνδέσεως Ελλάδος - Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητος (Ε.Ο.Κ.). Είναι γνωστόν, ότι κατά την περυσινήν εις Βρυξέλλας, όπου παρέστην ο ίδιος, και κατά την εφετεινήν εις Βερολίνον Σύνοδον, κατά την οποίαν προήδρευσε της αντιπροσωπείας μας ο κ. Γεώργιος Μελάς, επετεύχθη αξιοσημείωτος πρόοδος δια την τύχην των αγροτικών μας προϊόντων. Θα ήτο αδικαιολόγητον να μη συνεχισθή απροσκόπτως η αρξαμένη προσπάθεια.

Και δια τας τρεις ανωτέρω περιπτώσεις, η υποστήριξις των Εθνικών συμφερόντων απαιτεί ενήμερον Κυβέρνησιν εν Αθήναις και απερισπάστους κοινοβουλευτικούς αντιπροσώπους εις το Εξωτερικόν.

Ας μη λησμονούμεν ότι την 10ην Οκτωβρίου γίνονται εκλογαί εις την Τουρκίαν, μετά της οποίας θα έχωμεν ασφαλώς κρίσιμον φάσιν του Εθνικού μας ζητήματος της Κύπρου.

Το δεύτερον επιχείρημα κατά της βεβιασμένης διεξαγωγής εκλογών, είναι τούτο:

Το Κοινοβούλιόν μας υπέστη εσχάτως αδόκητον κατάπτωσιν και δεινόν εξευτελισμόν. Τας εντός αυτού συζητήσεις αντικατέστησεν η εκτός αυτού οχλαγωγία. Τους ρήτορας αντικατέστησαν οι «κεκράκται».

Επεχειρήθη, όπως την ψήφον αντικαταστήσουν τηλεγραφήματα και πρωτόκολλα. Ο Προεδρεύων της Βουλής εξήγγειλεν αβασανίστως από της έδρας του ότι η έλλειψις απαρτίας αποτελεί καταψήφισιν της Κυβερνήσεως. Δια να καταδείξω τον αδιανόητον παραλογισμόν της εκδοχής ταύτης, θα μου επιτρέψητε να φέρω ένα παράδειγμα: Ήτο ωσάν να υπεστηρίχθη ότι ο εγκαλούμενος, προσερχόμενος εις το Δικαστήριον, κρίνεται ένοχος και καταδικάζεται αυτομάτως δια μόνον τον λόγον ότι δεν προσήλθον οι δικασταί δια να διεξαχθή κανονικώς η δίκη. Θέλω να καταλήξω εις την σκέψιν, ότι θα ήτο όχι

μόνον άδικον δι' αυτήν αλλά και λίαν επιζήμιον δια την συνέχισιν της Κοινοβουλευτικής μας παραδόσεως, εάν ετερμάτιζεν η παρούσα Βουλή τον βίον της με τας σημειωθείσας προσφάτως εις αυτήν πρωτοφανείς ασχημίας, αι οποίαι της έχουν δημιουργήσεις βαρύ παθητικόν.

Ελπίζω, ότι αν επιζήση θα αυτοεξαγνισθή και θα αποκατασταθή εις την εμπρέπουσαν περιωπήν. Αλλοίμονον εάν η μέλλουσα Βουλή συνδεθή με το οικτρόν παράδειγμα των τελευταίων συνεδριάσεων, δια να μεταδοθή και εις εκείνην, αντί της ευπρεπειας του διαλόγου η χαμέρπεια των υλικών.

Θα παρεκάλουν, Μεγαλειότατε, να μου επιτρέψητε να προσθέσω, καταλήγων, ολίγας μόνον λέξεις, αφορώσας εις την νεολαίαν, η οποία, όπως κατά κόρον τονίζεται, ουχί αβασίμως ενσαρκώνει αυτό τούτο το μέλλον του Έθνους.

Κρούω τον κώδωνα του κινδύνου. Μυωπάζομεν και τυφλωνόμεθα ασυναισθήτως εάν δεν βλέπωμεν πού οδηγούν τα σχετικά με την νεολαίαν μας φαινόμενα και συμπτώματα. Η επαρχία αιμορραγεί εξ αιτίας της αστυφιλίας και της μεταναστεύσεως. Εις τα μεγάλα εδώ Κέντρα, ούτε η μαθητιώσα, ούτε η εργαζόμενη νεότης ελέγχεται επαρκώς. Ενώ οι Λαμπράκηδες αυξάνονται και αριθμητικώς και δυναμικώς, χάρις εις την οργανωτικήν ικανότητα του Κομμουνισμού, η Δημοκρατική Νεολαία δεν παρουσίασε δυστυχώς ανάλογον αυτοσυνείδησιν και αυτενέργειαν, παρά τα διατεθέντα δαψιλή μέσα. Ο πρόσφατος δε αναφανδόν συναγελασμός της με τα οργανωμένας ομάδας της ΕΔΑ δεν είναι δυνατόν παρά να την εμόλυνε δυσθεραπέυτως. Ερωτώ. Αποτελεί ή δεν αποτελεί κίνδυνον κοινωνικόν, κίνδυνον πολιτικόν, κίνδυνον εθνικόν η εξάπλωσις και η επικράτησις των Λαμπράκηδων και των άλλων οργανωμένων νέων της Αριστεράς; Μας χωρίζει ή δεν μας χωρίζει από αυτούς άβυσσος ιδεολογική και άβυσσος μεθοδολογική; Η απάντησις είναι βεβαίως καταφατική. Αλλ' εν τοιαύτη περιπτώσει πώς είναι δυνατόν, πώς είναι νοητόν να έχη τόσον φιλικάς σχέσεις και τόσον εύκολον σύμπραξιν και τόσον κοινά συνθήματα η Δημοκρατική μας Νεολαία με την Νεολαίαν της

Αριστεράς και να θεωρή αδιάλλακτον εχθρόν της την Νεολαίαν της Δεξιάς;

Υπεράνω της κομματικής ιδεολογίας ίσταται, νομίζω, η Εθνική ιδεολογία. Και αυτή πρέπει να αποτελέση κρίκον συνδέσεως δι' όλους τους νέους του Εθνικόφρονος κόσμου, του πιστεύοντος εις την Δημοκρατίαν, την Ελευθερίαν της σκέψεως και την αξιοπρέπειαν του ατόμου. Δεν πιστεύουν εις αυτά οι αριστεροί. Καπηλεύονται την Δημοκρατίαν. Δεν είναι ανεκτόν να τους δεχόμεθα εις κοινάς εκδηλώσεις ως δήθεν προασπιστάς της ιδικής μας Δημοκρατίας. Κάποτε ομιλών εις την Βουλήν, είπον την φράσιν «Η Δημοκρατία του Ανατολικού τύπου». Ο κ. Παπανδρέου με διέκοψε δια να μου είπη: «Δεν υπάρχει Δημοκρατία Ανατολικού τύπου». Αλλά τότε πώς εγκρίνει την επελθούσαν προσφάτως εις τον τόπον μας ενοποίησην των δημοκρατών του ιδικού μας τύπου με τους δήθεν δημοκράτας του Ανατολικού τύπου;

Επιτρέψατέ μου, Μεγαλειότατε, να τονίσω ότι αν παραταθή επιδεινουμένη η παρούσα κατάστασις, εάν εις την απροκάλυπτον επίθεσιν των οργανώσεων της Αριστεράς, δεν αναλάβωμεν όχι απλώς άμυναν και δη ανεπιτυχή όπως μέχρι τούδε, αλλ' αντεπίθεσιν ισχυράν και αποφασιστικήν, με την διάθεσιν όλων των μέσων της διαφωτίσεως και της πειθούς, η απόληξις θα είναι μοιραία. Αι νεολαίαί των Εθνικών κομμάτων διατηρούσαι τας πολιτικάς των ιδεολογίας, αλλά πισσοῦσαι υπέρ αυτάς τας πολιτειακάς των πεποιθήσεις και την συνείδησιν του Εθνικού των χρέους, οφείλουν να αποτελέσουν κοινόν μέτωπον, κοινόν τείχος εναντίον των διαβρώσεων και των διεισδύσεων της Αριστεράς. Όπως οφείλουν να κινητοποιηθούν δραστηριώτερον και όλαι αι πνευματικάί δυνάμεις του Έθνους, η Εκκλησία, η Ακαδημία, τα Πανεπιστήμια, το Σχολείον γενικώς, το Θέατρον, ο Τύπος, οι διάφοροι μορφωτικοί Σύλλογοι κλπ. Ο συναγερμός αυτός επείγει. Ο κίνδυνος είναι άμεσος.

Ας περιστοιχίσωμεν όλοι με εμπιστοσύνην τον Δημοκρατικόν Βασιλέα μας, ως Σύμβολον της Εθνικής ενότητος,

της Εθνικής αλληλεγγύης και της Εθνικής ισχύος και ας επιτελώμεν με ανιδιοτέλειαν κομματικήν, με αφιλοδοξίαν προσωπικήν, το ιερόν προς την Πατρίδα χρέος, εις μίαν κρίσιμον, ως η παρούσα, στιγμήν και καμπήν, ίσως, της ιστορίας της. Ευχαριστώ, Μεγαλειότατε.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ πολύ. Ο κ. Πρόεδρος έχει τον λόγον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Μεγαλειότατε, κατέχομαι από αίσθημα ιστορικής ευθύνης, διότι συμμερίζομαι τας γνώμας όλων των κυρίων, ότι η ώρα είναι κρίσιμος και ότι είναι καμπή εις την ιστορίαν του τόπου. Ανεφέρθησαν θέματα του παρελθόντος. Θα τα παρέλθω με ελαχίστας λέξεις, διότι, όπως ορθώτατα παρετηρήθη όταν ο κ. Νόβας ήθελε να αναφερθή εις το παρελθόν απόψε, έχει παύσει πια να ενδιαφέρει το παρελθόν, ενδιαφέρει το μέλλον. Δεν θ' απαντήσω δια το θέμα της εντολής της 24 Ιουνίου. Εκεί υπήρξε η επιβεβαίωσις της διαφωνίας επί της ουσίας και υπήρξεν επίσης και ιδική μου διαμαρτυρία. Υπήρξε ιδική μου διαμαρτυρία ότι ο κ. Γαρουφαλιάς είχε μεταδώσει ψευδείς πληροφορίας. Το αντιπαρέρχομαι, διότι επιθυμώ να συγκεντρωθώ εις τα θέματα του μέλλοντος:

Δεν υπήρξε χρήσις του δικαιώματος του Βασιλέως προς εκλογήν νέας Κυβερνήσεως. Κατά την γνώμην μου, υπήρξε κατάχρησις. Διότι εξήτησεν ένα από την Ένωσιν Κέντρου όχι κατόπιν προηγηθείσης διασπάσεως, όχι κατόπιν διαφόρου γνώμης εκδηλωθείσης εκ των προτέρων, αλλά ενώ ακόμη απέτελει μέλος της Ε.Κ. Εν συνεχεία, εξήτησε τον κ. Στεφανόπουλον, ο οποίος κατέθεσε την εντολήν. Και τρίτον, εξήτησεν άλλον, ο οποίος έχει δηλώσει ενώπιον του κόμματος, όπως και ο κ. Στεφανόπουλος, ότι θα πειθαρχήσῃ εις την αρνητικήν απόφασιν του Κόμματος.

Έχομεν, λοιπόν, τρεις εντολάς προς μέλη της Ε.Κ., τα οποία εξηκολούθουν να είναι μέλη της Ενώσεως Κέντρου, όταν έλαβον την εντολήν. Δεν είχε προηγηθή δήλωσις διαφοροποιήσεως η οποία θα εξήγει την εντολήν. Διότι εν τοιαύτη περιπτώσει θα ήτο δυνατόν να υποστηριχθή ότι εις τον Βασιλέα,

τον ρυθμιστήν του Πολιτεύματος, ήτο άγνωστον ποίος πλέον ήτο γνήσιος της πλειοψηφίας φορεύς, εάν είχε προηγηθή η διάσπασις. Δεν είχαν όμως προηγηθή.

Η διαφοροποιήσις έγινε κατόπιν της εντολής και επίσης κατόπιν της προσφοράς Υπουργείου. Επομένως, όχι μόνον εδημιουργήθη δια της αυθαιρέτου εντολής η διάσπασις, αλλά ταυτοχρόνως εχρησιμοποιήθησαν τα αθέμιτα μέσα της προσφοράς Υπουργείων δια την επίτευξιν των διασπάσεων.

Αλλά ο Βασιλεύς εις την Βασιλευομένην Δημοκρατίαν είναι θεματοφύλαξ των ηθικών αξιών και του κύρους των θεσμών. Και δεν ημπορεί ν' ασχολήται μόνον με τους αριθμούς της Βουλής, αλλά επίσης και με την ηθικήν τάξιν της Βουλής και με τον τρόπον με τον οποίον πραγματοποιούνται και επιτυγχάνονται οι αριθμοί. Διότι εάν αγνοηθή ο αθέμιτος ενδεχομένως, τρόπος της δημιουργίας της πλειοψηφίας, σαλεύονται τα θεμέλια του Πολιτεύματος. Θα πρέπει, όμως, να τονισθή και μία άλλη άποψις, ότι η πλειοψηφία της Βουλής, η αριθμητική, των 156, ζητεί διάλυσιν. Δεν υπάρχει βεβαίως Συνταγματική υποχρέωσις. Δημιουργείται, όμως, δια τον Βασιλέα ηθική υποχρέωσις προς διάλυσιν. Και έρχομαι εις το σημερινόν κύριον θέμα.

Όπως διεμορφώθη η κατάστασις, ποία είναι η Εθνική αντιμετώπισις; Είμαι σύμφωνος με όλους τους κυρίους, ότι η ώρα είναι κρίσιμος και τα κριτήρια πρέπει να είναι αποκλειστικώς Εθνικά. Ουδείς έχει το δικαίωμα υπό τας σημερινάς συνθήκας, αι οποίαι εδημιουργήθησαν, να χρησιμοποιήση κριτήρια κομματικά και προσωπικά. Δεν είναι άλλωστε και εις τας παραδόσεις μου να χρησιμοποιώ τοιαύτα κριτήρια. Εάν επρόκειτο να είναι αυτά τα κριτήρια, δεν θα συνέβαινε, όπως είπον εις μίαν άλλην συνομιλίαν με τον Βασιλέα, εις τα μακρά έτη του Δημοσίου μου βίου, μόνον 6 χρόνια να μετείχον εις Κυβερνήσεις, 40 χρόνια μετείχον μόνον εις αγώνας. Αυτό είναι μία ένδειξις, ότι τα κριτήρια της πολιτικής μου ζωής δεν ήσαν η φιλαρχία, αλλά ο αγών, η ιδέα.

Μεγαλειότατε, αξιότιμοι κύριοι, υπήρξε κρισιμώτατον το

Συμβούλιον του Στέμματος, διότι έχει αποκρυσταλλώσει το συμπέρασμα ότι η ώρα είναι κρίσιμος και ότι με δύο τρόπους αντιμετωπίζεται: Ἡ με αμέσους εκλογάς ἢ με αναβολήν των εκλογών ἐπ' αόριστον. Καὶ εὐχαριστῶ τον κ. Πιπινέλην καὶ τους ἄλλους κυρίους, οἱ οἱ οἱ ορθώτατα ἐτόνισαν, ὅτι ἀν ἐπρόκειτο νὰ γίνουιν εκλογαί, πρέπει νὰ γίνουιν εἰς τον συντομώτερον χρόνον. Αὐτὴ ἦτο ἀνέκαθεν καὶ ἡ ἰδικὴ μου πεποιθήσις.

Προέβην εἰς μίαν τετράμηνον παραχώρησιν ἀπέναντι του παραλογισμοῦ του αιτήματος, ὅτι χρειάζεται μακρότερος χρόνος. Διεπίστωσα με μεγάλην ἰκανοποίησιν ὅτι ὅλοι ἀναγνωρίζουιν ὅτι εἰάν πρόκειται νὰ γίνουιν εκλογαί, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρελκυσθοῦν ἐπὶ τινὰς μῆνας. Αὐτό εἶναι το ἀνεκτίμητον συμπέρασμα του Συμβουλίου του Στέμματος. Ἡ ἀμέσως εκλογαί, ἢ ἀναβολὴ ἐπ' αόριστον.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Μέχρι τέλους της 4ετίας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ἐπ' αόριστον. Αὐτό εἶναι το ἐρώτημα ἐνώπιον του οἰοῦ τὶ θέμεθα. Αλλὰ εἰάν πρόκειται νὰ ἀναβληθοῦν αἱ εκλογαί ἐπ' αόριστον, εἶναι ἀδύνατον νὰ υπάρξῃ πρὸς ἀντιμετώπισιν των κρισίμων προβλημάτων, μία Κυβέρνησις μονόπλευρος. Καὶ θα το ἀναλύσω. Εἶναι ἀδύνατον νὰ υπάρξῃ μία Κυβέρνησις με 151, διότι καταβάλλεται προσπάθεια οἱ 135 νὰ γίνουιν 151.

Ἀνεπτύχθησαν τα μεγάλα, τα κρίσιμα θέματα, τα οἱα πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἡ Κυβέρνησις, ἐθνικά, οικονομικά, δημοσίας τάξεως. Καὶ θέτω το ἐρώτημα. Ὑπάρχει κανεὶς, ὁ οἱοῦς υποστηρίζει ὅτι εἰάν ἐπετυγχανέτο δια των ἀθεμίτων μέσων τα οἱα συνήθως χρησιμοποιοῦνται καὶ μεταβάλλουιν την Βουλὴν εἰς οἶκον ἐμπορίου, ὑπάρχει κανεὶς υποστηρίζων ὅτι με πλειοψηφίαν 151 εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν τα ἐκκρεμούντα μεγάλα προβλήματα, ὅπως διεπιστώθησαν; Θέτω αὐτό το κρίσιμον ἐρώτημα. Εἶναι δυνατόν μία Κυβέρνησις, ἡ οἱοῦ θα στηρίζεται εἰς την ΕΡΕ, ἡ οἱοῦ δὲν ἔλαβε ἐντολήν ἀπὸ τον λαόν νὰ κυβερνήσῃ καὶ ἐτοποθετήθῃ εἰς την ἀντιπολίτευσιν, εἶναι δυνατόν νὰ κυβερνά; Διότι βεβαίως ἐκεῖνος ὁ

οποίος στηρίζει μίαν κυβέρνηση, δεν κυβερνά «η περικεφαλαία», εκείνος ο οποίος στηρίζει μίαν Κυβέρνηση δύναται και να την ανατρέψει ανά πάσαν στιγμήν, επομένως εκείνος κυβερνά, εκείνος κρίνει την πολιτικήν της κυβερνήσεως, και εκείνος αποφασίζει δια την τύχην της. Είναι δυνατόν να αισθανθή ο Ελληνικός Λαός ότι εκφράζεται από μίαν κυβέρνησιν, την οποίαν απεδοκίμασεν ως κυβέρνησιν και επίσης ότι εκφράζεται από ένα τμήμα αποστατών της Ε.Κ., το οποίον απεκόπη από αυτήν και συνεργάζεται με την ΕΡΕ, εναντίον της οποίας επάλαιψε κατά την διάρκεια των εκλογών; Ποία είναι, αξιότιμοι κύριοι, η έννοια της Δημοκρατίας; Είναι το αίσημα του λαού ότι κυβερνά εκείνος τον οποίον εξέλεξεν. Και εκεί οφείλεται σήμερον η οργή του λαού, την οποίαν άλλοι ονομάζουν «Λαμπράκηδες».

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Είναι οργανωμένες ομάδες.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Είναι μεγάλες ομάδες του λαού. Άλλοι λέγουν ότι η εξέγερσις οφείλεται εις τους «Λαμπράκηδες». Αλλά υπάρχει ένα 53%, πέραν των Λαμπράκηδων, το οποίον έχει γνώμην, έχει συναίσθημα και διαρκώς το αγνοούμεν κατά τας συνομιλίας μας. Αυτό το 53% κατέχεται από το συναίσθημα ότι άλλον εψήφισε και άλλος κυβερνά. Αυτό το συναίσθημα έχει πληγεί, το συναίσθημα της φιλοτιμίας του, ως Έλληνας πολίτου, ότι άλλον εψήφισε και άλλος κυβερνά. Και εννοεί την Δημοκρατίαν ο απλούς άνθρωπος ως το πολίτευμα, όπου θα κυβερνά εκείνος τον οποίον αυτός εκλέγει και κανείς άλλος. Και ποίον σχήμα Κυβερνήσεως θα επρόκειτο να του εμφανισθή; Της ΕΡΕ την οποίαν ετοποθέτησεν εις την αντιπολίτευσιν και ενός τμήματος της Ε.Κ. το οποίον απεσπάσθη και το οποίον εάν τότε, ενώπιον των εκλογών της 16 Φεβρουαρίου, έλεγεν ότι εκλεγόμενον θα συνεργασθή με την ΕΡΕ, ήτο αδύνατον να εύρη οιανδήποτε ανταπόκρισιν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Με τον διάβολον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Με τον πολιτικόν αντίπαλον, όχι με τον διάβολον. Θεωρώ νόμιμον την συζήτησιν, διότι πράγματι απεκρυσταλλώθη το συμπέρασμα, έγινε κοινή συνείδη-

σις, ότι εν εκ των δύο πλέον είναι δυνατόν· ή μία καθολική Κυβέρνησις μακράς διαρκείας, ή εκλογαί. Δεν υπάρχει άλλη λύσις. Τα άλλα αποτελούν κωμωδίαν, εκτροπήν, πρόκλησιν του λαού, και δεν αντέχουν εις την δοκιμασίαν. Ημείς οι τρεις είμεθα πολιτικοί άνθρωποι επηυξημένης ευθύνης, οι δε αξιότιμοι κύριοι, οι οποίοι παρέστησαν ως προσωπικότητες, εκφράζουν την προσωπικήν των γνώμην και δεν είναι φορείς επηυξημένης ευθύνης. Όλοι όμως έχουν αναγνωρίσει μέχρι τούδε, ότι κατελήξαμεν εις το δίλημμα και είναι ανεκτίμητον αυτό το συμπέρασμα, ότι τα σχήματα, τα οποία εδοκιμάσθησαν έως τώρα, είναι ανάκανα να επιτύχουν το 151 και αν το επετύχωνον θα είναι ανάκανα να αντιμετωπίσουν την κρισιμότητα των προβλημάτων, όπως ανεπύχθησαν· θα είναι ανάκανα διότι δεν ακολουθούνται από την κοινήν συνείδησιν εις τας περαιτέρω αποφασιστικάς και κρίσιμους ενεργείας των.

Τίθεται, λοιπόν, το απλούν ερώτημα, μεταξύ των δύο ενδεχομένων. Οικουμενική Κυβέρνησις, ή εκλογαί. Ποίον είναι πραγματοποιήσιμον; Υποστηρίζω ότι, όπως διεμορφώθη η κατάστασις, είναι αδύνατον να υπάρξη σήμερον μία Οικουμενική Κυβέρνησις, διότι δεν ανταποκρίνεται εις το αίσθημα του Λαού, παραβιάζει το αίσθημά του.

Αίτημα επομένως μοναδικόν είναι η διενέργεια εκλογών εις τον συντομώτερον χρόνον. Και τίθεται το ερώτημα: Ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ το διετύπωσε κατ' εξαίρετον τρόπον. Δεν με ενδιαφέρει, είπε, ο χρόνος, με ενδιαφέρουν αι εγγυήσεις. Εκείνο εις το οποίον είμαι πρόθυμος να συμβάλω, είπεν, είναι να εξετάσωμεν. ποία πράγματι Κυβέρνησις θα ήτο δυνατόν να εγγυηθή την πραγματικήν ελευθερίαν, και η Ε.Κ. ένα ζητεί. Πραγματικήν ελευθερίαν εις την εκδήλωσιν του φρονήματος και καταδικάζει την σκέψιν, ότι είναι δυνατόν να ασκηθή οιαδήποτε βία δια την εκδήλωσιν του φρονήματος.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Το πιστεύομεν δια σας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το θέμα το οποίον υπολείπεται να εξετάσωμεν, είναι ποίον σχήμα Κυβερνήσεως είναι δυνατόν να εγγυηθή την δημιουργίαν της ατμοσφαιράς, όπως είπεν ορ-

θότατα ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ, η οποία θα εγγυηθή ελευθέραν έκφρασιν του φρονήματος και δεν θα επιτρέψη εις κανένα Λαμπράκην και κανένα παρακρατικόν να επιχειρήση παραβίασιν του φρονήματος του ελευθέρου πολίτου. Είμαι πρόθυμος να συμβάλω με το κύρος μου εις την αποκατάστασιν και επιβολήν της απολύτου ελευθερίας. Πρέπει να συμβάλωμεν όλοι ώστε να δοθή μία λύσις. Κατ' εμέ, η υπό τοιαύτας συνθήκας διενέργεια εκλογών εξατμίζει την έξαψιν. Επιθυμώ να σας διαβεβαιώσω, επειδή έχω άμεσον επικοινωνίαν με τον κόσμον, που ευρίσκεται προς την ιδικήν μου πλευράν, ότι ενδεχομένη ενέργεια εκλογών ούτε μείωσιν του γόητρου του Βασιλέως πρόκειται να σημάνη, ούτε καθεστωτικόν δημιουργεί, ούτε λαϊκόν μέτωπον. Φθοράν του γόητρου αποτελούν αι δύο Βασιλικαί Κυβερνήσεις τας οποίας απεδοκίμασεν η Βουλή, διότι αυτάι υπήρξαν Βασιλικαί και όχι Λαϊκαί και απεδοκιμάσθησαν από την Βουλήν και επί πλέον η εντολή προς τον κ. Στεφανόπουλον, η οποία απεδοκιμάσθη από το Κόμμα και κατόπιν κατετέθη. Όσοι μεριμνούν δια το γόητρον του Στέμματος, έπρεπε να σκεφθούν ότι αυτό αποτελεί βαρυτάτην φθοράν, διότι δεν υπάρχει τοιούτον προηγούμενον. Εγώ ειλικρινώς επιθυμώ να διατηρηθή εις το ακέραιον το γόητρον του Στέμματος. Εάν όμως επαναληφθούν αυτάι αι ενέργειαί και αν ακόμη κατορθωθή, με τα γνωστά αθέμιτα μέσα, να επιτευχθή πλειοψηφία 151, ούτε αυτό θα αποδείξη, ότι αποκατεστάθη το γόητρον του Στέμματος, αλλά θα αποδείξη μόνον την απόδοσιν των αθεμίτων μέσων τα οποία χρησιμοποιούνται.

Επανέρχομαι εις το μέγα δίλημμα, εις το οποίον σήμερα κατελήξαμεν. Ή Οικουμενική Κυβέρνησις ή άμεσος ενέργεια εκλογών, με πλήρη εγγύησιν ελευθερίας. Κατά την γνώμην μου, υπό τας σημερινάς συνθήκας, Οικουμενική Κυβέρνησις θα απετέλει απλώς υπηρεσίαν προς την ΕΔΑ, η οποία θα έμενε μόνη αντιπολίτευσις. Και συγχρόνως δεν θα ανταπεκρίνετο εις το αίσθημα του Λαού, διότι κυρίαρχος είναι μόνον ο Λαός, ενώ η Βουλή απλώς τον αντιπροσωπεύει, δεν είναι κυρίαρχος. Δι' αυτό υποστηρίζω, ότι ο Μεγαλειότατος θα έπρεπε να επι-

κοινωνήση με τους υπευθύνους πολιτικούς άνδρας δια να εξερευνηθί το σχήμα της Κυβερνήσεως, το οποίον θα δημιουργήσεταις εγγυήσεις δια πλήρη ελευθερίαν εκδηλώσεως του φρονήματος του λαού. Είμαι πεπεισμένος ότι, εάν αυτό επιτευχθή, ούτε καθεστωτικόν θα τεθή, ούτε λαϊκόν μέτωπον θα υπάρξη και θα αποκατασταθή εις το ακέραιον το κύρος του Βασιλέως.

Ελέχθη, ποίον θα είναι το θέμα των εκλογών. Δεν θα είναι ο τρόπος της λειτουργίας του Πολιτεύματος; Απήντησα ότι εις την επιστολήν του Μεγαλειοτάτου αναγράφεται ότι δέχεται ο ίδιος εις ακέραιον αυτήν την αρχήν, ότι ο Βασιλεύς βασιλεύει και ο Λαός κυβερνά. Ο Λαός κυβερνά δια της νομίμου Κυβερνήσεως. Το θέμα εξ αρχής, επομένως, δια της επιστολής Του θεωρητικώς έχει λυθή. Εις μίαν συγκεκριμένην περίπτωσιν υπήρξε διαφωνία και η συγκεκριμένη περίπτωση παρήλθε. Θέλομεν να ελπίζωμεν ότι δεν θα επανέλθη. Δεν υπάρχει επομένως εκκρεμές θέμα, μετά την δήλωσιν του Μεγαλειοτάτου, ότι συμφωνεί με την έννοιαν της λειτουργίας της Βασιλευομένης Δημοκρατίας. Ιδού διατί δεν πρόκειται να υπάρξη καθεστωτικόν θέμα. Δηλώ και πάλιν, ότι με όλον το κύρος το οποίον διαθέτω απέναντι της παρατάξεώς μας, και την δήλωσιν αυτήν έκαμα και προσφάτως ενώπιον του λαού του Βόλου, όταν από το πλήθος ηκούσθη μία φωνή αντικαθεστωτική, και απήντησα από τον εξώστην: Είμαι ο Αρχηγός σας και θα πειθαρχήσετε. Δηλώ, ότι όχι μόνον δεν θέτομεν καθεστωτικόν ζήτημα, αλλά θεωρούμεν την θέσιν του ως καταστροφικήν. Δηλώ και πάλιν, όλην την περίοδον την προεκλογικήν και μετεκλογικήν, θα τηρήσω αυτήν την στάσιν, διότι αποτελεί πράγματι πεποϊθησίν μου ότι θέσις καθεστωτικού εις την Ελλάδα αποτελεί καταστροφήν. Πώς, λοιπόν, θα δημιουργηθή καθεστωτικόν, όταν τα δύο μεγάλα κόμματα, τα οποία οιαδήποτε και αν είναι η αναλογία της δυνάμεώς των, θα αποτελούν την μεγίστην πλειοψηφίαν του Ελληνικού Λαού; Όταν τα δύο μεγάλα κόμματα αποκλείουν την θέσιν καθεστωτικού; Δεν υπάρχει κανείς ο οποίος θα δικαιούται και θα δύναται να το θέση. Ιδού διατί είναι φανταστικός ο κίνδυνος του

καθεστωτικού ζητήματος. Επαναλαμβάνω, επίσης, ότι το λαϊκόν μέτωπον αποκλείεται. Είναι βέβαιον, όσονδήποτε δόλον και αν χρησιμοποιήση η ΕΔΑ, θα τον χρησιμοποιήση ενδεχομένως μόνον εις τας μικράς περιφέρειάς. Είναι δυνατόν η ΕΔΑ εις τα κέντρα, όπως αι Αθήναι, να μην κάμη χωριστούς συνδυασμούς; Εις τας ιδικάς μου συγκεντρώσεις θα στείλη ιδικούς της δια να κερδίση τι; Δια να δείξη ότι εχρεωκόπησε, ότι εις την Ελλάδα απέθανεν το Κ.Κ.;

Όπως, λοιπόν, διεμορφώθη η κατάστασις, το δίλημμα σαφώς είναι, ή Οικουμενική Κυβέρνησις ή άμεσοι εκλογαί με πλήρεις εγγυήσεις ελευθερίας. Το πρώτον κατ' εμέ αποκλείεται και διότι, όπως είπον, αντιστρατεύεται εις το αίσθημα του λαού και διότι δίδεται εις την ΕΔΑ η ευκαιρία να μονοπωλήση την αντιπολίτευσιν.

Ο κ. Γονατάς, με το βάρος της ηλικίας του, πρόσφερε μίαν γόνιμον ελαιάν. Την δημιουργίαν Υπηρεσιακής Κυβερνήσεως, εις την οποίαν να μετάσχουν εκπρόσωποι των Κομμάτων, εις τρόπον ώστε να υπάρξη μία πληρεστέρα εγγύησις καθώς και παρακολούθησις και άμεσος λήψις μέτρων.

Εάν, συνεπώς, δημιουργηθή ένα σχήμα εκλογικής Κυβερνήσεως, η οποία να εγγυηθή την εκδήλωσιν του ελευθέρου φρονήματος, εγώ δηλώ ότι ενώπιον του λαού θα ασκήσω όλην την επιρροήν μου και θα στραφώ εναντίον οιοδήποτε οποθενδήποτε προερχομένου, ο οποίος θα θελήση να παρακωλύση την ελευθέραν εκδήλωσιν του λαϊκού φρονήματος.

Είμαι ευτυχής δια τη σύγκλησιν του Συμβουλίου του Στέμματος, διότι κατά τρόπον ήρεμον χωρίς αντιδικίας και με αγαθήν διάθεσιν, εξετέθησαν γνώμαι και κατελήξαμεν εις το απλούν και ομόφωνον συμπέρασμα ότι η Κυβέρνησις του 151 στερείται σοβαρότητος και κύρους προς αντιμετώπισιν των προβλημάτων.

Οικουμενική Κυβέρνησις, υπό τας σημερινάς συνθήκας, ούτε είναι δυνατή ούτε επωφελής. Δεν απομένει παρά μόνον, όπως όλοι οι υπεύθυνοι πολιτικοί άνδρες συνεννοηθούν δια να ευρεθή ένα σχήμα εκλογικής Κυβερνήσεως, το οποίον να

παρέχη όλας τας εγγυήσεις. Και είμαι πρόθυμος να συμβάλω προσωπικώς, εις την εξασφάλισιν όλων των εγγυήσεων της ελευθερίας. Παρέχω την διαβεβαίωσιν αυτήν με πλήρες αίσθημα ευθύνης, διότι σήμεραν ηγούμαι του σχετικώς πλειοψηφούντος Κόμματος και νομίζω ότι έχω μίαν απήχησιν εις μεγάλην μερίδα του Λαού.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν το ημφισβήτησε κανείς αυτό.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν επιθυμώ να είπω πλειοψηφίαν...

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αυτό αμφισβητώ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Οφείλετε να το αμφισβητήτε. Εάν το συμερίζεσθε θα ήτο λάθος πολιτικόν. Είμαι πρόθυμος οι πάντες να τεθώμεν εις την διάθεσιν του Μεγαλειοτάτου δια να ευρεθή το σχήμα. Θα διαθέσω όλο το κύρος μου ενώπιον του λαού δια να υπάρξουν πράγματι τίμια και ελεύθερα εκλογαί.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Θα προσδιορισθή ο χρόνος των εκλογών;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εντός 45 ημερών.

Είναι ευτύχημα, ότι όλοι ανεγνωρίσαμεν την ορθότητα του συλλογισμού, ή άμεσοι εκλογαί, ή αναβολή επ' αόριστον.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ο κ. Γονατάς είπεν, ότι αφού πάρη την εμπιστοσύνην, τότε θα εξετασθή...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Να μη πάρωμεν εις ακέραιον ό,τι είπεν ο κ. Γονατάς. Μέλη όλων των Κομμάτων θα είναι δυνατόν να μετάσχουν της Κυβερνήσεως εκατέρωθεν ως εγγυηταί της ελευθερίας του φρονήματος των εκλογέων. Και επιθυμώ να απευθύνω μίαν έκκλησιν προς τον Μεγαλειότατον με αίσθημα ιστορικής ευθύνης.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Κυττάξατέ με μέσα εις τα μάτια, κ. Πρόεδρε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν θέλω να νομισθή ότι θέλω να οσκήσω επιρροήν...

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Γοητεϊαν...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Μεγάλη λέξις. Μεγαλειότατε, η φι-

λοδοξία μου έχει ικανοποιηθή εις την ζώην. Έγινα πρωθουπουργός. Υπάρχει μία αγάπη του Λαού. Αυτή είναι η φιλοδοξία ενός πολιτικού ανδρός. Νομίζω ότι αυτά έχουν συμβεί. Και δια τούτο σας ομιλώ με πλήρη ειλικρίνεια. Όλα τα κυβερνητικά σχήματα, εις τα οποία ηναγκάσθητε να καταφύγετε, σας ταλαιπωρούν και σας εκθέτουν. Μία είναι η λύσις η οποία αποκαθιστά την ψυχικήν ενότητα Βασιλέως και Λαού, και η οποία έχει διαταραχθή εσχάτως από τα τρία κυβερνητικά σχήματα τα οποία ουδείς ευνοεί, ούτε εντεύθεν, ούτε εκείθεν, διότι ούτε ο λαός της Ε.Κ. τα ευνοεί, ούτε ο Λαός της ΕΡΕ. Υπάρχει μία παραβίασις αισθημάτων ολοκλήρου του Λαού. Δεν ζητά από τον Αρχηγόν της ΕΡΕ να τον βεβαιώση. Εις το σύνολον σχεδόν του Ελληνικού Λαού, τα σχήματα αυτά, τα τρία που εδοκιμάσθησαν, τα δύο εις την Βουλήν και το άλλο ανεπισήμως, αποτελούν παραβίασιν του αισθήματός του. Έχομεν σχεδόν το σύνολον του Λαού, το οποίον πιστεύει εις την Βασιλευομένην Δημοκρατίαν και περιβάλλει με μεγάλην συμπάθειαν και Σας και την Βασίλισσαν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και την Αλεξίαν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Μένει βεβαίως έκπληκτος ο Λαός με σχήματα τα οποία δεν ανταποκρίνονται εις το αίσθημά του, διότι θέλει ο απλός άνθρωπος κυβέρνησιν εκείνην που εκλέγει και βλέπει άλλους. Και ο Λαός της ΕΡΕ δεν ημπορεί να εννοήση διατί υπάρχει κυβέρνησις του κ. Νόβα ή του κ. Τσιριμώκου. Και ο ιδικός μας Λαός είχε ψηφίσει εμέ ως Αρχηγόν και παραδόξως βλέπει εις την κυβέρνησιν μέλη του Κόμματος, όχι όμως τον Αρχηγόν. Συνεπεία αυτής της πρωτοβουλίας του βασιλέως ψυχραίνεται. Και είναι αμαρτία, διότι Σας περιβάλλει με αγάπη και Σας και την Βασίλισσα. Μεγαλειότατε, σας κάμνω μίαν έκκλησιν, διότι είναι ιστορική καμπή. Εάν εξακολουθήσουν αυτά τα σχήματα, γίνεται αγεφύρωτον το χάσμα και ανεπανόρθωτος η ζημία. Είναι μία ιστορική ώρα. Εάν συνεννοηθώμεν τα πολιτικά κόμματα δι' ένα σχήμα Κυβερνήσεως, το οποίον να εγγυάται ελευθέρας εκλογάς, χωρίς καθεστωτικών, χωρίς λαϊκόν μέτωπον, χωρίς τρομοκρατικές

εκδηλώσεις, νομίζω ότι τερματίζομεν μίαν τραγικήν περίοδον. Ενώ διαφορετικά, εάν εξακολουθήσουν παρόμοια σχήματα, πηγαίνομεν εις την επιδείνωσιν, εις την γάγγραιναν. Το κακόν θα είναι ανεπανόρθωτον. Και δεν θα υπάρξη πλέον τρόπος θεραπείας. Η σκέψις ότι με τους 151 ή 153 είναι δυνατόν να γίνη η αντιμετώπισις κρίσιμων προβλημάτων, καθώς και η αντιμετώπισις τη οργής του Λαού, είναι πλάνη. Δεν αντέχουν αυτά τα παρασκευάσματα. Ο κ. Μαρκεζίνης, του οποίου η προσωπικότης είναι ανωτέρα των αριθμών του Κόμματός του...

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Το πιστεύω και νομίζω και όλοι οι παρόντες.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Μάλιστα.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Βεβαίως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το αναγνωρίζει και υποστηρίζει την ανάγκην κυβερνήσεως ευρυτάτης συνεργασίας. Αλλά αυτή δεν είναι δυνατή σήμερα. Δι' αυτό, Μεγαλειότατε, εις την κρίσιμον αυτήν ώραν σας απευθύνω έκκλησιν. Όλοι κατέληξαν, ότι δεν είναι δυνατόν τα κατασκευάσματα των Κυβερνήσεων, τα μωσαϊκά των Κυβερνήσεων τα οποία παραβιάζουν την λαϊκήν εντολήν, να αντιμετωπίσουν και την οργήν του λαού και την κρισιμότητα των προβλημάτων. Μόνον αι εκλογαί λύουν το πρόβλημα, εκλογαί, χωρίς καθεστωτικόν, χωρίς λαϊκόν μέτωπον και χωρίς καθυστέρησιν. Και παρέχω την διαβεβαίωσιν, ότι με όλας μου τας δυνάμεις θα συμβάλω και εγώ εις την διενέργειαν πράγματι ελευθέρων εκλογών. Μεγαλειότατε, Σας απευθύνω έκκλησιν, εν ονόματι του Έθνους και του Θρόνου, να κινηθήτε προς την κατεύθυνσιν αυτήν. Εις Υμάς απόκειται να αποφασίσετε.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Ωμιλήσατε δύο έως τρεις φορές περί του σχηματισμού τριών Κυβερνήσεων της Α.Μ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δύο Κυβερνήσεις και μία εντολή, η οποία κατετέθη ενώπιον του κόμματος.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Νομίζω ότι εν προκειμένω, η Α.Μ. είναι ένας σύγχρονος Βασιλεύς, ο οποίος εν πολλοίς δέχεται και το γενικώτερον πρόγραμμά σας. Διότι μη παραγνωρίζομεν εν-

τελώς την άποψιν, ότι σεις είσθε αυτήν την στιγμήν ένα πρόγραμμα, ας το είπωμεν, σοσιαλιστικόν...

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν το ωνόμασε.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Το λέγω εγώ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ο Μεγαλειότατος την Βασίλισσα μου συνέστησε να εγγράψω εις το Κόμμα μου, όχι τον εαυτόν Του.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Δεν σας το συνέστησα, αλλά σας είπον ότι βλέπω την πρόθεσίν σας να το κάμετε.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Η ενέργεια του Βασιλέως εκαλύπτετο όχι μόνον από το 53%, αλλά εν τη εννοία ταύτη της επικρατήσεως, κατά τινα τρόπον των νεωτέρων θεωριών, αι οποίαι σήμερον άγουν όλον τον κόσμον από απόψεως εξελίξεως κοινωνικής.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Η ομιλία την οποίαν προ ολίγου ηκούσαμεν, του κ. Αρχηγού της Ε.Κ., υπήρξε πράγματι υποβλητική και συγκινητική. Γνωρίζει ο ίδιος μόνον εκ των οπαδών του εις την Βουλήν ότι προσωπικώς έχω ιδιαίτεραν συμπάθειαν προς αυτόν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Υπάρχει αμοιβαιότης.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και όπως ετόνισα προ ημερών εις την Βουλήν και το ετόνισα εις ώρας κατά τας οποίας θα ήτο δυνατόν, λόγω του ιδιαίτερου τρόπου αντιδράσεως ωρισμένων εκ των Βουλευτών της Ε.Κ., να μην το πράξω, όπως ετόνισα εις την Βουλήν, η συμπάθεια αυτή υπάρχει, παρά την αντίδρασιν και την πολύ συχνά εκδηλωθείσαν έντονον δυσαρέσκειαν των Βουλευτών της ΕΡΕ. Γνωρίζει ο κ. Παπανδρέου, όρα και εις πρόσφατον βιβλίον μου το οποίον εξέδωσα, ότι επεχείρησα να δικαιολογήσω την πολιτικήν την οποία ηκολούθησε και της οποίας το περιεχόμενον συνεμερίσθην άλλωστε κατά το 1944. Το έπραξα, ενώ εγνώριζον ότι οι περισσότεροι των οπαδών του Κόμματος του οποίου ηγούμαι, δεν συνεφώνουν μαζί μου, μεταξύ δε αυτών και ο αγαπητός και παλαιότερος μεταξύ των παρισταμένων φίλων μου, ο Πρόεδρος κ. Πιπινέλης — βασιζόμενος επί λόγων σοβαρών,

των οποίων την απόλυτον ορθότητα αμφισβητώ, αλλά τους οποίους σέβομαι. Δεν γνωρίζω, εάν υπήρξε εις την ιστορίαν προηγούμενον πολιτικού ηγέτου, ο οποίος μετά από εκλογικήν ήτταν, την οποίαν εν τούτοις θεωρώ ηθικήν νίκην, λαμβανομένων υπ' όψιν των περιστατικών τα οποία προηγήθησαν, να προέβη εις τόσον αντικειμενικήν εξιστόρησιν και εις τόσον αντικειμενικήν εκτίμησιν της συμβολής του αντιπάλου του φίλου προσωπικού μου, αλλά αντιπάλου πολιτικού. Αυτά τα λίγα, Μεγαλειότατε, δια να επισημάνω κάτι το οποίον νομίζω ότι έχει σημασίαν. Ότι δεν θα αχθώ εις ωρισμένας παρατηρήσεις, τας οποίας θα διατυπώσω υπό οιαδήποτε προσωπικήν αντίθεσιν. Ετόνισα, άλλως τε, εξ αρχής, ότι όσα είπεν ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. υπήρξαν υποβλητικά και συγκινητικά. Πιστεύω δε απολύτως εις την ειλικρίνειαν των λόγων του. Είμαι, όμως, υποχρεωμένος να αντικρούσω ωρισμένα σημεία. Πρώτον, είπεν ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., ότι εξεδηλώθη η οργή του λαού. Δεν νομίζω, Μεγαλειότατε, ότι εξεδηλώθη. Η εκδήλωσις της οργής του Λαού δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθή επί τη βάσει οργανωμένων συγκεντρώσεων, οργανωμένων διαδηλώσεων, εις την οργάνωσιν, μάλιστα, την οποίαν δεν γνωρίζω ποίαν συμμετοχήν ή μάλλον υποπεύομαι πόσον μεγάλην συμμετοχήν είχε Κόμμα αντιδημοκρατικόν, ολοκληρωτικόν, αντίθετον προς αυτόν τούτον τον Αρχηγόν της Ε.Κ., του οποίου το όνομα κραυγάζουν οι συγκεντρούμενοι. Η οργή του Λαού, εάν πράγματι υπήρχε, ουδέποτε θα εξεδηλούτο δι' αυτού του τρόπου. Εάν πράγματι υπήρχε, θα εξεδηλούτο εις πάσαν στιγμήν χωρίς οργάνωσιν. Έχω διαπιστώσει ότι τα 90% του λαού των Αθηνών όχι μόνον δεν παρακολουθούν συμπαθώς τας εκδηλώσεις αυτάς, αι οποίαι γίνονται και αι οποίαι εκορυφώθησαν εις τας τραγικάς σκηνάς της νυκτός της προπαραελθούσης Παρασκευής, αλλά αντιδρούν. Πιθανόν, δεν θέλω να το αμφισβητήσω, πολλοί των αντιδρώντων θα εψηφισαν ή θα ψηφίσουν πάλιν τον Αρχηγόν της Ε.Κ., αλλά δεν συμφωνούν. Και είμαι βέβαιος, ότι δεν συμφωνούν. Πολλοί εξ αυτών έχουν συζητήσει μαζί μου διότι δεν είμαι απρόσιτος,

γνωρίζουν τον χαρακτήρα μου και μου ομιλούν απολύτως ανοικτά. Δεν συμφωνούν, λοιπόν, με τας εκδηλώσεις αυτές. Δεν εγκρίνουν, — δεν ανήκουν εις τας ωργισμένας μονάδας κρούσεως. Και εψήφισαν μεν την Ε.Κ., υπό την ηγεσίαν του κ. Παπανδρέου, αλλά δεν θεωρούν ότι έχει συμβή εις τον τόπον μέγα κακόν δια της παραιτήσεώς του και δια της υφ' Υμών ως Ανωτάτου Ἀρχοντος αναθέσεως της εντολής, βάσει των παραδόσεων, δοκιμαστικῶς εις άλλους κυρίους συνεργάτας του εις το παρελθόν, συνεργάτας τους οποίους ο ίδιος ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. ανέδειξεν εις ανώτατα αξιώματα. Και θα προσθέσω ακόμη, ότι υπάρχει οργή του λαού εναντίον αυτών οι οποίοι, βάσει σχεδίου, προβαίνουν εις αυτές τας εκδηλώσεις. Υπάρχει, λοιπόν, αντίθετος οργή του λαού. Ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., είπε και παρακαλώ να πιστεύση ότι είμαι απολύτως βέβαιος περί της ειλικρινείας της δηλώσεως εις την οποίαν προέβη, ότι εγγυάται ότι δεν θα υπάρξη λαϊκόν μέτωπον κατά τας εκλογάς. Απορώ πώς προβαίνει εις τοιαύτην κατηγορηματικὴν δήλωσιν. Γνωρίζω τον Αρχηγόν της Ε.Κ. και έχομεν αντιμετωπίσει μαζί του την κομμουνιστικὴν επανάστασιν του Δεκεμβρίου 1944, απορώ πώς προβαίνει εις την δήλωσιν αυτήν, ενώ χθες ωμολόγησεν ότι η ΕΔΑ, δηλαδή το κομμουνιστικόν κόμμα Ελλάδος, δηλαδή το ΚΚΕ, έχει ως μέσον αγώνος κατ' εξοχήν τον δόλον. Δεν ενόμισε ότι έπρεπε να απαντήση εις την παρατήρησιν εις την οποίαν προέβην και χθες και την οποίαν επαναλαμβάνω απόψε, ότι χωρίς την ιδιότητά του, ως Αρχηγού της Ε.Κ., διάθεσιν, η ΕΔΑ είναι δυνατόν ν' αποφασίση...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Αυτό ημπορεί να συμβή οποτεδήποτε.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: ... να αποφασίση την συγκρότησιν λαϊκού μετώπου, χωρίς την θέλησιν του Αρχηγού της Ε.Κ. Και αυτή η παρατήρησις δια της οποίας με ετιμήσατε, κ. Αρχηγέ της Ε.Κ., σημαίνει, ότι αυτό είναι δυνατόν να γίνη. Αυτό όμως πρέπει να αποτραπή. Διότι αυτό σημαίνει πλήρη νόθευσιν της λαϊκής εντολής και αποτελεί το προοίμιον της

καταργήσεως του δημοκρατικού καθεστώτος. Αυτό σημαίνει ότι η ΕΔΑ, βάσει του αριθμού των βουλευτών που θα έχη εις την Βουλήν. θα είναι ο ρυθμιστής, αλλά ότι...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν θα έχη πλέον αριθμόν δια να μας δώση τας ψήφους της.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: ... θα είναι ρυθμιστής, υπονομευτής και πραγματικός κατευθύνων νους της περαιτέρω εξελίξεως των πολιτικών μας πραγμάτων, λόγω της απουσίας της από απόψεως ουσιώδους αριθμού εν τη Βουλή, της παρουσίας της όμως μέσα εις ένα εθνικόν κόμμα μεγάλο, όπως είναι η Ε.Κ. Αυτό κατ' εμέ θα συμβή οπωσδήποτε και αυτό δεν είναι δυνατόν να το αντιμετωπίση παρά την διάθεσιν να το πράξη, ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. Και απόδειξις, ότι δεν είναι δυνατόν να το αντιμετωπίση, είναι ότι αυτήν την παρατήρησιν την οποίαν και χθες διετύπωσα και απόψε εντονώτερον διατύπωνω, την παρέκαμψε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν διευθύνω την ΕΔΑ, διευθύνω τον εαυτόν μου.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Βεβαίως. Αλλά η ΕΔΑ είναι εις θέσιν να διευθύνη την Ε.Κ. Και αυτό είναι ακριβώς το μέγα κακόν. Και επικαλούμαι την συνδρομήν του Αρχηγού της Ε.Κ. δια να παύση αυτός ο κίνδυνος, του να διευθύνη η ΕΔΑ, εν μέρει και ελάχιστα αυτήν την στιγμήν, εις μεγάλον βαθμόν και εις μεγάλην έκτασιν μετά από τας νέας εκλογάς, την Ε.Κ.

Μεγαλειότατε, το πρόβλημα δεν είναι ότι θα ανακινηθή καθεστωτικόν, ή όχι, δι' αυτό και δεν το έθεσα. Το πρόβλημα δεν είναι ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. να δηλώση ότι δεν εννοεί να υπάρχη τοιούτον θέμα...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το θεωρώ καταστροφικήν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Το πρόβλημα είναι εάν, παρά την θέλησίν του, εισβάλη η ΕΔΑ, εάν εισβάλη ο κομμουνισμός δια της μεθόδου η οποία είναι τόσον απλή, εις την Ένωσιν του Κέντρου. Η ΕΔΑ θα εμφανισθή παραιτουμένη συνδυασμών εις 30 - 40 περιφέρειας, θα εμφανισθή στρατηγικώς και τακτικώς επιτελούσα έργον, το οποίον θα θεωρηθή θαυμα-

στόν εις τον κόσμον ολόκληρον και πρωτότυπον. Και αυτό θα πράξη. Είμαι βέβαιος, ότι θα το πράξη. Βεβαίως, δεν θα το πράξη εις τας Αθήνας — ωμίλησεν ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. περί των μεγάλων κέντρων — δεν χρειάζεται να το πράξη εις τας Αθήνας, την Θεσσαλονίκην και νομούς, όπως ο νομός Αχαΐας πιθανόν, αλλά θα το πράξη εις τους περισσότερους άλλους νομούς. Πώς, λοιπόν, είναι δυνατόν να αντιμετωπισθή ο κίνδυνος αυτός; Αναγνωρίζω, Μεγαλειότατε, ότι το πρόβλημα εμφανίζεται υπό την μορφήν υπό την οποίαν το ενεφάνισεν και ο Αξ. Αρχηγός της Ε.Κ., ότι ή πρέπει να γίνη μία Κυβέρνησις Οικουμενική, ή πρέπει να γίνουν αμέσως εκλογαί. Αναγνωρίζω το δίλημμα. Αλλά δεν νομίζω, ότι είναι δίλημμα. Νομίζω, ότι πρέπει να γίνη επιλογή μεταξύ δύο λύσεων, χωρίς και αυτό να σημαίνη οριστικήν αντιμετώπισιν του προβλήματος. Η μία περίπτωση είναι εάν νομίσετε, Μεγαλειότατε, ότι πρέπει να παραταθή ο βίος της Βουλής, να πραγματοποιηθή αυτή η Οικουμενική Κυβέρνησις. Οι κίνδυνοι της ασκήσεως υπό της ΕΔΑ αντιπολιτεύσεως εναντίον όλου του άλλου κόσμου, είναι ελάχιστοι. Γνωρίζω, ότι δεν είναι εύκολος ο σχηματισμός τοιαύτης Κυβερνήσεως. Είπον ότι δεν θα λύση ευκόλως τα προβλήματα τα οποία θεωρώ κρίσιμα. Αλλά επί τέλους αποτελεί μίαν λύσιν. Η άλλη λύσις είναι αι εκλογαί, αλλά πώς; Εγώ πιστεύω, Μεγαλειότατε, ότι αι εκλογαί, εάν αποφασισθούν, διαλυομένης αμέσως της Βουλής, είναι δυνατόν να γίνουν μόνον εάν ο κόσμος των αδικουμένων αναλάβη και την διενέργειαν των εκλογών. Τότε θα αποκλεισθή πλήρως η δευτέρα εκδήλωσις της βουλήσεως των οπαδών της αντιθέτου παρατάξεως και θα εκδηλωθή η πραγματική βούλησις του Ελληνικού Λαού. Και επειδή ο κ. Αρχηγός των Προοδευτικών προέβη εις ωρισμένας παρατηρήσεις, τας οποίας ιδιαιτέρως σέβομαι και ιδιαιτέρως εκτιμώ, συνδεομένης με το μονοκομματικόν αυτής της λύσεως, προσθέτω ότι, εάν η Κυβέρνησις αυτή πρόκειται να εξετάση, διότι άλλα Κόμματα ή άλλαι ομάδες θα το επεθύμουν, θέμα νέου εκλογικού νόμου, θα ήτο δυνατόν να διευρυνθή και να εμφανισθή εις την Βουλήν, εφ' όσον και ο κ.

Αρχηγός της Ε.Κ. θα εδέχετο μίαν τοιαύτην προσωρινήν μεταβατικήν κατάστασιν...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Να ψηφίσω ως Ένωσις Κέντρου και να γίνη Κυβέρνησις της ΕΡΕ;

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Εάν όμως δεν πρόκειται να εμφανισθή ενώπιον της Βουλής και πρόκειται αμέσως να γίνη η διάλυσις, πιστεύω ότι είναι δυνατόν να προχωρήση εις εκλογάς.

Εγώ, Μεγαλειότατε, και Αξιότιμοι Κύριοι, εάν απεφάσιζεν ο Βασιλεύς συγκατανευόντων και των άλλων Κομμάτων και ιδιαιτέρως του μεγάλου Κόμματος της Ε.Κ., εάν απεφάσιζε να μου αναθέση την εντολήν με δικαίωμα αμέσου διαλύσεως, θα την ανελάμβανα, διότι πιστεύω εις την δημιουργίαν της ευνοϊκής εις τους καταπιεζομένους ψυχολογίας. Θα δεχθώ εις περίπτωσιν υπάρξεως δήθεν ή πράγματι παρακρατικής οργανώσεως της Δεξιάς, να λάβω μέτρα εναντίον της. Πρέπει να γνωρίζη ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., ότι ήμην, είμαι και θα είμαι εναντίον οιασδήποτε οργανώσεως παρακρατικής είτε της Δεξιάς είτε της Αριστεράς. Έπραξα παν το δυνατόν κατά το διάστημα του ενός και ημίσεος έτους δια να επιβάλω σιγήν εις εκείνους τους ελαχίστους, τους ασημάντους, οι οποίοι είχαν τοιαύτας ιδέας. Σας βεβαιώ ότι κατέχομαι υπό του αυτού πνεύματος δημοκρατικής ορθοδοξίας, υπό του οποίου κατέχεται — και πιστεύω τούτο — ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., αλλά δεν είναι δυνατόν να αναπνεύση ο Λαός, τον οποίον εκπροσωπώ και ο οποίος δυνατόν να είναι πολύ ανώτερος του 35%, διότι, όπως ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου πιστεύει ότι ηυξήθη η δύναμις του, έτσι και εγώ πιστεύω, επί τη βάσει ωρισμένων απολύτως θετικών στοιχείων, τα οποία έχω, ότι έχει αυξηθή η δύναμις της ΕΡΕ. Αλλά ο Λαός αυτός ευρίσκεται εις κατάστασιν άγχους, το οποίον δεν είναι δυνατόν να αρθή, ούτε μετά τρεις ή έξ μήνας, δια μέτρων, τα οποία θα ελάμβανε Κυβέρνησις υπηρεσιακή, η οποία θα εσχηματιζετο ενώ είναι ίσως δυνατόν αυτομάτως και αυτοστιγμεί να αρθή δια του σχηματισμού Κυβερνήσεως της ΕΡΕ, η οποία και θα διέλυε

την Βουλήν. Εδώ υπάρχει δυνατότης διασταυρώσεως των απόψεων της Ε.Κ. και της ΕΡΕ. Η Ε.Κ. ζητεί αμέσως εκλογάς, η ΕΡΕ θέτει ως προϋπόθεσιν των εκλογών την διενέργειαν αυτών υπό Κυβερνήσεως της ΕΡΕ, διότι αυτό είναι δυνατόν να δώση εις τον Λαόν, ο οποίος ευρίσκεται αυτήν την στιγμήν υπό πίεσιν και υπό εκβιασμόν, την ψυχικήν άνεσιν δια να μετάσχη των εκλογών. Όλα τα άλλα θέματα, καθεστωτικόν κλπ. θα αρθούν αυτομάτως εάν υπάρξη τοιαύτη Κυβέρνησις.

Γνωρίζω ότι είναι πολύ δύσκολον να το δεχθῆ ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. και εφ' όσον δεν θα το δεχθῆ είναι δύσκολον ο Βασιλεύς να υιοθετήση την άποψίν μου. Την αναπτύσσω μέσα εις το πλαίσιον αυτού του Συμβουλίου, του οποίου την χρησιμότητα απόψε ενόμισε και ορθώς ενόμισε, ότι έπρεπε να εξάρη και ο έως χθες διατυπώσας ωρισμένας επιφυλάξεις κ. Αρχηγός της Ε.Κ.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εξακολουθώ να τας διατηρώ. Αυτό δεν εμποδίζει την συναγωγήν των συμπερασμάτων.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και εθεώρησα υποχρεωμένον τον εαυτόν μου να θέσω το ζήτημα κατ' αυτόν τον τρόπον, διότι διασταυρώνει την άποψιν των δύο κομμάτων. Ημείς δεν ζητούμεν αμέσως τας εκλογάς, μολονότι θεωρούμεν ότι θα ήτο δυνατόν, υπό ωρισμένας προϋποθέσεις, να γίνουν. Η Ε.Κ. θεωρεί ότι πρέπει να γίνουν αμέσως. Δια να γίνουν αμέσως πρέπει τουλάχιστον να υπάρξη το αντίβαρον. Να υπάρξη η δυνατότης μιας ψυχικής ευφορίας εκείνων, οι οποίοι ευρίσκονται αυτήν την στιγμήν και είναι τουλάχιστον το 35% του Ελληνικού Λαού, υπό την πίεσιν των Λαμπράκηδων.

Ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ. είχε την εθνικήν έξαρσιν να είπη ότι βεβαίως πρέπει όλα αυτά τα φαινόμενα να παραμερισθούν, αλλά δεν θα παραμερισθούν δι' Υπηρεσιακής Κυβερνήσεως, ούτε δια της εκκλήσεως, την οποία ο ίδιος θα κάμη, δεν θα παραμερισθούν δια μιας μακροχρονίου παραμονής μιας Κυβερνήσεως συνεργασίας, ημπορεί να παραμερισθούν εις την τελευταίαν αυτήν περίπτωσιν, αλλά όχι εκ προοιμίων και ορι-

σμού· εξαρτάται το πράγμα από πολλούς όρους. Ενώ το να διενεργήση τας εκλογάς το αδικούμενον Κόμμα — διότι αυτήν την στιγμήν αδικείται ένας ολόκληρος κόσμος, ευρίσκεται υπό τρομοκρατίαν και υπό εκβίασιν, αυτό θα ήρκει δια να μεταβάλη την εντύπωσιν και την ψυχολογίαν του Λαού ως προς το καθεστώς της ελευθερίας. Οι μεν οπαδοί της Ε.Κ. δεν έχουν ανάγκην της εντυπώσεως αυτής, διότι φθάνουν μέχρι του σημείου βοηθούμενοι από την ΕΔΑ, χωρίς να το θέλη ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., να δημιουργούν τα επεισόδια, τα οποία βλέπομεν και τα οποία υφιστάμεθα και τα οποία υφίστανται κυρίως περισσότερο ημών εκείνοι οι οποίοι ζουν εις την ύπαιθρον.

Επομένως, μόνον εκείνοι έχουν ανάγκην του αισθήματος της ελευθέρας αναπνοής, οι οποίοι ανήκουν εις την άλλην παράταξιν.

Συμπέρασμα: Μεγαλειότητα, αμέσως θα εδεχόμενη ως Αρχηγός της δευτέρας μεγάλης παρατάξεως χωρίς να γνωρίζω εάν είναι δευτέρα ή θα γίνει πρώτη, την διάλυσιν της Βουλής και την διενέργειαν εκλογών υπό την προϋπόθεσιν ότι θα διενεργούντο αι εκλογαί υπό Κυβερνήσεως της ΕΡΕ. Αυτό δεν είναι αντίθετον προς τας παραδόσεις. Είπε προ ολίγου ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., διακόπτων εμέ, ότι πώς θα εσχηματιζετο Κυβέρνησις η οποία θα είναι Κυβέρνησις κόμματος αποδοκιμασθέντος υπό του λαού. Δεν απεδοκιμάσθη. Έχει το 35%, είχε τον Φεβρουάριον του 1964 πολύ μικροτέραν δύναμιν ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., αλλά δεν απεδοκιμάσθη. Δεν αποδοκιμάζονται τα Κόμματα. Απλώς διαβαθμίζεται η δύναμις των.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ως Κυβέρνησις.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δια την διάλυσιν και την διενέργειαν εκλογών, είναι συνηθέστατον φαινόμενον η επιλογή του αμέσως επομένου Κόμματος, δηλαδή του εκπροσωπούντος την μειοψηφίαν της Βουλής. Και τούτο διότι το εκπροσωπών την μειοψηφίαν Κόμμα, έχει ανάγκην αυτής της ανέσεως, της οποίας δεν έχει ανάγκην το Κόμμα της πλειοψηφίας, τσοσούτον μάλλον καθ' όσον εις την προκειμένην περι-

πτωσιν το Κόμμα της πλειοψηφίας υποβοηθείται, χωρίς να το θέλει ο Αρχηγός του, υπό της ΕΔΑ. Το ότι δεν το θέλει, είμαι απολύτως βέβαιος, δεν είναι δυνατόν να ήλλαξεν ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου από τον Δεκέμβριον του 1944 μέχρι σήμερα. Και είμαι απολύτως βέβαιος ότι σκέπτεται όπως και τότε και ότι θεωρεί την περίστασιν, παρά την ύπαρξιν διαφορετικών εξωτερικών φαινομένων, εξ ίσου κρίσιμον όπως εκείνην.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: (απευθυνόμενος προς τον κ. Γ. Παπανδρέου): Θέλω απλώς να είπω ολίγα τινά. Το ένα είναι ότι ενθουμούμαι ότι προ καιρού είχομεν μίαν συζήτησιν και δια το παρελθόν και δια το μέλλον της Ελλάδος και εις την συζήτησιν σας είχα είπει ότι πολλά από τα δεινά που είχεν αντιμετωπίσει η χώρα, προήλθον από διαφωνίαν μεταξύ του Πρωθυπουργού και του Βασιλέως. Και επειδή εγνώριζαν αυτό το γεγονός, όπως και χθες κατά την συζήτησιν ανεπτύχθη, σας είχα παρακαλέσει, όταν έχετε το παραμικρόν ζήτημα ή την παραμικράν αφορμήν, την οποίαν νομίζετε ότι πρέπει να γνωρίζω, να έρχεσθε αμέσως να την συζητήσωμεν. Το ίδιο σας είχα είπει θα έκαμα και Εγώ. Αυτό επίστευα και ακόμη το πιστεύω και δυστυχώς όμως κατά την συνάντησίν μας εκείνην παρελείπατε να πράξετε ό,τι σας είχα παρακαλέσει και έγινε το τελείως αντίθετον. Και βεβαίως, αυτός ήτο ένας από τους λόγους που ημπορούσε να είπη κανείς ότι εδημιούργησε τας αφορμάς δι' όσα επηκολούθησαν μετά την έναρξιν επιθέσεως εναντίον μου, που εγένοντο τελείως αδίκως από μίαν μερίδα του Τύπου. Και όταν ήλθατε εις την Κέρκυραν και σας το ετόνισα μου είπατε ότι είσθε φαινόμενον ιστορικών Πρωθυπουργού της Ελλάδος, που σας κατακρίνουν όλαι σχεδόν αι εφημερίδες και σας απήντησα τότε ότι το πιστεύω αυτό το πράγμα και ημπορεί να είναι άδικον. Εκείνο όμως το οποίον είναι γεγονός είναι ότι κάποτε και μάλιστα σεις ως Πρωθυπουργός θα έπρεπε να υπερασπισθήτε τον Βασιλέα έναντι των επιθέσεων, εν προκειμένω εφ' όσον ο Βασιλεύς δεν δύναται άλλως να αμυνθή.

Και χθες εις την ομιλίαν σας και σήμερα είπατε ότι εγώ

ως Βασιλεύς, πρέπει να φυλάττω την ηθικότητα των θεσμών, αλλά γνωρίζω ότι περί της ηθικότητας υπήρξεν η διαφωνία μας και δι' αυτήν την ηθικότητα επήλθεν η διαφωνία. Όταν μάλιστα εγένετο η τελευταία συνάντησίς μας εις τας 15 Ιουλίου και δεν μου εισηγήθητε εκλογάς, σας είπον εγώ δια να μη υπάρξη καμμία παρεξήγησις επί του θέματος, ότι θα είμαι ελεύθερος εις τας περαιτέρω κινήσεις μου και μου απηντήσατε ότι αντιλαμβάνεσθε πλήρως την δήλωσίν μου. Και υπό το πνεύμα ότι έπρεπε να κυβερνήση η Ε.Κ. ως πλειοψηφία, δι' αυτό ήθελα να συνεχίση το Κέντρον την διακυβέρνησιν της χώρας. Εφ' όσον δε σεις παρητήθητε, απηυθύνθη προς τον Πρόεδρον της Βουλής, τον κ. Νόβαν, ελπίζων ότι θα τον βοηθούσατε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν με ηρώτησαν εάν εγκρίνω τον κ. Νόβαν.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Ούτε έγινε συζήτησις περί του αντιθέτου. Ήμουν εν πλήρει γνώσει των δηλώσεων του κ. Κανελλοπούλου ότι θα υπεστήριζε μίαν άλλην Κυβέρνησιν εκ της Ε.Κ. Αυτό το ζήτημα ήθελον να τονίσω. Και επίσης είπατε και κάτι άλλο, το οποίον νομίζω ότι θα έπρεπε να γίνη σαφές. Είπατε ότι αι Κυβερνήσεις αι εμφανισθείσαι ενώπιον της Βουλής ήσαν Βασιλικαί. Θα ήθελα να σας παρακαλέσω να εξηγήσητε τούτο, εάν είναι ύβρις ή όχι.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Πραγματικόν γεγονός, Μεγαλειότητε. Σεις τους εξελέξατε.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Χρησιμοποιείτε πολλές εκφράσεις δια τον Βασιλέα, π.χ. το Στέμμα, ο Θρόνος, ο Ρυθμιστής του Πολιτεύματος, ο Ανώτατος Άρχων κλπ. Εγώ ως Βασιλεύς, εκτελών το Συνταγματικόν μου καθήκον, έδωσα εντολήν δια να εμφανισθή μία Κυβέρνησις εις την Βουλήν υπό τον όρον και μόνον να λάβη ψήφον εμπιστοσύνης. Εν συνεχεία ησκήθη κολοσσιαία πίεσις από πολλάς πλευράς και με πολλούς τρόπους εκ μέρους του Κόμματός σας, και από στενούς σας συνεργάτας ακόμη εναντίον της Κυβερνήσεως της Ε.Κ. δια να μη φθάση εις την Βουλήν η Κυβέρνησις του κ. Νόβα και να δώ-

σω εντολήν εις έτερον κύριον εκ του Κόμματός σας. Επέμεινα να τηρηθή απαρεικλίτως η συνταγματική διαδικασία.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το ωνόμασα συνωμοσίαν.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Διότι εγώ δεν επρόκειτο ποτέ να διακινδυνεύσω την ζωήν της Ελλάδος. Ένα πράγμα διεπίστωσα, ότι υπήρχεν εκείνην την στιγμήν μία διαφορά απόψεων. Από την στιγμήν που σεις παρητήθητε, ήμουν υποχρεωμένος να προχωρήσω εις μίαν ενέργειαν. Αυτήν την ενέργειαν την έκαμα απολύτως εντός του πλαισίου του Συντάγματος, διότι αυτό θα κάμω εις όλην μου την ζωήν και δεν δέχομαι να ονομάζεται η ενέργεια αυτή ούτε αντισυνταγματική ούτε παράνομος, διότι είναι εντός του Συντάγματος και είναι απολύτως νόμιμος και έτσι θα είναι αι ενέργειαι μου εφ' όσον Εγώ ζω. Δι' αυτόν τον λόγον δεν εδέχθην ούτε καν να ακούσω αυτήν την πίεσιν εκ μέρους του Κόμματός σας δια να μη προσέλθη ο κ. Νόβας εις την Βουλήν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ποίαν πίεσιν;

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Από άλλους ανθρώπους του Κόμματός σας, οι οποίοι έλεγον ότι ημπορούσε να αλλάξη το πρόσωπον του Πρωθυπουργού πριν πάη εις την Βουλήν. Εκείνο που γνωρίζω είναι, ότι, εφ' όσον η χώρα απέκτησε Κυβέρνησιν εκείνην την στιγμήν, έπρεπε η Κυβέρνησις αύτη να εμφανισθή εις την Βουλήν και εκει να ψηφισθή από την Βουλήν και πάντως όχι έξω από την Βουλήν. Ούτε παράνομος ήτο η Κυβέρνησις ούτε αντισυνταγματική. Ούτε υπάρχει θέμα ομαλής λειτουργίας του Πολιτεύματος. Εφ' όσον σεις παρητήθητε παρ' όλον που σας παρεκάλεσα να μείνετε, όπως είπον και χθες, με την θερμήν έκκλησίν μου να αναλάβη ο κ. Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεώς σας ή οιοσδήποτε άλλος εκ του Κόμματός σας το Υπουργείον Εθν. Αμύνης δια μίαν διάρκειαν ενός μηνός περίπου, μέχρις ότου ετελείωνε το θέμα της ανακρίσεως, και συγχρόνως να δηλώνετε ευθύς αμέσως προκαταβολικώς, ότι, μετά το πέρας των ανακρίσεων θα ανελαμβάνετε σεις το Υπουργείον τούτο. Το επανέλαβα αυτό διότι δια το θέμα τούτο εδημιουργήθησαν ωρισμένοι εντυπώσεις.

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Μεγαλειότητα, φοβούμαι ότι εις το τέλος των δύο συνεδριάσεων εκινδύνευσε να μετατεθή η συζητήσις. Ἦκουσα μετά ιδιαίτερας προσοχῆς τον κ. Αρχηγόν της Ενώσεως Κέντρου ως και τον κ. Αρχηγόν της ΕΡΕ. Θεωρῶ δε απαραίτητον να προβῶ εις ωρισμένας διαπιστώσεις. Δεν υπήρξεν ομοφωνία ὅτι προέκυψε δίλημμα: Οικουμενική Κυβέρνησις ἢ ἀμέσοι εκλογαί. Καὶ ὅτι αποκλεισθέντος του πρώτου, δεν μένει παρά μόνον το δεύτερον. Ομοφωνία φρονῶ υπήρξε εις το εἶναι ἐπρόκειτο να γίνῃ προτίμησις μεταξύ ἀμέσων εκλογῶν ἢ εκλογῶν ὑπὸ τακτικὴν προθεσίαν. Πρώτος δε ἐγὼ νομίζω ὅτι υπεστήριξα χθες, ὅτι εις τοιαύτην περίπτωσιν καλύτερον να ἐγίνοντο ἀμέσως εκλογαί. Σήμερον τοῦτο υπεστηρίχθη ἀπὸ ὅλους. Το δίλημμα λοιπὸν δεν ὑπάρχει μεταξύ Οικουμενικῆς Κυβερνήσεως, ἢ ἀμέσων εκλογῶν, ἀφοῦ πάντως ὑπὸ της πλειοψηφίας των παρόντων ἀπεκλείσθησαν αἱ εκλογαί, ἀλλὰ μόνον το ἐρώτημα περὶ της προκριτέας μορφῆς της σχηματισθησομένης Κυβερνήσεως. Τοιουτοτρόπως, προέκυψε το θέμα εἰναι τα προβλήματα τα ὁποῖα ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα εἶναι δυνατόν να ἀντιμετωπισθοῦν ὑπὸ μονοπλεύρου Κυβερνήσεως μη διαθετούσης αὐτοδύναμον πλειοψηφίαν, ἢ ὑπὸ Κυβερνήσεως συνεργασίας ευρυτάτης ἢ τυχόν στενωτέρας βάσεως. Μετὰ θερμῆς υποστηρίξεως την ἀνάγκην ευρυτάτης Κυβερνήσεως καὶ ἀποδίδων ιδιαίτεραν σημασίαν εἰναι ἀπέκτι ο τόπος την ὥραν αὐτὴν τοιαύτην Κυβέρνησιν, συμπεριλαμβανομένης δηλαδὴ καὶ της Ενώσεως Κέντρου, προέβην εις την ἐκκλησίαν μου πρὸς τον Αρχηγόν αὐτῆς. Δεν δέχομαι δε να συζητήσω το ἀντιταχθέν ἐπιχείρημα ὅτι ἐκ της φθοράς τυχόν μιας τοιαύτης Κυβερνήσεως θα εἰσέπραττεν ἡ ΕΔΑ. Ὅταν ἀντιμετωπίζωμεν ἐθνικὴν κρίσιν δεν ἀντιλαμβάνομαι το ποῖος εἰσπράττει. Διότι ἢ σώζεται ἡ Ἑλλάς καὶ εἰσπράττομεν ὅλοι, ἢ δεν σώζεται καὶ δεν εἰσπράττει κανεὶς. Ἐπίσης διαφωνῶ πρὸς την ἀντίληψιν την ὁποῖαν υπεστήριζεν ο κ. Παπανδρέου — φυσικὰ καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος να κρίνῃ ὅπως θέλει — ὅτι τοιαύτη Κυβέρνησις θα ἤρχετο εις ἀντίθεσιν με το κοινὸν αἰσθημα. Τουναντίον, φρονῶ ὅτι βαθυτάτη θα ἦτο ἡ ικανο-

ποίησης του εθνικού αισθήματος δια την πραγματοποίησιν της ενότητος του εθνικόφρονος κόσμου και μεγάλη η εντύπωσις εις το εξωτερικόν. Ως δε συνέβη και εις την περίπτωσιν του ανταρτοπολέμου και τότε άλλον εξέλεξεν ο Ελληνικός Λαός και άλλος τελικώς εκυβέρνησε. Ο ισχυρισμός ότι άλλαι ήσαν αι συνθήκαι τότε και άλλαι τώρα, ανηρέθη υπό του κ. Αρχηγού της ΕΡΕ, υποστηρίζαντος ότι σήμερον η κατάστασις είναι περισσότερον επικίνδυνος διότι οι κίνδυνοι είναι κρυφοί.

Επέμεινα εις τας διαπιστώσεις αυτάς διότι άλλως υπήρχε ο κίνδυνος να σχηματίση εσφαλμένας εντυπώσεις η κοινή γνώμη ως προς τα συμπεράσματα εις τα οποία κατελήξαμεν. Η κυριαρχήσασα αντίληψις είναι ότι δεν είναι δυνατόν να προχωρήσωμεν εις αμέσους εκλογάς ή υπό προθεσμίαν. Σήμερον υπεστήριξεν ο Αρχηγός της ΕΡΕ ότι αν αυτός ενήργει τας εκλογάς θα ηδύνατο να προχωρήση εις αυτάς και εγώ του εδήλωσα ότι αν ελάμβανε εντολήν να σχηματίση Κυβέρνησιν θα τον υπεστήριζον.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εάν πάρη εντολήν δεν θα έλθη εις την Βουλήν;

Σ. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ: Παρ' όλα ταύτα, δεν ετέθη εκεί το ζήτημα παρά μόνον από τον κ. Αρχηγόν της ΕΡΕ. Τα όσα μέχρι τούδε επιχειρήματα ηκούσθησαν περί της μη ενεργείας εκλογών, εστηρίχθησαν επί διαφορετικής βάσεως, αλλά κατέληγον εις το κοινόν συμπέρασμα — με την εξαίρεσιν του κ. Παπανδρέου και του κ. Γονατά. Μόνον την υστάτην ώραν ο αρχηγός της ΕΡΕ εστήριξε την δυνατότητα της ενεργείας των εκλογών επί νέας βάσεως. Είναι νέον επιχειρήμα, το οποίον μόνος υποστηρίζει. Δεν υπάρχει επί τούτου ομοφωνία εις το Συμβούλιον του Στέμματος, και δεν πρέπει να δημιουργηθή επί τούτου ουδεμία παρεξήγησις.

Επιθυμώ και εγώ να επισημάνω ότι η χρησιμοποίησις του όρου «Βασιλικαί Κυβερνήσεις» είναι ατυχής, όχι διότι όλα αι Κυβερνήσεις δεν είναι Βασιλικαί και ως εκ τούτου και νόμμοι και συνταγματικά, αλλά διότι ο όρος είναι συνδεδεμένος με ωρισμένας παρεκβάσεις, ιδία επί της βασιλείας Όθω-

νος. Δι' αυτό προτιμητέος όρος, νόμιμος και συνταγματική Κυβέρνησις.

Και πάλιν, εις το τελικόν συμπέρασμα. Δίλημμα, ως ετέθη, δεν υπάρχει. Απλώς ζήτημα αν θα αντιμετωπίσωμεν τα ενώπιόν μας προβλήματα με κυβέρνησιν ευρυτάτης συνεργασίας, όπερ θα ήτο ευχής έργον, ή στενωτέρας συνεργασίας. Και τούτο εφ' όσον αποκλείονται αι εκλογαί.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Νομίζω ότι ευρισκόμεθα εις το στάδιον όπου και αποφάσεις είναι δυνατόν, εάν όχι να ληφθούν, τουλάχιστον να διαγραφούν ως δυνατότητες ή πιθανότητες. Και εις τούτο οφείλω να αποδώσω την φιλοφροσύνην, την ο ποίαν προ ολίγου μου απήθυσεν ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., όταν είπεν ότι συνέβαλον κατά τι εις τούτο, αναγνωρίσας ότι προκειμένου να γίνουν εκλογαί εις το μέλλον, καλλίτερον να γίνουν αμέσως. Του απαντώ ότι συνέβαλε και αυτός εις την κατά τινα τρόπον διευκρίνησιν της καταστάσεως με την νέαν και βαρυσήμαντον δήλωσιν, ότι η κατάστασις εμφανίζει το δίλημμα, είτε Οικουμενικής Κυβερνήσεως, είτε εκλογών. Έως τώρα, καθ' ο γνωρίζω, και νομίζω ότι ορθώς το γνωρίζω, ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ., έθετε κατ' αρχήν ζήτημα: είτε ανάληψις της Κυβερνήσεως υπό της Ενώσεως Κέντρου, είτε εκλογαί, κατόπιν δε καθαρώς ζήτημα εκλογών. Σήμερον εδήλωσεν ότι δέχεται ενδεχομένην διαζευκτικήν λύσιν και την λύσιν της Οικουμενικής Κυβερνήσεως. Το γεγονός είναι βαρυσήμαντον, διότι ανοίγει αναμφισβητήτως ωρισμένας δυνατότητας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Αντικειμενικώς την δέχομαι.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Αλλά αποκλείεται η λύσις των εκλογών δια τους λόγους που είπομεν. Νομίζω ότι η ομοφωνία των άλλων μελών του Συμβουλίου του Στέμματος προσανατολίζεται προς την άποψιν ότι αι εκλογαί δια διαφόρους λόγους επικαλουμένους από έναν έκαστον εξ ημών, δεν είναι δυνατόν να γίνουν εις το άμεσον μέλλον.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Πλην εμού.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Ο Αξιότιμος Αρχηγός της ΕΡΕ προσέθεσε και ένα αποφασιστικόν επιχείρημα, ότι προέβαλεν ένα ευ-

λογώτατον και δικαιότατον αίτημα, ότι εάν πρόκειται να γίνουν εκλογαί αμέσως, την διάλυσιν της Βουλής πρέπει να την έχη η ΕΡΕ. Το αίτημα είναι δικαιότατον, διότι ανατρέχει εις συνταγματικόν προηγούμενον δια να θεμελιωθή. Αλλά το αίτημα αυτό συναντά τας αντιρρήσεις του κ. Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου, ο οποίος δύναται δια της αρνητικής του στάσεως...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν αναγνωρίζω προνόμια, ζητώ ίσην μεταχείρισιν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και εγώ ζητώ άρσιν της ανισότητος.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δια μίαν Κυβέρνησιν κοινής εμπιστοσύνης.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Και δεν θα ήτο επωφελές να ετίθετο το Στέμμα εις την ανάγκην, προκειμένου να διεξαγάγη αμέσως εκλογάς, να ευρεθή εις αντίθεσιν με την Ένωσιν Κντρου. Και δι' αυτό ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ, με την διακρίνουσαν αυτόν ανωτερότητα, είπε χθες και το επανέλαβε και σήμερα, ότι αναστέλλει το αίτημά του...

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Και είπον και σήμερα ότι βεβαίως θα επροτιμούσα να ήτο σύμφωνος και ο κ. Αρχηγός της Ε.Κ.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Επομένως, από της πλευράς αυτής η δυσχέρεια υφίσταται ακόμη και εις την δυσκολίαν των άμεσων εκλογών προστίθενται και όλα όσα ελέχθησαν σήμερα. Απόδιδω ιδιαιτέραν σημασίαν εις την γνώμην του κ. Κανελλοπούλου, όσον αφορά τα άμεσα προβλήματα, τα οποία έχει να αντιμετωπίση η Κυβέρνησις της χώρας και τα οποία επ' ουδενί λόγω επιτρέπουν να αντιμετωπισθούν υπό μιας Κυβερνήσεως, η οποία θα αναζητή τήδε κακεισε τους Αρχηγούς των Κομμάτων δια να συνέλθουν εις ωρισμένην στιγμήν και να λάβουν θέσιν απέναντι των προβλημάτων. Πρόκειται περί βασικών θεμάτων, τα οποία απαιτούν συντονισμόν κατευθύνσεων και συγχρόνως και μίαν καθημερινήν άσκησιν εξουσίας,

υπό το πνεύμα αυτό, όπως είναι τα οικονομικά, το Κυπριακό και πολλά άλλα ζητήματα, επί των οποίων μία τυχαία συνάντησις των Αρχηγών των Κομμάτων με τον Υπηρεσιακό Πρωθυπουργόν δεν είναι δυνατόν να δώσει εκείνα, τα οποία τυχόν η χώρα πρέπει να αναμένη από την Κυβέρνησιν αυτήν. Δι' αυτούς τους λόγους νομίζω, ότι η προσφυγή εις τας εκλογάς πρέπει να αποκλεισθή και δεν επεκτείνομαι επί του προκειμένου, διότι αρκετά ανεπύχθησαν. Μένει το άλλο ενδεχόμενον, το οποίον ευτυχώς δια την χώραν, ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου δεν το απέκλεισεν.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Το έθεσα και το απέκλεισα.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Είπατε ότι προτιμάτε το άλλο.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Και εξήγησα τους λόγους του αποκλεισμού.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Αλλά δεν είσθε τόσο κατηγορηματικός εις τον αποκλεισμόν οιασδήποτε άλλης Κυβερνήσεως.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ετοποθέτησα το συμπέρασμα των συνομιλιών μας εις το δίλημμα και είπα ότι το ένα αποκλείεται, το άλλο ενδείκνυται. Και πρέπει να μεριμνήσωμεν, ώστε το ενδεικνυόμενον να αποδώση το αποτέλεσμα, το οποίον επιθυμούμεν.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Πώς θα οργανωθή αυτό;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Οι υπεύθυνοι πολιτικοί να εύρουν το σχήμα της Κυβερνήσεως, η οποία θα εγγυηθή ελευθέρως εκλογάς.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Εφ' όσον δεν αποκλείετε να σχηματισθή Κυβέρνησις, η οποία να εμπνέη εμπιστοσύνην, δια την διεξαγωγήν των εκλογών, παραμένει ακεραία η διαζευκτική λύσις, ή μία Κυβέρνησις, την οποίαν ωνομάσατε Οικουμενικήν και την οποίαν αποκλείετε, δια τους λόγους τους οποίους είπατε, ή εκλογάς.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Αποκλείω συμμετοχήν και παύει να είναι Οικουμενική, διότι είμαι η σχετική πλειοψηφία της Βουλής. Εάν είναι Κυβέρνησις της Ενώσεως Κέντρου δεν δύναται να ονομασθή Οικουμενική.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Ορθώς αντελήφθη ότι δεν αποκλείετε απολύτως, δεν αποκλείετε επομένως μίαν Κυβέρνηση ευρυτάτης συνεργασίας.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Δεν είναι ευρυτάτη, είναι 151. Εάν την υποστηρίξω και εγώ, διατί να την υποστηρίξω χωρίς να μετάσχω; Εάν πρόκειται να την υποστηρίξω, μετέχω. Εάν δεν την υποστηρίξω, ούτε μετέχω και τότε τί γίνεται; 134 και 22 κάμνουν 156. Δεν γίνεται Κυβέρνησις. Εάν αφαιρεθούν ολίγαι μονάδες, γίνεται το 151, το οποίον ας κοπιάση να αντικρύση τα μέγιστα προβλήματα της χώρας και την οργήν του Ελληνικού Λαού. Ας κοπιάση...

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Την Κυβέρνηση ως Οικουμενικήν την αποκλείετε, αλλά ως Κυβέρνησην συνεργασίας ενδέχεται να υποστηρίξητε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Διατί λέγετε πράγματα που δεν είπον. Αυτά τα λέγετε σεις.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Λέγω πράγματα, τα οποία είναι δυνατόν να πράξητε. Και ερωτώ, εάν την υποστηρίξητε, η Κυβέρνησις αυτή θα έχη τας εγγυήσεις;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εάν πρόκειται να την υποστηρίξω, μετέχω. Αλλά ούτε μετέχω, ούτε υποστηρίξω.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αυτό ημπορεί να γίνη εάν αποσχισθούν και άλλοι Βουλευταί εκ της Ενώσεως Κέντρου. Άρα δεν συζητούμεν περί τοιούτου τινός και ούτε νομίζω ότι είναι συζητήσιμον τοιούτον τι.

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Δεν ομιλώ περί της Κυβερνήσεως, την οποίαν σεις θα ματαιώσητε, ομιλώ περί της Κυβερνήσεως, την οποίαν θα ηθέλατε να βοηθήσητε.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Εξήγησα την θέλησίν μου. Διατί την υποκαθιστάτε;

Π. ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Δικαιούμαι να ζητήσω από υμάς να βοηθήσητε δια μίαν τοιαύτην Κυβέρνησην.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Αυτό το δικαίωμα το έχετε, αλλά μη με υποκαθιστάτε εις την γνώμην μου. Εγώ υπήρξα σαφής.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Σας ευχαριστώ πολύ. Ο Πρόεδρος κ. Δόβας έχει τον λόγο.

Κ. ΔΟΒΑΣ: Θα ακούσετε την γνώμη ενός μη πολιτικού προσώπου και, όπως ανέφερον και χθες, δεν είναι απλώς η γνώμη μου, αλλά έχω συζητήσει και με άλλα πρόσωπα. τα οποία έχουν αντιμετωπίσει εις το παρελθόν υπευθύνως κρίσιμους καταστάσεις της χώρας και επιτυχώς και ημπορώ να είπω ότι η γνώμη των συμπίπτει με την γνώμη μου.

Αναφέρομαι εις τα δύο συμπεράσματα του κ. Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου. Το πρώτον συμπέρασμα είναι ότι μία Κυβέρνησις σήμερον δύναται εντός των συνταγματικών προθεσμιών να εξασφαλίση τας συνθήκας αδιαβλήτου εκφράσεως του φρονήματος των πολιτών και να βάλη εις την θέσιν τους τους κομμουνιστάς...

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Πάντα· εντεύθεν και εκείθεν.

Κ. ΔΟΒΑΣ: Διερωτώμαι, εάν πραγματικά πιστεύωμεν ότι είναι δυνατόν εις τεσσαράκοντα πέντε ημέρας να βάλωμεν εις την θέσιν των τους κομμουνιστάς, οι οποίοι ηξεύρουν να ενεργούν υπούλως· είναι δυνατόν αυτήν την ψυχολογίαν, η οποία έχει δημιουργηθή επί μακρόν χρονικόν διάστημα, να την εξαφανίσωμεν εντός τεσσαράκοντα πέντε ημερών; Νομίζω όχι.

Το δεύτερον θέμα είναι ότι πρέπει να ηρεμήσουν τα πνεύματα, ώστε ψυχραίμως να αντιμετωπισθή η κατάστασις.

Νομίζει κανείς, ότι θα είναι δυνατόν εις τεσσαράκοντα ημέρας, με τον πυρετόν των εκλογών, ο κόσμος να ηρεμήση και να αποκτήση ψυχραιμίαν δια να εκτιμήση τα προβλήματα και τας δυσχερείας των, ώστε να αποφανθή ψυχραίμως περί εκείνου τον οποίον θέλει να τον κυβερνήση;

Νομίζω όχι. Ας υποθέσωμεν ότι κάμνει αμέσως εκλογάς κυβέρνησις ιδική σας, δεν πιστεύω ότι είναι εις θέσιν να βάλη εις την θέσιν τους τους κομμουνιστάς, δεδομένου ότι ηξεύρομεν ότι ούτοι δρουν υπούλως. Δι' αυτό νομίζω ότι πρέπει να αποκλεισθή η λύσις των αμέσων εκλογών.

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ: Νομίζω, ότι υπάρχει ομοφωνία επί του θέματος της μη διενεργείας αμέσων εκλογών, πλην του κ. Παπανδρέου και του κ. Κανελλοπούλου.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Εγώ δέχομαι να γίνουν αμέσως εκλογαί υπό τας προϋποθέσεις που είπον.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Ως ορθώς είπε προ ολίγου ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου, το Συμβούλιον δεν έχει σκοπόν να εκδώση απόφασιν, διότι δεν είναι θεσμός του οποίου αποστολή είναι ν' αποφασίζη. Το Συμβούλιον συνεκλήθη δια να προβούν εις ανταλλαγὴν γνωμών μεταξύ των αι προσωπικότητες που το απαρτίζουν, άλλων με επηυξημένην πολιτικὴν ευθύνην και άλλων με ολιγωτέραν.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Αλλά ισοδυνάμων ηθικώς.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Ισοδυνάμων ηθικώς, βεβαίως, δια να βοηθήσουν τον Βασιλέα να λάβη τας δεούσας αποφάσεις δια το μέλλον.

Να μου επιτρέψετε να συνοψίσω τα λεχθέντα. Τα εκ της συζητήσεως συμπεράσματα είναι ότι δεν υπάρχει ομοφωνία επί της ενδεικνυομένης λύσεως.

Πρώτον, επί του θέματος του χρόνου των εκλογών, ο αξιότιμος Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου εξήτησεν αμέσως εκλογάς. Ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ είναι αντίθετος προς τας αμέσους εκλογάς, εκτός εάν τας εκλογάς διενήργει Κυβέρνησις υπό την προεδριάν του. Μία τοιαύτη Κυβέρνησις θα απεκαθίστα τους όρους υπό τους οποίους θα ήτο δυνατή η ελευθέρα έκφρασις του φρονήματος του λαού. Τό δίλημμα οικουμενική ή εκλογαί, δεν είναι γενικόν συμπέρασμα. Το γενικόν συμπέρασμα είναι ότι μάλλον αποκλείεται η άμεσος διενέργεια εκλογών και τούτο με την εξαίρεσιν του κ. Αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου, διότι ο κ. Αρχηγός της ΕΡΕ μολονότι δέχεται τας αμέσους εκλογάς, εάν τας διενεργήση Κυβέρνησις της ΕΡΕ, ανέπτυξε κατ' αρχήν ότι δεν επιτρέπεται η άμεσος διενέργεια εκλογών.

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Δεν τας αποκλείω, εάν άλλη

Κυβέρνησις θα ήτο δυνατόν αυτομάτως, εν καιρώ βεβαίως, να δημιουργήση τας προϋποθέσεις.

Γ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Απομένει πλέον να παράσχη η Βουλή Κυβέρνησιν ευρείας συνεργασίας ή να βαδίσωμεν προς εκλογάς, υπό υπηρεσιακήν κυβέρνησιν. Νομίζω ότι ούτω τοποθετούνται τα ζητήματα.

Ο κ. Αρχηγός της Ενώσεως Κέντρου είπεν, ότι και εις την περίπτωσιν που θα έδιδε η Βουλή Κυβέρνησιν, θα είναι δύσκολον να «κοπιάση» η Κυβέρνησις αυτή να λύση τα άμεσα προβλήματα.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Η Κυβέρνησις των 151 ψήφων.

Η. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ: Των 151, των 160 και μάλιστα υπό την οργήν του Λαού. Προσωπικώς πιστεύω, ότι εάν υπάρξη η πλειοψηφία από την Βουλήν, θα ημπορέση να «κοπιάση» η Κυβέρνησις αυτή να λύση προβλήματα. Εάν δεν υπάρξη δεν θα απομείνη παρά η διενέργεια εκλογών, υπό σύστημα το οποίον θα συζητηθή.

Νομίζω ότι η παράτασις της συζητήσεως δεν πρόκειται να προσθήη απολύτως τίποτε. Ελέχθησαν όλων αι γνώμαι, έχετε τώρα, Μεγαλειότατε, υπ' όψιν σας τας απόψεις όλων των προσωπικοτήτων που εκαλέσατε, και επομένως δύνασθε να βαδίσητε προς την λύσιν την οποίαν θα κρίνετε ότι είναι δυνατόν να ανταποκριθή προς τας περιστάσεις και προς την θέλησιν της πλειοψηφίας της Βουλής.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ: Θέλει να συμπληρώση κανείς τίποτε;

Σας ευχαριστώ όλους που εδέχθητε να έλθετε να συσκεφθώμεν εδώ, χθές και σήμερον, και να εκφράση ο καθένας τας απόψεις του ελευθέρως. Εσχημάτισα απολύτως σαφή εικόνα, η οποία θα με βοηθήση να βρω εκείνην την λύσιν, με την οποία νομίζω ότι θα ημπορέση να επανέλθη το Κράτος εις τον κανονικόν ρυθμόν του.

Θα ήθελον τα κόμματα να ευρίσκωνται πάντοτε εις επαφήν και να προσπαθήσουν μόνα των να εύρουν την λύσιν των προβλημάτων των και να καταβάλουν κάθε προσπάθειαν ώστε να μη υπάρχη εις τα πνεύματα φανατισμός. Να υπάρχη ηρε-

μία, διότι δια να επέλθη ταχυστάτη πρόοδος εις όλους τους ζωτικούς τομείς, το Κράτος χρειάζεται απαραίτητως ηρεμίαν.

Και πάλιν σας ευχαριστώ πολύ.

Μετά λύεται η Συνεδρίασις του Συμβουλίου του Στέμματος περί ώραν 1.10' μεταμεσονύκτιον.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	
Ο Συναγερμός στην εξουσία	
Σύντομη εικόνα της μετεμφυλιοπολεμικής Ελλάδας	12
Οι αμερικανικές βάσεις	15
Η πρώτη γυναίκα στη βουλή	51
Θάνατος Πλαστήρα. Σεισμοί	53
Ο Τίτο στην Αθήνα. Βαλκανική Συμμαχία	54
Ο ελληνικός μακαρθισμός	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	
Το Κυπριακό και η Ελλάδα	
Απαρχές, εξέλιξη	63
Προσφυγή στον ΟΗΕ	64
Εγγράφεται στον ΟΗΕ	69
Η Αμερικανική στάση	71
Η στάση της Αριστεράς	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Πρώτες προσεγγίσεις Κέντρου και Αριστεράς	
Η Αριστερά και η αυτοδιοίκηση	77
Σκλήρυνση κατά Αριστεράς. Δραπέτευση Βούρλων	78
31 Μαρτίου 1955: Η Κύπρος στα όπλα!	81
Γεγονότα στην Κύπρο. Διάσκεψη Λονδίνου	88
Τουρκικές προβοκάτσιες και επιθέσεις	90
Μεταγενέστερες αποκαλύψεις	93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Προσπάθεια αναδόμησης της Δεξιάς	
Ο Κ. Καραμανλής λαμβάνει το χρίσμα	101
Η εντολή στον Καραμανλή	104
Γεγονότα στην Αθήνα και Κύπρο	109
Ο Συναγερμός μετονομάζεται σε ΕΡΕ	110
Προς εκλογές: Συμφωνία Κέντρου - ΕΔΑ	116
Οικονομικές διαφοροποιήσεις	118
Προγραμματικές θέσεις Δ.Ε.	120
Οι εκλογές	123
Θάνατος Σβώλου	125
Ο Καραμανλής αρχηγός της Δεξιάς	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Το Κυπριακό ηφαίστειο εν δράσει	
Απαγωγή Μακαρίου	129
Θύελλα στην Ελλάδα	131
Επικηρύσσεται ο Γρίβας	132
Η βασιλική χορηγία	134
Βολιδοσκοπήσεις. Θάνατος Σαράφη	136
Το 20ο Συνέδριο ΚΚΣΕ	136
Η ΕΣΣΔ κλίνει προς την ΕΔΑ	139
ΙΔΕΑ και ΚΥΠ	139

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

Η Τετραετία Καραμανλή και η φθορά της Δεξιάς	
Προς εκλογές και πάλι	144
Πρόταση Γ. Παπανδρέου	149
Το Βατερλώ του Κυπριακού (Γενεύη)	150
Ο Γρίβας στην Αθήνα. Ο Μακάριος Πρόεδρος	153
Η υπόθεση Μέρτεν	154

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Ο Ανένδοτος	
Εκλογές και νοθεία	157
Η Τρομοκρατία οργιάζει	160
Ο ανένδοτος - διμέτωπος	162
Η αντιπολίτευση ορκίζεται	164
Η προίκα της Σοφίας	166
Βασιλικός αυταρχισμός	169
Ώξυνση του ανενδότου	170
Εξέγερση στο Ηράκλειο	171
Φρειδερίκη και Μπέττυ Αμπατιέλου	174
«Θάνατος στο Λαμπράκη»!	177
Τό Τρίκυκλο εφορμά	185
Η κυβέρνηση θορυβείται	185
Ο θάνατος του Λαμπράκη. Η κηδεία	188
Παραίτηση Κ. Καραμανλή	189

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Η Ένωση Κέντρου στην Εξουσία	
Κυβέρνηση Πιπινέλη. Εκπατριζεται ο Καραμανλής	195
Το Λονδίνο αποδοκιμάζει	196
Νέες εκλογές. Η Ε.Κ. πρώτο κόμμα	199

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

Ο πλαδαρός γίγας της Ε.Κ.

Γενικά για την ιδεολογία της	205
Στρατός και Δεξιά	209
Αποφυλακίσεις πολιτικῶν κρατουμένων	210
Δημοτικές εκλογές	212
Το Κυπριακό. Η χορηγία Φρειδερίκης	213
Οι διακεκριμένοι μασκαράδες	214
Γοργοπόταμος	215
Το Κυπριακό, λυδία λίθος ανεξαρτησίας	217

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

Το Σχέδιο «Περικλής» ενεργοποιείται

Οι Αμερικανοί μεθοδεύουν αποπομπή Γ. Παπανδρέου	219
Ε.Κ. και στρατός	220
Μιά αποκάλυψη	221
Ο υπ' αριθ. τηλεφώνου 817760 μυστηριώδης κύριος	222
Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ	224
Επέμβαση Κωνσταντίνου. Επιστολές	227
Πρώτη επιστολή και απάντηση	227
Δεύτερη και τρίτη βασιλική επιστολή και απαντήσεις	235
Τρίτη επιστολή	241
Η απάντηση Γ. Παπανδρέου	245
Παραίτηση Γ. Παπανδρέου. Κυβέρνηση Νόβα	248

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ'

Ανδρείκελα στην εξουσία

Ιλιγγιώδης κίνηση των μαζών	251
Κυβερνήσεις αποστατών. Νόβας	255
Κυβέρνηση Η. Τσιριμώκου	257
Συμβούλιο Στέμματος. Κυβέρνηση Στεφανοπούλου	258

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄

Ολοταχώς προς τη δικτατορία

Η δίκη για το φόνο του Λαμπράκη	261
Η δίκη ΑΣΠΙΔΑ	263
Δίωξη κατά Ανδρέα Παπανδρέου	265
Η απόφαση	267

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ΄

Η Λεόντειος Εταιρία που χρεωκόπησε

Μυστική συμφωνία ΕΚ - ΕΡΕ	269
Μετριοπαθής αντίδραση	273
Διαφωνία Ανδρέα Παπανδρέου	274
Το ζήτημα ασυλίας Ανδρέα Παπανδρέου	277
Κυβέρνηση της ΕΡΕ	279
Διάλυση της Βουλής	281
Προλαβαίνουν οι συνταγματάρχες!	282

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α΄ Αποσπάσματα αγορεύσεων του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου της ΕΔΑ Ηλία Φ. Ηλιού στη Βουλή	287
Β΄ Τα πρακτικά του Συμβουλίου του Στέμματος	361

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

ΤΑΣΟΥ ΒΟΥΡΝΑ

Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας

(ΤΟΜΟΙ Α'-ΣΤ')

Α'

Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας

*Από την Επανάσταση του 1821
ως το κίνημα του ΓΟΥΔΙ (1909)*

Β'

Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας

*Από την έλευση του Βενιζέλου στην Ελλάδα (1909)
ως την έκρηξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου (1940)*

Γ'

Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας

Πόλεμος 1940-1941

Κατοχή

Εθνική Αντίσταση

Απελευθέρωση

Δεκέμβριος 1944

Βάρκιζα

Δ'

Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας

Ο Εμφύλιος

Ε'

Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας

*Από τα πρώτα μετεμφυλιοπολεμικά χρόνια
ως την ημέρα του στρατιωτικού πραξικοπήματος
των συνταγματαρχών (21 Απριλίου 1967)*

ΣΤ'

Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας

Χούντα

Φάκελος Κύπρου (1967-1974)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

«Πρώτο βασικό χαρακτηριστικό του έργου του αυτού είναι ότι ο συγγραφέας προχώρησε σε βάθος και βρήκε το νόημα της ιστορίας, αποκάλυψε τους νόμους της και τις νομοτέλειες των ιστορικών γεγονότων. Και το δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι ότι δεν είδε υποκειμενικά τα ιστορικά γεγονότα, δεν έγραψε ιστορία των προσωπικοτήτων, των “ηρώων”, αλλά έδωσε στις προσωπικότητες τις πραγματικές τους διαστάσεις, με κύριο και βασικό συντελεστή τις λαϊκές μάζες, τους απλούς ανθρώπους – αυτούς που δημιουργούν την ιστορία και την ωθούν προς τα μπρος».

Αλέκος Κουτσούκαλης, *Έρευνα*, Ιανουάριος 1991

Μακέτα εξωφύλλου Μαρία Κωνσταντακάκη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ